KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

KAZINCZY FERENCZ

ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

X. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

BUDAPEST, 1900.

KAZINCZY FERENCZ

LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

DR. VÁCZY JÁNOS.

TIZEDIK KÖTET.

1812. JÚLIUS 1. — 1813. JÚLIUS 31.

BUDAPEST, 1900.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

DEBRECZENI EGYETEM MAGYAR IRODALMI SZEMINARIUMA

Budapest. Az Athenaeum r. t. könyvnyomdája.

BEVEZETÉS.

A Kazinczy Ferencz *Levelezésé*nek tizedik kötete az 1812. július elsejétől 1813. július 31-kéig írott leveleket foglalja magában, számra nézve 228 darabot, a melynek több, mint fele, 144, magától Kazinczytól való. Levelezői sorában találjuk régi barátait: Dessewffy József grófot, a két Csereyt, Farkast és Miklóst, Kis Jánost, Berzsenyi Dánielt, Virág Benedeket, Kölcsey Ferenczet, a pesti triász tagjait: Horvát Istvánt, Szemere Pált, Vitkovics Mihályt: továbbá Döbrentei Gábort, Pápay Sámuelt, Vida Lászlót, Sipos Pált, Rumy Károly Györgyöt, stb. Ezek közé csatlakozik ez idétt Helmeczy Mihály, a széphalmi vezér kiadványainak gondozója, Szentmiklóssy Alajos, az ifjú epigrammíró, a ki versben üdvözli Kazinczyt, és Tóth Ferencz, a kiváló protestáns egyházi író. A hozzájok intézett leveleiben Kazinczy legtöbbször a maga, Bárótzy, Berzsenyi, Dayka, Kis János, Rumy és Virág műveinek kiadásáról s az ezek iránti csüggedetlen törekvéseiről és általában az újabb irodalmi jelenségekről szól, hogy a «jó magvait hintegesse» s nemzetünket a szellemi haladás útján előbbre serkentse: részletesen rajzolja nyolczadik bécsi útját, művészeti tanúlmányait, az 1811—1812-ki országgyűlés hatását, az erre következő megyei gyűlések izgalmait, növekvő családjának sorsát és kora súlyos állapotát. A testvéreivel váltott leveleiben pedig nagyrészt anyagi körülményeiről s az anyja halála utáni osztozkodásukról értesít, újabb adatokat nyujtva engedékeny s mégis szilárd erkölcsi jelleméről.

Kazinczy fordításai közül először is a *Bácsmegyei* volt készen újabb kiadásra. 1812. május 6-án írt levelében már arra kéri Helmeczyt, hogy ajánlja e mű kiadását Institórisz Mossóczy Mihálynak,

biztosra vevén az anyagi sikert, mivel «ez a könyv nagyon kerestetik még mostan is.» Institórisz késznek nyilatkozott a *Bácsmegyei* kiadására, de ez a készség és Csehy Józsefnek már az előbbi kötetben röviden érintett eszméje új tervet érleltek meg Kazinczyban. Közre akarta bocsátani összes fordításait, még pedig előre fizetés útján, olyképen, hogy öt-hat barátja egyenként ötven-ötven példány általvételére s eladására vállalkoznék. Ha két-háromszáz példány biztos vevőre talál: megkezdhető a kiadás. Igaz, hogy oly pompásan s annyi képpel, mint a *Marmontel regéit*, nem adhatja ki többé egyveleg fordításait az idők mostohasága miatt: de legalább csinosan óhajtaná közzétenni öt kötetben, s mindegyik kötet előtt valamely kiváló férfiú arczképe jelennék meg. A kötetek nem egyszerre, hanem bizonyos időközökben egymás után jutnának a közönség kezébe, és pedig először a *Bácsmegyei* s *A rak lantos*, a melyek «mohón fognak kapattatni.» Pár hónap alatt teljesen elkészítené munkáit sajtó alá; stílben s helyesírásban egyformaságra törekednék, hogy az olvasó legott észrevegye az öntudatos írói művészetet.

El is küldi Pestre az első kötetekbe szánt fordításait, hogy triásza ítéletet mondjon róluk, s kiadója megismerje azoknak becsét, mielőtt a vállalatba belékezdene. Az első köteten a «nagy sereg» kapva kapna, noha az nem remekmű, s az ennek árából begyűlt pénzen Institórisz kiadhatná a folytatólagos köteteket is, a melyek «mind remekek.» A fordítás érdeméről más ítéljen: azt ő bízvást elmondhatja, hogy kileste: mennyire képes írói tehetsége, s a legjobbat nyujtja, a mi tőle telik: az olvasó pedig könnyen belátja: mily gonddal küzdött Kazinczy az írói koszorúért. «Édes nékem azt reményleni, — írja — hogy a mit oly sok esztendők olta készítgetek, végre csakugyan közrelép.«

Ez a remény egészen betöltè szivét egy ideig. Részletes tervet készít a kiadásról: mérlegeli az okokat, a melyek miatt a közönség tetszését könnyebben megnyerő darabokat bocsátja először napvilágra, s késznek ígérkezik még az 1812. év folyamán az összes fordításokat nyomtató kezébe adni. «Azt adom által neked és Institórisznak — írja Helmeczyhez — a min szívemnek minden érzései függenek — oly sok esztendei ügyekezetemet, óhajtásaimat.» Barátai bizonynyal érezni fogják, mint «erőlködött», hogy méltónak találják azon javalásra, a melylyel eddig is megtisztelték.

Reménye azonban nem sokára meghiúsult. Már augusztus 16-án Pápay Sámuelhez írt levelében maga is kételkedni kezd a kiadás

felől: «Elsül-e a szándék, nem tudom, — mondja — mert az idők megnehezültek fejeink felett.» Csehy József még a csata hevében írott soraiban sem feledkezik meg a szép tervről s örömmel tudósítja Kazinczyt, hogy barátja, Nyka Emmánuel, a kiadás «elősegélésére egy summát Pestről fog küldeni», de a mely — úgy látszik — soha sem jutott Kazinczy kezéhez. A kiadó sem merte koczkáztatni anyagi erejét, a censurával sem egy könnyen boldogúlt Kazinczy, s így a tervről egyelőre le kellett mondania. 1813. febr. 21-kén Helmeczyhez intézett levelében már azt írja Kazinczy, hogy nem gondol vele, ha Institórisz nem vállalja is el egyveleg írásainak kiadását. Kárpótlást talál abban, hogy legalább a Dayka és Berzsenyi művei végre csakugyan sajtó alá jutottak: Trattner Mátyás pedig a Kis János verseinek, sőt a Báróczy minden munkáinak kiadására is ajánlkozott.

Kazinczy csodálatra méltó buzgalommal fáradozott kedves költőinek s a Báróczy fordításainak kiadásán. Egymást érték levelei mind Helmeczyhez és Trattnerhez, mind Berzsenyihez és Kis Jánoshoz. Még éjjeli álmából is fölkel, hogy a későn érkezett mutatványíveket megnézhesse, holott gyertyavilágnál nem örömest dolgozott, s kímélnie kellett gyengülő szemeit. Ítélete és ízlése határoztak a kiadás alakjára s külső kiállítására, a betűk milyenségére s a sorok hosszaságára nézve egyaránt. Sőt az előre fizetők névsorát is ő állította össze, gondosan ügyelvén, hogy a megillető czímek el ne maradjanak a nevek mellől. Ezzel — úgy hitte — »sokakat reá bírand a praenumerálásra.» Mert «sok ember nem tenne jót, ha hiúsága reá nem buzdítaná.» Éljünk tehát — bíztatja Helmeczyt — «*közhaszonra* az emberiség gyarlóságával.»

Dayka verseinek kiadása iránt még júliusban megírta jelentését a Kulcsár István és Decsy Sámuel lapjaiba, elmondván, mint avatta Daykát a természet költővé, s mint ügyekezett tehetségét képezni: hogy «képzelhetetlen szerencsével nyesegette és bővítgette, csinosítgatta és tisztongatta azt a nyelvet, mely a tökéletnek magában hordja ugyan minden magvait, de a mely csak a mi időnkben fakadozik a maga szép virágzatjára;» s hogy ha Dayka nem írt volna is mást, mint a *Honúlyos bánat dúlja lelkemet* és *Ti, boldogító érezések* . . . kezdetű, ódai lendületű dalait: már ezekkel is «méltó volt volna Apollonnak legszebb koszorújára, méltó volt volna, hogy Virág és Berzsenyi, s Kis és Himfy közt széket üljön.»

Helmeczyt kérte föl a sajtóhibák javítására s őt ajánlotta Berzsenyinek is, mivel a triász tagjai részint hivatalos, részint magán-

ügyeikkel voltak elfoglalva. Szokása szerint nagy jövőt jósolt neki, ámbár sonettjében sok hibát talált, azonban e hibákat Helmeczynek ifjú korával mentette. Különösen Szemerére, a ki ekkor Péczelen tartózkodott s nősülni akart, keveset bízhatott; Vitkovics pedig, a ki pörös aktái közé temetkezett, és Horvát, a ki az országbíró mellől ritkán szabadúlhatott, szintén gyakran távoztak a fővárosból. Ellenben Helmeczy nagy örömmel teljesíté a mester parancsait. Azért írta hozzá Kazinczy már 1812. április 30-án, hogy: «Téged úgy kell tekintenem, mint a ki kedves triászomban Szemerének helyébe beűlt.» Helmeczy valóban ügyekezett is mind a Kazinczy, mind a Berzsenyi bizalmának megfelelni, s jó részben neki köszönhető, hogy a pesti és székesfejérvári növendékpapok áldozó készsége oly fényesen nyilatkozott a Berzsenyi műveinek kiadásában.

Az 1813. február 6-án Dessewffyhez intézett levelében már azzal dicsekszik Kazinczy, hogy a márcziusi pesti vásárkor árulni fogják a Dayka műveit s a *Poétai berket*. Egyszersmind arról is tudósítja őt, hogy «egy kedves tisztet teve» rá Trattner a Báróczy minden munkájának sajtó alá rendezésével. «Örvendve, kevélykedve» teljesíti e megbízatást. Hozzá is fog azonnal részint az előre fizetők toborzásához, részint a Báróczy életrajzi adatainak összegyűjtéséhez, nem várva semmi jutalmat, semmi anyagi hasznot. Csak «egyet kérek — úgy mond — Trattner úrtól barátságúl. Azt, hogy ezen általam oly szentűl szeretett embernek munkáji előtt, az az a homloklapon, jelenhessen meg nevem. Érzem én, mint kevélykedhetném ezzel.» Helmeczyt is azzal a ritka szerencsével buzdítja, a mely a Báróczy kiadásából irodalmunkra s a kiadás gondozóira háromlik. «Láttad — írja — leveleimet, mely elragadtatásba hozattatám, látván, hogy az ő tisztelete, melyet néki rég olta készítgettem lélekben, köztünk megújíttatik. Örűlök, hogy itt is kézen fogva jelenünk meg egymással, mint Daykának kiadásában.» Barátait külön-külön felszólítja, hogy segítsék őt a kiadásban a művek megrendelésével s ne tekintsék a súlyos anyagi állapotot, a mely az egész nemzetre ránehezedett. Erdélyben visszhangra is talált szava. Cserey Miklós azt jósolta, hogy «sok előre adót» kap, mert «az erdélyiek róla sokat tartanak, osztán az ő munkáira az asszonyok is praenumerálnak»: ő egymaga hat példányt rendel. De már a Dunán túlról Pápay Sámueltől azt hallja, hogy egyetlen megrendelőt sem talált. «Nem is hiszem, — tudósítja Pápay — hogy a mostani megnehezűlt időkben annyi praenumeráljon arra, hogy az idén, vagy legfeljebb a jövő esztendőben is az kijöhessen.»

Azonban Kazinczy ekkor már biztosítva látta a kiadás ügyét. «Nagyon örvendek — írja Helmeczyhez 1813. június 23-kán — nemzetünknek, Trattnerünknek s néked, édes barátom, és magamnak, hogy Báróczy elég előfizetőt kapott, s a munka már nyomtattatik.»

Figyelemre méltó, hogy a kiadásra nézve Kazinczynak most egészen más a felfogása, mint 1805-ben volt, midőn a Csokonai költeményeit szándékozott kiadni. Akkor megengedhetőnek, sőt egyenesen szükségesnek tartotta a javítást mindenütt, a hol fölteheté, hogy a költő, ha tovább él, úgy is kijavítja botlásait. Most azonban egészen úgy akarta Báróczy műveit kiadni, a mint azok először megjelentek. Csupán az «iszonyú» orthographiát kívánta megváltoztatni, különben pedig még a «grammatikai botlásait» is változatlanúl óhajtá hagyni, hogy az olvasó láthassa: «mely grádusában volt a kimíveltetésnek nyelvünk, midőn Báróczy írni kezdett.» «Nem jó — úgy mond — régibb írónkra a legújabb módi öltözetet vetni, jelenjen meg ki-ki a maga korának köntösében.» Helmeczy azonban nehezen tudta fékezni javítgató buzgalmát mind a Báróczy, mind a Berzsenyi műveinek kiadásában, a mit Kazinczy alig akart hinni, a míg csak hírből hallotta. Sürgette hát a kiszedett ívek elküldését. «Nem hiszem, édes barátom, — írja hozzá — hogy igaza volna Kulcsár úrnak, nem hiszem, hogy Báróczyban az orthographián kívül legkisebbet változtattál: de még is tulajdon szemem által akarom magamat meggyőzni, még mínekelőtte a könyv első kötetei árúltatni fognak: mert ha változtattál volna valamit, azt neheztelés és panasz nélkül az előbeszédben reád kell magamról eltolnom. Erre nézve nagyon kérlek, csendesítsd el az első ívek megküldése által (ha csak egyetlen egynek is bár) rettegésemet, és tedd előttem azt a vallást, hogy az orthographián kívül változtattál-e valamit, s nevezetesen mit. Berzsenyiben sejdítek ilyeket, melyet én ugyan nem javalhatok, ha Berzsenyinek erre megegyezését nem találtad volna megkérni és megnyerni. Ha ő megegyezett a változtatásban, úgy panasza senkinek nem lehet. De szeretném tudni, Berzsenyi nincs-e megbántva.» A niklai remete egy szóval sem mondá ekkor Helmeczynek, hogy rossz néven vette az ő változtatásait, de később annál keserűbb panaszra fakadt ellene.

Közben Kazinczy a *Magyar régiségek és ritkaságok* második kötetét is sajtó alá rendezte, a Kis János verseit is mindegyre ajánlgatta Helmeczynek s Trattnernek, s egyelőre úgy látszott, hogy törekvése itt is sikerrel biztatja. Mivel azonban Trattner a Dayka kiadásába kezdett: Kis János verseit nem volt hajlandó ez úttal elvállalni, a mi

fölötte fájt Kazinczynak. A Berzsenyi műveinek megjelenése után újra sürgette pesti barátait ez ügyben. «Ismét szívedre kötöm — írja Helmeczynek, — hogy Trattner urat nyerd meg Kis János barátunk verseinek kieresztése iránt. Az halommal fog kapni vevőket, mert többeknek tetszhetik, mint a Berzsenyi versei, minthogy popularisabb, s asszonyok is érthetik.»

Ekkor már a maga egyveleg írásainak kiadása is megint foglalkoztatja az 1813. év közepétől kezdve. Öt kötetben bocsátja ki — mondja — műveit 1814-ben, mint előbb akarta, «minden kép nélkül, mert az idők nem engedik, hogy pompázzunk, de csinosan.» S mikor Napoleon ellen az utolsó erőfeszítésre készül Európa, s Kazinczy azt hiszi, hogy a nagy hódító szerencsecsillaga újra teljes fényében fölragyog: mint 1809-ben, most is lázas sietséggel készül irodalmi hagyatékát rendezni, hogy avatatlan kéz meg ne rontsa a várt hatást. «Most még inkább igyekszem elvégezni munkáimat — írja 1813. júl. 21-ki levelében Helmeczyhez, — hogy ha ide öl is a háború, csonkán, mocskosan s felzavart renddel ne jelenjenek meg. Szerettem volna *általad* kiadva látni, mert ügyességedet is ismerem, barátságodhoz is bízom. Csak úgy jelenjenek meg, a hogy hagyom, minden igazítás nélkül s az én orthographiámmal.»

A mellett, hogy irodalmi törekvéseit siker koronázta, nagy öröme telt abban is, hogy barátai, kivált Szemere és Helmeczy az ő levelezésének kiadását is tervezgetni kezdték. Vajjon mi érdeme van az ő leveleinek? «Csak egy, — felel Kazinczy — hogy «forró lélekkel» s «minden tartalék nélkül» írja azokat: tehát «remekek nem lehetnek.» Nem is e szempontból óhajtaná, hogy azok még életében megjelenhessenek; hanem azért, hogy «literaturánk progressióját fessék.»

Nem kisebb örömet okozott neki az, hogy Horvát István az ő és Szemere három-három sonettjét kiadta. A kis füzet előszavában nyujtott tömjén is jól esett neki. «Költőink — írja Horvát István — nem bátorkodtak eddig e szokatlan ösvényen (a sonett írásában) dicsőséget keresni. *Kazinczy, a szépnek és nemzeti előmenetelnek buzgó előmozdítója*, itt sem hagyott bennünket egyébb szomszéd nemzeteknél hátrább állani. Kezdett, és kezdete tökéletes munkává vált.« «Elszédített a nagy öröm, s nem csuda, ha elnémúlok» — írta Kazinczy ez alkalommal Helmeczynek. Horvát Istvánnak szintén a meglepetés hangján válaszolt: »Kibeszélhetetlen az az öröm, melyet nékem ő (t. i. Helmeczy) azzal és még inkább te adál. Oh, az ily

megtiszteltetés *nékem* is megtiszteltetés, s az ilyennek becsét — ki érzi, ki tudja azt inkább érzeni, nálamnál? Fogadd néma köszönetemet. Gyönyörködve kevélykedem a tőled vett koszorúval.» (2267., 2270—2272., 2289., 2313., 2317., 2387., 2394., 2419., 2420., 2462., 2473., 2483., 2486. sz. lev.)

Családi életén kívül íróbarátainak társaságában éli legszebb napjait. Szivének örömet, lelkének gyönyört, törekvéseinek újabb ösztönt, fáradalmainak szellemi jutalmat az irodalom nyujt. »Negyvennyolcz órát — írja 1812. nov. 2-kán, Bécsből haza érkeztével — képzelhetetlen örömök közt éltem Pesten azoknak társaságában, a kiket lelkem szeret, és a kiknek látásokat rég olta nyugtalanúl óhajtottam.» Barátai, a kik ekkor nem láthatták, szerencsétleneknek érzék s legalább azzal kárpótolták magukat, hogy a széphalmi vezér neve napját a pesti triász társaságában ünnepelték meg. Olvadékony szive az ilyenek hallatára csordúltig telt örömmel. Pápay Sámuel, irígyelve a pesti triász szerencséjét, szomorúan vallja meg, hogy nincs is reménye Kazinczyt láthatni: azonban elég, hogy szivöket «a legtisztább barátságnak szent tüze összeolvasztotta.» «Oly szerencse ez is, — írja — melyet megérdemelni s állandóan fentartani tudni az én egyik boldogító kötelességem.» Midőn Kazinczy azt tervezi, hogy Tatay János első miséjére személyesen megjelenik: a triász hűséges kisérőjéül igérkezik s «várton-várja» ép úgy, mint Veszprém és Somogy. Kazinczy egész becsét érzi barátai vonzalmának, szeretetének. Pályája elejétől kezdve a jókhoz csatlakozni volt főigyekezete s ezek révén hatni a nemzetre. «Édes barátom, — mondja a Helmeczyhez 1812. július 2-kán irt levelében — mely gyönyörű jutalmat ád a literatúra körűl tett fáradság nekünk abban, midőn a hasonlító és egymásra érdemes lelkeket öszveszövi. E nélkűl én Berzsenyit, Helmeczyt, Tatayt nem fogtam volna látni barátim koszorújában.» De semmin sem hevűl fel szive inkább, mint midőn az ifjabb írók tőle kérnek tanácsot, útba igazítást, s midőn azt hallja, hogy az ő ítéletét s ízlését irányadónak tekintik önmagukra nézve. Vitkovics egyenesen az ő birálatától teszi függővé meséinek kiadását, s midőn azok dicsérettel érkeznek vissza Széphalomról: «bátran kilép a publicum elejébe.» Szemere és Kölcsey minden új művökre tőle várnak javalást. Zabolai Kiss Sámuel, marosvásárhelyi tanár, a *Grátziák* fordítását szintén csak úgy adja ki, ha Kazinczy jónak látja. «A *Grátziák* sorsa — írja hozzá — csak a Kazinczy szép lelkétől, helybehagyásától kíván függeni.» Tóth Ferencz ortho-

graphiai kérdésben óhajtja Kazinczynak, a ki «hazánk felszentelt tudósa és nemzeti literaturánk főkedvelője» felvilágosításait, nyiltan bevallván, hogy nemzetünk kimíveltetése nagy munkájában épen úgy, mint a csekélyebb fontosságú kérdésekben is sokat tanúlt Kazinczytól s ezután is tőle akar tanúlni. Cziráky gróf, a referendarius, is azt feleli Wass grófnénak, midőn ez Kazinczynak a férje sirkövére irott epigrammját mutatja, hogy a széphalmi mester munkáit ő csak becsülni tudja; ahhoz, hogy ítéletet mondjon róluk, csekélynek érzi magát.

Újabb epigrammáit általában nagy tetszéssel fogadják barátai. A Carlo Dolce Madonnájára irott epigrammját kivált Dessewffy tartotta remeknek s «literaturánk legszebb mívének.» Nagy dicsekvéssel emlegeti Kazinczy, hogy a zemplénmegyei gyülésben ez epigrammáért Dessewffy sietett őt fölkeresni s megcsókolni. Cserey Miklós épen megbecsülhetetlennek hirdeti a Kazinczy ügyekezetét s «dicső» gondolatnak véli, hogy a Báróczy munkáit újra kiadja: «Mindenkor fényes lesz az ő neve, valameddig magyar nemzet lesz a világon; te pedig véle és mellette ülsz a dicsőség templomában, a hová csak a nemes lelkek juthatnak, hogy szempillantatokra rövidülve repüljenek el előttek a megújulandó századok, a megjobbult maradékok áldásaival virágozva. Ez a nyom, ez az elszegényedett nyom, elégtelen tükteket megbecsülni, úgy becsülni meg, a mint az igazság kívánná; ettől még csak a háládatosság érzeménye sem telhetik ki, mert az üdők zavarjában arra való tehetségét is elvesztette. Csak imitt-amott van egy-egy szerencsésebb lélek, a kit a maszlag meg nem szédített: egy-egy ember, a kit az özön el nem seprett. De a természetben minden megújulásra siet: a jövő maradékban egy szebb nyomot reménylek, onokáinkban annál is szebbet: azok fizetik ki a mü adósságainkat.» Helmeczy a magyar költészet Goethéjének mondja őt. A nádorispán asztalánál pedig szó esvén Vay Ábrahámról, midőn ez Kazinczyval Bécsben járt, valaki ezt a megjegyzést tette: Vay «azzal is mutatja, hogy derék ifjú, mert a jók társaságát keresi, íme most is Kazinczy Ferenez az úti társa.»

Imhol, az ezekhez hasonló véleményekből nyer a vezér új erőt rögös pályáján. Ezért nem ismeri a csüggedést. Mikor valamely irodalmi terv valósitásán fárad: minden eszközt megmozgat a siker érdekében. Kivált a rábeszélés tehetsége van birtokában: ennek már ő maga is ismeri minden hatását; fel is használja, a mennyire sülyedt közállapotunk engedi. A föntebb említett kiadások érdekében

így rimánkodik Helmeczynek: «Fogjatok hozzá valaha. Keserves idők, az akadály sok, de felköténk a harangot s kénytelenek vagyunk tenni.» A legcsekélyebb eredmény is lelkesíteni tudja, s örvend, hogy «literaturánknak bajnokjai támadnak.» «Oh — írja 1812. szept. 11-ki levelében — miért nem fogok minden decennium, minden quinquennium után felkelhetni síromból, hogy láthassam, mint viszik elő az újabb Szemerék literaturánkat, és hogy láthassam, ha nemzetem boldog lesz-e már valaha. Mert én ezt mindég hiszem még, és a midőn elfogyand hitem, elfogyhat bízvást életem is!»

Tudjuk, mikép másoltatta Kölcsey titokban a *Magyar régiségek és ritkaságok* második kötete számára a debreczeni codexet, s mint égett Kazinczy a vágytól, hogy annak legalább csak egy részét is kiadhassa. «Gratulálj nekem, — írja erre vonatkozólag Dessewffynek — hogy nyughatatlan s ulyssesi lelkem ismét teve egy tudós larcint, mint mikor a Sylvester grammatikáját az azt féltő Sinaytól ellopattam, leírattam, kiadtam, de az originált Sinaynak visszaadván.» Az a gondolat, hogy már nem fogunk visszasülyedni, hanem, ha lassan is, de folyvást haladunk, fölemeli lelkét. «Végre már — mondja a Virág *Thalia*jának bírálatában — a mi nehézkes költőinket s íróinkat is megilleti az újabb életre ébresztő szellem: a lassan közelgő hajnalpír mind teljesebb fénynyel tör elő, s a sötétség rejtekhelyébe húzódik: valóban nagyon is itt az ideje.» Hogy a mostanában megjelent költői művek hatását megkönnyítse: fölkéri Kis Jánost és Döbrenteit, hogy ismertessék, bírálják azokat. Az igazságos kritikától nemcsak nem fél, hanem a maga törekvéseinek újabb sikereit látja abban és várja attól. Ellenben a titkos vagy leplezett támadás annál jobban elkeseríti, noha barátai előtt ügyekszik megőrizni lelki nyugalmát. Ruszek József *A filozofiának előljáró értekezései* czímű műve[1] előszavában keményen kifakad azok ellen, a kik magyar művekről külföldi lapokban ócsárló ismertetéseket közlenek. «Ugyan minő hazafiság lehet is az, — kérdi — a mit némelyek már jó darab időtől fogva vetélkedve üznek, hogy a magyar munkákat a vidékiek előtt s azok nyelvén is széltében leszólják?» — Vajjon nem a Kisfaludy Sándor költeményeiről írt ismeretes kritika volt-e a támadás alapja? . . .

Még rosszabbúl esett Kazinczynak, hogy a Vitkovicshoz intézett epistolájára írt válasz[2] úgy tűnteti föl Hőgyész Mátét, mint ha

[1] Veszprém, 1812.

[2] L. egész terjedelmében a jegyzetek között.

Kazinczy egy bizonyos élő írót szerepeltetett volna annak képében s nyiltan gyalázta volna Szatmármegye fiait:

> Van, van okod, Hőgyész, hogy boszankodva nehezteljj;
> A mikoron Szatmár fiait legyalázta Kazinczy
> És versszerzőit nevetésre kitenni akarta.

Holott nyilvánvaló, hogy a széphalmi vezér általában a külföldi műveltség makacs megvetőit s az öntelt szűkkörű felfogást ostorozza. «Csak szánom szegényt — írja Kazinczy az ismeretlen szerzőre vonatkozólag. — Kevélyebb vagyok, mint hogy ily tüskével perelni akarhassak.» Azonban hívei előtt mégis szükségesnek tartja a védekezést. «Sajnálom, — mondja — hogy valaki magát általam megbántva véli, és hogy nincs elég poétai ismérete, hogy felérje, hogy az én szatmári emberkém *ideális* teremtés, és nem a *Jehováé*. Miként férhetett volna énhozzám, a ki ősz hajat viselek, az a gyermeki pajzánság, hogy én egy oly corporatiót támadjak meg, a melynek a sessora lévén, tagjának tekinthetem magamat?»

De boszúsága hamar csillapult. Az 1813-ki év irodalmunkra elég termékenynek volt mondható, s Kazinczy örömmel láthatta, milyen észrevehető nyomokat hagyott már eddig is az ő izgató tevékenysége. Dunán túli barátai is oly «dicső tüneménynek» tekintették a közelebb megjelent költői műveket, a milyennel «még egy esztendőnk sem dicsekedhetett.» Pápay Sámuel egymaga ötven megrendelőt gyűjtött a Rumy *Monumentái*ra. Tőle hallja Kazinczy azt a hírt is, hogy a Dunán túl egy időszaki folyóirást terveznek, Kisfaludy Sándort kérik fel annak szerkesztésére, a ki azonban ekkor Pesten, a nádorispánnál dolgozván az utolsó insurrectio történelmén, nem vállalkozik arra, csak támogatását igéri. Horváth János veszprémi kanonok anyagi segélyt igér. Kazinczy siet a hírt pesti barátaival közleni: ha az új vállalat nem nyeri is meg tetszését, hatása sikeres lehet. «Örvendek fényeteknek — írja Pápayhoz — s örvendek, hogy egy új Nunkovics támada, a ki az ily czélt elősegélleni kész.» Hasonlóképen örömmel olvassa Cserey Farkas tudósítását is, a ki dicsekedve említi, hogy Prónay Kálmán báró közreműködő tagnak hívta meg őt egy oly vállalathoz, a mely «a magyar hazában a gazdasági kimüvelt tárgyak iránt való gondolatokat, tapasztalatokat, javalatokat egybe akarja gyűjteni és most eleve a *Hazai Tudósítások*ba, későbbre egybeszedve különös kötetben ki akarja adni.» »Kaptam ezen kedves alkalmatosságon — írja Cserey Farkas — és

feleletemben érzésemet egészen kiöntöttem és lerajzoltam, milyen örömest leszek én is segédje nemes föltétele előmozdításában.»

E terv annyiban csakugyan valósult, hogy a Kulcsár lapja mellékletül gazdasági ismereteket is közlött koronként: de a Dunán túl megindítandó folyóirat terve abban maradt. «Haszontalan most ilyenen iparkodni — mondja Pápay - non est nervus rerum gerendarum». (2269. 2275. 2335. 2382. 2401. 2417. 2427. 2433. 2434. 2436. 2449. 2462. sz. lev.)

Az 1811-ki devalvatiónak súlyos következményeit egyre jobban érezte az ország. A pénz még kevesebb lett, mint előbb volt. A legnagyobb kereskedések szüneteltek, az egész kereskedés csak cserére szorítkozott. «A pénznek szüksége — panaszolja Berzsenyi — most mi nálunk oly nagy, hogy csaknem minden adás-vevés egészen megszűnt, úgy, hogy nem fele áron, de semmiképen sem adhatjuk el productumainkat«. Dessewffy József grófot a patens egészen megrontotta (zermalmt). Annyira pénz szükében vannak a felsőmagyarországi megyék, — mint Kazinczy írja Rumynak — hogy még a mindennapi kiadásokat sem győzik. Pápay Sámuel is a pénzügyi romlást tartja az általános sülyedés okának. A termelők sehogy sem juthatnak pénzhez, mert sem gabonájokat, sem borukat, sem marhájokat, sem a gyapjút nem tudják eladni: a mit pedig venniök kell ruházatra s egyéb házi szükségletre, az mind «irányatlanúl drága». «Mindenek tele vagynak a pénzetlenségről való panaszszal» — írja Kis János is; ezért nem képes ő a Kazinczy irodalmi törekvéseit úgy gyámolitani, a mint szeretné. Különösen érezte a csapást Kazinczy, a kinek vállait nagy adósság terhe nyomta. «Öregszem. — úgy mond — gonosz időket élek, alig tudom, mint mások, csak kamatjaimat is fizetni. Zárva előttem minden útja a boldogúlhatásnak. Bár hát gyermekeimet tudnám végignevelni a határig». Panaszát többször megújítja, hogy minden összeesküszik ellene. «Az anyám halálakor azt hihettem, — írja Kis Jánosnak — hogy vége szenvedéseimnek. De mely időben esett ez a változás! Kaptam volna ezt négy esztendő előtt, adósságaimat nagy részben leróvhattam volna. Ki fizet most adósságot! ki csak kamatot is! Rettenetes kinézések. Nincs pénz az emberek közt. Mint két esztendő előtt az vala szerencsétlen, a ki kész pénzből élt, úgy most a producens az. S én most *kezdek*. Öszve kell szednem lelkemnek minden erejét, hogy sorsomat békével tűrjem. Azonban rútat tenni, mint körűltem mások — azt, hálá légyen Istennek érte, nem tudok, s nem is akarok.»

Máskülönben is sok baj érte őt az 1812-ik év ősze óta. Deczember elején leesett lováról s egy ideig sántítva járhatott csak. Az osztozkodással lévén elfoglalva, megtörtént, hogy négy napig sem evett főtt ételt, sem szobában nem hált. «Ennyit teszen az embernek magát minden nyomorúsághoz hozzá szoktatni vagy ezekhez hozzászoktattatni akaratja ellenére is.» Mikép kezdjen új gazdaságához: ez okoz most neki legtöbb gondot. Építkeznie is kellene, de mikép fogjon új munkához, holott régi adóssága kamatait sem bírja fizetni. Menynyire takarékoskodnia kell legszükségesebb kiadásaival is. Az 1813. május 21-kén Dessewffynek írott leveléhez azért nem csatol két nyomtatott levelet, mivel nem akar önmagával és Dessewffyvel tizennégy krajczár póstapénzt fizettetni. «Lásd, — írja ez alkalommal — mely gazdálkodóvá teve engem is a pénz szűke.» «De ne hidd, — toldja hozzá — hogy postára kevesebbet s kevesebb kedvvel fizessek, mint eddig. Semmire nem költök örömestebb.» Gazdag rokonaitól hiába vár segélyt. Nagybátyja, Kazinczy Péter is csak szánni tudja, mikor leánya esküvője alkalmával hírül adják Kazinczy Ferenczuek, hogy egy szép csikója, a melyet kétezer frton készült eladni, karóba ugrott. «A gazdagok nem érzenek. Megtompúltak gazdagságokban. Ők szegényebbek, mint én» — mondja e történet elbeszélése után. (2296. 2371. 2373. 2388. 2433. 2437. 2462. 2473. 2481. sz. lev.)

Nemes idealismusa azonban kiemeli lelkét a csapások nyügéből. Ha valamely szép tettét elmondhatja barátainak: boldognak érzi magát. Midőn 1786-ban Bécsben időzött: megesett a szíve egy szegény asszonyon, a ki iker gyermekeit tartva ölében, sápadt arczczal üldögélt a földön. A mint Kazinczy elhaladt mellette, pénzt adott neki, ámbár az asszony nem kéregetett. Később, miután figyelemmel kisérte, hogy az senkitől sem kapott alamizsnát, visszatért hozzá, hogy még egy húszast adjon neki; de a szegény asszony azt hivén, hogy Kazinczy megbánta előbbi adományát, jó előre visszanyujtá feléje a pénzt. Ez a nemeslelkűség mélyen meghatotta Kazinczyt, s csak azt sajnálta, hogy másnap tíz-húsz forintot nem adott még neki. «Sokaknak beszéltem el ezt már — írja Tatay Jánosnak — s a mag nem esett mindég kősziklára. Te, a ki a nép tanítójává tészed magad, tanúld ebből is, mint hathatunk kevésse, másokra, s mely kevésbe kerül gyakorta az embereket jobbakkál nemesebbekké tenni!» Mikor az osztozkodásra került a sor a Kazinczy-testvérek között: már előre föltette magában, hogy semmi

olyast nem tesz, a mivel tiszta jellemét talán beszennyezhetné, még ha kárát vallja is puritán becsületességének. Felesége osztozott felfogásában s valódi védangyala volt cselédjeinek s az egész környék lakosságának. «Mi — írja igen jellemzőleg Kazinczy — embereinknek, cselédjeinknek atyja, s anyja vagyunk, s Sophie betegeinket orvossággal, étellel tartja, s egy *úgy nevezett* jobbágyunk csecsemője, kinek anyja megbetegedett, míg rendelés tétethetett eránta. Sophiemnek tejével élt együtt Eugeniánkkal. Czifrán kezdett házam a halom orrnán vakolatlanúl áll még, s még pusztaság van körűlte. De sok szerencsétlennek áldása áll rajta, s az elég fény». Úgy tűnik föl Dessewffy előtt a széphalmi vezér nejével együtt, mint a ki az élet gondjait maga után hagyva, derűlt homlokkal tör az egek felé, a hol lelke az örök fénybe merűl s az erénynek önmagában rejtező jutalmával táplálkozik:

Oh te! kit én gyakran szívvel könnyezve csudáltam,
Jól érted bú közt bajaid feledékenyen élni;
Tőled kell, lehet is virtust példába tanúlni,
Mint tudod ép lábbal férljassan lökni magadtól,
S az kicsiny és féregként rágó gondokat űzni;
Bár alatomban, bár nyilván jó szíved emészszék.

Észményi hevét anyagi gondjai sem tudták lehűteni, optimismusát csalódásai sem mérsékelni. Gyulay grófné leányának egy-egy levelére ifjúságának rég elvirított tavaszába képzeli vissza önmagát, elfeledi ezt a «nyomorúlt való világot» s újra ifjúnak érzi lelkét. «Az elfásúlt öregnek — írja — mennyei boldogság ez az elrészegűlés.» Az özvegy Gyulay grófné gyermekeit fogadott gyermekeinek tekinti, összeolvad irántuk szívében a szülői és baráti szeretet s megaranyozza életének őszi napjait: mert hiszen «a valóság örömei szűkek és mindennapiak: azok az örömek, melyeket a képzelés nyit, azok az igazán lelkiek, isteniek.» Ha valamely kedvező tündér azt a szabadságot adná neki, hogy sorsát tetszése szerint változtassa: legelőször is Andrásfalvát, a Gyulay család lakhelyét, tenné Széphalom mellé, hogy sokszor meglephesse fogadott gyermekeit s anyjukat, a mi — úgy hiszi — vagy harmincz évvel megifjítaná.

A képzelet élénksége a művészi remekek élvezetét is mohóbbá s egyszermind tartósabbá tette számára. Berzsenyi költeményeit oly nyugtalanúl várta, hogy éjjeli álmában már olvasta is azokat, s fölébredvén, boszankodva látta, hogy a csalóka képzelet mily gyorsan elröppen tőle. «Ila elérkeznek (a költemények), — mondja — elré-

szegitem magamat a régen várt gyönyörben.» Bécsi útjában, melyet 1812. októberében tett Vay Ábrahámmal, leginkább a művészeti jelenségek kötötték le figyelmét és haza érkeztével számos levélben magyarázta élményeit, művészi elragadtatását s a festészet remekeinek ismeretét. Előre megmondta, hogy csak a «Belvederenek, a művészek dolgozó szobáiknak, a theatrumnak, szebb templomoknak s kerteknek» fog élni útjában. Már a pesti evang. templom egyik oltártáblájának, a Raphael «Transfiguratioja» másolatának nézésekor «örömtől nedvesültek el szemei.» Bécsben sorra látogatta a művészet csarnokait s a festők, Braun, Mengs, Wutky s mások dolgozó termeit. Bírálgatta a különböző műveket és sokszor kimutatta, mennyire jártas a jellemzés különféle fajának ismeretében. A művészek csodálkoztak, hogy magyar ember bírálgatja műveiket, pedig ő ezt bizonyos tartózkodással tette. Egy szép nő-alakra ráismert, hogy az nem ideál, hanem arczkép, hiába tagadta a művész, a ki végre is megvallá, hogy Kazinczynak van igaza. E bájos képre csókot hányt elragadtatásában. Füger *Sz. Jánosát* és Maurer *Katalin*ját az udvari kápolnában egy óránál tovább nézegette s egyszersmind a felvilágosúlt elmére való prédikácziókat is a «legtökéletesebb gyönyörrel» hallgatta. Midőn Cleynmann így szólt: «Ein Mensch, der selbständig denkt und handelt, wird bei uns Phantast genannt», szinte megcsendűlt a templom boltozata, oly erélylyel mondá e szavakat. «Reszkettem a tisztelet miatt» — fejezi be elbeszéléseit Kazinczy. Ha Bécsben laknék, érzi — ő volna a «legtemplombajáróbb ember.» »Most nyolczadik ízben valék ott — írja — s még soha szomjamat úgy nem oltogathattam. Mit mondok? szomjamat oltogattam — sőt geschwelgt habe ich, wie ein wohllüstiger Wohllüstling.» (2298. 2309. 2327—2329. 2342—2344. 2380. 2441. sz. lev.)

Ilyen képzeleti világban élt Kazinczy egész pályáján. Az események közűl csak azok érdeklik, a melyekből nemesebb lelki táplálékot szerezhet, s a melyek a nemzeti haladással kapcsolatosak. Évről-évre figyelemmel kisérvén a széphalmi vezér működését, látjuk, mennyire nincs igazuk azoknak, a kik lanyha magyarnak tartják őt. Épen eszményi hevülése képesítette őt roppant izgató tevékenységre, a mi történelmünk szomorú korszakában oly mélyen hatott nemzetiségünk fentartására s erősítésére. Tudta, mi az ő hivatása, mi az ő feladata. Serény munkára s kitartásra ösztönözni épen akkor, midőn a veszély szinte összecsapni látszott fejünk felett; a szebb jövő

reményével biztatni, midőn kétségbeesés vett erőt a hazafi szíveken, s az irodalomban teremteni oly hatalmat, a mely mintegy menedéke legyen a politikai jogaitól megfosztott nemzetnek, azt a tudatot öntvén a szellemi küzdők lelkébe, hogy végre is jobb kornak kell jönnie, ha el nem csüggedünk: ez az ő pályájának mindennél nagyobb érdeme.

Az anyagi sülyedésnek, az újra és újra kitörő háború izgalmainak, roppant vér- és pénz-áldozatainak közepette őt is megszállja a kétség, az erkölcsi léhaság szemlélete őt is keserű kifakadásra készteti nem egyszer, s a szomorú idők megsajogtatják hazafi szivét, kivált midőn barátaitól is azt hallja, hogy «nemzetiségünk enyészésétül bizony méltán tarthatunk«; de a súlyos aggodalmakon hamar fölülemelkedik. A válságos korszak minden szenvedését átérzi, de a panasz nem fásítja el, sőt annál fáradhatatlanabb kitartásra serkenti. Pedig napról-napra borúsabb a haza ege. A ki eddig az ő hazafi lelkének bálványa volt, arról is kedvezőtlen híreket tudatnak vele. Vay József és Dessewffy József viszálya elkeseríti, kivált midőn a megyegyűlésen némelyek egészen megfeledkeztek azok érdemeiről. Mennyire csudálkozott Vay Józsefnek azon kijelentésén, hogy «vivimus omnes in honesto furto». «A nagy Vayra — írja — oly homály szállt, melyet én, az ő imádója, felette fájdalmasan nézek rajta». Igazat át Dessewffynek, a ki azt mondá Rousseauval, hogy kerüli az embereket, mert szereti. A mely eszmét először Baróti Szabó Dávid fejez ki költőileg, s a melynek Berzsenyi híres ódájában ad legművészibb, legerősebb hangot: most számos változatban ismétlődik a hazafiak ajkán. Cserey Farkas például haragos fölindúlással így ír: «Nem külső okok, nem külső erő enyészteti el nemzetünket, hanem a hazának elkorcsosodott fattyai, kik érdemesek volnának, hogy, a magyar dicsőség tiszteletétül, imádásától alacsonyúl elpártolván, hűségtelen, hiteszegett szivek keresztül verettessék». Az 1811—12-ki országgyűlés nem teljesíthette a király akaratát, miként a nádor megjegyzé, midőn Antal herczeg beszédére válaszolván, azt mondá, hogy a magyar nemzet elég sok példáját adta nagylelkűségének s dynastikus érzelmeinek; de «a mit az udvar kívánt, nem teheté, mert azt hitte, hogy a törvény mellett nem teheti, mely mind a nemzetnek, mind a thrónusnak istápja».

A kik kissé szabadabban merték nyilvánítani politikai felfogásukat: a titkos rendőrség felügyelete alá jutottak. Dessewffy óvakodott leveleket írni, mivel észrevette, hogy mind az ő leveleit,

mind a hozzá irottakat feltöri a titkos rendőrség. Cserey Miklós szintén ezt gyanítja a maga leveleiről. A Kazinczyhoz intézett leveleit nem is meri egyenesen ő hozzá czímezni, hanem a feleségéhez, s arra kéri barátját, hogy ő meg a Cserey póstamesteréhez czímezze hozzáküldendő sorait. Az ártatlanúl üldözött Sándor Mihály székely nemest a Dessewffy házában fogatta el a kanczellár parancsára Petényi, pozsonyi alispán, a mi sokakat felháborított. A magyarországi censura irgalmatlan szigorúsággal végezte tisztét. Néhány évvel az előtt a *Stella* fordítása már megnyerte a censor engedélyét, most ezt is eltiltotta a kiadástól Madarassy, a különben «liberalis gondolkozású tudós ember.» «Mely szerencsétlen ez a magyar nyelv, — sóhajt fel Kazinczy — hogy ezen nem szabad olvasni, a mit a németen szabad.» A protestáns iskolákban eltiltják Cicerónak a «De officiis» czímű munkája olvasását, mert azok veszedelmesek, mivel «Hajnóczy ezeket mindég olvasgatta.» Ha ott lett volna Kazinczy a soproni iskola vizsgálatán, hol ezt egy jelen volt szóba hozta: keményen szembeszállott volna vele. Ellenben a nemzet áldozókészségére mind untalan hivatkozik a kormány. Alig hogy szétoszlott az országgyűlés, már is újabb segélyt kért a nemzettől. Napoleon az oroszok ellen indúlt; királyunk szövetségese volt. Úgy látszott, hogy a franczia'k császára Lengyelországot visszaállítja. Az európai népek közös rokonszenve kisérte a nagy hódítót e munkájában. A magyarság is lelkesedéssel fogadta a hirt, hogy a lengyel rendek országgyűlést tartottak s ünnepélyesen nyilatkoztak nemzeti jogaik mellett. «A mi Lengyelországgal történt, azt minden jó ember sikoltó örömmel hallotta» — irta Kazinczy erre vonatkozólag s mélyen megilletődött, midőn olvasta, hogy a «gyilkosúl megölt és most halottaiból feltámadó nemzet a varsói diaetán mint hallá talpon állva a nagy feleletet.» Ifjú barátja, Csehy József, ott küzdött a galiczíai csatatéren az oroszok ellen. Az augusztus 13-iki kobryni csatában «kitöltötte boszúját, melyet e hitetlen, vadrácz nép ellen forralt», mert «fáradtig szabdalta őket», de ő benne kárt nem tehettek: öt-hat orosz katonát egymaga levágott. Tábornoka ott az ütközet mezején szorított vele kezet s forrón üdvözölte. «Semmit se féljen, Ladányi, csak nézzen bátran szemökbe» — kiáltá Csehy egy ifjú hadnagynak, midőn az oroszok a magyar huszárokat visszanyomták. «Ekkor — irja a nevezett hadnagy Cserey Farkasnak — nekik rugtatván, szemem előtt szaba le két dragonyost, s több mint negyven legényen keresztűlcsapott s engem a foglyúl vinni akarók kezeiből kiszabadíta.

Kardján sok mély vágásokat ejtettek, de magán semmi seb nem volt.»[1] Végre is életével fizette meg vitézségét: 1812. szeptember 29-ikén egy orosz ágyú «szívét s bal vállát lova fejével együtt elhordotta.»[2]

A király segély-kérő leiratára megyegyűlések tartattak. Zemplén vármegye augusztus 12-kén határozott ez ügyben. A gyűlés előtt már tudták: miféle fontos kérdésben kell határozniok. A rendek «lesütött fővel állának ott, zsibongva, asszonyi módra kiáltozván, hogy vége a constitutiónak, hogy oda vagyunk.» A főispán, Esterházy József gr., buzdította a rendeket, a kik közül Rolly József latin beszédben azt felelte, hogy a kívánt segélyt önkéntes adakozások útján szedjék be, s ne vessék ki külön-külön minden telekre. A törvény — szólalt föl ekkor Kazinczy — tiltja az országgyűlésen kivüli segélynyujtást nemcsak a megyéknek, hanem az egyeseknek is: de ha önkéntes adakozás útján szedhet a kormány segélyt, szedhet «per repartitiones» is. — «Szépen reá állánk mindenre, — beszéli Kazinczy — kikötvén, hogy a repraesentatióban jelentsük, hogy itt az ő felsége által előadott szükség vona reá bennünket, hogy a törvénytől, mely ezt a *Rescriptum vallása szerént is* tilalmazza, elálljunk, s cautélát tettünk, hogy innen semmi következés ne formáltassék.» A politikai sérelmet a sürgős szükséggel igazolták tehát abban a boldog hitben, hogy ha elhárúl a veszély, az országgyűlés fog határozni, s megszűnik a rendeletekkel való kormányzás.

Voltak, a kik a miatt elégedetlenkedtek, hogy az országgyűlést együtt nem tartották addig, míg a segélyt megszavazza: mások új országgyűlés összehívását tartották volna szükségesnek. Cserey Miklós is emezekhez szított. «Jót mernék állani, — írta — hogy a lengyel nemzet helybe állítása egy olyan rúgó lenne a nagy subsidium ajánlására, melynél hathatósabbat soha sem lehetett volna elévenni. Ebben az esetben, mikor egy elszaggatott és lététől megfosztott szomszéd nemzetnek helybe állítása forog fenn, szégyen volna a két magyar hazának meg nem erőltetni magát.» Voltak vármegyék (Gömör, Borsod, Szepes, Veszprém), a melyek vagy semmit sem

[1] Erd. Levelek, 198. l.

[2] Mily mélyen érző s mily költői lélek lakott ez egyszerű huszárkapitányban, mutatják többi közt 1812. szept. 11-ki levelének következő sorai: «Mit csinál a mi kedves Virágunk? ha ily alkalmatlan nem lesz az írás; mert a földön ülök, s a tarsoly, a mely térdeimen fekszik, az író asztalom, fogok írni neki és kérni, hogy számomra Horatius *Coelo tonantem*jit tegye által magyarra.»

ajánlottak, vagy csak újonczokat: búzát, bort nem, mert az pénzbe kerül. Kazinczy maga is veszedelmesnek állítja a rendeleteknek való föltétlen engedelmességet: de mit tehet a nemzet? A király is elismeri, hogy ez nem alkotmányos módja a segélyadásnak: de ha a szükség kényszerít, úgy sem kerülhető el a törvénytelen megadóztatás.

Az erdélyi vármegyék és székely székek szintén tartottak gyűléseket. Cserey Farkas előre megjósolta, hogy e gyűlések sok helyen «lármások» lesznek, mivel «sokan nem akarják, sokan nem tudják általlátni, hogy ezen segedelemnyújtásra szükség és pedig haladék nélkül való szükség vagyon, oly nemű szükség pedig, melylyel egybe vagyon nemzeti lételünk és constitutiónk fenmaradhatása köttetve.» Cserey Miklós is elismeri, hogy a törvénytelen segélyre nagy szükség van: de azt hiszi, hogy az önkéntes adakozás sem a király, sem a nemzet méltóságához nem illő. Mert így könnyen megtörténhetik, hogy az alattvalók hívségét az adomány nagyságától méri a kormány, a mi nagy igazságtalanság és sok erkölcsi baj kútfeje. A mint kész lett volna «mellfájásig declamálni egy diaetán a végre, hogy Erdély a lengyel nemzet helybeállítására segedelemmel legyen»: épen oly idegen a Kazinczy felfogásától. Számos okkal tudja támogatni véleményét, a melyekre Kazinczy csak gyönge ellenérvekkel válaszol. Kissé merev, de a törvény szellemével mindenben hű felfogása alkotmányunk alaptörvényéből sarjadzik: hogy országgyűlés nélkül ne lehessen adót és újonczot szedni. Épen az az erőssége a nemzet szabadságának s támasza «országlásunk principiumának», hogy «a nemzet képviselői belészólhassanak a had és békeség kérdéseibe, s az ők jó akaratjok nélkül ne lehessen sokáig hadakozni. Angliát e tartja fenn.» Cserey Miklós államférfiúi szempontból nézi az eseményeket, Kazinczy tisztán eszményi szempontból. Amaz hazánk állapotát a külpolitikai állapottal kapcsolatban fogja fel; emez hazánk sorsát önmagára hagyatva szemléli: amaz erős politikai érzékkel, tántoríthatatlanúl ragaszkodik a törvényekhez, emez dynastikus hűségében kész megalkudni a körülményekkel. Egyikök sem örült az országgyűlésen látszó felbuzdúlásnak. Cserey Miklós az ellenzék működését az olyan beteghez hasonlította, a ki idő előtt megerőlteti magát, aztán még jobban elbágyad: ha az országgyűlés előbb is ily jeleit adta volna ellenálló képességének és szívós kitartásának: «nagy nemzeti charactert» magyarázott volna ki belőle: így azonban nem tud róla alapos ítéletet alkotni. Kazinczy az ellenzék magatartása következményeitől azért

félt, mert azt hitte, hogy a kormány annál szigorúbb rendszabályokhoz nyúl, s önkénye még elviselhetetlenebb lesz. De másfelől az erkölcsi romlottság mételyétől szerette volna megóvni a kiválóbb szerepvivőket. Látta, hogy a híresebb követek közül többen csak azért «perorálnak czifrán« a gyűléseken, hogy «őket a sokaság csudálja», s midőn a haza üdvét emlegetik: tulajdonképen «dignitasokat, donatiót, pántlikát« keresnek.

Ime Rhédey Lajos gr., a biharmegyei administrator, mikép hajtotta végre az újoncz-kérő rendeletet. A főszolgabirákat felszólította, hogy jegyezzék össze járásaikban «a katonaságra alkalmas legényeket oly szín alatt, hogy a pipázók, káromkodók, csínyt tevők fogdostatnak.» Igy aztán vagy négyezer legényt szállítottak be a nagyváradi börtönökbe. Midőn az említett rendelet a gyűlés napján felolvastatott: az administrator büszkén hivatkozott a már fogva levő négyezer legényre, a kik közül a közgyülés annyit adhat, a mennyit akar.

Mig Magyarországban a vármegyék több-kevesebb erélylyel védték az alkotmányt: az alatt Napoleon seregének romjait Moszkvától visszafelé vezette a félig befagyott Berezinán. Nálunk sokáig nem hallottak biztos hírt s ezért csak találgatták, milyen hatása lesz ősi szabadságunkra Napoleon hadjáratának. Többen azt erősitették, hogy Napoleon «planumával a nemzetek politikai szabadsága, nevezetesen pedig a magyar nemzet ősi constitutiója egybe nem fér», s ha az északi nagy hatalom meggyengül: «egész Európa békóba verődik, a magyar nemzet szabadsága pedig legelső áldozat lesz.» Cserey Miklós más értelemben van: de a közvéleményt megforditani nem egy erőtlen ember dolga. Annyit azonban ő is állit, hogy «nekünk magyarokúl kinyilt szemmel kell lennünk: a mi nemzetünk három esztendő alatt vagy dicsőségesebben fölemeli fejét, mint akármikor valaha, vagy olyan csapást kap, mely alól a fölkelése bizonytalan.»

Kétség és remény hullámzott az európai népek szivében. Szinte lélekzet-fojtva várták a történendő eseményeket. Vajon Napoleon visszanyeri-e előbbi hatalmát, vagy a már annyiszor megalázott európai szövetség végre is erőt vesz rajta? Senki sem láthatott tisztán a jövőbe. A kormány újra segélyt kért a törvényhatóságoktól. A zemplénmegyei gyülésen (1813. ápr. 23.) Dessewffy József gr. szólalt fel a főispán után s a védvámok káros következményeiből mutatta ki, hogy «oly állapotra jutottunk, hogy ha akar-

nánk is a szükségeket pótolni, lehetetlen tennünk valamit.» De mivel a király legjobban tudja, milyen feladat vár országunkra: «nekünk tisztünk mind azt tenni, a mit a közjó és a magunk fentartása kíván.» «Én — így végzé beszédét Dessewffy — megromlottam az idők változása által s 4 gyermek atyja vagyok. De bízzuk magunkra: ki mit, miben és mennyit adhat. Nem fajúltunk el eleinknek nagylelkűségektől, s én fogadom, többet adok, mint a mi repartitio által esnék reám.»

«Nem én valék egyedűl — jegyzi meg ezekre Kazinczy — a ki sirtam beszéde alatt, sirtak mások is. De én nem siettem letörleni azt a két nagy könnyet, mely orczámon lefutott.» Más vármegyében azonban nem egy könnyen ért czélt a kormány. Szabolcsban például kimondák, hogy ha a király országgyűlésen győzi meg a rendeket «a szükség valóságáról»: mindenre készek lesznek; de így nem látnak ez újabb rendeletben mást, mint az alkotmány megrontására czélzó szándékot. Az erdélyi vármegyék szintén országgyűlést sürgettek, mert a rendelet olyan fontos, hogy országgyűlésen kivűl tárgyalni sem lehet a törvény nyilt megsértése nélkűl. Az újabb rendelet aztán megtörte a megyék ellenállását. Most már mindent készségesen megajánlottak. Pedig Dessewffy szerint «sohasem lett volna szükségesebb a közönséges megtagadása a kéretettnek, mint a mostani időkben, mert csupán ez vihette volna véghez az egész monarchiát rontó, öldöklő s már most effective rossznak tapasztalt jövedelmezés systhemájának jobbra változtatását.» De sajnos, az elfajúlt nemzeti lelket már sem magán-, sem közjogán ütött sérelem nem képes, hanemha egy-egy pillanatra, felizgatni, szalmatüze azonnal lelohad.

Kazinczy a Napoleon lángelméje iránt régóta táplált csodálattal szemlélte annak tetteit. Elismerte, hogy más nemzetek jogait lábbal tiporta: de azt hivé Kazinczy, hogy Napoleon másképp nem is tehetett. Régi véleményét ekkor is többször hangoztatta, hogy «a kit oly sok esetben láttunk nagynak, nagynak hihetjük a meg nem ítélhető esetekben is.» Szerinte «a franczia népnek nincs nagyobb jóltevője, mint Napoleon.» *Vaksi*nak tartja azt, a ki Napoleonban csak a legnagyobb sakkjátszót látja: úgy hiszi, hogy az európai népek haladásának legegyenesebb föltétele Napoleon hatalma. «Mi lenne — kérdi — Európából sok időre, ha Napoleon eldőlne?» Dessewffy nem osztoszhatik barátja véleményében. Ő pártfogásába veszi mind azon nemzeteket, a melyeket Napoleon leigázott, s megjósolja, milyen

jövő vár az oroszokra, kiket a világ legjobb katonáinak tart, mert «őket a szerencsétlenség el nem nyomja, a szerencse fel nem fúja.» Hiába tekinti a Moniteur barbároknak az európai népeket: «előttem, úgy mond — a legnagyobb barbarusság a nemzeteket függetlenségüktől megfosztani és a requisitio systhemája által kiszivni.» Nem hiheti, hogy Európa boldogsága elválaszthatatlanúl össze volna kötve Napoleon hatalmával. Nem lehetetlen szerinte, hogy az új háború hazánkat egészen külön országgá alkotja, de az is lehet, hogy darabokra töri. A kormányok titkaiba senki sem lát. Csak az az egy bizonyos, hogy ismét háború fenyeget. Pedig «ezen összerongált hazának jól esnék már a pihenés. Mit csinálunk pénz és minden nélkül?» — sóhajt fel Kazinczy. (2283. 2285. 2290. 2295. 2304. 2306. 2308. 2311. 2314. 2321. 2336. 2361. 2385. 2422. 2423. 2434. 2435. 2441. 2458. 2478. 2491. sz.)

51. Ilyen közállapot mellett vívja a széphalmi vezér a nyelvújítás küzdelmét, a melynek előcsatározásaúl tekinthető a *Magyar régiségek és ritkaságok*, a Vitkovicshoz írott epistolája s a *Törisek és virágok*. Dayka Gábor életrajzában kezdte behatóbban magyarázni elveit s támadni hevesebben az újítás ellenségeit, kimondván világosan: hogy «még egy nemzet sem vitte elő literaturáját a nélkül, hogy azon nemzetektől, melyeknél a tudomány és mesterség már virágzott, ízlést, szólást ne kölcsönezett volna.»[1] Példáúl idézi a német irodalmat, a melyet Lessing, Klopstock, Goethe, Schiller, Wieland és Voss annyira kifejtettek. Nem haboz a *Debreczeni magyar grammatikát* is támaszúl venni, úgy szintén régi íróinkat, Pázmányt, Zrinyit, Gyöngyösit, a kik itt-ott latinismussal éltek. Vitatja, hogy a stil szépsége sokszor épen megköveteli, hogy a közszokástól eltérő kifejezéseket használjunk; hogy a szók különböző árnyalatait bizonyos fogalmakra lekössük, hogy új mondatfüzést alkalmazzunk, sőt ha kell, új szókat is alkossunk. Ez utóbbi tekintetben még bizonyos tartózkodással nyilatkozik. Mert a kik ízlés és a nyelv ismerete nélkül újítanak, mint Szaklányi Zsigmond és Pethe Ferencz, inkább szánalmas mosolyt, mint méltánylást érdemelnek. Az ilyenek késleltetik a neologismus győzelmét. Különösen haraggal fakad ki Pethe Ferencz ellen, a ki példáúl a *költőt képzelmésznek*, a tartalék-sereget (Reserve-Armee) *sugorgatott seregnek*, a *hadgyakorlatot ürögforgásnak*, stb. nevezi a «Honnyi Levelek»-ben. «Minden újságlevele — írja Kazinczy —

[1] L. a kiadás XXIV. és XXV. lapját.

átkoztatja velem a neologismusokat, ha olyanok, mint ennek a bolondnak neologismusai. Mert ez ugyan a szó legszorosabb értelmében bolond.»

Kazinczyról is azt tartják Ráday Pál gr., Ormos József és a Vitkovicshoz intézett epistolára adott válasz írója, hogy nyelvünk characterét mindegyre sértegeti: de íróbarátai annál inkább követik nyomdokait. Még Édes Gergely is, a ki azt hiszi, hogy Révainál különb grammatikát irt, úgy látja, hogy a megindult küzdelemből «egy dicsőséges új világ fog születni.» De midőn Báthory Gábor és Molnár János pesti protestáns papok tartják magukat legfőbb bíráknak a nyelv dolgában s Kis János beszédét nemcsak bírálgatják, hanem javítgatják is stiljére nézve: ez már keserű gúnyra fakasztja Kazinczyt, s meg nem állhatja, hogy védelmére ne keljen leghivebb barátjainak Prónay Sándor báró előtt épen azon alkalommal, midőn Berzsenyinek a Prónayhoz irott ódáját elküldi hozzá, mintegy az óda költői szépségeivel akarván igazolni irója neologismusait, tehát a maga törekvéseit is.

Dayka életrajzának megjelenése után külön is kérdezősködött mind azoktól, a kik vele leveleztek: mint ítélik meg a nyelvújítás védelmét: sőt egyiket-másikat (Kis Jánost, Döbrentei Gábort) arra is fölkérte, hogy valamely folyóiratban ismertessék, bírálják a kiadást, leginkább pedig a neologismusról irott sorait. Ohajtaná, hogy az előtte tekintélyben levő írók közül szállana ki valamelyik a küzdő térre s azt a kérdést is alapos vizsgálat alá venné: vajon «reá vihet-e a tagithatatlan szükség, hogy szókat teremtsünk?» Mert szerinte a nyelv dolgában semmire sem boldogúlunk e nélkül: «nem lehet ott ideákat tisztongatni, hol a nyelv az ideákat összevezavarja.»

Barátai a nyelvújítás védelmét helyesnek, alaposnak ítélik. Vályi Nagy Ferencz szerint «ez maga a könyv becsét kedvessé tészi azok előtt, kik a dologhoz értenek.» Zabolai Kiss Sámuel azt vallja, hogy «a magasabb, kényesebb gondolatokat, érzéseket, stb. helyesen kifejező olyan szavaink nincsenek, melyek puristáink helybehagyását megnyerhetnék»; tehát Kazinczy igaz ügyet véd, midőn a fejlődő új eszmék kifejezésére új szókat és szólásmódokat alkot. Nyilván sokan megtámadják ezért a mestert: de «semmi! hadd zúgjanak ők!» «Úgy hiszem én, — irja — hogy mind az ő (t. i. Báróczy), mind a te fáradozásaid jutalmát később idő fogja, áldások között fogja, sirotokra rakni: úgy nézem én főként a te merész fáradozásodat, mint egy jövendőre néző atyáét: szépíted a kertet, s a hijánosságokat olyan

magokkal hinted bé, melynek te csak csíráit láthatod, — a virágzás és termés a maradéké lesz. — De az idiota nem tud így gondolkozni. — Kelj ki hát, érdemes barátom, még egyszer, s megharczolván velek, bátorítsd követésedre.» Sipos Pál is azt hiszi, hogy «a neologismus apologiája oly színbe van téve, hogy annak lehetetlen nem győzni.» E véleményre sokszor hivatkozik Kazinczy később is. Sejti, hogy lassankint fogyni kezd az ósdiságot szerető s az újságot gyűlölő írók száma, s az igazság fuvalma mindenfelől éled, erősödik. Szentgyörgyi József szintén osztozik a Kazinczy felfogásában, a melytől csak egy keskeny vonal választja őt el. «Igen jóvá hagyom — írja — a szokásból ki ment törzsökszók visszahozását is, mint szinte a helyes analógia szerint formált új szókat is, minémüek a jövedelem formájára szenvedelem, gerjedelem, s a t. Nem ellenkezem a szomszéd nyelvekből általhozandó új szólások módjaival is, csak azok anyánk géniusával ellenkezvén, rajta erőszakot ne tégyenek, vagy már otthonn is idétlenek ne légyenek, mint a melyeket még az anyanyelvből is ki kellene irtani, s ki is irtottak a pallérozott nemzetek. Így a tőled felhozott példák között, *jól néz ki*, mind örökké idétlen marad: maga néz-é ki, és honnan? vagy az egészség néz-é ki jól belőle? vagy a lelke néz-é úgy ki a szemin, hogy láttatik jelenteni egészségit? A magyarnak ezt a helyes és igen tökéletes kifejezésit: *jó szinbe van*, mért vessük meg amaz idétlen korcsért?» S arra kéri Kazinczyt, hogy a mit még mondani akar a nyelvújítás védelmére, el ne hallgassa. Döbrentei s más erdélyi írók leveleiből is arról győződik meg Kazinczy, hogy «Erdély örömmel vette a neologismus apologiáját.» Épen ezért törekedett ő a Báróczy munkáit kiadni, mert a hozzá irott életrajzban a Báróczy példájával is igazolhatta a saját felfogását. Báróczy működése óta «a mi szép, de szük nyelvünk *Vielthätigkeit*ot kapott, s most már alkalmatos mind a görög, mind a római, mind a franczia, olasz s német nyelv szépségeit magunkévá tenni nagy botránkozására Debreczennek, de nagy örömére azoknak, a kik mélyebben látnak s tudják, hogy az élő nemzet nyelve nem lehet eine abgeschlossene Sprache.» Valóban nagyobb a siker, mint előre remélte: mert a mit ő megírt: «sok csudálókat lel, sok szeretőket, és az említett apologia sokaknak szemeiket megnyitotta, sokakat megtéríte.» Így tehát azzal bíztatta híveit Kazinczy, hogy törekvése, iránya csakugyan győzni fog.

Kulcsár István, Márton József s némileg Virág Benedek is más értelemben vannak a nyelvújításra nézve. Kulcsár a *rény* szóba nem

tud bele nyugodni: nincs megelégedve Kazinczy példáival sem. A német írók, a kiket Kazinczy a Dayka életrajzában említ, nem philologusok, csak költők: ezek pedig, Kulcsár szerint, e kérdés tárgyalásában nem tarthatnak számot tekintélyre. «Ha Kulcsár ellenkezik — jegyzi meg Kazinczy a Helmeczyhez intézett levelében — az a jele, hogy nem ére el oda, hogy újításainknak okaikat megértse, vagy ha érti s vádol, gyenge követni. Ne gondoljunk az ellenkezésekkel s haladjunk utjainkon.» «De — mintegy óvni akarván Helmeczyt, folytatja — viszont mi is ne tömjük *épen tele* irásainkat az új szókkal, szólásokkal, mert megúntatjuk magunkat, mert érthetetlenek leszünk.» Virág már használja is a rövidített szókat, pl. a *gyönyört*, a miből Kazinczy azt véli, hogy a jobb fejek mégis csak fontolóra veszik, melyik részen van az igazság.

Cserey Miklós nyiltan megmondja, hogy a magyar írók leginkább abban vétenek, hogy a mint megtetszik nekik a német könyvben a német szólás formája, azt mindjárt át akarják «facsarni» nyelvünkbe; pedig «a mi egyik nyelvben szép, a másikban idétlen lehet.» Báróczy — úgy mond — sok szépségeket hozott által a francziából a magyarba, de mind olyanokat, a melyek nem ellenkeznek a magyar nyelv természetével. Ez észrevételt többször kell hallania Kazinczynak, mint az újítás határjelzőjét, a melyen néha-néha gondolkozóba is esik. Bevallja, hogy ellenfeleinek e felfogásában: «bé kell hatni a nyelv természetébe, annak rejtett tehetségeit kell kifejteni, eredeti szépségeit kell megadni, nem fordítani kell, az csak rontja a nyelvet, hanem eredeti munkákat írni»[1] van valami igaz és «gondolt» is: de azt válaszolja, hogy a művészet remekeinek tanulmányozása végett hiába mennénk az Ural vidékére; nyugat felé kell indúlnunk, ha ízlésünket fejleszteni akarjuk. Ámde a művészet remekeinek tanúlmánya nem egyértelmű a nyelv fejlesztésének eszközeivel. Izlést tanúlhatunk a nyugat irodalmából, sőt a nyelv csinosításának, kifejtésének módjában is példaként lebeghet előttünk a mi a francziáknál, olaszoknál, németeknél a forrongás idején végbe ment; csakhogy mindez koránsem igazolja a nyugati nyelvek idiotismusainak a magyarba való erőszakos átültetését. Éreznie kellett a széphalmi mesternek, hogy bizonyítása e ponton leggyöngébb. Pliniusból vett idézete: «Quod nequaquam blandum auribus imperitorum, tanto maiorem apud doctos habere gratiam debet, quanto

[1]) Dayka G. életrajza. XXXVI. lap.

minorem apud indoctos habet»,[1] alkalmazható általában az újítás alapjára, de nem egyszersmind módjaira s eszközeire nézve. A Hőgyész Máté álarcza alatt rejtőzködő író kétségtelenül sokak véleményét fejezi ki a következő sorokban:

Magyarnak én azt esmerem, csak azt,
Nem senkit-senkit, mint azt, a kinek
Szép nyelve még nincs elkeverve mással,
Ki nem szorúl a vendég maszlagára,
Kenőcsöt útál s gondolatjait
Tisztán s tekervény nélkül mondja ki,
Magát a nyelv urának nem hiszi,
Szükségtelen törvényt s új szót nem farag,
Horáczot jól értvén, *tiszteli a szokást.*

Kazinczy erre a Plinius idézett szavaival válaszol s azt hiszi, hogy az ő felfogásában annál inkább osztozik valaki, minél többet tud, s annál kevésbbé, minél tudatlanabb. Örvend, hogy Szentgyörgyit is azok közé sorozhatja, a kik «ezt értik és vallják.»

«Van valami kedvetlen — írja hozzá — abban a mi új; de kérdjük: nyer-e valamit a nyelv, bővűlnek-e, tisztúlnak-e valamit ideáink, ha ezt az újat elfogadjuk: nem ez volt-e sorsa minden más nyelvnek, mely vadonságából kivetkezett s literaturáját elővitte; hasonlítsuk öszve azoknak írásaikat, a kik haladnak, azokéval, a kik haladni nem akarnak, s valljuk meg, a mit találunk. Egy rakás író, kivált Pesten, összeállott, s feltette megában, hogy a mit in pleno megállapítnak, azzal mindenike élni fog. Igy lehetetlen lesz a dolognak nem menni. Herder ezt mondja: Ein Volk, das das Wort nicht hat, hat auch die Idee und die Sache nicht. Paradox egy mondás, de *hamisnak csak látszó* és *nem hamis*.» Nem gyalázata-e nyelvünknek, — kérdi — hogy még a *virtus*ra sincs szava? Elismeri, hogy új szót alkotni gyökér nélkül, több, mint «valakinek szabad.» De — úgy mond — Epaminondas engedelem nélkül is nyert győzelmet, a miért ugyan Boeotia halálra kárhoztatta, hanem később »eszére tért s megköszönte a győzedelmet nyert bajnoknak a jótételt.» (2340. 2349. 2370. 2399. 2403. 2415. 2417. 2427. 2477. 2483. 2484. 2490. sz.)

Ez irodalmi harczok hevében, midőn újabb támadásra készűl, hallja a szomorú hírt, hogy hetven éves anyja 1812. nov. 14-én Ér-Semlyénben meghalt. «Ki nem mondhatom, — írja Nagy Gábor-

[1] Dayka G. életrajza, XXXVII. lap.

nak — mily rettenetes béhatást teve rám, hogy szegénynek hideg tetemeit nem láthattam többé, mert midőn csendes momentumban volt, s midőn mások csendes momentumban hagyták, az anyám bizonyosan egyike volt a legnagyobb lelkű asszonyoknak, a leghűségesebb, legkegyesebb anyáknak, s én az életnek semmi szakaszában nem felejtettem, néki mit köszönhetek.» Mindig a fiúi tisztelet meleg hangján szól anyjáról, mint «valódi nagylelkű asszonyról», de a ki, midőn «istentelen sugallók elverték nyugodalmát, oly rettenetes volt a maga nemében, mint Wesselényi a férfiak közt.» Midőn a végtisztesség után először találkoztak a Kazinczy-testvérek: Dénes és Zsuzsánna (Péchy Sándorné) kegyeletlenül nyilatkoztak a boldogúltról, mire a legöregebb testvér, Ferencz, erősen kifakadt ellenük. Öcscsére, Józsefre, többször panaszkodott azért, hogy még utoljára is megrontotta őt, hogy «megmetélte torkát és gyermekeiét.»

A Kazinczy-testvérek azonnal megkezdték az osztozkodást, a melyről úgy vélekedett Ferencz, hogy «eddig szenvedett bántásainak véget vet ugyan», de anyagilag keveset könnyít rajta, mert heten osztoznak egyenlőképen. Nem ismeri magát fösvénynek, ragyogni sem akar, a «cura habendi» sem győtri: de három élő gyermeke van, félév múlva pedig négy lesz; ily körülmények között — ide számítva a különben is súlyos időket — milyen reménynyel nézhet a jövőbe? . . . Terhei talán nem nyomják oly súlyosan, s végre már egyszer gazdálkodni kezdhet ötvennégy éves korában. Tudja, hogy «szerencséje örökre meg van rontva»; de mégis legalább «élhetni fog», a mi eddig «lehetetlen volt.»

Az osztály sok kellemetlenséggel járt. A testvérek közül csak a legidősb, Ferencz, és a legifjabb, Miklós, tanúsítottak engedékenységet; a többiek, jobbadán mindnyájan, elégedetlenek valának. Közel öt hónapig tartott a huza-vona; elvetették a hátrahagyott végrendeletet, és Péchy Imre alnádor s Domokos Lőrincz közbenjárására új osztályban állapodtak meg, a melyet 1813. április 10-kén írt alá a hét testvér s a két említett közbenjáró, ellátva aláírásaikat pecsétjeikkel.[1] A Kazinczy-családnak hét vármegyében voltak birtokai, s jó módban élt, de hét felé szakítva, alig lehetett elég, hogy abból egy-egy fél gond nélkül élhessen, kivált ha már előre adósság terhelte az így kapott örökséget. Kazinczy Ferencz a széphalmi telket

[1] L. a Dobos Kálmán alezredes birtokában levő eredeti osztálylevelet.

kapta, a melynek terjedelme hatezer négyszögölben határoztatott meg; Regmeczen pedig három jobbágytelek jutott neki osztályrészül. Az összes széphalmi és regmeczi majorságot és szántóföldet 130 és $^1/_3$ holdra teszi az osztálylevél. Ezen kivül a petneházi birtoknak fele, az újhelyi s köveshegyi «szabad szőlő», a ritkahegyi dézsmás szőlő, továbbá a mintegy kétszáztizenhat holdnyi Liget-erdő harmad részének használata, veteményföld s a Kazinczy Júlia (Dercsényi Jánosné) telkéből kilenczszáznyolczvannyolcz négyszögöl lett Kazinczy Ferencz öröksége; József pedig százötven forintot volt köteles neki fizetni. Hárman: Ferencz, Júlia és József nemcsak az említett erdőt, hanem a malmokat, korcsmákat is együttesen használják egy évig, akkor aztán Szemere István zemplénmegyei alispán és Komáromy István abaújmegyei főjegyző ellenőrzése mellett felosztják három egyenlő részre.

Kazinczy Ferencz, csakhogy mennél előbb megegyezésre jusson testvéreivel, mindenkép ügyekezett megőrizni lelki nyugalmát s igazságszeretetét. Ovakodott, hogy megfertőztesse jellemét valami «mocskos tettel», sőt «szép s talán nagylelkű cselekedetet is» vitt véghez. Nem sokra számított, s a mi kevés örökségül jutott neki, beérte vele. «Nem perlek — irta Dessewffynek — a sorssal s megelégszem azzal, a mit adott; — ahhoz képest, a miből hét esztendő olta nyomorogva s adósságokat csinálva éldegéltem, most gazdag vagyok». Ha a devalvatio következményei s régi adósságai nem terhelnék: rövid idő múlva rendezhetné anyagi sorsát: így azonban attól kell félnie, hogy még gyermekei is «viselni fogják a terhet». Mert arra is kevés reménye van, hogy felesége örökségéhez hamarosan hozzájut. Sógora, Török József gr., világosan megmondta, hogy míg anyja él, addig kezéből ki nem adja a birtokot, ha csak a törvény másként nem rendelkezik. Igy tehát Kazinczynak csak a maga örökségére lehetett számítania, hogy növekvő családjával megélhessen s irói terveit foganatosíthassa. Mind e mellett csüggedetlenül folytatta megkezdett munkásságát s összes munkáinak kiadására törekedett. Az 1813. és következő év nagy részét ez az ügyekezete foglalta el, és soha sem volt tevékenyebb, mint ez években. (2265. 2344. 2351. 2362. 2373. 2416. 2419. 2420. sz.)

Dr. Váczy János.

2265.

Gr. Török József — Kazinczynak.

Barátom! Megvallom, nem értelek, meg sem foghatom gondolkozásodat, sem viseletedet: minden cselekedeteimrül meg felelhetek, a' kis Biróm leg kisseb nyukhatattlanságot sem okoz, és igy ujonnan csak rövideden irom, hogy mivel én ezen közöttünk fel forgot dolgot nem csak törvénjesnek, de *conscientiosusnak* is látom, és én sem Testvérimet, sem pediglen Gyermekimet meg csalni [nem] kivánom, ezen okkbúl declarálom, hogy én semmiképen a' Compromissumtul el nem álok, a mellet kötelességemnek is tartom szegénj, olj nagy ideig ártattlanúl szenvedő, Édes Anjámnak, nem külömben meg vettetett Bátjámnak, és magam ártattlanságát, meg bántott betsületünket ki[1] bizonyitani, és védelmezni: csudálkozom Vay Jósef Consiliariusnak ditsiretét Leveledben olvasni, holott jól tudom, hogy egy izben ötett Praesesnek nem akartátok, melj azon beszédbül egjenesen ki tettzik: *Vay Joseph ist ungerecht, denn Er will die Töchter ausschliessen, alles dem Sohn geben u. Zsoltza ist doch weiblich.* én eztett nem tudom ugy vagjon é, de magamrúl csak aztatt mondom, és eleitül mondottam, hogy *Testvéreimet semmibül a mihez jusok vagjon, kirekeszteni nem akarom.* és igy legigazságossabnak látom, hogy ha értelmes és törvénjes Birák a közöttünk fel forgot kérdéseket el intézik, hiába igjekezek azon, hogy csak magunkba végezzük, az semmiképen megnem eshetik: meg lehet a Compromissum, nem szükséges hogy abban szegénj Atjám betsülete leg kissebben is meg bántódjon; én a minapában néked által adot irásban nem látok semmiféle meg bántható expressiokat, annál inkáb semmi Scomatákat: ha tehát azon punctumok nem tettzenek, és adot szavatoktul el álani szándékoztok, keressétek pörrel, mert

[1] Előbb *meg*et írt Török, de később kitörülte.

én ugyan a Jószágot kezembül addig ki nem adom, először még az Anjám él, és a Törvénj Anjám halála után az Jószágnak fel osztását nem rendeli, mert az éltébe ugy sem eshetik meg; értésemre is eset, hogy meg nem foghatod, mért adta édes Anjám nékem még éltében az Jószágot által, ez is nékem meg foghatattlan, holot néked jól tudva vagjon Házunknak álapotja: vedd tehát gondolóra a dolgot, mitt cselekedet volna szegénj édes Anjám, ha a Creditorok reá rohantak volna, melljet könnjen által lehetett látni, mert még szegény édes Atjámnak Teteme alig hült meg, és már nékem adóságot depurálni kelletett, *ditsekedhetem, hogy effective 5000-nél kívül már nem is tartozom, melljet, ha nem hiszed, a ki váltott és kifüzetett Obligatorialisokkal meg is bizonjithatok*, és eztet Isten kegyelmébül, Felségem szivességébül és iparkodásombul véghez vittem: hogy a Dieta dolgainkban hátra maradást okoz, magam is által látom, de azért nem desperálok, mert ha Szemere István és Boronkay Gáspár Biráim nem lehetnének, melljet nagjon sajnálanék, találunk még Biráknak valókat, és dolgainkat a Dieta miat mindenkor végezhessük. Ezek után midőn a Testvéremet csókolnám, tégedet pedig arra kérnélek, hogy hitetlenségedrül, bal gondolkodásodrúl le tennél, maradtam igazságot szerető 's kívánó Sógorod

Török mpr.

[K. és h. n.]

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

2266.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

HELMECZI MIHÁLY BARÁTOMHOZ.

Széphalom, Novemb. 28d. 1811.

Fiam, ki kedves anyja karjain — — —
[stb., mint a 2107. számú levélben.]

Tegnap késő estve, sőt már ágyban, vettem nyalábodat, 's útnak indúlok. Nem akarám válasz nélkül hagyni leveledet 's ajándékaidat köszönet nélkül, míg Biharból haza jövendek, hol talán három hétig fogok múlatni. Vedd baráti érzésekkel a' mit gyalog leánykám hirtelenében sugott. Én érzékeny atya vagyok, 's talán

nem kevésbbé érzékeny barát: érzem jóvoltod' becsét. — Kedves tanítványodat tisztelem, 's köszönöm a' mit, Éretted tévén, érttem is tett. Örömmel értem, hogy Marmontelemet olvasgatja. Erdélyből épen tegnap érkezett levelek azt tudatják velem, hogy ott sem ezt sem Epigrammáimat nem értik. — Scriptura si obscura est, *pereuntibus* est obscura, ezt kiáltja vagy Szent Pál vagy Ágoston Doctor azoknak a' kik a' Bibliát nem értik. Bár szaporodhatnának a' választottak! — Élj boldogúl.

[Eredetije a M. T. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2267.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom April. 2d. 1812.

Helmeczi Mihálynak Kazinczy Ferencz
baráti ölelését.

Kedves barátom! Kertemben dolgoztaték, 's cselédem jő a' postáról: Kistől hoz *egyy* levelet, Berzsenyitől, 's Töled; Sipostól pedig, a 'Poetától 's Philosophustól 's Tordasi Paptól, *kettőt*. Kevésbe múlt hogy úgy nem járék mint a' Buridán fülese, a' ki, meg nem tudván határozni, ösvényének jobb vagy bal feléről tépje e elsőlét, éhen marada. Elsőben akarám vala mindenitek' levelét olvasni: végre nem bírván nyugtalanságommal, a' Kisét bontám-fel, a' Tiédet másodikká, harmadikká a' Berzsenyiét, utolsóvá a' Sipostól vetteket tevém. A' Kisé csak 11 sorból állott, és eggy szép Ódát hoza: így hamar juték-el a' Tiéd' olvasásához, 's megolvasván, bántam hogy ezé nem leve az elsőség. El vagyok ragadtatva azon tudósítások által a' mellyeket az nékem hozott.

A' Pesti Nevendék-Papok' cselekedete kevéllyé tészen engemet, és édes örömmel tölt-el. Kérd őket, hogy ezen lelket el ne hagyják mellyeikben aludni ha eggykor Püspökök, Kánonokok 's sok ezereket vonó Plebánusok lesznek, 's ne szűnjenek-meg a' Haza dicsőségére törekedőket olly nagylelkűséggel segélleni, mint most segéllék Berzsenyink' versezeteinek kieresztését. Óhajtanám, hogy az Előrefizetők' neveiket az, a' kire a' kiadás gondjai bízva lesznek, a' munka mellé nyomtattatná: jó nekünk az illy neveket ismerni. Mondjad ezen érdemes barátinknak, szeretett Férjfiú, hogy nagylelkűségeknek

becsét egészen ismerem, Vojvodicsot pedig, kérlek, képemben csókold. Sokat érdemel az a' Horvát, a' ki érzi hogy ő is Magyar.

Berzsenyink nem sokára Pesten leend, hogy rendeléseket tehessen a' munka' kiadása eránt. Szeretném, ha Téged tisztelne-meg azon bizodalmával, hogy az íveket megtekintsd, 's a' Betűrakó botlásait kijegyezgessd. Poetai munkákat Poetának kell corrigálgatni, midőn nyomtatás alá jutnak: 's Te azon felűl hogy eggyike vagy Felkentjeinknek, gondos Grammaticus is vagy, 's tiszta éghajlat alatt születtél. Fiam' születését éneklő dalodnak nyomtatásában nem lelek más hibát mint azt, hogy a' vers' első lapján eggy eggyszerű vonas helyett azok a' rút Angyalkák állanak, és hogy az első szó Majuskelekkel van kirakva. Igen jól esett, hogy eggy lapra 22 sor van véve: de minden stropha közzé két üres lineát kellett vala tétetned. A' betűk nem olly szépek mint a' Falkáéi, de nem rútak. A' papiros kékebb mint lennie illenék, a' nyomtató-szín pedig feketébb lehetett vala. — Bár csak Berzsenyimnek versei a' Budai Nyomtatóból léphetnének közre, még pedig eggy formátumban a' Daykáéival!

Siskovicsodnak nem mondhatsz tőlem elég nyajasságokat. Szerettem azt a' nemeslelkű Ifjat eddig is: most még inkább szeretem. Örvendek dicsőségének. Seneca eggy helytt azt írja Luciliusnak, hogy ő Gnómájit nem az ő tanítására írogatja, hanem hogy az által maga köteleztessék azoknak követésekre. Igen bölcsen teszed te is, ha ezt a' jószágos [!] Ifjat illy formán a' hogyan írod, arra kötelezed, hogy gyalázatja nélkül hátra ne fordúlhasson, a' jó féltől el ne állhasson. — Az Epigrapha jó, de nem szeretem azt az *Oktatót*. Minek az midőn sem eggyet nem tesz a' *Doctor*-ral, sem nem értettetik, holott a' Doctor értettetik. —

Szemerém Pesten van, vette versemet, idvezletemet, 's November olta hallgatván, még most sem ír? Hidegsége nékem kimondhatatlanúl fáj. Mint a' szerelmes képzel minden kedvetlent, midőn tyánykája' leveleit sokáig várta hasztalanúl, úgy én. Tudom hogy a' kedvnek vannak ollyan borúlatai, a' mellyekben alig tudunk nyúlni tollhoz: de én azt hittem hogy a' Szemere' szeretete ollyan mint a' Hit, mellyen a' pokolnak kapuji sem diadalmaskodhatnak. Én valamit keresek abban, hogy rest levelező nem vagyok, 's barátimat nem kínozom.

A' mit Leveleim' öszveszedéséről írsz, pirít is, el is rettent, de megvallom, olly kedves is nekem, hogy kedvesebb alig érhet. — Az én leveleimnek eggy érdemek vagyon: az, hogy forró lélekkel

írom, 's látszik rajtok, hogy minden tartalék nélkül írom; hogy azt a' kihez írom, a' barátságnak minden érzéseivel szeretem. Betűim mutatják, hogy gond nélkül 's minteggy reptében vagynak írva. Remekek tehát nem lehetnek. Kinevettetném én, kinevettetnék Kiadójok, ha illy végből adnánk-ki. De van eggy tekintet, a' melly miatt a' feltételnek örűlök: az nem egyéb mint az, hogy így nem kellenék attól rettegnem, hogy halálom után olly valaki csinál belőlök könyvet, a' ki hozzá nem tud, és hogy időm volna holmi botlást megigazitanom, holmi hijánost kipótlanom, holmit, a' mi különben feledékenységbe menne, feljegyeznem. Magam akartam megtenni e' munkát, de ha ismét élhetnék is 52 esztendőt, erre még sem érnék. Szeretném, kedves barátom, ha Te ezt a' munkát eggyütt tehetnéd meg Szemerével, kit én rég olta Biographusomnak óhajtok, és a' ki által magamnak ezt félig már meg is igértettem. Ő nékem vér szerént rokonom, 's Patakon tanúlván, a' hol én, sokat megértene, a' mit Ti, kik ott nem tanúltatok, 's a' személyeket, a' szokást nem tudjátok, meg nem értenétek. Ezen munkának, (Leveleim' Gyűjteményének) nem lehetne más czélja mint az, hogy Literaturánk progressióját fessék. A' munkát tehát a' Ráday, a' Horváth Ádám' és a' Földi' leveleinek végig olvasásain kellene kezdenetek. A' Rádayéi eggy egész Kötetet tesznek, ugyan annyit a' Horváthéii [!] is, a' Földiéi kevesebbet. Ámbár ezen kincseket kezemből kiadni rettegek, mert elveszhetnek, ellopattathatnak, éléghetnek: még is kész volnék őket, valamint az én Triaszoméit is, néktek által adni, hogy olvassátok-meg, jegyezzétek-ki Elenchus formán, hol áll valami a' mit meg kellene tekintenem, újra dolgoznom, felvilágositanom etc. etc. 's én ezen kijegyzéseket munkába venném. Így közleném véletek mind azokat a' miket Virágtól, Kistől, Berzsenyitől, Báróczytól 's Literaturánknak jó 's rossz munkásaitól vettem minden kifogás nélkül: mert a' czél érdemli, hogy minden más tekinteteket elnémítsak. Melly kár hogy a' Dayka' leveleit 1794ben elégettem, rettegvén, hogy, ha azok rossz kézbe akadnak, 's az ő lánczokból kikölt gondolkozását nyilvánná teszik, ő szerencséjét eljátsza, 's kivettetik hivataljából. Leginkább szeretném, ha Szemere két holnapra hozzám jönne 's ezt a' munkát itt tenné. — Épen ma eggy hete kezdém Naplómat 1801 olta tisztázni, hogy valaha fiam olvashassa, mert én Jun. 28dika olta 1801. Naplót tartok. Már a' 171dik lapot írom és még csak 1803 Júniusában vagyok. Tegnap tevém papirosra akkori Pesten létemet, 's feljegyzém hogy Horvát István Jún. 16 és

17 köztt szobámba hála: feljegyzém, melly igen sajnálom, hogy némelly jóknak intése — hogy féljek a' titkos Polizeytól, melly még barátimat 's dolgozó társaimat is hozzám és reám küldheti — sem ez cránt sem Révai cránt nem mutattam egész bizodalmat! Kipótolhatatlan örömektől fosztottak-meg!

Édes barátom! Eddig Vitkovics vette a' Dayka' Biographiáját 's Poetai Berkemet. Ő jó, ő szeretetre-méltó barát, de rest levelező, 's praescribált, hogy tőle gyakor levelekre nem is tartok számot. Kérlek, buzdítsd, hogy valaha Daykát és Poetai Berkemet eggyütt adja-ki azon formában mint hozzá írt Epistolám, és segélld, Te a' ki Berzsenyiért olly sokat tevél, hogy Dayka is világot láthasson. Poetai Berkemnek nem szabad elmaradni Daykától. Illik, nem illik, mondanom, kimondom, hogy az nem illetlen Pendant Daykához.

Szemerét arra buzdítsd, hogy írjon Vidának, 's kérje, hogy az *Orczy' Bugaczi Csárdáját* 's az *Arcászhoz* 's *Desöffyhez* írt Epistoláimat írassa-ki elvitt papirosaim közzül 's küldje meg nekem Postán, 's tudósítson, ha képem nem szenvedett e kárt, karmolást: 's mihelytt lehet, jól becsinálva küldje Kassára Rumi József Kalmárhoz lepecsételve 's az én Adreszem alatt.

Hogy Horvát Custósa a' Magyar Könyvtárnak, azon neki örülök, magunknak örvendezem. Vette e Pozsonyba írt két levelemet? Az Isten' nevében kérem — nagy szó! — hogy a' Sándor István' ajándékát hozzám késedelem nélkül küldje-fel Rumihoz Kassára, 's írja-meg nekem késedelem nélkül, hogy Sándornak Bécsben melly úczán 's melly szám alatt vagyon szállása. — Kérhetnélek e, hogy e' levelemre azonnal felelj, 's Sztrokainak engedd meg hogy leveledbe eggy két sort tehessen a' Kis' verseinek nyomtatások felől? — Ajánlom magamat barátságodba.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2268.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Helmeczi Mihálynak baráti idvezletet.

Vártam, reméltem, kedves barátom, hogy Sonettódat közleni fogod velem, elképzelvén, hogy azt látni lángolok, 's meg nem csala reményem. Köszönöm barátságodat, 's hasonló barátsággal visszo-

nozom: *kimutatom hibájit.* Vedd azt kedvesebben mintha magasztalnálak, mert barátnak a' hibát kimutatni többe kerül mint magasztalni. —

Az olasz Sonetto mindég *nő Syllabán* és *mindég vocálison* végződik. Könnyű az a' rímekkel olly gazdag nyelvben, hogy ezek szintén tolják magokat a' Poeta elébe. Nem így a' Németben, melly sokkal szegényebb az Olasznál e' részben, sem a' magyarban, melly a' némethez képest is képzelhetetlenül szegény. A' Német tehát a' nő rímeket hím rímekkel váltogatja-fel, 's így kell nekünk is. A' nő rímű sorok 11, a' hím rímüek 10 syllabájúak. Szabad olly Sonettot írni Magyarban is, mellynek sorai mind 11 syllabából álljanak. Irt illyeket Schlegel. De így még nehezebbé tészük a' munkát, mert szavainknak fele ki lesz rekesztve a' rímre választathatásból. — A' te Sonettedben, édes barátom, a' 11 syllabájú sorok a' 10 syllabájúakkal váltogatják egymást, de a' 10 syllabájú sor nem jámbus lábon végződik, a' mint azt a' törvény kívánja: *hímzette, bűvölhetni, teremthetni,* trochaeus; *istenítetnél* etc. Spond. — Bájzengz*ete* és hímz*ette* Gyöngyösiben is rettenetes rím volna. Hát Sonettben! — Osztán Sonettnek e l m ú l h a t a t l a n ú l scandált sorokban kell irattatni, különben Sonettnek nem vétethetik. »A' Sonetto, Vossnak megjegyzése szerént, a' poetai érdemet is megkívánja ugyan, 's a' szép és való kifejezést: *de semmit nem annyira, mint fülnek-hízelkedő hangzást, és a' rímek' szép játékát, kedves cserékben.*« A' te Sonettódnak ez a' hibája; mert gondolva a' kis költemény igen jól van, 's kivált a' két utolsó sor felette szépen van gondolva.

Figyelmessé kell továbbá tennem, hogy a' *vers enjambé*-vel ritkán kell élnünk, és csak ott, a' hol az illyen félbe szakadás jó effectet csinál. A' *képesek* a' 11dik sorban csak azért állanak, mert el nem férték a' 10dben. — A' 6dik sorban ezen fel nem akad az olvasó. — Továbbá, a' Syntaxis látszik sántítani a' 7 és 8d. sorban. A' nominatívus: S z í r e n, nem S z í r e n e, már ennek dativus genitiválisa S z í r e n n e k, nem S z í r e n é n e k. 'S ha itt S z í r e n é n e k lesz, mint lesz a' *Philomela* feljebb?

A' m e n n y (coelum) mind a' kétszeri nyomtatásban eggy ny-el van nyomtatva. Én azt tartom, hogy a' m e n y nurust jelent. A' h ó d *ú* l á s t sem tartom jónak, a' szokott h ó d o l á s helyett.

Kultsár kérdi tőlem: mellyik nyomtatást gondolom későbbinek. Erre néki Sztrokay által felelek: de ide tészem Néked is feleletemet. Későbbinek azt vélem, melly eggy lapon adja az egész kis

költeményt. 1.) mert az elsőbb sor itt inkább eltávozik a' prosától, noha én a' *melly* sort szebbnek tartom a' *Fényes* sornál, ha csak azért is, mert így a' sor inkább hasonlít jambusi sorhoz. — 2.) mert itt nem fordul elő kétszer b á j. — 3.) mert jobban áll itt *érzete* mint *ihlete*. — 4.) mert a' zengzet itt a' mélósz által kiszöktetve lévén, nem fordúl-elő kétszer. — Örvendve látom ezen költeményedet is. Biztat, hogy nagy Poetát várhat belőled Nemzetünk. –

Szemerének. Az Ottave-ríme schemája ez *abab ab cc*. Az olasznál _ ∪ végzéssel: Németben és nálunk nő v. hím végzéssel. — Wieland Oberonban szabadabban bánt. Nem bánta akár hogy' telik ki a' 6 első sor rímje csak kiteljék. Ezt ne kövesse Uram Öcsém. Tartsa szorossan a' schemához magát: *ab ab ab cc*. — Éljetek szerencsésen kedves barátim, 's légyen gondotok Daykának nyomtattatására, melytől sem élete, sem a' poetai berek el nem maradhat.

Sz. Apr. 19d. 1812.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2269.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Apr. 30d. 1812.

Helmeczi Mihálynak Kazinczy Ferencz

baráti szives idvezletét.

Szemerém elhagyván Pestet, Vitkovicsom pedig gyakran eltávozván Pestről, annál bátrabban írok Hozzád, kedves barátom, mivel mind ritka érdemeid mind barátságod tőlem bizodalmat kívánnak, 's Téged úgy kell tekintenem, mint a' ki kedves Triászomban Szemerének helyébe beűlt. Sűrű leveleim erszényednek terhedre [!] válnak: de úgy hiszem Siskovicsnak nemes lelkétől, hogy ő ezt a' terhet elviselni nem lesz idegen. Idvezeld őtet képemben a' barátság' és becsűlés' szives idvezléseivel, és mondd néki, hogy tőle ezt én kérem. — Azonban egy kérést: — Körünkbe léptél, és így illő hoggy ezen szép kör' törvényei szerént élj, 's feledd a' balgatagság' titulusait. Nem becsülhetsz te engem, ha azt hiszed, hogy az a' nyavalyás Tekintetes etc. etc. fülemet csiklandhatja. A' ki csínosan ír deákúl, a' második személyben szóll azzal a' kihez leveleit intézi, nem a' harmadikban. Miért ne kövessük a' szebb és okosabb példát?

Mintha a' második személyben szóllván, szóllásunk parasztság vagy durva közelítés volna!

A' Berzsenyi' képét tegnap küldém Kassára Rumi Kalmárhoz, a' ki azt Vitkovicshoz fogja útasitani. Azon pakétban veszed Wesselényinek rezét is. Az Özvegy nyomtatványokat kíván a' kiadandó Halotti Beszédek mellé: ezért tevém ezt a' nyalábba. Van azon felül abban eggy nyomtatványa a' Kassán 1788 kijött Gesszner Idylljeinek. Ajándék Vitkovicsnak. Ha Apr. 20d. írt leveledet nem tegnap estve, hanem 24 órával korább' vevém vala, eggyütt ment volna ezzel a' B. Barkóczy által kívánt Relatio. Azonban azt is elküldém Rumihoz ma, Marmontelemmel és Tövisek és Virágaimmal. A' csomót Barkóczynknak adresze alatt indítottam. Szerencsém, hogy a' Relatióval kedveskedheték. Két nyomtatványnál többet már nem bírok, 's ez vala az utolsó, mellyet kezemből kieresztettem. A' még megmaradt kettőt úgy tekintem, mellyhez nyúlnom magamnak sem szabad.

A' Berzsenyi képe eránt az volna kérésem, hogy adnád által azt Kaerglingnek, ki azt dolgozta, 's kérnéd, hogy a' Cravátot feketéből csinálja fejérré. Igy szörnyen lugubris a' kép: fekete a' haj, szemöld, szem, bajusz, posa, nyakkendő, prém és ruha. Az Alföldi Iskola fekete öltözetben festette a' portraiteket, de a' Spanyol gallér rajtok mindég fejér volt; a' fekete öltözet az arcz' színét tetszetősbbé teszi, de szükség hogy az általmenetel (Übergang) ne legyen grádicstalan. És bár bekapcsolva ne volna a' mente a' Berzsenyi képén, hogy a' fejér szélesebben vonúlhatna! de már ezt illetnünk nem kell. Minekutána Kaergling így a' nyakkendőt fejérré teendi, elindíthatod a' képet Neidlhoz, 's küldj neki a' képpel eggyütt eggy negyedet a' nyomtatásból hogy láthassa, millyen nagyságú a' Columna, mellyhez a' kép' Oválját alkalmaztatnia kell. Nagyon óhajtanám ha a' kép és a' czímlap azon eggy réztáblára nyomtattatnék; és ha az a' *Vénusz, Amor* és *Psyche*, mellyet én a' *Poetai Berek*kel küldék hozzátok, és a' melly felől Berzsenyi azt írja, hogy elfoglalja a' maga versei elébe, ide nyomtattatik: jó volna Neidlnek ez eránt is útasitást adni.

Köszönöm, kedves barátom, hogy a' Trattnertől elhozott betűmustrával megismertetél. Ezen betűkkel a' Kis' versei nem nyomtattathatnak in 8-o, mert a' 12 syllabájú vers mindég megtörne. A' betük igen szélesek. Bár csak azok a' Trattner' betűji volnának szebbek, melyekkel Sonetted vagyon nyomtatva. A' Berzsenyi és Dayka verseinek azt a' szerencsét óhajtom, hogy ezek a' Falka'

betűjit nyerjék meg; minthogy Vitkovics a' klein Cicerót szereti, azzal; noha én készebb volnék Falkának Garmondjával nyomtattatni (Verseghy Aglájája ezzel jelent-meg), mert így a' Columna több márgót hagyna. A' Verseghy Aglájája papirosa is igen szép. Csak attól ne térjetek-el semmi okra nézve, hogy a' Berzsenyi és Dayka verseinek kiadása eggy Columnára 22 sornál többet ne vegyen-fel. Fogjatok hozzá valaha. Keserves idők 's az akadály sok: de felköténk a' harangot, 's kéntelenek vagyunk tenni.

Szemerét minden szentségre kérem, jöjjön. Sok beszéllni, végezni valónk van. Májusban itthon leszek: de egész Júniust Biharban töltöm. Általadom neki újabban dolgozott Bácsmegyeimet, hogyha neki nyomtatót kap, eressze-ki. Élj szerencsésen, kedves barátom![1]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2270.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Helmeczinek Kazinczy

baráti szíves idvezletét.

Repeső örömmel 's csudálva olvasom a' szép Sonettet. Csudálom nevezetesen azt a' könnyűséget, mellyel dolgozol, kedves barátom; mert én nem átallom megvallani, hogy eggy holnap nekem kevés volt volna, az első darabos dolgozást erre a' tökéletességre jutatni. De fülem még lel némelly botlást benne. Engedd, hadd mondjam-el, a' min felakadok.

Az olasz a' maga Sonettójit 11 syllabájú sorokban írja, 's így mindenik sorában a' rím trochaeusi lábú. Mi azt nem cselekedhetjük, mert úgy még kevesebbek lesznek rímeink. Voss ez eggyben igazat taníta, ha mindenben egyébben hamis is a' tanítás mellyet ád. Szegény lévén nyelvünk rímekben, jól tészük, ha a' trochaeusi 's jámbusi lábakat, azaz a' hím és nőstény rímeket egymással cserélgetjük; melly esetre 11 syllabájú sorok lesznek a' nőstény ríműek, mint: Dicső | tapsát | vevéd | Árpád | nëpé | nek; a' hím ríműek pedig 10 syllabájúak: Midőn | ezüst | szavad' | bájzeng | zete. — Már így hibás a' 3dik sor; mert eggy egész lábbal hosszabb:

[1] V. Május 9kén 1812. — Helmeczy M. jegyzete a levél hátsó, üres lapján.

Ezer | kecset | 's ezer | Chăriszt | érez | tete. Hibás ez is: Mellyek |
1 2 3 4 5 6 1
re Ám | phion | Thébát | terem | tene. De van ezen felűl még valami.
2 3 4 5 6
a' mit vétkűl kell kitennem: 1.) Valamint a' Phaeder' jambuszaiban az utolsó láb mindég jambusz (vagy, a' mi ott épen annyi, pyrrhichiusz), noha az elsőbb lábakon szabadon bicczegnek a' nehéz sponda és az ugrók: úgy nékünk annál inkább szorosan kell vigyázni, hogy az utolsó láb accentusos spondéus ne légyen, minthogy fülünk ezen helyen rímet keres. és leginkább ezen lábhelyre figyelmez. Nem akarom Tast (Toxus) tenni 's tétetni Árpád helyett, de próbáúl vegyük:

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑
Dicső | tapsát | vevéd | Tas' Nem | zeté | nek.

Nemde sokkal jobban zeng? és egyedűl azért zeng jobban, mert a' végvégelőtti (antepenult.) *rövid* itt, holott a' népének *hosszú* volt? – Épen nem illyen a' *nyelvének* a' 4dik sorban, mert a' n y e l v é n e k szóban az első vocális nem *hosszú*, hanem csak *kemény*. A' kettő pedig nagyon külömböz. Épen nem illyen a' hatnának is a' 9dik sorban, a' most mondott ok miatt. — A' 12dik sorban a' *páthószának* szót pathŏszának lehet 's kell olvasni, 's mingyárt hibátlan a' vers. Pedig azt úgy olvasni szabad.

2.) Az accentusos és positiós hosszú syllabák köztt, mellyeket a' görög és római Metrica eggynek veszen, nagy külömbséget kell tennünk. — Midőn én a' *Milliós* Sonettemben, mellyet a' Triász *Átéről* nevez, e' sort irtam:

Ámor | megszán | t(a) éltem | nek kin | jait —

fülem visszásan ütődött-meg az első lábnál. Spondéusz láb ott állhat, mondám 's *Ámor m* spondéusz. Mi baja van tehát? *Érószt* tevém az *Ámor m* helyébe, melly hasonlóképen spondéusz, 's az Érósz nem sértette fülemet. Az oka az, hogy az Érósz-ban a' második vocális felett is van accentus, és így az nem hangzik trochaeuszi módon, mint az Ámor az *m* betű követése mellett is hangzik. — Ezek szerént a' Chá**riszt** és a' Zeüsz meg | hódŏl | va etc. az én füleimnek fáj. Változtassuk el csak próbáúl a' második példát:

Meghó | dolva | Zeüsz bá | jod' pá | thoszá | nak.

Igy én ezt örömest 's igen készen venném-fel versembe, mert a'

va (loco secundo vagy a' mint a' poeták szóllani szeretnek, regione secunda,) hosszú helyett vétethetik, hátúl állván a' szóban.

Már csak azt kell még említenem, hogy a' l á n g s z á r n y a s felette nehéz hang. A' *hatalmast* jobbnak gondolom, csak azért is mert igy elmellőztetik a' sok E e' szóllásban: mint efelegesének.

Elmondám a' mit botlásnak nézek. Az van hátra hogy még eggyszer elmondjam, hogy a' szép Sonettet csudálom, 's Iróját tisztelve szeretem, 's hogy a' Sonett nyomtatásban kijőjjön, nagyon óhajtom. Gyönyörű dal! Az én barátom illyet húsz esztendeje körűl írt, és könnyen. Én ősz vagyok, 's hosszú gyakorlások után is alig tudok készíteni. Örvendek Literaturánknak, hogy bajnokjai támadnak.

Szegény Czinke! 's Horvát előtt illyen ember kapá-el a' Révai' székét! Kérem a' mi Képlakinkat, hogy ha Czinke az új bodza furuglyát ismét megfújja, az az, ha ki találja adni ezt az újabb idétlen fajzatot, Képlakinak elég Resolutiója legyen, ellene kikelni. Az illyen embert eggy lépésnyire sem kell menni hagyni, 's addig kell scuticázni, még kötelet kap 's magát felakasztja — magát, az az a' Németek' szóllása szerént, Professori characterét szegre függeszti, 's maga kifütyölve leszáll a' theatrumról. Meg nem foghatom, melly Concursus lehetett az, a' melly ezt a' Magyar nyelv' Professorságára ugyan egészen alkalmatlan embert a' Révai' Kedveltjének elébe tehette.

Én e' napokban Bácsmegyeimet vevém elő, 's sajtó alá készítem, újra megszóllítatván, hogy adjam-ki, vagy engedjem-meg, hogy, úgy a' hogy' van, kiadhassák. — Ezzel a' szolgálattal annyit fenyegetnek, hogy, ha magam nem adom-ki, más adja-ki, elláttam. Kész vagyok az újra dolgozással, 's már most tisztázom. Ráday azt kivánta, hogy a' vádlott leányt mentsem ki megmagyarázhatatlan könnyelműsége miatt. Megtevém ezt is, toldalékképen ragasztván eggy levelet a' munkához, melly talán interesszantabb mint maga az egész excentricus munka. Kérhetnélek e, édes barátom, hogy szóllj Institorisszal, 's tudakozzd-meg, ha tetszenék e neki felvállalni nyomtattatását. A' czímlapot rézbe metszettetném, de a' munka rajta kevésből álland: Eggy térdre buktatott 's kezeit hátra kötve tartó Psyche fog megjelenni csak contourban, mint a' Florentziai Museum' kövei a' hogy metszve vannak, rajta. Száz nyomtatványt kötnék-ki a' MSért. Úgy hiszem, hogy a' belé teendő pénz meg

fogná magát fizetni, még pedig hamar: mert ez a' könyv nagyon kerestetik még mostan is. — Nagyon le fognál kötelezni, ha Institóris Urat reá bírnád, hogy a' munkát által vegye, 's ha reá kész, kérem, látassa velem a' betűket 's formatumot 's papirost, mellyeket a' nyomtatáshoz választatni fog.

Hát Berzsenyi és Dayka sajtó alá kerűlnek e valaha? Berzsenyinek képe addig, míg ez a' levelem Pestre érend, talán már kezedben lesz. Tedd-meg a' mire kértelek. Elment B. Barkóczy Lászlóhoz is kis ajándékom, 's első alkalommal veszen valamit Tatay barátunk is, kinek levelét az elmúlt postán vevém.

Kedves nékem tudni, hogy a' bor Budai barátunkhoz elért, de szeretném tudni, nem rontották e meg a' szekeresek, kik ahhoz a' mesterséghez jól értenek. A' bor itt igen excellens bor volt. Sajnálnám ha szűz leány helyett barátunk megparáznítottat kapott volna. Siskovicsunkat szives barátsággal ölelem, 's ajánlom magamat neki és neked becses barátságtokba. — Széphalom, Majus 6d. 1812.

Kérem Vitkovicsot, hogy nékem általad, ki engem nem szeretsz válasz után hijában várni hagyni, írja meg, hol tart szállást Sándor István Bécsben, hogy ajándékát megköszönhessem.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2271.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom, Jún. elsőjén, 1812.

Helmeczi Mihálynak Kazinczy Ferencz
baráti tiszteletét, idvezletét.

Illy siker éri dolgainkat, midőn őket buzgó és munkás férjfinak ajánljuk. — Ezt kiáltám, kedves barátom, midőn utolsó leveledet vevém, Institórisz Urnak izenetét belőle megértém, 's az elmúlt időkre emlékezém, mellyekben el nem tudék indúlni, vagy a' környállások vagy az ügyetlen sürgetés miatt. Vedd örömömet a' legszívesbb köszönet helyett 's a' legszívesbb köszönet gyanánt.

Virágnak kedves barátja 's eggykori tanítványa, Császár Lovas Magyar seregebeli Kapitány Csehy Jósef Úr, megértvén leveleimből, melly munkák várják nálam a' nyomtatást, azt tanácslotta nékem,

hogy próbáljak Praenumeratiót, de nem másként, mint öt hat barátot szerezvén, a' kik eggyenként ötven exemplárt vesznek által, 's azoknak eladásokat magokra vállalják. Ő magát ötvennek általvételére ajánlotta 's azt ígérte, hogy még eggy társat szerez, a' másik ötven általvételére. Minekutána Tatay és Te ötvent vesztek által, már száz, és ha Csehy még eggy társat verbuválhat, százötven exemplárnak vagyon vevője. Talán Döbrentei is általvenne ötvent, 's így kétszáz exemplár el volna véve Institórisz Úrtól. Ki tudja, nem venne e a' Váczi Seminarium is vagy ötvent; mert ezelőtt néhány esztendőkkel onnan megszóllíttattam illyenforma izenettel. — Ezek engem eggy új Plánumra bátorítottak, mellyet íme elődbe tészek.

Fordított Egyveleg Irásaimat másképen kell kiadnom mint kezdettem; először azért, mert illy papiroson és annyi képpel az idők' mostohasága nem engedi folytatását, — másodszor azért, mert az első Kötetben sok igazítani-való vagyon. Én ezen fordított írásaim' gyüjteményét képek nélkül, de eggy rézbe metszett címlappal (mellyen eggy Vignette állana) és ha a' költség engedné minden Kötetet eggy portréval azon nemű papirosra, a' mellyre a' Budai Titulárék nyomtattatnak, Falkának betűjivel szeretném kiadni, hogy így a' kiadás legalább csínos volna, ha nem pompás is többé. 'S a' gyüjtemény ezekből állana:

I. Kötet. Marmonteli Regék; megtoldva eggy Könyvvel.

II. Kötet. Sztélla. Clavígo. A' Testvérek (Göthe darabjai) és a' Yorick' és Elíza' Levelei, Raynalnak keservével Elíza után.

III. Kötet. Emília Galotti és Minna von Barnhelm.

IIII. Kötet. Paramythek. Ariadne Libera. Prometheusz (Herder után), Lessing' Meséji, és eggy kis darab: Aetna, Brydone után.

V. Kötet. Ossziánnak válogatott darabjai, 's töredékek a' Meszsziásból.

VI. Kötet. Bácsmegyei. A' Vak Lantos. A' repülő szekér. (Napkeleti Rege, Herder után.)

Ha el lehetne bírni a' költséget, szeretném a' Kötetek elébe ezeknek képeiket tenni, de nem ezen renddel.

1. Wesselényi Miklós.
2. Báróczi Sándor.
3. Révai Miklós.
4. Pászthori Sándor.
5. Generális Orczy.
6. Gróf Desőffy Jósef vagy Gener. B. Vay Miklós.

A' homloklap semmiből nem állana egyébből mint a' Marmontel' Regéji előtt álló sorokból eggy eggy vignéttel. Hogy sokba ne kerüljenek a' vignettek, azokat Grüner által metszettetném a' Florentziai Museum' kövei szerént, csak contourban; mint Grüner dolgozik. A' legvastagabb Kötet sem állana több ívből mint a' 3dik, melly Emiliát és Minnát venné-fel. — A' munkát eggyenként és nem eggyszerre és eggyült adnák vennék, és így az említett rézbe-metszett czímen kivül kellene olly czím is, mely alatt a' munkának eggyenként állhassanak Kötetei; p: o: a' 3diknak: *Emília Galotti és Minna von Barnhelmje.* Az exemplárok bekötve árúltatnának, nem kötetlenül, 's e' miatt borítékot is kellene nyomtatni, mellyen eggy szót lehetne tenni azokhoz, a' kik szeretnének tudni — mert, barátom, tudni nem *minden* olvasó szeret - könnyebb a' Mestert, a' bírót játszani, mint tanúlni 's elmélkedni, 's így tudni osztán.

Az itt-mondottak után Institórisz Úr hozzá vethet, eggy eggy Kötet kiadása mennyibe kerül; 's minthogy Institórisz Úr nem csak Könyváros (t: i: ollyan mint a' híres Boráros inkább mint Könyváros), hanem tudományos fő is eggyszersmind, magára kellene hagyni, mellyik Köteten akarná kezdeni a' Kiadást.

Én a' *hatodikon* tanácslanám, és ezt azért, mert felelek értte, hogy Bácsmegyei is, a' Vak Lantos is mohon fognak kapattatni. A' repülő szekér, ámbár azt *Herder* méltónak tartotta dolgozni, ő, a' ki Bácsmegyeit és a' Vak Lantost nehezen dolgozta volna, nem nyerendi-meg annyira a' nagy sereg' javallását. Ez után talán kiadhatnánk az 5diket, melly az Ossziáni és Klopstocki köteteket foglalja magában. — Azután tanácslanám a' második kötetet, melly felette csapodár festésekkel hízelkedik az Olvasónak. (Göthéből vehettem volna én több darabot is, de nem hittem hogy a' Censura megengedi kiadásokat.) - - — -

Ha leveled eggy postával elébb érkezett volna, a Bácsmegyei MSát levitték volna a' Pestre már leindúlt Ujhelyi Kereskedők, hogy Madarasi Úrnak minél elébb általadattassék. Ezen elkésés azt cselekvé, hogy eggyszerre veended tőlem, még pedig az első *bizonyos* alkalommal, a' II. III. V. és VIdik Kötetet, (a' II. III. és V. már megnyerte a' Censorok' engedelmét, még pedig a' IIdik még Jan. 23d. 1804. — a' III. és V. pedig a' Bécsi Censorét 1805ben, úgy hogy ha majd ezen négy kötetet veended, a' háromnak csak megnyert Imprimaturjait kell Madarasi Úrnál előmutatnod, a' VIdikon is könnyen általeshetik, ha előadod, hogy a' benne való elsőbb két

darab itt másod izben lép közre.) — azt cselekvé, hogy még egyszer végig futhatok rajtok, minekelőtte kezemből kieresztem, 's így több egyformaság lesz bennek styluszra, orthographiára nézve. Azt adom-által bennek Néked és Institórisz Úrnak, kedves barátom, a' min szívemnek minden érzései függenek -- olly sok esztendei igyekezetemet, óhajtásaimat. A' lefordított darabok, kivévén a' 6dik Kötetet, mind m e s t e r m í v e k: a' fordítás jó e nem e, más ítélje-el, én csak azt mondhatom, hogy én jobban mint dolgozám, nem dolgozhatom: kilestem meddig mehet erőm: többre nem terjed. A' 6dik Kötet két darabja ha nem mesterműv is, nem rossz darab, 's a' **plebsch**nek annál inkább fog tetszeni.

Az Institórisz Úr' kezénél lévő *Karrik-Thúrát* kérd-el, és égessd-el. Itt venni fogod megigazított példányban.

E' napokban vevém a' Kassai Diligence-hivatalnak levelét azon jelentéssel, hogy ott reám valami vár. Valami nagy nem lehet, mert a' kívánt szekérbér nem nagy, 's mivel nekem deák adresszt ád a' Diligence'-embere, azt gyanitom, hogy a' mi Horvátunktól kapok valamit, mert deák adreszt talán csak a' mi Horvátunktól szoktam venni. — Az én kedves Palimat és Vidát vártam Máj. 20dika olta 's nincs. Levele sincs ismét! Ismét a' házi gondok vagy a' házasodásiak foglalták-el. Bár szabaddá tétetnék ismét. Megfoghatatlan előttem, hogy ő ezen gondok által ekként sanyargattathatik!

Én tegnapelőtt estve jöttem-meg Leleszről, 's hazádnak szomszédjában Vekén ebédeltem. Szinnyéren háltam az öreg Udvari Consiliarius Szirmay Antal Úrnál, ki már alig van. Szívemet két emlékezet fogta-el, midőn Helmeczet a' domb' aljáu láttam: mert itt vala az, a' hol Rákóczy Ferencz, a' Bátori Sófia' fija 's a' Zrinyi Ilona' férje a' nagy-atyám nagyatyjának tulajdon kezével íra eggy nevezetes dévaj tónusú levelet: a' Pápistává *tétettettetett* Fejedelem a' fejét Pápistává létel által megtartott embernek, ki épen akkor érkezék haza Bécsből, hová mint a' Fejedelemné Követje járt, azt írja, hogy »Asszonyunk Ő Nagysága Kegyelmedet maga elébe sem bocsátja, ha Testimonialisa nincs valamelly Gargyántól (Guardián) a' hús-étel felől.« — Felette rendes dolog, két neophytust tanú nélkül hallani, mint beszéllnek lépések felől. — A' ki Helmeczet most látja, el nem hiheti, hogy ott valaha eggy gazdag Fejedelem lakhatott, múlathatott, kivált a' ki Patakon 's Ujhelyben 's Borsiban is múlathatott.

Berzsenyinek sorait hogy nem érted, nem csudálom. Imhol

hozzájok a' kulcs. — Vitkovics és Szemere nékem a' Kährling [!] által festett és Berzsenyi által nekem ajándékozott kép felől azt írták, hogy az igen jól van találva. Berzsenyi az ellen protestált, 's azt ígérte, hogy mivel a' Pesten készült kép nem jó, ő magát nékem újobban fogja festetni. Ímé *festette* tehát, 's ha kifejezését jól értem, *rézbe is metszette*, — különben ha rézbe nem volna metszve az újabbi kép, nem kell vala a' metszésre-szánt pénzt a' kiadás' csínosítására fordíttatni. [!].

A' Teleki Lászlóhoz írt ódát közlötte Berzsenyi vélem is, valamint a' Nagy Pálhoz írt óda' igazításait. A' Telekihez írottat, úgy vélem, a' Nagy Pálhoz írottal eggy szakaszba kellene tenni, 's minthogy ez esztendőkkel ifjabb mint a' Nagy Pálhoz írt óda, ezt bátúl kellene állni hagyni.

Nagy örömet csináltál nékem elmondván, miként történt, hogy Czinke kapta-el a' Révai székét, holott azért Horvát is concurrált. Holmit magam is tudtam nem ugyan a' szék' elnyerése 's el nem nyerése felől, hanem azok felől, a' mik azt követték. Miként kevélykedhetik az ember hívatallal, mikor effélét lát! Boldog a' ki hívatal nélkül elélhet és a' nélkül másokra hathat, a' jónak szolgálhat. — Élj szerencsésen, kedves barátom! Köszöntsd Tatay Urat, 's jelentsd hogy levelem 's Marmontelem 's Töviseim hozzá útban vannak. Köszöntsd Vitkovicsot is és Szemerét (Horvát talán Pozsonyban van még), 's Vitkovicsot kérd, hogy minthogy ő gyakran kimozdúl Pestről, 's a' Virág kifejezése szerént Werbőczi minden idejét elfogja, Daykának kiadását bízza reád. — Élj ismét szerencsésen! Ajánlom magamat becses barátságodba.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2272.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Helmeczi Mihálynak Kazinczy Ferencz
baráti szíves idvezletét.

Érdemes barátom! Te és Institórisz Úr csak Bácsmegyeimet várjátok: én pedig Forditott Egyveleg Irásaimnak 2dik és 5dik Köteteket mutatom-be néktek, azt bátorodván reményleni, hogy a' mitől Haykulnak becstelen bánása megfosztott, azt velem Ti fogjátok elérettni.

Azon irásaim, mellyeket ezen Gyűjteménybe akartam vala felvenni, haladván kiadások, ötről hét Kötetekre nevekedtek. Jónak láttam a' sok kötetekhez nem szokott Publicumot el nem úntatni, 's a' hét Kötetet ismét ötre szállítottam.

Az első álland Marmontelnek Regéjiből, nem két, hanem három Könyvben, — hogy így ezen Kötet a' maga testességével is hozzája illjen a' maga hátúlsóbb társaihoz, de a' mellyek őtet a' megjelenésben megelőznék.

A' másodiknak darabjait mutatja az itt menő Kézirat.

A' harmadikat tenné Lessingnek Emíliája 's Minnája.

A' negyediket Herdernek Paramythei, Ariadnéja, Prometheusza, és az Ossziáni darabok.

Az ötödiket Bácsmegyei, A' Vak Lantos, a' repülő szekér, Etna.

Originálljaim' érdemekről nem szóllok — a' két leggyengébb: Bácsmegyei és a' Vak Lantos, bírja 's mindég bírni fogja a' nagyobb Publicum' kedvét. A' fordításról azt reménylem, hogy barátjaim érzeni fogják, mint erőlködtem, méltónak találtatni azon javallásra, mellyel engemet ők tiszteltek-meg. Óhajtanám nevezetesen, hogy ezek Bácsmegyeimen végig-futván, figyelmeznének-fel, mit változtattam az első kiadáson, és miért.

Ez a' Bácsmegyei lévén az a' kedves csemege, mellyen a' nagy Publicum kap, jónak látnám a' kiadást ezen az 5dik és véle eggyütt 2dik Köteten, és nem a' mint Te tanácslod, kedves barátom, Bácsmegyein és Karrik-Thúrán kezdeni. Ez bizonyosan annyit fogna behozni kevés holnapok alatt, hogy utána a' 3dik és 4dik Kötet is közre léphetne, és osztán az első.

Az idők megnehezültek, 's olly ékben mint elkezdém a' Kiadást, Galeriácskám meg nem jelenhet. De adjunk neki legalább olly külsőt, melly első reá pillantással is ígérjen, várasson valamit. A' franczia munka' két levele, mellyet példányúl zárok ide, igen szép formátumot ád. Alkalmaztassa magát egészen ehhez a' Kiadó, (azt az eggyet kivévén, hogy az oszlopczím (Columnentitel)[1] antiqua betűkkel és ne cursivekkel rakattassék, 's az első sortól távolabb álljon) 's végyen a' munkához olly fejérségű papirost, mint a' Budai Titularéé, vagy az a' mit Trattner Úr vétetett a' Kis' és Pánczél' Pályairásaikhoz, 's ha a' nyomtatószín elég fekete lesz, mind el lészen érve a' mit óhajtottam. — Bár a' Falka' betűjivel nyomtattathatnék! melly két-

[1] A zárjel közti szó az eredetiben az *oszlopczím* fölé van írva.

ségen kivül szebb mint minden egyéb betűink. Ha azt meg nem kaphatná munkám, azokkal kellene azt nyomtatni Trattner Urnál, a' mellyekkel Sylvesterem' Grammaticájának deák textusa nyomtattatott, de újra öntve és *ő* 's *ü* betükkel.

A' czímlap sokba nem fogna kerülni. Most veszem Kis János Urnak levelét, hogy Grűner 35 frtot kér váltó papirosban eggy nyolczrétű rezért verseinek második Kötetéhez. Minthogy én nem egész rezet, hanem csak vignétet kérnék Grűnertől (a betűmetsző olcsón szokott dolgozni), úgy hiszem, hogy 35 fnál ő többet két vignetért sem venne.

Ha megengedné a' költség, én az öt Kötet elébe öt nagy Magyarnak képét állítanám, olly formán, mintha a' fejek nem festés hanem faragás után készültek volna, 's így *Hérósokat* adnának-elő. Ez az öt Báróczy, Ráday, Révai, Pászthory, Wesselényi volna. — Az utolsót örökké fogja tisztelni a' hálás Melpomene és Thalia, kiknek tiszteleteket sok esztendőkig ő tartotta fenn.

Hogy ezen igyekezetek 's óhajtások közzül a' teljesedhetők teljesedjenek, ezt kéri Tőled, buzgó 's szerencsés teljesítőtől, barátod.

Az itt menő két Kötet nem marad nálam *másban*, mert a' mi megmaradt az annyi, mint ha nem is maradna-meg, az újabb dolgozás által a' régiben kő köven nem maradván. Légy szemes tehát közlésében, kölcsönözésében, 's ha kiadod, attól a' ki általveszi, írott vallományt végy, hogy általvette. Kérd az én Horvátomat 's Szemerémet és magadat (Vitkovics reá nem ér), hogy a' két Kötetet olly véggel olvassák-meg, hogy hahol botlottnak találtatom, botlásom velem tudattassék. Leginkább pedig arra kérlek, hogy Institórisz Úrral végezz, és az én megnyugtatásomra alkunkat papirosra tedd 's véle alá írattassd. Élj szerencsésen, kedves barátom. Öleld kedves barátodat 's barátomat Siskovics Urat az én nevemben. — Várom tudósításodat ezekről 's a' Berzsenyi 's Dayka verseiről. — Széphalom, Jún. 17d. 1812.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2273.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Helmeczinek Kazinczy idvezletét.

Széphalom Jún. 22d. 1812.[1]

Érdemes barátom! Bácsmegyeimet, a' Vak Lantost, Herderből a' repülő szekeret és Brydonne után Etnát, mint ford. egyv. Irásaimnak utolsó az az 5dik Kötetét, Sztéllát pedig és Clavigót, a' Testvéreket Göthéből 's a' Yorick' és Elíza' Leveleit, mint azoknak 2dik Kötetét, a' Tataynak készített ajándékkal 's a' Kovachichnak szólló Pataki Bibliotheca' MSainak Catalogusával e' napokban vivék Kassára Rumi Kereskedőhöz, hogy a' nyalábot a' te adreszed alatt küldje Pestre. Ő holmit illyet Liedemannhoz szokott utasítani. Hogy annál elébb vehessd, jól tennéd, ha Liedemannal előre szóllanál. Ajánlom őket barátságodba, 's kérlek, hogy a' nyalábban találandó oktatás szerént végezz kiadások eránt Institórisz Úrral, 's azonnal tudósíts.

Most épen Emília Galottit tisztázom, attól tartván, hogy a' sok igazítások megtévesztendik a' Betűrakót. Ezt Barnhelmi Minnával, mint egyv. fordításaimnak 3dik Kötetét, 's a' 4dik Kötetet, tudnillik Herdernek Paramytheit, Ariadnejét, Prometheuszát és az Osszíáni darabokat Júliusban bizonyosan fogod venni, olly véggel, hogy Institórisz Úr láthassa, melly írásoknak kiadására kérettetik. — Az első Kötetet, melly még eggy Könyvet kap a' Regékből, Augustusban küldöm-meg. Ámbár Institórisz Urat csak Bácsmegyeim kiadására kértem-meg 's nyertem-meg, leküldöm mind az öt Kötetet, remélvén mívelt lelkétől, hogy Originálj aimnak becsét ismeri, fordításomtól pedig nem tagadja-meg egészen javallását, ha csak azért is, hogy látni fogja, melly gonddal küzdék a' koszorúért. — Édes nékem azt reményleni, hogy a' mit olly sok esztendők olta készítgetek, végre csakugyan közre lép.

Ámbár Vitkovics eddig kevésre ért, Szemerének levele szerént sokat járván-ki, úgy hiszem hogy vége lévén a' Dietának, többet lesz veletek, 's Berzsenyinek is Daykának is kiadásához hozzá látat. — Ha késend, kénytelen leszek Daykát 's Poetai berkemet visszakérni tőle.

[1] Júl. 4d. 1812. — Helmeczy M. jegyzete.

Tatayhoz itt mégyen levelem, minthogy az a' Kassára küldött nyaláb' elindúlásakor nem vala kész. Méltóztassál neki általadni 's tedd bizonyossá szóval is szíves becsülésem felől.

Szabad volna arra kérni, hogy Kovachichnak jelentsd, hogy a' kívánt Pataki Colleg. Bibliothecájának MSit számára leírattam (az az azoknak Catalogusokat) és általad venni fogja?

Élj szerencsésen, kedves barátom. Ajánlom magamat megbecsülhetetlen jóvoltodba.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2274.

Kazinczy - - Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Júl. 2d. 1812.

Kedves barátom,

Helmeczinknek tegnap vevém levelét. Azt írja, hogy Verseidnek nyomtatásához már hozzá fognának, ha a' Bécsből várt kép megérkezett volna. Addig nem lehet, mert félő, hogy vagy a' választandó formátum lesz nagyobb a' képnél, vagy a' kép nagyobb a' formátumnál. Ezt az okot én tökéletesen helyesnek, elégségesnek lelem. Lángolok látni képedet, édes barátom. De te ne késs velem tudatni, ki festette a' képet, és miként festette, vászonra e és természeti nagyságban, vagy kissebb nagyságban, — miniatűrben e mint az vala, mellyet nekem küldél; és, minthogy az afféle tudósítások nékem útmutatásúl szolgálhatnak, tudassd velem azt is, mit kelle fizetned a' Festőnek, mit Blaschkénak, kit én személyesen ismerek. Sőt hagyd értenem azt is, miként, történetből e vagy valakinek tanácsából, jutottál épen ezen Festőre, 's Blaschkéra. Végre azt mondd-el, ha magadat a' képben eltalálva gondolod e? 's mellyiket tartod inkább eltalálva, ezt a' most készültet e, vagy a' mit Kärhling [!] festett. Helmeczinek írni fogok mihelytt ezen levelemmel készen leendek, hogy a' Blaschke' munkájából eggy nyomtatványt küldjön nekem, hogy minél elébb láthassam.

A' Te Verseid e' szerént, édes barátom, négy esztendőnek eltelése után csak ugyan sajtó alá kerűlnek, még pedig jobb lelkeinktől várva, jobb lelkeinktől elősegéllve, jobb lelkeinktől előre megtapsoltatva. Helmeczi, ez a' lelkes kis fiú, reájok ismét kapott 150 ftot,

százat a' Fejérvári Nevendék Papságtól, hol Farkas Imre nevű kis-Pap barátja volt a' buzdító, — ezt azért mondom, hogy ha Fejérvárra mégy Pesti útadban, őtet felkereshessd — ötvent pedig eggy Tomicza nevű zágrábi megyebeli Kis-Paptól. Van tehát már 990 f. reá, mellyhez még a' Helmeczi tanítványának, Siskovics Jósef Urfinak, contingentiája járúl. — Ezen levelemmel eggyütt fog indúlni levelem nem csak Helmeczihez, hanem Vitkovicshoz is, 's kérni fogom őket, ut manum labori admoveant.

Hogy a' Kis Papok felől jelentést tegyek az újságokban, azt parancsolod. Parancsolod szóval élek, kedves barátom, nem a' Városiság' veszett hazug édességével, hanem annak kijegyzésére, hogy a' te intésed nékem parancsolat, 's ha van több annál, még több. Teljesítem szívesen, mind érettek, mind éretted, mert őket — őket, azokat a' derék Papfiúkat, — nagyon szeretem. De hagyj eggy kis gondolkozásra időt. Nem ártunk e a' dolognak is, ezeknek a' fiúknak is a' kihirdetéssel? A' nemzetiség ellenségei szemmel tartják az így buzgólkodókat, 's félek, nehogy megtiszteltetésekkel nekik ártsunk.

Te velem Barkóczynak levelét közléd. Engedd, hogy én Tatayhoz írt levelemet közöljem.

Tatay Jánosnak K. F. baráti idvezletét.

Midőn barátságos leveledet vevém ....
[stb., mint a 2254. számú levélben.]

A' mi Kisünk eddig Püspök. Örvendek hogy a' Superintendensi hivatal illy férjfi által tiszteltetett-meg. Én Kisnél nem ismerek semmi jobbat, semmi szeretetre, tiszteletre méltóbbat. Bár ollyan volna minden Pap — noha én csak akkor is az maradnék a' mi most vagyok. — Helmeczi az ő Versei eránt felette kedvetlen tudósítást ír. Trattner visszaküldé neki a' MSt, 's azzal vádolja, hogy mérték nélkül szereti a' pénzt. Trattner a' két kötet elébe készítendő két képért resolvált Kisnek p. 500 f. Bankóczédulában ezer ftot. Kis Bécsbe ment, lefesteté magát, mely 40 f. V. Czéd. kerűlt; a' metszésért 100 f. V. Czt kértek. Ez a' két summa 700 f. V. Cz. ment. Trattnertől ennek fejébe Kis 1000 ftot kért. Ez elrettent, 's a' Kézírást visszaküldvén, a' nyomtatásról lemondott. — Ámbár késő, én még is írni fogok, 's felvilágosítom Trattnert, hogy a' második

kötet előtt állandó kép (Sokrates a' Grátziák státuájával) Grüner által metszve csak 35 f. V. Czba kerűl, úgy írja nekem Kis, és így világos a' megtévedés. Bár csak a' dolgot jóvá tehetnénk.[1]

Erdélyből írják hogy a' háborúhoz tartozó dolgok kiállítása ott a' Commandírozóra bízattatott 's e' végre Provinciális Commissáriusnak a' Gubernator van kinevezve, ki ennél fogva Gubernatori hivatalától dispensálva van. Tudassd ezt, ha terhedre nincs, az én igen kedves Sárközymmel, kit nagyon köszönts. Tedd mellé, hogy Desőffy Pipsz, a' Szabolcsi Követ, azt írja tegnapelőtt vett levelében, hogy a' Diaeta alatt neki is Emíl fija leve. — Te pedig midőn nekem ismét írsz, beszélld-el azt az illetlen 's nevetséges dolgot, hogy Horvát Ádám a' Teleki László Asztalánál mint kezdé el a' gajdolást 's mit gajdolt?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

2275.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Helmeczi Mihálynak Kazinczy Ferencz idvezletét.

Igen kedves barátom! Melly rakott levél az, mellyet Tőled íme veszek! és mint kötelez-le engemet erántad a' legforróbb hálára! Óhajtanám, hogy azt érezzd, a' nélkül hogy én magyarázni kénytelenítessem. Az ollyat ritkán tudjuk úgy, hogy önn magunknak eleget tegyünk.

Institórisz Úrnak ajánlását nem veszem hidegen, *mi* volna az, a' ki az illyet *hidegen* vehetné! — 's barátságát megérdemleni buzgó óhajtásom leend. Vagy vetted már, vagy kevés napok alatt veended elkésett csomóimat, 's Irásaimnak ötödik és második darabját közölheted Institórisz Úrral. Én a' kezdetet e' két darabbal szeretném tétetni, azért mert ennek darabjain a' sokaság inkább kapand mint a' nagy Emílián 's az Osszián énekein. A' rezekkel nem terhelem nagyon Institórisz Urat. Az olly Vignétet Grüner nem dolgozza drágán. A' papiros sem a drágák közzűl való. Csak betűket szépeket és eggy tanult és gondos Correctort! —

[1] Azok kedvéért, kik előtt az akkori pénzkelet ismeretlen, jegyeztetik meg, hogy 40 váltó ft. volt = 200 bankó (v. fekete czéd.) ft; 100 vft. = 500 bankó ft, 35 vft = 175 bft, s így a két kép öszvesen 875 ftra ment bank. — Kazinczy Gábor jegyzete.

A' Kis' versei felől vett tudósítás engem egészen levert. Bár csak Trattner Ur a' MSt vissza nem küldötte volna! Megtévedésnek kell lenni a dologban. — Kis azt hitte, ha levelét jól értem, hogy a' két rézre ajánlott Trattner Ur neki ötszáz forintot, holott a' Te leveled szerént a' két rézre nem ötszáz hanem ezer van ajánlva. Kérlek, édes barátom, repülj Trattner Úrhoz, 's enyhítsd neheztelését, 's bírd reá, hogy ajánlását teljesítse, 's ha szerencsés lenni találnál, add magadnak azt az örömet, írj Kisnek egyenesen — az illy bátor közelítés olly kevéssé fogja őtet megbántani, hogy még érette örökös barátod leszen — 's beszélld-el, mit tettél, ha tetszik, mondd-el neki, hogy én buzdítottalak reá, 's kérd, hogy felejtse-el a' félre-értésből származott megtévedést, 's a' Kéziratot küldje hozzád, hogy Te azt Trattner Úrnak általadhassd. Tedd ezt, Te, a' ki olly igen szeretsz jót tenni, másokat lekötelezni! —

Édes barátom, én Sectacsináló soha sem óhajtottam lenni, 's az ollyanokat (ha az emberiség el nem borzadna csak a' gondolattól is) mind keresztre feszítetném, legalább metaphoraira. De az *ő* és *ű*, 's a' *cs* és *cz* dolgában bizonyosan nekem van igazam. Olvassd a' mit a' M. Régis. és Ritk. Előszavában beszélltem. Ha Trattner Úr azt megolvashatná, mint *typographus* hajlana elfogadására, 's az ő és ű betük mind exulálnának. Hogy ezt Horvát nem akarja megfoghatni, azon álmélkodom; ő, a' ki mer és akar is elállani Révai mellől sok helyekben. — Szemere, kitől, a' mint írod, ezt az új tudományt vevéd, velem talán mindenben megeggyez. De ő az é n v e l e m, t e r e á d, etc. etc. szókat é n ‖ v e l e m, t e ‖ r e á d nak írja, melly nekem ezt teszi: e g o m e c u m, t u s u p e r t e. Azt fogná mondhatni, hogy az *én* már meg van a' *velEM*-ben. De mit tehetünk róla, ha nyelvünk itt pleonasmust és tautologiát ejt? — Azt sem értem miért kell írni a'b a n, ha nem írom a't ó l, a'v a l, etc. — Az apostroph *absentiam literae* jelent. Úgy de az abban, ahhoz, attól, avval etc-okban nem absentia literae (z), hanem *transformatio* litterae van. Melly hová viszen!!!

Berzsenyi ír Bécsi útja felől, 's jelenti, hogy képének rezét, 's bizonyosan nyomtatványait is, Blaschke még Júniusban le fogta küldeni Pestre. Épen ezen levelem előtt végzém-el hozzá válaszomat 's tudósítottam, hogy Te írád, hogy a' kép' leérkezéséig a' Versek' nyomtatásához nem lehet fogni, mert félő, hogy a' kép és munka' formatuma öszve nem illend. Irtam Berzsenyinek azt is, hogy Tőled képének eggy nyomtatványát fogom kérni, minthogy azt meglátni

lángolok. Kérlek tehát, kedves barátom; küldd első postával, mihelytt veended. — (Blaschkével én portraitet nem metszetnék; históriai rajzokat igen). —

B. azt kívánta, hogy a' Kis-Papok patriotismusa felől szólljak a' két Magyar Ujságban, *még pedig megillentvén a' Nagyokat, mint a' Prónayhoz írt levelemben.* — Azt feleltem, hogy örömest tenném, de félek, hogy ezeknek a' szívesen-szeretett Ifjaknak ártunk, mert a' nemzetiség' ellenségei és az ollyan Püspökök, a' millyenekkel Fejérnek baja van, őket szembe fognák és így hagyjuk-el; tudják ők, hogy mind Berzsenyi mind én őket szívesen szeretjük. Bnek megküldém a' Tatayhoz írt levelem' párját is. — Édes barátom! melly gyönyörü jutalmat ád a' Literatúra körül tett fáradság nekünk abban, midőn a' hasonlító és egymásra érdemes lelkeket öszveszövi. E' nélkül én Berzsenyit, Helmeczit, Tatayt nem fogtam volna látni barátim' koszorújában. —

Szemerének Recitativója igen szép, de az a' titulus olly csudálatos, hogy szerettem volna megkapni kezét, mikor leírta. Mondjad neki, hogy el vagyok ragadtatva ezen darabja által: de a' szép Landschaftot (tájfestést) szeretném sraffírozva látni, mert a' nélkül a' tájfestések igen holtak. Megérti ő ezt, ha akarja. — A második sort így tenném:

Ismért, nem-ismért, titkos bájvidék. Csakhogy a' báj mingyárt ismét előfordúl. Az az *ismért nem ismért* itt igen jól hatna.

Mikor nem érzem azt! és lángolok —
Meglepni e' titkot, e' varázserőt —
Hijában vagynak minden lánczaim —
Te ismeretlen titkos messzeség —
'S e' lángoló szív, melly feléd dobog. —
'S óhajtok még is, várok és reméllek —
Te tőlem, érzem, mindég messze vagy —

Ezek volnának reá variánsaim. — Pölitzet küldöm. Nem tudom min akadhattak-fel a' Püspökök, Kánonokok etc. a' Fejér munkájában, de sajnálom, hogy annak a' szíves, igen igen szíves tiszteletet érdemlő Férjfinak baja van, mert félek, hogy a' veres öv és a püspöki jövedelem el lesz játszva ezen *de lana caprina* disputatio által. Ne nevezzd vakmerőségnek hogy ennek nevezem. De minekutána már a' dolog arra ment, hogy foly a' per, jól teszi Fejér, hogy Rajnisoson bán. Rajnisoson, az az *úgy,* hogy a' rövid látású

ellenfél megnémúljon. Nem szégyen az; csak ne *gorombán* az Istenért! csak ne gorombán, mert *úgy* szégyen. Csudálom Mártonffyt; a' ki Bőtben is ád *tánczot* — a' ki Püspökké tétetvén, eggy predikatiot monda ezen textusról: *Sok van a' mit mondanom kellene, sed adhuc non potestis capere* — a' ki versecskéket ír, és néha *szépeket;* a' ki a' Csereyhez írt Epistolámra ezen szókkal írta-fel az Imprimaturt: Mélt. Úr, írja meg az Ur Kazinczynak, hogy Erdélyben ezt az ő írását kevés olvasó fogja *érteni.* — De ismét épen ez a' Mártonffy, a' ki Csereynek nem tudom melly munkájától megtagadta az Imprimaturt, és őtet a' Batsányi példájával ijesztette, holott sem Cserey nem *igen szabad* gondolkozású ember, sem a' munka nem volt vakmerő. — Nekem a' Váradi oláh Püspök Vulkán Sámuel az emberem. Ez a' Püspöki székbe beülvén ezt mondá:

Christianorum vero omnis religio est vivere sine scelere et macula.

Én az illyen Püspök vallására térnék, ha kedvem érkezhetne válaszgatni a' Vallások közt, 's Vulkán épen olly tiszteletes ember, mint ez a' mondás tiszteletes. Azt mondják, hogy ez a' szó a' Bibliában áll. Ha ott áll, valóban eggyike a' legjobb helyeknek. De hagyjuk a' theologiákat Zsivicsnek 's másoknak, mi pedig, édes barátom, szeressük egymást, 's légyünk rajta, hogy Trattner Kist, Vitkovics Berzsenyit és Daykát, Institórisz az én ford. Irásaimat adják-ki. Élj szerencsésen.

Júl. 2d. 1812. Rousseaunak halott, Klopstocknak születési napjaikon.

Pipsz Desőffy írja, hogy az alatt míg ő, Szabolcsi Követ, a' Dietán volt, megszületett Emíl fija. Az én Emílem tehát már 3 druszát kapott; eggyik a' Somogyi Gener. Perceptor unokája, a' másik a' Prof. Rumi fija, a' 3dik ez. — Jankovich nékem ajándékban küldé *szó-nemzését.* Ma megyen hozzá megköszönő levelem annak vallásával, hogy a' Horvát Pestjének Recensense *én* vagyok, 's hogy nékem semmibe nem kerül megvallani járatlanságomat, hirtelenkedésemet, botlásomat, mihelytt meggyőzettem. — A' zsolozsmát én *κελευσμα*-nak gondoltam volt. Ezt Jankovich derekasan megfejté. Dürer Alb. nem született Gyulán.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 119.* sz.]

2276.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Júl. 4d. 1812.

Helmeczinek Kazinczy baráti idvezletét.

Kedves barátom, olly gyakran mennek hozzád leveleim, hogy méltó okom volna meguntatásomat rettegnem, ha eggy részről határtalan barátságod nem biztatna bocsánattal, más részről pedig az nem mentené alkalmatlan voltomat, hogy azon dolgok eránt jövök veled szóllani, mellyeket Te, buzgó előmozdítója a' jó igyekezeteknek, magadéivá is tevél. Gyakor megjelenéseimet tehát tűrd engedelemmel. — A' mai postán Vitkovicsunknak vettem levelét. Azt akarja, hogy Daykának és Berkemnek kiadásokra nyerjem meg Trattnert. Imhol tehát levelem ehhez; kérlek, nyújtsd-által, 's légy rajta, hogy a' mit óhajtunk, meglegyen. Végezz vele tetszésed szerént, de kikössd, hogy a' munka mingyárt nyomtattassék, mihelytt Te tőlem visszakapandod azon fél ív nyomtatást, mellyről nyomban szóllok, melly, ha nem késik Factora a' fél ív' lenyomásával, még Júliusban megleszen. — Most vedd utasításomat.

1., A' betűk a' *Versekhez:* — azok, a' mellyekkel Sonettód vagyon kirakva: — a' *Dayka' életéhez:* — azok, a' mellyekkel ez a' sor áll: a' D u n a m e l l e t t i r é g i J á t é k s z í n b e n.

2., Eggy columnára a' versekből ne több és ne kevesebb sor vétessék mint h u s z o n k e t t ő. Okát talán megmondtam.

3., A' papiros ivó papiros (druckpapier) lehet, de minél fejérbb, 's minél kevésbbé sárgás és még kevésbbé kékes. — Eléggé sima, szőretlen, görcsetlen, és eléggé testes.

4., A' nyomtató-fekete homályos ne legyen.

5., Sonettód' formatuma jó; azt értem, a' hol Sonettód két lapot fog-el, és nem eggyet. De a' vonás felül fenntebb áll mint illik. A' hol az itt áll, oda a' Columnentitelnek kell menni.

6., Ezen vonás felől lévén szó, hadd említsem, hogy ez igen szép ízlésű vonás, 's jobb mint a' Sonetto eggy paginájú exemplárjában ez a' czifra: ∿∿∿∿∿∿∿.[1] Tehát a' Dayka verseiben ezt a' czifrát el kell hagyni, és csak azt a' másikat kell adhibeálni.

[1] Az eredetiben is ilyen hullámos vonal.

7., Trattner Urat reá kellene bírni, hogy a' Dayka képére megkívántató költséget, melly Gerstnernél olcsóbb lesz mint Neidlnél, ne tagadja-meg.

Ezekből, édes barátom, tégy eggy kis signaturát, s' úgy menj Trattner Urral szóllani 's végezni. — Most a' fél ív felől hadd szólljak.

Látnom kell mint fog kirakattatni a' Dayka' verseinek czimlapjok — mint a' Dayka' életének első lapja — mint a' Dayka verseinek Schmutztitelje — mint az egész első Óda, mint a' Berek' czím-lapja, a Berek' első dala.

És így jegyezzd-fel a' Factor számára eggy külön papiroson ezt a' mi itt következik.

Auf einem halben Bogen wird als Muster, zur Einsicht des Herausgebers, folgendes nicht mit der Bürste, sondern in der Presse selbst, auf das nemliche Papier, welches man zur Auflage bestimmt, abgedruckt. —

S. 1. Titelblatt von Dayka's Gedichten.

2. Der Anhang von Daykának élete. mit grősserer Schrift als die Gedichte. Itt mutassd-ki a' Factornak, melly betűkkel.

S. 3. Der Schmutztitel zu Dayka's Gedichte.

ELSŐ KÖNYV.

ÓDÁK.

S. 4. u. 5. Die erste Oda bis zu Ende der Oda.

S. 6. Titelblatt zu Poetai Berek.

S. 7. u. 8. Das erste Stück in dem Berek.

Légy rajta, kedves barátom, hogy ez a' fél ív azonnal kirakattassék, 's ne hagyd sokáig várnom. Mondjad magadnak, hogy éget az a' gondolat, hogy Dayka mind eddig nyomtatatlan.

A' Dayka' és a' Berek' czímlapjaik minden Vignette nélkül jelennek-meg. A' melly illuminált kis rezet a' Berekkel küldtem, azt Berzsenyi foglalá-el a' maga versei elébe.

Még két kérést; de hogy öszve ne zavartassanak, külön oldalra. Élj szerencsésen. Ajánlom magamat becses barátságodba.

1792. Xberben Pesten múlatván elmentem az Universitás Bthecájába, 's fél napomat a' Montfaucon 's a' Herculanumi Reliquiák' két Tomusainak (itt több kötet nem volt) végig tekintésére fordítottam. Még most is meg van az a' 15 folio lap rajzolatom,

mellyet a 'Montfaucon' hat folio Kötetéből és a' másik munka' kettejéből ólom nélkül szabad kézzel dolgoztam. Három rajzolat van ezek közt, melly felől bizonytalan vagyok, Montfauconban áll e vagy a' Herc. Maradványaiban. Tedd tehát azt a barátságot, menj-el oda, 's kérd-ki a' könyvet, 's járj végére, Montfauconban áll e vagy a' Hercul. Marad. közt, 's mellyik Kötetben áll, és hanyadik szám alatt 's laphoz az a' mi itt következik.

CXXII. ad pag. 192. *Eggy lant, 's a' lant felett eggy lepe.*

Tom. II. Pars. II. CXXXII. *Eggy buzgány faággal:* VIC. HERC. CERBER.

Tom. I. P. II. CXCV. ad pag. 308. *Léda és a' hattyu.*

Tom. VI. P. I. *Eggy font kosárból kiemelkedik a' kígyó.*

CXV ad p. 182. *Amor az Oroszlánon lanttal.*

Πλουταρχος εποιει.

Értsd-meg jól kérésemet. Ime a' lepés lant felől tudom a' számot és paginát, de nem ha Montfauconban áll e, 's hanyadik Tomusban. — Igy a' Plutarch' Amorját is 's a' többieket. — Ez a' munka néked azt az örömet adja, hogy így Montfauconnal és a' Herculanum' kincseivel megismerkedel.

Vitkovicsot öleld. Nil ego contulerim jucundo sanus amico. Azért Neked és nem Neki, mert ő talán ismét távol van Pesttől. Ne felejtse tudatni velem Sándor Istvánnak szállását Bécsben, és hogy kire lehetne bízni Bécsben, hogy Gerstnerhez kimenjen. Nem e Ferenczire? 'S ha Ferenczire lehet, hol ennek a' szállása, 's mi a' kereszt neve.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2277.

Kazinczy — Zemplénmegyéhez.

Tekintetes Nemes Vármegye!

Az ez idén Januáriusban tartott Gyűlés alatt szó vala az eránt, hogy az 1765diki Ország-Gyűlésének Napló-könyve Archivumunkban nem találtatik; 's minthogy Archivárius Stenczel Uram életben nincs, 's arról, hogy ezt a' Kötet Irást kinél kell keresni, meg nem kérdettethetik: természetes volt azon kétségre jutni, ha a' könyv

azoknak számokban meg vala e, mellyeket Udvari Consiliárius Mélt. Szirmay Antal Úr, elvégezvén az Archívumnak új formába 's rendbe alkotását, 's nálunk viselt Fő-Notáriusi hivatalából II. Józsefnek uralkodása alatt az Eperjesi Districtual. Tábla Assessorságára általvitettetvén, hivatalbeli Követőjének általadott.

Mélt. Udv. Consil. Szirmay Antal Úrnak fájt az a' gyanu, mellyel némellyek által terheltetett, midőn megértette oda haza, mik forogtak a' Gyűlésben, mellyen öregsége, 's erejének 's egésségének teljes megbomlása miatt meg nem jelenhetett. Megbizonyíthatja ugyan hivatalbeli követőjének néhai Melczer Károly Úrnak bizonyságlevelével, hogy a' szóban forgó Kötetet is általadván, túl van minden vádoltathatáson: de minthogy e' részben én is lehetek tanúja, reám bízta, hogy a' Tekint. Rendeknek minél számosabb öszvegyülések alatt tennék jelentést arról a' mit tudok. Bizonyítom tehát a' mi itt következik:

Midőn 1810. Augustus hóban most uralkodó Fejedelmünknek testvér öccse, Ő Csász. Kir. Fensége, Raniéri örökös királyfi, Vármegyénken keresztül útazott 's Ujhelybe várattatott, Mélt. Udv. Consiliárius Úr szót ada nekem, hogy kísérném az Archívumba, 's keresnénk-ki olly darabokat, mellyeknek előmutatások által ez a' fő Vendég múlattathatnék. Midőn így holmit öszveválogatánk, történetből előhozódék Néhai Consiliarius 's Első Al-Ispán Szirmay Tamás Antalnak szent hazafiúsága, nagy lelke, sok tudományai 's ritka szépségü deáksága: 's ekkor esett, hogy Udv. Consiliárius Úr azon polczról, mellyen a' Diétai Kötetek állanak, kivoná az 1765diki Ország-Gyűlésének Néhai Szirmay Tamás Antal által dolgozott Napló-könyvét, 's annak némelly nevezetes helyeit Archivárius Stenczelnek jelenlétében olvasgatánk. Hogy az a' Napló, mellyet Udv. Consiliárius Úr kivont, nem más esztendei Ország-Gyűlésének, hanem épen az 1765dikinek Naplója volt, megtetszik onnan, mert Szirmay Tamás Antal ezen Dictán vala Fő Notáriusságán kivül Követünk, és onnan, hogy csak ezen kötetben lehetett olvasnunk a' Bihari Követ Baranyi Gábor' összveütődését a' Palatínussal, melly itt Tacitusi lélekkel és tollal festetett; hogy csak ezen Kötetben mondathatott Personális Koller felől, ki, felejtvén személyének 's hivatalának tekintetét, sürű csókokkal hintegette-el a' felgyúladott Palatínus kezeit »profusus in lacrymas, quas, rara felicitate, semper in potestate habebat«. – Ekkor tehát a' könyv Archívumunknak kincsei köztt még meg volt. Ezekhez azt tehetem, hogy Archi-

várius Stenczel bennünket soha el nem hagyott, és hogy én, sem akkor sem azolta nem tudom hogy a' könyvet akar Udv. Consiliárius Úr akár más valaki az Archivumból kikérette volna. — A' legalázatosabb tisztelettel maradok

A' Tekintetes Nemes Vármegyének
Ujhelytt, a' Köz Gyülés alatt,
Julius' 6dikán 1812. alázatos hív szolgája:
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije Zemplénmegye levéltárában: 193. pólcz, 543. szám.]

2278.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom Júl. 11d. 1812.

Kedves barátom,

E' pillanatban veszem leveledet és a' Rumiét, mellyekből értem, hogy megtörtént a' mit reménylettem, óhajtottam. Aut Virtus nomen inane est, aut decus et pretium recte petit experiens Vir. Éltessen Isten és adjon erőt, egésséget, új terhednek elviselésére, 's házad' népe érezze, néked mit köszönhet, 's te érezzd, hogy házad népe azt néked valóban köszöni is. Irigylem néked azt a' szerencsét, hogy szüléid, rokonid néked fényt, gyermekeid fényt és boldogúlást is köszönhetnek. Az én gyermekeim valaha nem fognak ugyan pirúlni atyjokért, de tőlem meg van tagadva, hogy nékik fényt és gazdagságot hagyjak. Nehéz időket értünk, én pedig a' köz terhen kivűl csak magamat nyomókkal is küzködök.

Lajosodnak examene felől Rumi dicséretesen szóll. Édes barátom, ne vedd üres szónak, ha mondom, hogy Lajosra nézve különösen örvendettem, hogy ez a' sok tüzű ember Sopronyi Professorrá leve, 's óhajtom, hogy őtet Lajos igen nagyon használja. Szemmel tartom a' kis Aristippet is; de nem tilthatom el magamtól a' gyanút, látván, hogy nem csak Rumi, de még Te is felőle 's anyja felől hallgatni szerettek. Ne felejtsd, kérlek, hogy Németh László érdemes volt a' Te barátságodra, és hogy elmúlaszthatatlan tiszted a' gyermeket úgy nézni mint azt, a' kiben barátod még él.

Jún. 23dikán írja Helmeczi, hogy Trattner visszaküldötte Mso-

dat. Azonnal írtam Trattnernek, 's kértem, hogy ajánlását ne vonja vissza, 's a' mennyire tehettem, felvilágosítottam megtévedése eránt. Reménylem, hogy a' kérés nem lesz haszontalan. Sajnálnám, ha Trattner makacsabb volna, mint gondoltam, mert 36 ívnyi munka' kiadására nehéz dolog nyomtatót kapni. — Alig méne-el levelem 's íme veszem a' Vitkovics' intését, hogy, minthogy Trattner a' Te verseid' kiadásokról letett, nyerjem-meg tőle a' Dayka verseinek nyomtattatását, mellyre már (úgy írja Vitkovics) hajlék. Nem tudván, ha öszvebomlott dolgaid lelhetnek e feloldást, 's látván hogy Vitkovics (talán Helmeczi által) a' dolgot elindította, írtam Trattnernek: de Te tudod, hogy a' Te Verseidnek kiadása nekem nem fekszik kevésbbé szívemen mint a' Daykáé, sőt hogy inkább óhajtom a' Te verseidnek megjelenéseket látni, mint a' Daykáéinak, mert ezek félannyiban fognak kerülni ha magam nyomtattatom is, az az, ha reá Kiadót nem találok is, mit a' Tiéid; azért még ma írom-meg levelemet Helmeczihez, hogy dolgaimat vigye úgy, hogy azok a' Te dolgaidnak kárt ne okozzanak. Nem lesz nyugtom míg meg nem értem, mit végzett. Daykára 200 praenumerans é vagy csak Subscribens vagyon, és így azt kiadnom nem lesz igen nehéz.

A' melly verseket leveledbe zárál, azok valóban nem nagy fényére vagynak új Tisztségednek. Voluisse non satis est. De a' voluisse legalább köszönésre méltó. — Rumi írja, mit teve ellened Németh,*) mit Hrabovszky. Ez a' szerencsétlen ember delicta patris inmeritus luit. Nemesis rajta bosszulja-meg hogy az atyja olly istent-káromló magyarsággal firkálta valaha könyveit. Mintegy húsz esztendővel ezelőtt a' mi Superintendensünk, Őry, (eggykor Professorom a' Theologiában) eggy estve, szüretkor, azzal múlattatá magát és engemet, hogy ennek a' Hrabovszkynak valamelly munkáját olvastatta-fel, 's a' társaság röhögve nevetett szegénynek soloecismusain. A' fija rútabb és nem megröhögni való soloecismusokat követe-el ellened és Matkovics ellen, a' mint Rumi írta. Igaza van a' Stóának: a' jó és a' bölcs, a' bolond és a' rossz synonymumok, 's minden emberi botlás arra reducáltathatik, hogy bolondok vagyunk.

Élj szerencsésen, kedves barátom! Melly kedves nékem azt képzelni, hogy Megyédnek Püspöki székében te ülsz! Bár csak Sípos is illyenbe ültethetnék, és a' Miskolczi Predikátor Szatmáry József. Ti eggy szép generatiót hozhatnátok-fel. — Mit adnék értte, ha

*) Egészen más N[émeth], mint elhunyt barátom. — Kis J. jegyzete.

azon pillantatban lehetnék közttetek, midőn Atyád fog megválasztatásod után legelébb meglátni. De lélekben legalább közttetek leszek akkor.

Örök tisztelőd:
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2279.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom den 11 Juli 1812.

Professor Rumi Urnak.

Theurester Freund! Dank, und das den herzlichsten, für die so sehnlich gewünschte Nachricht. Mir ist als wäre *ich* zum Superintendenten gewählt. - Freylich fahre ich aber bey dieser Vorstellung, nicht weniger als Sie, zusammen. — Freude macht mich schwindlicht [!] leichtsinnig. Lassen Sie mich beyfügen: non semper errat fortuna: aliquando et eligit. -

Intelligenzblatt Nachricht. Den 7. Juli hing Conseiller Vice-Gespann Ladislaus Horváth von Pálócz dem Director des Ujhelyer Piaristen Gymnasiums, Herrn Joseph Sihulszky, mitten in der Versammlung der Stände des Zempliner Comitats, wohin die Schuljugend beordert ward, die goldene Ehrenmedaille, die Seine Majestät ihm verlieh, an. Er ist der einzige Piarist, der sich einer solchen Distinction rühmen kann. (Ist Director hier seit 21 Jahren, und hat dem Piaristenkloster dahier aus seinem Väterlichen einige Tausende (sechse) geschenkt.)

Eben bey dieser Sitzung ward die Diaetal Relation unserer Deputirten Jékelfalusy Jósef (liegt krank und war abwesend.) und Szemere István zweyter Vice-Gespann vorgelesen. Als Szemere aufstund und dem Comitate für das Zutrauen und Ehre, und das Comitat ihm für seine Mühe dankten, sprach ich: Seit 1790 klagten alle Comitate dass die Ablegaten sich Représentants de plein pouvoir dünkten. Diess ist der erste Reichstag, da diess nicht geschah. Also Dank: etc. etc. Sie stellen sich vor, wie das Compliment dem Szemere angenehm seyn musste. Man wollte, dass diess im Protokoll eingetragen werden sollte. Ich hintertrieb es. — Während dass die Diaetal Relation verlesen ward, so wurden die Diaetal Repräsen-

tationen und königliche Rescripta abgelesen. Bewundrung, Beyfall ward gejauchzt. De ki írta azokat a' szép Repräsentatiókat? fragte der OberNotär Thomas Horváth, ein Mann der Kopf und Feder hat, dem aber sehr viel abgeht um z. B. Ihnen zu gleichen. — Szemere antwortete: Cons. Vay habe viel gearbeitet, vieles auch andere: das meiste sey aber von Szent Királyi, der nicht nur Concipist oder in Styl «bringer», sondern auch Concipient von vielen Aufsätzen war. Horváth sagte: annak eggy köszönő levelet kellene írnunk. Wir wandten ein, dass sey nicht schicklich. — Miért? sagte Horváth. Wird dieser oder jener Geheim-Rath, so gratulirt ihm das Comitat: solche Aufsätze zu arbeiten ist ja mehr als Excellenz zu werden. — Weil das Wort von Horváth kam, ward es nicht übel genommen, von mir wäre es gewiss worden. — Kammerherr Szirmay Anton, den Sie kennen, wenigstens sagt sein Bruder Ádám, er habe mit Ihnen studirt, erzählte mir: Mig Uram Bátyám a' Repraesentatio felolvastatása alatt mondta: be szép! etc. etc. még eggyszer azt a' szép helyet! a' szomszédom az Apát úr lassan ezt kiáltozta: nem szép! Minek azt még eggyszer olvasni! de bizony bár ott se olvasták volna! Auch ich bewunderte die schönern Stellen: aber mit mir *sehr viele andere*. Wir setzten uns zu Tische bey Szemere, der wohl auf 100 couverts decken liess. Soos trank Szemere's Gesundheit, Szemere Jekelfalusi's, ich sagte: Unser Comitat hat nur zwey Deputirte gehabt, aber aus unserm Comitat sey auch ein 3ter beym Reichstag gewesen: *Graf Joseph Desöffy lebe!* — Applaudirt. Szirmay Tamás aus Rákócz forderte den Tisch auf ein Toast zu trinken: Vay Jósef etc. Ein wilder dumpfer Lärm: ne! ne! — *No jó*, sagte Szirmay Tamás: *tehát ne éljen*. Ich schämte mich bis in die Seele über das Niedrige dieser That. Man that dem grossen Mann viel Beleidigendes. Er schreibe dieses seinem Geize zu. Wäre ich er, ich würde die Schande die er auf sich lud, mit der Hälfte meines Vermögens erkauft haben.

Sehr freue ich mich, dass Strauss ihr stylistisches Werk drucken wird. Nach dem, was Sie mir mittheilten, waren Sie mit Beyspielen nicht karg, und das finde ich sehr lobenswerth. Die meisten, die Lehrbücher schreiben, denken sich die Leser weit unterrichteter als sie sind, so werden sie gemeiniglich bloss von denen verstanden, welche ihrer nicht bedarfen. Ich habe wegen den Monum. Hung. bey dieser Congregation die nöthigen passus gemacht. Den 20sten werden wohl auch wir wieder eine neue Congregation

haben, dann thue ich noch mehr. Gebe Gott, dass ich eine ansehnliche Summe zusammenbringen kann.

Ich konnte nur wenig Kartoffeln zusammenbringen. Den Versuch mache ich übermorgen.

Gräfin Vass in Siebenbürgen bittet mich um einen geschickten Hofmeister, der ungrisch wissen muss, Ungar und nicht Gräculus seyn muss. Ich hätte noch eine Hofmeister Stelle in Siebenbürgen zu vergeben. Rathen Sie mir, wenn Sie können.

Leben Sie recht wohl theurester Freund! —

Den 12ten July aus der Ofner Zeitung No 54 lese ich Kis's Wahl und den Tod Bredeczky's. Ich gestehe, ich freue mich über beydes.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2280.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Júl. 12d. 1812.

Helmeczi Mihálynak Kazinczy Ferencz bar. idv.

Kedves barátom, Superintendens Kisnek tegnap vettem levelét. Jelenti, hogy Trattner Úr letett verseinek kiadásáról, és hogy ő (Kis) azt kívánja Trattner Úrtól, hogy vagy térítse-meg költségeit, vagy álljon-meg előbbi ajánlása mellett, **az az, a'** munkát nyomtassa, 's a' rezekre adja-meg az ajánlott száz frtot Váltó czédulában. — Nem kétszázat tehát, a' mint Te is értetted.

Ezek így lévén, kérlek, menj el Trattner Úrhoz, 's ajánld neki nem a' Dayka' kieresztését, hanem a' Kisét. Daykát én más úton is kiereszthetem minekutána a' te barátságod két száz Praenumeránst e vagy csak Subscribenst szerzett; de a Kis' versei bizonyosan nyomtatatlan' maradnának. Tégy-meg, édes barátom mindent, hogy Trattner Úr a' Kis Verseit azonnal vétesse munkába. Felette fájna nekem, ha Kist az a' gyanú környékezhetné-meg, hogy én az ő verseinek ezen elakadásokon kaptam, és hogy ha Daykával meg nem kínáltam volna Trattner Urat, az ő versei ezen félre értetés mellett is meg fogtak volna jelenhetni.

Ezen kérésem mellé még azt tészem, hogy ha eggyszer Budán

dolgod leend, menj-el az Universitas Typographiájába, 's tudd-meg, hogy mit kívánnak ott eggy in 8-o árkusért, Columnáját 22 sorral számlálván olly betűkkel mint az ide ragasztottak[1]: az Auflagot 500 exemplárra vévén. — Erre nem felelhetnének a' szerént a' mit Vitkovics ír, tudnillik, hogy a' papiros ára is szállván, mint mindené, Augustusig kell várakoznunk a' felelet után. De ne csapassék tehát a' papiros ára ezen felvetéshez. Ezt igen szeretném érteni, hogy meghatározhassam magamat.

Egyéb eránt ha már oda fáradsz, nagy szolgálatot tennél nekem, ha a' Falka betűjinek mindenikéből nékem valami mustrácskát kérnél, és mindenek mellé felírnád, garmond e, apró Cicero e, öreg Cicero e, Text e, Mittel e etc. Ez a' mit ide ragasztottam, talán garmond: a' Virág Poemáji talán klein Cicero. De hát ez melly név alatt ismeretes ott? ————[2] —— és ez: ————[3] —— 's az, a' mellyel a' Szemere Vida Epistolája nyomtattatott? — végre ím ez a' nagy itt ————[4]

Élj szerencsésen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2281.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

A. Olysó 15t. Julii 1812.

Kazinczinak Dessövffy ezer ezer érdemlett bóldogságot!

El találtad Fijam keresztnevének okát, bár kételkedjél rajta. Az idő meg mutatja ha élnek, hogy melyik érdemlette meg társának nevét viselni.

Rám parantsolt a' Szabóltsi Fő Ispány, és mivel még engedelmeskedni tartozom, Kállóban kell lennem 20dikára a' Gyülésen. Ezen Gyülésben meg teszi vólt Collegám a végső Diaetális Relátiót, fel fog olvastatni azon kivül az egész Országban 20-dik Júliusban Ő Felsége végső parancsolattya a Correlátiók iránt. Azt hallom,

[1] Kazinczy az eredeti levélre négy szelet nyomtatványt ragasztott garmond, kis és nagy Cicero-féle betűkből.

[2] Ide ragasztotta a második szelet nyomtatást.

[3] A harmadik szelet.

[4] A negyedik szelet.

hogy Borsod Vármegye, kinek követtye, Ragályi, igen nemesen viselte magát a' Diaetán, azt határozta vólna még, és hogy más Vármegyéket is arra akarja bírni, hogy a' Diaeta végezéseihez alkalmaztassák magokat a' Hazafiak és a' Bírák. E' lehet oka, hogy Gróf Zichy Károly sürgetésére, a' mint nekem Bétsből írják, ő Felsége parancsolattyára valamennyi, Vebernél találtatott, ki nyomtatva levő Diaetális Acták sequestráltattak. Nem látom módját az eggyezésnek az Udvar és a' Diaeta köztt. Az Udvar azt akarja, hogy minden ember meg esmerje hogy 1. forint váltó czédula 1. forint igaz pénz. Az Ország, pro solita sua in principiis contradictione, ezt meg esmeri az Interesekre nézve, de nem akarja meg esmerni a' Capitálisokra nézve. A' másik külömbözés az, hogy Gróf Wallis tsak ott akar jó értékű pénzzel vissza fizettetni, a' hol nem tsak a' jó értékű pénz, hanem annak neme is le van köteleztetve. Mivel a' Bírák Ő Felségétől fügnek, és a Nemzeti Carakter úgy van el rontva, hogy egy el tsapott Bíró helyébe 10zen fognak kínálkozni, majd meg láttyuk, hogy mi lesz a' vége ezen nagy viadalnak. Én ezt mind alkalmasint előre láttam, és azért írtam Po'sonyban egy kis deák munkátskát, hogy a' tótokat is meg győzhessem a' Correlátiókról. Íme itt közlem veled. Ez az egyetlen egy exemplárom, a' többit mind el hordták. Kérlek tehát, hogy bizonyosan vissza küldd. Senki se felelt rá, nem tudom, meg vetésből é, vagy pedig mivel nehéz lett vólna felelni, és mivel jobban tetszett a' már bé vett ideák szerint indúlni? Leg jobban fog ezekről ítélni a' posteritás. Kérlek, hogy figyelemmel olvasd, nem vólt időm úgy el készíteni, hogy rövidebb és rendesscbb legyen, és hogy egy olvasással egészen által lehessen érteni. De hízelkedem magamnak, hogy nintsen gyengén által gondolva az egész tárgy. — Meg fogod belőle látni egyszersmind a' Diaetán ezen dologban forgásban lévő fő ideákat — nagyon le kötelezнél, ha kereken meg mondanád nékem ítéletedet eránta.

Az Isten tudja leg jobban, hogy el nem felejtettem é egészen magamat a' midőn írtam, és hogy meg vesztegette é szívem az eszemet. A helyett hogy refutálták vólna, Egoismust hánytak szememre a' leg nagyobb Egoisták. Ez a' sorsa az igazság mellett küszködőknek.

Hólnap indúlok Sz. Mihályra feleségemmel és gyermekeimmel egygyütt; Én ugyan magam a' jövő hónap elején ismét vissza jövök Olysóra, de tsak rövid időre, és mihelyest itten dolgaimat el végzem,

kevés időre Bártfára megyek hanyatlott egésségem gyámolítására, a' honnan ismét vissza térek Sz. Mihályba.

Döbrentei Ódáját könyebb meg köszenni mint meg érdemleni. Nem kis vigasztalás a' haza határán kivűl jó akarókat találni, és kevessebb igazságtalanságot és irígységet tapasztalni, mint itthon. Jó az igyekezetet érdeme felett is meg jutalmaztatni; mert leg alább gát vettetik a' vissza hanyatlásnak. Több ízben érzettem életemben ezen ki fejezésnek ösztönét. Et vengeons les romains dussent ils être ingrats. Írok Döbrenteinek, és meg köszönöm barátságát. Soha se gondoltam, hogy 100. egy nehány mértföldnyire Enthusiasmust tudjak nyútani egy Ódának készítésére. Nem én adtam ezt a' tüzet, hanem Döbrentei fejébe bent vólt már a lángra való materia, én tsak egy szikrát botsátottam közzé. Ölellek szívem fenekéből.

Pipsz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod Lev. 4r. 32. sz.]

2282.

Szemere Pál és Vida László — Kazinczynak.

Törtelen, Juliusban (15d.)[1] 1812.

Elég hogy őket egyszer elvesztettem:
Ne kénszeríts ujonnan vérzeni.
Érezzd, melly nagy kín ismét veszteni!

Mit méltóztatik erre Édes Uram Bátyám mondani? — A' másik Sonettemben az első négyes Pesti barátink' kezeik között így vagyon: Eggy titkos Ah, 's eggy édes elborúlat, Arcz, bíbor mint a' legszebb reggelé, Eggy líliommelly, s' eggy pillantás belé: Elszédülék és szívem lángra gyúladt. — Nem jó volna e, ha a' szédülék és gyúlaDT megmaradHATnának? De az adt és at rossz rímek. Inkább *ad* és *at*, mint a' Ninonban *ed* és *et*. A' *pirulat* képet jobbnak tartom a' *borúlat*nál, mert az a' *borúlat* ismét azt festi, a' mit az *Ah* már festett. De az édes epitheton nem üres szó e, 's mit lehetne helyette tennem, 's nem prosai szollás e a' *merész indúlat* és *vitt?* Az *érdelé* Pesti barátinknak épen olly igen tetszett mint magamnak; tetszik e Mesteremnek?

[1] Kazinczy F. közbetoldása.

A' BOLDOG PÁR.

Eggy titkos Ah, 's eggy édes rám pirúlat,*)
Arcz, bájos mint a' legszebb reggelé,
Eggy líliommelly, 's eggy pillantás belé:
Elszédülök 's szívem lángokra gyúlad.

Te vagy! kiáltok, 's a' merész indúlat
Kiterjesztett karokkal vitt felé.
Láng lángomat, csókom csók érdelé;
'S a' boldog Pár egymás' ölében múlat.

«Enyém, enyém vagy, kit kerestelek!
Tied e csók, szerelmem' áldozatja,
E' lélek, e' szív, 's mindenem velek!»

'S mig így rebeg 's hévszomjam oltogatja,
Elsüllyed elmém' minden gondolatja:
Ég agyvelőm, de szókat nem lelek.

Van e ezen Sonettben Gefühl? Van e Phantasie? Mellyik szót, mellyik phrasist kívánná Édes Uram Bátyám másképen? És miképen? Ha ezen kérdéseimre Édes Uram Bátyám felelni méltóztatik, ugy elhiszem, hogy a' Sonett Széphalmon javallást nyert, javallást annyiban hogy legalább méltó arra hogy m e g j o b b í t a s s é k, 's ez Szemerének elég. Örvendezve olvastam Helmeczink' levelében a' Titkos Vidékre tett Variánsait Édes Uram Bátyámnak. Illyen módon énbelőlem is tűrhető Versírót lehetne faragni. Gyönyörű az az «Ismért nem ismért titkos bájvidék!» igen igen gyönyörű! A' tudva lévő sort így változtatom: *Nekem mindég gyönyörképben lebegve.* Először *kedves* volt a' *gyönyör* helyett. De az a' két *ö* kevesíti az *é*k számát; 's inkább választám a' *gyönyör*t. — Szeretnék a' tájfestési Költemények felől Édes Uram Bátyám előtt némelly kérdést tenni. Méltóztassék Édes Uram Bátyám, mihelyt foglalatosságai engedendik, tudósítani a' felől, hogy a' *Titkos Vidék*et mi módon tegyem poetai mívvé, 's hogyan tájfestési költeménnyé? ez most nem egyéb

*) Vagy: Eggy titkos Ah felém, 's egy { rám pirúlat, / elpirúlat, } mellyik maradjon? — Szemere P. jegyzete.

mint eggy igen különös érzés' lefestése. Nem volt senki a' ki érthette volna magyarázatom nélkül. Illyen individualis képet festeni aligha szabad a' Poetának. Nem de?

Ezek a' kérdések lettek volna azok, mellyekkel Széphalmon Édes Uram Bátyámnak alkalmatlankodni, magamnak pedig tudományt és eligazodást szerzeni fogtam volna. Azután úgy megnevettettem volna Édes Uram Bátyámat, mint tavaly a' Pesti Verbőczi récensiójával megnevettettem. Meg lévén fosztva azon szerencsétől hogy Széphalomra mehessek, csak levelem által mutatom be a' nevettetés tárgyát. Imhol van az.

«Kazinczy fordította egyveleg Írások. – –

«Alcibiad. A' természet és szerencse látszának öszvebeszéllve «lenni Alcibiad boldogságára. Gazdagságok, elme, ajándékok, a' «korácsnak [!] és egészségnek virága, mennyi czímek hogy nevet«ségessel bírjon. Alcibiad nem bíra csak eggyel: Ő szerettetni akart «önmagaért. A' kaczérságtól fogva az okosságig mindent elváltata «Athenében. De őbenne ő vala e az a' mit szeretének? Ez a' «negéd fogá őt el eggy reggel, midőn eggy Feszesnek tiszteletéből «jöve. Ez az észrevételek' perczek. Alcibiad azokbol csinála azt a' «mit tiszta érzelemnek neveznek, a' szeretet metaphysicáját. Ugyan «kába vagyok én, monda, hogy az én gondosságaimat ollyan némbe«rire vesztegetem, a' ki engem talán csak önmagáért szeret. Megtu«dom én azt, minden Istenek ugy segéljenek! és ha az igy van, «kereshet Leventáink köztt sohajtozót, ki helyemet betöltse.»

Nem neveti a' Chemia' fordítóját Édes Uram Bátyám? Ő ezt a' fordítás' példányát nálam tette. Sokat disputáltunk.

Törtelyen Julius 29dikén 1812.

Bizonyossá teszlek hogy a mi az előre el nem látott akadály miatt halad, *el nem múlik*. September lesz a szerentsés holnap, mellyben az én tiszta szívből szeretett Széphalmi Barátomat ölelhetem. — Az addig tartandó várakozásnak sullyát a jövendő baráti tiszta örömnek édes képzelete teszi tűrhetővé. Sz[emere] Palyink látta az ígért dolgokat el készűlve; de a szives baráti kezek egyedűl lehetnek azoknak általadóji. Keveset írok: de sokat – – igen igen sokat érzek. — A meg jegyzett fa, mellynek árnyékában fogadta édes andalodással első forró jeleit baráttságodnak – – fogadgya árnyé-

kában három öszve jövő szíveknek tiszta indulatit. — — Kéttség ne férjen az igérethöz! Tsak a halál vagy nehéz betegség tehetnek gátot. Élly szerentsésen egész Uri házaddal. Addig is leg forróbb szívvel ohajtja tisztán szerető

örökös barátod
Vida.

Most hozá Vidánk Abonyból a *Viknyei Echót*. B. Prónay megkér*ette*tett engemet hogy praeficóskodjam. S így lett az Vikny[ei Echó]. Én. Édes Uram Bátyám, *Kerepesen* Posta könyvet tartok. Méltóztassék becses leveleit Kerepesnek utasítani! — Ma indúlok vissza Péczelre.

Szemere.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2283.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 20k Jul. 1812.

Kedves barátom!

Rég olta ohaitva várt Kedves leveledet, melj' 29k Jun. költ, tegnapi postával vettem.

Hogy mi azok maradjunk a mik vagyunk, az az N e m z e t, még pedig Magyar nyelvü, s ruháju külön Nemzet! Barátom, ez olj igen ohaitot dolog volna, hogy mind az a Magyar, a ki azt a legforróbb szívbül nem ohaitya, sőt a ki annak eszközlésibe nem tartja munkásságának fő czélját — a here fattya a Hazának és egy valódi gaz ember. De Barátom olj nagy számu Hazánkban az iljen gaz ember, hogy Nemzetiségünknek enyészétül bizony méltán tarthatunk. Nem külső okok, nem külső erő enyészteti eszt el, hanem a Hazának el korcsosodot fattyai, kik érdemesek volnának, hogy a Magyar Dicsőség tiszteletétül, imádásától alacsonyul el pártolván — hívségtelen, hiteszeget szivek keresztül verettessék.

Könnyen megtörténhetik, hogy ezen a nyáron Szebenbe be megyek, és akkor bizonyosson azon lészek hogy Neuheuser magára

válalja a Bruckenthal galleriájának jó módon és artistai ízléssel és tulaidonnal való le irását:

Már most árra jövök, a mibe utolsó feleletemet is meg tészem Neked, mert forrón szeretlek és fái nekem, hogy oljannak és annak ismersz, miljen és a ki nem vagyok. Te rollam azt tészed fel, hogy a midőn a Monarcha érdemeimet Majorsággal jutalmoztatja, akkor én a Majorságba valamelj fénynek Nagyságát képzelem. Mind Te — és veled eggyütt mind azok, a kik rollam azt hiszik, hogy fénnyen kapok — ugyan nagyon hibás vélekedéssel és ítélni tudó tulaidonnal bírnak. Én Barátom Camerarius azért kivántam lenni, mert Erdeljbe a Nemessi rendbül még nem volt — én azért törtem meg ezen utat, mivel nexusom meg nyerhetésire és arra kivántató kölcségekre módom több volt, mind azon nemesseknek, kik egyéb aránt lehettek volna, de ezen kettő nállok hibázot. Major miért lettem, aszt az azzal költ Decretumom meg mondja — én fen hangon beszélni nem szoktam — hanem neked, édes Barátom, mint tisztelt, szeretett Barátomnak röviden csak aszt mondom, hogy én az Insurrectionál, a mint a Corpus Comendánsa Gr. Kollowráth Libsteinski F. Z. M, az Insurrectio Divisionairje E. H. Maximilian a General Comando és az Armada Comando nállam lévő irásai mutatják, nevezetes szolgálatokat tettem, az olta a Magyar Regimentek completierungjárul, a fél invalidusok illő tartásokrul a most ki ütni szándékozó eiszaki Háboru iránt olj munkákat adtam be, meljek közül az elsők csendes időbe használtatni fognak — az utolsó pedig igen nagy örömömre éppen a szerint, hogy én javallottam, Monarchianknak két pontjain vétetett használásba — és én aszt mind a localitásra, mind aval az erőnek használhatását egybe vetvén és igy calculálván a ki nézést, bizonyos vagyok sükeres voltárul — evel pedig a Hazámnak és Nemzetemnek is többet használtam, mint egy Fő Ispány alkalmatos volna fél századi szolgálatja által használni. Mind ezeket én nem tehettem volna, ha már az Insurrectionál Majori characterbe nem szolgáltam volna, — azomba méljen érezvén én azon sebnek fáidalmát, meljet Laskai és alacson consorsai szivemen citettek, és fontolóra vévén, hogy micsoda Majorság az oljan, a mivel eggy Laskai teczése szerint jádzhatik, tehát árra kértem fejedelmemet, hogy tégyen valóságos Majornak — tett, és hid el, hogy ha Érdemem erre nem lett volna, nem tett volna, annyival örömöstebb tett pedig, mivel ismeretes és tudva vagyon eő Felsége előtt alkalmatos voltom árra, hogy ezen tulaidonba a köz jónak szolgál-

hassak. A Civilis kurak [!] szolgálatommal élni nem akartak — nem toljtam magamat árra — de nyilvános jeleit adtam, hogy kész vagyok csekélj tehetségemet a köz jóra szentelni — ezen jel adásaim meg vettettek, én el mellőztettem, és pedig csak azért, mert Bánffi imádó és se Gróf se Báró nem vagyok — már ezek szerint mond meg kedves Barátom, hiu fényre, képzelt nagyságra való vágyás é az, ha én olj characterbe kivántam magamot heljheztetni, meljbe ösvény, és pedig a dicsőséges, ál előttem a Hazámnak igazán szolgálhatni? A katonaság nékem természetes vocatiom - ősseimet documentálva Hat századok olta egészen az édes Apámig katonáknak tudom, érzem ereimben azoknak véreket, érzettem már 15 esztendős koromban, a midőn egy Német Regimentbe katona lettem és néhai édes anyám teczésinek engedelmeskedvén, oda hagytam, most is azon vocatio, sőt arra való készületem is lévén, a midőn ezen carierbe kivánok nem here, hanem hasznos fija lenni Hazámnak, vagyis a midőn a Bánffi factio sok nyilt elméjü Hazámfiai közt töllem is elzárta használhatni más uton a köz jónak — akkor nem tisztességessebb és nem foganatossabb é az én koromba Majori rangal lépni a szolgálhatásra, mint Cadeti tulaidonba? A pedig, a mint ki jelented, hogy én ezen characternek el érhetésire olj kölcségeket és áldozatokat tettem, meljeket jobb végre is fordíthattam volna, ez igen hibás vélekedés - emberségemre mondhatom, hogy e nékem egy kraiczár kölcségembe se került, azon kivül a mit taxaul a Decretomért adtam — nem képzeményből pedig és nem dagáljbul, hanem férfiui meg állapodott hiedelemmel mondhatom, hogy ezen egyéb arant csekélj kölcséget jobbra nem fordíthattam volna. Deseöffit és Cs[erey] Miklóst hozod elő például arra, hogy ezek a haszontalan fényre nem vágynak; a hogy Te irántam a fényrül való vélekedésedet ki fejezed, ugy én se ezen, se a más világon Veled meg nem eggyezhetem, mert Te valóba el vagy a felől hitetve, hogy nekem az igaz fényrül még csak ideam sincsen, egész erőmből pedig kapdosok a fatja fény után. Nekem, Barátom, semmi fény nem kell, mert Hálá az Egeknek, nehány cselekedetembe édes megelégedéssel lelek fényt, és csak a valóság nem képzemény fény előttem - és hid el, se Palatinusságot, se Gubernátorságot, se az Arany gyapjat, se a Szent István Csillagát és semmi effélét nem látok és nézek fénynek, hanem csak a Cselekedetnek mivoltát, és az arra vivő ösztönnek rugóját. Miért kerüli Deseöffi a fényt, és pedig még csak a képzelt fényt is, aszt én nem tudom, tudni közöm nincsen is:

hanem hogy Cs[erey] Miklós fényre, és pedig igazán csak hiu és képzelt fényre egéssz nyavalyáig vágyik, ez olj igaz, miért a miolta aszt igazán meg tuttam, kerülöm őtet — eö vágyik fényleni és czen vágyásához nem juthatván, dúl-fúl — eö czifrán perorált a Diaetan eggy bizonyos Hivatal ellen és ugyan azon Hivatalt kereste, és nem eö, hanem más kapván aszt el, tűzbe van borulva. Nékem az ékesen szólás nem tulaidonom ugyan, de a hányszor eddig elé közönséges helyeken a culinaris stilusnál csinosabban szólottam, Istenemmel bizonyitom, soha nagyra vágyásbul, vagy valamire való aspiratiobul nem szólottam — hanem annak, a mirül szólottam, igasságárul meg lévén győződve, aszt akartam, hogy mások meg légyenek győződve. Meg engedj hosszura terjedet kinyilatkoztatásomrul.

Kis Jánosnak mai postával küldöm gratulatiomat ui Hivataljára.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2284.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Tihón. Jul. 22kén 812.

Kedves Barátom!

Te esmét elhalgattál, vagy talán Vásárhelyre útasitottad leveledet, az honnan hogy el jövök, meg irtam vólt. Fójtassuk Barátom a' levelezést, addigis míg az az óhajtott napom el jövend, melyen leg elébb ölelhetlek!

Itt a' Muszkák béütésétöl láttatnak félni az Igazgatók: még pedig több hellyeken. Azt erössitik, hogy valami bódorgó Kozákok már próbáltak volnais valamit, de viszsza vonúltak. Katonát sokat verbuáltak, — nem úgy a' mint 1809ben végezte vólt az Ország, hanem kötéllel, mint a' rabokat szokás. Az élést serényen szállitják a' Széllyekre. Requisitiók nagyok vóltak. Jassyból, Bukurestből ki adták az útat az Agentiánknak. Károlyvárt erössitik: a' népet ingyen dolgoztattyák rajta, egy ollyan munkán, melynek bé végzése 5 esztendőre van számlálva. Ezen kívül az útokat mindenütt nyakra főre tsináltattyák, nemis tsak az Ország belső úttyait, hanem (hogy a' Szélybeli Oláh Regiment Militaris Fiscussa egy-egy elrejtett Havassából jövedelmet vehessen) ezeket a' Vármegyéket odais út-készit-

tésre hajtyák; pénzért ugyan, de erőltetve, és szórgos dolog idején. Az Egy ház hellyü Nemességen, melyet 1809ben az örökös immunitás reménysége fejében insurgáltattak, hogy a' restáns adót fel szedgyék a' Perceptorok, a' Rendelések meg vannak téve. A' Guberniumtól a' Törvényes Hatalom által van szállitva egy Rendkívülvaló Biztosságra, melynek feje a' Gubernátor, de nem úgy mint Gubernátor, hanem mint Extraordinarius Regius Commissarius határnélkül való hatalommal, a' mi senkinél sints. — — —

Az egyenként való emberek bámulásban, várakozásban, a' Vármegyék és Székelység Gutta ütésben, — a' külső dólgok egybe függésiről semmit sem tudva, — magokat nem érezve. — A' Collegáim közül B. Jósika János Húnyad Vármegyében, G. Bethlen Imre Küküllőben, Fő Ispányokká, Székely Mihály Actualis Assessorrá lettek: én pedig itt ebben a' szegletben nyugszom, állapotunk jobbra fordulására fülelek, 's dólgainkhoz látok. — Hat Te hogy vagy? Kedveseid hogy vannak? Desőfi hogy van? Ő a' nagyságnak jeleit adta: az ő neve már ottis hangzik a' hól eddig nem tudták. — Wesselényi, a' Te Kedveltted és az enyimis, beteg vólt, de jobban van. Cserei Farkas Armée-Major, én ezt nem értem, nem tudom mit akar vélle, hanem azt bizonyoson tudom, hogy a' Tzim nem teszi az embert, 's heába nevezném magamat; ha nem vólnék

igaz barátod
Cs. M. mpria.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2285.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Júl. 27d. 1812.

Ezen levelemet ne közöld mással. Sajnálnám ha V[ayt] kedvetlenül ismernék.

Kedves barátom,

Júl. 19d. a' Collegád Zejk épen ebéd tájban megérkezett Berkeszre Szabolcs Vármegyében. Azt a' jószágot az ő ipa, Consil. Vay Jósef, ez idén általadá a' fijának Ábrahámnak, ki feleségével

Kazinczy Sophieval már ottan lakik. Én a' bátyámat az előtt való nap kísértem oda, 's így szerencsés valék ezt a' sok érdemű Urat feleségestűl eggyütt látni. A' Consiliárius Dietai Követje vala ezen Vármegyének Gróf Desőffy Józseffel eggyütt, 's épen más napra volt rendelve az a' Gyűlés, mellyen nekik a' magok Relatiójokat meg kelle tenniek, 's a' Consiliárius mihelytt az ebédtől felkelénk, indúlt Kállóba. Hogy a' Zejk látásától meg ne fosztattassék, ezzel parancsolt hogy kísérné-bé, 's míg magamat észre vevém, engem is elvivének. Igy Zejket is geniessolám, a' Gyűlést is, azt a' nevezetest! azt a' rettegettet! látám, 's a' Consiliáriussal többet leheték. — A' mit itt mondok, magyarázat nélkül alig fogod érthetni, sőt épen nem. Halljad tehát:

Consil. Vay tavaly Dietára ablegáltatván, önn maga választá társúl Gróf Desőffy Jósefet, és ámbár ez Vaynál húsz esztendővel ifjabb, egymást becsűlő 's szerető barátok voltak. Desőffy most negyedikszer vala Követ, 's megmutatta azt, hogy a' magánál öregebbektől méltó tiszteltetni. — A' dolog úgy üte-ki, mint eggyike sem várta: Vay és Desőffy egymás eránt meghűltek 's végre igen közel jutának azon ponthoz hogy azt lehessen 's kelljen mondani rólok, hogy ellenségekké lettenek, még pedig, a' mint ugyan én rettegem, öszvebékélhetetlenül. Tavaly hallám még, hogy V. megtámadá Dt eggy Dietai Sessióban: *Miért beszéll a' M. Gróf* nem tudom mi *ellen?* D. nyomban felelt, a' maga módja szerént vadság nélkül, de azzal a' bátorsággal 's tűzzel, mellyel mindég szokott: *Hát Consiliarius Ur miért az Instructio ellen?* Ugy van e, nincs e, nem tudom; ezerszer tapasztaltad Te is, hogy az effélék úgy szoktak tovább beszélltetni, hogy a' ki jelen volt, csudálkozik, miként leve a' dologból egészen más. De alig ha épen így nincs, mert Vnak eggy híve ezt a' glosszát teszi a' D. szavára: *Nem oktalan szó vala e ez Dtől, holott az Instructiót Vay maga csinálta?* — Mit felelnél, ha az itt elvont sorral a' Te ítéleted kívántatnék? Én ezeket hallván, 's félvén hogy a' nagylelkü 's széplelkü D. *ember* talál lenni, kérdést tettem nála, 's kértem, hogy a' bántás vagy csak indúlat által magát V. ellen el ne ragadtassa. Decemberi levelében azt írja D. nekem, hogy csak a' kis emberek hiszik, hogy ő azt a' nagy embert szeretni megszűnt. Szabolcs nem külde Machinákat Követeknek. D. örömest tanúl Vtól, ellenben tisztének tartja, V-t felvilágosítani, a' hol V. magát sophismákkal megcsalja. — Azt hiszem minden jól van, 's azolta lett a' dolog igen igen nem jól.

V. creditor még pedig sokkal. D. adós még pedig igen sokkal, noha 15 ezer kereszt élete terem Szabolcsban, Zemplénben is bír pedig. A' Correlatio kidolgozásában amaz a' Creditorok ez a' Debitorok mellett szóllott, 's eggyike a' másikát egoismussal vádolta. D. nem vesztegető, épen nem az: nem ő, hanem az atyja csinálta a' temérdek adósságokat. Ellenben valamikor a' becsület, a' kötelesség kivánja, megnyitja az erszényt. Midőn az előbbi Dieták után fizetnünk kelle, én Dnek azt beszéllém, hogy én magamat supra censum taxáltam, készebb lévén többet fizetni, mint hogy pirúlhassak, 's D. azt felelte, hogy ő is épen azt tevé. D. noha Papista, a' Pataki Collegium szükségét látván most másod izben ada 500 ft ajándékot, pedig ő nem Crypto-Calvinista. Ellenben V. felől azt hiszik még barátjai is, hogy annyira gazda, hogy felette fösvénynek nézettethetik, 's hogy vele perlekedni veszedelmes dolog. Midőn én most, hallván eggy már nem is tudom melly tett hírét, felkiáltottam: Ah, a' rút lelkű! mintha a' másét erővel bírni nem volna tolvajság! V. az én nagy csudálkozásomra ezt felelé: Vivimus omnes in honesto furto. Ez az in honesto jobban volna mondva **inhonesto.** Más valamit nem szintén erős juson birni, más a' dolgot úgy vinni, hogy a' minket nem illető dolog is miénkké váljon.

Hogy a' Haza 1000000 mérő rozst 's 1500000 mérő zabot ád a bankó czédulák eltörlése fejében, az Vnak a' tanácsa. És még is Szabolcs, a' gabonatermő Szabolcs, a' nagyhatárú Szabolcs kevesebbet fizet mint a' felette soványföldü Sáros és Trencsén. Ezen minden scandalisáltatik. V. azt mondja, hogy igazság, mert ezt a' rozst és zabot nem csak a' gabonaföldektől hanem minden birtoktól fizetjük, és hogy a' Szabolcsi birtokos eggy hold földét Trencsini eggy hold földért mindég kész elcserélni, mert ezt cultura által kövérré teheti, nem a' Szabolcsit. Ezt kevés ember hiszi, 's így a' nagy Vayra olly homály szállt, mellyet én, az ő imádója, felette fájdalmasan nézek rajta. Midőn Jul. 7dikén a' mi Követünk Szemere megszóllítatott az Ujhelyi Gyülésen, hogy honnan ez a' rettenetes improportio, holott Zemplénynek kilencz szolgabirósága krompélynál 's zabnál egyebet nem terem és merő erdő, Szemere megszóllala, hogy V. akart magán és Szabolcson könnyiteni, 's midőn V. ellen rútúl kifakadtak, megszóllala Szemere: V. ha gyenge volt is mikor az erszénye forgott kérdésben, de valamikor a' Haza dolga kívánta védelmét, tisztelctes volt. — Talán irtam előbbi

levelemben, hogy az ebédnél eggy vad ember, de a' kinek sok esze 's olvasása van, pajkosságból ezt kérdé: *Igyunk e Vayért? Éljen e Vay?* — Nem! nem! nem! — *No hát nem!* 's leült, etc. — Ezt a' történetet minteggy eggy héttel követé a' Pataki examen. Ott Vt ismét kedvetlenségek érték. Piszkáltatott. — Bé következett a' Pataki examen után eggy hétre a' Kállai Gyűlés. Mit kelle itt várni? És valóban az a' hire is vala, hogy D. sokakat felültete V. ellen, 's ezek ellene publice kikelnek. Rettegtünk a' V. becsületéért 's a' Desőffyéért is. Elképzelheted mint mentem-bé Kállóba.

D. még vasárnap estve sem vala ott. Értettem késedelme okát. Hétfőn a' midőn Vhoz belépek, látom, hogy V. elragadtatott örömmel 's D. felé mosolyogva fordúlva beszélli a' Palatinus utolsó Dictióját a' Diétán: — D. franczia tónussal, elszenderedett lélekkel, pislogó szemekkel, a' legszivesebb tiszteletet 's csendességet, lelki nyugodalmat mutató attitűdben álla ott, 's észre sem vette hogy nyilt az ajtó, de midőn a' Consil. nekem meghajtja magát, ő is felpillant, rám ismér, 's kezeink 's ajakaink öszveragadnak. Talán nyolcz ember vala V. körül midőn beléptem. Oh ha Dnek állását, ezt a' szelíd, jó tónust, azt a' bőles hallgatást láttad volna, mint ismertél volna lelkére. V. és Zejk 's Ábris és én a' Fő Ispánhoz, D. másuvá [ment]. Onnan Sessióba. Felolvastatott a' Követek Relatiója. D. a' ki ritkán szóll publice, alig vagy talán eggy hangot sem szólla. Három négy ember ült közttünk, 's néha általhajlánk egymáshoz 's ő vagy én öszvesugánk ha valamit gondoltunk a' mit kimondani nem kellett. — Ebéd előtt 's után lophatánk kevés pillantást szóllani, D. megígérte hogy Aug.-nak elején nálam lesz. Nagyon el van keseredve. *Kerülöm az embereket, mert szeretem!* ezt kiáltja Rousseauval.

Azalatt míg távol valék, közlé velem a' maga ideájit a' Correlatiók felől, 's levelében azt a' Complimentet teszi nekem, hogy a' Dieta alatt született fiját egyenesen az én fiamra nézve keresztelteté Emílnek. — Barátom, midőn azt fogod olvasni, hogy ezzel kevélykedem, mondd, hogy eszesen vagyok kevély. Sok igen nagy, igen ragyogó tehette volna azt a' mit itt mondék, 's nem fogtam volna vele kevélykedni. De érzem én a' D. becsét.

Zejk Ur el fogja neked beszéllhetni a' mit én tőlem tudakozál 's én neked nem irhatok. Itt halld mint felelt a' Palatinus az Antal Herczeg dictiójára: A' M. Nemzet minden esetekben csalhatatlan jeleit adta a' maga hűségének 's nagylelküségének. Most azt

a' mit az Udvar kívánt, nem teheté, mert azt hitte hogy a törvény mellett nem teheti, melly mind a' Nemzetnek mind a' trónusnak istápja. — Ez a' dictio ragadozza Vt. A' Dieta Diariumának végét nem engedi nyomtatni az udvar. Zejk eggy Paizs nevű Cancellistát hoza ki. Az azt beszéllé nékem, hogy a' mi Dictánknak valamelly Repraesentatióját Tőled írta-le ő. És így Te azt ismered. Élj boldogúl.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2286.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Júl. 30d. 1812.

Helmeczinek Kazinczy baráti idvezletét.

Nagyérdemű kedves barátom! Két leveled vár tőlem választ. Ma eggy hete megjövén a' Kállai Gyűlésből (hová Leányvárnak mentem, és így láthatám a' Helmecz' biceps tetőjit 's köszönthetém azt a' helyet, a' hol az én barátom született) — itt találtam azt, mellyet Júl. 13dikán írál. Mind azért, mivel tudtam, hogy nem sokára veszek Tőled eggy mást 's az szükségtelenné teszi a' választ erre, mind mivel valóban reá nem értem, nem nyúlék tollhoz, 's egyedűl a' közlött szép nyomtatású versekkel gyönyörködtetém magamat. Azok gyönyörűek. Melly kár, hogy a' mi Tataynk *névnapot köszönte*, 's Te édes barátom *Consiliariusi titulusnak* örvendezél! Az a' harmadik szívnek érzéseit mutatja, de a' metrum irtóztató. Alig ha valamelly ének' formájába nem öntéd versedet. Nulla placere diu nec vivere talia possunt Carmina. Bár az volna utolsó alkalmi versezetetek.

Édes barátom! Alig ha Ti a' **szegény** siratóját a' maga imádott Bellajának kegyetlenül nem illetitek. Hogyan tehetik ezt a' legszebb lelkü halandók? Te is, Pali is minap nevetközés hangján látszátok erről szóllani. Vérzik szívem az effélékre, mert én affectatio nélkül szánom az illyet, 's ha nagyon elkínozna panaszaival, futnék, de nem nevetném. Bocsássatok-meg, hogy bátor vagyok ezért megszóllítani benneteket. Még azt is kell szánni, a' ki maga oka a' maga bajának: hát a' kinek lelke talán a' maga

hibája nélkül lett bénává? Osztán a' béna lélek nem nevetést, hanem elborzadást tud bennem támasztani. Könyörögjetek, hogy úgy ne járjatok.

Én a' Faustrechtet *ököljus*nak nevezném, hogy az itt váratlanúl megjelent *ököl* szó azt, a' ki hallja, emlékeztesse a' német szóra, mellynek aequivalenst kerestek. — Witz e l m e, e l m é s s é g, e l m é s k e d é s nálam. — a' Rechthabereyt ki nem tudnám tenni hirtelen. Gondolkodni fogok róla. — Imhol a' gradatio, mellyet kívánsz.

büszkeség, nagyra-vágyás, negéd, kevélység, gőg, dölyf —
büszke honeste ambitiosus, büszke ló, generosus equus, nagyra-vágyás = ehrgeitzig.
negéd, ambitiosus cum aliquali stultitia, — ollyan, a' kin már mosolyogni szabad. A' negéd és a' *hiú* (vanus, eitel) rokonok.
kevélység, superbus. Ezt néha lehet jó értelemben venni. Kevély ebéd, az az **pompás.** etc.
gőg. Ezt jó értelemben soha nem vehetni. A' gőgös megvetést és megnevetést, de a' dölyfös útálatot érdemel.

Tatayhoz írt levelemet felkeresém (mert megtartám másban), midőn magasztaló leveled jött, 's meg nem tudom fogni, mit imádhattok ti. Nem tévesztém e el a' Tatayhoz ment exemplárban is Horatz Epist. **IIdik** Könyvét az elsővel? «Scribendi recte sapere est et principium, et fons!»

Berzsenyit megszóllítom, hogy leveledet ne hagyja válasz nélkül, 's barátságos szolgálatodat tanúlja becsülni tudni. Megtévedésből esnek az afféle botlások, édes barátom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2287.

Kis János — Kazinczynak.

Soprony Júliusban 1812.

Kedves Barátom!

A' mit jövendöltél meglett. Jun. 23dikán Superintendensé választattam, még pedig olly nagy megegyezéssel, hogy a' Megyénkbéli 130 és egynéhány Ekklesiáknak több mint három negyed része adta reám voksát; jóllehet négyen voltunk candidáltatva. A' nyomtatott és nyomtatatlan köszöntő versek azolta naponként hullanak hozzám: de tsak a' barátság és jó igyekezet teszi érdemeket: többnyire invita Minerva készülnek. Ha eddig is elég dolgom volt, ezután még több lesz. Azomban kell igyekeznünk, tenni a' mit tehetünk, kivált midőn a' hozzánk való bizodalom olly hathatósan ösztönöz. Néhai Hrabovszky Superintendensünk' idősebb fija olly igen számot tartott még egy másikkal együtt ezen hivatalra, hogy most, midőn reményében így megtsalatkozott, tsak nem eszében való megzavaródástól is lehet félteni. De haszontalan! szép esméretei mellett olly sok esztelenkedéseket mutatott, hogy minden jól gondolkozók ellene voltak és vagynak.

Trattner, midőn megértette a' rezeknek olly sokba kerűlését, verseim manuscriptumát vissza küldötte, 's egyenesen lemond azoknak kiadásáról. A' mai postán írok néki, hogy vagy térítse vissza a' kép lefestetésére 's a' Bétsi útra tett költséget, vagy nyomtassa-ki a' munkát elébbeni ajánlása mellett, az az a' rezekre 100 forint váltó tzédula' adásával, 's én a' többit jó barátimmal együtt kipótolom. Minthogy a' szándék, ha szintén nem akartam is, még is sokaknak tudtára lett, szégyenleném már most, ha semmi sem lenne belőle. Meglátom, mit fog felelni.

Isten Hozzád édes Barátom, 's tartsa egészségedet virágzó állapotban, 's áldja-meg minden kedves Hozzádtartozóidat kívánt boldogsággal. Az én Lajosom a' mult szombaton B. Zay' fijával elment Nyitravármegyébe 's a' Vacatiokat ezen Báró' jószágain fogja tölteni. Kis.

U. i. Tréfából küldök egynéhány strofát azon versezetből, mellyet egy Somogyi predikátor Fülei Kis János készített.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2288.

Kis János — Kazinczynak.

1812. júl.

Kedves Barátom!

A hatrendbéli nyomtatott gratulatiok közzűl, mellyeket Superintendensi új hivatalom szűlt, kettőt megküldök, mert ezeket nem tartom érdemetleneknek olvasásodra. A' Szűtsében imitt amott a' szókat 's a' stilust változtattam: a' Bellitzé egészen úgy nyomtattatott-le, a' mint a' szerzőtől származott, minthogy, valamint a' többi négy is, nyomtatva jött hozzám.

Már írtam, hogy Daykára 12 praenumeránst találtam. Zörgettem azólta másutt is, de még eddig hijában. Bártsak elegendő számmal találkoznának! Élj szerentsésen!

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2289.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Válasz a' Júl. 23dikán írtra.

Tegnap érkezett ez azon hírrel, hogy Napoleon által-ment a' Niémenen, bément Wilnába, és hogy Lengyel-Ország ismét Ország, a' szegény Lengyel Nemzet, a' gyilkosúl megölt Lengyel Nemzet ismét Nemzet. Klopstock, ha Te ezt a' Te Elysiumodban megérted (Lássd hátúl az Anmerkungot az Ihr Tod czímű Ódához — de Poloniát Catharina 's Friedrich, nem Maria Theresia ölték-meg), imádd a' magas Fátumot, és annak hív szolgálóját Nemesist. —

Imhol a' Jelentés Dayka eránt. Add által tiszteletem mellett Trattner Urnak. Csináld ki, a' több Vármegyékben kik legyenek a Collectorok, 's tisztán add által a' nyomtatásra. Én sokaknak az általam megneveztek közzűl különös levelek által fogom ajánlani a' dolgot. De ne feledd tudatni velem mit itéltek ti barátim, mit maga Trattner úr ezen Jelentés felől, 's javalljátok e vagy valamit egyébként kellett volna írnom. Szeretném ha a' Dayka' Verseinek 's életének 's Variánsainak 's a Poetai Bereknek Ms-át még eggyszer végig pillanthatnám. Institóris elhozhatná pecsét alatt Debreczenbe 's általadhatná Salétrom Insp. Kis Imre Urnak recepisse mellett. Fogadnám hogy nem tartóztatom. A' Debr. vásár Aug.nak közepén

lesz, én pedig Septber elején leküldeném Pestre Trattner Urhoz a' testvérem által. Felette jól esett, hogy téged a' fél ív kirakatására megkértelek. Sok vagyon ott mondani való, de azt egyébkor. — Trattner Úr *eggy* képet resolvált. Nem élek vissza jóságával 's nem kérek kettőt: de úgy tartom Tr. Úr nem fog neheztelni ha az eggy kép árán két frontispiciumot metszetek, mert mind a' Dayka Verseinek mind a' Bereknek czímlapja igen rútúl jő-ki. Az első czímlapon a' Dayka feje, a' Berekén pedig a' Montfaucon lepés lantja fogna állani. Amaz circulusban, ez oválban. Bízza reám magát Tr. Úr, nem lesz az rossz a' mit itt kívánok, 's talán még kevesebbe fog kerűlni mint az *eggy* réz. Okosságodra 's barátságodra bízom, hogy ezt úgy add-elő, hogy Tr. Ur meg ne bántattassék. — A' Dayka képe a' Metszőnél lesz Bécsben, mihelytt Tr. Ur izenni fog, hogy nem leszen ellenére két kép eggy helyébe, csak a' kettő az eggy árát felül ne múlja.

Virág eddig vette levelemet. Tisztelem Jankovichnak széplelkűségét hogy sajnálja hogy engem csapdosott-meg ismeretlenűl: de édes barátom, a' mint már megírtam, én az ollyanért soha nem neheztelek, ha bennem csak a' vétőt és nem személyemet bántják. Én szégyeljem e, hogy mindent nem tudok? hogy megbotlottam? Eh, keressünk dicsőséget abban, hogy nem szeretjük magunkat az igazság' kárával.

Szemere írja hogy imáds. könyvet fordítasz. Vallyon nem azt e mellyben ez a' rend: 1.) Morgengebeth 2.) Abendgebeth. 3.) Allgem. Geb. 4.) Um einen gottgefaelligen Lebenswandel. etc. Ez gyönyörű imádságos könyv.

Fejér mint elégszik-meg a' Recensióval a' Juniusi füzetében az Annalisoknak? Örűlök hogy őtet és Horvátot Donát festette. Az nem rosszúl festett sok Magyart. Nem örülök kevésbbé, hogy Dunántúl holnapos írás kezdődik és hogy elői a' Himfy képe álland. Jó az, ha rosszat akarnak is a' Kiadók. Felelnünk szabad lesz, 's azt igérem magamról, barátimtól azt várom, hogy nem úgy felelünk, mint Képlaky, mert nem Czinkének felelünk. — Szemere még sincs itt. Éljetek szerencsésen. —

JELENTÉS
A' DAYKA' VERSEINEK
NYOMTATÁSA ERÁNT.

Dayka ifjúságának virágában hala-meg. Nem futhatta végig a' pályát, mellyre ragyogó fényben lépe-fel: de az a' kevés a' mit megfutott, elég vala, halhatatlanná tenni nevét, valamíg a' Magyar Nemzet és Nyelv el nem hunynak. Ha valakit, őtet maga a' Természet kente-fel Poetává. Lángoló szívet, lángoló phantasiát ada neki, nyílt füleket, zengő, kerek, édes ajkakat, 's azt a' hajlékonyságot, melly a' legszorosbb bilincsek köztt is kénye szerént mozoghasson. Ezekhez maga fáradhatatlan volt beszerzeni azon sokféle, és sok ismëreteket, mellyek neki segédjére leendhetnek a' szép pályán, 's képzelhetetlen szerencsével nyesegette és bővítgette, csinosítgatta és tisztongatta azt a' nyelvet, melly a' tökéleteknek magában hordja ugyan minden magvait, de a' melly (a' mit mindazáltal kevesen tudnak 's akarnak érteni) csak a' mi időnkben fakadozik a' maga szép virágzatjára. Ha a' mi Daykánk azon két dalánál, mellyeknek első soraik ezek: *Homályos bánat dúlja lelkemet* — és: *Ti, boldogító érezések! Ti, kínos-édes nyögdelések* 'stbb. soha egyebet nem írt volna is, már méltó volt volna Apollonnak legszebb koszorújára, méltó volt volna, hogy Virág és Berzsenyi 's Kis és Himfy köztt széket űljön.

'S íme eggy illy Írónknak Versei tizenhat esztendő olta nyomtatatlanul hevernek! azalatt míg a' vaksi nyerekedés halmozva küldi-ki Publicumunkba a' legsilánybb mázolásokat. Több rendbeli megcsalattatásaim után Trattner Úr, Hazánknak a' derék Wéberrel eggyütt legtiszteletesbb Nyomtatója, 's hív elősegéllője Literaturánknak, elfogadta ajánlásomat, de kikötvén, hogy, a' megnehezűlt időkhöz képest, Előfizetéssel segélltessék. A' kik tudják, hogy a' szorgalomnak minden ágai köztt alig van eggy, melly az idők' sullyát inkább érzené, mint a' nyomtatás, 's a' nyomtatásban sem úgy semmi, mint az emberi elmének legszebb virága, a' Poesis — mert a' kenyeret-adó ismëretek 's holmi a' mi a' sokaságnak kell, segéd nélkül is találnak útat — barátomat, ki a' munkát egyedűl a' maga koczkájára ereszti-ki, és a' kitől elég, hogy valamit koczkázott, nem fogja megítélni. Merészségem, hogy a' Praenumeratio' Bészedőji között tisztelt neveket említek, azt mutatja, hogy a' nagy czél' elérése végett méltónak állítottam szokatlan lépést tenni, és hogy bízom, hogy a' t u d o m á n y o s fők előtt ezért mentve lészek. — Széphalom, Juliusban 1812.

KAZINCZY FERENCZ.

Daykának versei, megtoldva a' szükséges vastagítás végett a' Kiadónak Poetai Berkével, huszoneggy ívet fognak tenni köz nyolczad rétben, Daykának képén kivűl, eggy Montfauconból vett vignette fogja ékesíteni a' nagy csínnal készülendő Kiadást. A' nyomtatványok' ára új pénzben az az Váltó Czédulákban következő módon határoztatik-meg:

Velin papirosra	3 for.
Postapapirosra	2 f. 30 kr.
Nyomtató papirosra	2 f.

A' ki tíz Praenumeranst szerez, ingyen eggy nyomtatványt kap. A' Praenumeransok' nevei elébe lesznek nyomtatva a' könyvnek. Tart a' praenumerálás' terminusa Octóber' utolsó napjáig. — Alábbírt felel, hogy az itt tett fogadás teljesítetni fog, és senkinek pénze el nem veszend. Pesten Augustus' elején 1812.

TRATTNER MÁTYÁS.

PRAENUMERATIÓ-SZEDŐK.

Pest Vármegyében. Pesten: Maga a' Nyomtató, 's Eggenberger és Kiss[1] Urak. — *Váczon*[2] — — —

Kalocsán. T. Mészáros László, Gymnasiumbéli Director.

Pétsett. T. Bregonics Antal, Philologiai Professor.

Váczon. T. Meszlényi Molnár János, a' Siketnéma Intézetnek Professora.

Sopronyba. F. T. Kiss János, Superintendens Ur.

Pozsonyba. Schwaiger, könyváros, és T. Salamon Jósef, Historiának Professora.

Fejérvárott. Láng Ádám, könyvkötő és áros.

Szombathelyett[3]

Győrött. Schwaiger András könyváros és Schatten János, könyvkötő.

[1] E név helyett Kazinczy *Institoris* nevet írt, de idegen kéz kitörűlte.

[2] Kazinczy itt helyet hagyott a névnek, de idegen kéz a város nevét is kitörűlte, s alább 9 helynevet s a praenumeratio beszedőinek nevét is idegen kéz írta. —

[3] Üresen hagyott hely a névnek.

Nagy Károlyban. N. T. Endrődy János, Gymnasiumbéli Rector és Director.
Heves Várm. — *Egerben:* Kánonok Báró Szepesy[1] . . . . Úr.
Borsod Várm. — Első Al-Ispán Kis-Csoltói Ragályi István Úr.
Gömör Várm. — Első Al-Ispán Márkusfalusi Márjási István Úr.
Abauj Várm. — Táblabíró Szirmai Kallós Dániel Úr.
Szepes Várm. — Táblabíró Bárdosy János 's Prof. Genersich Urak.
Sáros Várm. — Táblabíró Szirmay János Úr.
Zemplény Várm. — Prof. Vályi-Nagy Ferencz Úr.
Ungvár Várm. — V. Ispán Pálóczi Horváth György Úr.
Beregh Várm. — Fiscalis és Táblabíró Gönczy Sámuel Úr.
Máramaros Várm. — Táblabíró Csebi Pogány Lajos Úr.
Szathmár Várm. — V. Ispán Isaak Sámuel Úr.
Szabolcs Várm. — Tablabíró Niczky László Úr.
Bihar Várm. — Kánonok Lejcsák Ferencz és Cserey Urak. — *Debreczenben:* Inspector Kis Imre Úr.
Arad Várm. — Esküdt Perecsenyi Nagy László Úr.
Temes Várm. — Fiscális és Táblabíró Szánthó János Úr.
Veszprém Várm. — Kánonok Horváth János 's Táblabíró Takács József és Pápay Sámuel Urak.
Kolosvártt. — Gubernialis Titoknok Kenderesi Mihály Úr.
Maros-Vásárhelytt. — Kir. Táblai Assessor Cserey Miklós Úr.
Tordason és Szászváros on. — Sípos Pál Predik. Úr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2290.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 1. August 1812.

Theurester Freund,

Gestern erhielt ich sowohl das unserm Freunde Cserey bestimmte exemplar Ihres geogr. W[örter]buches, als auch Ihr Schreiben vom 14. Juli. Das exemplar soll Cs[erey] in kurzem sicher erhalten.

[1] Üresen hagyott hely a névnek.

Ich werde Alles mögliche thun, um eine Abschrift von Babocsays Fata Tarczaliensia zu erhalten. Da Szombathy, da Vállyi-Nagy mir gut sind, u. ich mir schmeichlen darf, einige Rechte auf den Dank der Pataker Bibliothek erworben zu haben, so zweifle ich gar nicht, Ihren Wunsch, als der gewiss erfüllt wird, Ihnen anzusagen. Auch Kovachich will ich in Anspruch nehmen, wenn es nöthig seyn wird. Mein Rath wäre, ja viel [!] Stücke im Anfang von der ewig merkw[ürdigen] Epoche von 1703. in Ihre Sammlung einzurücken. Der Name Rákóczy wirkt elektrisch. — Sie werden noch in diesem Schreiben hören, was ich für eine Entdeckung in dem Szabolcser Comitat gemacht habe. — Wenn es nur mit der Pränumeration gehen wollte! Wenn aber Männer, wie der *sehr Reiche*, der bedauert hat, dass Sie spät kamen, mit 3 f. W. W. darauf pränumerieren, was hat man da zu hoffen? — Pips Desöffy hat mir, ohne dass ich ihn gefragt hätte, erzählt, Sie hätten an ihn geschrieben, er aber Ihnen nicht geantwortet. Man hätte Ihm das Briefschreiben bitter gemacht, da vielleicht *alle* Briefe von u. an ihn geöffnet werden. Es ist also nicht Kälte, nicht Mangel an Achtung für Sie, nicht Unhöflichkeit, dass er schwieg. Vielleicht finde ich etwas Wärme für Ihr Unternehmen in Szabolcs. Das Praenumerationsammeln ist eine missliche Sache. Ich sehe es besonders bey Ihrem Werk.

Ich danke Ihnen für das freundschaftliche Zutrauen, mit welchem Sie bey mir eine Anleihe von 200 f. W. W. auf den Druck Ihres stylistischen Werks machen wollen. Ich fühle, dass ich dieses Zutrauens werth bin, denn hätte ich dieses Geld, könnte ich es Ihnen verschaffen, so würde es gewiss geschehn, u. wäre ich nicht mit Schulden belastet, ich *liehe* es Ihnen nicht. Auch hier ist kein Geld aufzutreiben; diess weiss ich nicht aus eigener Erfahrung, sondern weil ich es von vielen Klagen höre. Ich schrenke [!] mich so ein, dass ich eher jedes Ungemach ertrage, als dass ich jetzt, wo den [!] Schuldner die letzte Gefahr droht, mich tiefer vergrabe. Leute, bey denen Geld ist, kenne ich wohl: aber auf ihren papiernen Geldern liegt ein Drache, der nicht wegzuzaubern ist. Solche halten mich für [einen] Verschwender.

Als Trattner Kis's Poesieen zurückgeschickt hat, rieth mir Vitkovich Trattnern für die Ausgabe von Dayka's Gedichten zu gewinnen. In der Besorgniss, Tr[attner] könnte sich für ein andres Werk gewinnen lassen, schrieb ich allsogleich an ihn, und sagte, dass Vit-

kovich für Dayka's Gedichte 200 Subscribenten hat. Trattners Antwort war, dass er das Werk drucken wolle, doch nur wenn ihn eine Praenumeration sichert, denn Subscriptionen haben ihn schon oft betrogen. Er forderte, dass ich die Praenumerations Anzeige aufsetze, damit solche zu die [!] Zeitungen gesetzt werden kann. Diess geschah. — So sehr ich froh bin, D[ayka]s Gedichte endlich gedruckt zu sehen, so sehr bedaure ich, dass Kis's Poesieen durch sie *in einem Sinn* verdrängt worden sind. Helmeczi schreibt mir, Trattner habe sich durch ihn und durch seinen (Trattners) Sohn gewinnen lassen, Kis's Gedichte zu drucken, doch nur nachdem D[ayka]s Gedichte herausgegeben seyn werden. Ich bitte Sie, theurester Freund, dieses ihm zu sagen. Ich verspreche mir von seiner Freundschaft, dass ich gar nicht nöthig habe, meine Schritte bey ihm zu excusieren; er weiss, dass ich sowohl ihm selbst, als auch *seinen Gedichten* dieses verspielte Glück gerne gegönnt hätte. — Sagen Sie ihm auch, dass Hofrath Vay von mir weiss, dass er Superintendent geworden und dass Vay darüber froh war. Ich erzählte diess dem Hofrath in einem Kreis von Maennern u. Damen u. kleinen Kindern, und da ich sagte: Se Excellenz Peter Balogh habe diess gewünscht — ferner, dass einer von den Aspiranten Kis und Matkovich beleidigt hat, so sagte Vay — (der diess irrig verstand, als wenn wegen Kis den Hofrath Matkovich Se Excellenz Balogh beleidigt hätte) — Ha úgy: Balogh veszt, Matkovich győz. — Ich habe dem Hofrath ins Klare gebracht, aber mir auch durch ihn sagen lassen, was seine Worte bedeuten. —

Vay kam nach geendigtem Examen von Patak zu meinem Onkel K. Péter, und drang in diesen, nach Berkesz zu fahren, wo Vays Sohn Abraham und meines Onkels Tochter Sophie Kazinczy seit ein paar Monathen leben. Man drang auch in mich, mitzugehn. Ich hatte bloss einen Überrock und einen schwartzen Frakk mit, aber da man mir versprach von Berkesz keinen Schritt weiter zu gehn, so nahm ich den Antrag an und wir gingen den 18. Juli von Bári bey Ujhely ab. Abends waren wir in Berkesz in Szabolcs, 4 Stunden von Kálló. — Den 19ten (Sonntag) nahm uns der Hofrath in die durch ihn erbaute Kirche. Es war recht, den armen Berkeszern diess Beyspiel und diese Freude zu geben. Ein Prediger (vergeben Sie mir die episode), der vor 6 Jahren noch mendikás war, trat auf die Kanzel, neumodisch gestutzt, mit Hemdkrausen und Bauchhosen. Seine Predigt war nicht neumodisch. Da ich in

einer Kirche niemand scandalisiere und einschlafen weder konnte noch wollte, so fragte ich mich, was denn ein Mann wie Vay während einer so verlorenen Stunde zu machen pflegt, und ob er ein Kirchengänger wäre, wäre er nicht Chef seiner Glaubensgenossen. Die Predigt war aus, der Klotz stieg herab, ging zu seinem Sitz, nahm den mit grüner übertünchter Seide bezogenen runden Modehut in die Hände, hielt ihn vor die Augen, u. dankte Gott für seinen Beystand für die gehaltene Predigt. Bey dieser sotten ceremonie überfiel mich ein gewaltiger Kitzel hell auf zu lachen, den ich nur dadurch bekämpfte, dass ich dem jungen Vay ich weiss nicht was in die Ohren bliess. — O Gott! O Gott! O Wahrheit! O Wahrheit! und o Menschen! o Menschen! — denken Sie sich bey diesen exclamationen was Sie wollen. Auch der freygewordene, helle Kopf hat Ursach bescheiden von sich zu denken: aber wahrlich . . . . .

Als wir aus der Kirche kamen, langte Vays Schwiegersohn, Herr von Zejk, Zögling von Göttingen und jetzt Assessor der kön. Tafel in Siebenbürgen an. (Zejk muss nach der ungarischen und nicht deutschen Ortographie gelesen werden.) Nach Tisch ward [ein]-gespannt, um den Hofrath nach Kálló zu führen, wo morgen Congregation gehalten werden sollte. Vay und Pips sollten über ihr Geschäft beym Landtag referiren. «Meiner Frau bleibt meine Tochter die Zejk mit ihren drey Enkeln von ihr: und Sie Zejk kommen mit, dass auch ich einen Genuss habe.» Abraham Vay hatte den Assessoral-Eid noch nicht abgelegt, also musste er auch mit. Und nun fielen sie über mich her. In einem fremden Comitate bey einer Congregation ohne ungarische Kleidung! Half mir nichts. Ich musste gehn.

V[ay] und Desöffy haben sich beym Reichstag dieses Jahr auf immer entzweyt. Einst waren sie Freunde im wahren Sinne des Wortes. Man erwartete hier eclatante Auftritte. D[esöffy] ist auch *Mensch,* sagte ich, aber ein *sehr edler Mensch.* Ich habe [mich] nicht geirrt. D. schwieg während der ganzen Session. Er sucht Gelegenheit zu sprechen nicht, wenn er sie sich auch nicht entwischen lässt. Er war es der V[ay]s Gegner gewann, nichts ihrem Hasse gegen Vay zu erlauben. — Man fragte mich ob ich Assessor hier sey. Ich wusste nicht warum man mich fragt, u. sagte natürlich, dass ich's nicht bin. Der Obergespann General B. Gabriel Splényi ernannte diesesmahl 6 bis 8., und unter diesen auch mich, so wie Herrn v. Zejk, und ich legte den Eid in einem nicht ungarischen

Kleid ab, ohne dass man mir hier ein einziges Wort gesagt hat, hier wo kaum drey bis viere *ohne bajuszen* zu sehen sind. Vay gratulirte wirklich, dass ich von insolenz frey blieb. Bey Tisch trank man meine Gesundheit, da man keines andern Gastes, (auch nicht von Zejk!) trank. —

Ich wünschte, dass Sie mich hier verstünden u. erriethen, *woher* diess kam. — Das Prachtdiner gab der Vicegespann Kállay Miklós unter Tafelmusik. Er hält eine Bande, die ihm 7000 f. jährlich, ausser Wohnung und Tisch kostet. Ich kam aus den Nebenzimmern, wo ich eine Madonna della Seggia in Oehl nach Raphael durch einen florentiner Künstler copiert lange betrachtete, etwas spät und so geschah es, dass ich gar nicht einen der besten Plätze erhielt. Vay Abraham aber machte mich aufmerksam (Vay und ich kamen mit einander aus dem Zimmer und nahmen beysammen Platz), dass ein junger Mann, nahe an uns Markos, gewesener Festetichscher Regent bey dem Institut in Pesth, sey, und rühmte ihn mir als einen vorzüglich guten Kopf. So wie das Essen vorbey war, nahm ich diesen Markos in eine Ecke: wie froh war ich, als er mir von *meiner* Pesti Trias (ich nannte Horvát, Vitkovics und Szemere meine Triade in Pesth — Szemere verliess Pesth, ihn hat Helmeczi remplacirt) — sprach, und ich sah, er sey einer derer, denen meine Briefe mitgetheilt waren. Auch dieser Markos stellte mir das Äussere des Daniel Berzsenyi (des Dichters) so vor, dass man bey seinem Anblick nichts als einen ungehobelten Dorfsnotar wittern würde. Ich habe B[erzsenyi] nie gesehen. — Das Äussere sey wie es will. Geist und poetische Funken hat er gewiss. — — Pips sprach mich in dem Gedräng von Damen und Herren, von Szabolcsern und von Fremden nicht viel, und immer gestöhrt. Ein Mann ohne Fehl! *ohne Fehl!* gewiss ohne Fehl! und wie äusserst liebenswürdig! Seine modeste, unaffectirte, französische Stellung, seine voix de cabinet, die doch in dem Saal so scharf und silbern tönt! anspruchlos, nicht sich vordrängend, ruhig, gross. Haar, Aug, Schnauz- und Backenbart rabenschwartz, die Haut porcelländurchsichtig. Sie sollten sein Versinken und seine ganz eigene rêverie sehn. Wer ihn anblickt, weiss, dass das kein gemeiner Mensch seyn kann. — Er gibt mir Entschädigung für die gestöhrten Augenblicke in Kálló, er kommt anfangs August hieher.

Ein Cadet eines ansehnlichen Hauses sagte mir, in dem Archiv seiner Familie sey ein Diarium von Rákóczy's Reisen in Pohlen.

Einer seiner Ahnen war in R[ákóczy]s Diensten. Er versprach den Ältesten der Familie dahin zu bewegen, dass er mir diesen Schatz leihe.

Den 20-sten kam ich mit Abraham Vay nach Berkesz.

Den 21ten kam der Hofrath und Zeyk, und den 22. gingen alle Gäste ab. Meine Cousine hatte 43 fremde Mäuler und 30 Schnitter zu verkösten. Aber sie konnte es, denn Vay gab seinem Sohne Berkesz und die näher liegende Besitzungen mit 68 telek und einer sehr reichen Allodiatur, und mein Onkel schenkte seiner Tochter und ihrem Manne Szőlőske ganz, und seine Besitzungen in Lagmocz und den Marktfleck Zemlény u. zwey grosse Weingärten in Liszka. — Und Vay Abraham ist erst 24 Jahre alt. Wie glücklich könnte mich der 10te Theil machen.

Lassen Sie den Bredetzky selig in seinem Herren ruhn. — Pohlens Regeneration hat er nicht erlebt. Ich glaube B. war unwürdig einer solchen Seelen-Wonne.

Der heilige Vater soll eine leichtere Lage haben. 1810 schrieb der Bischof von Savona einem Piaristen, der secularisirt hat werden wollen, dass Seine Heiligkeit arctissimae custodiae mancipata sich aller Geschäfte entzogen hat. Jetzt schreibt mir der Expiarist, er habe seinen Wunsch erlangt. — Man glaubt, das Concilium Parisinum hat den Erwartungen Napoleons nicht entsprochen. — Wissen Sie etwas davon?

Auf Ihre Fragen einen besonderen Brief. Leben Sie recht sehr wohl, mein lieber Freund. Zweifeln Sie an meiner Freundschaft nicht. — Noch muss ich Ihnen als Nachtrag melden, Pips habe seinen Sohn während dem Landtag Emil taufen lassen, und wie er mir schrieb, mir zum Compliment.

NB. Da sogar Pips bajuszen trägt, lassen Sie sich sagen, dass ich mich durch die Mode ebensowenig wie durch einen irrig verstandenen Nationalismus habe bewegen lassen einen ecklen und uncommoden Schnautzbart zu tragen. Bajuszen ohne Bart! wie unmahlerisch. Das trugen ohne Bart nur Sclaven, Mirmillonen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2291.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 6dik Aug. 1812.

Kedves barátom!

Tegnap szerencséltettem Jul. 27kén költ becses leveledet venni. Igen nagyon köszönöm Néked, hogy a kis Jósika nevelőjérül olj különösön gondoskodol és ajállom a tárgyot további szíves figyelmedre is. A Wesselényinek írt és kertembe áló epitaphiumod a Grófnédnak [!] nagyon meg teczet, izlésedre bizom részemrűl, a miljet Te jónak ítélsz, azt tudom a Grófné is mint igen jó ízlésü Dáma heljbe fogja hagyni. — Kissnek elő menetelén nagyon meg örültem, és miheljt az uiságbul értettem, azonnal gratuláltam nékie levelemmel.

Nállunk egy darabig szárazság volt, de azután essőre válván, igen is kelletin feljül essett. A kinek most sok szénája vagyon, Erdélji juhoknak fogadása nélkül is (a meljel temérdek bai 's processus vagyon) elég hasznát vészi az idén; körös körül nagy ármádák állanak és bőv szénával ritka helj dicsekedhetik. Erdéljbe a Hadi Corpus requisitio által tartatik és aligha Magyar országon is ezen sistemához nem nyul az udvar, annyival inkáb, mivel most nyakra főre Mehadianál eggy observativus corps álittatik fel — mivel a Muszkák Oláh országbul a nagyobb erővel a Dunán által Servia felé nyomultak. Igy tehát akár requisitio által, akár lieferung által tartasson a Magyar országon, Galicziába, Bukovinába, Erdéljbe álló Armadánk, minden esetre a két Magyar Hazának kell a Naturalékot számára adni, és igy bizonyosson a szénának nagy kelete lészen és nagyobb így, mint az Erdélyi mokány juhos gazdák által. — A mi azon gondolatot illeti, hogy két három esztendős csitkókat vásárolj, ezt igen is heljbe hagyom, és hogy ha sok szénád vagyon, hasznosnak is látom — azonba az előb kelő faiták nállunk iffiantan is drágák, lehet mindazonáltal utánna járással jutalmossan is venni. Leg első leveledben is ird meg nekem, hogy hány iljen csitkót kívánsz, micsoda szőrüeket, paripák vagy kanczák légyenek — mintegy mennyi árát szabod darabjának, és micsoda bestimmungra valók légyenek? Ahoz képest igyekezni fogok eleget tenni kivánságodnak. Én is uijitom kérésemet, hogy számomra egy antalko jó asszu

szőllő bort készittess pénzemért. — Én holnap után indulok Szebenbe, azért is hogy ottan lévő Ipomat meg látogassam, azért is mert dolgaim vannak ottan, és azért is hogy ottan áló Corpusokat és a tett Hadi nagy készületeket láthassam. Irni fogok Néked onnan is, és Neuheuserrel beszélni, hogy a Bruckenthal Galleriájárul készicsen egy ügyes le irást. Azon galleriát én gyerek koromban láttam és így semmi itéletet rolla nem tehetek — most más szemmel fogom meg tekinteni. Feleségem tisztel — Grófnéd kezeit csókolván, vagyok tisztelő hív barátod

Cs.

Kivűl:

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak — p. Debreczen, S. A. Ujhely — *Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2292.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Aug. 9d. 1812.

Kedves barátom!

Szemerénk még sincs. El nem képzelhetem miért nem jő, 's már nem merem reményleni, hogy jő. Sok örömektől fosztott-meg, és ha már eljő is, nehezen lelem-fel az örömnek azt a' tónusát, mellyel eddig fogadtam volna.

E' napokban Kassára kelle küldenem eggy gyalog embert. Azt remélvén, hogy Szemere bizonyosan itt lesz, kértem Rumit, a' Kereskedőt, hogy ha hozzád a' Bácsmegyei' csomóját még el nem indította, küldené-ki; alkalmam vagyon Pestre, az által akarom leküldeni. 'S Rumi nem csak a' Bácsmegyei nyalábját, hanem a' B. Barkóczy Lászlóhoz szóllót is vissza küldé, a' mint ide zárt leveléből fogod látni. Többet őtet illy szolgálatra nem kérem.

Nem állhatatlanság veve arra, hogy Trattner Urat a' Kis verseinek nyomtatásokra kérjem, noha már ezt Daykának megígérte volt, hanem barátság Kis eránt. — Eddig vetted jelentésemet a' Praenumeratio dolgában, 's látod belőle, hogy örömest kapok a' Trattner Ur által ajánlott szolgálaton. Reszketek, 's lángolok, látni, tudni, kapunk e elég praenumeránst. A' mi rajtam állott, azt meg-

tettem, 's úgy hiszem, hogy Trattner Ur nem fogja Jelentésemtől megtagadni javallását.

Rendes a' mit a' Pestiek' csudálkozása felől írsz Sihulszkyra nézve. Én nem csudálkozom azon soha, ha olly emberek kapnak fényt, a' kik azt nem érdemelték. Bár csak az efféléknek az a' haszna volna osztán, hogy az eszesek nevetnék a' fényt. Te Sihulszkyt nyájasságáról dicséred. Valaki eggy fedél alatt lakik vele, épen az ellenkezőt panaszolja. Azt mondják, hogy durvább embert nem képzelhetni. Én magamra nézve ezt nem panaszolhatom, sőt engem gyakorta megszégyenite kedvezéseivel, **bizodalmával,** melly becsületes embernél legveszedelmesbb neme a' csapodárságnak. Én minden kisértetnek állhatok ellent, csak ez egynek nem.

Te is Piaristáskodál tehát. — Tudatván velem valamit életed elmúlt esztendeji felől, nem remélhetném e hogy eggyik leveledben születésed helyét 's napját tudassd velem. Én az olly datumokat nagyon szeretem gyűjteni, még pedig magának annak keze irásával, a' kiről a' beszéd foly. Ha holta után egynek vagy másnak ez eránt kérdés támad, az illy levél véget vet a' pernek.

Az Iskolák most mingyárt megszűnnek. Hová írjak neked, és melly postákon? Köszöntsd a' mi közös barátunkat Siskovich Urat, kérd, hogy engem nézzen hív barátjának, akár hol leend. Szemmel fogom tartani, hogy tanúlása melly virágra fakadand. Élj szerencsésen, kedves barátom!

A' Pölitz Aestheticája készen áll, pecsét alatt, 's várja az elindúlhatást. Azt alig ha Septembernél elébb leküldhetem. Akkor eggyütt mehet Bácsmegyeivel etc. — Melly kár, hogy Szemere magához vevé a' Berzsenyi reze nyomtatását. — Vetted e a' Wesselényi rezét és a' Berzsenyi festett képét?

Aug. 11dikén.

Épen most veszem a' Bécsi Annalisok Juliusi darabját. — A' Szentgyörgyi Sallustját én recenseáltam, a' Horvát Kalendáriomát el nem találhatom kicsoda; — én annak a' Kalendáriomnak még csak eggy expljját sem láttam, és igy bizonyosan nem én recenseáltam. — A' mik lap 138. és 139. állanak, azokat az én leveleimből vette eggy valaki, de hogy azok el fognak mondattatni a' Publicumnak, azt én nem tudtam.

Szabolcsi Fő Ispán Generális B. Splényi Gábor Exc. parancsola velem, hogy járnék végére Pesten, kinél találtatik és mennyiért az a' historicus munka, mellyet a' Sógorom külde olvasni a' Fő Ispán leányának özvegy Gróf Vondernothnénak. Onnan azt a' feleletet kapom, hogy a' könyv titulusa ez:

Heinrichs (G. Q.) Geschichte von England. Hamburg. 1810. in 8° maj. Talán négy kötetben.

A' *Hamburg* itt hazudott helye a' nyomtatásnak. Ismerem a' betűket 's a' rezet, melly elől áll, 's tudom hogy az Bécsi Nachdruck. — Hogy a' belém vetett bizodalomnak megfelelhessek, kérlek édes barátom 's kérd reá azt a' Bibliopolát, a' ki illy Nachdruckokkal űzi Pesten kereskedését 's jegyeztessd-fel, hogy az egész Collectio - (ez a' Heinrichs Angliai Historiája csak *része* annak a' historiai Gyűjteménynek) mennyi Tomusból áll, 's minden Ország Historiájának melly a' Gyűjteménybe felvétett, mi a' titulusa; mi az ára; és ezt a' jegyzést eggy in 8° vagy in 4° lapra hadd írja-fel maga a' Bibliopola, hogy a' Fő Ispánnak megküldhessem. Emlékezem, hogy a' Gyűjteményben a' Russziai történet is találtatik.

Ha Eggenbergert találod erre kérni, kérd arra is, hogy közölje velem activus és passivus Contómat, 's ha van pénzem nála, fizesse-ki Liedemann Kereskedőnél való Contómat. — Megengedj alkalmatlanságomnak: de ezt senkire sem bízhatom több bizodalommal.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2293.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak és Cserey Miklósnak.

Méltóságos Báró,
nagy tiszteletű kedves Barátom!

Nem tudván hogy Tihóhoz mellyik a' legközelebbi Posta, 's az a' rokona a' Méltós. Bárónak, a' kinél, ha az egész Erdéllyel 's Magyar Országgal vérségben volna is, nem lehetne érdemesbb rokona, Mélt. Cserey Miklós Úr, honnan szokta hordatni leveleit; hogy ez a' levelem a' szerént ne járjon, mint az a' legközelebbi három mellyet Kolozsvárra utasítottam utána: bátorkodom ezt a' Mélt. Bárónak

azon alázatos kéréssel általaladni, hogy kezébe jutatni méltóztassék. Ez a' kedves közös barátunk a' Mélt. Báró felől utóbbi levelében is úgy emlékezék, a' hogyan én hallani szeretek. Nevekedjék a Mélt. Báró arra a' nagyságra, a' mellyet nagylelkű atyja óhajtott, 's az egész két Haza vár, mert Nemzetünknek nagy férfiakra van 's lesz szüksége, 's tartsa szemei előtt mindég Horátznak ezen szavait: V i t a n d a e s t i m p r o b a S i r e n ! De nem a' *Desidia*, hanem a' *Vanitas*, melly midőn magát felpávatollazza, nem czifrává tészi magát hanem — n e v e t s é g e s s é. Ez a' mi korunk Sziréne. — Ő Nagyságának kezeit alázatos tisztelettel csókolom, az újabbi parancsolatot a' Leleszi út eránt várom, 's a' legszivesebb tisztelettel maradok

A' Méltóságos Bárónak alázatos szolgája:
Széphalom, Aug. 15d. 1812. Kazinczy Ferencz mpr.

a' levél Cserey Miklós Úrhoz következik a' tulsó oldalon.
Mélt. Cserey Miklós Úrnak Tihóra. vagy a' hol van.

Kedves barátom! Fő Ispánunk Gróf Eszterházy Jósef Exc., az, a' kit II. Leopold 1790ben a' Palatinussá választott fija mellé rendelt Kamarásnak, és a' ki 1805. és 1809. Császárunkat kisérgette hazánkban, megjelene nálunk negyed nap előtt, 's más nap, ugymint Aug. 12d., Gyülést tarta. Fél órával a' Gyülés előtt eggy Conferentiára gyülénk öszve nála, 's hallánk miért jöve le Bécsből (ő Referend. a' Magy. Cancellariánál), tudnillik hogy adnánk 407 legényt, 41 lovat huszárok alá, 's bort az ispotályokba 's a' seregnek. Tudtuk még mielőtte megjelent, miért fog jőni, mert Szepesben, Borsodban, Gömörben, Ungvárban, Sopronyban már tartattak efféle Gyülések. Szepes lovat és bort nem adott, mert az a' Nemességnek pénzébe került volna, de embert adott, mert az nem kerül ennek semmijébe — engedj-meg, vagy inkább szeress ezen kifakadásért — Borsod és Gömör sem embert sem lovat 's bort nem ada, mert a' törvény nem engedi Dietán kivül — Ungvár mindent adott — Sopronyban a' híres és általam nagyon becsült Nagy Pál rettenetesen perorált a' törvény' szava mellett, 's Gróf Széchényi, a' ki a' maga Somogyi Fő Ispánságában Teleki Lászlót Administratorrá tevé, maga pedig Sopronyban (hol lakik) Herczeg Eszterházynak Administrátora, felelt

Nagy Pálnak, hogy törvény ellen van ugyan a' kérés, de a' környülállások úgy kivánják hogy adjunk, 's adtak mindent, nevezetesen a' Herczeg 500 akó bort, Széchényi 300t, Pejachevich 100t, 100 akó pedig repartitio által vettetett a' Nemességre. — Ezeket, ugy mondom, tudánk még a' Conferentia előtt, 's látván hogy adni f o g u n k, lesütött fővel állánk ott, zsibongánk, asszonyi módra kiáltozván, hogy v é g e a' c o n s t i t u t i o n a k, hogy o d a v a g y u n k. Én igen közel lakván Ujhelyhez, akkor értem a' Vármegye házhoz midőn már menni kelle a' Conferentiára, 's itt azzal mulatám magam, hogy lássam, ki mint gondolkozik a' jobb fejek közzűl. Eggy jó tüzű 's szép tanulású ember azt tanácslá, de csak suttogva, hogy ne szólljunk se itt se a' Gyülésben csak eggy hangot is. Megvallom, erre vastagocskán találtam nevetni. Sokan zúgtak, de nem szólla senki bátran, hogy a' törvény nem engedi Dietán kivül. Végre Szulyovszki Menyhért, ki velem járt a' külföldön 1795—1800ig, 's halottából 24 nappal támasztaték-fel előbb 1801. mint én; világosan szólla, 's kimondá a' Fő Ispánnak, hogy mi nem adhatunk semmit: a' Magistratus tegye a' mit neki tenni tetszik. Ez nekem rettenetes szó volt; nem is képzelheték illy tanácsot. Hát kieresszük kezeinkből a' Magistratust? hát az a' külön és rajtunk gázolható test? Itt semmit nem szóllék; elég volt néznem, mit csinál más, 's nevettem, hogy a' Magistratusból két szolgabiró (NB. tudod, hogy nálunk fényes házú emberek sem szégyenlik a' Vármegye szolgálatját) kik jó fők is, erszényesek is, jó születésűek is, azt kérdék Szulyovszkitól, hogy őket compromittálni akarja e, hogy valahol az a' nemes, a' kin erőszakot akarnak tenni, őket levonassa 's megvágassa? — Bémenénk a' Sessióba. Elolvasták a' kir. Rescriptumot. Az van de dato Pragae 29-a Jun. 1812. (És igy 7 nappal később mint a' Napoleon proclamatiója a' sereghez, melly azért nem történt előbb, mivel mindég negociálgatta a' békét még a' Niemen partján is, 's csak akkor rántá-ki a' hüvelyből kardját, mikor az ő követje Wilnába elő sem bocsátatott. Ezt a' két dátumot szem előtt tartsd; ez azt mutatja, hogy a' mi Udvarunk nem tehette előbb a' kérést mint post 22-am Jun. 's nem tarthat hirtelen Dietát. Nem lehetett volna e a Dietát el nem oszlatni, hogy a' kérés ott tétethessék, nem tudom, noha tudok eggy okot, melly azt nem ott hagyá tétetni. Reá akadsz ha ezt mondom 's Te reflectálsz felette: **Vallás.)** — A' Sessióban felolvastaték a' Rescriptum; a' Fő Isp. eggy magyar nyelven dolgozott buzdító beszédet olvasa-fel. Nem szólla senki. »Hát már ez csak

így megyen? kérdé a' szomszédom; 's ezt szó nélkül hagyjuk?» Eggy tót ember, gazdag Földes Úr megszóllamla: Sed Dne Exc. ego putarem melius fore, si res haec per libera oblata et non per repartitionem fuerit effectuata. Lex nos hoc facere prohibet. Én feleltem, hogy az a' törvény nem csak a' Megyéket, de az individuumokat is eltiltja az adástól; és így ha per libera oblata adhatunk, lehet per repartitiones is. Ezen szónak Lónyai Gábor az Ungvári Administrátor nagyon örűlt, mert justificálta az ő cselekedetét. Az én tót emberem azt kiáltotta, hogy neki szabad a' magáét etiam per fenestram projicere. Azt igen, mondám: de nem adni e' czélra. Mások azt beszélték hogy nincs pénz. A' fő Isp. felvetette, hogy 50 ló per 200 váltó cz. forint és 200 hordó bor (= 600 akó) per 40 váltó cz. for. nem sokra megyen. — Szépen reá állánk mindenre, kikötvén, hogy a' Repraesentatióban jelentsük, hogy itt az Ő Fels. által előadott szükség vona reá bennünket hogy a' törvénytől, melly ezt a' **Rescriptum vallása szerént is** tilalmazza, elálljunk, 's cautélát tettünk, hogy innen semmi következés ne formáltassék. Más nap felolvastatott a' Protocoll. és Repraesentatio.

Barátom, mit érdemel a' Sándor Császár Generálitása, hogy előre látván, hogy ha veszteni talál, Finnlandia, a' Lengyel birtok, Moldva 's Valachia 's talán Crímia is elsípolhat, 's ki tudja nem e még Ingermanland is? — noha még sokat kellene veszteni, hogy ezek elveszhessenek, — olly rossz Plánokat tehettek, hogy az ellenség harmad nap alatt azon szobában hállhasson [!], a hol Sándor Császár hált, meg sem álmodván, hogy újra Austerlitzi szorongás foghassa-el. Mi történik ezután, azt én nem divinálhatom, 's nyugtalan várok minden postanapot. Ezen a' Gyűlésen jelen vala Gróf Bukovszky, eggy fiatal Úr, Gróf Sztáray Mihálynak veje, 's Zempl. Vármegyei Földes Ur. Ez született Lengyel. Képzeled ennek örömét hazája' feléledésén. Melly igaz a' mit Napoleon mond a' Lengyelekhez: A' haza szeretete első virtusa a' társaságba költ embernek. De a' haza szeretete nem mindég azt kívánja a' mit a' Corpus Juris és Werbőczi, noha jó szorosan kapaszkodni ezen támaszokba. Szép az is, mellyben azt mondja nekik, hogy ha ő trónuson ült volna akkor, mikor a' szegény Lengyelek először, másodszor és harmadszor felosztattak, ő mentségekre volt volna. — Mit mondana most Friedrich, ha látná, mi történt az ő foglalmányaival? Melly jól esett, hogy mi eggy sorban állunk most Napoleonnal 's nem szem köztt vele! — De te élj szerencsésen, 's szeressd tisztelő barátodat.

A' Monum. Hungaricákra való Praenumeratiókat Rumi még nem vette. Kér, hogy mind a' negyven árát az ő kezéhez küldd Sopronyba.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2294.

Csehy József — Kazinczynak.

Kobryn alatt táborban 15. Aug. 1812.

Az ellenséget sokáig kerestük, jártunk Pinszbe, Nieswiszbe, 's már a' fr[anczia] nagy Armadához akaránk menni, midőn a' Moldvából jöddögélő Muszka had Kobryn táján szorongatni kezdé a' Szászok Corpusát. Visszafordulánk. Kartuzka Berezanál rá akadtunk egy osztályra, 's megvertük, mentünk Pruszany felé 's Horodecsna körül reá ütöttünk derék hadjára, mellyet kedvünkre volt módunk töretni. 12d. Aug. a' gyalogság harczolt 's positiojából kiforgatta, 13. Aug. a' síkon mi nyakaztuk egész Kobrynig, kitöltöttem boszúmat, mellyet e' hitetlen vadrácz nép ellen forraltam. Fáradtig szabdaltam népit, de bennem kárt nem tehetett.

Élly édes barátom,
a' te Csehyd.

Kivül:

à Mr. Mr. François *de Kazinczÿ* par Cassovie, *S. A. Ujhely* — Széphalom (Zemplén Vármegyében.).

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 46. sz.]

2295.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Széphalom Aug. 15d. 1812.

Kedves barátom,

Aug. 12dikén nekünk Gyülésünk vala. Fő Ispánunk megjelent, 's félórával a' Gyülés előtt Conferentiát tarta velünk a' statutio, 41 ló 200 hordó bor' adása eránt. Én akkor értem be, mikor már menni kelle a' Conferentiára. Azt lesegettem, ki mint gondolkozik. Eggy igen jó és bátor fejet megszóllítottam, 's kérdém, mit javasol.

Bemenni a' Sessióba 's eggy szót sem szóllani, felelt. Ezt olly képpel, olly hanggal mondá, hogy nem vala szükség kérdenem, ha serio mondja e vagy dévajkodik. Minden kép le vala[1] verve, le vala süllyedve, sopánkodtak: oda vagyunk! vége a' Constitutiónak! Végre a' Fő Ispán kijöve háló szobájából, 's előnkbe terjeszté a' szükséget, megvallá, hogy törvény ellen van, de hozzá veté, hogy ez most nem lehet másképen, 's 41 ló helyébe, melly kérettetik, ut videamur libere agere et non secundum praescriptum, 50t tanácsla, 's 200 hordó bort. Ez is amaz is szólla, hogy a' törvény azt tenni Dietán kivül tilalmazza, 's végre Szulyovszky Menyhért azt mondá a' Fő Ispánnak, hogy mi semmibe nem avatkozunk; lássa a' Magistratus mit csinál. — Erre a' Magistratusból két három fej megszóllala, hogy őket compromittálni kell e, hogy valamelly tehetős Nemes ember felvágassa. — Én csendes vérrel hallgatám mind ezt a' két Fő Szolgabírót, mind Szulyovszkit, 's csudáltam, hogy ez a' Magistratust, a' mi Magistratusunkat, ki akarja ereszteni a' mi kezünkből, azt akarja, hogy azok külön testet tégyenek, parancsolatokat a' mi befolyásunk nélkül végyenek, bennünket öszve gázoljanak, amazokat pedig, hogy nem a' köz ügyet, hanem a' farokat féltik. Melly könnyü volna resignálni ha csak azt kellene félteni.

A' Sessióban felolvastatott a' Prágai de d[at]o 29. Jun. költ Rescriptum. (Jól megjegyezzd ezt a' datumot, 's emlékezzél, hogy Napoleon Jún. 20dika körül is negociálgatta még Wilnába küldött Követei által a' békét, és mikor a' Narbonn után oda küldött második Követ *Napoleonnak nagy megbántásával* még csak elő sem bocsátatott, csak akkor, az az 22-a Jun. esett a' Proclamatio általa a' maga seregeihez, csak akkor eduxit gladium ex vagina: és így a' mi Urunk is előbb nem kérhete, hogy lármát ne csináljon. Hirtelen Diéta nem írattathatott-ki; miért nem tartattatott pedig ezen történetig a' Jún. elsőjén eloszlatott Dieta, azt én nem tudhatom, csak azt tudom, hogy sok Vármegyénk van ollyan, mellyben bajos volt volna a' statutio, ha a' Dieta eggyezett volna meg benne.) A' Fő Ispán eggy magyar beszédet olvasa-fel, emlékeztete, hogy volt alkalom, midőn ezen törvénytől már más szükségben elállánk, hogy a' Rescriptum megvallja, hogy ezt a' törvény nem engedi etc. — Sokáig nem volt semmi szó, úgy hogy azt kérdezgeténk, ha eggy illy momentumu dolog szó nélkül megyen e véghez. Itt ott hallhatánk eggy

[1] Az eredetiben: *vara*, tollhiba.

kireppent sohajtást, hallánk: nincs pénz, nem adhatunk semmit. De ez nem vala discussio' hangja, nem vala ellenzés' hangja. — Én abban az értelemben voltam hogy nem lehet nem adni, 's így adni kell; pedig ha adni *kell*, lehet is adni, akármit mond Uladislaus. — A' Fő Ispán felveté, hogy eggy ló 1000 f. banco czédula forintra, eggy hordó bor 200 banco forintra szabattatván, 's telek a' Vármegyében ennyi 's ennyi lévén, sok nem esik eggy telekre, azért ne difficiliskedjünk. — Eggy közzénk más Vármegyéből szakadt Úr, a' ki nehezecskén szóll magyarúl, de deákul folyvást, Rolly József a' neve, gazdag birtokos, de fösvény, monda: Sed Domine Excell. etc. haec res multo melius posset deduci in effectum per oblationes quam repartitionem. Vetamur legibus nos in hanc rem immittere. Én felelék, hogy a' törvény nem csak Megyének, de Individuumnak is tiltja ezt, 's megfordítva buzdítám őket hogy adjunk. Azután eggy megroskadt Prókátor szólla. Úgy beszéllünk, mondám, mintha nem tudnánk mi történik a' határ széleken 's Erdélyben. Végre a' statutio eránt kiadattak a' rendelések. 41 ló helyett 50t adánk 's 200 hordó bort (= 600 akót.) Aug. 16dikán felolvastatott Repraesentatiónk. Maga Felséged is megismeri, hogy törvény ellen van: de minket a' Felségedbe vetett bizodalom erre reá vett és a' haza szeretete, 's Cautéla tétetett, de non formanda consequentia.

Gömör és Borsod semmit nem ád: de Borsod segélleni fogja a' verbungot. Szepes bort és lovat nem (az pénzbe kerül), de igen embert (az ingyen esik). — Ungvár mindent ád. — Szabolcs még nem tartott illyen Gyülést.

Jelen valék a' Kálai Gyülésen Júl. 20d. midőn Cons. Vay József és Gróf Desöffy Jósef referálták Követségeket. Ez a' két barát nem barát többé. Sokan bántani akarák Vayt, de nem merték, 's Desöffy szebb lelkű mint hogy ezt ne ellenzette volna. Csendesen ment.

Gondolád e azt hogy Sándor Császárnak a' Generálisai úgy vigyék a' dolgot, hogy Napoleon harmad nap alatt azon szobába háljon, a' hol Sándor illyet nem is álmodva hált? Én ugyan ezt nem vártam, noha tudtam, hogy Napoleon az első Schachista a' világon, az élők és ez előtt éltek között mind e' napig. 'S ugyan mi lesz a' vége? Napoleon itt is modeste fog e bánni mint mindég eddig, vagy elvész a' Lengyel birtokkal eggyütt Finnlandia, 's Moldavia, Valachia 's talán Crimia is? Hát ha tovább akar verekedni, hogy Ingermanland is elessék, 's a' Petersburgi litorale eggy franczia

Herczeget ismerjen Urának. s' így a' szörnyű Colossusra nevekedő Russiai generatiónak elejét vegye? — A' Lengyeleknek, ha irtóztató veszteséggel is, feljöve valaha a' nap, nekünk pedig annak látása, hogy a' ki 1809. ellenünk hozta-ki seregét, noha nem igen dolgozott ellenünk, de legalább rettentett, most szenved. A' Gondviselés keze nagy munkákat tészen r o n t v a, é p í t v e. Mi lesz mind ebből?

Közöld levelemet az én Berzsenyimmel, és ha meglátod, csókold-meg újra. Mondjad neki, hogy H e l m e c z i M i h á l y Philosophia Doctora, wohnhaft in dem Gebäude der Universitaet zu Pesth neber [!] der Paulinerkirche, Stock I. Wohnung des Hn. von S i s k o v i c s, nagyon óhajtja azt a' szerencsét, hogy vele Berzsenyi levelezzen, hogy őtet Berzsenyi barátjának nézze, és ezt Helmeczi jure suo kívánhatja Berzsenyitől, mert neki Versei körül sokat szolgált és igen szép lelkű ember. Én kérem, irjon neki, és azt Római módon 's a' Kazinczy módjával, nem *az Ur*nak, hanem *Te*nek szóllítván. — Csókolom feleséged kezeit, 's magadat testestül, lelkestül 's minden erőstül. —

Formalis requisitio alá jutánk a' Conjuncturák által. Erdélyben a' Gubernátor dispensálva van hivatalától, 's Extra ord. Provinc. Reg. Commissarius qualitásában folytat mindent.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

2296.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Mikla, Aug. 15dik 1812.

Tisztelt Férjfiú!

Hogy Sárközyvel szóllhassak, 's leveledre teljes választ adhassak, Megyénknek mostani gyűléseig késtem. Azonban csalódtam, mert takarúlásom a' gyűlés napra esvén, házamnál kelle maradnom. Engedelmet kérek tehát feleletem késedelméért és csonkaságáért.

A' metszett kép, ugy vélem, alkalmasint van találva, mert mutatván azt gyermekeimnek és egyebeknek, mind meg ismertek benne, pedig a' dolmánt egészen befedém, hogy el ne árúlna. Két Festővel vetetém képemet, hogy a' kettő közül a' jobbat választhassam. Schornt Blaschke javallá, Manzadort mások. Ennek 30 ft. annak 25 ft. V. Cz. fizettem. Schorn Selmeczi fi és jeles ifju ember,

ki nekem néhány attestatumokat mutatott, mellyek szerint az Academiától több ízben is festői pállyabért nyert. Blaschkét Te dicséred nékem, és egyéb eránt is tudva volt előttem elsősége. Dicsekedett, hogy Téged ismér, 's igen tisztelt általam. A metszés 100 ft. V. Cz. minden nyomtatás nélkül. A' kép miniatür 's ugy vélem jobb mint a' Pesti, én legalább szeretem, csak azért is, minthogy egy martialis óda néz ki belőle, 's kérlek, Te se ijedj-meg a' borzas bajszú magyartól, se a' czifra dolmánt és philosophusi köpönyeget igen sokáig ne kaczagd, mert tudod, hogy én magyar vagyok egész a' gyengeségig, 's tudod, az illy contrastoktól melly nehéz szabadúlni.

Mostanában kapám azon tudósítást Erdélyből, hogy Gróf Bethlen Ádámné annyira megszerette Melancholiámat, hogy azt eggy igen szép kertjének grottájában kőre metszeti. Melly szépen tudnak az Asszonyok koszorúzni! melly édes az ő kezeikből minden! 's ím ezen szép koszorúmat is Néked köszönhetem! Ha ismered ezen Grófnét, kérlek characterizáld le nekem.

Utólsó leveledből értvén, hogy az én Pesti Barátimnak még nincs elegendő pénzek a' nyomtatásra, írtam Tataynak 's kértem, hogy adja tudtomra, hogy még mennyire vagyon szükségek, hogy azt nékik minél előbb megküldhessem: de mind eddig választ tőle nem kaptam, 's következésképpen ugy gondolom, már nincs többre szükségek. Valóban én igen sokkal tartozom ezen jószívű ifjaknak, 's örömest mennék hozzájok, hogy szívességeket megköszönném, ha mostani pénzetlenségem és gazdaságbeli bajaim nem akadályoznának. Mert a' pénznek szüksége mast minálunk olly nagy, hogy csaknem minden adás és vevés egészen megszűnt, ugy hogy nem fele árán, de semmiképpen sem adhatjuk el productuminkat. A' legnagyobb kereskedők oda vagynak, és a' kereskedés cseréből áll. Boromat eladhattam volna hatvan forinton, 's mast hat 's hét garason kell vesztegetnem a' korcsmán. Ne gondolj tehát engem gorombának, hogy azon barátim eránt való kötelességemnek tellyesítését halasztom.

Gróf Teleky igen szép humanitást mutat Megyénkben, többnyire már minden főbb urainkat meglátogatta, Sárközynél is volt ebéden, 's midőn másodszor hozzánk jött, eggy szegény és ifjú Vicebíróhoz szállott. Örülök ennek, 's reménylem, hogy az ódámért nem kell elpirúlnom.

Holnap megindulok Vasba, hogy stoicus Atyámat lássam és ragadozó sógoraimat a' rókalyukból kifüstöljem, és gyermekeim successióját körmeikből a' mint lehet ki mentsem. Senecát viszem

velem és az én csacska Leányomat, hogy az harczolni, ez pedig mosolyogni tanítson; mert a' ki mosolyogva tud harczolni, az a' Jupiternek minden sógorait is le kaczaghatja. — Élj szerencsésen Kedveseiddel eggyütt! Grófnéd kezeit igen alázatosan csókolom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

2297.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Pápaynak Kazinczy tisztelete' szíves idvezletét.

Igen kedves barátom! Repeső örömmel hallom, hogy a' ti környéktek eggy időszaki írást kezd, hogy a' nyomtatásra valamelly Kánonok nyújt költséget, és hogy az első füzetet Kisfaludynak képe fogja ékesíteni. Indúljatok szerencsés órában, kedves barátom! Örvendek fényeteknek, örvendek a' Himfy' megtiszteltetésén: mert ki érdemli azt inkább mint ő? 's örvendek, hogy eggy új Nunkovics támada, a' ki az illy czélt elősegélleni kész. Kérlek, tudósíts, igaz e a' hír, és hogy az a' Kánonok nem Horváth János e, kit a' Milassin felett mondott beszédéből ismerek, 's ismerek a' Superint. Kis János által dolgozott Recensiókból is. És ha ez, jelentsd néki a' legszívesebb, legforróbb tiszteletet. Nyelve is szép: de írásában, mellyet ismerek, nem csak a' nyelv szép.

Daykának V e r s e i t Trattner szándékozik kiereszteni, minekutána annak kiadásával Kis István sokáig csalogatott — c s a l o g a t o t t mondom, a' szónak legútálatosabb értelmében vévén a' szót — Vitkovics pedig e' szándékáról önnmagától letett. Talán nem sokára venni fogod Te is az újság levelekkel az ezt illető Jelentést, mert Trattner, rettegvén az időtől, csak azon esetre fogadja kiadását, ha előre-fizetők által segélltetik. Tegyétek, barátim, a' mi tőletek is kitelhet. Előttem fityeg Daykának képe, melly rézbe fog metszettetni. Kevés napja hogy azt Festőmtől megkapám. Lelkem öszveolvad az övével, midőn e' képben őtet látom ismét, a' szeretetre olly igen méltót! azt a' szabad, szép lelket! azt a' bolondságokat gyűlölő fejet! Hinc tantum populo monstrarunt fata!

Trattner előbb Kis Jánosnak verseit akará kiadni. Nem jól értette Kisnek eggy kívánságát, 's ezt nemtelen szándék' gyanújába vevé, 's így a' Manuscriptumot neki vissza küldé. Én azonnal

felléptem nála a' Dayka eránt tett kéréssel, félvén hogy más valaki megelőz. Trattner reá álla, Előfizetés kívánása nélkül. Most Kis szorította, hogy vagy teljesítse ígéretét, vagy fizesse-vissza az általa ezen remény fejében tett költségeket. Tr[attner] ismét megígérte a' nyomtatást, de csak Dayka után. Berzsenyinek versei mint fognak nyomtattatni, nem tudom. Ő nekem azt írá, nem tudom már hány holnap előtt, hogy tulajdon költségén ereszti-ki; 's annyit már tett, hogy Bécsig útazék, hogy jobban festethesse magát mint 1810. Pesten történt, 's ezt az ott tett festést Blaschke által ki is metszeté. Nem láttam a' metszést, de hallom, hogy nem sokat ér. Én Blaschke által nem dolgoztatnék portrét. Ott John és Neidl arra a' czélra.

Ismered e Te, édes barátom, Helmeczi Mihályt? Ez Expiarista, Zemplényi születésű, Philos. Dr., és nevelője az ifju Siskovicsnak. Esztendeje hogy ezt a' nagy talentomu, nagy szorgalmu Ifjat barátimnak körökben látom. Ha Pesten dolgaid vannak, (tudományosokat értek) szóllítsd-meg őtet; híven eljár dolgaidban 's megbizonyitja, hogy bizodalmadra érdemes. Szeressd őtet, mert ő enyém.

Bácsmegyeimet, Vak Lantosomat, eggy Napkeleti Regét, 's Brydonnak Etnáját Júniusban indítám-le Pestre hozzá, mert ő (Helmeczi) megnyerte Institóriszt, hogy egyveleg fordításimnak 5dik Kötetéül ezeket a' darabokat, kiadja. Elsűl e a' szándék, nem tudom; mert az idők megnehezültek fejeink felett.

Aug. 12d. Fő Ispánunk itt Gyülést tarta a' tudva való dologban. 407 legényt, 41 lovat 's bort kíván a' Prágai levél, a' Fő Ispán 50 lóra buzdíta 's 200 hordó borra. Elnézém, ki mint viselendi magát. Le voltak verve, sopánkodtak, oda vagyunk, vége a' Constitutiónak. A' Conferentia előtt kérdém [!] eggy jó fejet: mit tegyünk? «Ne szólljunk se igent, se nemet.» Én azt hittem, hogy lehet is kell is adni: lehet, mert a' Rescriptum megvallja, hogy Dietán kivül nem kellene kérni, 's kell, mert ezt el nem kerülhetjük. A' Rescriptum datuma 29. Jún. a' Wilkoviszky Proclamatióé a' fr[anczia] katonasághoz 22d. Jún. Igaz, hogy Dietánkat lehetett volna eddig halasztani, 's most nem tennénk semmit törvény ellen, pedig az mindég veszedelmes: de ha az a' Dieta állana is, vallyon jó volna e a' tót és oláh Vármegyében tudatni a' dolgot?, kivált ha Serviában, Moldvában nem gazdálkodtak volna úgy a' Vendégek, hogy őket magunk köztt látni még az Erdélyi Oláh sem óhajtja többé. Szulyovszky Menyhért a' Conferentián azt tanácsla, hogy a' Vármegye magát belé ne avassa, tudni se kívánjon semmit: lássa a' Magistrátus.

Csudálva, álmélkodva hallám ezt. Hát a' Magistratus külön test e? hát mi azt kieresszük e kezeinkből? hát az vegyen e parancsolatokat a' mi hírünk nélkül és ellenünk? — A' Gyűlés csendes volt, Szulyovszki alig szólla, mindent adunk a' szerént a' hogy a' Fő Ispán javaslá, de a' másnap felolvasott Repraesentatiónkban megmondánk, hogy a' törvénytől egyedül az Ő Felségébe vetett bizodalom és a' szükség hagytak eltávozni, 's cautela de non nectenda consequentia.

Borsod semmit nem ád, sem Gömör nem. Szepes bort és lovat nem, embert igen. Ungvár mindent.

A' Fejér Pályaírásának Recensiója 's a' Szent-Györgyi Sallustjáé az enyém. — A' Wallaszky Conspectus Reipublicae Litterariae Recensense azt írja, hogy ellene eggy mérges Antikritikát íra valaki, 's őtet Schwartnernek gondolja. 3 árkust felel neki a' Recensens, és így elmarad mind az Antikritika mind a' felelet. — Örvendek rajta. A' Wallaszky Recensióját én csak nyomtatásban láttam. Debreczen azt hiszi, hogy azt én írám.

Kérhetnélek e, édes barátom, hogy mennél-el a' Card. Garampi által ajándékozott Madonna képéhez, melly Templomotok Oldal kápolnájában függ az oltáron, 's tekintenéd meg, ha az a' festés megeggyez e az itt következő leírással?

A' Bold. Szűz ölében tartja a' meztelen fiút, kinek csak derekán látszik eggy kis lepel a' Szűz' jobb keze alatt, mellyel a' fiú tartatik. Mariának fejét profilban látja a' Néző, és így csak eggyik szemét. Jézuska mellett Jánoska áll igen közel Jézuskához, 's tartja keresztkéjét. Jézuska a' bal kezecskéjét a' Mária jobb karja' deltoideszére teszi, 's ez a' kar a' gyermeknek épen keze és czombja között nyúl a' derékhez, 's ott öszve ér a' Jánoska kezével. A' Jézus teste tehát az anyja felé fordúl, de szemét kis barátjára veti, ki néki háta megett áll. Talán elég világosan mondám-el mi áll rezemen. — Élj szerencsésen, kedves barátom, 's fogadd-el újobban ajándékodért a' legforróbb köszönetet.

Széphalom, Aug. 16d. 1812.

[Eredetije Zádor Gyula min. tanácsos birtokában volt.]

2298.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Sz. Mihály, 16dik Aug. 1812.

Kazintzy Ferentznek, Gróf Dessewffy Jó'sef egésséget, bóldogságot!

Későnn és lassan valamint környéke Tihanynak,
Visszonzom gyönyörű versed', szívellte Barátom.
Nem szökik úgy szárnyas paripám mint ennek előtte
Tudnilik; ha kemény vas sarkantyúra szorúlt már.
Őszülök, alkonyodom, Fébus szellője' s az íhlet
Ritkábban fúvall 's tsak szűkön súgnak a' Múzsák.

Az sok baj, sok gond, el szárította fenékből
Az költő eremet, 's arany ért botsáta helyébe.
Hol van Arisztippus' szép böltsessége? de néki
Nem vala négy élő nevelendő gyermeke, 's Lájíst
Nem kívánta, ámbár az övé vólt, tartani holtig.
Őt is ugyan másnak sanyarú gőg kénnyei nyomták:
Az leg szebb ég hajlat alatt palotába szoríták,
Hol Dienes tapodó sarkánál ugrani kelle
Az fénylő lántzban, 's a' sétét tréfákra nevetni,
Mindég mindenben kedvet színlelni, — hajolni, —
És a' mi olly terhes eggy böltsre: gyakorta hazudni.
Mind azon által nem terhelték őtet Uránál
Számos adósságok; nem szerzett pénze helyébe
És aratott papirost szórt elméssége, magának.

Bóldog, Erőslelkes, halom áldásokra teremtett,
'S az maga vérétől vett seb közt, néma Kazintzi.
Oh Te! kit én gyakran szívvel könnyezve tsudáltam;
Jól érted bú közt bajaid' feledékenyen élni;
Tőled kell, lehet is virtust példába' tanúlni,
Mint tudod ép lábbal férfjassan lökni magadtól,
'S az kitsiny, és féregként rágó gondokat űzni;
Bár alatomban, bár nyilván jó szíved' emésszék.

Úgy valamint az özön közben Deukálion egykor
Háta megé köveket húllasztott, úgy veted éppen
Társas Pirháddal, terhét sorsodnak utánnad,
Mindenkor jobban-meg jobban'-előre nyomúlva,

Kedvre derűlt szívvel, — képpel, — homlokkal — egeknek
Törsz, — tartasz, — vívó, 's a' sarat te alattad el únván,
Az tisztát keresed, fent ott, a' hol az derülésnek
Fényei szemreszorúlt súgárral lelked' el öntik,
És a' világosság tsendes bérével itattyák.

Hirdeted onnét, hogy lépjünk a' középszerüségben,
Kérdezed én tőlem, mért járunk annyit a' szélenn?
És a' határt mért tsak Sándor* módjára követtyük?
Nem tudom azt bizony én, de igaz, mert látni valóban,
Mindenikünk hogyan él, 's korláttyán túl hogy igyekszik.
Semmi sem áll úgy meg közepén, ne hogy útnak eredgyen,
Vagy hátrább lépjen. Nints két esztendeje, minden
Birtokos, el lévén az sok papirosba borítva,
Úszot' a' bőségben, most nints papirossa, se pénze;
A tékozlóból koldus lőn: még is akarták
Többen' adósságát kiki hogy jó pénzbe' fizesse.
Még a' minap vétek ('s nagy vólt) az Frantzia Tsászárt
(Most a' kivel még is győzünk) említeni dísszel,
Mennél jobb hazafit valamellyik játzani igyekszett,
Annál szükségesbb vala tor'sonkodni reája.

Tsászár Jó'sef alatt jártunk bugyogóba', tzipőbe',
Az tsípő tsontig most már alig érhet' a' mente
Az szép nyalkáknál; így mindég fáznak a' fitzkók —
Vagy leg alább mindég reszketnek — a' tsi'sma pediglen
Hogy ha nem ér térdig, 's nem tompúl éle hegyénél,
Mint esze 's varrba lapúlt érzése Peténynek,[1] akkor
Nem saru az, de bokánts, az millyent hajdan apájink
Trézsia évében hosszú mentébe' viseltek.

Hajporzott púpos búbot, valamint a' galambnál,
Vi'sgálék gyakran két lábas ketske bakoknál,
Tzafra tekert 's a' bokáig eredt sima barna galandról,
Emlékezni tudok, Gróf Györgynél[2] láttam utólszor.
Ám most tsitri hajat kell hordani, kenve olajjal,
Így leg alább főnknek van fényessége kivülről,
'S az Jakobínus tzéh szabadonn sétálhat az útszánn.

Hát a' fejér népnél ez előtt mint tóldatot' az sark?
Most majd mind pogonyák, és tágabb lábuak; ám de
Könnyebben futnak, — szöknek, — 's muzsikára forognak —

* Itt Nagy Sándor értetődik. — Gr. Dessewffy J. jegyzete.

Bástya gyanánt az előtt tártuppos szoknya fedezte
Az titkos kegyeket 's több vánkos újta a' bibéket,
Most tsupa hó patyolat szeretőd 's nem irígyel a' fátyol,
Ámbár rája ragad, semmit; szemlélheted őtet,
(Értem szemfényed; ha olly éles mint a' te szíved)
Mint a' fejér 's édes tejfelt az tiszta palatzkban.

Úgy van az erköltsel szintúgy, valamint a' szokással.
Nézd a' nagyon vágyó fiatal szép Lónyai Gábort,
Hogy siet ő minden felleng poltzokra sebessen.
Rhédei mérgében is; utánna rugaszkodik; és már
Jó közel áll hozzá, de eddig még nem vala képes,
Ámbátor haladott, úgy versent véle szaladni,
Őt' hogy utól érné. Keveset tsak várni tanúllyunk,
El bukik az szaladó vagy tzéllyát éri futással.
Az szalad ott, — ez mász — kiki tzélnak arányoz a' mint tud.
Az papoló Drevenyák régolta kapaszkodik; őtet
Sok mások követik, mind — mind — törekednek a' dombra.
Tán hogy vagy többet, vagy jobban lássanak? óh nem,
Mert mihelyest mindent akként néznének, a' mint van,
Az dombról le felé selyem ostorok őket el űznék.

Egykor egy pulyka kakas, kit dölfössége miatta
Tsípet' a' többi sereg, nagy fán menedékre találván,
Onnét (bár forgó széllel bajlódna) nevetve
Összve tsoportúlt sok fel néző társra le nézett,
'S bátorságában kedves bosszúra fakadván,
Büszke ganéjt hintett lent gyűlt pajtási szemekbe.
Lát'd hát mért hajtnak számossan a' Színai hegynek.
Undok a' szolgálás Vai Jó'sef fürge szemében,
Úgy de parantsol nem kény nélkül; 's éppen alólról
El rendelni szeret' mindent, 's Országot igazgat,
Szép tüzet el szórván; de mihelyt mind tűzbe borúltak
És az igaz tárgyért égnek: mindenkor az első
Szűnik a' fúvástól 's az lángot el oltani igyekszik.
Nem bízik bennek az próbált Protheus, és így
Neptúnussá lesz' szikrák közt, és valamint ez
Az hármas élű vidlával tengeren' úszva
Ordító habokat tsilapít, hangjára simúlnak:
Úgy Vai Jó'sefnek az forró Státusok, ollykor
Még a' Király maga is; de azért tsak koldus a' Nemzet,
Bár Vai ős' maradék, méltán is szerzett' aranyzott
Kultsot jó, jeles és okkal kedvellte Fijának.

Az felsőbb születést érdemlett, érdemes és tsak
Nemtelen Ambrózi[3] int, hogy nem születéssel az érdem
Bére a' kults most már. Azelőtt is venni huszassal
Kellett mindenkor; jól van — hát majd veszek én is,
'S tsillagot, — az fiaim hasznos számára, hogy aztat,
Az mikor érdemlik, mindjárt szívekre tehessem.
Ingyen adom 's önként — noha kellyen fínom ezüstből
Szerzeni Virth[4] Úrnál, a' kinek maga az udvar el adta.
'S mást nem is óhajtok, tsak hogy Marcellusom akkor
Az mikor elnyeri, 's nem mikor azt hordandja, pirúllyon.
Más pénzenn kellő Fényt Fellegvárira bízok,
Vagy Sztrícsák Úrnak szívessen engedem által.

Róna középszerűség! bóldogság apja meg annja!
Hajházlak téged', nem mást, de nem értelek el még.
Mozgok a' bőremben tágann, sorsommal elégszem,
'S tsak vagyonok' s az idők tartós habozása szorongat';
Mert bizonyost szeretek, mert nem kétséges előttem,
Hogy van föld, hogy négy gyermek forog áldva körűltem
Ez földön; kik majd fognak serdűlni ha élnek,
'S kikről nem kétes soha is, hogy ebédet akarnak,
Inget 's öltözetet, 's mint mondám, tsillagot ollykor.
Én is ugyan mint más, könyvek közt kétleni szoktam,
Az mikoronn Berklejt[5] 's más böltsenn furtsa bolondot
Forgatok, ámulván, szorgos tehetetlen eszünkön.

Ám de mikor távól létemben fel törik ajtóm',
'S hogy haza térek, jól ki ütött ablakra találok;
'S durva köszöntések mellett pofa-telve Borejás
Ébreszt álmomból, 's éjfélkor látogat engem',
Annyi Vitéztettet látván az béke ölében,
Nem lehetek kétlő, hogy Báró Prényi[6] hazámban
Ritka vitéz itthon, 's Péternek nyomdokin' el jár.

Sőt a' mikor látom, hogy Gróf Erdődy kegyessen
Sándor[7] Urat tsak azért, mert nem Nagy Sándor, a' vasra
Tétoti, házamnál, 's Felségünk Úri nevében,
Azt a' szegény Trójert,[8] mert nem vala szófogadatlan,
'S azt a' mit Gróf Úr rendelt, tselekedte, le hordja.
'S meg vallom kezdek keveset gyanakodni magambann.
Nem Török Országban lakom e? 's meg kérdeni kedvem:

Cantzelláriusunk mátkáját, vallja meg önként,
Hogy hány ló farkal[9] mozdúl Erdődy körül'te?
'S az keblén függő kis báránykának alatta,[10]
Bent hév szívében hány tsendes gerlicze fészkel?

Barbarus az mi Basánk, noha vén létére szerelmes.
Ám de szeressen — egyen — töltözzön — tömje hasának
Minden szegleteit szarvas gombával, Azóri
Fűszerszámmal, meg külföldes borral a' vérét
Rontsa meg, az torkos — rántzos képére bibirtsót
Hívjon, — a szép elmés Szlávit[11] táplállya bolondá,
Írjon alá harmintz levelet, mellyekre halálos
Vérkönyt ejt a' Hazánk, piruló petsétek alatta.
Tsak leg alább hadjon békét az józanon' élő,
Senkit sem bántó jó polgároknak; örömmel
Az kik az ártatlant az erőszakok ellen azonnal
Védik vas lelkel, bár az sok gyáva katzagjon,
És engedje nekem, hogy kis kamarámba, Kazinczim'
Olvasván szabadonn, az Vádtól messze leheljek.

---

[1] Peténvi, Po'sony Vármegyének Első Ispánya. — Ez az az emberséges ember, a ki két hivatalt visel, t. i. Vice-Ispány is, Policia Commissarius is — ollyan szófogadó, mint akár milyen Papagáj. Ennek parantsolta meg Báró Prényi János, Gróf Érdődinek a' Cancelláriusnak parantsolattyára, hogy fogassa el erővel Sándort, Gróf Dessewffy Jó'sef Szabolcs Vármegyei követnek quártélyában — Ennek az embernek ha azt parantsolták volna, hogy tsókolya meg a' lábamat, szinte úgy engedelmeskedett volna. Nógrád Vármegyének követtye, Baloghy, nyilván alávaló embernek nevezte egy kerületbéli Ülésben Po'sony Vármegyének vármegyeházában, és semmi sem bizonyíttya jobban, hogy igazat mondott, mint az, hogy levelemet, melyben Sándor elfogattatása után azt írtam neki, hogy jobban be illene egy kerületbéli Commissáriusnak egy nemszabad Országban, mint egy Magyar V. Ispánynak, azonnal Bétsbe felküldötte. A' Nemzetemnek ilyetén piszkait, valamint a' természetvi'sgálók a' férgeket, meg kell esmértetni a' jövendővel. Úgy tett a' Magyar Országban útazó Anglus Towsend a' Lőtsei Bírákkal.

[2] Nints még két esztendeje, hogy Gróf Festetich Györgynek a' czafja egy valóságos hosszú fekete kígyóhoz hasonlított; idővel

mindég rövidült, kurtúlt — nem tudom eddig elenyészett é egészen? 1807ben a' Diaeta alatt maga Õ Felsége vágatta el a' czafját —; a hogy azt látták némelly vénebb Deputátusok, mindnyájan követték a' nagy példát — Vay Jó'sef, Puky 's mások mind el vágatták hátulsó farkaikat. Péchy Imrénél nagy ebéd vólt, a' hol a' meg menekedett fejeknek egésségére ittunk. — Quam stulti sunt quandoque et graves viri! Majthényi László vala egyedül, a' ki szeretője kedvéért meg hagyta, azt mondván: hogy inkább akar tetszeni kedveltjének, mint merni Urához hasonlítani. Egy nints száz köztt a' ki azért hányta vólna el, mert alkalmatlan vólt. Ha Õ Felsége nem metszetette vólna el a' czafját, Prileczky még most is czaffal járna, és azokat a' kik a' nélkül szükölködnének, mind szeleseknek tartaná. Tudod, hogy üzte a' meg holt Prímás ezeket a' haj tekertseket, mellyek nélkül 10. 12. esztendők előtt Jacobínus vólt minden emberséges ember. Respicere exemplar vitae morumque jubebo.

[3] Ambrózy, Nógrád Vármegyének V. Ispánya, csak híréről, nevéről esmerem.

[4] Az udvar ötvese — a' midőn az ezüstöt 's aranyat az utólsó Bétsi békesség után be kérték vólna, némellyek nála váltották vissza papiroson az Udvarnak ajándékba adott ezüstyeket, mellyet ő szintúgy papiroson vett, meg az Udvartól egynehány pro cento nyereséggel.

[5] Egy Anglus Metaphysicus, a' kinél némelly mostani Philosophusok oskolába járnak, — fejeszakadva azt vitattya: hogy semmi sints az emberen kivül az egész teremtésben. Bizony hát kevés van, és az sem sokat ér!

[6] Báró Prényi János a' mult Diaetán Gróf Hallernek a' Lovász mesternek képét viselte, és nevének gyalázattyára viselte magát; nem lehetett meg fogni, hogy lehet egy nemzetségből Báró Prényi 'Sigmondal, a' Beregi Követtel? — azt várta tőle az egész világ, hogy neve díszéhez képpest inkább le teszi a' hivatalyát, mint sem hogy porkolábot játszon. Erről az emberről még emlékeznem is fájdalom. Úgy vagyok vele, mint a' pokolból kimenő Euridice, a' ki hátra nézvén, oszloppá vált borzadásában. Én mindég szamarászmesternek hívtam, és bár tsak tsupán a' fejét lehetet vólna ótsárolnom.

[7] Troër az a szegény Sz[olga]Bíró Po'sony Várgyében, a' ki Petényi rendeléséből távol létemben 50. egy nehány emberrel a' quártélyomra ütött — miser gloriosae hujus expeditionis imperator. Az ügyefogyott kéntelenítetett rosszat tselekedni, mert szegény legény,

és mégis tsupán tsak őtet szidták meg. Parvi fures suspenduntur, magni dimittuntur.

[8] Sándor Mihály erős fejű, erős lelkű székely ember, a' ki több észel, több szivel és több ártatlansággal birt, mint mind azok a' kik üldözték — nemességét vették üzőbe: mert Istentelenséget fedezett fel és az igazságot oltalmazta álhatatossan Báró Vécsey Familia Illyei perében. - - Azomban bizonyos, hogy régiebb nemes ember mint Gróf Erdődy, a' ki vasra verette, és úgy küldötte Erdélybe. Nints szebb igazság annál, mint azért vasra veretni valakit, mert kétesnek képzelem a' nemességét — a' hogy Erdélybe haza jött, le vétette róla a' Gubernátor a' láncokat, és a' helyett, hogy pert indíttasson ellenne, a' mint parantsolva vólt, az ártatlanúl szenvedő embert az asztalánál meg vendégelte. Azonban senki se gondoskodik arról, hogy Sándornak szenvedéseit ki pótolyák vagy a' hírében tett csorbát ki fennyék. O Dieux, à quels mortels livrez vous l'univers!

[9] Tudva van, hogy a' ló farkok számától függ a' Török Basák' nagyobb, vagy kissebb tekintetek.

[10] Gróf Erdődy Jó'sef, gyapjas vitéz, az az gyapjúból formált lágy vitéz — nints torkossabb ember nála az egész Monarchiában — nem tartotta soha senki is okos embernek; de miólta illyen kegyetlenségekre vetemedik, senki se tarttya még jó embernek is.

[11] Szlávi volt Secretárius a' Cancellariánál, — felette jó társaságú elmés ember vala — azt mondják: hogy Gróf Erdődy Jó'sef asztala úgy tüzelte fel a' vérét, hogy utólyára meg kábúlt. Ugyan kit tett Gróf Erdődy még eddig okos emberé?[1]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2299.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Ó Andrásfalván Aug. 17dikén[2] 1812.

Nagy érdemű Tekintetes Ur,

Ezer nyughatatlankodás hány, se lelkem se szivem nem találhatja-ki, miért nem jő levelem Széphalom elfelejthetetlen Énekesétől. Egy hónapja, miólta minden postán reménylem a' kedves rendeket, 's édes lelkem Kazinczym, nem csókolhatom írását.

[1] A levélen ép piros pecsét.

[2] Úgy látszik, Döbrentei először *13dikán*t írt s később javította ki.

Minek nekem ez a' tenger zúdulásu szív, melly örökké vívásban van, mellyben szűntelen kivánatok, vágyások, reménységek, hevülések tolyongnak?

Boldog én ezzel a' szívvel. Miért? Egy minden tisztának, Szépnek ismerője önnön maga tudja mért boldog az ollyan szív.

Szokásom legkedvesebb kapott leveleimet két három napig zsebemben hordoznom, oh, egy-hétig fog a' várva várakoztató levél mindenkor velem lenni. — Menjen az enyim azonban a' harmadik. Lehetetlen, hogy választ ne kapjak. — De engem azok a' képek gyötrenek, hátha az én Kazinczym ismét beteg, annyira hogy ámbár egyszer csak Őt rendet is, írt, most annyit sem írhat. Hátha életének verklärt Angyala, a' tiszta szívű és lelkű Grófné, vagy kicsinyen nagy örömei betegek? 's miattok levő fájdalma nem engedi író asztalához ülni. Vigasztalásom az, hogy Lottinkhoz írt poétai levele nyomtatására várakozik, 's akkor gazdagon jutalmaz.

Berzsenyi, a' jeles Lyricus, barátommá leve! Melegséggel fogadá levelemet, mellyben azt adám tudtára, hogy Gróf Bethlen Ádámné, annyira megkedvellette Melankóliáját, midőn Ő nagysága előtt elolvastam, hogy szép kertjében levő grottájában akarja kőre vésetve, felállítani. Szükségesnek találtam ezt tudtára adni Berzsenyinek, ámbár személyesen nem ismerem, mert Hazánk jeles fijai megtiszteltetéseken örvendenünk kell. Az álmos Hazában melly ritka az illy jelenés.

Az én igen kedves vén Grammatikus Barátom, Doctor Gyarmathy Sámuel, tőlem $1^1/_2$ órányira lakik, tiszteli a' Tekintetes Urat, 's arra kére, írjam-meg, hogy már régtől fogva tisztelője az én Széphalmymnak. Egy egy hétig is elvagyon nálunk. Macbethemet együtt nézők által, 's grammatizáltuk. Elolvasám előtte az én 's tudom mások előtt is halhatatlan episztolákat, mellyeket én Széphalomról kaptam. Csudálta azokat, 's illy magasra még egy Magyar Iró sem emelkedett, monda, a' Gróf Török Lajoshoz irottnak hallására. —

Mért nem ölelhetlek által téged 's veled az egész világot, írta egykor az én széplelkű Szemerém, hozzám. Ez a' kifejezés gyakran megfordúl eszemben, 's én Széphalomra alkalmaztatom. —

Falkától kapott betűjim eddig Kolozsvártt vagynak. 765 Rf. Váltó Czédulába kerültek. Cserey Miklós azt ígérte, hogy az egész Summát maga ki fogja fizetni. Egy plánumot is szándékszik velem közleni, melly szerint egy t á r s a s á g o t állítanánk Erdélyben, hogy

az a' Muzéum fennmaradását megerősítené. A' jövő Őszszel minden bizonynyal bémegyünk Kolozsvárra, 's akkor hozzá fogok. Bárcsak Szemere is indíthatná Auróráját, hogy két felől dolgoznánk a' Jón. — Ismét eszembe jut, hányszor nem? Ráday, Orczy, Csokonai biografiája. Édes szeretett Barátom, díszesítse-fel azokkal Muzéumunkat.

A' napokban Szabó Dávid Éneisét nézém-meg az Annalisokban lévő recensio szerint. Az a' recensio igen jó.

Kisünk Szuperintendensé leve, mellyen mindenkinek, a' ki őtet becsűlni képes, örvendeni kell.

Ma vette, az én szivem gyermeke, az Autographiai, és Pecsétgyűjteményt. Sokat gyönyörködtem benne. — Együtt indulnak leveleink. —

Lajosom csókolja az ő Széphalmi barátját. A' jövő csötörtökön adok vele exament. Az után írni fog. Nickgreis a' Klavirmestere sokat hallván tőlem Széphalomról, azt mondá elmegyen oda. Most ment-ki.

A' tisztelet és szeretet csókjait küldi Döbrentei.

Grófnénk jól vagyon. Ő is 200 Rf. V. Cz. ada a' Muzéumhoz. Tiszteletét íratja Széphalomra.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2300.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Szeben 16dik Aug. 1812.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Én itt a környékbe mindeneket meg járván, holnap indulok haza felé. Forsportjainkon keresztül azon szélső postjainkhoz mentem Oláh ország szélin, a hol a mi végső Strásánktul 12 lépésnyire már Muszka kozák Strása ál.

Barátom! vétek, feletteb való nagy vétek, hogy a Bruckenthal Galleriáját csak oljan kevés ember ismeri — ugy tapasztaltam itten, hogy *Neuhauser* (kit nem láthattam) maga se isméri. Le irhatatlan nagy kincs vagyon abba. A Bruckenthal massájinak fő Directora, gubernialis Secretarius Seiwerth, régi jó Barátom lévén, tőlle meg tudtam, hogy egy Bibliothecariusra vagyon szükségek, azonnal

eszembe juta *Rumi* és ajálván Seiwerthnek, aszt a választ kaptam, hogy örömest heljheztetik ezen Statiora, csak hogy kivánságait tudják. Ehez képest mai napon irtam rövideden Ruminak, és meg kértem, hogy e tárgyba legyen Seiwerth Urral correspondenter — a mint ezen Urral beszéltem, most eleintén nagy fizetést nem adhatnak — csak ugyan szabad szálláson kívül leg alább is 400 forintot váltó czédulába kap — és én ugy itélem, hogy kár volna ezen fizetésre nem acceptálni a Bibliothecariusságot. Itt mind békességes hirek foljnak. Buczit láttam és szólottunk rollad is — ugy vagyon, hogy eő a kis öcsémmel, Cserey Jósival, Consiliarius Cserey Mihálj fiával, kinek Nevelője, a vacatiot nállam tölcse Krasznán — vagyok álandóul

hív tisztelőd
Cs.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2301.

Kazinczy — Zemplénmegyéhez.

Tekintetes Nemes Vármegye!

Bölcs rendelése az a' T. N. Vármegyének, hogy a' szőlők alatt való úgy nevezett borházakban állandóúl ott lakozók meg ne szenvedtessenek; mert nem képzelhetni olly moralitású embert, a' ki megállja, hogy midőn a' maga szőleje már meg vagyon szedve, de szomszédja még meg nem szedett, az idegen szőlőből gyümölcsöt, 's midőn télben fázik, onnan karót ne lopdosson.

Azonban ez a' rendelése a' Tek. Nemes Vármegyének már feledékenységbe kezd menni, 's én magam azon esetben látom magamat, hogy ez eránt panaszkodni kénytelenítessem, minekutána az Ujhelyi Köveshegyi szőlőm szomszédjában Néhai Szirmay Erzsébet Nénémnek maradékai embereiket egész háznépestűl lakatják, 's ezek szőlőmön keresztül útat törnek, terméseimet lopdossák, karómat égetik, a' méhrajokat az én szőlőmben lesik és fogdossák, 's tyúkjaikkal, lúdjaikkal, sertéseikkel, 's volt eggy idő és ismét lehet, még juhaikkal is nem csak termésemet, hanem szőlőmnek vesszejét 's tőkéjét is pusztítják.

Esedezem tehát alázatosan a' T. N. Vármegye előtt, méltóztassék ezen bölcs és igazságos rendelést ismét kihirdettetni, 's mint-

hogy én későn szüretelek 's ismét félhetek attól a' mi rajtam tavaly történt, Szolgabíró Uraknak valamellyikét azon parancsolattal kiküldeni, hogy említett szomszédjaimat embereiknek ott lakatásoktól továbbra eltiltsa.

Maradok alázatos hív tisztelettel
A' Tekintetes Nemes Vármegyének
A' Köz Gyűlés alatt Aug. 17d. 1812.

alázatos szolgája:
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije Zemplénmegye levéltárában: 192. polcz, 54. szám.]

2302.

Édes Gergely — Kazinczynak.

Tekintetes és Tudós Barátom!

Ezt az *Impárumot* küldöm ezen szabad Postától! igéri hogy kézhez szolgáltatja. A' *Párumot* kiadom a' Te Neved alatt eggy Jegyzetekkel megdicsőitett Előbeszéddel. De hozzá adva tökélletesenn akarván fordítani 's kisimíttani ezeket is. Hor. Libr. II. Ep. 2. (Flore bono claroque)[1] és Libr. I. Ep. 14. (Vilice sylvarum), úgy Libr. I. Epist. 7. (Quinque dies tibi) Ismét Lib. II. Sat. 6. (Hoc erat in votis) Osztán Lib. I. Ep. 16. (Ne percunctaris) Végre L. I. Ep. 19. (Prisco si credis) Szerettem volna ha előre megolvashatta volna, de már Pestre viszem 's ha eladhatom, kiadatom. Sokat nem írhatok hogy ezen útast ne várakoztassam. Az ajánló Verseimetis megírnám, de legyen újság akkor mikor világot lát. Az Ars Poetica már ugyan különb ennél, a mellyet küldök, mivel mikor letisztáztam sok javítás esett rajta: de azt nem küldhetem, ebbőlis általláthatja fordításomat akárki. Reménylem hogy az én Fordításom Világot nyújt sok homályos textusának az eredeti munkának. Vagyok Csórott 21. Aug. 1812

Az én Tek. Tudós Barátomnak

kész szolgája Édes Gergely mk.

[1] A zárjel közti kezdőszavakat Kazinczy F. jegyezte a számmal jelölt helyek fölé.

NB. Ezt csak előmutatóúl küldöm! — Óh hogy nem lehetünk szomszédok, majd mutatnék eggy Epicumotis. Ollyat még reménylem ember alig olvasott különösségére nézve. Többnyire ujak a' gondolatok, a' Vers legkönnyebb — *

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2303.

Kenderessy Mihály — Kazinczynak.

Nagyérdemű hazafi!

Kedves barátom!

Régtől fogva vágytam sok kötelességeim között is valamit írni, a mi ha csak kevés részben is tetszésedre lehetne.

Ime küldöm a *χοσων* Aranyokról írt, és nyomtatás útján kibocsátott vélekedésemet. Kérlek, kritizáld meg úgy a mint csak lehet, és küld meg nékem is, s közöld ha tetszik másokkal is.

Egy nyomtatványt adj gróf Desewffynek, annak a derék hazafinak, a kit te is, és igen sokan olyanok is, kikről semmit se tud, nagyon szeretik [!]; mást adj a nagyérdemű Budai Esaiának, a többi függ tetszésedtől.

Egy két szóval tudósíts, a tudva lévő pecsétnyomóról írt és még a télen elküldött bővebb vélekedésemet vetted-e?

Ezek után kérlek szeress engemet is, a ki holtig vagyok

Kolozsváratt 24dik aug. 1812. hív barátod

Kenderesi.

[Megjelent a *Figyelő* 1885. évf. XIX. köt. 204. lapján.]

2304.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom aug. 30d. 1812.

Különös bizodalmú Drága Jó Uram,

nagy tekintetű barátom,

Szóval reménylettem megvihetni válaszomat az Urnak barátságos levelére, mellyet én — el fogja e az Úr hihetni? — közel

* hozzám Kazinczy Ferenczhez. Vettem Sept. 11d. 1812. — Kazinczy F.

két hét múlva azután, hogy Kállóban a' szerencsés történet eggyüvé hoza, vettem: de rész szerént mivel ez az út a' sok eső által meg akadályozott 's elkéslelt mezei munka miatt, 's azért is, mert két rendbeli vendéget elszalasztanom nem szabad, mindég halad, rész szerént mivel az utolsó újságdarabbal már megjelent a' Dayka eránt tett Annunciatio, 's e' miatt Kis Úrnak írnom kell, 's ezt az Ur által is cselekedhetem, 's így eggyszerre két dolgot végzek: megelőzöm a' szóval teendő választ, 's az Urnak igen barátságos ajánlását örvendve elfogadom, hogy a' kívánt írásokat leviszem, igérem, 's hogy ezt az ajánlott barátságot tőlünk elvonni ne méltóztassék, nagyon kérem. A' Genealogiai tábláknál én egyebet is viszek-le.

Mi Aug. 12dikén Gyűlést tartánk a' Fő Ispán elölülése alatt. Lónyai Gábor jelen vala. Ő Ungvárban már mindent adott. Conferentiánk épen a' Gyűlés előtt tartatott. Le vala verve minden, 's félénk nyavalygások hallatszottak: Oda vagyunk! Vége a' Constitutiónak! 'stbb. Tudakozám Matulay Gábor Urat, Directorát a' Csáky-Homonnai háznak, mit tegyünk? (mert én szokásom szerént ekkor is épen Gyűlés előtt jelentem-meg 's nem tudtam melly készületek vannak), 's Matulay azt ítélte legjobbnak, hogy menjünk-be a' Sessióba, halljuk mi történik 's *hallgassunk*, az az sem jót, sem rosszat ne mondjunk. — M. jó fej: de én az ő ítéletére nem térhettem. - Midőn Matulayval így szóllok, Szulyovszki azt feleli a' conferáló Fő Ispánnak, hogy a' Magistratus effectuálja ha jónak látja: a' Publicum róla tudni nem akar, mert törvény ellen van. Azt vártam, hogy valaki azt feleli neki, hogy a' Magistratus nem külön test, sőt tőlünk függő test 's a' m i testünk: etc. etc. de e' helyett azt felelé neki két Szolgabíró, hogy hát őket meg akarja e fenekeltetni? Mintha a' megfenekeltetést a' resignatio meg nem előzhetné! — Adánk mindent, 407 legényt 's 41 ló helyett (ennyi kivántatott) 50 lovat 's 200 hordó bort. Soká nem vala semmi szó, de Rolly a' ki nem a' Constitutiót hanem a' maga erszényét félti, felkiálta: Sed Domine Exc. ego melius fore iudicarem, ut hoc non per repartitionem sed per oblata (mert ő úgy nem adott volna semmit) deducatur in effectum, quia repartitionem vetant nostrae leges. Azt mondják, hogy csudálkozva nézte minden, hogy Rollyt én torkoltamle, még pedig úgy, hogy Lónyai mosolygó approbálással toldítá a' mit mondok. Jó, jó tudni mit mond Uladislaus, de azt is kell tudni mi van az újságban, t. i. hogy Napoleon csak *Junius 22dikén* fogott a' hadhoz, addig mindég békén igyekezett, 's a' Prágai Re-

scriptum ezen dátum után hét nappal emanált, hirtelen Dieta nem tartathatik, a' Dietán, épen a' most mondott ok miatt, nem tétethetett a' kérés, 's minekutána a' parancsolat is megvallja, hogy Dietára való tárgy ez, mi kár ha cum protestatione elállunk? — Abauj, Borsod, Gömör nem adnak.

Ezen a' Gyűlésen sok nevezetes dolgaink estek. 17a a' Fő Ispán arról tett szót, hogy az Archivumba több írás nem fér, és így azt bővíteni kell: **az a'** *Vármegyének legféltöbb kincse.* — A' mint elmondá, én az elvont soron kezdém a' szót, hogy a' Juliusi tűzben veszedelemben forgott az is és a' Vármegye háza; a' tűznek ezután is mindég ki lesz téve ha a' templom előtt álló Zsidó boltocskák le nem rántattatnak, etc. etc. Ez a' propositio nagy applausussal fogadtatott, sokan megköszönték nekem, hogy tevém, de Praefectus Bárány Péter és a' Fiscalisa a' Herczegnek Lehoczki solenniter protestáltak, a' tit. Q. P. I. fogva, 's Bárány nekem ki mondá, hogy cum ista ratione securitatis et politiae pergat ad Germaniam. Képzelt e az Ur illyet? Pedig Bárány a' maga magyar nyelven írt Psychologiájáért **jutalmat** nyere. Most eggyik ellenem tett szava ez is volt. A *posse* (eléghet) ad esse (el ég) non valet consequentia. — Elég az, hogy velem tartván minden, (Püspökit és Zoltánt kivévén, de a' kik szóllani nem mertek) elvégeztetett, hogy ha usque 29am el nem hányatja az Uraság, a' Subst. Vice Ispán sepresse el és ott csináljon ürességet. — Bárány recurrál: de a' Fő Ispán nagy tűzzel oda beszélle neki. Rendes lesz látni mi következik. Igy és ezért hányattattak-el Tályán az illy boltok, 's Homonnán ezért hányattatott-el eggy *Templom.* Most sem égett volna el itt Ujhelyben a' Templom, 's 'így osztán nem az egész úcza a' Kalv. temetőig, ha ezen boltok megmentésére a' Zsidók a' Templomot oltani akarókat sok pénzen a' boltok oltására nem vonták volna el. Breczenheim hatvan ezret resolvált a' Templom és Parochia befedésére: 60 ezret nem hoz be a' bolt; 's a' mit behoz, behozza másutt is.

Mindennek sok oldala van a' világon, a' mellyről tekintethetik, 's ollyan a' Protestantismus, Catholicismus és Philosophia is. Sok kifogás lehet az utolsó ellen is. Mit mond ez p. o. ha a' fiam, leányom, feleségem, barátom etc. meghal? — Azt hogy nem illik eszes emberhez sírni, mert hiszen tudhattam hogy nem él örökké, 's a' sírás nem használ. — Elég e ez? *Embernek* való érzés és gondolkozás e ez? Non armis, sed metu deorum civitas nostra

crevit, mondja Cicero, pedig őneki is volt esze. Mi lesz a' juramenti sancti morájából? mi a' házasság nyoszolyájából? a' philosophus a' csődörre provocál, 's tulajdon anyját 's leányát fogja etc. etc. Kell tehát Vallás. Ha kell pedig, eldúdolhatjuk a' velem közlött énekeket is, de több poesis kellene belé, és nem *Istvánt*, hanem mást valakit kellene magasztalni. Épen most olvasom az Engel Historiáját, 's újra elmélkedtem az *István* charakterén. Sok mondani valóm volna.

Maradok hív tisztelettel

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2305.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 3. September 1812.

Theurester Freund,

Schlag auf Schlag kommen Briefe von meinen Freunden, die durch mein ungewöhnlich langes Schweigen geschreckt, mich fragen, was mir begegnet sein mag. Ganz gewiss werden auch Sie, mein theurester Freund, von der Zahl dieser Geängsteten seyn, und es ist also billig, dass ich Ihre theilnehmende Freundschaft beruhige: nichts besonderes ist mir begegnet: allein ich war eine Zeitlang ferne von meinem Hause, und kurze Unannehmlichkeiten machten, dass ich beysetzen kann, in einem Sinn auch fern von mir selbst. Diese widrigen Vorfälle sind bekämpft, und ich fange meine lang unterbrochene Correspondenz wieder mit dem Schreiben an Sie an. Haben meine übrigen Freunde mein Schweigen für das Zeichen einer Erkältung nicht genommen; wie sollten das Sie dafür nehmen können? —

Cserey schreibt mir den 16. August aus Hermannstadt, dass er Sie den Gubernial Secretär Seiwerth, Directorn der Baron Bruckenthalschen Massa, (so nennt ihn mir Cserey) der eben um einen Bibliothekär besorgt war, vorgeschlagen, Sie anempfohlen habe, und dass Seiwerth geneigt sey, Ihnen die Vocation zu geben, aber er wünschte zuvor zu wissen, was die Bedingnisse sind, die Sie bey

der Annahme dieser Stelle machen würden. «A' mint ezen Úrral beszélltem, schreibt mir Cserey, most eleintén nagy fizetést nem adhatnak; csakugyan szabad szálláson kívül legalább is 400 fntot Váltó Czédulában kap, és én úgy ítélem, hogy kár volna a' Bibliothekáriusságot e' fizetésre nem acceptálni.» Er hat diesetwegen wie er mir schreibt, geschrieben, und dass Sie an Herrn von Seiwerth schreiben wollen, Sie aufgefordert. Ich weiss nicht, wie weit Sie geneigt sind, diese Stelle anzunehmen; Hermannstadt ist von Wien und dem Ausland weit entfernt, und Sie haben gegen den Palatin Verbindlichkeiten eingegangen, die Cserey's Wunsch entgegen stehen: aber ich muss Ihnen sagen, dass mir die Stelle, die Ihnen jetzt offen steht, lieber wäre, als die, welche Ich Ihnen in Kraszna bereitet hätte. In einer Stadt, in einer Stadt wie Hermannstadt ist, lebete ich lieber als in einem Dorf wie Kraszna, und ich besorgte von einem *Curator* Massae Bruckenthalianae weniger als von einem Menschen, dem es einfallen könnte, mich für sein quasi-cseléd anzusehen. Diess war von Cserey nach dem Adel seiner Seele nicht sehr zu befürchten: aber wie oft lehrt uns Erfahrung, dass auch die edlesten Menschen Launen haben. — Gehen Sie mit sich selbst zu Rath, theurester Freund, und lächelt diese Stelle Sie an, so zögern Sie nicht an Seiwerth zu schreiben, und vergessen Sie ja nicht, dass ich über eine glückliche Veränderung Ihrer Lage mich so freuen werde, wie gewiss niemand mehr. —

Die mitgetheilten Blätter Ihres stylistischen Werks lassen mich etwas vorzüglich Gutes, vorzüglich Nutzbares erwarten. Wie vieles ist dort und wie mit wenigem gesagt! Sie kennen die Bedürfnisse desjenigen Lesers, für welchen das Buch geschrieben ist, und schämen sich nicht in das detail herabzusteigen, um nur recht nützlich zu sein. Diess wird mit ein hoher Vorzug Ihres Werks werden. Wenn nur der Druck des Buchs nicht stockt. Ich bedauere nach der Einsicht der Blätter, noch mehr wie zuvor, dass ich nicht im Stande war und bin, dafür etwas zu thun. An der Wahrheit dieser Aussage werden Sie wohl nicht zweifeln. Das befürchtete Rescript wegen der Correlation ist vorgestern auch bei uns verkündigt und angenommen; ich war gegenwärtig bei der publication; das ist aber eine so complicirte Sache, dass ich kaum von weitem begreife, was wir Schuldner zu erwarten haben. A' papiros pénz massája naponként kevesedik 's inkább meg inkább érezzük kevesedését: félő, hogy az adós kevés idő múlva olly állapotra süllyed, hogy a'

Scála szerént való fizetés rajta elviselhetetlenebb teher leszen mint midőn készpénzzel fizetett. Ich weiss nicht, ob leicht ein andres Unternehmen genannt werden kann, das ich lieber unterstützt hätte, als den Druck dieses Werkes. Glauben Sie mir, ich *bin nicht im Stand* etwas dafür zu thun.

Mit den Pränumerationen für die Monum. Hung. will es gar nicht gehn. Solche Plane [!] haben ihren Credit verloren, sagte mir einer gestern in Ujhely, ja während der Congregation, und auch er schlug es ab. Die abwesenden Szirmay, namentlich Michael, Sohn von Peter, und Schwiegersohn von Szulyovszky, antwortet mir nichts, da ich ihm doch das Blatt des Magyar Kurir mit Ihrer Anzeige, das ich in einige weisse Blätter eingenäht habe, um den Praenumeranten Platz zu ihrem Namen zu machen, überschickt habe, und wenigstens das zurück erwarte. Auch Herrn von Niczky in dem Szabolcser Comitat habe ich Ihr Unternehmen schriftlich vorgestellt, und ihn um den Beysprung mit ein paar hundert Gulden angeeifert, ja ihn gebeten, dass er dieses Geld bey Ihren [!] Herrn Onkel in Kaschau oder einen Kaufmann von Credit in Tokaj oder Debrezin für Sie anweisen wolle. Lassen Sie uns nicht verzweifeln; noch ist nicht alles hin. Wenn doch die Weinlese gut ausschlüge! wir dürfen aber bis jetzt nichts als sehr seichte Weine erwarten. — —

Sie werden Trattner's Anzeige wegen Dayka's Versen neben den Blättern der Hazai Tudósítások gesehen haben. Nicht ich gab Trattnern den Gedanken; ich erwarte von solchen Schritten wenig; er foderte die Anzeige von mir. Trattner wird das Werk wohl auch ohne vielen [!] Praenumeranten drucken, denn zur Ausgabe von den Gedichten Kis's forderte er keine solche, und er weiss, dass das Publicum der Gedichte stärker als das von ung[arischen] Monumenten ist. Unterdessen schlug ich diesen Weg, welchen er als Conditio sine qua non, mir vorschrieb, gerne ein, wäre es auch nur darum, damit ich sehen könne, wie viel Praenumeranten sich zu einem ungarischen Buch erwarten lassen.

Ich habe einen angefangenen Brief an Sie von dem 15. August vor meiner, und kann mich nicht entsinnen, ob ich seit dieser Zeit, ein Schreiben an Sie weggeschickt habe oder nicht. Sollte es geschehen seyn, so vergeben Sie mir, dass ich einige Punkte Ihres Schreibens vom 1ten August nochmahl erwähne. — Anecdoten wie die, welche Sie mir von Adam Szirmay's beleidigtem Stolz unter

Podkoniczky erzählen, weiss ich ungemein zu schätzen, und verspreche, dass ich Sie bey Menschen, die Sie nicht kennen, nie in den Verdacht einer kleinlichen Eitelkeit bringen werde. Sie nennen Podkoniczky's Verfahren unpaedagogisch. Nein, theurester Freund! Wenn Sie auch der Schüler waren, und ich stelle Sie mir wirklich so vor, der eher der Zügel, als des Sporns bedurften, so möchte ich dieses in Podkoniczky doch entschuldigen, ja rühmen wissen. Die Freude reisst den Lehrer wie den Vater nicht selten weg.

Ich wünschte, dass was Ihnen Glatz schickte nicht 15 fl. sondern 150 beytragen könnte. — Was Gr. Széchényi Ihnen schrieb, finde ich sehr gegründet. Dass er sich bey Tisch des Bischofs mit Ihnen unterhielt, macht ihn mir schätzungswerth. Meine Achtung für Széchényi ist durch einige Erzählungen des Hofrath Vay wirklich gehoben.

Leben Sie recht wohl.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2306.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 3dik Sept. 1812.

Igen Kedves tisztelt Barátom!

Aug. 9kén költ leveledet Szebenbül való érkezésemmel, 14kén költet pedig az utolsó postával vettem, mind kettőre rendibe teszem meg válaszomat.

Ohaitva várom Ruminak számomra hozzád küldött becses ajándékát. Nállam is vagyon számodra és Professor Nagy Ferencz ur számára két csomó Kenderesi Secr. Ur értekezéseibül a Koson aranyokrul, meljeket most Kolosvárt ada tisztelt Barátom Kenderesi Ur kezembe — kérlek, utasics, mi móddal küldhessem ezeket mentül előb kezedbe.

A mi Aug. 9kén költ leveledneк második czikeljét illeti, meg engedj, hogy önnön Becsületem és irántad viseltető tiszta épségü Barácságom ugy kivánván, árra meg jegyzéseimet rövideden ide iktassam. — Én Néked, édes Barátom, a mit ui Characteremrül

irtam, az nem apologia volt, mert eggy Barát Barátjának irván, apologia nélkül fejezi ki egyenes érzéseit — csak aszt irtam tehát, a mit érzek, és ugy a hogy a dolog valójába vagyon. Én a mit cselekedtem, meg nem bántam, és soha meg se fogom bánni, és így semmi nemü apologiara, aszt szépiteni akarni, nincsen szükségem. Nékem a czifrák késértetivel, hála az Egeknek, semmi bajom sincsen — sok czifra késértetet el üztem már magamtul, a kik tehát cselekedeteimbe czifrára való vágyást, vagy raitam czifraságot látnak, azok bizonyosson, és csalhatatlanul olj gyáva teremtések: a kik ohaitanának czifráskodni, de nem tudják mi a czifra, és eszt se tudván, fecsegnek azért, hogy vágyásoknak ösztönei lármázván gyenge szivekben, enyhithessék aszt, a mi őket szünet nélkül gyötri. A kik éngemet az ugy neveztetett Pápa pántlikácskájáért és Majorságomért ki fütyölnek hátom megett, azoknak én szemekbe aszt merem mondani, hogy ők gaz emberek, és ha ugy fog tetszeni nékiek, akar mi módon is kész vagyok meg mutatni, hogy haszontalan, gyáva gaz emberek. Ne légyen nékiek az én cselekedeteimre gondjok, számot adok én azokrul, kiknek illik adni — az iljetén gassen puboknak nem tartozom semmirül számot adni — ha pedig a számoltatásra csak ugyan vágyások vagyon, szóljanak ők szembe mint férjfiuhoz illik, és nem pimasz gyerek módra hát meget, könnyü akár kit is hát meget ki fütyölni és gúnyolni — szóljon, nem bánom, az iljen fütyölő vitéz velem szembe — akor meg fogok én nékie felelni. Azon Erdéljbe lakó emberek, a kik nekem gúnyolódva szólottak, nem tudom kik lehettek, hanem akár kik voltak, rágalmazó, hunczfout, gaz emberek voltak, és fel se tészem egy becsülésre mélló, derék Hazámfiárul is aszt, hogy rollam rágalmazó képpen beszélhessen, és bizonyosson nem is beszél — azoknak beszédjét, a kik rollam előtted szollottak, mint[1] hát meget való alacson rágalmazást nemes resignatioval ugyan meg vetem, mind azon által kérlek mond meg nékiek, hogy szóljanak a képpen szembe is velem, mert ha férfiak, ugy illik, én akkor meg fogok ezen tökélletes gassen puboknak felelni. Én ui characteremet fejedelmemtül Érdemeimnek jutalmául nyertem, nem képzelhetem tehát: hogy derék és emberséges embernek szeme előtt rosz opiniot vonnyak magamra azért, mert igaz érdemeimnek jutalmát nyertem az uralkodótul, a populc [!] opiniojával pedig én egy cseppet se gondolok.

[1] Az eredetiben: *mit* csak tollhiba lehet.

Generalis Orczÿ Lőrincz mikor járt Uniformisba és mikor nem, és Rhédey Lajos mikor volt Obersteri Uniformisba, mind erre nékem semmi gondom — én, valamikor tetszik nékem, Uniformist huzok, és soha el nem szégyellem magamot abba. A Guberniummal és Laskaival való — volt — de tökélletessen, és pedig nékem kedvezőleg el enyészett bajomrul — ugy látom leveledbül, kedves Barátom, rosszul vagy tudósittatva — ezen dolog már el mulván, és pedig részemrül ugy a hogy kivántam, többet nem szollok — csak aszt jegyzem meg Néked, hogy én csak hivattattam annak a mi nem vagyok: mert én Majornak neveztetem, és Major valósággal vagyok is, mert Majori szolgálatot már az előtt is tettem és akkor olj érdemeket szerzettem, meljeknek jutalmoztatásáért nem csak a titulust, hanem a valóságos Charactert is adta nékem eő felsége, és az olta is már több versbe Majori characterrel egybe kötöt dolgokat bízván reám a Hadi kormány - azokat annak tökélletes meg elégedésére teljesitettem. — Wesselényivel való bajomat emlited leveledbe Barátom! A kik azon bajomat tudták és látták, mind nékem adtak rechtet, önnön maga Gróf Bánffi gubernator is — én voltam méltatlanul meg bántva, de a sir széle engesztelésnek lévén a helje, ma az én kertembe Wesselényinek emlékezetére Monumentum ál, és én valahányszor árra tekintek, mindenkor a jut eszembe, hogy Wesselényibe igen sok szép, nagy és dicsőséges volt. Cserey Miklósra én se nem haragszom, se véle rosz lábon nem állok, én őtet szeretem és vélle jól is vagyok — csak arrul tettem minapiba Néked mint Barátomnak emlitést, hogy ő a melj Hivatalra vágyott és aszt el nem nyerte, méltatlanul haragszik azért, hogy azon Hivatal másnak adatott — mért haragudjék méltatlanul, a nékie meg is mondottatott, én nékem azomba ahoz közöm nem lévén, szeretem, becsüllöm őtet — csak a mint már mondám, meg nem mondok nékie mindent, a mit érzek. És evel ezen igen unalmos materiat be is fejezem.

Minthogy az Austriai Monarchianak minden részei ezen jelen való Háborúra segedelmeket nyuitják, képzelni lehetet, hogy Magyar országtul is kivántatni fog a segedelem. Erdélj hogy Muszka prédává nem vált, azon nyomos hadi készületeknek lehet tulaidonitani, meljeket eő felsége rendelésire a Comandirozó tétetett — ezen készületek köz segedelmeket kivántak, adot is Erdélj bőv mértékbe mindent,

valami kivántatott: de eddig elő ezen segedelmet mind csak a szegény adózó Nép nyuitván: aug. 20kára minden jurisdictiok Elöljáróit egybe gyüitette Kolosvárra a Gubernator, ki most meg hatalmozott királyi Commissarius is, és aszt tette elejekbe, hogy a törvényes illendőség ugy hozza magával, hogy ezen köz terheket a Nemessi rend is viselje, tartassanak tehát generalis congregatiok, és azokba a fő Tisztek a rendekkel határozzák meg: mi móddal és micsoda mennyiségbe adakozhatik e végre a Nemesség is. Már most fognak [e] tárgyba a Vármegyékbe és Székekbe a köz gyülések tartatni. Ezek sok heljeken lármások lésznek, mert sokan nem akarják, sokan nem tudják által látni, hogy ezen segedelem nyuitásra szükség, és pedig haladék nélkül való szükség vagyon, olj nemü szükség pedig, meljel egybe vagyon Nemzeti lételünk és Constitutionk fen maradhatása köttetve. Én most a Verestoronyi Passusson által Oláh ország széllire, *Rou Vadului* nevü heljig be mentem, a hol már kosák posztok állanak — 12 lépésnyire álottam meg az utolsó kosák posztul, és láttam mind a Muszkáknak, mind Nékünk készületeinket — eggyik részrül való se Békeséges készület — a Muszkák azomba iránt̄unk barátságos figyelemmel vannak és tőllünk félni láttatnak. — Sándor Császár a hirek szerint már is tapasztalhatta, hogy eggy genie erejét a hadi népnek számos volta meg nem gyengitheti — nékie jó volna inkáb Békeséget kérni, mint háborut továb foljtatni, mert Napoleon annyira haladott már előre és Armadai ugy vannak el rendeltetve, hogy fel tett czéljába boldogulni fog, és igy a roppantot [!] számu armadára tett költséggel és a haszontalan vér ontással Sándor Népeit fogja csak szerencsétlenekké tenni. Meg mutatta már asztot Napoleon, hogy eö mindenre eléve el készíti magát, és mindenekrül olj tökélletes calculusu dispositiot tészen, meljnek ki menetele mulhatatlanul bizonyos — és igy Barátom a Te csudálkozásod igen méltó a felett, hogy vélle még is mér valaki ki kötni. — Bécsbül irják nékem, hogy oda érkezett Tudósitások szerint 2-a és 3-a Aug. a két nagy Armadánk közt véres viadal volt, meljbe a Muszkák felettébb nagyon meg verettettek. Hogy a Török és Muszka közt a Békeség tökélletességre nem ment, a bizonyos, mivel a melj terminusra volt a Békeség ki hirdetése tétetve, akkor a Török nem csak nem publicaltatta, hanem eggy $\frac{m}{30}$ emberbül álló armadat álitot fel Nizzánál — eszt pedig okozta Andreossinak Konstantinápolba való meg érkezése — és ez okozta aszt is, hogy a melj Muszka Corpus Oláh országbul Lengyel országba

nyomult volt, a vissza tért és mars directioját a Duna felé Suvalovnak vette.

Én Szebenbe Bruckenthalnak Galleriaját szépnek, igen szépnek és gazdagnak találtam, de rosz rendbe. Bibliothecája még ennél is rosszabb rendbe vagyon; numismatica collectioja el packolva ál egy nagy vasas ládába; ásványi és Bányász gyüiteménye minden systema nélkül almáriumokba széljel hányva. Valóba kár azon roppant nagy kincsnek ilj gondolatlan kezekbe lenni. Utolsó Leveled szerint Rumi nem fogja Sopronyt el hagyni, eszt meg vallom sainállom, mert lelkembe már örültem annak, hogy ő itten rendet fog csinálni. Neuhauser nem volt jelen most Szebenbe, hanem a Galleriába észre vettem, hogy eő nem egyéb, csak egy festő, azaz ecsetjével le tud valamit vászonra festeni, de tudományossan nem ért a dologhoz, az az nem artista a maga fachjába. Nem tudom, Rumi a Tudományokra nézve Szebenbe nem használhatot volna e többet, mint Sopronba; ki tudja nem fogja é eő magát resolválni Szebenbe a Bibliothecariusságot magára válalni. Ohaitva várom válaszszát, és meg tudván gondolkodása módját, én mindent el követek abban, hogy eő be jöijön és pedig ugy jöijön be, hogy ez által maga sorsán jobbithasson. Élj szerencsésen.

A napokba egy ide szomszéd faluba egy B. Bánffi Urat látogattam meg — ebéd után, eng[edelemmel] mondom, az árnyék székre menvén, a tudva lévő szükségre egy régi el szaggattatott irás juta kezembe, meljet küldök is néked azért, hogy Erdéljre nézve hires Rabutin subscriptioja — mást vevék e heljet elő, hát ez is egy 1602. eszt. költ irás — rendre mind csak válogatni akartam, de mind a leg régibb irásokra kaptam, meljek el valának szagatva. Valóságos vétek ilj gondolatlan emberek kezekbe az irások. — Itt ez estve rettenetes történet esék — egy asszony hajadon testvérével tréfálván, elé kap egy pisztoljt és tréfábul reá cserszenti — ez el sül, és testvérit ugy találja szíven keresztül, hogy tüstént meg hala.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2307.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom d. 4. Sept 1812.

Theuerster Freund!

Es freuet Sie *ungemein*, schreiben Sie in dem Brief, den mir die Post diesen Abend bringt, dass ich Assessor des Szabolcser Comitates geworden bin. — Ihre Freude, mein theuerster Freund erschreckt mich; ich besorge, dass Sie dieses unter dem Artikel Beförderungen etc. in den Annalen anführen könnten und eile also, Sie sehr dringend zu bitten, dieses Vorfalles gar nicht zu erwähnen. Obergespäne erweisen solche Ehre jedem Fremden, der in ihren Comitaten erscheint und so ist das sehr wenig Ursach', zur freundschaftlichen Theilnahme. — Ich erwarte keine Ehrenbezeugungen, Beförderungen etc. etc. sollte aber je das Glück mit mir seinen Scherz doch treiben wollen, so bitte ich Sie, sich zu erinnern, dass mein Stolz darin besteht, dass ich mir aus Titulaturen gar nichts mache. — Nochmals bitte ich Sie, hätten Sie über mein Szabolcser Assessorat eine Meldung gethan, so machen Sie, dass davon nichts in die Annalen oder sonst wohin komme.

Sie protestiren bey dem Schluss der Nachricht über sie *Rumi*'s im Eisenburger Comitat, dass Sie mir diess nicht aus Eitelkeit mittheilen und ich kann Ihnen nicht sagen, wie sehr mich es freut, dass Sie mir das gesagt haben. — Liebster theuerster Freund, der Adel, den uns die Armales geben, ist nicht gar sehr viel werth; aber bey Gott! in Ungarn ist es nicht gut ohne *Edelmann* zu sein, zu leben. Ich wünschte dass Graf Széchényi und noch ein anderer Ung. Grosser Sie bey dem Gesuch um die Armales bei Hofe anempfehlen wollte. Da Sie Ihre Abstammung aus dem Eisenburger Comitat wo die Rumis Edelleute waren und sind, beweisen können; so könnten Sie mit Wahrscheinlichkeit vorgeben, Ihre Voreltern seyen Edelleute gewesen und Sie bäten also, dass die kön. Gnade Ihnen den Mangel der Geneal. Proben ersetzen, Sie nobilitiren wolle. Verschertzen Sie dieses ja nicht; es kann ihren Kindern nützen. Der Kanzler Teleki würde sich gewiss freuen, Ihnen behülflich dabei zu sein; unterdessen wünsche ich, dass dieses Ihnen lieber ein *kathol. Bischof* als der protestantische Teleki gewähre; denn wenn Teleki bei Hof auch seinen ganzen Credi that,

so ist es doch besser, wenn ein protestantischer Gelehrter nicht durch einen protestanten empfohlen wird.

H. v. Bayzáth, der unsern Obergespan hieher begleitet hatte, erzählte von *Engel*, was Ihnen über seine Gesundheit der Széchenyische Leibarzt Kis József gesagt hatte; Engel soll sogar *stinken*, so, dass derjenige, der mit ihm spricht, oft noch Tabak geniessen muss. — Schade um Engel. Er war werth lange, sehr lange zu leben. Menschlichkeiten vergebe ich ihm zwar; er hat für diese hinlänglich gebüsst. Wenn man ihn doch bewegen könnte, die ersten Zeilen, die in seiner Geschichte von Ungarn stehn, und wo er von *seiner Trinität* ohne alle Noth spricht, auszustreichen. Ein Schriftsteller von Werth ist auch ohne Hofconcipist u. Secretär und Consistorialrath u. Censor zu sein, gross genug. — *Hajnóczy* lachte süss als er mir erzählte (u. er that diess zwei verschiedene Mahle), dass der Historiograph *Palma* selbst in freundschaftlichen Correspondenzen an seinen Zögling Széchényi sich stets unterschrieb: Fr. Car. Palma, Episc. *Colophoniensis*. — (Als Kaiser Joseph 1770 in May nach Ujhely u. Patak kam, erwartete ihn die Deputation des Zempl. Comitats, ich glaube in Köröm, u. da sie geglaubt haben, der Kaiser werde gewiss *nicht* so bald erscheinen, so thaten sie sich herzlich gut, so wie man diess 1770 von Zemplinern sich vorstellen kann, bei denen der gute Wein wächst, Sie waren ziemlich benebelt, als man ihnen ansagte, dass der Kaiser anfahre. Die nüchternen gingen ihm entgegen, die benebelten hielten sich weislich entfernt. General Lacy bemerkte sie und sprach den einen an. Er hatte ihn um seinen Namen befragt. Die Antwort war: «Ego sum . . . . . y[1] Inclyti Comitatus Zempliniensis Supremus Commissarius.» — Lacy erschroken über die lange, bizarre Titulatur, sagte darauf: *Quanta Bestia!* und ging. Der Besoffene war nicht genug besoffen, den Stich nicht zu fühlen!)

Was Sie mir von dem braven Juden (schreiben), der Ihnen das Geld lieh und die Interessen noch verbot, hat mich tief gerührt. Derjenige, den dieser Jud für Gott und Gottessohn gewiss nicht ansehen will, hat einst bei einem Vorfall, dessen ich [mich] nicht mehr erinnere, gesagt: «Ilyen hitet nem találtam Izráelben, jetzt können Sie mein theuer Freund sagen: a' keresztények között. Ich wünschte, dass Sie Gelegenheit hätten Ihre Achtung gegen diesen edelmüthigen Ungetauften, Beschnittenen, öffentlich zu bezeigen. Wir sollten

[1] Az eredetiben is hiányjelekkel.

uns angelegen sein lassen, Gefühle des Schönen durch jeden Weg zu verbreiten und Corporationen, die gedrückt sind, so viel an uns liegt, heben. *Ich bin ein grosser Freund von Juden* und das ohne Nebenabsichten. Die armen Teufel sind so sehr erniedrigt und wir demüthigen sie noch mehr. Die Regierung trägt die Schuld, dass sie nicht sind, wie wir.

Ein runder, wallender Bart ziert ein volles, manchsmahl auch ein knochichtes Gesicht gewiss sehr. Aber eine barba carens pilis, est omni tempore vilis. Ich würde einen Spitzbart haben, wenn ich mich nicht rasirte; denn ich bin fast ohne Backenhaaren. Was einen Bart zu tragen koste, weiss ich aus Erfahrung; seit December 1794 trug ich ihn bis Juni 1795 und dass ich ihn tragen musste, gehörte unter die empfindlichere körperliche Qualen meiner Wange: denn da meine Barthaare sehr hart sind, stachen mich die kürzeren in den Hals und einige gingen in die Fäden meines Kissens und ich erwachte oft darüber, dass dadurch das Barthaar mit der Wurzel ausgedreht war. Wenn mich ein Bart auch schön machen könnte, ich trüge keinen. Wie unleidlich grau würden manche . . . . . [1] durch den Bart, wenn dieser Mode würde, da sie dieses auch ohne Bart so sehr sind! (Wissen Sie woher ich den monachalen Vers oben, Zeile 2 herhabe? Aus der Lehre, ob es 2 oder 7 Sacramente gebe: **b**-arba zeigt **b**-aptismus an, **c**-arens die **c**onfirmatio **p**-ilis weiss ich nicht mehr; und ich möchte auch dieses vergessen, wenn das Vergessen von mir abhinge.)

Meine Freunde Szemere und Helmeczi in Pesth schreiben mir noch immer von *Horváth's* Beförderung zur Bibliothekarstelle und es lässt sich also daran schwerlich zweifeln. Unterdessen kann H. den verblindeten *Ürményi* nicht gleich verlassen, bis er nemlich sein Archiv nicht ordnet und die restantes materias nicht endigt. — Gerne glaube ich's, dass Müller [!] den *Horváth* zu dieser Stelle nicht wünscht; er fürcht', dass dieser ihn bald gänzlich verdunkeln würde. Unterdessen sind sie sich doch gut zugethan, wiewohl sie *sich sehr gut kennen.* — Miller wird froh sein, ein unthätiges Leben führen zu können, um welches ihm ja sehr zu thun war. — Ich kenne den unnützen Menschen noch von Grosswardein.

[A levél többi része hiányzik.]

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1893. évf. 110—112. lapjain.]

[1] Az eredetiben is így, kipontozva.

2308.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Tihó. Sept. 5kén 812.

Kedves Barátom!

Régtől fogva hánykodván hosszas elhalgatásodnak okán, kedvetlenséggel értettem Vesselényitől, hogy utóbbi levelemet nem vetted, 's elveszését gyanittod. Vásárhelyről írtam vólt neked utólszór, még pedig, ha jól emlékezem, másfél árkosra. Sajnállanám ha el tévelyedett vólna levelem; nem mintha következéseitől félhetnék, mert a' mit neked írtam, akármely betsületes ember meg ólvashatná, hanem hogy némelly bizodalmas ki ereszkedéseim vóltak benne eggyes emberekről, mint p. o. a' Zitsi Károlyról való feleletedre egy Replicám, 's egyéb a' félék, a' mik tsakugyan nem minden ember órrára valók. Nevezetes levelem vólt az, — írtam volt benne a' Magyar nyelvről is, hogy állanánk öszve egynehányan, 's készittenénk egy Lexicont, melyben a' Két Haza elnevezéseinek meg válogatása 's egyeztetése lenne. De mivel a' nekem-szólló írásodban (melyet Miklós meg mutatott) a' többi között ezt ólvasom: Hogy Rumi még nem vette a' praenumeratiót, erről a' jut eszembe, hogy abban a' levelemben fogtam vólt igérni a' praenumeratiót, 's innen azt gondolom, hogy talám mégis kezedhez ment. Kérlek tudósits: a' *Tihó p. Bréd,* ez a' közelebb lévö Posta Statio.

Igen szivesen köszönöm hogy a' Vármegyék Gyüléseinek tárgyáról 's végzéseiről tudósitottál. Ittis el kezdődnek a' jövő héten a' Vármegyék Gyűlései, ugyan azon okból. Diaetát, a' mint Kolosvárról írják, tellyességgel nem engedett ő Felsége, pedig azt tartom hogy több haszna lett vólna benne. Jót mernék állani, hogy a' Lengyel Nemzet helybe állittása egy ollyan rugó lenne a' nagy Subsidium ajánlására, melynél hathatósabbat soha sem lehetett vólna elé venni. Ebben az esetben, mikór egy el szaggatott és lététől meg fosztott Szomszéd Nemzetnek helybe állítása forog fenn, szégyen vólna a' Két Magyar Hazának meg nem erőltetni magát. Pénzünk igaz hogy nints, mert ha azt a' kevesetis ki veszszük a' belső Commercium Circulatiójából, a' mi még benne van, tsupán tsak Csereivel segittünk magunkon, 's a' leg durvább Nemzetek sórsára jutunk: — de van búza, van bór, van pálinka, van marha,

van ló, 's e' félét adhat még az Ország. Azomban Barátom, a' milyen kész vólnék mejjfájásig declamálni egy Diaetán a' végre hogy Erdély a' Lengyel nemzet helybe állitására segedelemmel legyen, éppen olyan idegeny vagyok a' Vármegyénként, Nemzetségenként és fejenként való ajánlásoktól. Az a' Tót a' kiről irsz, soha sem gondolkozott a' Status Sisthemájáról, 's nem tudgya szegény hogy a' leg szabadobb Országokban is némely része az egyenként való ember szabadságának éppen azért van meg kötve, hogy a' többi annál erősebben állyon 's meg rendithetetlen legyen. Ángliának a' Szabadsága azon az erősségen nyugszik, hogy a' Király senkire sem vethet semmi fizetést ha tsak a' Parlamentom nem decretállya; nállunkis igy van ez a' Constitutio Spiritussában; de ha Vármegyénként, Familiánként 's egyenként szabad az Ország eggyes munkálodásának megakadását ki pótolni, úgy osztán hiába reserválta magának az Ország ezt az Activitást. — A' Királynak az alattvalóihoz való szeretete ollyan betses dolog, mellyből nem igasság és nem tanátsos hogy egyenetlen részesülésre útat nyissunk némelyeknek, mert igy a' nagyobb résznek vagy igen kevés vagy semmi sem jut belölle, holott minden betsületes Hazafinak egyenlő jussa van abból részesülni, és tsak a' Magát fel áldozó érdemnek van jussa többet nyerni belölle mint a' többinek. Igen, de a' magát fel áldozó érdemmel nem igasság 's nemis szép egy karba emelni az *ajándékozó* embert, mert *ajándékozni* a' rosz embertőlis, a' hamiss lelkütölis ki telik; 's a' ki leg többet lop, tsal, vagy fatsar ki másoktól, a' leg többet ajándékozhat akárkinek. — Paralellába teszem a' Királynak mindenekre egyenlő mértékben oszlandó szeretetével (vagy, ha ez a' ki tétel udvaribb, Kegyelmével) *a' Hazafiak vagyis Pőlgárok Hívségét*. Ezis ollyan jószág, mellyből a' Fejedelem minden Pólgártol egyenlő quottát kívánhat, 's igen roszsz Politikán épitt, hogy nem úgy viszi az Országlását, hogy mindenektől egyenlőt érdemellyen. Már pedig, ha az *adást* egyenként fogadja el, 's ezt hívség zálogául veszi, a' nem lehet egyenlő, mert a' ki hivségtelenebb hozzája, éppen az adhat neki egyéb kinézésből 's értékének többségénél fogva nagyobb ajándékot: és igy, ha az alattavalók hívségét az adományból méri, meg tsallya magát; az alattavalóiban pedig azt az élesztő hiedelmet meg fojtya, hogy az, a' kitől kevesebb adomány telhetik ki, tisztább hívséggel lángólhat Törvénye, Királyához és Hazájához, mint más, a' ki száz annyi ajándékot adott: 's meg fójtásával ezen hiedelemnek a' hívségis apad a' szívekben. —

Az egész moralis Characterre bé-fojása van ennek, söt a' Religióbais: mert ha meg szokjuk azt hívebbnek tartani a' Királyhoz és Hazához, a' ki nagyobb ajándékokkal kedveskedett, egyikünk a' másikunkra megvetéssel kezd letekinteni, 's magunk közöttis azt kezdgyük hívebb barátunknak, jobb Apának, jobb Atyafinak, 's a' t. tartani, a' ki nekünk többet ád. — Söt jobb Kereszténynekis azt fogjuk itélni a' ki a' Templomokat és Papokat gazdagabb ajándékokkal tetézi! Mitsoda tévelygések! mitsoda balgatagságok! Nem kell hát a' Királynak senkitől kérni, senkitől el venni az ajándékot, mert ez a' Majestásnakis kisebbségire van, hanem az *egész Néptől,* az *egész Országtól.* mely egybe véve nem kisebb senkinél, sőt gyökere minden elsőségnek, 's alkotója a' Fő hatalomnak. Ez adgyon, mikór láttya, hogy igasság és illendő adni; ez oszsza fel az ajánlott Summát a' Részekre és részek részeire, 's mutassa bé úgy, *mint az egész tellyes és meg oszolhatatlan hívségnek zálogát!* Ha ellenkezőleg tselekszik az Országlás, a' maga erősségeinek rúgó tóllait lágyittya meg, 's tapasztalni fogja elébb-hátrább a' nép gondólkodása és érzése módgyának meg alatsonyodásából önnön erőtlenülését; mert bóldog és győzhetetlen Országlás tsak a' lehet, a' mely Népének jó Characterére támaszkodhatik. Ez az én vélekedésem, ezt fogom el mondani a' Vármegyék Gyűléseiben, 's talán ezt fogják felis írni: — ha pedig el nem fogadják, lássák! a' gyógyithatatlan betegnek órvossága a' halál.

A' mi ezt a' háborút illeti: Kezdettől fogva úgy jövendöltem, hogy Napoleon nyertes leszsz, mert a' nagyobb ész fél annyi testi erővelis mindenkór győz: hanem, hogy azt a' mit el foglal, békében meg tarthassa (Lengyel Országot ide nem értve, de aztis tsak úgy nem értvén ide, ha valóságos Nemzeti és kévántt Existentiát ad neki), nem gondolom. Könnyebb foglalni mint meg tartani; aztán az ő Népeis fogyton fogy, apad, manufacturái hanyatlanak, földmívelése lankad a' sok hadakozás miatt: lépjék ki az élők sorából, 's támadgyon más Országban Successoránál nagyobb Genie (arany böltsőben pedig, 's az imádó hízelkedés maszlagai között Sultánt igenis, de Geniet nem nevelünk, mert a' Genie ki nem fejtődik olyan elementomban), magoss feltételeinek hoszszas erőlkedéssel emeltt épitménnyei két három esztendő alatt öszve omlanak. A' tartósság jeleit nem látom bennek. — Azomban

Quo Musa tendis? defuit pervicax
Referre sermones Deorum etc.
Magna modis tenuare parvis!

Azt írod Barátom, hogy a' Haza szeretete nem mindenkór azt kivánnya a' mit a' Corpus Juris és Verbőtzi: -- Ez igaz magában, de tsak ollyan igaz mint mikór azt mondanád, hogy nem mindenkór az a' jó út a' mellyen járunk 's a' mely verve van. Igenis, de mikór ezernyi ezeren akarnak valahová jutni, 's el hadgyák a' vertt útat azért hogy nem mindenkór az a' leg jobb, ha annyi felé indúlnak a' hányan vannak, vagy bár tsopórtokba oszólvais, ha rengeteg erdők sűrűségeibe 's kietlen puszták közé érkeznek, ha a' bé fellegesedett ég el rejti elöttek a' napot, 's nem tudgyák hól van a' Kelet és Enyészet, — lehet — lehet, hogy némelyek feltalályák a' jobb útat, de tsak magoknak, nem az egészsz útra indúltt sokaságnak. Kalauztis kaphatnak, de ki felel rólla, hogy oda nem vezeti őket a' hová eggyik sem kívánkozott! Kivált ha abban a' Tartományban már több útnak indúltt Sergekis el vesztették az úttyokat. Egy Nemzetnek Századok próbáin épültt össi Törvénnye az a' vert út, melyen ha kerültekis valamit, ha dötzögős és gajos, vágásos és gödrös húzamatokon kellettis által verdődni, legalább *igen roszszúl* nem jártak. -- Az emberi véges értelemnek mindenkór valami modelájának kell lenni, mely őtet felettébb meg ne tsallya, irott és megpróbáltt Törvénnyeinek kell lenni, melyhez ragaszkodhassék. Anglia nints roszszúl, noha jobbanis lehetne, — 's minek köszönheti hogy így van a' mint van? Törvényeihez való ragaszkodásának. — Meg ne ütközzél mindazon által, 's ne hogy azt gondóld, hogy minden jobbittásnak ellensége vagyok. -- Jó jobbittani, tsakhogy a' jobbittás színe alatt roszszabb állapotba ne essünk. Még eddig a' mit a' mü régibb Törvényeinkben 200 esztendőtől változtattak, abban semmi boldogulást nem látok.

Él̈y szerentsésen! Ruminak még nem szedhettem öszve a' praenumeratiókat, mihent öszve gyüjtöm, el küldöm. A' Feleségem esméretlenülis köszönt, énis Tisztelem Grófnédat; — kérlek, írj a' Brédi Postára, de más kézzel tituláltasd leveledet. Maradok

Hív barátod
Cs. M. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2309.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

A' Kedvesnek! a' Bájolónak.

Széphalom, Sept. 7d. 1812.

Most veszem Nagysádnak levelét, szívemnek szeretett jó leánya! a' Süsiét pedig nyolcz nappal ezelőtt. Jókor érkeztek, édes barátnéim! én is olly forma tespedésben vagyok rég olta, a' millyet a' Grófné panaszol, de azzal a' külömbséggel, hogy ez az én lelkemet le nem veri mint a' Grófnéét, hanem engem csak alkalmatlanná tészen még leveleket is írni, annyival inkább egyebet dolgozni. Azt panaszolják legszorosbb barátim is, 's azok a' barátim, a' kikkel közös dolgaim vannak, a' mit Döbrenteink, hogy hallgatásom őket rettegteti. — Nem ért semmi baj, 's feleségem 's gyermekeim — (ez az én világom) — élnek 's egésségesek: az a' bajom, hogy holmi történetek kikaptak megszokott életem' neméből, ide amoda kellett futkosnom, 's a' honn-űlni-szerető helyébe nem tudja fészkelni magát. A' Lolott szép levele, 's az a' barátság, melly ebből a' szép levélből szóll hozzám, vissza fogja adni nyúgodalmát lelkemnek, 's megfrisűlt erővel nyúlok majd régen heverő dolgaimhoz.

Édes Lolott! Nagysád az én lelkemet az életnek *őszéből* kikapja 's vissza tészi az örökre elvirított *tavaszába*. Nagysád öreg napjaiban is ifjú sőt gyermek lesz valaha, mint a' szép Süsie: de mi szép ezt a' gyönyörű, ezt a' bájos lelket a' maga tavaszi kifakadásaiban látni! Oh élje ezt a' bájos kort Nagysád a' maga kibeszéllhetetlen bájosságába, 's néha néha ragadjon-el levelei által engem is ebbe a' bájos körbe. Ihre schönen Briefe, dieser Zauber, den diese Briefe athmen, reissen mich aus der prosaischen Wirklichkeit, wo ich mich so gerne finde. Öreg vagyok, sokkal öregebb mint a' Nagysád szép és jó anyja, nem szerethetek semmit, semmit, Sophien kivűl: és még is mikor ezek a' Nagysád levelei jőnek, oda előttem ez a' nyomorúlt való világ, valamelly kedvező Tündér kikap belőle, mindent elfelejtettem, el még Sophiemat is, 's ifjúvá válok Nagysád körűl, 's nem barátja vagyok, hanem Kedvese, szeretője, szerel-

mese. Az elfásúlt öregnek mennyei boldogság ez az elrészegülés. Örökre eltűntek eggykori örömei, 's ő ezeket csak az imádott Lolottnál leli-fel. —

Lolott! miért vagyunk mi olly távol egymástól? Ha Nagysád közel laknék hozzánk, Susie Sophienak lenne öröme, Lolott az enyém, 's az én lyányaim Lolottban fognák magokat tükrözni. Eggy házat fognánk csinálni, 's viszontszeretetünkben lelnénk-fel az életnek minden boldogságát. Miért nem tudok én itt valamelly szeretetre méltó Ifjat, a' kit megragadhassak, 's tolnám hogy menjen, 's az Erdély kedves leányát hozza ki közzénk! — 'S ha ez megtörténhetnék! — ha megtörténhetnék! — szédülök örömömben.

A' Nagysád Cousinja levelét gyönyörködve olvastam. Nagy áldozat a' mellyet anyja, a' Grófné, teszen neki, hogy most a' pengő pénz szűkében, kiereszti, 's oda ereszti, a' hová pengő pénz nélkül menni nem lehet, 's reménylem a' kis Gróf mind most érzi már mind ezután mindég érzeni fogja, mivel tartozik ennek az anyának, 's úgy járja-meg azt a' földet, a' hogy eggy illy anya óhajtja. — Irja meg Nagysád ennek a' kedves barátjának, hogy ha Rómában leend 's Párisban, bukjon-meg a' hely' Istensége előtt a' Kazinczy' nevében is, 's imádja azt a' nagy Istent. — Mit nem adnék értte, ha azt a' helyet én is láthattam volna! —

A' Gubernátor levelét annál nagyobb örvendéssel fogadtam, mert tulajdon kezével vagyon írva az egész levél. Van nekem, az az Gyűjteményemnek eggy más levelem is, mellyet ez az Úr subscribált. — Erre reá írtam, hogy a' Grófnéhoz van írva a' levél, 's mivel a' Gubernátornak meleg részvétét festi az idv. Grófnak halálán, ez a' Gyűjteménynek nevezetesebb darabjai közzé tartozik. — Csókolom mind a' kettőért azt a' szép kezet, melly nekem ezt nyújtá.

Éljen szerencsésen, kedves barátném! Nagysádat a' fogadott anyja és a' fogadott testvérei szívesen csókolják, megtisztelt atyja pedig gyönyörködve, kevélykedve, 's a' mi nem kevésbb — gyönyörűséggel. Ölelem Nagyságodat, bájos gyermek!

tisztelő barátja:
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.)

2310.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Sept. 7d. 1812.

Kedves barátom!

A' Grófnéhoz és Lolottunkkoz írt és ezzel eggyütt indúló levelem el fogja verhetni az Úrnak barátságos gondjait, hogy engem valami kedvetlen érhetett, 's a' helyett az eránt tudósítom az Urat, hogy utolsó levelem olta mik körül fáradoztam.

Institórisz magára vállalta hogy Egyv. ford. Irásaimat újobban el kezdi nyomtattatni, mert annyi képpel, olly csinnal többé nem nyomtathatunk. — Hogy Institórisz, a' maga pénzét mellyet eggy Tomus kiadására fordít, *bizonnyal* is vissza vegye, *hamar* is, én neki azt tanácslám, hogy kezdje az ötödiken, melly Bácsmegyeit, a' Vak Lantost, a' Repülő szekeret, és Brydonne után Etnát foglalja magában. Reá álla. Bácsmegyeit tehát újra dolgozám, 's mindent igyekeztem neki adni, a' mi méltó legyen azon javallásra, mellyet eggykor nyert és a' mellyet még mostanig is bír, mert engem nem szűnnek meg sürgetni, hogy adjam-ki újra. Sok benne el van kurtítva, sok egészen elhagyva, sok kicsinosítva, sok bővítve, kitoldva. Nevezetesen eszembe jutott, hogy az öreg Ráday arra kért, hogy ha valaha újra kiadom, hárítsam-el Mancziról — ez most N á n c s i és nem M a n c z i, mert a' Manczi név igen kedvetlen név — az állhatatlanság' mocskát, 's ezt úgy tevém, hogy eggy levelet íraték a' Bártfai ferdőből eggy leánnyal a' barátnéjához, ki ennek azt beszélli, hogy Náncsit férjével ezen ferdőben lelé, 's Bácsmegyeiről eggy hosszú magyarázatot halla tőle. Én úgy hiszem, hogy a' kik Bácsmegyeit az első kiadásban kedvellék, itt még inkább fogják. — Ez a' másodszori kiadás, in 8-o. Máj. lesz. képek nélkül, ivó de szép papirosra.

Tudja az Úr tőlem, hogy Trattner a' Kis verseit által vette, hogy tulajdon költségén fogja nyomtattni. Bizonyos félre értés miatt Tr. a' MSt Kisnek vissza küldé. Megtudván ezt Vitkovits, ki Dayká-

nak kiadását tőlem kikérte, nekem ír, hogy ő többé Daykát nem nyomtattathatja, 's kért hogy szóllítnám meg Trattnert, míg a' Kis verseinek helyeket más munka nem foglalja-el, hogy ő, az az Trattner, Kis helyett nyomtassa Daykát. Tr. elfogadta kérésemet, de ki kötvén, hogy én tégyek eggy jelentést a' Praenumeratorokhoz. Kultsár ezt a' Jelentést már széljel küldé, Decsi még nem, de ő is fogja. Ez az ára:

Velinre	3 f —	Váltó czéd. az az	15 f — —	
Schreibpapier	2 f 30		12 f — 30	
Druckpapier .	3 f —		10 f — —	

A' Praenumeratorok nevei a' könyv elébe fognak nyomtattatni. A' név, a' hivatal, a' lakás fel lesz téve, de Méltóságos, Tisztelendő titulatura nélkül. Tégye az Úr így.

Döbrentey Gábor Úr Andrásfalván Erdélyben.

Gróf Gyulay Carolina Kis Asszony. — Gróf Gy[ulay] L[ajos] Úrfi Andrásf[alván] etc. 's a' pénzt tegye le valamelly solidus kereskedésben Tr[attner]hez, vegyen róla Quietantiát, 's a' Quietantiát a' nevekkel küldje által levélben 's póstán Trattner Mátyás Úrnak Pestre. Nagyon kérem ezt az Úrtól, mert Tr. csak úgy nyomtatja a' munkát, ha Előfizetők lesznek. Itt közlöm a' mustrát.

Kisünk nem neheztel, hogy Versei Dayka által megelőztettek. Dayka után Trattner azokat fogja nyomtattatni. — Berzsenyinek verseiről semmit nem tudok. Ő felment Bécsbe, magát festetni 's metszetni. A' rézbe metszett kép Pestre meg is érkezett. Helmeczi póstán akará nekem megküldeni. Szemere elvevé tőle, hogy ő hozza nekem maga, 's ő maga nem jöve-el. Illyen dolgokat teszen a' mi kedves Palink. 'S hogy ha tehát nem jön, 's nem jöhet, Póstán néki illenék azt tenni, a' mit Helmeczi akart, az nem jút eszébe, mert mindég magán kívűl ábrándozik. — Gondban vagyok ezen kedves barátunk miatt, elrontja magát, 's végre hypochondria lepi-meg.

Hogy Epistoláim Dr Gyarmathy Úrnak javallását megnyerték, mind magamnak örvendek, mind kivált Literaturánknak. Véghetetlenűl kedves azt látni, hogy találkoznak férjfiak közttünk, a' kik tudnak is akarnak is haladni, holott a' nagy Massa nem akar kimozdúlni helyéből, 's még is panaszkodik hogy eggy helyben állunk. De tartok tőle, hogy Dr Gy[armathy] Úr az Ipamhoz írt Epistolában

nem a' *Poétát*, hanem az *Igazat-keresőt* kedveli, hogy a' mit megkedvelni méltóztatik, abban nem a' nyelvet 's poesist, hanem a' philosophiát tekinti. — Jelentse az Úr annak a' tiszteletet érdemlő nagy embernek szíves idvezlésemet.

Cserey Miklós, az az igazán nagy ember, nékem is írt a' társaság felől. Én attól talán félek is. Itéletemet fel leli az Ur is, Cserey is, a' legközelebbi füzetjeiben az Annálisoknak a' Fejér György ezt a' kérdést illető pályaírása recensiójában. (Wiener Annalen, 1812 Jun. Pag. 343) Megmondám ott, ha óhajtok e most Magyar Tudós Társaságot: megmondám mint óhajtom nyelvünk kimíveltetését, úgy e mint a' franczia — mellynek *parancsólták* mi légyen jól mondva, vagy mint a' **német.** Éljen szerencsésen édes barátom. Maradok szives tisztelettel, barátsággal.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz.]

2311.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Septb. 10d. 1812.

Helmeczinek Kazinczy baráti idvezletét.

Tegnap estve vevém Aug. 20d. írt leveledet azon csomóban, mellyet nem tudom ki által az Újhelyi postán hagyál letétetni. Én Néked, kedves barátom, régen írtam volna, ha tudtam vólna, hová kell írnom, mind mivel hozzád írnom, valóságos gyönyör, mind mivel, ha valaha, most tartoztam Néked hálával, 's azt kiömletni nem kevésbbé édes, mint a' bosszút a' rosszaknak. Dayka eránt tehát a' Jelentés kiméne a' Publicumba. Régen vevém azt a' Kulcsár levelei mellett, de miért nem a' Decsyé mellett is, épen nem értem. A' most érkezett 12 nyomtatványt azoknak fogom megküldeni, a' kiket engedelmek nélkül merészlettem megnevezni a' Szedők között. Bár haszontalan ne zörgetnék! bár érzenék, hogy meg vannak *tisztelve,* midőn őket eggy illy szolgálatra hívom-meg! Azt írod, hogy Trattner egészen meg van elégedve ezen Jelentésemmel. Hagyd viszont mondanom, hogy én is egészen meg Trattnernek ezen megelégedésével és azon izenetével, hogy nem lesz ellenére, ha a' két kép nehány forinttal drágább leend is, mint a' Dayka' feje maga volt volna. Ezen engedelmességre annál nagyobb szükségem van,

mivel — nem ijedsz e el? — nem kettőt, hanem h á r m a t tétetek a' munka mellé. A' fej nem illett eggy kis Vignettnek, a' mint azt tenni szándékoztam volt; a' Poetai Berek, mellynek czímje két sor, nem lehete-el vignette nélkül; az pedig az illendőség ellen volt volna, hogy a' principális Munka ne kapjon Vignettet, holott a' toldalék-munka azt kapott, és így kénytelen valék ennek is annak is vignettet adni, azon felűl, hogy a' fej elől álland. A' sok sorból-álló czímlapra Daykának versei előtt tehát a' Herkuláni Régiségek közzűl azt a' rajzolatot vevém-ki, a' mellyen a' musicális tányérnál fülelve hallgat a' Leopard, még pedig nyitott szájjal,[1] melly a' mohosságnak jele. — A' kevés sorból álló Poetai berek elibe pedig Montfauconból a' lant 's a' lant felett repülő lepe; — ez felfelé álló oválban, a' kevés sor miatt — amaz pedig fekvő oválban. A' Dayka fejét és ezen két rajzolatot felküldöttem Gerstnernek 's kértem, szabja olly mértékletes árokat, hogy a' Kiadó el ne rettenjen. Mikor a' választ tőle venni fogom, mindent megírok Trattnernek, 's úgy adom elébe okaimat, hogy szabadságomért ne neheztelhessen. Kevésbbé félhetek ettől, ha Előfizetők sokan lesznek.

Melly jól esett, hogy a' tudva való fél ívet mutatóúl kirakattam! A' Tr. betűji a' két czímlapon 's a' Dayka életében felette nem szépek voltak volna. A' czímlapokat tehát egészen rézbe metszetem, a' D. életét pedig épen azon betűkkel rakatom ki, a' mellyekkel a' versek nyomtattatnak. — Az első Óda elsőbbik lapjára nem két, hanem három strophának kell menni, különben igen sok fejér marad felül 's az Óda Rubricája itt nagyobb formájú betűkből vétetett mint illik. Ezeket addig míg Pestre jősz, 's a' több igazítást értheted, mert én Tégedet akarlak megkérni, hogy Dayka mellett a' Correcturákat vidd.

A' Bácsmegyei csomóját 's a' régen pecsét alatt álló 's Vivőt váró Pölitzet itt tartóztatám, azt hivén, hogy Szemere végre csak elérkezik, vagy valamelly más alkalmot kaphatok. A' mi szeretett Palink gondban volt hosszas hallgatásom miatt, azt írod. — Kénytelen vagyok vallást tenni, hogy nehezteltem reá, és hogy nehezte-lésemet el nem fojthattam a' hozzá sokára csakugyan írt levélben. — Különös dolog az embernek úgy elfogattatni magát a' maga ideáji 's szenvedelmei 's bajai által, hogy nem gondol vele, akármi érjen mást, csak ábrándozik, 's midőn maga hozhatna jóvá mindent,

[1] Az eredetiben tollrajzban ide feste Kazinczy F. két leopardot.

másban keresi a' fonákságot. Ime Te elértetted, hogy én az ő két vagy három levelét azért hagyám válasz nélkül, mert *vártam:* de ő ezt felérni nem tudta! Sem azt nem értette-fel pedig, hogy ha nem jöhet, illő volna a' Várónak megírni, hogy nem jöhet, 's illő, a' Berzsenyi képét, mellyet ő elvont a' postától, mivel nem jöhet, postára tennie. Itt is hallom azoktól a' kik vele gyakrabban vannak, a' Pestiek is irják, hogy ő az élet' mestersége útjába nem tud akadni, 's eggyik botlása után a' másikat követi. Szánom érette, 's intettem, még pedig mint *baráthoz* illett, **megrázva,** hogy végye elejét ennek az elposhadásnak, mellyből előbb utóbb eggy becsületes hypochondria lesz. Bár házasodnék! —

Szokásom szerint sorba megyek leveled' czikkelyein. — Az a' Czinke! — Keresztet vetek magamra 's mondom: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo! — Patakon volt hajdan eggy elöregedett 's hivataljába nagyon beleúnt Professor. Ez, hogy készületlenül járhasson-fel a' leczkékre, tanitványait szollongatta, hogy (talán) Liviusból exponáljanak. Ináncsi nevű deák elolvassa a' Livius textusát, 's exponál. A' szegény Öreg megborzad, hogy eggy hat hét esztendős Togatus olly bolond értelmet rak Liviusba 's felkiált: Frater Ináncsi, Isten uccse bolond vagy. Az egész Auditorium elborzad, hogy eggy Kalv. Pap Prof. Isten uccséz, 's Bányai maga is érzi, hogy sok a' mit teve, 's monda: Salva res est; erubuit! Frater Ináncsi, tanúlj; ember lész belőled. — Ezt előttem midőn Pataki lakos levék, mint nagyot beszéllgették a' régibb Togátusok, Czinke eszembe juttatá. Csak hogy neki nem lehet mondani, hogy ha tanúl, ember lesz belőle. Soha! soha. Oremus: Sed libera etc. etc. — Rettenetes dolog illyeket írni mint ez a' PRÓBATÉTEL.

«'S Pesten néked örül e g g y Universzitás!» FAMA VOCAT! — Az illyen ember nevetségessé tehetné a' legtiszteletesbb érzést is — a' Hazaszeretetet.

A' Brunner imáds. könyve magasztalása a' L[iteratur] Z[eitung]-ban engem nagyon megtéveszte. Meghozattam 's nem leltem-fel benne a' mit vartam, de az talán az én hibám és nem a' könyvé. Nem ismerek jobbat mint a' feleségemé. Abban az a' jó is van, hogy minden § olly rövid mint eggy eggy hely a' Bibliában, 's arra calculált az Iró, hogy ha az imádkozónak lelke el el téved is, *minden nyomon helybe akadhasson.* A' feleségem önn magától tette azt az én észrevételemet, hogy jobb minden könyv nélkül elmélkedni a' vallás az az a' L e g s z e n t e b b dolgairól, mert a' sok-

szori elimádkozása, elolvasása még a' legszebb munkának is azt cselekszi, hogy az elme másutt jár míg a' szem vagy nyelv a' szókon végig megyen.

Köszönöm a' mi kedves barátunknak Siskovics Úrnak ajándékjait, a' Thésiseket, 's örvendek nevekedő dicsőségének. Adja Isten, hogy érdemes Atyjának minden reményei bételjesítessenek benne. Szabadkán járj végére, nincs e ott Pater Lovasy Benedek a' Franciscánus; 's ha ott van, mondjad neki, hogy a' legszentebb barátság csókjával csókolom. Az hasonlíthatatlan ember.

Akarod e tudni, mit tevénk mi Zempl.-ben a' nevezetes parancsolatra? — 407 legény eránt szóllíta meg ő Felsége, 41 ló eránt 's bor eránt. — Adánk mindent, 's miért is ne, holott maga a' Parancs megismeri, hogy e' kívánság Dieta elébe tartozik? 's eggy protestáló kérés és eggy cautela, hogy ez consequentiát ne szülhessen, mindent jóvá teszen. — Mások rettegtek, sopánkodának, hogy oda a' szabadság, Constitutio. Szulyovszki azt tanácslá, hogy a' Magistratus teljesítse a' mi hírünk nélkül. — Hát a' Magistratus külön test e? nem a' mi Magistratusunk e? nem tőlünk választott Magistratus e? 's vehet e parancsot a' mi hírünk *nélkül* és minekünk *ellenünkre?* — Gondolkozásomat ezekből érted világosan. — Szerettem volna, ha a' Dietát el nem oszlatták volna előre láthatván, hogy ez fog történni; de minekutána az eloszlattatott, 's itt hirtelen, halaszthatatlan szükség vala, én ugyan nem tudom mi történhetett volna egyéb. — Napoleon még Jún. 20dika körűl is lépéseket tett a' béke eránt, 's csak akkor voná ki fegyverét a' hüvelyből, midőn Sándor az ő Követjét maga elébe sem eresztette. Jún. 22dikén történt a' Napoleon Proclamatiója a' maga Vitézeihez, 's 24en az ellenségeskedés, 29dikén expedialtatott hozzánk Prágából a' Rescriptum. A' Német tartományok 's Erdély vonják a' had' terheit, 's mi semmit ne tegyünk? Hanem igen is jó azt mondani a' mit ez a' Rescriptum, hogy ez a' dolog Dietára való, és így ő Fels. kövesse a' mit maga is megismér. Osztán nem tudom, ha ez a' dolog Dietán tétetett volna közönségessé, némelly Vármegyék mint állíták vala-ki a' legényeket. Érted melly Vármegyéket értem. —

A' mi Lengyelországgal történt, azt minden jó ember sikoltó örömmel hallotta. Mélyen meg voltam illetve midőn azt olvasám,

hogy a gyilkosúl megölt és most halottaiból feltámadó Nemzet a' Varsóvi Dietán mint hallá talpon állva a' nagy feleletet. Oh mint irígylem most sorsát a' Lengyelnek! melly szép az a' sors, melly Csartoriszkynak juta! — Élj szerencsésen, kedves barátom, 's mondd magadnak, hogy én Novemberig minden postanapot szomorúan fogok nézni, mert az tőled nekem semmit nem hoz. — Berzsenyit óhajtom hogy láthassd.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2312.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos 5a 7br. 1812.

Nekrolog

Ladislaus Sombori ein Siebenbürgischer Edelmann, den man auch als einen vorzüglichen Dichter kennt, verdient nach seinem Tode einige Erwähnung seines Lebens, welches er den Musen gewidmet hat.

Er studirte in dem Ref. Collegio zu N. Enyed, woselbst er Bibliothekär, darauf Professor der lateinischen Literatur, und zu letzt [als] öffentlicher Lehrer der Poesie angestellt war — ein seltenes Beyspiel unserer jungen Edelleute, welche gewöhnlich — als Publici — nach einer kurtzen Laufbahn forteilen; dieser aber — als Togatus — ausharrte; bis er zum Veteran geworden ist.

Nach beendigten Studien begab er sich seinem adelichen Berufe gemäss in die Cancelley bey der königlichen Tafel zu Maros-Vásárhelj; setzte die neubetretene Laufbahn eifrig fort, und wurde bald zum Procurator beeidigt. Er stand wirklich im vortheilhaften Rufe eines soliden Rechtsgelehrten, wie er auch manche glänzende Beweise davon in den Comitats Versammlungen gegeben. Allein seine Lieblinge — die Musen — kehrten sich allmählig zu ihm wieder, seine berufsmässige Beschäftigungen wurden hiedurch nach und nach verdrängt, bis sie endlich in die grösste Vernachlässigung geriethen. Dies war leider mit dem Abfalle seiner Haushaltung verbunden, denn die Sorglosigkeit ging mit ihm so weit, dass er oft bey seinen reicheren Erbgütern die Unterstützung von den minder begüterten nicht entbehren könnte, [!] welche ihn wirklich verehrten —

nicht etwa als den grossen Dichter, sondern als den mächtigen Beysteher in den juridischen Processen. Man erwies ihm Achtung auch im Cirkel der Vornehmen, während er der nächsten Reichsversammlung als Ablegat von seite des Hunyader Comitats beywohnte. Allein er wollte nur als Dichter glänzen; sein Hang zum Nachruhme war überaus gespannt, welcher ihm den Muth einflösste, und jedes zugezogene Ungemach reichlich ersetze.

Einer von seinen Anverwandten hielt ihm die unverzeihliche Vernachlässigung seiner Erben vor. Er erwiederte darauf mit voller Zuversicht: Meine Kinder sind die Erben meines Ruhms; es wird an ihrer Versorgung nirgends fehlen — er meinte die öffentliche Versorgung — Gott bewahre sie von der öffentlichen Versorgung — versetzte der Anverwandte — und dieser meinte die Bettlerey.

Jedoch liess er oft die Stimme des Vaters gegen den Dichter laut werden. Nicht selten sagte er zu seinem Sohne: Mein Sohn! Seyd klug, und vermeide das unselige Dichten.

Anfangs hatte er dann und wann Gelegenheitsgedichte abgefasst, welche sogleich zum Druck befördert, und mit vielem Beyfall gelesen wurden. Hierauf machte er den Versuch über andere Stoffe häufiger zu dichten, bis es endlich sein Hauptgeschäft wurde nichts als Gedichte zu verfassen.

Sein Gönner und Freund der Gubernial-Secretär Herr von Kenderesi besorgte den Druck seiner Wercke, wie auch das getroffene Porträt des Verfassers.

Die Gedichte von ihm sind meistens metrisch und operös, doch aber nicht schwerfällig. Sie zeichnen sich besonders durch kühne Versetzungen der Wörter aus, welche der ungarischen Prosa zuwider zu seyn scheinen möchten. Man findet häufig darin erhabene Gedanken; seltener den freien Schwung, der sich über die Dichtkunst erhebt. Die Philosophie, welche aus seinen Gedichten aushaucht, ist die empirische, wie er selbst auch ein Empiriker gewesen.

Er starb am 31ten August des laufenden Jahres im 57ten Jahre seines Alters auf seinem Landgute zu Szent-György neben dem Fluss *Strigy*, den er meisterlich besungen hatte, *Molliter ossa quiescant.*

Tordos 10 Szept. 1812.

Nagy Érdemű Barátom!

Mikor szinte válaszolni készülnék leveledre, vészem a' jelentő levelet, hogy mennyek Somborit el temetni — az ő kivánsága volt ez. Vissza jövén egy kis Biographiát próbáltam adni rólla; ha néked ugy fog tettszeni, hogy az Annalesekbe iktasd, vedd pennádra; mert nékem ez első próbám volt és nem bízom hozzá. Köszönöm, igen köszönöm betses tudósitásaidat: de zavarba jövök, mikor nékem kell válaszolni, nem lévén hogy mit irjak.

A' mit kivánsz a' Columnákra szedett Credokhol, arra nem tudom mit igérjek. A' gondolat igen szép; de realizálni nem kis dolog — próbát tészek ugyan, noha magamat nem biztatom előre.

Tordosi csendességembe készült irmányaimat [!] minden órán kapni fogod egy csomóba: ott valami lesz a' német irások közt, a' mi meg eggyezik a' fejjebb emlitett gondolattal. Magyar irásaimat, meljek közt egy Agenda is leszsz, 's ha néked tettszeni fog — *Nádaskai Tipografus*, és a' censura nem ellenzi, nyomtatás alá botsájthattya — csak név nélkül. Erre különös okom van, 's nem valami Modestiából tselekszem.

Irod hogy Proteusod vagyok még: melj talán nem azt tészi, mint ha én nem egy nyomon járnék, mert a' principiumom azon egy. Ragadd meg azt, úgy engemet is megragadtál: de tégy úgy, mint Hercules tett Anteussal: tartsd fenn, hogy a' földhöz ne érjen, mert külömben ismét Chimaera válik belőle, az az: az Empiriumostól totaliter kell abstrahálni.

Láttad é a' Kenderesi Ur válaszszát Prof. Nagy Ferencz Urhoz a' Coson aranyokról? a' Sombori verse van a' végibe iktatva. Még semmi jelit nem láttam a' trigonometriai Táblám Recensiojának, a' mint Prof. Kézy megigérte. Verleger nélkül oljan a' Munka, mint az expositus gyermek — Német-Országban. Grófnéd kezeit csókolom — téged ölellek képzeletben. Eltévedt leveledet nehezen kaptam kézhez; a Manichaeus Bérekesztésit a' tulsó lapon találod.

A' Tünet szörnyü Metaphisicus
'S bodor beszédén látni, hogy sokat
Olvasta Plátot. Engem ízletem
Más utra vonsz-el: 's a' ki napjait
A' szépnek szentelé, 's még a' Valót is
Azért kedvelli, mert alakja szép:
És a' Való 's a' Szép egy tő-Virágai,
Festetlen lelkem úgy nem lel ketset;
Mint a' lelketlen testen nem. Csatázott
Felettem a' két isten itt is, és
Az, a' kitől a' Szólló elvonni igyekszett.
Sokszor sugallá, hogy tekintsem a'
Palást alatt a' kecske-lábakat.
A' kecske-lábakat nem láttam én:
De nem kevés heljt a' letzkét mosoljgám.
A' sok semmit nem ér. A' Bölcs Szabad?
Óh az! ha néki csendes éjszakát
'S más nap' jó reggelt nem mond — a' Profosz.

Sombori emlékezete.

Lanttal akart Musám keseregni: lantya de kéttszer
Tsökkene; tám gyászol, Sombori, téged ez is.
Ujra kezem botlik, 's panaszos Alagyára szaladnak
Verseim; és a' lant hurja kezembe szakad.
Mi dolog? Int Fibus: Ne siess ébreszteni lanttal
Most az Irigységet Sombori sirja felett,
Még ne siess reptetni nevét, mig ez emberi nyom tart,
'S elmékből földi képe törölve ki nincs.
Még át uszsza vizét Léthének, más idö, más év
Érkezik, és újabb századot állit elő.
'Somborid el tűnik szem elől 's csupa 'Sombori névvé
Válva szelek' könnyű szárnyain égre repül.
Mint hamvába fogant Feniks, mikor újra fel éled
Indusi fűszerszám illatozása között.
A' szép csillagok is igy emelkednek ki mosódva
Tengerből, ideig volt mulatások után.
Hosszu éj ködjéből szóllalt meg Bárdusi nyelvén
Osszián; 's késő nap hozta ki fényre nevét.
Sok év mulva kerül magyar ég színére fel ismét,
'S meszszire meg pendül Sombori lanttya megint:

Akkor az iffjabbik századnak Gyermeke nyugvó
Heljire, 's véletlen' sirja' nyomára talál.
Halma le süjjedt már; emlék-köve dűlve mutattya
El sorvadt betükön Sombori drága nevét.

* * * *

Itt nyugoszik Erdély Lantos fia, Sombori: lantya
Hallgat már; de a' Sztrigy meszsze zugattya nevét.

Sipos Pál.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

2313.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom, Sept. 11d. 1812.

Helmeczinek Kazinczy szíves idvezl.

Melly meglepés, édes barátom, mind a' Horvát' részéről, mind a' tiédről! — 'S melly boldogság *illyektől* szerettetni! 's *így* szerettetni! — Elszédített a' nagy öröm, 's nem csuda ha elnémúlok. — Csak azt még is, hogy Te vagy a' kitől a' Sonetteket veszem, a' kitől a' Sonetteknek csak hírét is veszem!

A' Horvát' előbeszéde gyönyörű! — igen gyönyörű! — Hogy ne volna mind az gyönyörű a' mit SZERELEM sugall eszes és ízletes férjfinak, holott Ő azt sugall a' sivatagoknak is! — A' Szemere Sonettjei elragadtak — csudálására, újabb tüzű szeretetére. Melly képek! melly gyengéd érzés! melly nyelv! — Éljen, éljen a' kis mester NAGY tanítványa! —

Oh miért nem fogok minden decennium, minden quinquennium után felkelhetni siromból, hogy láthassam mint viszik elő az újabb Szemerék Literaturánkat, és hogy láthassam, ha Nemzetem boldog lesz e már valaha. Mert én ezt mindég hiszem még, és a' midőn elfogyand hitem, elfogyhat bízvást életem is! —

Ma indúl Pestre a' testvérem szekere által Bácsmegyei és a' mit ezzel eggyütt akarék küldeni Kassáról. Élj! élj!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2314.

Csehy József — Kazinczynak.

Wolhyniaban, Peresba falu előtt, táborban, 11d. Sept. 1812.

Kedves barátom,

Igen nyughatatlanít, hogy még ebben a' Campaniaban leveledet nem vehettem, ebből a' nyughatatlanságból ragadj ki minél előbb. Az én életemet a' hadi szerencse mind eddig nagy gonddal megtartotta; én nem kíméltem egy alkalmatosságban is. A' relatiókban talán meg sem fognak nevezni, de ha a' Strichowoi attaquot fogod olvasni Kobryn előtt, 13d. Aug., gondolj reám. — Itt szorította meg kezemet az ütközet mezején a' Generális, 's köszönt. A' relatio brigádát nevez, holott részünkről egyéb nem vágott, hanem én $^1/_2$ scadronnal, 's balról tőlem egy divisio Blankenstein, a' melly hátam megett a' faluba repliérozott, 's nekem még hátamra is ellenséget hozott. Erőm szakadtáig volt itt dolgom, magam kardja által 5 vagy 6 muszka vérzett, 's rajtam sebet nem tudtak ejteni.

Emmanuel levelét e' napokban kaptam, a' hol igéri, hogy kiadásaid elősegéllésére egy Summát Pestről fog küldeni. Eddig már fogsz tudni felőle.

Mi most 10 nap ólta szinte heverni látszatunk. Ellenségünk a' Lucki positióban tartja magát a' Stűr vize megett, de ki fogjuk belőle nyomni ma vagy holnap. Vezérünk gazdálkodik Regimentjeivel. A' fr[anczia] Császárról igen ragyogó hírek jutnak hozzánk; mondatik hogy 20 m. földnyire közelített volna Moszkva városához, de az ellenség nem akar batalliát elfogadni.

Mit csinál a' mi kedves Virágunk? ha illy alkalmatlan nem lesz az írás; mert a' földön űlök, 's a' tarsoly, a' melly térdjeimen fekszik, az író asztalom, fogok írni neki és kérni, hogy számomra Horatius *Coelo tonantem*jit tegye által magyarra.

Élly barátom jó egésségben. Adja Isten, hogy édes Hazánk' javára gyümölcsözhessenek azok a' munkák, mellyeket itt teszsznek fiai.

Igaz híved
Csehy mpr.
Kap.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 46. sz.]

2315.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Ur, kedves barátom!

Lepkovics Isák eránt ismét szóllottam a' Homonnai ház Fiscalisával. Nem vehetem neki balúl, hogy a' dolog még meg nincs, mert Július olta szünetlenűl tart a' sok Gyűlés, fixum és Conscriptio. Olly kézben van a' dolog, hogy jobb kézben nem lehet.

Nem gondolhatom más okát hogy Dr. Decsy fel nem vevé a' szegény Esperest Ur felől való tudósítást mint azt, hogy ex curiositate valamelly posta expeditor a' levelet felbontá 's elveté. Kultsárnál az No. 13 pag. 76. jelent-meg, de megrövidítve. Azt hiszem hogy az Annalisoknak azon füzetében, mellyet e' héten várok, ez az Articulus is fog olvastatni. Ez úttal nem küldhetek az Urnak Annalisokat, mert kiadtam olvasni. Azok helyett Ujságokat küldök: de azon conditióval, hogy sem elmocskoltatniok, sem elveszniek nem szabad. Az úgy esik-meg legbizonyosabban, ha az Úr másnak nem adja olvasni. — Csudálom hogy Semlyén ujságot nem tart. Én inkább nem eszem, bort nem iszom. A' lelki szükség is szükség mind annak a' ki érzi hogy ő nem csupa *test*. Az Ujság kezdődik No. 1 's megyen usque No. 20. 's csak a' No. 11 és 19 nincs meg itt. — A' No. 149 azt mutatja, hogy szoros a' kapcza. Eggy kezedbe *kereszt*, másikba *kard*. Az kell! az!

Ha Debreczenbe megyen az Ur vagy akárki Semlyénből, járjon végére kérem, ha nincs e a' feleségem számára valami letéve Dr. Szentgyörgyi Urnál, kit tisztelek. Ajánlom magamat barátságába 's maradok a' szokott formulával

Sept. 12d. 1812.[1]

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2316.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Superintendensi hivatalomnak még eddig tsak terhét érzem, melly annál inkább nyom, mennél szokatlanabb. Ha jutalmat adhat

[1] Percepi d. 17. Sept. 1812. — Fazekas I. jegyzése. —

egy illy poeták' nevendékének 's következésképen egy vagy más tekintetben Epikurus' nyájjából valónak, mint én vagyok, vagy eddig voltam: annak még ezután kell valaha történni. Levelet én rest levelező annyit írtam egy pár hónaptól fogva, a' mennyi tőlem más helyheztetésben tíz esztendőre is elég lehetett volna. Ilyeneket tesz az igaz Nemesis: igy bünteti elébeni restségemet.

Arisztippról tudakozódol?

Most két hónapot Keszthelyen töltött Asboth Barátomnál, valamint Lajosom a' B. Zay' Nyitra- 's Trentsén Vármegyei falusi jószágán. Arisztipp igen szép tehetségeket mutat. Én is szemmel tartom őtet, mert Attyához való szeretetem 's barátságom is kötelességemmé teszi. Még többet tennék vele, ha az Annyának egyetlen egye és még olly időben nem volna, mellyben tsak nem egészen az Annya mellett tartozik lenni, 's mellyben tsupán az Annyának adatható 's az Annyától a' feleslegvaló szeretet miatt nem mindenkor követhető tanács által lehet néki használni. Azonban sok jót reménylek felőle, mert a' felesleg való anyai szeretet, ha egyben másban egy kis kárt tesz is, el nem fogja rontani.

Trattner Aug. 22dikén Pesten a Generális Convent alkalmatosságával adott nekem is egynehány exemplárt a' D a y k a' Versei felől való túdósításból. Tizenkét Praenumerans már vagyon, meg lehet, hogy még egy kettő találkozik.

A' több mint hat rendbéli nyomtatott versek 's írások között, mellyekkel Superintendenségemhez gratulálnak, van egy pár ollyan is, mellyek megérdemlik az elolvasást. Ezeket más egypár könyvel együtt minden órán Pestre indítom Sztrokayhoz. Ird-meg, kérlek annak, merre küldje Hozzád, vagy vitesd-el tőle.

Pesten Szathmáry Jó'sefet a' Miskoltzi Predikátort is láttam. Örűltem láthatásán, minthogy leveledben olly szép dítséretet téssz felőle; de annál inkább sajnáltam, hogy a' sokféle foglalatosság 's nagy sietség miatt alig szóllhattam vele egy két szót.

Mint vagy Kedveseiddel? Mi mind egészségesek vagyunk. Hanem én néha a' sok dolog' árjába tsak nem belé fulok. Isten Hozzád.

Soprony, Sept. 12dikén

hív barátod, Kis János.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2317.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak Kazinczy Ferencz
baráti szíves idvezletét.

Helmeczink, kedves barátom, Szabadkáról küldötte-meg nekem a' hat Sonettet, 's meg vagy előzve általa. Kibeszéllhetetlen az az öröm, mellyet nékem ő azzal és még inkább TE adál. Oh, az illy megtiszteltetés *nékem* is megtiszteltetés, 's az illyennek becsét — ki érzi, ki tudja azt inkább érzeni, nálamnál? Fogadd néma köszönetemet. Gyönyörködve kevélykedem a' tőled vett koszorúval.

Nagyon le fognál kötelezni, ha Zsiday Prokátor Ur által nehány nyomtatványt küldenél a' kedves kis munkából, hogy biztosbb barátimnak postán megküldhetném. A' mellyet Helmeczitől vevék, a' Lengyel szabadságért küszdő Csehynek küldöttem. Élj, kedves barátom, 's örülj annak a' szép tettnek, melly napjainkat dicsőíti. Én most egészen annak érzésében élek. Széphalom, Sept. 13d. 1812.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. H. 1425.]

2318.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Széplakon Sept. 14kén 812.

Drága Kedves Barátom!

Örvendem hogy mégis úgy lett a' mint képzeltem: — nem vesztek el leveleid, hanem ott kerestek engemet a' hól régen nem vóltam. Tegnap jöve kezemhez kettő, hihetőleg éppen az a' kettő mellyeknek el tévelyedését gyanítottad. Nem igen góndolnám hogy a' nekem szólló leveleket, vagy az enyimeket, valaki elfogná; mert róllam jó rendin tudgyák hogy a' mit irásba teszek, azt, ha meg kell lenni, — 's némellykór kéntelenségen kivűl is, — ki merem mondani nyilván. — Osztán, ha meg sejditném hogy *ki fogatta el*, kilentz fityegő sem óltalmazná meg hogy le ne mossam! —

Igen interessansok ezen leveleid: 's a' leg szivesebb indulattal köszönöm festésidet. Egyikben sórsod elválását, másikban egy ritka

és nagy nevű embert találtam le írva. Mindenekfelett gyönyörködtem abban hogy magadot bóldog férjnek vallod. Tsak a' híg elme tarthattya ezt kitsinységnek, a' ki a' dolgok betsét nem érti. Hogy kifelé munkálóthassunk, meg nem bádgyadó nemes készséggel, — Házunknál jól kell lenni állapotunknak; Characterünk erősségeis nagy részben ettől függ; mert ámbár Socrates a' roszsz feleség mellettis böltsnek maradott, vagy talám éppen az általis böltsebbé lett, arra a' próbára mindazon által nem vágynám kitéve lenni, attól félnék, hogy a' meg böltsülés helyett meg bolondúlnék. — Már én a' Te szép lelkü Grófnédat látatlanúlis úgy tisztelem és szeretem mintha érdemeinek mindenkór tanúja lettem vólna; 's ólybá nézvén mint Nemének diszét, Barátomnak boldogittóját, állapottya véghetetlenül interessál. Kérlek azért hogy valahányszór nekem írsz, mindenkór írj' felölle, írj egésségéről, gyermekeitekről, azokban gyarapodó örömetekről; 's Kezességed alatt, hogy magamat semmivel méltatlanná nem teszem, nyerd meg hogy számlályon engemet baráttyai közé! — Viszszont kérem, hogy Teis barátid közé számláld az én Feleségemet, a' kiben azis a' többi között igen különös, hogy a Férfiuban az érdemet — azaz az eszet, Tudományt és Charactert — nem a' figurát betsülli. — Ő magais azt kéri.

Én most itt vagyok a' Vőmnél, Makrai Lászlónál, a' ki a' nagyobbik Leányomat tartya, 's ezekben a' napokban egy második Onokával készül engemet meg örvendeztetni. Idejin esett házasságomnak két nagy hasznát vettem: egyik, hogy korán adtam magamat a' valóságokra, másik, hogy idejében kóstolom az ollyan örömeket, melyekre mások rendszerént akkór verdődnek, mikór már nem tudgyák úgy érezni, 's nemis tudgyák több több jóknak eszközivé tenni. A' leányom nagyobbik fia már esztendős, nevemet viseli, jól született, 's ennek nevelésére előre úgy gondolkodom mint a' fiaméra. Tsak egy jó férfiú nevelésébenis eszköznek lenni nem utolsó foglalatosság, 's egy Apának nem kevés öröm *onokája nevelésétis elintézni.* — Holnap menyek Székre (egy Mező-városocska Doboka Vármegyében), ott leszsz a' Vármegye Gyülése: onnan esmét ide, innen pro 24-a Deésre, ott Belső Szólnok gyül öszve. Azután viszsza Tihóra. Nekem Tihóra írj, per *Bréd*, mert az a' leg közelebbi Posta, 's a' Praefectusom bírja. Ha attól tartaszsz, hogy nekem szólló leveleidet valami gyanus-bolond el fogja, petsételd ostyával, boritsd más boritékba, 's azt adressáld így: *à Monsieur Etienne de Gyújto*, ez éppen a' Brédi Posta Mester, nekem pedig Jószágotskáim

fő-gondviselője, vagyis Praefectusom; minthogy szerte-széllyel lévén Jószágotskáim, magam pedig Hivatalommalis, törvénykező ügyeimmelis el foglaltatva, mindenfelé vigyázni nem érkezvén; szükségem van egy Segittőre, a' ki jelen nem létemet pótóllya. Külömben a' mü leveleinket ha el fognáis valaki, semmit sem találna bennek a' miért bal itéletet fórmálhatna róllunk. Én, gondolatím jobb részét szeretném magának ő Felségének meg mondhatni.

Én abban tellyességgel meg nem ütközöm hogy Vaji Jósef (Jun. 24kén költ leveled szerént) a' Diaetával meg nem elégedését mutattya. Sőt igen sokat tartok az olyan férfiuról a' ki a' maga munkájában hejánosságokat keres, és nints meg elégedve vélle. Magam hogy mit tartok a' múltt Diaetátokról, már meg írtam: mostis tsak annyit, hogy ditső látás egy Nemzet Képviselőinek energiája: de hogy azt mikór és mi formálag [!] kell ki mutatni? a' *Calculus*tól függ: mert ha a' beteg idő előtt meg erőlteti magát, nagy bádgyadásba szokott esni. Nem mindenkór örvendek én, mikór a' betegem nagy elevenséget mútat: néha tsak keresztül futó forróságtól jő. Ha eleitől fogva mindenkór így tettek vólna, nagy Nemzeti Charactert magyaráznék belölle: most pedig ollyantól függesztem fel itéletemet a' mit nem tudok. Meg ne ütközzél ezen kiadásomban! —

Itt nagyobbak a' készületek mint eddig. A' hír azt hozza, hogy Moldvában és Oláh Országban esmét sok az Orosz Katonaság. Nállunk a' Fő Quártély M. Vásárhely: — minden úgy áll, mintha Erdély Belli Theatrummá készülne. — —

Prudens futuri temporis exitum
Calliginosa nocte premit Deus
Ridetque si mortalis ultra
Fas trepidat. — — — —

Grófnédnak, a' Te boldogittó Társodnak, tsókolom kezeit, és már most bé rekesztem levelemet aval a' szokott de igaz erőltéssel, hogy igaz és állandó Barátod

Cs. M. mpria.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2319.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Károlj Vár 23dik Sept. 1812.

Igaz érdemü Kedves Barátom!

Sept. 5kén költ igen becses leveledet ide való utazásom alatt Kolosvárt vettem. A mit én Rumi iránt tettem és tenni még akarok, ez nem egyéb, hanem az, a mivel az Érdemnek tartozom, és a mit tehetni valamint igen forrón ohaitom, ugy valóságos örömömnek is tartom. Nagyon ohaitanám, ha Rumi mentül előb irna utasitásom szerint Seiwerth Urnak[1]) — én innen uira fogok Seiwerthnek, ki nékem régi jó emberem, irni és őtet ujjabban is Rumira emlékeztetni.

Én a Dayka verseinek ki nyomtatásokrul semmit se tudtam eddig, és köszönöm Néked, hogy tudósitottál ez iránt. Én magam is praenumerálok 1 exempl. Velinre, 1 exempl. iró papír[osúra] és igy 2 exemplárra; hanem most a pénzt fel nem küldhetvén, kérlek, tégy csak a praenumeransok sorába, és én ha előb nem is, innen való haza menetelemkor köszönettel valami uton meg küldöm néked. Egy jó emberem ada még 2 fl. kezembe, hogy eő is ezzel 1 exempl. iró papirosra praenumerálván, méltóztassál ezen praenumeratiót is ugy tekinteni, mint a meljet az enyimmel eggyütt bizonyossan kezedbe kapsz: ennek neve:

Enlaki Sala Sámuel, az Erdelji Kir. Guberniumnál Concipista Kolosváron.

Buczi hová lett, nem tudom: igérte volt, hogy vacatiora hozzám jön, de még eddig nem jött, ha csak az olta nem, miolta hazulrol el jöttem. Gróf Wassnénak nem régibe vettem Bécsbül levelét, meljbe a Nevelőrül is, a Monumentumrul is uira említést tészen. Az elsőt, kérlek, Rumit szorgasd, hogy meg szerezze; a másikra nézve 5-a Octobr. a Grófné Bécsbül le jövén, ugy is találkozom vélle és meg mondom nékie, hogy Te kivánságát teljesiteni fogod, de légyen kevés várakozással.

Itten a Várba igen sok nevezetes dolgokat lehet látni. A nagy, igen régi, pompás cathedrába feküsznek több nagy fejedelmi férfiakon

[1] Itt a kéziratban még egyszer előfordul e szó: *irna*.

kívül Hunyadi János és László: a Vár fokához közel vagyon a Capistranus régi, mohos kápolnája, meljet hogy szent figyelemmel és senkitül nem láttatva szemlélhessek meg éppen most, minek előtte ezen levelem írásához kezdettem, holdvilágnál estve szemlélek meg. Barátom, szentek, nagyok és szépek valának azon érzések, meljekel ezen mohos épületnek látásakor el telék szivem. Itt van a Bottyáni Püspök által az országnak hagyatott szép Bibliotheka is, mind ezekrül bővebben fogok mentül előb írni Néked. Élj szerencsésen és szeresd tisztelő Barátodot Cs.

Kivűl:

Karlsburg.

Tekintetes *Kazinczÿ* Ferencz Urnak — p. Kolosvár—Debreczen—S.-A.-Ujhely—*Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2320.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczÿ Ferencznek
Vitkovits Mihály
barátságos Idvezletét.

Örömmel tellyesítettem mind azt, a mit rám méltóztattál bízni. A fejér papirosbúl fél rizmát 7 fton váltóban megvettem. A másik nembűl $^1/_4$ rész rizmát, magától Trattnertűl vettem, mellynek az árát 7 fl. és 30 xrt váltóban le is tettem. Ezen két nemű papiros mellé zártam az én Meséimet. Ezeket pogány létekre Hozzád bátorkodom küldeni a végre, hogy Literátori szent Lélkednek [!] hatalmával, még pedig a mindeneket megtisztító Tűz által keresztelnéd meg. Nagy Érdemű Barátom! A Magyar Publicum elejébe vágyok lépni. Eggy olly Lépés, melly a többi literatori lépéseimet végképpen elhatározza. Barátságunkra kérlek, felejtsd el, hogy engemet szeretsz, és a legmostohább criticusi kézzel fogj Meséimnek rostáltatásához. Számtalan, legalább sok hazai Írókat munkáid, és crisiseid által jó útra vezettél. Engem, kit több esztendők olta forrón szeretsz, ne haggy eltévedni. Mond ki kereken Meséimre és Epigrammáimra az utolsó ítéletet. Egyedűl azok, a mellyek javallásod', 's helybehagyásodat megnyerendik, fognak Napvilágot látni, hogy így azon remény-

ségnek, mellyet a hozzám írtt betses Epistoládban felőllem támasztottál, tökélletesen megfelelhessek. Horvát, de leginkább Szemerénk sokat javították e két munkátskámat; mind e mellett a te elhatározó ítéletedet várom. Te tettél Idylliumid és Bátsmegyeid által tsinosabb tollú Magyarrá: tedd, könyörgök, azt is, hogy a Publicum, a jobb fejű Publicum ezen kiadandó Munkátskáim által esmérjen bennem Tanitványodra, hív követődre. Erre, Erre kérlek barátságosan esedezve.

Utóbbi Leveledet ma estve vettem. Holnap reggel indúl Ts Zsiday Úr. Az idő rövidsége nem hágy arra tellyes feleletet adnom Klopstocknak kijegyzett munkáit számodra megszerezni el nem mulatom.

Dajkád' Verseire 36 praenumeranst szerzettem eddig, még pedig többnyire velín papiros példányokra. Novemberig tán meg is dupplázom. — A hozzám utasított két pakétot még eddig nem vettem. Itten arra emlékeztetlek, hogy már nem a Zöldfa utszában, hanem a kereszt útszában a Rátz templomhoz közel 306ik szám alatt lévő Theodorám házában lakom. Jakab napkor költözködtem ide. Most az a fő kívánságom, és reménységem, hogy éltemben ezen öröm lakásomban Tégedet, a régolta Tiszteltet elfogadhassalak. A Pesti Táj rakva vagyon olly Tisztelőiddel, kik várton várnak látni, köszönteni, ölelni. Tellyesitsd reménységünket, kívánságunkat, 's repülly el Széphalmodrúl közénkbe. Hidd el, Új Pestet fogsz látni, 's Triászodat, ki utánnad él, és értted hal, ölelni. Élly boldogúl! Pesten 7ber 26ikán 1812.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2321.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Sept. 29d. 1812.

Kedves barátom,

Recepisse mellett érkezett leveledre írt válaszomat itt éré újabb leveled, mellyet Széphalomra Széplakról írál, mert midőn azt a' válaszomat postára akarám küldeni, Vay Ábrahám, a' Jósef fija, 's a' Kuzínemnek férje, hozzám izent Báriból, a' Kuzínem atyjától, hogy azonnal menjek hozzájok, ők nem jöhetnek, mert most érkez-

nek Pestről; 's szekérbe vetém magamat felségemmel eggyütt 's által szaladék, 's ott ollyakat hallék, a' mik a' már kész levelet elhagyják vettetni, hogy jobb dolgok foglalják-el a' helyet az újabban. Ha szóval adhatnék által holmit, többet értenél: de papiroson még a' meghitt barátok sem szóllhatnak egész szabadsággal, mert p. o. azt, a' mi nevetséges, *barátink* felől is elmondhatjuk, midőn szóllunk és nem írunk, még pedig nékiek megnevezésekkel is; de levélben az ollyat csak az teszi, a' ki nem becsüli eléggé barátjait 's magát.

Alig értem haza harmad napi Báriban múlatásom után, midőn ismét kihívattatám. Udv. Consiliarius Szirmay Antal, nékem nem csak vérem, hanem barátom is, meghalt, 's annak temetésére kelle mennem. Ennek életét a' Hazai Tudósításokban 's a' Bécsi Annalisok Intelligenzblattjaiban fogod olvasni. Tulajdon irásaiból készítem az Öregnek. Nem tudom ismered e nyomtatott munkájit? ismered e őtet hírében? — Ő laxa töltötte nem csak ifjú hanem korosbb esztendeit is, és azért még physice is meglakolt, 's Brútusznak megjegyzése szerént, a' kik így élnek, elvesztik lelkeknek azt az energiáját, melly holmit megtagadni, megvetni tudjon. — Munkájiban sok van nem i g a z. Midőn elborzadva olvastam illyet, én, a' ki az ő gondolkozását ismertem, 's tudakoztam, ha hiszi e ő a' mit ott írt, azt felelte, hogy nem hiszi. De hát miért írja, kérdém. Intelligent me, qui nasum habent, ez vala felelete, és ez: Hiszen ha én úgy írnék, a' mint érzek, úgy engemet etc. etc. — Elképzelheted ebből, millyen vala az ember. Jó Catholicus, jó Sodalis Marianus, nagy ellensége a' Kőmíveseknek, de a' mellett osztán nagy ellensége a' Papságnak is, kik közzül eggyet formalissime meg is pálczázott, a' Tolerantiának halálig nagy hirdetője, Diaetai Követ korában *sírva* perorált: Moriamur pro Domu Austriaca, de a' mellett nagy imádója mindég még 1805. és 1809. is annak a' nagy embernek, a ki eddig Moskauban halálja a' Hoszpodi pomilujt. Sok megmagyarázhatatlan charactert ismersz: de illyet, mint ezé a' jó emberé volt, alig! alig! — Midőn az udvaron a' koporsót cselédek akarák a' Templomig vinni, melly a' kapuhoz ötven lépésnyire áll, én azokat eltoltam, 's magam is vivém. Nem tudom, ez nálatok szokás e? Én igen szép szokásnak tartom.

Recepissés leveledben ellenkezel gondolkozásommal, 's nem vagy eggy értelemben velem, hogy ez úttal Dietán kivül is adhattunk. Abban igazod van, édes barátom, hogy minden oda van, mihelytt azt stabiliáljuk, hogy a' törvény mellől n é h a elállanunk

szabad. De hadd mondjam-ki a' mit szükségesnek tartok. — Ha a törvényt vakon kell követnem, ha attól semmiképen elállanom nem szabad, úgy a' törvénynek eszesnek és jónak, idvességesnek kell lenni, mert e' nélkül nem törvény, — úgy a' törvénynek minden casusra tökéletesen applicálhatónak kell lenni. Hazánkban törvény vala ez eggykor: *Lutherani comburantur.* Mit tettél volna a' Sedrián, ha eggy Lutheranust elődbe állítottak volna? — De hagyjuk a' dévajkodást! Salus Rei publicae suprema lex. Innen kell deriváltatni, ide kell arányzani minden cselekedeteinknek. Azonban a' kik a' Salus Rei publicae titulus alatt dignitásokat keresnek etc. donatiót, pántlikát etc. a' kik a' Dietákon czifrán peroralnak, nemhogy használjanak, hanem hogy őket a' sokaság csudálja — azok mit érdemlenek? — c r u x o t, de nem pántlikán függőt, hanem ollyat, a' min ők fityegjenek nem pántlikán, hanem kötelen. Minden Vármegyéink között ***egyedül*** Veszprém az, a' mennyire tudom, melly sem legényt, sem lovat, sem bort nem adott. Csak abban külömböznek a' többiek, hogy némellyike nomine collectivo ád, némellyike per liberas oblationes. Szabad e ez az utolsó? Szint úgy tilalmas így, mint úgy, és úgy (az az nomine collectivo) adni kevésbbé *veszedelmes.* Borsod Vármegye per oblationes ad bort, 's képzeld, már többet ád mint a' bort termő nagy Zemplény. — A' Gyülésben sok scandálisáltatott rajtam: most kiki azt mondja, hogy jót mondottam.

Rhédey Lajos Gróf, mint Bihari Administrator, jóval elébb a' parancsolat felolvastatásánál magához szóllította a' Fő Szolgabirákat, 's velek a' katonaságra alkalmatos legényeket olly szín alatt, hogy a' pipázók, káromkodók, csínyt tevők fogdostatnak, kijegyeztette minden helységben, 's így 4000 legényt a' Gyülés napját megelőző éjjel a' Váradi várba vitette [!]. Felolvastatván a parancsolat, megszóllala, hogy ő 4000 legényt béhozatott, ezek közzül a' Gyülés adhat annyit a' mennyi parancsoltatik. Mit mondasz erre? — Felvidítalak, hallgassd. — Vay János eggy Szabolcs Vármegyei Ifjú, (az anyja Gr. Teleki Asszonyság) Váradra jő, 's bosszankodva látja, hogy a' Fogadós eggy német Napi czédulát tesz elébe, 's azt kívánja hogy nevét tegye-fel 's a' rubricákat töltse be. Ezt írja: *Name:* H e r r v o n B r e i t - A r s c h (mert Vay felette testes ember). Kommt woher? Aus J e r u s a l e m. — Wohin? Z u m h e i l. G r a b e. Aufenthalt und Zweck in Gross Wardein. B i s e s i h m b e l i e b e n w i r d és u m d i e d u m m e P o l i z e y a n s t a l t i n G r o s s W a r d e i n a u s z u l a c h e n. Gróf Úr annyira nehezen vevé hogy Breit Arsch övele

tréfálni mert, hogy ezt egyenesen a' Cancellaria elé terjesztette, a' Breit-Arschos napi czédulát in Originali accludalván. A' Cancellaria majd eldűlt nevettében, 's örűlt, hogy elnéjik eggy kis pihenést kaptanak, mert ez akkor érkezett, mikor a' Scala dolgában már kifáradtak. Végre elvégeztetett, de úgy, hogy Rhédeyt magok is nevették, hogy a' Referens Consiliarius írjon a' Szabolcsi Fő Ispánnak, hogy ez a' Várinegyebeli Ifjakat intse-meg a' Rhédey Lajos eránt való tekintetre. — Mennyivel volna jobban az emberek dolga, ha némelly ember meg akarna férni a' maga bőrében!

A' Cúria a' Scala eránt rescribált, 's elébe terjesztette Ő Felségének, hogy ő nem parancs hanem törvény szerént köteles hozni a' maga ítéleteit. Ott eggy valaki, kinek nevét levelem borítékján[1] belől fogod találni, perorálni kezde, hogy ezt a' Rendelést tisztelettel, köszönettel kell fogadni, hogy ez csak Consequentiája a' Mart. 15dikén publicált parancsolatnak. De nagyon megtámadta a' nagy Ürményi 's a' Personális és mások. Szörnyen confundáltatott a' perorátor. A' mit ezek mondtak, épen azt mondtam én a' Zempl. Gyűlésben, de nem vala haszna. Ezek acceptálták.

Olvassd ezt a' levelet:

«Kobryn alatt táborban, Aug. 15d. 1812.

«Az ellenséget sokáig kerestük — — —

[stb. mint a 2294. számú levélben.]

Eddig volt írva a' levél, 's minden mutatja a' levelen, hogy mezőn és nem szobába írattatott. Mutattam némelly barátimnak. Nálunk sok ember olly nagy hitű, hogy nem akarja hinni, hogy Napoleon győzhessen. Azt hiszik hogy a' Moszkály [!] fortélyból vonja magát hátra felé, fortélyból adja neki Magazínjait, Dünaburgot és Szmolenszket. Hát Te mire calculáltál? Én declarálom nyilván és világosan, hogy mivel Napoleonnak alatta lenni nem óhajtok, előtte lenni hijába mesterkednénk, 's vele szembe tenni magunkat felette nem jó volna, igen igen örvendek, hogy vele eggy líneában állunk most, 's adta volna Isten, hogy vele szemben soha se állánk vala! Herczeg Schwarzenberg és őbenne a' mi Urunk nagyon meg van tisztelve, midőn Schwarzenberg eggy franczia sereget commandiroza. A' Magyar Nemzetre nagy fény száll lelkes fijairól, a' mint azt a' levélből is láthatod. — Mi lesz ezután a' Napoleon institu-

[1] Hiányzik.

tiójiból, bízzuk erre a' nagy Geniere és az Istenekre. Arany bölcsőben nem csak Sultán hanem Genie is ringattathatik; példa reá II. Friedrich és II. Leopold.

A' Magyar Nyelvet elősegéllő Társaság felől még is adós vagyok a' felelettel. Azt másszor, mert most reá nem érek. — Most ajánlom barátságodba Trattnert, ki a' Dayka Gábor verseit tulajdon költségén ereszti ki, de úgy ha előfizetés által segélltetik szándéka. Jelentésemet a' Hazai Tudósítások levelei mellett küldözte széljel Trattner, de a' Decsy levelei mellett azt még nem vettem. Velinre eggy exempl. ára 3 f. Váltó Czédulában. — Schreibpapierra 2 f. 30 xr. — Nyomtatóra 2 f. Nékem sem hasznom, sem károm a' kiadásban; minden haszon a' Trattneré, ki felel értte hogy senkinek pénze el nem vész 's a' könyv bizonyosan kinyomtattatik.

Engel felől azt a' hírt vettem, hogy Beinkrebs támadt rajta, hogy a' Bécsi Orvosok desperáltak kigyógyíthatása eránt, 's e' szerént ő oda hagyá Bécset, Lőcsére ment, 's nem sokára holt hírét halljuk. Magyar Historiájának 2 és 3dik Kötete szerencsésen keresztül ment a' Censurán, de még halad nyomtatása. — Rumi eránt tett ígéretedet szivesen köszönöm.

Én October elején Vay Ábrahámmal eggy szekérben megyek Bécsbe, ha valami akadály a' szándékot el nem oltja, de a' Hegyaljai szüretet látni fogom. Illy gonosz bort mint az ez idei lesz, csak az ellenségnek kívánok, még pedig hogy kettős legyen verettetése, ezt is nagy pénzen. Bécset én repeső örömmel látom meg mindég, most nyolczadik ízben fogom meglátni, de valamint eddig mindég, úgy bizonyosan most is, még nagyobb lesz örömöm ismét elhagyni, mint meglátni. Rövid lévén múlatásom, csak a' Belvedernek, a' Művészek dolgozó szobájiknak, a' theatrumnak, szebb Templomoknak 's kerteknek fogok élni. A' Csász. Bibliothecában csak a' legrégibb Magyar Bibliát tekintem meg. Cancell. Gr. Teleki Sámuelt, a' mint hiszem, most utolszor fogom látni.

Élj szerencsésen kedves barátom. Feleségem véghetetlenül köszöni hajlandóságodat, 's mind ketten ajánljuk magunkat annak a' lelkes és jó Asszonyságnak, a' ki tudja, benned mit választott, mit bír. Élj, élj szerencsésen.

B. W[esselényi]né nekem nem felel, melly familiák nevein keressem a' Leleszi Conventben a' tudva való Irásokat, sem B. W[esselényi] nem, hogy hány exemplárba kell nyomtatni a' predikacziókat.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

2322.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Péczel, Sept 29d. 1812.

Édes Uram Bátyám!

Postakönyvemből tudom hogy Július 15d. napján tettem jelentést Széphalmi útazásunk felől. Egynehány nappal azután megjelent Vida, 's engemet ('s némelly dolgozgatásaimat, a' Studiumokat 's a' Berzsenyi r e z é t, tehát nem nyomtatványt abból!) Törtelyre vitt. Mind ezt, mind azt, hogy útunk, Vidának véletlenül támadott bajai miatt, Septemberre halad, e g g y í v n y i levél jelenté. E' részben tehát ki vagyok mentve.

Azonban hogy útunk Septemberben is elmaradott, annak oka nem Vida, hanem én vagyok. Félelmem gyanakodóvá tett. Felküldém az Echót, 's kérém Édes Uram Bátyámat ítélete felől''s nem jöve válasz; felküldém a' Szökd[ellve] Sonettet, 's instáltam észrevételeit Kedves Uram Bátyámnak, könyörögtem a' Vidavers újjáformáltatása felől, kértem Döbrentei Sonettóját, 's nem jöve válasz; felküldém Törtelyről a' Boldog Párt, 's esedeztem a' poetai Tájfestés theoriájáért, 's elmúlt Julius, elmúlt Augustus, 's három levelemre még September eleje sem hoza választ. E' hosszú hallgatást, nem úgy lehetett e azt vennem mint parancsot arra, hogy levelezésemet szakasszam félbe? Ide járult még az is hogy Édes Uram Bátyám eggyik levelében Helmeczihez azt írá, hogy már nem lelheti fel a' szeretetnek azon tonusát, mellyel eddig fogadott volna. Pesti barátaink tudják, melly kifogyhatatlan valék panaszolkodásaimban, 's mint gyötrött az a' hit — nem gyanú többé — hogy Édes Uram Bátyám megtagadta tőlem szeretetét. — Az Atyám halálos beteg, a' Capitalisok meghatároztatását be kell várnom, eladott boraimnak hordójik veszedelemben forognak, 's tehát szüretem is; 's tehát Széphalomra nem . . . .

[A többi hiányzik.]

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2323.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Sept. 30d. 1812.

Kedves édes barátom,

A' feleségem testvére D'Ellevauxné Temesvárról nekünk fél mázsa lent külde Debreczenbe olly utasítással, hogy az a' Te házadnál tétessék-le. Ha az Anyám még eddig el nem vitette volna, és ha a' len letétetett Nálad, kérlek, méltóztassál ezen Levél megvivőjének általadni.

Hogy a' mi Kisünk Superintendensnek választatott, azt Te is olly örömmel fogtad hallani mint én. Ha valamelly ösvényen elindultunk, szép rajta fénnyel haladni 's a' legfőbb pontig jutni. Ennek a' kedves barátunknak Lajos fijából nevelői mindent reménylenek. Külsőjéből 's modestiájából én első megpillantásakor sokat reméltem, 's örülök hogy a' vett tudósítások reményemet nem elverik, hanem megerősítik. Arisztippnek, a' mint hallom, kárára vagyon az anyja, a' Ráth Socratese pedig tompán hagyatott a' természettől 's predikatorságra vágy. Bár ez a' Socrates is úgy csalná-meg a' köz vélekedést, mint valaha a' Görög. —

Én, ha szándékomat valamelly előre nem látott gátlás fel nem forgatja, Octóber 7dike táján Bécsbe megyek-fel, de még Octóberben ismét itthon leszek. A' mi Kisünket így meg látni nem fogom. Minden üres órám Bécsben a' Belveder Istenségeinek, a' szebb Templomoknak, 's a' Művészek dolgozó szobájiknak 's a' theatrumnak 's kerteknek lesznek szentelve. 'S meglátom mint néz-ki Bécs minekutánna bástyájit az, a' ki most Moszkvában siralmas Hoszpodi pomilujt énekeltet, lerontatta. Szidod e Te még őtet, a' Garázdát, a' Hódoltatót? 's vereted e úgy seregét mint mi e' tájon? Ő azonban minden veretésünk mellett halad, 's megosztja dicsőségét az Ipával kinek seregeihez a' magáéból is ada eggy jó részt Herczeg Schwartzenbergnek.

Sietve írom ezt, édes barátom, és így mentve vagyok a' levél kurtaságáért. Élj szerencsésen, és szeress minket, mint mi benneteket mind négyeteket. Nálam *hárman* tésznek tanúbizonyságot. Ajánlom magamat megbecsülhetetlen jóvoltodba, barátságodba. Szíves tisztelőd

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

2324.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Nagy Bún, Szeptember 30dikán 1812.

Nagyérdemü Tekintetes Ur,

Ezer köszönet, tisztelve-szeretett Kazinczym, a' nyughatatlankodásokból kirántó, igen kedves levélért, mellyet tegnapelőtt vettem. Druszám Daykának versei kijövetelek felől alig olvasám a' hir-adást Kulcsár tudósításaiban, már itt a' vidékbeli Ismerőseim neveiket feljegyzém, hogy azokat a' Tekintetes Urnak kiküldjem. De, mivel Trattnerhez igazít, neki küldöm a' mai ezzel eggyütt Kiliánhoz indulandó levelemben. A' nevek ezek:

Gróf Bethlen Sándor Ur. — Gróf Bethlen Gergely Ur, Nagy-Búnon. — Gróf Bethlen Ádám Urfi, Camerarius, Bonyhán. — Gróf Gyulay Karolina Kis Aszszony. — Gróf Gyulai Lajos Urfi. — Fekete Ur, nevelő Gerenden. — Dózsa Farkas Ur, Plenipotensziarius Andrásfalván. — Mátéffi István, Udvarhelyszék Jegyzője. — Karácsoni Sámuel Udvarhelyi Professor. — Döbrentei. —

De az a' bajom, hogy ezek mind a' pénzt nem adták még által 's nem is adják most mingyárt. Kulcsárnak eredeti Játékdarabjaival 's Kisünknek Horátzius Episztolájával ugy járván, hogy a' nyomtatványok most is oda vagynak, az általam kiküldött pénzzel együtt, azt felelik, jó szivvel praenumerálnak, csak bizonyosak legyenek benne, hogy a' könyv nyomtattatik. Jó lenne, ha a' Tekintetes Úr megírná Trattnernek, hogy nálam azon nevekre számot tarthat, 's én neki a' pénzt minden bizonnyal Kilian által kezébe szolgáltatom. — Ha lehet, még több neveket szedek. A' Trattnerhez küldendő nevek mellé felteszem, ki, millyen papirosra kivánja. — Én kimondhatatlanúl örvendek ezen csinos kiadásnak, a' mint azt hiszem előre, 's látom a' mustrára írt készületekből.

Irtam egyszer, hogy Bácsmegyei megríkatott, (hogy ezzel a' plebsnek való kifejezéssel éljek!) 's tudom hogy a' *mostani Művész* mindent meg fog neki adni, a' mi a' szivet olvaszthatja 's a' művítélőnek lelkét kielégíti. Én előttem, 's nekem a' Manczi név sokkal jobban hangzik, mint N á n c s i, 's Dr. Gyarmathynak is.

Kisünk becses levelét három nappal vevém elébb a' Széphalmynál. Melly kedves napok valának ezek. Egyik édes emlékezet-

ről másra virrasztottak. Szeretett Kazinczym! valójában életemnek nagy vigasztalásai azok a' levelek, mellyek az elfelejthetetlen szép helyt lakó kedves família házától jönnek. Most mulék-el három esztendeje, hogy ott voltam. — A' boldogító szivű Grófnénak szent tiszteletemet. — Dicsvágyom, hogy bárcsak emlékezetet hagyna fenn a' Tekintetes Ur, hogy nekem barátom vala. —

Lajosunk rövid, de csupa érzésből álló levele eddig megment. Most itt vagyok — vele, míg a' Grófné Kolozsvárt megjárja, 's nekünk a' jövő télre szállást fogad. Gyarmathy Urral igen jó időket töltök. Ez egy szeretetre és tiszteletre méltó férjfiú. In wit a man, in simplicity a child, a' mit Pope Goldsmithről mond. Neki is, nem csak mint Filozofusnak, hanem mint Grammaticusnak is tetszett az episztola. Különös szivességgel jelenti általam tiszteletét.

Kisünk egy igen szép éneket külde a' «Dicsőség» Muzéumunk számára. Mivel hogy a' Magyar Nemességhez vagyon intézve, legelől fogom tenni. — Cserey Miklós hérószi érzésű ember. Még nem vettem plánumát, 's pénzét sem. Hogy a' Németek, az ő nem académie françoise által lett Munkálkodásaikkal sokkal szabadabb repüléssel, Geniemässigebb tűzzel haladhattak, bizonyos. Meglássuk, mint akarja a' társaságot Cserey.

Szeretném tudni, ha, vette é a' Tekintetes Ur a' Gróf Dezsőffyhez írt Ódámat. — Barátságos szivvel és bizodalmas indulattal instálom ujra a' Tekintetes Urat, azokra, mellyeket azon levelemben említettem. A' mi kedves Palinktól mind eddig nem vettem csak egy betüt is. Én nem tudom, miért? Bárcsak valaki Véd Angyalává lenne, 's megmentené.

Ezt a' czédulát küldöm neki most, méltóztassék a' Tekintetes Úr, hozzája irandó levelébe tenni. Irnék neki, 's írtam volna rég, de nem tudom, Péczelen van e, vagy Pesten.

Gróf Bethlen Gergely, a' kinél itt vagyunk, rég igére Lottinak, 's nekem is egy Rákóczi levelet. Most általadá. Bizonyosan örvendeni fog neki a' Tekintetes Ur, mert nem csak névaláirás, hanem az egész levél tulajdon kézzel irott. Lottinknak hagyom a' kiküldés' örömét.

A' mi kedves Grófnénk nem gyermek e? Tudom hogy az. De, jó lélek, egy megbecsülhetetlen anyjok gyermekeinek. Mindent, mindent elkövet, jó és magát feláldozó szivvel, mellettek.

Lajos csókolja a' Tekintetes Urat. A' minap Censurazánk. Örömömre nagyon meg valának vele elégedve hallgatójink. Jól halad.

Most Cornelius Nepost forditja. Le Plutarque de la Jeunesse-ből fordítatom, ha Franczia leczkénk van. Telljék-el az ifjunak láng szive a' Nagy férjfiakkal, 's szomjuhozzék szép, nemes cselekedetekre. A' jövő télen rajzolni tanítatjuk. Muzsikájában jól halad. Lotti Anyjával vagyon.

Vagyok megváltozhatatlan barátsággal a' Nagy Érdemű Tekintetes Ur

barátja

Döbrentei Gábor mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 54. sz. II. köt.]

2325.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Tisztelt szeretett, nagy lelkű Barátom!

Jun. 10dikén írt leveledre még mostanig sem válaszoltam. Meg nem tudnám bocsátani magamnak vétkemet, ha illy hosszas hallgatásom hidegségből eredne, mert érzem én, mivel tartozom Te irántad — 's midőn most magam vádolom magamat, az a' vigasztalásom, hogy én vétlen vagyok ha vétkesnek tetszem is. A' levél examen előtt kevéssel ére kezemhez. Várjuk bé az exament, mondám; úgy válaszom meg nem jelenheték exameni hír nélkűl. Ez megtörtént. Én az examenen meg nem jelenheték. De Cons. Vay Patakról Baribа jött ki a' nászához, hol Júl. 20d. nevezetes gyűlés fog tartatni. Lementem oda, 's harmad napja, hogy vissza jöttem. Te ítéld meg, ezeket értvén, mennyiben vagyok hibás, 's kárhoztass, ha kárhoztathatsz. — Most halld híreimet.

1) Prof. Rozgonyi vért pök, és közelít azon lépéshez, mellyen lelke elhagyván a' testet, fenntebb regiókba emelkedik etc. — Nem ok nélkűl tevém ki illy czifrán. — Betegsége mián exament sem tarta. Leánya eddig talám öszve van esketve Bajusz nevű ifjúval, ki vagy Patakon vagy Hotykán lakik.

2) Úgy mondják, hogy a' Predicator-professor eggy irgalmatlan lelki tanítással vendéglette meg a' Patronatust. Quod erat exspectandum.

3) A' conferentiakon szó esett, hogy nem kell Botanica, nem kell Technologia — a' leczkék tartassanak deakúl, ne magyarúl, mert az ifjúság deakúl nem tud. Ezeket Gömöri V. Isp. Márjási István, 's a' Zemplényi Szemere István sürgeték leginkább, 's a' fő

Curátor úgy vette mint olly szókat, mellyeket a' két úrnak a' Vayra való neheztelés sugaltatott; mert a Dietán ez a' kettő Vay ellen volt. — Csak ugyan a' Botanica, Technol. és m. nyelv megmaradt a' régi székben.

Cons. Vay azzal vádoltatott a' Dietán hogy maga capitalista lévén úgy vitte a' Creditorok, és Debitorok között való correlatio dolgát, hogy a' Cred. a' maga Debitorját egészen elnyelhesse 's a' szegény jószágának eladására kénszerítessék, 's így a' gazdag még gazdagabb légyen. Továbbá az volt ellene a' panasz, hogy úgy vitte a' dolgot hogy Zemplény és Sáros és Trencsin Vármegye többet fizet az ajánlott 1,000,000 mérő rozs, és 1,500,000 mérő zab subsidiumra, mint a' *csak életet* termő, és nagy kiterjedésű Szabolcs. — Midőn Jul. 7d. Újhelyt eggy nagy ebédnél ülénk, eggy valaki, kit Te nem ismersz, felkele: «Tek. Statusok! Eggy egésséget iszunk: Cons. Vay éljen é? Felelet: Ne! ne! ne!» — «No hát ne!» mondá eggy, 's lerúlt. — Eggynéhány más toast után ismét megszóllala és: «Vay és Vallis — éljenek é? — Ne! ne! ne! — Nohát ne!» — Nekem, a' Vay szíves tisztelőjének, sőt imádójának ezt látni nehéz vala. — Olly szél fútt, hogy a' Szabolcsi gyűlésen is illy dolgok fognak esni rajta, mert a' két Szabolcsi követ Vay és Gr. Desöffy Jósef egymással meghasonlottak, még pedig úgy hogy ezen ellenkezésnek az egész Dieta tanúja lőn. De megszóllítá a' Dietalis sessioban publice, hogy miért beszéll nem tudom mi ellen. — D. felele: Hát Cons. Úr miért beszél az Instructioja ellen? — Azt is mondják hogy a' két követ egymást bévádlá az őket küldő Vármegye előtt. Ezek így lévén, félő volt, hogy a' Szabolcsi gyülésen megtörténhetik, hogy historia lesz. Én rútat sem D. felől nem tettem fel, de nem láttam lehetetlennek, hogy a' két nagy ember *ember* legyen. Jelen valék a' gyűlésen, 's nagy örömömre volt, hogy csak eggy illetlen szó sem esett. Azonban igaz hogy V. és D. többé nem barátok. Non pro sortis necessitudine — — — ezt mondja Scipio és Cato felől, kik Hispaniába eggyütt küldettek, a' Római historicus. Ezt lehet mondani czekről is. — Scipio és Cato *nagyok* voltak ha barátok nem voltak is.

Cons. Vay a' fiját Szabolcsi lakossá tevé, általadván néki Berkesz nevű jószágát holmi aprólékokkal. Ábris Kazinczy Pétertől is két nagy szőlőt, és 3 helységet kapott már, és így ő már is igen gazdag ember. Gyermeke eggy szép kis leány. Felesége Május olta másodszor viselős.

Júl. 19d. épen ebéd előtt Mélt. Zeyk Dániel Úr, Assessora az Erd. Kir. Tabl., két szekeren érkezék Berkeszre. Vele vala az asszonya, három gyermeke, és eggy Paizs nevű Erd. Kir. Tabl. Cancellista. Felőled is folyt velek a' szó, 's a' Fő[Kurátor] kérdezte hogy házas vagy é; hogy ha maradékod nem lesz, a' Pataki iskolára is hagyj. — Vay igen derekasan tud koldulni. Eggy Papistának hívott Szabolcsi úr 50 ezeres Cartabiancat intabulaltatott. V. megszóllítá hogy adna valamit belőle Pataknak. Az 500 bankóczédulát ada. Gróf Desőffy Jósef ugyan annyit. Eggy Pápistává lett, de cselekedetét igen bánó úr 300 ft igért szüretre — 1500. Eggy szóval Vay ott 8000 ftot gyüjte a' Pataki Collegiumnak.

Kézy felől semmit nem tudok. Útja felől sem. De ennek írtam eggy sort a Zeyk levelébe, mellyet ez a' sógorának [küldött].

Leveledbe említett fohászkodásidat p a r c ü r i ő s i t é [!] szeretném olvasni. Még Proteusom vagy; meg nem tudlak ragadni.

Juniusban az a' gondolatom jőtt, hogy jó volna papirosra tenni, még pedig parallele hat columnában eggy más mellett, mit tart azok felől a mit vallásra tartozó dolgoknak mondunk a' keresztyén in sensu sublimi, crasso, crassissimo, 's a' nem keresztyén sensu sublimi, non sublimi, et minime sublimi, 's ezt az Isten, Teremtés' articulusán kellene kezdeni, 's ott végezni, hogy mind a' hat miképen foly-bé a' moralra, 's boldogságra. Bár csak Te ezt a' munkát megtenni akarnád, de mind a' hat columnában, olly hűséggel hogy a' ki téged nem ismer, ne tudhassa mit hiszel, és hogy mind a' hat felekezet' tagja azt higyje, hogy a' ki az ő credoját a' columnára írta, az az ő hitén állott. Valami illyent próbált vala Rousseau a' maga Emiljében, midőn a' v i c a i r e S a v o y a r d-dal tétetí-meg a' maga Confessioját: de az nékem nem elég. Osztán én nem eggy keresztyén bölcs confessioját óhajtanám, hanem hat rendbéli emberen eggymásnak confessioja mellett. — Újhely 14d. Jul. szemem láttára elégett. Eggy görög padlásán gyúlt meg a' széna. A' Vármegye háza előtt kezdődött a' tűz, de az megmaradt. A' papista Templom oda van.

Élj szerencsésen kedves barátom. Az igen szép verseket a' legnagyobb gyönyörrel olvastam.[1]

[Megjelent az 1846-ki lipcsei kiadásban.]

[1] A levél a kiadásban «Széphalom 9d. Febr. 1813»-mal van keltezve, a mi bizonyára hiba; a levél valószínüleg 1812. szeptemberben vagy még előbb kelt.

(2326.)

Kazinczy — Kölcsey Ferenczuek.

Széphalom, Octob. 1. 1812.

Édes Uram Öcsém,
kedves barátom!

Egyedül Medicus Jeanette Kisasszonynak levelkéjéből tudom, hogy kedves Uram Öcsém Álmosdon van, mert ez a' Kölcsey' nevében kér tőlem ismét könyvet, mint a' Jezus Krisztusában mi áldást az Atyától. Hogy megmutassam, hogy az illy intermediatio nem lehet sikeretlen, ímhol küldök négy igen nevezetes munkát. Schillert és a' mi Schillert illeti azért, mert valaki németül ért és olvas, ezt admirálja. Admirálom én is, de tudom hogy a' Gratzia mennyivel több a' giganteszk nagyságnál, az az Göthe Schillernél. Megvallom Uram Öcsémnek, nem örömest adok-ki könyvet, 1. mert soká kin tartják, 2. mert leveleit béhajtogatják, elszennyezik. — Légyen rajta Uram Öcsém, hogy ezek itt sokáig ne tartóztassanak, tovább ne adassanak, el ne mocskoltassanak.

Hogy Dayka Pesten nyomtattatni fog, tudja Uram Öcsém a' Praenumeratio eránt tett jelentésből, mellyet Trattner a' Kultsár 's talán a' Decsy' levelei mellé is tétetett. De azt talán nem tudja, hogy Horvát István eggy fél árkusnyi munkát nyomtattata Aug. 24dben Trattnernél illy czím alatt: Hat Sonett. Kazinczytól és Szemerétől. Kiadta Horvát István. A' Szemeréé valóban gyönyörű mív. Én csak eggy exemplárt kaptam, azt is Postán, 's mihelytt vettem, a' Schwarzenberg seregéhez küldöttem, hol eggy illyeket szerető barátom fáradtáig vagdalta Aug. közepén a' Hoszpodi pomilujt éneklőket. Talán a' Debreczeni vásárkor árúlni fogják, 's így látni fogja Uram Öcsém. Kivált az EMLÉKEZET igen szép. — De ki talál abban 's az ollyanban nálunk gyönyörűséget?

Lesz e valami a' mi dolgunkból édes Uram Öcsém? Kérem, tégye-meg a' mit tehet.

Uram Öcsém tudja hogy én az Ujhelyi Postáról veszem leveleimet 's Széphalmon lakom: én nem tudom hogy Uram Öcsém Álmosdon lakik. Tudassa azt velem 's írjon. Tudja Uram Öcsém, hogy levelei énnékem igen igen kedves vendégeim.

alázatos atyafi szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2327.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Octób. 2d. 1812.

Széplelkű barátom,

Aug. 15dikén írt leveledet Sept. 26dikán vettem. Tolladnak kelle megtévednie, midőn (a' mint ugyan hiszem) Septembernek 15dikén azt a' napot írta, melly annak a' nagy embernek ada bejövetelt erre a' mi világunkra, a' ki eddig az újabb Xerxes' városaiban énekelteti a' siralmas Hoszpodi pumilujokat. Mert hogyan higyjem, hogy a' Posta Mikláról eddig másfél holnapig késhetett?

Képednek nyomtatványát még sem láttam. Helmeczi Postán akará azt nekem megküldeni, 's Szemere kivette kezéből, azt hivén, hogy ő fogja meghozhatni nekem, 's meggátoltatván útja, nem értefel, hogy azt nekem illő volt volna megküldenie. Helmeczi Pestről eltávozott, és így azt magától Szemerétől kelle kérnem. Úgy hiszem, első postával venni fogom. — Schorn és Manzador Festőknek nem hallottam híreket: de a' szerént a' mit felőlök írsz, tőlök jót várni lehet. Hogy Blaschke rólam emlékezett, annak örülök. A' Németek ritkán tartják meg a' Magyarnak nevét, mert durva nyelvek alkalmatlan a' mi hangjainkat kiejteni. Blaschke, mikor akar, jól fizetik, és elébe jó rajzolatot tesznek, úgy dolgozik, a' hogy' az én ízlésem szerént nem Bécsben eggy is - 's a' mi megköveztetést érdemlő szó, maga John sem mert vésőjének bizonyos Gratziája van, melly külömböző és alsóbb nemü ugyan a' Johnénál, de a' maga nemében utólérhetetlen. - Képzelni sem tudom a' mit a' czifra dolmány 's philosophus köpenyeg által jelentesz; de hidd-el, hogy az idea előttem annyira nem nevetséges, hogy inkább optimo jure tulajdon enyém nékem is. Előttem a' lepel Cosmopolitát, a' magyar mente a' franczia ízlésü lajblival 's zsabóval 's craváttal a' nemvad patriótát jelenti. Érted hová czélzok. John által metszett, Kininger által rajzolt képemre.

Helmeczi téged Novemberig meglátogatni készül. Ha nálad lesz, csókold-meg az én nevemben. Ez a' fiatal barátunk mind kettőnk eránt különös hűséggel viseltetik, Verseidnek és a' Daykáéinak megjelenhetések eránt tetemes szolgálatokot tett, tiszta a' feje 's a' szíve, 's a' mi *megbecsülhetetlen*, szorgalmas levelező, 's a' válasz

után várással nem öldökli az embert. Háladatlan volnál eránta, ha dolgaidban nem vele, hanem Tatayval leveleznél, a' ki Helmeczinek szoros és szíves barátja, de tégedet Helmeczinél inkább nem szerethet, és a' ki el lévén zárva a' Papi-nevelőbe, nem járhat el olly szabadon dolgaidban mint Helmeczi. De Te ne hidd, hogy én Tégedet Tataytól egészen elvonni akarjalak. Te nem szeretheted inkább Tatayt mint én. Csak arra czélzok, hogy Helmeczi is érezze szeretetedet, bizodalmadat.

Trattner Novembernek vége felé nyomtattatni fogja Daykámnak Verseit. Azután a' Kiséit fogja, 's ezt néki már megigérte. Melly igen óhajtanám, kedves barátom, hogy a' Te Verseid is ugyan ott és ugyan azon formátumban nyomtattatnának! Trattnernek annyi sajtója van, hogy ha egyéb munkákat nem vállalt, a' Dayka és Kis Verseivel eggyütt is nyomtathatja a' Tiéidet. — A' Bécsi út, a' képek festetése, a' rézbe metszés neked már is sok költséget szerzettek. Minekutána nálad is épen úgy érezteti magát a' pénz szüke, a' mint leveledből látom, mint nálunk, úgy hiszem, hogy Te örűlni fogsz, ha a' munka a' Te segéded nélkül fog nyomtattatni. Kínáld meg a' munka kiadásával Trattnert; ő ingyen kiadja, sőt neked mintegy harmincz exemplárt ingyen ád; nekem önnként annyit igére Daykából, 's én ezeket ajándékképen fogom elosztogatni leginkább azok köztt, a' kik könyvet bírni szeretnek, de értte pénzt adni nem szeretnek. — Ne feledd az ajánláskor megírni Trattnernek, hogy előfizetőji már készen vannak, és ha magad néki írni átallanál, bízzad a' dolgot Helmeczire, ki Trattnernél és a' fijánál mindennapi barát.

Gróf Bethlen Ádámné felől neked egyebet mondani nem tudok, mint azt, hogy Özvegy, hogy felette érzékeny és jó Asszonyság, 's hogy testvére annak a' Gróf Gyulay Ferenczneк, kinek árván hagyott gyermekeit az én kedves Döbrenteym neveli. Bethlennének fija Ádám most ment-fel Bécsbe, hogy onnan Német, Angol, Franczia és Olasz Országba útazzék, 's ezzel az Ádámmal eggyütt neveltetett a' Bethlenné testvérének, az én 1785ben imádott Kassai Kedveseimtől, Kácsándy Süsietől született leánya Lolotte *(Carolina)*, ki az elmúlt télen nékem azt az angyali-gyermekes kérést tette, hogy lehessen *fogadott leányom*. Elfogadám örömmel, kevélykedve, de úgy hogy engem atyjának, a' feleségemet anyjának nézze. Erre a' Döbrentei tanítványa Lajos írt nekem, 's ugyan ezt a' kérést tette magára nézve. Minthogy az én szerelmem Gyulayné eránt az most is a' mi

1785ben volt, 's Lajos a' Döbrentei állítása szerént Erdélynek második kis Wesselényije, Lajost fiamnak, Fannyt pedig és Constancet Lajossal eggyütt leányaimnak fogadom, és így fogadott gyermekeim az én Susymnak mind a' négy gyermekei.

Édes barátom, úgy készül plánumunk, hogy én öt nap múlva Vay Ábrissal (a' Septemvir fijával 's Kazinczy Péter onkelem Vejével) eggy szekeren megyek Bécsbe, de szüretünkre, melly ezen holnap vége felé lesz, itthon leszek. Így Miklát és Sopronyt meg nem láthatom, de hidd-el, hogy sajnálom, hogy meg nem láthatom. Hogy Bécsben a' Festés és Faragás helyei (tudniillik Belveder, Academia, Eszterházy Galleriája 's Miller Gyüjteménye, 's a' Mívészek szobáji), a' theátrum és a' kertek lesznek azok a' helyek, a' mellyekben élni fogok. tudhatod, de megnézem még is a' legrégibb magyar Mss Bibliát a' Csász. Bibliothecában. — Élj szerencsésen. Tiszteletemet, szíves tiszteletemet feleségednek, 's gyermekeidet csókolom.

Tudod e, hogy Horvát nékem és Szemerének három három Sonetteinket Augustusban kiadá? Az enyéimeket esmered, de nem a' Szemeréét. Ezek olly szépek, hogy még barátomtól is irígylem.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

2328.

Kazinczy — a gr. Gyulay-testvéreknek.

Az Andrásfalvi testvéreknek,
az én szivem fogadott kedves gyermekeinek.

Széphalom, Oct. 4d. 1812.

A kegyes Lolott tavaly ezen a neki szent napon írta hozzám a legcsapodárbb levelet. Szerettem volna a hív leányt azon szent érzésekért, mellyekkel idvezült atyjának halálát kesergé, ha még addig nem szerettem volna is, s nem jöhet fel nekem soha ez a nap, hogy a kedves levelkére ne emlékeztessek. — Vissza adom a kölcsönt, és íme a jó Lajosnak, a Lolott jó testvérének, én is ezen írom meg a választ mintegy tiz nap olta kezemben forgó levelére. Úgy hiszem, hogy ebben elég mentséget fog lelni azon

vétkemért, hogy reá mingyárt nem feleltem. Hogy ez a haladás nem hidegségből ered, azt nem szükség nékem állítanom: kérdje szívétől s az pártfogóm lészen.

Megterhelve az esztendő első felében holmi sietö dolgozásokkal, a második félnek ez a három holnapja hasonlatlanná téve magamhoz; úgy kicsapott tulajdon nyomomból, hogy abba még eddig vissza lépni nem tudtam. — Ez is mutatója napról napra több hatalmat vevő elöregedésemnek. Ugy szóllván semmit nem dolgoztam s gondokba ejtettem barátimat, kik elváltozásomat megérteni nem tudják. Ti, kedves barátom és barátnéim, azoknak számokból vagytok, a kiknek bocsánatotokat illő kérnem, hogy várakozástokat még mindég csalogatom. Azon leszek, hogy adósságomat annál méltóbban fizethessem le, mikor majd magamhoz térendek.

Nagysádnak, kedves Lolotte, azt a hírt hozhatom, még pedig olly véggel, hogy azt tiszteletre olly igen méltó Tantjának Gróf Bethlen Ádámné Ő Nagyságának jelentse bé, hogy az én Berzsenyim előttem feldicsekvék azon szerencséjével, mellyet Melancholiaja a Grófné előtt nyert. Melly szép azt látni, hogy szíveinknek énekeinkbe öntött érzései a mostani kornak és a jövendőknek jobbjait barátinkká tették! de melly szép az is, midőn a jobb lelkek, kifejtőzve azon vaslánczok közzűl, mellyek az egymásraméltó lelkeket külön fogva tartják, egymást felkeresik, egymáshoz csatlódnak, s így triumphálván az időn s távolságon, barátokká lesznek. A valóság örömei szűkek és mindennapiak: azok az örömek, mellyeket a képzelés nyit, azok az igazán lelkiek, isteniek; s mi ellenzi, hogy őket magunkéivá tegyük?

Tudja e, édes barátom, édes Lajosom, hogy Horvát István Aug. 23dikán Helmeczinek kezébe adta nékem három Sonettómat, s ugyan annyit a Szemere Páléi közzűl, s azokat e czím alatt: Hat Sonett. Kazinczytól és Szemerétől. Kiadta Horvát István. Pesten, Trattnernél; 10 lapra kinyomtattatá, elébe vetvén egy nem hosszú előszót, mellyben azt mondja, hogy a kis munkával mind Publicumunkat, mind a két barátot, (Szemere és engem) meglepi; Szemerének két elsőbb Sonettje igen igen szép, s szép a harmadik is; s képzelem, hogy a kis Gróf Tantja ezeket a Melancholiával egy rangba űlteti. Szemerétől sokat várok, de ennyit még most nem vártam. — Szolgálnék vele, de még [más] nyomtatványt nem láttam, mint a mellyet Helmeczitől vettem postán; azt pedig azonnal

elküldém Csehy barátomnak a Kobryn síkján bizonyított vitézsége jutalmául. — Nagyon örvendek, hogy munkám a Szemeréével együtt lépe közre.

Éljen szerencsésen édes barátom, édes fiam! Higyje-el édes Grófom, hogy én a kis Grófot szívesen, igen szívesen szeretem. Tanúljon úgy, hogy valaha nevét a tudományi pályán is fényeltethesse. Mint örvendenék, ha életemet a három gonosz leány addig hagyná nyúlni, még annak első csillámlását megláthatom!

Ajánlom magamat becses barátságába s kérem, hogy baráti csókomat adja által az én Lolottomnak, Thalie pártfogójának, Comtesse Fannynak és a kis kedves Constancenak. Ő Nagyságának kedves Asszony-Anyjoknak alázatos tiszteletemet.

hív barátja,
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a gr. Kuun Géza «Gróf Gyulay Lajos naplótöredékeiből» cz. műve 217—219. lapjain.]

2329.

Kazinczy — Gr. Gyulay Ferenczének.

Méltóságos Grófné,
imádott kedves barátném!

A' Nagysád' gyermekei gyönyörű gyermekek. Az a' Lajos, az nekem eggykor kedves barátom lesz; Lolott pedig — én úgyan Sophien kívűl senkit nem szerethetek, 's elmondhatom, mint régen Merdulyka, hogy azon nyolcz esztendő olta, mellyeket vele töltöttem, «rossz végből» senki sem kellett, mind az által ha Sophie özvegyen találna hagyni, ámbár lelkem Theréz, Süsie, Polyxén és Niny által egészen el van foglalva most is, mint 1785 ólta a' két elsővel, 1790 ólta a' harmadikkal, 's 1795 olta a negyedikkel volt: még is kérni fogom, hogy eggy Octóbernek 27dikén már a' maga 54dik esztendejébe belépett, elránczosodott, előszűlt, elgyengűlt emberhez jőjjön férjhez, 's azzal hízelkedem magamnak, hogy ha Lolott, az én Lolottom, Yoricknak Elizájához hasonlít, kérésemet elfogadja, 's inkább jő hozzám penészes öreghez, mint Erdélynek minden szépséggel 's virtussal bíró Ifjához. — Valóban, Mélt. Grófné, a' Nagysád gyermekei engem annyira elbájoltak, hogy ha valamelly Tündér arra hatalmazna-fel, hogy sorsomat tetszésem szerént vál-

toztassam-el, legelébb is azt fognám tenni, hogy Andrásfalvát Szép-halomhoz annyira tenném, mint most hozzá Kázmér: 's akkor azt nyerném hogy néha véletlenül lepném-meg a' Nagysád kedves gyermekeit, kik az ő jóságok után, nékem is gyermekeim, és azt a' szép és jó anyát, a' ki a' leánya' leczkéjin szépen elalszik. Ollyankor békét hagynék a' leczkézőknek, 's azt fognám gondolni, hogy harmincz esztendővel ifjabb vagyok.

Ámbár Nagysád a' vett tudósítások szerént szerencsés alvó, de megtörténhetnék még is, hogy néha az álom a' maga kegyelmeit szemeitől megtagadja. E' szerént azt tartom, hogy kedvét lelem vele Nagysádnak, ha eggy jó szerre tanitom-meg, mellyel az álmot előcitálhatja. Az én Zsenesím azt ez éjjel is tapasztalá. — Ő az anyjával alszik, én a' szomszéd szobában magam. Az ajtó közttünk nyitva áll. Az éjjel hallám, hogy az anyjának panaszkodik: Mamácska, nem tud Denesi aludni. De várj, imádkozni fogok, úgy mingyárt elalszom. Akkor elkezdé: Jézusz Májia, Szenjózsef, Szenjózsef, józsef, józsef 's szépen elalvék a' Szenjózsef alatt. Nagysád is ha el nem alhatik, kezdje el a' Hiszekeggyistent, fogadom négy sort sem mond belőle, 's el lesz alva.

Ezzel az igen szép növésű 's grátzia alakú gyermekkel nekem sok örömeim vannak. — Tegnap előtt utánam jöve a' kertbe, melly végre már épül. Papa, tudod te mi az árva? ezt kérdé. Tudom: az árva az a' kinek sem atyja sem anyja nincs. Mit csinálnál te Zsenesi, ha sem Papa nem volna, sem Mama? — Denesi itt lakna Zsuzsival, Majissal, Hanczával. — Szegény gyermek! Nevettem, édes barátném, édesen nevettem, de el is foga a' fájdalom. — Papa én annak az árvának kenyeret viszek, igen? (o ha Nagysád ezt az *igent* hallaná! míg más eggy vocalist mond-ki, ő az alatt ezt az *igent* egészen kimondja, 's a' hang' végét felcsapja.) 'S az olta minden estve, minden reggel viszi a' kis árvának a' kenyeret, gyümölcsöt, és — a' mi a' legszebb, legjobb — a' maga ételéből félre teszen valamit hogy neki vigye. — Süsie nem unokája e ez a' gyermek Török Lajosnak, a' Kőmívesnek? — Ha az Isten az anyját és engemet éltetni fog, úgy nem csak Gróf Gyulaynénak lesznek szeretetre méltó gyermekei.

Tegyek e vallást Nagysádnál, hogy Sophie meg én ismét Ecclésiát-követő személyek vagyunk — Sophie, követem értte Nagysádat, ismét viselős. — Minek utána engemet az ártatlan bolondságnak az a' neme szálla-meg, hogy gyermekeimnek szokatlan és szép

neveket adjak, már nem is tudom hol vegyek többet illyet; pedig én ugyan a' magaméit holmi Gyurka, Pista, Borcsa, Marcsa nevek által, ha keresztelés nélkül maradnak is, el nem rontom. — Irtam e Nagysádnak, hogy az én Thaliem annyira hasonlít Therézhez, hogy ha Th. férjfi volna, magam is azt hinném, hogy az én képemet viselte, és hogy Thalie az ő gyermeke nem az enyém? — A' Nagysád Emilje reám hasonlít és Zsenire, visító, nagytorkú szép gyermek.

Jelentse Nagysád alázatos tiszteletemet Gróf Bethlen Ádámné Ő Nagyságának azon kegyességéért mellyel Berzsenyinnek eggy énekét fogadta. Tisztelettel nézem ezt a' jó Grófnét nem csak ezért, hanem azért is, a' mit fija és az *én* Lolotom eránt bizonyitott. —

Sophiem tiszteli Nagysádat, gyermekeim csókolják kezeit, én maradok örök tisztelettel

Nagysádnak

Széphalom Oct. 5. 1812. alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. lev. 4r. 53. sz.]

2330.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

nékem különös tisztelettel-való Uram!

Patay József Urfi a' kezembe adott eggy Levelet, melybe a' Tek. Urhoz küldendő Levelek vagynak zárva. Ezt, melly féltő Documentumokat foglal magába, idegen kézre bízni, 's csak Ujhelybe küldeni nem bátorkodtam: ez okonn küldöm két Tanitványimtól; méltóztassék Levelében Recognitió helyett, valami *említést* róla tenni; melly nékem mentség gyanánt lehessen: ha az idő úgy kívánni fogná.

Babocsay. Fata Tarczaliensia-munkája in 4-o áll 21 ívekből, az irás benne nem sürü.

A' Prof. T. Láczay Ur felelete csak Praefatio helyett van eggy reimprimáltatott Munkája eleibe függesztve: híre nélkül vele szolgálni nem lehet. Jó lenne ha a' T. A. Ür a' Typographustól, midőn erre fog jönni, kérni méltóztatik.

A' Bécsi út essős fog lenni. Engemet is hívott Vay Úr; de

magamat nem ajánlhattam: mind a' rossz uttól való félelem, mind egyébb akadályok miatt.

Régen várom Mélt. Kenderesi Urnak a' Kószon (χοσων) aranyokról való véleményeit: szeretném, ha hamar megkaphatnám; látni kívánván, mint külömbözik véleménye az enyimtől.

Szeretném tudni azt is, mint van Sípos Barátom: úgy hiszem, hogy a' minapi két Levelek közzűl, mellyeket Báriban tettem-le, eggyik az övé vólt: a' másikra reá nem ismérhettem.

E' napokban megfordúlt itt, a' Bibliothekánk nézése végett Szlávy János Ur, Tek. Kazinczy József Úrral — jó Barátja egymásnak.

A' Grófnét 's szerelmeseit a' feleségem igen szivesen tiszteli 's csókolja. Szokott tisztelettel vagyok S. Patak 8br. 5dikén 1812.

A' Tekintetes Assessor Urnak alázatos kész szolgája

Nagy Ferencz mk.

U. I.

Én a' Baksa-homokában talált régiségeket leírván, 's meg magyarázván, ki akarnám nyomtatni: mivel pedig Táblák nélkűl semmit sem érne, így gondolkoztam, jó vólna valami Holzschnittert keresni, ki a' régiségeket kimettszené (mert a' Kupferstüch-ek igen igen drágák lehetnek). Instálom a' Tek. Urat, Pesten megfordulván: méltóztassék illy Holzschnittertől [!] értekezni, hogy mennyiért metszenek ki 2. Táblát in 8-o; 4 darab *pénz, karpereczek*, gombok 's e' félék fognának reá menni. — Ezért viszont instálok.

SONETT.

Az én Gyászjelem.

A' Rózsa bájoló szép Fürtjeit
Óh tépd ki Múzsa reszkető kezemből,
Hallyon ki vólt vigságom érzetemből;
El óltom, el szívem reményeit.

Nem tartok én öröm virág kötettyeit,
Kesergek: im könny ár habzik szememből,
Szerelmesem kitépetett ölemből,
Nyújts, nyújts kezembe bánat czímjeit.

Jer Cziprus! ah! te légy, te, czímerem:
Sírjára tűzlek: ott búm 's a' szerencse
Dühét az Útasnak Fürtöd jelentse.

A' végzet ellen nincs bosszúm, 's perem,
Csak a' vakúlt Sors űldözése bánta:
Ez, gyász halommal Józsefem behánta.

SONETT.

A' Házi bóldogság.

Kinált örömmel a' Világ sokat.
Midőn le részegűlve tarta kedve,
Bájolt magához, 's czéllyait befedve
Igért, teremtett bóldogságokat.

Ki néztem a' csaló fogásokat
'S minden varázsló tárgyat öszveszedve,
Izlésem elcsömörle, és epedve
Nézém a' Lelkem unta bájokat.

Házamba tére vissza képzetem,
Hogy itt keressek tiszta társaságot,
Mélly csendbe hol magam temethetem.

Áh! itt találtam, itt,
Keresni nem mégyek-ki nagy Világot:
Tisztált örömbe töltöm életem.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2331.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Octób. 6dikán 1812.

Gróf Desewffy Józsefnek Kazinczy Ferencz
a' legszívesebb tisztelet' idvezlését.

Juvenálisi érzéssel, tűzzel 's tudománnyal írt Epistolád, kedves barátom, mesteri mív. Melly kár hogy azt nyomtatásban kiadni nem lehet. De több gondom van nekem arra, hogy az a' fény, mellyet TE, annyi fénnyel fénylő nagy Férjfi! reám vetél, el ne aludjon, mint hogy azt olly kezekben ne tegyem-le, mellyekben olly

* Prof. Vályi Nagy Ferenczé mind a' két Sonett. — Kazinczy F. jegyzete.

bizonyosan eljut az unokákig, mintha nyomtatva volna. Eggy eggy nagyobb szerencsétlenség nem érhette az emberiséget, mint, hogy a' hatalom megfosztá a' nyomtatás' szabadságától. Készebb volnék azt a' kárt, melly abban elkerülhetetlen, szenvedni, mint azt elvesztve látni; 's itt is elmondhatom, a' mit a' fiam' Druszája mond a' Sallustiusi töredékekben: potior mihi videtur periculosa libertas quieto servitio.

Könyveidnek Catalogusát imhol küldöm vissza igen nagy köszönettel. Igen sok derék és becses munkákat bírsz, 's bátorkodom reménylení, hogy megengeded, hogy közzűlök nehanyat megolvasás végett Tőled kikérhessek. Imhol vannak neveik.

Meyer, Briefe aus der Hauptstadt und dem Inneren Frankreichs. Tübingen, 1803. 1. 2. Th.

Kotzebüe, Erinnerungen aus Paris. 1804.

Säume, Spaziergang nach Syracus. 1802.

Sabina, von Böttiger,

és osztán három isteni Költőt:

Oeuvres de Bernard,

Oeuvres de Boufflers,

Poésies de Chaulieu et la Fare.

E' hármat bírtam, 's azok a' becsületes emberek, a' kik szeretnek olvasni, de könyvet venni nem szeretnek, tettek róla, hogy ne bírjam.

Kérlek, kedves barátom, méltóztassál nekem ezeket megküldeni. — Dókus László mindég lél arra alkalmat, hogy pakétjainkat általvegye, általküldje. — A' mi Párist illeti, mind azt mohon kapom. Tudom hogy bosszankodni fogok Kotzebüere, de néha bosszankodni — a' bolondra, gonoszra, képmutatóra bosszankodni — való öröm. Az az ember ritka ajándékokat kapott a' természettől, de sietése, hiúsága, 's mellékszándékai által mindent elront. Olasz Országi Utazását nagy gyönyörrel és nagyobb bosszusággal olvastam. — Kotzebüe nagy delíszek az Ausztriai Monarchia' Németjeinek és félnémetjeinek. Én ezeknek számokba a' más világon sem akarok számláltatni.

Udv. Consil. Szirmay Antal Septb. 24dikét követő éjjel elhala. Sept. 28dikán eltemetének. A' Leleszi Convent Administrátora, a' derék Dudásy Baptista monda Requiemes Misét felette, két Praemonstr. Pap assistálása alatt, Predikatziót pedig a' Bolyi Plebános, ki két eszt. előtt még Diákocska lehetett. Nyavalyás Predikatziót eleget hallék életembe, de ennél gonoszabbat képzelni sem tudtam. Felspékelte szegény a' maga munkáját holmi posztó darabokkal, late qui splendeant, a' sok Diogenes, Socrates, Xerxes, Cyrus, Constantinus Porphyrogenita [!], Pápák, Cardinálisok 's egyéb obscurus nevek egymást érték, de mind ez a' dolgot jóvá nem teheté, 's még inkább elárúlta rosszaságát. A' megholtnak fijai 's barátjai nagyon neheztelének, hogy a' Kövesdi Plebános Vice-Esperest Jó Mátyás nem engedte magát megkérlelni ezen Predikatzio mondásra, 's azt hiszik, hogy Jó ezt a' tiszteletet Papi bosszúból tagadta meg, azért tudnillik mert Szirmay 1791 nyomtatott munkával is igyekezett oda hajtani az elméket, hogy a' Papi jövedelmeket nyirbálják-meg. Osztán nem felejtik még, hogy ő ifjú korában eggy Misemondót eggy fogadóban solenniter megbaculisált. Kazinczy Péter bátyám jelen volt, 's látván hogy Szirmay botot kap, hirtelen befogta a' szemét, 's kiment a' szobából, hogy Szirmay ellen tanú ne lehessen. — Négy asztalnál ettek az Úri rangból való vendégek. — Én azzal bizonyítottam eránta hálás tiszteletet, hogy midőn a' Circumdederuntos ének után a' testet cseléd forma emberek akarák felemelni, ezeket eltoltam, 's magam is vittem, 's az én példámra Kolosi Jósef V. Notar., Albert volt Rationum Exactor 's három más a' Magistratusból vivénk a' Templom' ajtajáig. — Decsynek már megírtam halálát és a' Bécsi Annalistáknak. Most Kulcsárnak küldöm meg Nekrológját.

Úgy hiszem, hogy kedves leszen Néked tudni, miként múla-ki szegény. — A' Venus Volgivaga sok esztendők olta bédugasztotta volt szegénynek az orrát bal részről. Ez az örökös cicatrix öt nappal azelőtt hogy megholt, a' rákot általadta bal orczájának is. Orra egészen elhidegedett. Szirmay érzette hogy elhal, 's minthogy ő hív Sodalis Marianus volt, Papot hívata, 's az Ecclesia rendelése szerént magát megkenette. A' megkenés után látja hogy a' Postára küldött cseléd újságot hoz. Általadatta azt magának, hogy láthassa, hogy az a' NAGY, a' kit ő imádva tisztelt, meddig halada már a' Hoszpodi pomilujjal zengő város felé. Akkor befordúla a' falnak, 's elaludt örökre.

Édes barátom, az inconsequentiák annyira nem ritka esetek, hogy a' figyelmes szemlélő a' legotrombábbon sem botránkozik-meg. De még is csudálni lehetett, melly hasonlatlan ember volt péld. ok. ez a' Szirmay tulajdon magához. — 1796ban sírva perorálá: Moriamur pro domo Austriaca, és osztán úgy viseli magát, hogy cassáltatik. Retteg, vígasztalhatatlan a' szenvedett csapásért, és még is olly imprudentiákat követ, hogy sem az eggyik fél, sem a' másik nem bízhatik hozzá.

Midőn itt írnám levelemet, 's még tovább akarnám ezt a' textust vinni, Vay Ábrahám Bécsbe hív, hogy holnap indúljak. Úgy hiszem hogy megyek, de szüretre itthon leszek. Így félbe kell szakasztanom levelemet.

Élj szerencsésen, igen kedves barátom.

Örök tisztelőd
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2332.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Péczel, Octób. 6d. 1812.[1]

Édes Uram Bátyám!

Az Édes Uram Bátyám' utolsó levele engemet veszedelmes betegségbe ejtett: dicskórságba. *Ha Édes Uram Bátyám szeretné hogy a' Hat Sonett praefatiójával a' P. Berek végében felvetessék, hát én?!* Én kimondhatatlanúl ohajtom, szomjuzom e' felmagasztaltatásomat. Trattner nem lenne idegen, a' fél ívnyi munkát felfogadni, Édes Uram Bátyám pedig, mint ígérni méltóztatik, azt a' mit a' Dichterlingek 's Kennerlingek oktatásáúl mondani akar, Mártoni Terminusra talán el fogná készíthetni, 's küldhetné Prok. Zsiday Ur által. Szégyen, nem szégyen? én a' végett felette nagyon instálom Édes Uram Bátyámat. De ezen Kérésem a' Publicumnak is tudtával legyen. Méltóztassék Édes Uram Bátyám Sonettjeimmel azt cselekedni, a' mit Daykának verseivel: változtatni szabad kéj

[1] Kazinczy F. kézírása.

szerént. Nem volna e jó. Kölcseynek Sonettjeit is a' miénkhez kapcsolni?

Daykára derekasint szaporodnak a' Praenumeransok. Most a' Mss. Helmeczinél vagyon. Teljesíteni fogom a' «*Melly önn nyugtának gyilkolója lett*» és a' *RÉNY BECSE* 's *Oh Rény* változtatásokat. Még talán nem írám hogy Horvát azért nem ízleli a' *Rényt*, mivel a' konyhákon, Fehérvár körül, a' *Rántotta: Vajrénye.* Írjam e mint fogadta Virág Sonetteinket? Csak száz exemplár, 's ezek sem árúltatnak, 's Nemzet-meglepés. Osztán azok a' d o r o n g o s ő ű bötük; osztán az a' titulus! Miért nem Énekek inkább vagy Dalok? Hanyadik érti mi az a' ***Sch**onettek?* Igaz hogy volt is baja Pistának. Még Prof. Schedius sem volt tiszta ideákkal a' Sonettek felől, 's nem vette észre vagy inkább fülre, hogy verseink mértékesek.

B. Prónayval, miolta derék feleségét elvesztette, nem lehettem. Azt beszéllék, hogy mihelytt ismeretest lát, sírásra fakad. Rettegtem e' scenától. Echómat még Viknyére felküldöttem. Válasz nem jöve.

Megkaphatnám e Döbrenteinek Sonettóját? Pirúlnom kell, valahányszor e' kedves nevet említem. Második esztendőre fordúl, miolta közöttünk a' levelezés láncza megszakadt, 's az én restségem miatt. D. nem régen is íra Széphalomra. Méltóztassék Édes Uram Bátyám engemet tudósítani, levelemet D-hez hová, és melly Postákon küldhetem. Hát Kölcseynek nem lehetne e nyomába akadnom, nem lehetne e kitapogatnom, hol lakik?

Szemere Theréz tehát Asszony? Sok igen sok szerencsét! Méltóztassék elhinni Édes Uram Bátyám, hogy, ha úgy lehetne mint nem, ma mingyárt házasodnám. A' Kir. Rescriptumot várjuk, azután felmondunk, 's készűlni fogok az ú t r a, melly vagy égbe vagy poklokra viszen. Be boldog Édes Uram Bátyám! Édes Uram Bátyám a' k e b e l b e jutott, 's nem oda, hol sírás rívás van és fogaknak csikorgatása! Az én koczkám még vetetlen.

Szemere László Úr Bátyámmal Gombán valék szemben. Fáy Laczi, Andrisnak testvére, egy Deutschot componált 's én verseket penderítettem reá. Dalolásunkra az öreg Lászlók is bejöttek, 's a' verseket elő kelle mutatnunk. E' vala a' Penderítmény: *Huss, huss, huss! Ölbe huss, Kedvesem hozzám juss.* ‖ *Rajta, szép leánykám, Ölbe, kis báránykám, Váltsunk csókot:* ‖ *Czupp, czupp, czupp, Édes Czupp! Édesbb mint a' szirup, Rajta hát, czuppantsunk, Lángokat lobbantsunk, Oltogassunk.* ‖

Fábri Pali is Pesten lakik. Instructor az ifjú Kubinyinél. Meglátogattam. Nagy ellensége a' neologiának. Debreczent citálja, 's kárhoztatja Széphalmot. Most német verseket gyártogat. Láttam eggy Trinkliedjét Sztrokaynénál. Hogyan lehet az, hogy a' ki németül nem csak olvas, de ír is, 's nem csak ír, de o l v a s is, Debreczenre appellálhasson? — Vitkovics már Theodorája házában lakik. A Nrot nem tudom. Péczel, Oct. 6dikán. 1812.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2333.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Károljvár 8dik Octobr. 1812.

Nagy érdemü kedves Barátom!

A héten reméllem itten be végzem munkámot, és Haza felé mehetek. Itt igen sok szép és nevezetes régiségek vannak, u. m.

1. Az igen régi pompás Cathedralis nagy Templom, ennek Sanctuariumjárul a tartatik, hogy Római *Soli dicatum* templom lett volna. Ezen templomba vagyon a Hunyadiak igen szép régiségü temetkező Boltjok: de ez most üres — a Templomba ben találtatik 3 Hunyadinak kő koporsójok, u. m. Hunyadi Jánosé, Lászlóé (decolati [!]) és Jánosé, ki fattyu gyerek volt ugyan, de Hunyadi név alatt és a Hunyadi czímerrel ékeskedik koporsója. Itt van Isabella és a fia Sigmond pompás kő koporsójok — ezeken kívül sok fejedelmi emberek és Püspökök vannak itt temetve. Hanem a leg szebb koporsót, a Rákóczi Györgyét el rontotta egy Mártonfi nevü ostoba püspök, ez abbul több rendbéli oltárokat csináltatot. Barátom! a leg szebb fekete és tarka márványokbul volt azon koporsó egybe szerkesztetve és gyönyörü munkának kellett azon lenni.

2-o. Bottyáninak gazdag és pompás Bibliothecája, meljet az országnak ajándékozot. Ebbe a régiségnek nagy kincse vagyon, és örökös vétek, hogy homálj boritja fénnyét ezen nagy kincsnek. Láttam ebbe a többi között a 800dik [!] századbul való pompás irást és több efféléket. A Bibliotheca felett vagyon a Mathematica turris [!]. A régiségekre nézve, a mik itt találtatnak, Canonok és Apatur Hene Ferencz Urat, a Bibliotheca iránt Bibliothecarius világi pap Cseresznyés András Urat consulalhatod.

Ruminak a mult postán vevém levelét — írja, hogy kész Szebenbe le jönni és hogy fog Seiwerth Urnak írni. Meg engedj igen kedves Barátom, hogy ilj keveset írok, eszt is felette sietve mázolom, mert mostani occupatiom minden időmet el vészi, és nem akarnám, hogy ezek a Német atyafiak szegény Hazámat meg csalják és sokat fizettessenek aval. Vagyok álandó hívséggel

Tisztelőd:
Cs.

Kívül:

Karlsburg.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Kolosvár—Debreczen—S. A. Ujhely—*Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2334.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

A. O. 13. Octob. 1812.

Attól tartottam, szives Barátom, hogy betegeskedel, vagy el tévedt levelem, vagy vissza tetszett, és éppen írni akartam neked, a' midőn nagy örömömre kezemhez vettem leveledet; mert azt akarod hogy az enyim életben maradjon, és a' feledékenység éjjeléből ki vergődjem, mivel, a' mint látom az itthon maradt példázatból, több hiba tsúszot bé, és némelly verseket, és jegyzéseket mint nyesni, mint szaporitani szükséges, majd vissza jöveteled után Bétsből egy új példázatot küldök néked. Mulasd magad jól Bétsben; míg ott leszel, által küldöm feleségednek a' kért könyveket.

Szirmay Antal élhetet volna még; egy szép eszü emberünknél kevesebb van. Ritka ember élt úgy, hogy szive eszével soha se ellenkezet volna.

Szomorú halála nem érdemlette meg, hogy betses életét egy nevendék pap egy zavaros és inaszakadt prédikátzióval szeplősíttse. Nem bojtorvánt, ha rózsákat kellene ültettni az érdemes emberek' sírhalmára. Tetszik nekem, hogy Kazintzy Péter szembekötősdit játszott. Az illyetén anekdotákat össze kéne szedni. Azért ollyan ösztövérek a' Németek biografiájik, mert az efféle táplálmányokkal nem kövérítettnek, nem húsosodnak. Már p. o. ezt be nem iktatha-

tod készülő biografiádba. Nálunk az írónak nem szabad mulatságosnak lenni, hanem komor unatkozás közt az olvasót is unalmaztattni kell, és annyi észszel kell bírni, mint néked az Isten adott, hogy olvashatóvá tegye magát.

Az idők mostohaságán kivül, a' mellyek éppen most, a' midőn bajaimból ki menekedni és békes, meg tsendes életet folytathatni reménylettem, egy más kedvetlen történet is ért. Jobb helyet kapván író Deákom, el hagya, és így, mivel majd egészen el szoktam magam le írni tisztán valamit, sok gondolatim veszendőbe mennek: nem veszt ugyan vele semmit a' Világ, de kevesednek vénségem vigasztalásai. Ha tudsz egy szegény iffiút, a' ki jobban tudgyon magyarúl, mint rend szerint a' lutheranusok, és tzikornyátlanabban mint rend szerint a' Kalvinisták tudni szoktak, add tudtomra. De szép írása legyen, én útálom a' magamét, és azokat, a' kik jobbra nem szoktattak. Úgy vagyok az irásommal mint Gróf Nitzky hajdan, a' ki a' magáét nem tudta olvasni, és azt szokta vala mondani Secretariusának: magamnak kellett írnom, de nem az én dolgom, ha az Úré, hogy tudgya olvasni. Bár másban inkább hasonlíthatnék Gróf Nitzkihez. A' szép 's olvasható írás egy a' leg szükségesebb dolgok közé való a' gondolkodó embernél. Foliis ne carmina manda, ne dispersa volent rapidis ludibria ventis.

Nem tennél roszúl ha meg esmerkednél Po'sonyban az iffiú kis Gróf Eszterházy Kázmér nevelőjével, igen derék ember, nevendékje pedig ritka kiss fiú. Azt mondta nekem egykor nevelője, hogy hajdan egy kiss geografiát írtál volna, mellyet a' kiss Gróf számára meg kivánna szerezni. Keresnélek meg az eránt, tselekszem hát, és duplán, tudnillik fiaim számára is. Szép volna ha írnál nekem Bétsből, reméllem, hogy ha e' levél otthon nem talál, feleséged utánnod küldi a' postán. Sokkal többet írtam volna, ha tudnám, hogy még el nem mentél. Ugyan írj nekem gyakran; nem gondolhatod minő gyönyöröket találok leveleidben; úgy szeretlek, mint ha nem ditsérnél, mert én félek a' ditséretektől, és bizonyossan még kevesebbet hinnék nékiek, ha tőled nem jönnének. A' te Barátságod egyik vigaztalása lételemnek, és hitesd el magaddal, hogy az elsőbbek közzül való; nints pedig sok. Tűrd annyi szeretetek közt

Jóskádét is.

A pakétom elmegy Szirmaynak.

A Spaziergang nach Syracus kölcsön van ki adva.

Szirmai Antal árnyékának.

Jertek, hintsünk mirtust e' parázs hamvakra,
Már nyugszik Szirmai Antalunknak pora.
Öntözgessük borral, vegyük poharakra,
Hogy tündöklött vele költőjinknek sora?!
Fogjuk közbe sírját, víg hymnust lantollyunk,
Igérjünk érdemlett halhatatlanságot,
Ne sirassuk, éghez bú-fohászt ne tollyunk,
Hiszen a' Dísz' szárnyán a' mennyégbe hágott
Még ugyan korán volt tőlünk el bútsúzni,
És a' boldogabbak karjába sietni,
Még lehetett volna sok tudományt nyúzni,
'S e' bajos nyúzás közt tréfássan nevetni.
Sok szép elme kintsel kedveskede néki
Sisakos Minerva 's a' deli Apolló,
Ám még ezeknek is veszők ajándéki,
Még éles a' Párka' kezében az olló!
A' kiss Isten imád't szép kegyes szűlője,
A' fénylő mennyei, rendelte bújába,
A' csúf Atroposznak: légy tüstént ölője
Antalomnak és metszj élte fonalába.
Tudnillik nagy tűzzel hívtam az életre,
Szavamra lett hevim szerelmes költője:
Nékem élt, miattam juta pengészetre,
Meg érdemli hát hogy legyek Meg-mentője.

D. J.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2335.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

Pesten, Novemb. 2d. 1812.

Kedves barátom,

Negyven nyolcz órát képzelhetetlen örömök köztt éltem Pesten azoknak társaságokban, a' kiket lelkem szeret, és a' kiknek látásokat rég olta nyugtalanúl óhajtottam. Ha Te és a' mi Palink, ha Horvát, Helmeczi 's Tatay itt voltatok volna, nem volna semmi hija örömeimnek. Ennek a' háznak, a' mellyben ezt írom, Asszonya, Horvátné, Sztrokai és a' szép Sztrokainé, Ferenczi tészik új ismeret-

ségeimet, 's örűlve térek azon boldog szögbe, melly Tégedet és Palit, ha külömben ígéreteteket teljesíteni még készek vagytok, elfogadni készűl, nem a' vén tölgy lombjai alatt már, hanem a' kandalló mellett.

Édes barátom, még nálad van a' Kreutzinger által festett kép. Kérlek, küldd-bé ide Vitkovicsunkhoz haladék nélkül, hogy ő azt Dónát Urnak, eggy Bécsi nevezetes Festőnek, bémutathassa, ki fejemet tegnap előtt festette a' Horvát' számára, 's ezen kép nélkül a' maga művét el nem végezheti, minthogy neki egyszernél többször nem űlheték. Kérlek, édes barátom, tedd-meg, hogy a' kép minél elébb, de csak a' legbizonyosabb alkalom által, itt legyen, 's légy a' legóhajtottabb állapotban. A' Tek. Asszonyt alázatosan tisztelem, magamat ajánlom becses barátságodba.

tisztelőd, barátod
Kazinczy Ferencz mpr.

Kivűl:

à Monsieur Monsieur de Vida, Assesseur de plusieurs Comtés. Czegléd, Abony—Törtel.[1]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2336.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Búza, 2-a Nov. 812.

Kedves barátom!

Reménlem hogy eddig viszsza érkeztél Babylonból. — Hogy találtad? Nem felejtettedé el a' Csillagnéző Tornyot megjárni, hogy a' jövő esztendőnek fórgását ki szemlélhesd?

Sokat nevettem a' Breit-arschos Anekdotádon. Emberem Vaji! — magamis vágynám tsak azértis Váradra kiszaladni, hogy írjak valamit. Mitsoda sültelen majmolás! 's mégis aztis idegen nyelven hozza bé a' Magyar Hazának Magyaros Városába! —

Sajnállom hogy a' Vármegyénként való adakozásokról nem lehetek Veled egy értelemben: de okaid meg nem fórdithatták vélekedésemet, valamint 1805ben a' Gubernátor G. Bánffi okai meg nem

[1] A levél zárlatán ép piros pecsét.

mozdithatták. Ha barátoddá emeltél, szenvedd el hogy elhalgatás és elszinlés nélkül bánnyam veled, 's okaidat meg rázzam.

Magadis megismered hogy töstént vége mindennek, mihent felteszszük hogy némely esetekben kiki szabadon ki vonhattya magát a' Törvény alól: — és tsak azt kivánod hogy *a' Törvény jó legyen.* Azt énis akarom hogy jó legyen, 's mint ember és mint részesse a' Törvényszerzésnek bátran elmélkedem, sőt beszéllekis a' Törvények hejánosságairól, de nem azért hogy meg szegjem azokat, hanem hogy, másokbanis fel inditván a' figyelmetességet, maga hellyén annál hamarébb meg igazitódjanak a' Törvények. Elmélkedhetünk a' Törvényekről és beszéllhetünk, de — tselekedetbe kihatólag, — se egyenkint se tsoportonkint szembe nem szállhatunk a' Törvényekkel. Azokat megigazitni a' Törvény hozó Hatalom dólga: miénk meg tartani, követni. A' Törvény szerző Hatalom se nállatok se nállunk azt a' melyről szóllunk, el nem törlötte, sőt nyilván meghagyta és ragaszkodott hozzája: Ámbár az Országbeliek sokszór által hágták, 's ezeknek vakmerőségét elmellőzte.

Káris lett vólna el törölni ezt a' Törvényt: mert ezt Barátom, úgy nézhettyük mint — egyenes fojadékját az Országos Egyesülésnek, — mint erősségét a' Nemzeti szabadságnak, — 's támaszszát a' mü Országlásunk Principiumának. — Lehet hogy unalmas leszek, de meg mútatom mindeniket.

Egyenes fojadékja ez az Országos Edgyesülésnek (Sociale Pactumnak), mert mi egyéb az egész Sociale Pactum, hanem egy egésszs Nép eggybe szövetkezése a' közbóldogulás tzéllyára? — és mi szükségesebb a' köz bóldogulásra mint az, hogy a' mely Actusok egyenként vagy tsoportonként tévc a' Nemzetet minden erejéből ki fogyaszthatnák, 's Characterét meg alatsonyithatnák, azokat az egész Nép öszve gyültt Képviselői gyakorollyák? Tennél engem Ministerré, 's vehetnéd el Nemzetemhez való szeretetemet, én meg mutatnám fogadásból, hogy tsupán evel az elszakadozva gyakórlott adással, 20 esztendő alatt a' Nemzetet minden vagyonnyából, betsületiből, energiájából ki fórgatnám, úgy hogy önként kérné az állandó és egyenlő mértékü adózást. Fontóld meg 's magadis úgy találod, hogy, ha eddig ezt végbe nem vitte egy Ministeris, tsak abban múlt el, hogy nem akarta vagy nem tudott hozzája.

Gyámola és erőssége ez a' Törvény a' Nemzeti (Politikai) szabadságnak: mert mihent annyit lehet el venni kéregetés szine alatt a' Nemzettől, a' mennyit tetszik, mihent annyiszór lehet a' Nemzetet

hadakozásba keverni a' hányszór tetzik, úgy hogy a' Törvény szerző Testet e' végre tsak megszóllitani se legyen szükséges, egyebetis mindent ki lehet vinni, 's a' Nemzeti szabadság tsupa álom. — Hát még, hogy egy szerentsétlen kimenetelü Hadakozás a' beléje kevert Nemzetet idegen járom alá hajthattya, mellyet soha sem tud vagy igen későn le rázni! Nints essentialisabb része a' Politikai Szabadságnak mint az, hogy a' Nemzet Képviselői belé szóllhassanak a' Had és békesség kérdéseibe, 's az ők jó akarattyok nélkül ne lehessen sokáig hadakozni. Angliát e' tartja fenn. Erre pedig ez a' Törvény nyitt rést, — a' Vármegyék és az egyenként való emberek a' hadakozás kérdését heába feszegetik, feszegetni sem merik.

Támaszsza ez a' Törvény a' mü Országlásunk Principiumának: mert miből áll ez? Vélekedésem szerént átalyában a' betsületből, mint minden monarchiai Igazgatásoké; de tsakugyan ollyan neméből a' betsületnek, mellyet a' bölts Montesquieu le nem irt: — egy olyanból, melly leg közelebb jár a' Virtushoz, 's egyedül az ollyan Monarchiai fórmáknak tulajdona, mellyek Republicanismuson feküsznek. Ez az *érdem betsülete*, legyen személyes, legyen ösi érdem, de mindenkór az érdemé, nem a' pénzen vehető, hanem a' megerölkedéssel 's magunk meg tagadásával szerezhető betsület. Hogy az ösi érdemis betsültessék, éppen ez a' Principium kivánta, 's szükséges arra, hogy az ösi érdemmel való büszkélkedés meleg ágyja (nem tudom Tü igy neveziteké azt a' hová tavaszszal az idein ki ültetendő veteményeket vetik) legyen a' személlyes érdemnek. Ezt tartom én a' Magyar Regiminis forma Principiumának: — ha pedig ebben nem hibázom, mi van ennek a' Principiumnak inkább ellenére mint az, hogy a' Király egyenként való emberektől 's előtte keveset nyomó gyülésektől kéregesse (parantsólva) az adományt? Hiszen igy, ha egyenként vagy Vármegyénként tölthettyük a' Tárházat, 's mégis különböző mérték szerént adunk, az adásnak mértéke fogja betsünket határozni, 's e' leszsz az a' veszedelmes mérték, mely az érdemre való törekedést ki óltya a' szivekből: a' mint egy más levelemben meg irtam. A' Királyi Kegyelemnek az érdem betsüllésihez kell mérséklödni: nem a' hizelkedő és fenn-héjázásból származó adományokhoz! Sértiis a' Majestást hogy egyenként való emberektöl koldúlgasson. Az egész Nemzetet kell neki fel szóllittani, vagy senkit!

Meg kell neked aztis irnom, hogy okaidba nem láttatol bizni,

minthogy elmésségedtől kölcsönöztél óltalmat vélekedésednek. A' Lutheranusokról irtt *közép üdöbeli* Törvényt ehez a' *régi*hez hasonlittod. Én nem látok hasonlatosságot. — Egyik minden részre-hajlás nélkül az egészsz Nép javára, 's az Egyességnek fenn tartására vólt hozva: a' másik talám a' Vallásbeli gyülölségnekis tulajdonithattya származását. Ha nem képzelném ebből a' tisztátalan kútfőből származni, fel szóllalnék mellette, és azt mondanám: Hogy *a' milyen oktalan és kegyetlen Törvény lenne ez a' mostani üdöben, mikór már vannak Lutheranusok a' Hazában, éppen ollyan menthető és talám szükséges lehetett akkór, mikór még nem vóltak.* Nem a' Lutheranismus ellen való indulatból szóllok: hanem azért, mivel Német Országban a' Reformatio nyilvános meg hasonlásokat és belső háborukat gyúlasztván, több vólt a' kára mint a' haszna. Mit nem adnál Teis érette, ha a' Magyar Nemzetben Vallásbeli Meghasonlás nem vólna? Az a' minek leg ártatlanabb és leg szentebb dolognak kell vala lenni, a' Religio, a' meghasonlás miatt, egész nemzeteket megerőtlenitett. Mennyi üdőt cálculálsz arra, hogy a' Magyar Nemzet egyességre juthasson? Én legalább két Saeculumot. A' külső erőszak egyesitheti őtet önnön javára, ezt nem tartom lehetetlennek; de e' nem *magától fenn álló tehetség:* e' tsak *jégre épültt vár*, mellyet a' leg első üdőváltozás el süllyezt.

Nem úgy szóllok mint Pápista, hanem mint Magyar: a' ki Nemzetemnek nagyobb baját nem ismerem, mint a' Németektől átal vett Vallásbeli egyenetlenség. Tisztelem én az értelem világositto Philosophiát, úgy hogy senki sem jobban! de az értelem ki világositását tsendes és békességes oktatással 's észre vehetetlen átaladásokkal kell terjeszteni, nem újjabbnál újjabb Zászlók felütésével, mellyek részekre szaggassák a' Nemzetet, ugy hogy annak egyesülését tsak a' nagyobb hatalomtól lehessen reménleni! Kántnál a' Krisztuson innen nagyobb Reformátórt nem ismerek; de a' Kánt Reformatiója egy Nemzetet se hasogatott részekre, söt öszvébb szoritotta. — Nézd el azokat a' Nemzeteket, mellyek — noha egyenként meg különözött Philosophiával — de egyetlenegy Nemzeti Vallást vallanak, erössek mint a' Kősziklák! Szenvednek néha, de fel nem fórdúlnak. Én az Angliusokat okosoknak tartom hogy egy maroknyi Pápistáért a' Nemzeti Vallássok elsőségein fel nem adnak.

Kedves Barátom! Minekelőtte tsak ölelhettelekis vólna, talám igen heves vetekedésbe botsátkoztam veled? Egyenességemnek tulajdonitsd, mellyet leg kevesebbé vehet nehezen egy jó barátom. —

Tégedis arra kérlek hogy hozzám való kedvezésből soha semmi ellenkező értelmedet elne fedezd előttem!

A' Kérdésedre: Én Napoleont még akkor is tiszteltem mikór véteknek tartatott nem káromólni: de Istennek még sem tartottam. A' Plánuma, a' mennyiben gyenge látásom felérhette, felséges: de nints hejánosság nélkül. Az Orosz Birodalom ellen való Expeditiója az okosság és Szerentse erejével jó véget nyerhet, de még sem tartom a' bánását mindenben elég jónak: 's lehetetlennek sem gondolom, hogy *az alatt a' meddig ö Asiaban diadalmaskodik, az Angliai Politika reá ne szedje Europában.* Egy szóval: *hasonlithatatlan nagy ember*, de *mégis ember*. 's hólmit jobbanis tselekedhetnék. Grófnédnak tsókolom kezeit, és leveledet a' *Bródi* Postán elvárván, vagyok igaz barátod,

Cs. M. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2337.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

A' kedves Helmeczinek Kazinczy Ferencz

baráti szives idvezletét.

Elindúlásomnak utolsó órájában is néztelek, kedves barátom, Tégedet és a' mi Tataynkat, ha megérkeztetek e, 's búsan hagyám-el Pestet, hogy annyi örömeket adván nékem, nem adta azt is, hogy Titeket láthassalak. Ha úti társ nélkül valék vala, örömest múlattam volna ott mind addig míg elöjöttök. Vay sietett, 's én hajlottam engedni sietésének, mert érzettem, hogy minden lépés közelébb vonsz azokhoz a' kiket lelkem annyira szeret. Nem könnyen mozdúlok-ki házamból, fészkemből, de ha valamelly véletlen történet ismét a' Duna felé szóllítand, éleszteni fog annak képzelése, hogy akkor pótolékot fogok kapni szerencsémnek mostani csorbájáért.

Szirmay Antal rokonom és barátom, fija a' Septemberben megholt Udvari Consiliáriusnak, viszi kezedhez e' két csomót. A' kissebbikben eggy Magyar Román fogsz lelni. Azt add által levelemmel eggyütt Siskovicsnak. A' Bernhardi Grammaticája három darabban a' mi Horvátunké. — A' nagyobb csomóban B. Barkóczy Lászlónak Marmontelemet, Töviseimet 's a' Zemplényi Relatiót küldöm. Vedd-ki

azt, és add által. A' több nyomtatvány, tudnillik Marmontelből 15 exempl., a' Tövisekből 4 exempl. Eggenberger Urnak megyen, ki tőlem most Kultsár Ur által 50t kívánt Marmontelből. Idvezeld nevemben 's mondjad, hogy ezen 15nél többet nem adhatok, mert a' mim volt, kiosztogattam. Ezeknek árokat pedig kérem hogy adja által Kiliánnak azon 126 f. summájába, mellyekkel én őáltala Tübingi Könyvnyomtató Cotta Urnak a' Herder munkájiért tartozom. Nagyon szeretném, ha Eggenberger Ur, kedves barátom, neked által adná Contómat, hogy láthassam, mellyikünk adós a' másikának és mennyivel.

Trattner Urat nem vala módom meglátogatni, mert minden órám el volt fogva. Kultsár barátunknál hagytam eggy jegyzést az eránt hogy a' Daykához való rezek mindöszve 75 Váltó Czéd. forintokba kerűlnek, és így kevesebbe, mint a' mennyire Trattner Ur nékem szabadságot ada. Mert Tr. Ur 100 ftot rendelt a' rezekre. — Ezeket Gerstner metsző auf der Wieden No. 449. beym schwartzen Adler készíti, 's ígérete szerént Novemberben kész lesz velek. Trattner Ur tehát méltóztassék a' 75 ftot megküldeni, meghatározni hány nyomtatvány vonattassék-le a' rezekkel, 's a' rezet és nyomtatványait általvevén mind azoknak, mind ezeknek árokat Gerstnernél letétetni.

Trattner Ur nékem 30 exemplárt ígért kedveskedésképen, de író papirosra. Arra kérlek tehát, kedves barátom, hogy hajtsd oda a' dolgot, hogy ezen író papirosú 30 exempl. helyett én ugyan annyi exemplárt velinre nyomtatva kapjak. Örömest poltolom-ki a' mivel a' velin az író papirosúaknál többe kerül, tudnillik az exemplárok általvételekre leteszem a' 15 ftot, mellyel így magamat adósnak vallom. Nem nyerekedni akarok, hanem azt akarom, hogy ajándékaim kedvesebbek lehessenek.

A' Dayka MSt vedd-elő és tedd benne ezen jegyzéseket és változtatásokat:

1.) A' Dayka' élete épen azon betűkkel és nem nagyobbakkal rakattassék-ki, a' mellyek a' versek nyomtatásokra fognak fordítatni.

2.) Ird-ki nekem azon utolsó §t a' Dayka életében, a' hol az ő képéről van a' szó, és a' hol a' *dátumom* áll. Ugy jut eszembe, hogy én ezen § mellé eggy Appendixet is vetettem, hol epém kifakada Kis István Pesti Könyváros ellen. Ird ki ezt is, és közöld első leveledben, hogy idejében lehessen megváltoztatnom.

3.) A' Versek Schmutztitelek által vannak külön szakaszokra osztva. Az első mingyárt illyen.

ELSŐ KÖNYV.
ÓDÁK ÉS DALOK.

Itt, és minden egyéb illy Schmutztitelen töröld ki ezt ELSŐ (MÁSODIK, HARM. etc. etc.) KÖNYV. Törüld-ki a' Columnentiteleket is, és a' helyett tedd a' paginaknak illyen jeleit

— 123 —

4.) A' Dayka életét és a' Versek legelső árkusát addig le ne nyomtassák, míg nekem meg nem külditek a' Correcturbogent, hogy valami kedvem ellen ne nyomtattassék. A' küldött próbában már az maga is rosszúl volt, hogy az Alcaicusban a' 3dik és 4dik sor sokkal beljebb ponton kezdődött, mint kezdődnie illett volna. Van abban ezen kivül más botlás is.

Superintendens Kis Urnak leveléből tudom, hogy Daykára Sopronyban 12 előre fizető találtatott. Találtattak nehanyan Döbrenteinél is Erdélyben, de ezek a' pénzt csak akkor teszik-le, mikor a' munka kijő, tapasztalván hogy sok előre fizetés oda vesze.

Nagyon szeretném, ha a' nevek Catalogusát Trattner Ur velem dolgoztatná, a' titulusok etc. miatt, melly gyakorta neheztelésre ád okot.

Hát Sztéllám, Clavígóm etc. Bácsmegyeim lel e nyomtatót? Az iskolai esztendő vége miatt Te ezt a' dolgot tökéletre nem hajthatád. Kérlek, láss hozzá most; de én semmire nem állok, ha a' Kiadó arra nem kötelezi magát, hogy mind az öt Kötetet kiadja, nem csak e' kettőt. Osztán látni akarom, melly betűkkel, melly papirosra akarja nyomtattatni, 's hajlandó e reá, hogy minden Kötet előtt a' Vigneten kivül eggy portrét is álljon. Ezekről Januarius első napjáig kérem barátságos tudósításodat.

Tataynknak levelére másszor adom a' választ. Most reá nem érek. Harmad nap olta vagyok házamnál, szüretelek, 's sok levelem érkezett az alatt míg távol valék. Csak azt mondd neki, hogy őtet

nagyon szeretem. — Midőn őtet Octób. elején kerestem, kértem a' Házimestert, hogy engedje-meg leszakasztani eggy Cytisus laburnum magfürtjét azon kertből, hol eggykor a' Dayka Reményfáji virítottak. Megengedte, 's a' magokat elhoztam. —

Horvátunk engem arra kéretett, hogy űlnék számára Donátnál. Űltem, 's láttam, hogy festése igen jól fog hozzám hasonlítani. De félek, hogy addig panaszolkodtam a' Kreutzinger által festett kép fagyos hidegsége ellen, hogy Donát a' magáét mosolygani hagyandja, holott nekem elég lett volna a' képet csak szabad tekintetűvé, vídámmá tenni. Kérd Horvátot, kérd magát Donátot, hogy képemet süss lachenddé ne tégye. Nam risu inepto res ineptior nulla est, ezt mondja eggy régi író. Az a' nevetés a' képen eggy fiatal ember 's lyányka képét is nevetségessé tehetné: hogy ne eggy öreg emberét? Bár minél több munkát kapna hazánkban a' szeretetre olly igen méltó Donát! Ohajtanám hogy Te és a' Te Siskovicsod, hogy Tatay, Szemere, Virág, Sztrokai és Sztrokainé, 's mind azok a' kik a' szebb körbe tartoznak, magokat festettetnék. Szerencsésebb Találót, ügyesebb Festőt nem találnak mint ez a' jó Ember. Én Pesten lévén sokakat kértem, hogy néki adjanak dolgot.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Nem tudom reá érek e hogy Horvátnak és Szemerének írjak. Fogok, ha időm marad. Ha nem maradna 's nem írhatnék, köszöntsd őket, 's Te küldj nekem eggy nyomtatványt a' Berzsenyi képéből mutatóban. — Széphalom, Novemb. 8d. 1812.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2338.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Novembr. 10d. 1812.

Ezen levelemet, kedves barátom Helmeczi, a megholt Udv. Tanácsos Szirmay Antal Úrnak Antal fija viszi, ki Zemplény Vármegyei Fiscális Dókus Lászlóval és eggy Balkay Pál nevezetű ifju Festővel teszi ezt az útat. Általa nékem nem csak levelet, hanem csomócskát is küldhetsz, ha mi küldeni való leend. Hol lesznek szállva, nem tudják magok is. De Te menj-el a' Pincernarum Regalium Magister Gróf Haller Jósef Excell. szállására, 's ott Secretáriusa, Bacsinszky Úr, meg fogja mondani, hogy Dókus László Urat

hol találhatod. Csak arra kérlek, hogy igyekezzél minél elébb tenni le kezeibe a' mit küldeni akarsz, hogy őket el ne szalasszd.

Ezen zsacskóban találsz 2 ftot új pénzben. Ezért végy 20 lat Galles Aleppot a' Sebestyén piaczán lévő Fűszerszámos boltban, tedd a' zsacskóba 's pecsételd-le, 's bízzd Dókus Urra elhozását. Reménylem a' galles nem porrá lesz törve, hanem gubicsképen árúltatik. Itt azt nem találunk; azért alkalmatlankodom megvétetésével. Pesten múlattomban ezen boltban vásároltam illyen Galles Aleppot, latját per 6 x. De nem hoztam eleget. A' mi galleseink nem adnak elég fekete tintát. Kérni kellene Dókust, hogy olly helyre tétesse ezt a' zsacskót, hogy az esőben meg ne ázhasson.

Élj szerencsésen, kedves barátom!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2339.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak Kazinczy Ferencz
baráti szent idvezletét.

Elszalasztánk egymást, kedves barátom, 's úti társamnak tüze miatt nem élheték azon szerencsével, mellyre engem a' Vál nagylelkű Asszonya meghívott. Nagy örömektől, nagy gyönyöröktől vagyok megfosztva. De helyetted kedves feleségedet valék bátor csókolni, 's elébb Donátnál, vissza jövén pedig Bécsből, már házadnál is láttam képedet, 's vissza emlékeztem 1803ra, midőn először láttalak, megszerettelek, de szívemet Néked megnyitni még nem mertem. Tudod, honnan eredett bizatlankodásom. A' béklyójiból nem régen kifeslett csak ekkor látta legelébb azt a' Városát hazájának, mellyben a' szent Polizey most űzögette talán ugyan nem szükségtelen, de minden bizonnyal irtóztató játékát.

Szerencsés valék Pesten Donátnak ülhetni számodra, 's Donát a' képet szerencsésebben k e z d e t t e mint minden más festő, a' ki valaha festett. Meglehet, hogy a' kép olly szép mint a' Kreutzingeré, nem lesz; de bizonyosan inkább fog hasonlítani hozzám mint akar az, akar a' Kiningeré, mert a' Stunderé felől nem is szóllok. Irtam Vidának, hogy a' nála való Kreutzinger által mesteri kézzel festett igen szép, de nem igen jó képet küldje-bé, hogy Dónát az után

végezhesse-el a' maga mivét. Ha a' kép Pesten lesz, méltóztassál szóllani Donáttal, 's kérd őtet, hogy a' fejet tegye vídámmá ugyan, de nem mosolygóvá, mert a' nevetés a' képeken felette visszás coquetterie, 's nem sokkal jobb mint a' Kreutzingerén az az öldöklő álmosság, hidegség. Ha Kreutzinger a' képnek kedvetlenséget, búslakodást adott volna, nem panaszolkodnám. De *álmos*nak festeni a' képet, nagy vétek.

Mondjad Donátnak, hogy mind Szirmay Antalt 's Dókus Lászlót, mind a' festő Balkayt kértem, hogy magokat Donát által festessék, 's kértem Pélinét is, a' Vay Jósef leányát, hogy az atyját 's magát festesse általa, mert szeretetre méltóbb embernek nem nyújthat segédet, 's még szebben-dolgozó 's igazábban találó Festőt Hazánk kebelében nem látott. Én Donátnak feleségét is kibeszéllhetetlenül megszerettem. Sokat emlegetem mind kettejeket feleségemnek, Napamnak, 's kedvesbb barátimnak. Élj szerencsésen, kedves barátom, 's szeress továbbá is. Szeretett feleségedet tisztelem. Széphalom Nov. 10d. 1812.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. H. 1425.]

2340.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Novemb. 12d. 1812.[1]

Édes Uram Bátyám!

Vitkovicsunknak tegnap előtt veszem levelét. Vígasztal, de én vígasztalhatatlan vagyok; Andreovicsra pedig haragszom. Három nap alatt nem lehetett volna e tudósítatnom? Tegnap Gróf Rádaynál valék ebéden. Ott volt Puky István bátyám is. Mind a' ketten sajnálva hallák, hogy Kazinczy Pesten mulatván, barátjai felé nem vette útját. Az Édes Uram Bátyám nevére a' Literatúra jött beszédbe. Nincs forróbb, nincs igazabb tisztelője Kazinczynak, mint én, monda a' Gróf 's vele a' Grófné, de utóbbi munkáji!... Elkezdődött a' Harcz a' Neologismusok ellen, 's én védelmeztem az igaz ügyet. Puky azt mondá, hogy az utóbbi munkák között is sok szépek vannak, mint péld. a' *Nincs milliók között*. Elővette a' Hat Sonettet,

[1] Kazinczy F. kézírása.

mellyet Pukynak én ajándékoztam, 's elolvasá 's igen igen nagyon tetszett. Én a' *Szökdellve*-t olvastam el 's kérdém, ha tetszik e? Igen is; mondának. Pedig ebben halmozva vannak a' neologismusok! 's magyaráztam nekiek, 's magyaráztam, miben áll a' nyelvet szépíteni, gazdagítani. A' Comtesse a' Stammbuchjával tisztele meg. Ezt a' magyarságos verset írám ma belé: *Öleld az órákat, míg Reád nevetnek, Szedd aetherrózsáját a' szép Kikeletnek; De csak addig érezzd becsét az életnek, Míg kedvelnek a' Jók 's a' Rosszak megvetnek.* Az én versem másik lapján ezek állottak: *Sok jó akaródnak olvasom verseit, Tisztelem a' szíves Barátság jeleit; — Kívánom, ezekhez tsatolván nevemet, Hogy szinte kedvesen fogadjbé engemet. Tsak azon, megvallom, nagyon elrémültem, Hogy csupán Német, Francz versekre kerültem. Engedj meg hát Hazánk Szépe tisztelödnek Hogy annyád nyelvén hodúl erköltsednek Tihanyi Ferentz. Vichnye, 1812.* A' Stammbuchban eggy valamit leltem: *Der Frühling deines Lebens Verfliesze nicht vergebens Ins Meer der Ewigkeit; Benutze so die Stunden, Dasz, wenn sie dir verschwunden, Dich ihr Verlust nicht reut. A' Semmiség örök tavába Ifjuságod' javát hijába Szép Húgom oh ne hányd; Ugy éld virágit a' tavasznak, Hogy, ha majd mellyeden elasznak, Elveszteket ne bánd. Csokonai Fillishez.* Puky azt hiszi, hogy Cs. még sokáig példány fog maradni a' magyar verselőknek.

Hogy el ne felejtsem, minap Bürgerben eggy egész verssort leltem, mellyben csak **E** hangzik. Imhol:

Lohnt die theuern Opferungen
DEs gErEchtEn SÄngErs HErz!
Bürg. I. Th. Das hohe Lied, melly Schillernek leginkább tetszett.

A' szüret előtt Boileau poetikáját és Malherbe Poesisát olvasgattam. Különös Szchemáji vannak M-nek a' Sonettjeiben. Rövidebbek a' sorok és igen sokkal, mint az olaszok Sonetjeiké és a' mienké. A' tárgyak többnyire alkalmiak 's ódai fordúlatokkal. Illyen négyeseket is leltem Sonetjeiben: a b a b c d c d, Terzettjei mind igy a a b c b c; 's többnyire *De* n, *Mais*-n kezdődnek.

Édes Uram Bátyám! *szÜr, szÜret,* tehát *Irat* és *Kézirat,* Variansok: *A' kis Thalieval mellye habjain. Eggy csóközön Reád 's Milcsid (vagy Emil) ölére.* Mit ítél ezen kezdet felől Édes Uram Bátyám? Én Kerepesről még eddig pontosan vettem leveleimet,

onnan várom Édes Uram Bátyám nagybecsü válaszát is. Vitkovics testvére a' vendégem most, 's e' levelet csak reptemben irtam. Nem akartam halasztani, hogy holmit el ne felejtsek.

Pétzel, November 12d. 1812.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2341.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Novemb. 15d. 1812.

Kedves barátom,

Prónay felett mondott beszéded olly szép, hogy alig várom az időt, mellyben Tübingi Pályairásomat újra dolgozhatom, 's abban ezen Beszédnek elejét úgy fogom felhozni, mint remekét a' Próza' fenntebb nemének. Melly felséges folyamat, melly antik manier! — Elragadtatások közlt olvastam e' munkádat a' szekérben, midőn Novemb. másodikán Pestet elhagyám, 's örvendettem újabb dicsőségednek. 'S midőn végre a' munkát letevém kezeim közzűl, mosolyogtam azoknak nevetséges kevélységeken, a' kik Tégedet is Nyelvrontónak szidalmaznak, holott Te a' nagy sereget neologismusaiddal nem bosszangatod úgy mint én és némelly társaim. — El kell beszéllnem előtted, mi fakaszt-ki itt. Pestre érvén Octób. 10dikén, 's más nap tizeneggy óra tájban a' Luth. Templom körül ballagván elébb tovább, hogy Pestnek újabb változásait láthassam, betértem a' Templomba, el lévén fogva az Architecturai szép miv által, 's olly szépnek leltem mind az Architectus munkáját, mind kivált azt a' gondolatot, hogy az eggyszerü ugyan, de valóban nem csak pompás, hanem épen felséges oltárnak a' Raphael Transfiguratióját adták tábláúl, hogy örömömben elnedvesültek szemeim. Délután meglátogatám a' szép Templom Papját (sinul ater et albus!!!), 's kértem, tudatná velem, kinek hívják az Épitő-mestert, kinek a' Festőt, a' kire a' Raphael legelső darabjának lemásolása bízattatott. Ezen alkalommal Molnár megszóllíta: (örömest mondom-el tulajdon szavait) — «Amice Spectabilis! werden Sie mir erlauben, dass ich eine Kritik über Ihren Stil fälle? Sie denken deutsch, da Sie ungrisch schreiben.» Tudom hogy Molnár magyar stílus felől ítélni nem mer, 's minthogy épen Prónay Sándor felől folyt a' beszéd, 's ennek

öszvekötetését Teleki Lászlóval és a' parókás Bátorival én is tudom, kitaláltam, hogy ez a' három nagy férjfija a' Magyarságnak szóll Molnárból. Nem állhatám-meg hogy szám el ne mosolyodjék, de mosolygásom nem vala Molnárnak megbántása. Und das wäre [ein] Fehler? kérdém tőle. Cicero dachte ja, wärend er lateinisch schrieb, griechisch, und in Rom galt der Schriftsteller der die schönen Formen des attischen Denkens und Ausdrucks in die Sprache der Römer übertrug. Der das nicht bemerkt hat, hat die Alten nie studirt. — Molnár a' helyett hogy erre felelt volna, azt mondá, hogy Superint. Kisnek is épen ez a' vétke. Íme a' Prónay felett mondott Beszédben ő (Molnár) lele illyes hibát, 's Bátorira bízták a' kérdés elitélését, 's Bátori úgy itélt, a' hogy Molnár várta, 's a' gyászos epithet nem tudom mivé változtatott. — Szegény Prónay Sándor a' maga hypochondriájával! — Kérlek, légy figyelemmel a' Dayka' Versei előtt álló Előbeszédemre. Ott megcsapolom a' Debreczen' fijait.

Bécsbe Octób. 14dikén értem-fel, 's 27dikén hagyám oda. Glatz megtaníta, miként jussak Niedermannhoz. Képedet nagy gyönyörrel láttam; igen lelkes attitűdöt ada neki. De szeretném, ha a' haj a' maga tulajdon színében volna, por nélkül, és hogy ha annak eggy kevés göndörséget adna: szeretném, ha a' cravátnak bodrot engednél kötetni: mert az a' jabótlan ing 's begombolt gillet nem jól áll a' képen. — Niedermann azt óhajtja, hogy a' képet Pfeiffer messe rézbe. Én azt nem óhajtom. Kásás az arcz mindég, kivált kis formátumban, a' mit Pfeiffer metsz. Azt fogom tanácslani Trattnernek, hogy azt vagy Neidl vagy Blaschke által dolgoztassa. Blaschke a' Vatikáni, mostan már Párisi Apolló' fejét metszette ponctírozott manierban, 's én azt bírom. Ha minden arczot úgy metsz mint ezt, úgy inkább akarnám képemet általa metszetni mint John által, holott ez igen méltán első Vésőnek tartatik Bécsben. — Niedermann és én barátok vagyunk.

Oct. 25dikén reggeli 8 óra után keresztül mentem Szent Istvánon, hogy addig is míg eggyik ajtótól a' másikhoz érek, lelkem azt a' nagyságot, mellyet itt a' szem lát, érezhesse. Azt hittem, hogy a' Messmacherek minden oltárnál üzik dolgaikat 's eggyetlen eggy oltár sem volt felvilágitva. A helyett Papszót hallék valahonnan, mert a' szörnyű oszlopok köztt és a' szörnyű boltozat alatt el-elveszett a' hang. Látni akartam, hogy Hohenwarthnak Érseksége alatt 's 1812-ben, millyen lelkű Tanítás tartatik itt, 's addig tébolygottam, mig reá akadék a' Papolóra. Periodusának épen végére értem

oda, a' honnan láthatám, 's a' hat utolsó szava ezen periodusában ez volt: Licht, Aufklärung und Erziehung der Kinder. Meghökkentem, és tovább hallgatám. — Felséges ember! «Atyámfijai, úgymond, ha valaki előttetek az észt és a' világosságot gyanússá akarja tenni, tudjátok-meg, hogy az az ember vagy ostoba, vagy kevélységből etc. etc. ravasz. Hogyan? avagy nem azért vagyunk e eszes állatoknak teremtve, hogy etc. etc. — avagy világosság, nézni-merés, tanúlás nélkül csudálhatjuk e illendően a' Teremtő felségét? — Ist denn Licht nicht das Symbol der Seligen, und Finsterniss nicht das der Verdammten. A' tanítás mind illyen volt, 's valljuk-meg, hogy az illyenre a' Bécsi népnek nagy szüksége van. — A' mit én itt hallottam *legelsőben*, ez volt: A' Szent Apostol ezt parancsolja: Legyetek engedelmesek a' Felsőségnek, még ha sullyos is az; de ugyan ez az Apostol ezt is mondja: Sklav, hast du Gelegenheit zu entfliehen, so entfliehe. Megvallom, nem tudtam, hogy a' Magnus Gentium Apostolus *ezt is* mondotta, 's bánom hogy nem tudtam. — Végig hallám a' tanítást. Senki sem tudta megmondani, kinek hívják a' Papot. Eggy pór német Kitl, Gitl vagy Kindl formának nevezte. Sándor István és Ocsovszki megígérték, hogy ezt vasárnaponként szemmel fogják tartani, Bacsics pedig emlékezett, hogy ezt a' 35 esztendős, kövéredni kezdő, barna Papot sokszor látta a' Cleynmann' Predikatziójin, 's ez ott szopta ezen gondolkozást, ezt a' szívre ható beszéd német.

Én innen Braunhoz mentem, a' Festőhöz, 's későn értem a' Cleynmann' predikátziójára. Olly tömve vala a' Templom, hogy sehol sem kaptam helyet a' karban, honnan őtet láthattam volna. Nem tudom kik csodálkoztak látván Jézusnak bölcseségét, hogy ő csak eggy Ács fija; erről beszéllt. Darum ist das Vaterland unglücklich, weil Geburt und nicht Verdienste geschätzt werden, weil die Heerführer nicht nach Verdienst sondern aus Häusern, welche Anspruch auf Glanz haben, gewählt werden. — O goldener Zeit, o goldener Zeit, wann wirst du endlich kommen, da Verdienste etc. etc. Soha még az én lelkemhez ember inkább nem szóllott, mint ez az isteni ember.

Ha számot kellene adnom, mit nyertem ez idei útazásom alatt, azt mondanám, hogy legfőbb örömeim nekem a' Festések és Festők látása, a' theatrum, és a' Predikátziók 's az Udvari Templom Miséje volt. Ide egyedűl azért mentem, hogy az itt álló Prof. Maurer Hubert' szent Katalinját 's a' Füger Keresztelő Jánosát lássam; 's

azon felül hogy ezt a' két oltárt közel eggy óráig láthatám, az alatt fülemet az Udvari Capella Musikája bájolta-el. Soha nem felejtem-el ez óra gyönyörjeit. — A' Maurer Oltártáblája kérdést nem szenvedő dolog hogy szebb, sokkal szebb mint a' Fügeré. Ennek felette modern stílusa van. Mintha Klopstockot olvasnád Homér mellett, ollyan Füger Maurer mellett. Neue sentimentalische Manier. Eggy szép szőke leány térdre omlott, öszvefogva ereszti le kezeit, 's szemeit az égre emeli, mint Guidó szerette festeni a' maga szép fejeit. Gyönyörű: de millyen hajtékok a' ruhában, 's az a' viola szín mindenütt! — Én Fügert most lakásában is felkerestem. Meg van zavarva, ha idegen keresi fel. Addig forgatám a' beszédet, míg felmelegűle, de az a' *tartózkodás* csaknem engem is elfagylalt. Felpanaszlám azt az épen ellenkező módú Niedermannak, 's mind ketten mosolygánk Fügert.

Pesten Kultsár ebédet ada, azt remélvén hogy magánál láthat engemet, de én el valék foglalva. De még is itt láttam Sztrokait, és szép feleségét, kit osztán Kultsárral 's Vitkoviccsal haza kísérénk. Vacsorát Vitkovics és én Kultsárnál evénk. Kultsár itt tevé nékem is előmbe azt a' kérdést, mellyel eggykor Téged kisérte kaczagásra, hogy melly czímet kellene adniok folyó-írásoknak? 's magyarázta, melly tekintetekre nézve volna mindeneknél jobb a' Lehel' kürtje. Alig tartóztathatám-meg magamat, hogy hangosan ki ne fakasszam kaczagásomat. Megvallám, hogy az a' czím nekem nem tetszik, de mellé vetém, hogy azon akadozni nem fognék, csak indúlna. Még inkább ellenkezém abban, hogy ezen folyó írások füzeteibe menjenek-bé a' Tudományoknak cyclusi Epitoméji. Az nem illyen írásba való.

Horvát Istvánt Szécsényi Ferencz eggy néki megküldött levélben Bibliothecariusnak nevezte-ki a' Regnicolaris Bibliothecánál. Horvát nem tudta, hogy ez a' kinevezés hatalma nem a' Palatínusnál van és megbántotta Szécsényit, midőn ezen hivatalra magát a' Királyfi által nevezteté. Végre engede Széchényi a' Palatinus kérésének. — Ezt a' szeretett barátomat valamint Szemerémet 's Helmeczit és Tatayt is, nem leltem Pesten, 's képzeled melly nehezen veszem ezen veszteségemet. — Dicsőségére mondom-el Horvátnak, hogy ez Septemb. 21dikén esketteté magához hét eszt. olta szeretett barátnéját, kit én felkerestem, 's férje helyett öszvecsókoltam. Virág nem jelenhete-meg az esketés functióján, betegeskedése miatt, és így az Fejér György által méne véghez. — Képzeled, hogy Fejérnél vóltam. Irigylem férjfiúi deliségét és azt az athlétai egésséget. Bandzsalibb embert nem képzelhetsz mint a' szeretetre olly méltó Virág. Kerűli

a' sokaságot, elég lévén magának. Kerüli még barátjait is. Nem hagytam neki békét. kénytelen vala valamit olvasni Századjaiból. Az felséges. — Élj szerencsésen, igen kedves barátom!

Horvát és Pápay Sámuel öszvebékélettek, hála érte Apollónak!

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2342.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 15. November 1812.

Theurester Freund!

Ich trat meine Reise nach Wien den 6. Octob. an, und kam den 5ten Nov. wieder. In Wien hielt ich mich vom 14. Oct. bis den 27. auf, und zu Pesth brachte ich im Hinauffahren 2 Tage, in der Rückreise aber dreye zu. Einer Ihrer Briefe wartete auf mich in meinem Pult, ein zweiter kam mit der ersten Post. Die Lese und andere Geschäfte erlauben mir nur heute, meine Correspondenz wieder vorzunehmen. Ich schrieb eben an unsern Kis; der zweyte Brief den ich schrieb, ist dieser da.

Ich hatte gar keine Geschäfte, ich ging mit Abraham Vay, der den Kammerschlüssel sucht, aus Freundschaft mit, und wollte neue Züge thun, um meinen Künstlerdurst zu löschen. Joh. Fáy in Emőd trug mir nur auf, für ihn Gemählde, die er kaufen soll, zu wählen, weil er mir mehr als sich selbst in diesem Punkte traut. Ich wollte gewissenhaft handeln, und ihm sein Vertrauen lohnen, und es glückte mir. Man schlug ihm vor, welche ich verwarf, und man bot sie ihm um einen sehr hohen Preis, von welchem ich ihn zurückschrecke. Dieses Geschäft gab mir so viel zu thun, dass ich ausser diesem wenig Andres unternehmen konnte. An eine Reise nach Oedenburg war gar nicht zu denken; und ich möchte **Sie,** mein theurer, geliebter Freund, mit einem ungetheilten, ruhigen Herzen sehn.

Bald darauf als ich nach Wien kam, — ich blicke in mein Diarium; es war der 21-ste Oct. — besuchte ich Glatz. Ein junger luth[erischer] Pfaff in einem schwartzen Talar, dessen Schnitt mir unbekannt war, u. mit dem doppelten Halsband, wollte die Stiege hinaufgehen, und blieb, als er mich erblickte, stehn. Er muss eine Fonction gehabt haben, denn ein schwartz gebundenes Buch war in

seiner Hand. Ich sagte ihm, dass ich Herrn Consistorialrath Glatz suche, u. er erinnerte sich mich gesehen zu haben. Als ich mich nannte, war er voller Freude, denn Genersich hatte ihm geschrieben, ich sey todt. «Kommt es auf mich an, so soll mein Seligwerden, sagte ich ihm, noch sehr lange anstehn»; u. erst hier besann ich mich, dass es unschicklich sey, vor einem Menschen, der diesen Rock trägt, mich so auszudrücken. Um dieses gut zu machen, sagte ich ihm: ich möchte nicht gerne Waisen zurücklassen, und möchte doch Europens Veränderungen bis zu ihrem Ende zusehn.»

Glatz sagte, wegen seinen Kindern dürfte er ohne Sorgen sterben, da diese eine Mutter haben etc. etc. aber meine Ansichten sind auch die seinigen, und nun sprachen wir über Napoleon, der *sein* Mann nach der bewussten Stelle aus der *Bilderwelt* nicht ist. Ich sprach nicht unklug, aber mit warmen Vertrauen; und erinnerte auch ihn auf das, was Cassius und die übrigen von Brutus in Ansehung des M. Antonius gefordert haben. — Ich glaubte, ich mache ihn nicht verlegen, wenn ich ihn frage, ob Retzer der Recensent von Collins Gedichten, u. dem lateinischen Gedichte über das Prater sey, u. sah nun, dass ich die Frage nicht hätte thun sollen. Er antwortete mir, Retzer sey es nicht, aber Pflichten erlauben ihm nicht, diesen zu nennen, schien sich aber [zu] freuen, dass ich diese Recensionen vortrefflich finde. Ich wollte gehn; er bat mich noch zu verweilen. Ich blieb sehr, sehr gern. Glatz ist nicht Freund von Engel und von Sartori, sprach aber von beyden ohne Bitterkeit. An seinem Pult erkannte ich einen Brief Ihrer Hand. Es zog mich etwas hin, um das Blatt vor Glatz zu küssen, aber ich erinnerte mich noch a tempo, dass Ihnen diess unangenehm seyn könnte. Genug, die Stunde die ich bey Glatz zubrachte, gehört zu meinen besseren in Wien verlebten, ohne dass ich mit Glatz näher durch sie verbunden worden wäre. Mir scheint noch immer; Glatz in Schnepfenthal hätte weit eher u. weit mehr mein Freund werden können. — Haben Sie die Bemerkung gemacht, dass Glatz asthmatisch zu werden anfangt? und wissen Sie, dass in seinem Zimmer Bredeczkys Porträt in Oel gemahlt hängt?

Da ich hier von zwey Zipsern spreche, sey es mir erlaubt, ein hors d'oeuvre einzuschalten. — Den 3ten Nov. kamen wir Nachmittag gegen 2 Uhr in Szerencs an. Der Tag war für uns fatal; eine Stunde vor der Frühdämmerung warf uns der Vorspann bey Fackelschein um, den ganzen Tag regnete es, und nun mussten wir

in Szerencs fast 3 Stunden ohne Aussicht Pferde zu bekommen warten. Vay war ausgestiegen, ich sass im Wagen mit meiner rothen Mütze. Ein Wagen fuhr dicht an dem unsrigen vorbey; ich blickte neugierig hin, er neugierig zu mir herüber, und nun scholl auf einmal: Mariásy — Kazinczy — Ich hatte unrecht; nicht Sigmund Mariásy sondern sein Cousin Gregor Berzeviczy flog mich zu umarmen. Freund, sagte ich ihm, wir sind beyde alt geworden. Ach ja, antwortete B., ich mehr als du; ich bin mehr grau, und siehe hier, die priesterliche Krone (tonsur). Wir fingen sehr interessante Gespräche an, aber Vay kam, und seine Redseligkeit stöhrte unser Gespräch so, dass wir am besten fanden, zu schweigen. Zu meiner grossen Freude äusserte sich B. dass seine Ansichten nicht die des Vay sind. Berzeviczy bat uns in sein Haus zu kommen, welches höchstens 40 Schritte entfernt war. Gern wäre ich ihm gefolgt, besonders weil seine Frau in diesem Hause sich aufhielt, aber Vay hielt mich zurück, indem er mir vorstellte, dass die erwarteten Pferde doch kommen könnten, und ihn [!] jeder Augenblick kostbar ist, da er sein Weib heute noch zu sehen hofft. B. sagte mir, er habe einen Sohn und eine Tochter und das dritte ist auf dem Weg. Er fand gut uns zu erzählen, dass er dieses Kind auf dem Carpatischen Gebirgen erzeugt habe, *wo wahrscheinlich kein ungarischer Edelmann noch erzeugt ward.* Ich erzähle dieses *Ihnen*, weil Sie mich gewiss verstehen werden.

Als ich mich entschloss, Vay auf dieser Reise zu begleiten, nahm ich mir vor, alle meine Zeit in Wien der Kunst zu widmen. Ich war meist in dem Kreise und den Häusern von Malern. Wutky, den Landschaftsmaler, sah ich jetzt das erstemahl, wiewohl 1808 Báróczy mir sagte, dass er mit Wutky unter einem Dach wohnt. Ein pöbelhafter, alter Österreicher, den man eher für einen Schuster als einen wirklich grossen Künstler ansehn möchte. Er wohnt jetzt in dem Kloster der Augustinianer, und hat einen schönen Vesuv halb fertig. Kupferstiche hat er nicht; er mahlt aus seinem Kopfe; nur begreife ich nicht, wie das zugeht, denn alle Arbeiten, die ich bey ihm und seinem Stiefbruder, Abbé Franz Neumann, Director der Münzen und Antiquitäten des Kaisers, gesehen habe, sind oder sollten seyn Stücke nach der Natur gemahlt, z. B. Ruine di Capo di bove bey Rom etc. — dieser sein Stiefbruder hat von ihm ein paar 7 Schuh lange und 5 hohe Landschaften gekauft, die er mir um 4000 F. in Schein feil bot; das eine ist ein schöner Morgen,

das andere ein Sturm mit Donner in einem Wald. Göttlich. (Ich sagte nirgends in Wien, dass ich Gemählde für *mich*, sondern immer dass ich sie *für Fáy* suche.) Ein paar andre etwas kleinere hängen bey Neumann, gehören aber dem Mahler Wutky selbst. Übrigens hat dieser Wutky sehr viele Dosen aus Malakit, Lapis Lazuli, Opalmuttern etc. gearbeitet und prächtig gefasst, welche zusammen zu erkaufen sind, denn seine höchste Leidenschaft soll Geld seyn. — Vielleicht suchen Sie, theurer Freund, ihn einst wegen Ihrer mineralogischen Liebhaberey auf.

Füger war kindisch verlegen, als ich bey ihm auftrat, und ich wollte ihn nicht erinnern, dass ich ihm um 1786 vorgestellt war. Ich lenkte das Gespräch auf Borns Büste, welche Ceracchi gearbeitet hatte; und fragte ihn, wo ich eine Copie davon haben könnte. Er adressirte mich auf Zauner, der davon gewiss Notizen hat. Selbst Born's Andenken brachte ihn nicht zur Fassung. Eben trat der Sohn von Rosa ein, und bat Fügern um die Schlüssel zum Belvedere, weil Wutky da ist und die Säle betrachten will. Füger gab die Schlüssel hin. Ich bat erlauben zu wollen, dass auch ich von der Partie seyn kann, denn die Säle waren für jedermann geschlossen. (NB. da die Franzosen **mehr als 400 Stücke** mitnahmen, welches man nicht gerne **wissen lassen möchte,** so rangirt man die Zimmer neu.) Ich ging. Wutky war bey Rosa. Dieser ist der Sohn des gewesenen Directors der Belvedere, Joseph Rosa. und glaubt, seine Reise nach Rom und der Umstand, dass er Joseph Rosa's Sohn ist, gebe ihm Ansprüche auf den Titel eines Mahlers. Eben wies er dem Wutky ein Altarblatt, das er componirt und gemahlt hatte, vor, und bat Wutky um seine unverhohlene Meinung. Ich platzte fast in ein Lachen auf, denn etwas schülermässigeres kann man sich nicht denken. Wutky sagte, er sey kein Historien — sondern bloss Landschaftsmahler: da aber Rosa nicht aufhörte in ihn zu dringen, sagte Wutky ja, diess da, und diess da, wäre recht sehr gut, ja, recht sehr gut, nur glaubte er, dieses da könnte so und so seyn, und an der Aussicht auf die Landschaft so, und Rosa sah nicht, dass Wutky also alles misbilligt hat, und triumphirte mit einem Erguss von Dank den Beyfall eines so grossen Künstlers erhalten zu haben. — Wir gingen die untern Zimmer durch, und ich lachte bey mir, welche schale Urtheile diese Männer fällten. Wehe dem Mahler, der nicht auch Poet ist! Kisling der Bildhauer arbeitet in dieser etage an seinen marmornen Figuren, Mars und

Irene. Er selbst war in Brünn. Nachdem wir auch das obere Belvedere durchgingen, kehrte ich zu Füger zurück. Dieser war noch nicht ganz frey in seinem Benehmen. Er führte mich in sein attelier. Unstreitig sind schöne Sachen bey ihm und von ihm, unterdessen ist er mir weniger als er war. Seine Gemählde haben etwas modernes, und mir ist als wenn ich Klopstocks Messiade neben der Iliade lese. Als wir aus seinem ArbeitsSaal kamen, da war er offener, sprach über die Ursachen, warum bey uns die Kunst nicht zu der Höhe des XVI. Jahrhundertes steigen kann, wich aber oft meinen Augen aus.

Braun heisst derjenige Mahler, der angestellt ist, um alle Gemählde, die aus dem Lande gehn oder hineinkommen, zu schätzen, damit man die Mauthgebühr für solche bestimmen kann. Geht das Bild aus, so werden von 1 f. jedesmahl 12 xr. entrichtet; kommt eins hinein, so zahlt man 1 Heller von 1 f. — Dieser Mann ist auch ein platter, breiter Österreicher. In seiner Sammlung fand ich die besten Stücke, welche ich für Fáy wählen konnte. Es ist eine Nativität da, 8 Schuh hoch, das Stück soll von Mengs seyn und ist nicht ganz ausgemahlt. 7000 f. Schein ist der Preis. Dieser Preis ist übertrieben, unterdessen wünschte ich, dass das Bild nach Ungarn komme. Ich fand da das Portrait eines Praelaten von Van Dyck einen heil. Johannes, (auch Portraitsgrösse) von Rubens, Stücke von Domenichino, Guido Reni etc. etc. und schwelgte in diesen Bildern. — Vor allen kleineren Dingen gefiel mir die Maitresse eines ung. Grossen, der diese Maitresse dieses Jahr sich antrauen liess, (portraitGrösse), welches Bild ein sehr interessantes Bild ist. Das schöne Mädchen liegt in Lebensgrösse, halbe Figur, an ein Ruhebett gelehnt. Die rechte Hand ist über den Kopf gekrümmt, (attitüde der **Ruhe**) und mit den schönen Fingern der linken Hand berührt sie zart ihre Wangen. Lange sah ich das Bild zu [!], und sagte zu Braun, der diess Bild erfunden und gemalt hat, diess ist Portrait und nicht Ideal. Er behauptete lange Zeit das letzte. Ich liebe solche Augen! sagte er zu mir. — Ein dritter war gegenwärtig und Braun sah mit satisfaction, dass mein Aug stets an diesem Bild verweilt. Ich vergass zu erinnern, dass durch die Aufhebung des rechten Arms die jugendliche Brust des Mädchens in voller Blüthe erblickt wird, und dass eine blaue drapperie nur die Theile bedeckt, an welchen das Aug nichts reitzendes sehen kann. Braun erzählte nun, jemand pflege zu sagen: so oft ich diess Bild sehe, werde ich

zum Ehebrecher. — Das nicht, sagte ich: aber enthalten kann ich mich nicht ihr einen Handkuss zu geben, und ich küsste meine Fingerspitzen und drückte den Kuss der göttlichsten Hand zu. — Auch dieses Bild bezeichnete ich für Fáy. Es kostet 400 f. Schein.

Ich verweile gerne bei diesen Erinnerungen, und vergesse, dass diese Sachen Sie wie mich nicht interessiren können. Bitten Sie unsern lieben Freund Ihren Superintendenten, dass er Sie wissen lasse, was ich in der St. Stephans-Kirche und in der Predigt von Cleynmann gehört habe. Ich erzählte diess ihm eben.

Nun kann ich Ihnen einen Aufschluss geben, warum Kulcsár Ihre Anzeige von den Monum. Hung. nicht in seine Zeitungsblätter aufgenommen habe. Kulcsár sagte mir selbst, dass Herr von Jankovich mit Kultsár alle ungrisch geschriebenen alte Sachen sammlen, um sie herauszugeben. Er ist also nicht nur nicht theilnehmend bey Ihrem Vorhaben, sondern möchte es noch, so weit er es kann, hindern. Als ich diess Herrn von Sándor in Wien erzählte, so wünschte dieser, dass Kultsár seinen Plan nie ausführen könne. Es ist nehmlich bekannt, wie er die Rákóczyschen Blätter bald verkürzt, bald erweitert, bald veraendert hat. Kulcsár nimmt vieles vor, und selten sehen seine Unternehmungen ein Gedeihen. Er ist zwischen uns von der Seite bekannt, dass er Millionen Pläne entwirft, und aus einem kleinlichen Neid andere in der *execution* hindert. Erzählen Sie unserm Kis, dass ich aus Kultsárs Mund den 1. Nov. gehört habe, dass er in Monte Pannoniae *neun* Jahre den Benedictinertalar trug, und erst in seinem 28sten Jahr Weiber **kennen** lernte. Ich habe diess in mein Diarium eingetragen, unterdessen ist es gut, wenn es auch bey andern aufgezeichnet ist. Discretion fordert aber davon keinen Gebrauch zu machen.

Ich habe Gelegenheiten zu Bücherkauferey vermieden. Unterdessen habe ich für Havercamps Sallust in 2 Bden 4° dem Antiquar Binz 25 f. und dem Buchhändler Schaumburg für Kolbe's Werk *über den Wortreichthum der deutschen und französischen Sprache* 2 Bde Lpzig 1806., welches Werk dort 3 Reichsthaler kostet, sammt dem aus 78 Seiten bestehenden Werkchen: Commentariorum de bello Sarmatico Liber Unicus. Dresden bey Cotta, Dreyzehn f. in Schein gezahlt. Ich rechne noch alles nach Banko und so kostet mich das Kolbeische und Serraische Werk 65 f., welches doch erschreckend ist.

Ich fand in Wien die Nachricht von meinem Assessorat in

Szabolcs abgedruckt. Nun ist es geschehen. Solche Flitter muss man nicht zu sehr *suchen*, nicht zu sehr *meiden*. Das Bekanntwerden dieser Kleinigkeit hat doch einen Werth. Man wird sehen, dass der siebenthalb Jahr etc. etc. jetzt doch etc. Ich bin also beruhigt, wiewohl ich gewünscht hätte, dass es nicht gedruckt worden wäre.

Horvát István ward durch den Palatin zum Bibliothecar der Bibliotheca Regnicolaris ernannt. Széchényi protestirte, und berief sich auf sein vorbehaltenes Recht, die Bibliothekäre ernennen zu dürfen. H. glaubte nun, er habe sein Glück auf immer verspielt. Aber Széchényi achtete die Fürbitte des Palatins und des edlen Ürményi, und ernannte Horvát in einem an ihn gerichteten schmeichelhaften Schreiben. — Jawohl ist Ürm. sehr edel. Als H. ihm sagte, dass er seine seit 7 Jahren unterhaltene Geliebte heurathen will, sagte Ürményi: Térdelj-le, nincsen atyád; vedd éntőlem helyette az áldást. Prof. Fejér traute sie zusammen, da Virág kränkelte und die Copulation nicht verrichten im Stande war. — Leben Sie wohl.

A boríték belsején:

Sehen Sie die Couvert. Széphalom 15 Nov. 1812. als ich bey Tranquill Mollo, dem Kupferstichhändler am Hof war, sah ich ein paar neue Kupferstiche, Gegenden von Tyrol und Steyermark, und nun erzählte ich ihm, dass Erzherzog Ranieri den Künstler Jaschke auf seiner Reise in Ungarn mithatte, um solche Blätter für ihn zu mahlen. Mollo erzählte mir wieder, dass er einige Gegenden des [!] Tatra, gezeichnet von dem Kammermahler Fischer, erkauft habe. - Rittmeister Csohány (ein göttlicher Mann) freute sich dieser Nachricht, und wollte, dass ich die Zeichnungen sehe, welche General Petries, ein Ungar, gearbeitet hatte. Petries war zu meinem Unglücke nicht zu Haus. Ich melde dieses *Ihnen* Sie wissen warum.

Kivül:

à Monsieur
Monsieur Charles George Rumi,
Docteur et Professeur en Philosophie.
Pest, Raab, à *Oedenburg.*
franco.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2343.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Nov. 16d. 1812.

Megbecsülhetetlen Ember és Barát!

Ha reményeid igen sokszor és igen keservesen megcsaltanak is, lehetetlen hogy Elkednek megjelenése véled az életet ismét meg ne szerettetné, 's oh, barátom! mint örvendek, hogy sebeid a' szerint gyógyúlnak-bé a' mint bégyógyúlniok egyedűl lehet. Az élet' Istene tartson-meg tégedet fiadnak és házad népének, és azokat néked. Meglett korú embernek csak a' gyermekek adhatnak örömet, 's jól tette a' Gondviselés, hogy két nemű gyermekeket hagyott ágyékainkból előjönni. Nékem csonkák volnának gyönyörűségeim, ha p. o. csak fiaim volnának. Igy kicsinyben eggy kis világ mozog körűlttem.

Bécsi útam felől akarsz holmit tudni? — Ha a' képekről 's Festőkről kezdem beszédemet, nem lesz vége csevegéseimnek, — pedig nékem az vala fő gondom, fő dolgom, hogy ezeket láthassam, ezek körűl foroghassak. Most nyolczadik ízben valék ott, 's még soha szomjamat így nem oltogathattam. Mit mondok? szomjamat oltogattam — sőt geschwelgt habe ich, wie ein wohllüstiger Wollüstling. — Már elragad hevem, 's magyarázok:

Eggy nap Braun Festőnél és Cs. K. Schätzmeisternél valék, 's ő megengedte, hogy magamat kinceseinek nézellésével múlatgassam. Legfőbb kincse eggy Mengs által festett oltártábla, eggy nativitas. A' leányanya leányi és anyai örömök és érzések köztt hajlott a' megszületett fiúcska felibe, 's három izmos musculaturájú 's paraszt arczú földmives előjöve idvezleni a' gyermek-istent. Nem tudom, Mengs Deista volt-e; de rendes, hogy ő Jósefet távolabb állította mint illett — talán azért, mert neki sem a' gyermekhez sem az anyjához semmi köze nem volt: 's még *gonoszabb*, nem mondom *rendesebb*, hogy Jósef mellé eggy szamarat feste. Ez a' tábla 7000 új forinton tartatik. — Braunnak két szobája a' legdrágább festésekkel van tapeczirozva, 's nem csuda, ha a' Néző ezek köztt eggy képen áll veszteg; eggyik kép elragadja a' másikról a' szemet. — Ez lehetett oka, hogy én a' Mengs képét sem Mengsének, sem igen szépnek nem lelém. Más nap önn magamtól fejtettem-meg a' titkot,

mert szemem csendesebb vala. — Mengs felette velős ecsettel dolgozott, ez pedig épen nem velős. Azonban a' musculatúra méltó volt Mengshez. Úgy de itt Mengs a' világítást (Beleuchtung) nem a' naptól, nem gyertyától vonta a' képre, hanem az isteni gyermekből hagyta előjőni, és e' miatt lépett ki egyébkori tónusából. Ezt sejtettem-meg későn; pedig hogy így van, mutatják a' felhőkben lebegő angyalfők is, kikre alolról hat-fel a' fény. – Midőn így szemem eggyik képről a' másikra lebdesett által, végre tekintetem eggy szép Bacchantin képén maradt függve. Ez a' Braun munkája. Meztelen' áll eggy szép leány eldőlve félig eggy párnára, 's jobb karját általveti fején a' bal füléhez, bal kezével pedig gyengén illeti a' maga bal pofáját. Így a' melly a' maga teljes díszében kevélykedik. A' köldök alatt, ott, a' hol a' szem nem látna szép részeket, eggy kék lepel nyúl-el, 's a' kép ott ér véget. – Uram, mondám, ez nem ideál, ez portrait. – Tagadta — végre megvallá hogy az eggy igen igen ismeretes Magyar Excellensz ágyasa volt, kit a' bohó öreg ez idén magához eskettete. – Das Bild macht mich stets zum Ehebrecher, so oft ich es ansehe! – ezt mondogatja Braunnak eggy valaki, ha ezt meglátogatván, a' képre repül a' szeme. Meg kell vallani hogy bájos kép. Szeretném látni ki tagadná meg tőle a' csókot, legalább úgy mint én, a' ki megcsókolám az újjomat, 's a' csókot a' kép bal kezére vittem által, mellynél szebb kezet a' Természet soha nem teremthet; az ollyat a' Mesterség csinálja 's csinálhatja.

Édes barátom, hogy azt ne hidd, hogy engem a' Mesterség' szeretete vétekre ingerelhet, halld, hogy én Bécsben lévén Templomokba is jártam. Nem említem, hogy az Udv. Kápolnában eggy gyönyörű muzsika alatt a' Füger Szent Jánosát és a' Prof. Maurer Katalinját eggy egész óránál tovább nézegettem, azalatt míg a' Misemondó a' maga dolgait űzte teljes kedve szerint. De azt említhetem, hogy keresztűl menvén Oct. 25dikén Szent Istvánon — (ez így németizmus, vagy — trópus) — 's papszót hallván, megállék, 's hallám hogy a' papoló e' szókon végzette-el periodusát: Licht, Aufklärung und Erziehung der Kinder. Meghökkenve tovább hallám az embert, 's nem győztem bámúlni. Atyámfiai úgymond, höret ihr, dass irgend jemand vor euch das Licht und die Aufklärung verdächtig machen will, so glaubet, der Mensch sey dumm oder boshaft. Wie? wäre uns Vernunft nicht darum gegeben, dass wir sie gebrauchen sollen? holott ész és látni-merés nélkül magát a' Teremtő dicsőségét, hatalmát, jóságát sem ismerhetjük. Ist denn das Licht

nicht das Symbol der Seligen, Finsterniss nicht das der Verdammten? És ez mind végig így tartott. Eggy dolog egészen új volt előttem; ez: der heil. Apostel sagt: Seyd gehorsam gegen jede Obrigkeit, selbst gegen die, die lästig ist: aber eben dieser Apostel sagt auch: Sklave, hast du Gelegenheit zu entfliehen, so entfliehe. — A' legtökéletesebb gyönyörrel mentem tovább, 's 3 óra múlva azután a' Kalvin Temploma második szolgáját, az isteni Cleynmannt hallám, de most nem olly jó helyről mint 1808ban, 's a' Predikatziónak csak második felosztásánál kezdve.

Textusa az volt, hogy nem tudom kik csudálkoztak, hogy Jézus eggy l— ács fia, 's ez Cleynmannak alkalmat nyújta azon praejudicium bolondsága felől szóllani, mintha a' születéssel járna az érdem. Darum ist das Vaterland unglücklich, weil Geburt für Verdienst angesehen wird, weil die Heerführer nicht nach Verdienst, sondern aus denen Häusern gewählt werden, welche Ansprüche auf Glanz machen. Hiszed e, hogy épen ezt mondta? Nem venném megbántásnak, ha azt tennéd fel, hogy nem épen ezt, hanem illyen formát mondott. Sokáig és sokat beszéllvén így, szóllott azoknak is, a' kik *érdemkét* sejtvén magokban, azt hiszik, hogy a' Griechenland és Rom Götterjei in ihnen Rekruten erhalten haben. — És oh ha látnád az isteni férjfiúnak theatralis mozgásait, declamatióját, athlétai hangját. Ha Bécsben laknám, én volnék a' legtemplombajáróbb ember.

Szidod a' Vérontót? Én is, barátom! én is szidom. De nem vagyunk eggy értelemben. Élj szerencsésen, kedves barátom, egész házad népével. Kedves nékem azt látni, hogy a' Te barátságod én erántam örök. Az én barátságom 's tiszteletem erántad bizony az. Feleséged' kezét 's gyermekeidet csókolom, 's Elekedet áldom. Tégye az Isten olly jóvá mint az atyja. Tisztel benneteket feleségem, ki ismét anyává készűl.

örök tisztelőd, barátod
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

2344.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Ér Semlyén Nov. 21d. 1812.

Különös bizodalmú Drága Jó Uram,
nagy tekintetű igen Kedves barátom!

Tegnap ide érkeztem feleség és gyermekek nélkül, 's a' szegény Anyámat már eltemetve találtam. Nov. 14d. hala meg, 's Dienes öcsém és Péchy Sándorné húgom jelenlétekben. Ki nem mondhatom, melly rettenetes bé hatást teve rám, hogy szegénynek hideg tetemeit nem láthattam többé, mert midőn csendes momentumban volt 's midőn mások csendes momentumban hagyták, az Anyám bizonyosan eggyike volt a' legnagyobb lelkű asszonyoknak, a' leghűségesebb, legkegyesebb anyáknak, 's én az életnek semmi szakaszában nem felejtettem, néki mit köszönhetek.

Akkor estve vevém az Ur levelét a' melly után reggel indúltam ide. — Én Nov. 5dikén értem haza Bécsből, hová Vay Ábrissal Octob. 7dikén indúltam. A' Havercamp Sallustját Binz antiquariusnál magam is épen 25 f. Valután vásárlám meg; 28-on tartotta. Kegyetlenül sajnáltam hogy annyi pénzt kelle értte adnom, de reá halaszthatatlan szükségem volt, a' Sinai Úrét többé reményleni nem mertem, ez minden firkálás nélkül van, 's Ocsovszki Ur mondá, hogy bancóban is elment valaha 50 fton. — Soha én még Bécsben úgy nem úsztam a' gyönyörben, mint most, minden órámat a' festők közt és a' theatrumokban 's a' Cleynmann predikaczióján és eggy idegenén szent Istvánnál, ki ollyat monda a' millyet Debreczenben nem igen merne a' sok Protestans tolmácsa az Istennek, noha ők azt tartják, úgy gondolom, hogy az igazság csak az övék. Elbeszéllem valaha az Úrnak. Itt mind a' szép mákokból küldök Kis és Fazekas Uraknak, mind némelly Bécsi útamban a' Pesti és a' Bécsi botanicus kertekben lopdosott magokból. Méltóztassék mind kettejeket barátságosan idvezleni.

Maradok szives tisztelettel.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2345.

Kazinczy — Kölcsey Ferenczneк.

Édes Uram Öcsém,

igen kedves barátom,

Én itt vagyok, 's várom a' pillantást, mellyben Uram Öcsémet megölelhessem. A' Predikátornál vagyok szállva. Jőjjön Uram Öcsém, minél elébb.

szíves barátja
Kazinczy Ferencz mpr.

Semlyén, Nov. 21d. 1812.

Kivűl:

à Monsieur François de Kölcsey.

Álmosd.[1]

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2346.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos 22. Nov. 1812.

Kedves Barátom!

Szinte ki fogyok a' Terminus idejéből. Örvendettem rajta hogy a' Magyar Kurirba is ki jött a' jelentés, de reám nézve annak se lett foganattya. Szégyelve küldöm néked a' kis számból álló Praenumeratiot, vagy annak Neveit.

1. Özvegy Barta Miklósné Csegöldi Rebeka Iffju	Rf.
Asszony volt Tordosi Pap özvegye	2·30
Lakatos Sámuel	2
Zudor Sámuel	2·30
Lészai Antal	2·—

A' Szászvárosi Gymnasiumban Togatus Deákok mind a' hárman.
Ezen kivűl számomra sub Anonymo praenumerálok
Velin papiroson pár Nyomtatványra . . . . . Rf. 6.—

[1] A levél zárlatán kettétört fekete pecsét.

Ezen praenumeratio kis Summáját in Rf. 15. gondolkodom vala hogy ide accludáljam; de eszembe jutott, hogy a' miatt a' levél periculumba leszsz — sok példák voltak erre. De uj esztendőre akár hogy is fel küldöm a' hová illik, és ha lehet még rajta lészek hogy addig is a' praenumeratiot szaporítsam.

Igen sietve kelle irnom tisztelő barátod
Sípos Pál mpr.

Kivül:[1]

à Monsieur
Monsieur François de Kazinczy Seigneur
de Széphalom
Franco per Pest. S-A-Ujhely.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

2347.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Ér-Semlyén, Nov. 24d. 1812.

Édes Leányom,

Én Octób. 7dikén Bécsbe indúltam, 's onnan Novembernek 5dikén értem haza Széphalomra, épen az nap, a' midőn szüretemhez hozzá fogtak. Ott találtam Nagysádnak és az én kedves Andrásfalvi barátimnak leveleket; érzettem, hogy illenék válaszolnom, 's megköszönném az *ajándékozott* levelet; de nem kaptam időt reá. 'S midőn eggy napról más napra halasztanám azt, íme jő a' hír, hogy az anyám itt Semlyénben megholt. Ez ott hagyatá velem kedves lakomat 's feleségemet 's gyermekeimet, 's ide jövék. Elszaggatott szívvel, mert édes jó Lolotte, én az anyámat gyermeki hűséggel szerettem, 's az osztály' bajai közt lehetetlen írnom. Végye Nagysád e' kevés sorokat köszönetem' jeléül a' kedves ajándékért, tisztelje azokat a' kik engem szeretnek, 's tartson-meg becses emlékezetébe.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

[1] A levél zárlatán ép piros pecsét.

2348.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Különös bizodalmú Drága Nagy Jó Uram,

igen kedves barátom;

Az Anyám halála által reám szállván az a' gond, hogy pereinkre felvigyázzak, midőn házunknak minden dolgait az Urnak azon becses barátságába ajánlom, mellyel közönségesen mindenikünk és mindnyájan, én pedig legkülönösebben és annyi esztendő olta dicsekedhetem, leginkább arra kérem az Urat, hogy a' halálához közelitő Fráter Pál bátyám ellen folyó perben ohajtott ítéletet hozatni méltóztassék. Sokat nyertünk volna, ha a' sok Diaeta és Insurrectio miatt a' Sententia meghozattathatott volna, 's sokat fogunk veszteni, ha az Özvegy a' maga törvényes megpihenő idejét fogja reclamálni.

Maradok hiv tisztelettel

Az Úrnak

alázatos szolgája:

Kazinczy Ferencz mpr.

Semlyén Nov. 24d. 1812.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2349.

Édes Gergely — Kazinczynak.

Tudós Barátom!

Későnn válaszolok, mert alkalmasint tartóztattak okaim. Az ajándékokat megkaptam Helmeczitől nem régibenn. Már a' Töviseket megis olvastam. Tetszenek mert tanitanak. De bennek az idegen szók nem úgy. *Für-men-der* nekem nem fest, hanemha esélesap embert tenne! és az *elegant* sem, hanemha piperést tenne 's több illyek. Az Egyvelges Irásokat míg benem lesznek kötve, nem olvashatom, noha égek miattok. Nekem ezek nem kicsiny ajándékok! Bár az előtt olvashattam volna. Nekem minden elmés Darab méz, de megis várom tőle hogy magát szerettesse, mert ha eleink így dolgoztak volna érettünk, nem rágnám annyit sükeretlen tollamat. Térek becses Leveledre. Hogy a' Poetica' fordítása tetszik, örülök!

Ismét rövid idő alatt 11 tizenegy Darabot tettem Magyarrá Horáczból (mert már *Horácz* lesz). És az intés szerént: *Rész költetnék hol fö mely* . . . etc. Detto: *Hol lefog írattatni* etc. Detto: *Te letudsz rajz* . . . etc. De már még Révainkhoz nem állhatok; mert az én okaim erőssek. Az én Grammaticám Magyar nyelvenn készült és noha Révaival csinosan bánik, de sok állatásai az enyimekkel megnem-állhatnak. Ő hogy a' Ven. Antiquitást annyira fürkészi hadgyán! noha azt a' mai csín benem-veheti! és én szinte úgy neheztelek eggyügyű Eleinkre a' Deákosságért (Latinissálás), mint a' maiakra a' Németezés vagy Franciázásért. Többnyire mindnyájan csalatkozunk. A' Német nyelvnek, melly hasonló az ollyan állathoz, mellynek több a' csontja mint a' húsa, szerencséje hogy koronások' született nyelve. Ha még Bonaparték támadnak, azok nyelvéhez szítunk. Szülessen nekünk még eggy megvilágosodott Magyar Mátyásunk! — !! 's olvassa meg Iratmányainkat 's parancsolja ezt. Legyen Magyarország! némuljanak meg a' Latán és Német oskolák, vagy lágyabban: Virágozzanak azokis, de te Magyar Minerva jer szárnyaim alá! tied az elsőség! — etc. merem mondani hogy az én kedves Kazinczim sem apologizál a' *Genie* és *Sanctionál* mellett. mert ezt a' szót *Kény* (unde *kényes, kénytelen)* a' *Zseni*-ért fogja *sanctionálni*, megerősíteni 's helybenn hagyni — Révai nagyobbat vétt abbann hogy nyelvünket Zsidóval, Arabssal, Fenniai 's több illy barbarus vagy idegen Nemzet' nyelvével az erőltetésig atyafiasítja. holott az ellenkezőt sokkal könnyebb megmutatni. Ha van amazoknál hasonló, annak oka az eredetiség; mikor eleink kibújdostak régi Lakjokból és új Hont vagy honnot kerestek, mind eggy lábig eljöttek-e? — Nekem az én Révaim az *Elaboratior Grammatica*-ra tett ellenvetéseimre soha eléggé megnem felelt. És szelíd Recensióimra adós maradt. Igérte hogy készít eggy Manualt a' Pleniorból, de a' halál előbb jött. Nyugodjon! Méltán megénekletted Kedvesem őtet a' Sylvester alatt. De még hogy a' Nyelv' törvényeit úgy szabta volna-meg hogy jobbann ne lehetne, azt az idő mutatja-meg. Ergo: Várjunk! okoskodjunk és írjunk szabadonn. A' mi keverékeinkből félszázad mulva eggy Dicsősséges új világ fog születni. A' mi Utóbbiaink' dolga lesz a' mienkből a' szemetet kihányni, — adjunkátal nekik zabot, búzát, konkolyt etc. (de a' mint tőlem telik, az én kötelességem tisztabúzát vetni) és válaszszák-meg okosann rostálgatvánn, mellyőnk' okai győzőbbek? Usus in lingvis tyrannus. Eggy nyelvnek sem volt soha azoneggy Dialectusa. A' Cicero' nyelve felől

azt hiszem én hogy csak Római volt és egyéb részeibenn Ausoniának más külömböző hangzatú volt. Mi pedig mindenütt megértjük eggymást. A' Somogybannis, Gömörbennis — — Élj szeretett Barátom, írj és ints, nem maradok köszönettel adósod. A' többekbennis igyekszem én magamat megjavítani, mihelyt az okok győznek. Bár csak láthatnád eme' két nevű Munkámat *à Mr. Gramm.* etc. és *az ember' utóbbi és fő* végét! — Most örűlve tisztellek Kedveseiddel. Csór. 25. 9br. 1812. A' Te

Édesed. mk.

P. S.

A' békák úgy vélném a' Magyar' fülében *Tuú* hangot nem ejtenek. Inkább Rum Rum! V. komm! Romm! vagy Zsidósann: Rümm! Rümm! Rhümm! és *βρεκεκεξ* etc. Én a' békákbann és szavokbann csak azértis gyönyörködök, mert Német Nemzetet árúlnak — és eggyszer Pozsonybann nem tudva, zőld békákkal a' tsömörig jól laktam ... A' ki szereti, jó ízlést appetituszt! — Horáczból aligha fordítok többet mert nincs Bentleym, de Virágunkra bízom — Éljetek egészségbenn. Szeretném a' Pataki Typografiát a Poéticának

Mégis Kedves Kazinczym eggy két szót. A' Te Epigrammáid megérdemlik a' Tövis nevezetet, de az enyimek már csak *Ir-amat* név alatt lesznek; mivel nem mind szúr. p. o. az újakból

No. I.

A' régi szokás.

Szinte belérögzött az az emberi véllekedésbe,
Hogy legjobbnak akar tartani régi szokást.
Ah de mi régibb mint a' bűn 's ördög? de ki tartja
Jónak azért 's csak azért, hogy neve néki nem új?!
Újítástól félsz egyedül? — Én annyival inkább
Félek avítástól, hogy megavúlni gonoszbb.

II. Ab assvétis non fit passio.

A' mi Szokássá vált, nincs mit szenvedni miatta? —
Úgy zeng eggy bévett néhai példa beszéd! —
Ez ha való, már úgy holttig csak szokni tanúljunk,
Mert szenyvedni-valónk lészen eladdig elég.

III.

Révszeg meg Részeg majd névre szokásrais eggyre
Mennek: az a' révbenn változik, ázik, iszik.
Változik, ázik, iszik Bakos' árjaibann ezis: és így
Sokszor azon módonn veszttig ivódnak ezek.

Fordított Epigrammáimból.

I. Katullból.

Nem lehet aszszonyom én kívűlem senki' Kegyesse,
Ugy szól, bár Jupiter kérje-ki gyenge kezét.
Mondja! de bár mit mond hív Férjfinek a' ravasz aszszony,
Azt gyors habra vagyis szélre jegyezni lehet.

II.

Lezbia mindég szid 's nem hallgathat soha rólam
Ő; de, hanemha szeret Lezbia, veszszek-el én.
Honnét tudhatom ezt? Hát nemdenem őt szidom énis
Mindég 's veszszek-el én újra ha nem szeretem.

III. Owénból.

A' szerelem mézzel kezdődik, epével enyészik,
Vénusz örömmel jő 's megszomorodva megy-el.
Igy minden folyamat bár a' nagy tengerig édes,
Úgyde, ha majd belefoly, megkeseredni fog ott.

IV. Ausonból.

Szembeszökő harcz kell (mi dolog?) minden gonosz ellen,
'S a' tegzes Kupidót győzni szaladva lehet.

V. Ez már Tövis.

Mondos uram meghalt; jó ember elég potrohos volt,
E sír légyen övé, mellybe halála veté.
Eddig ezen nagyhast a' föld zsírozta, de most azt
Ő zsírozza viszont: 's így lehet adni haszont.
És ti boros kancsók gyászoljatok! annyi kövér csók,
Mennyit ez osztogatott, sír üregére jutott.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2350.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Helmeczi Mihálynak Kazinczy Ferencz
baráti szíves idvezletét.

Kedves barátom, Hetvenhárom esztendős anyám ezen holnapnak 14dikén itt Ér Semlyénben, Bihar Várm., meghala. E' miatt eljöttem Széphalomról, 's Decembernek csak épen első hetében térhetek vissza. Ezt néked tudnod kellett, hogy ha tőlem vagy nem vészesz választ, vagy később vészesz mint várnád, tudhassd némaságomnak okát. Jelentsd ezt barátinknak, nevezetesen Szemerének, kit megkörnyékezett a' rettegés, és Trattnernek. Élj szerencsésen, kedves barátom.

Épen ma írok Pesti Prókátor Zsiday Sándor Úrnak, ki Tolcsván lakik a' perek szünnapjain, 's kérem, hogy haza jövén Pestről, ha valamit reá bíztok, hozza-el. Ezt intésül, hogy ha küldeni valótok vagyon, korán adjátok-által. Szeretném ha Horvát a' Judexné Excellentiájánál kimentene, hogy parancsolatjára Válba nem mentem és azolta is Ő Exc.-nak eggy magamat mentő levelet nem írtam.

Kivül:[1]

à Monsieur

Monsieur Michael de Helmeczi, Docteur en Philosophie.

à Pest.

Universitätsgebäude. Wohnung des Hrn *von Siskovics.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2351.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ér-Semlyén, Dec. 2d. 1812.

Kedves barátom,

Alig pihentem-meg Széphalmon Bécsi útam után, midőn érkezik a' levél, hogy az Anyám, eggy hetvenhárom esztendős nagylelkű Matróna, Novemb. 14d. megholt. Leszaladtam ide, 's azolta itt vagyok.

[1] A levél zárlatán ép piros pecsét.

belé fogván az osztály dolgába, melly eddig szenvedett bántásimnak véget vet ugyan, de terheimen nem sokat könnyít, mert heten osztozunk. Én fösvény nem vagyok; boldogabb vagyok mint hogy ragyogni akarhatnék, 's talán tisztább lelkű, mint hogy a' cura habendi gyötörjön: de három gyermekem van, 's fél esztendő múlva négy lesz; — 's tudom hogy jó ember kezében a' pénz felette jó portéka; 's melly időket, barátom, oh melly időket értünk! — Engedd ezt tudatni Rumi barátunkkal, ki gondban lesz, hogy ismét sok idő olta nem vette levelemet.

Elfogva a' legkedvetlenebb dolgok által, de a' mellyek vadságig koránt sem mennek, néha könyvhöz nyúlok, de eggy szeretett Anya' emlékezete fel-felriasztja lelkemet. Szűcs Istvánnak a' te tiszteletedre írt verseit a' Predikátorunkkal, eggy fiatal jó fejű 's még jobb szívű emberrel, fijával annak az Esperest Fazekas Istvánnak, kinek Biographiája az Annálisok Septemberi füzetében áll, megolvastattam. Mondd-meg, édes barátom, ennek a' barátodnak, hogy őtet nagyon megszerettem, és hogy óhajtom, hogy sok ízben melegedjék-fel hasonló énekeket énekelni. Tudod, miben hajol-el ízlésem és gondolkozásom az övétől: de valóban az az ember nincs sine numine.

Én tegnap szerencsétlenűl jártam. Elúnván a' hosszas munkát, eggyik lovamat megnyergeltetém 's kilovaglottam. Rossz volt a' szerszám, a' kantárnak eggy csatja kinyílt, 's azon vevém magam észre, midőn a' ló lerepített, 's patkós lábával bal térdem alatt lábszáromra hágott. Alig tudtam eggy két minútum alatt felkelni. Azonban az esésnek nincs egyéb következése, mint az, hogy sántítok.

Dr. Szent Györgyi barátunktól Széphalomról lett elindúlásom előtt kevés napokkal vettem eggy meleg levelet. Septben Elek fiat hagyott kereszteltetni. Bár csak az ég neki ebben állandó örömet adna!

Ezen levelemet azon szobában írom, a' hol az osztálybeli dolgok folynak, 's holmi felolvastatik. Ne csudáld tehát, hogy gondolataim rendetlenűl folynak. Elfelejtém mondani feljebb, hogy az Anyámat eggy Halotti Beszéddel akarom megtisztelni, mellyet a' Tacitus Agricolájának hasonlatosságára készűlök írni. Tacitusi bús szín és epe, az az korunkkal való béketlenség futja-el szívemet, valamikor üres óráimban ezt a' munkát forgatom lelkemben. Élj szerencsésen, igen kedves barátom! —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2352.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

3a Xbr. 1812.

Ma kaptuk e' csomó ujságokat Álmosdról 's közlöm az én jó-Házi-Gazdámmal, hogy Özvegyen-töltött napja' únalmát velek elverhesse. Én a' lábam 's gyomrom miatt még nem merek az Urhoz menni, hogy lábam el ne hűljön, mert a' seb bizony nagyobb tüzű mint előre gondolhattam, 's félek hogy éjjel a' gyomrom miatt ki kell járnom, melly az Ur házánál alkalmatlanabb volna mint itt. Hallom sajnálva, hogy az Ur is ágyban van. Péchy Antal Öcsém is beteg. Klári húgom is rosszúl érzi magát. Belé esik a' — a' Semlyénben levőkre.

Levél által kértük, hogy, holnap 9 órára jöjjenek által annak által vételére, a' miket még által nem vettek, 's emlékeztettük, hogy eddig is sok ízben meg voltak e' végre híva az Anyánk által.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2353.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 6dik Decembr. 1812.

Igen kedves Barátom!

Hosszas halgatásomat eggy Előtted és előttem nevezetes napon szakasztom félbe. A meg holt Wesselényi Miklósra és az eő Nagyságának, Derékségének és Virtussainak Miklós fiába naponként elevenebben ki feitődő valóságon való örömre emlékeztetnek [!]. Csudálatossak Barátom! az emberi indulatoknak azon állapotjaik, meljek el feleitetvén szíveink érzéseit és Lelkeinknek valóságos Stimmungját, azon utrul, meljet egyenesnek lenni ismerünk és vallunk, és ezen ismeretünket, vallásunkat indulatainknak hülepedet állapotjokba minden uton és módon védelmezünk is, néha férre térünk. Ilj indulatba haragudot volt meg reám Wesselényi, pedig szive szerint szeretet éngemet — én is hasonló indulatba haragudtam meg reá, de szívem akkor velem eggyütt nem értett — eö meg hala, és a sir szélin kezet fogtam vele — eszt nyilván hirdeti kertembe a Te gondola-

toddal diszeskedő azon Monumentum, meljnek fel emelésekor nemes érzésbül gerjedő könnyüket hullattam, és a melj könnyük ki magyarázhatatlan könnyebségire voltak szivem azon érzéseinek, meljeket Wesselényire nézve szégyeltem, hogy szivemet nyomható erőt vehettek raitam. Ezen már túl vagyok és nékem most itt létemnek eggy fő gyönyörüsége és ezen gyönyörüségemnek eggy leg nevezetessebb tárgya, a kis, de Nagy iffiu, de érett Wesselényi Miklós. A Jót és Igazat gyámolitó Egek engedjék ezen kedves véremnek hogy Neve napját számos olj esztendőkben érhesse, meljekbe Attyával reá szállott virtusokba a Nemzet, a Haza javára jobban jobban gyarapodik, mind végig a lehessen, a mit rolla fel teszünk 's reméllünk, és a mi őtet azzá teheti és tészi, a minek lenni ohaitjuk. - - A Néném őtet a mult holnap 21dik napján Kolosvárra be vitte, hogy ottan a köz oskolákban is fussa pályáját — el indulásokig nehány napokig magam is jelen voltam Sibón — örömmel irhatom, Barátom! hogy bámulással tettem magamba aszt a meg jegyzést: minő nemes resignatioval vált el ezen gyerek mind az othoni örömeitül, meljek gyerekséginek leg gyengébb sengéjétül fogva kecsegtették őtet — nem érzés nélkül, nem aluszékony hidegséggel, hanem valóságos férfiui lélekkel. Eö már Kolosvárt vagyon; el indulásom előtt kevés, de nékie leg főbb képpen használható rövid tanácsot adtam; ez után leveledzésbe terjesztem azokat elibe, a mikbe kivánom hogy gyarapodjon, és ha csak szerit tehetem, a télnek egy részit Kolosvárt töltöm, hol is oljkor a praelectiokra is el nézek, hogy ott is láthassam őtet. — Az iffiu Pataki el olvasta nékem aszt, a mit kivánságodra a meg holt Wesselényirül irt, jelen volt a gyerek is; a midőn apjárul emberi gyengeség vagy ezen feljül emelkedet nemes Erő került elő, mind akor szájához szoritotta kezemet és könnyükkel ásztatta asztot. - Minő mennyei érzések éledtek ekkor szivembe! Egy szóval ez a gyerek nagyra, igen nagyra menendő gyerek, és belölle nagy ember lészen. Emlitette, hogy attyának élete le irását pennádra akarod venni, és kért, hogy az e végre egybe szedett jegyzéseit Patakinak küldjem fel; eszt teljesiteni igértem is; de kért arra is, még pedig érzékenyitő módon, hogy én is irjak valamit apja emlékezetire; igyekszeni fogok eggy oratioval teljesiteni ezen kivánságát.

Gróf Wassné, ki most Bécsbe vagyon és Tavaszig ottan is lészen, már nehány versbe emlékeztetett a Nevelőre, ezen kívül pedig általam kér az Urának, gr. Wassnak emeltetendő Monumentumra adandó ideára, és az felül irásra. Ezen Emlék oda emeltetik, a hol a szegény néhai Gróf temettetve vagyon, a Kolosvárra N. Várad felöl menő ország uttyához nem messze a Nagy almási határon, eggy szabad heljen fekvő szép Domb tetején. Kérlek, igyekez a Nevelő szerzésibe is segicséggel lenni és a Monumentum iránt is mind gondolatodot, mind az árra jövő felül irást el késziteni.

Rumi a mit számomra hozzád küldött, kérlek a vizkereszti Debreczeni szabadságkor küld Nagy Gábor Barátunk kezibe, hogy akkor kaphassam tőlle.

Ujságot irni nem tudok, mert a mit tudok, az Előtted nem ismeretlen: aszt talán nem hallottad, hogy Oláh országba az ui Vaida, Herczeg Kallamachi cselédjeivel a pestist el hozván, ezen mételj ott is kezdette magát ki ütni.

Tü Lengyel országbul hamarább és közelebb halhattok valamit — a mit tudsz, kérlek tudasd

Örökre hív tisztelőddel
Cs.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2354.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Péczel, Dec. 15d. 1812.

Édes Uram Bátyám!

Atyámnak papirosai között, mellyek Budai elégésünkkor megmaradtak, Schlözer, Grellmann, Blumenbach, Planck, Staendlin, Waldeck Göttingai, Bucher, Weis, Wurzer, Zimerman [!], Muenscher, Robert Marburgi és Augusti, Schanbart 's Gabler Jénai Professoroknak kézírásaikra akadtam. Kedveskedem velek Édes Uram Bátyámnak; 's előre jelentem, hogy azok a' Péczeli Legatus által Patakon Nagy Ferencznél fognak letétetni. A' Sándor' Toldalékjaiért ismét meg fogok dorgáltatni, nemde? Mennyire érdemlem a' dorgáltatást, az itt menő Species facti mutatja-meg.

Sándor *Horvátnak* Bécsben általád három exemplárt olly véggel, hogy kettőt Kazinczynak, eggyet Szemerének szolgáltasson kezekhez. Horvát az küldetményeket Pozsonyból Pestre Vitkovicshoz szállítja 's tudósítja barátját Sándornak akaratja felől. Szemere Pestre érkezik; a' maga exemplárját Vitkovicsra bízza, őreá bízza a' Kazinczyéit is; 's kéri hogy ezeket mennél hamarább Széphalomra expediálja. Igértetik. A' teljesedése az igéretnek olly sokáig halad, hogy végre Sz[emere] akarja felvinni az exemplárokat, de Vida miatt az elindúlásban hátráltatván, azokról Kazinczy előtt csak tudósítást teszen; 's K[azinczy] így válaszol:

«Sándor azt írá nekem, a' téli holnapokban, hogy Lexiconát «három darabban küldé nékem Horvát által. Én eggy darabban «vettem, 's azt hittem, hogy Sándor propter excessum bonitatis «nekem három exemplart küldött, 's a' kettőt Pesti barátim elfog«ták. Ez még a' téli holnapokban történt, 's most, midőn már ismét «tűz mellett fűtözünk, most írja nékem az én Szemerém, hogy a' «Sándor' toldalékjait el fogja küldeni. Jól van e ez, édes Palim? «Van e ennyi jusa a' leghatártalanabb barátságnak is, hogy a' mit «más vár, sok levelek* után vár, *az ő híre nélkül* elfogjuk, neki «*semmit nem szóllunk*, és a' hideg holnapok olta a' hideg holna«pokig tartjuk? Én nem szoktam barátim eránt bizodalmatlan lenni «'s tudom melly édes compliment a' bizakodás: de van határ, melly «a bizodalmat *holmi egyébtől* elválasztja. Quod tibi non vis alteri «ne feceris. Szép érzésű ember sokat nem csinál másnak, a' mit «maga eltűrne mástól.«

Kazinczy ezután Pestre jő. Három napot tölt Vitkovicsnál, 's az exemplárok még sem adatnak, még sem vétetnek-által, sőt akkor rólok még csak szó sem tétetik.

[A többi hiányzik.]

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

* NB. a' Szemeréhez írottaknak eggyikében sincs emlékezet a' Sándor Lexicona felől! — Szemere P. jegyzete.

2355.

Kazinczy — B. Vay Miklósnak.

Méltóságos Báró Generális Úr,

különös tiszteletű Uram!

A' Méltóságos Generális kegyessége engem kevéllyé teszen. Feleségem jelenteni fogja, hogy én az Anyámnak Novemb. 14d. történt halála miatt négy hét olta itt múlatok, és hogy e' miatt nem teljesíthetém parancsolatját. Nem sokára haza szabadúlok: de az osztályhoz készűlés talán ismét megfoszt azon szerencséntől, hogy a' Mélt. Úr és Asszony körül eggy pár irígylést-érdemlő napokat tölthessek. Minél kevésbbé adatott élnem ezzel, annál inkább tudom becsülni, 's örvendettem hogy Bécsbe-menésemkor a' Mélt. Generálisnét Zsolczán lelém, az Urfiakat megpillanthattam, 's derék Nevelőjöket, kit annyira vágytam látni, ismerni elkezdettem. Azon leszek, Mélt. Generális, hogy mihelytt időt nyerhetek, élhessem a' szerencsét, mellyre a' Méltós. Úr meghívni méltóztatik. Kifogyhatatlan fogtam volna lenni azoknak beszéllésében, a' miket Bécsi útamban láttam, ott, a' hol engem minden fül meg fogott volna érteni, midőn kifogyhatatlan voltam jó ideig ott is, a' hol beszédem kőszíklára esett.

Mostani Bécsi napjaimat én kirekesztőleg a' Mesterségnek 's Mestereknek szenteltem, 's ámbár most nyolczadikszor vagy kilenczedikszer láttam azt a' várost, elmondhatom, hogy soha e' részben napjaimat jobban nem használtam. A' vagy hideg, vagy csak idegentől rettegő, és még a' Born nevétől is felmelegedni, embarrasjából kilépni alig tudó Füger azt kérdte tőlem, ha ismerek e eggy Generális Vayt? Mennyire ismeri ő e' nevet, és honnan, azt nekem nem mondta: de a' Méltós. Generális képzelni fogja, hogy engem ez az emlékeztetés némává nem teve.

Budán és Pesten a' Nagyokat nem láttam, mert sokan közzülök nem voltak ott, 's nekem velek nem volt dolgom, 's tolongani én nem szeretek. Jó embereket sokat láttam, és a' Mélt. Úr nevőjének használhatott az, hogy látta, mennyire recherchíroztaték a' Jóktól. Pestről már indúlt szekerünk, midőn valaki utánunk futa, 's kért hogy állanánk-meg, mert Kovachich búcsú nélkül el nem ereszt, 's a' 70 esztendős öreg futva jött szekerünkhöz, hogy keze-

met megszorithassa. Effélét ő nem ritkán látott, és azt vélem, hogy az néki lángot gyujthata mellyében. Egész útam alatt mesterségesen vitt és észre-vehetetlen leczkézésekkel magyaráztam Sallustnak azt a' mondását, hogy

> Rómát két ellenkező vétek gyötrötte, a' *telhetetlenség* és *gög*, de a' melly két bolond vétek közzül az utolsóbb közelebb áll a' virtushoz mint az elsőbb.

Adja Isten, hogy a' mit érzeni látszott, gyökeret verjen szivében, 's gyümölcseket is teremjen.

Vissza jövőben talán Kövesd körül vallá-meg, mert addig eléggé erős volt azt velem nem tudatni, hogy a' Palatinus asztalánál nem tudom ki őtet dicsérettel említvén, ezt mondá: Az a' fiatal-ember azzal is mutatja, hogy derék ifju, mert a' jók társaságát keresi, íme most is K. F. az úti-társa.

Az a' lángoló vágyás, hogy rojtos zsebű mentéje legyen, 's azon akadályok, mellyekkel küszködtetik, sok olly raisonnementekre viszik őtet, mellyek az ő temérdek talentumaihoz 's igen szép tanulásához nem illenek. Bár csak ő a' Mélt. Úr és az imádásra legméltóbb Asszony körül forogna! Az asszonyi leczkékre még nagyobb szüksége van, mint a férjfiúiakra, mert módjában sok van elsimúlni való. Rettegek, hogy darabossága e' részben örökre megmarad, 's hová tovább durvábbá leszen.

A' Mélt. Úr Ángya hozzám izent, hogy velem akarná meglátni a' Belvedert. Visszaizentem hogy az zárva van, mert az az ellenségünk, a' ki most barátunk és vőnk, négyszáz darabot vive-el 1809ben belőle, 's most rangírozzák úgy a' szobákat, hogy a' megszegényülést el ne árúlják a' falak. Én épen Füger nél valék, midőn a' meghólt *Rósa* fija -- (ez volt Füger előtt Director) felizent Fügerhez, hogy a' Landschaftsmahler Wutky nála van (Rosa, az ifjabbik, a' Belveder alsó szobájiban lakik), 's látni óhajtaná a' képeket, 's a' kolcsokat kéreti. Ezen alkalommal én is láttam a' Belvedert, 's kevés hij tünt szemembe: felkiálték tudnillik, hogy a' Rembrandt eggyik feje nincs. Nincs a' Rubens Ascensiója is; 's hány hijra akadtam volna, ha mindenik szobát fogtam volna látni! — Azután eggy estve elvezettetém magamat Ábrissal a' szép, valóban még most is igen szép és felette szeretetre-méltó Tanthoz. Az a' Júnói szép növés, azok a' szép nagy szemek, és az a' mivelt lélek elbájoltak, 's megengedtem a' Grófnénak azt a' fonákságot, hogy a'

maga Anticatholicismusát harsogtatta — talán hogy a' Superintendens, (Hilchenbach) és mi ketten tudjuk, hogy ő az egyedűl üdvözítő hitnek nem lett vallójává.

Nem megyen e a' Mélt. Úr nem sokára Pestre? Ha megyen, alázatosan kérem, festettesse magát a' Pesti Kremnitzer házánál, a' híd úcza felé álló oldalán, szállást tartó Dónát képiróval? Ez a' 68 esztendős ember minden előttem ismeretes Festők között legszerencsésebben talál, és ő nem igyekszik az *Ideálra*, hanem az *Aehnlichkeitra*, melly hiba ugyan, de kedves hiba, mert nem minden ember szereti, ha a' fejéből *szebb* fejet csinálnak, hanem azt óhajtja, hogy az ő fejének az ő fejét csinálják, Bécsben e' végre eggy Niedermann nevű Festőt ajánlhatnék, Salzgries No. 194. Mind Dónát, mind Niedermann szeretetre méltó emberek. Én Niedermannban azt az embert leltem, a' kit meg is ille csókolnom, melly Dónátnál nem történt. — Nem hallgathatom-el, hogy Dónátnak Mulatten szinű 26 esztendős felesége a' duellumban elesett Herczeg Lichtenstein Károlynak szerelem-leánya, és hogy ez az asszony lélekben épen olly szép, mint ábrázatban nem az.

A' Mélt. Generálisné kezeit alázatos tisztelettel csókolom, 's magamat tapasztalt megbecsülhetetlen kegyességeikbe ajánlom 's maradok

A' Mélt. Generálisnak alázatos szolgája
Ér-Semlyén, Dec. 16d. 1812. Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2356.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Helmeczi Mihálynak Kazinczy Ferencz barátságos idvezletét.

Kedves barátom, Imhol itt Göthének eggy isteni lélektől ihletett dala, de a' mellynek szépségét csak az avattak láthatják, érezhetik. Vannak néhol botlások a' Syntaxis és prozódia ellen; de azt meg kell hagyni, mert ez a' darab ollyan a' versek köztt, mint a' crayonirozás a' Rajzolóknál, hol a' hibás rándításokon nem csak fel nem akadnak, sőt azokat szeretik, mert a' bátor kezet ismerikki rajtok. A' te gondod legyen, hogy ez a' Berek' darabjai közzé

bemenjen, nevezetesen a' Göthe' darabjai után. Én még is itt vagyok, 's miolta itt vagyok, nem vettem Széphalomra érkezett leveleimet. Nyolcz nap alatt felmégyek oda, 's úgy hiszem, hogy ott lelem a' Dayka első arkusának mutatóját. Ne nehezteljen Trattner Úr, hogy válaszom reá késik. Mihelytt felérek oda, azonnal felelek leveleitekre. Szemerével közöld ezen fordításomat. Az ő ízlése eggy az enyémmel, 's ebben, úgy hiszem, gyönyört fog lelni. Horvátot csókolom, 's elmélkedésül neki és Lexicális isméreteinek gazdagítására e' szókat tészem ide:

eplény, itt eggy fa a' szánban.

mércze, kissebb mértékü edény a' fél vékánál.

eladó leány, nem vendens puella, sed quae venni (ductui) exposita est.

Kölcsey nincs itt. Szathmárban lakik. Mindnyájan éljetek szerencsésen.

Ér-Semlyén Dec. 17d. 1812.

Én, eggy erős Marsz, majd veled
Elnyúlok lepleden,
'S ám vonjon hálót ránk, ha kit
Szerencsém lángba hoz.

Horvátnak és Szemerének még ezeket:

fiatallotta, az az er hielt ihn für zu jung.

Festetics *lekenyerezte* a' Pesti fő Prókátorokat, hogy ellene ne dolgozhassanak, mert az ő birtokai hó' hátán állanak — ezt mondá nekem tegnap estve eggy Úr.

Dónátnak beküldötte e képemet Vida? 's kinél [van] az a' kép? 'S mit mondanak a' Dónát által Horvátnak festett képemre, a' kik engem az idén láttak? Ezt nagyon szeretném hallani. Tudósíts, kérlek. —

Decemb. 20d. 1812.

Épen most, midőn alkonyodik, méne-el tőlem Kölcsey. Ebéd után jött által Álmosdról. Olvastatám vele a' Szemere Sonettjeit. Gyönyörűeknek találta. Kértem, hogy adja ide a' magáéit is, hogy hármunké együtt jelenhessenek [!] meg, de ő arra nem látszik épen hajlandónak. Az itt menő dalt mind a' fordításban mind az Originálban felolvastattam vele. Ő is imádja Göthét, és méltó, hogy tőle Göthe imádtassék. Elbeszéllem neki, melly örömökkel éltem Octóberben nálatok, barátim!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2357.

Kazinczy — Kölcsey Ferenczneck.

Ér-Semlyén Xbr. 20d. 1812.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom,

Épen ma egy holnapja, hogy az Anyámnak Novemb. 14d. itt történt halála miatt itten múlatok. Azzal hízelkedtem magamnak, hogy végre meglátom azt a' kedves barátomat, kit rég olta annyira szeretek mint Szemerét, 's búsan értettem-meg Medicus Jeanette Kisasszonytól, hogy Uram Öcsém Csekén telel. Veszteségemet teljes mértékében érzem. Kedves volt volna nékem, kivált az elsőbb hetekben, midőn szívem még elevenebben érzette az Anyámtól elválást, 's a' fájdalomhoz még hozzá nem valék szokva, a' barátság' karjai közt lelni enyhületet. — Januáriusban ismét itt leszünk Péchy Imre, Domokos Lőrincz és Izsák Sámuel V. Ispán Urnak, mint Arbitereinknek, elikbe tenni bajainkat. Lelje módját Uram Öcsém, hogy V. Ispán Ur akkor magával hozza; erre nem kértem a' ma oda is írt levelemben, de Uram Öcsémet ajánlottam az ő boldogításába. A' feleségem testvére a' Szathmár Vármegyei Fő Ispán leányát tartja házasságban; 's így én Uram Öcsémnek szolgálhatok, ha hivatalt viselni kedve van. Parancsoljon 's lássa, ha magamat örömmel vetem e közbe.

Én Octóberben két hetet töltöttem Bécsben, 's vissza jövőben Pesten lelém Vitkovicsot és Virágot 's Prof. Fejért 's Kulcsárt és Sztrokait 's Sztrokainét. Horvát és Szemere nem voltak ott. Horvát

végre Széchényi által is a' Regnicolaris Bibliotheca Custosává nevezteteti-ki, mert a' jus denominandi övé. Megnyervén ezt Horvát, Sept. 21dikén magához esketteté Fejér által (mert Virág épen beteg volt) hét esztendő olta szeretett Therézét. Ez mind az a' mit írhatok barátink felől, és az hogy a' φοβερωτατῶς még sem felesége Vitkovicsnak, azért egyedűl, mert a Rácz Vallás törvényei meg nem engedik, hogy a' háromszor özvegyen maradt asszony negyedszer is copuláltassék — és az, hogy midőn Horvát Ürményinek jelentette házassági szándékát, ez neki e' szókat mondá: «Térdelj-le; nincsen atyád: vedd e' lépéshez az *én* áldásomat!» —

Daykámnak versei eddig nyomtattatnak, úgy hiszem. Ezekkel eggy boríték alatt fognak árúltatni az én *Poétai Berkem*-nek darabjai. De ez az Appendix eggy új Appendixet kap. Horvát Augustusban eggy tíz lapnyi munkát ada-ki illy czím alatt: *Hat Sonet* [!]. — Kazinczytól és Szemerétől. Kiadta Horvát István. — Én ezt Dayka mellé akarnám tenni megtoldva a' Kölcsey darabjaival, mellyre nézve kérem Uram Öcsémet, dolgozza újra a' mit a' Publicumba kiadni akar, és küldje meg nekem Széphalomra minél elébb. Ne rettegjen miattok; sume superbiam quaesitam meritis, 's engedje nekem azt az örömet, hogy két kedves barátimmal eggyütt jelenhessek-meg. — A' Horvát kiadásában első helytt áll a': *Milliók között nincs eggy*, etc. etc. Ezt követi a' Szemeréé: *Az emlékezet.* — A' harmadik: *Az ő képe.* — A' negyedik: *A' boldog Pár.* — Az ötödik: *Cserey Miklóshoz.* — A' hatodik: *Himfy.* — Enyém tehát a' Nro 1, 3, 5. — A' Szemeréé 2, 4, 6. Az enyeimeket ismeri Uram Öcsém; a' Szemeréé ímhol van:

Az Emlékezet.

Ismét eggy édes boldog érezet! . . .
[stb., mint a Szemere költeményei között.]

A' boldog Pár.

Eggy titkos Ah felém, 's eggy elpirúlat . . .
[stb., mint a 2282. számú levélben.]

Éljen szerencsésen, édes Uram Öcsém!
Lehet é remény a' tudva lévő Debreczeni dologhoz?

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2358.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Mikla, Dec. 20-dik 1812.

Tisztelt Férjfiú!

Hogy Augustus 15dik. írt levelemet Sept. 26ikán vetted, ugy méltóztassál érteni, hogy én azon levelet meg írván, másnap útnak indúltam Vas és Soprony vármegye felé, 's a' levelet, mellyet útamban postára akartam adni, otthon feledtem, 's haza jővén, azt a' mint volt útnak eresztettem, vagy ha le másoltam (mert bizonyosan nem tudom) tehát az előbbinek dátuma bódított meg. De hogy egyéb eránt is többnyire későn járnak leveleim, megengedsz ha azt mondom, hogy csakugyan még is leggyakrabban Tehozzád. Ismeréd sorsomat 's humoromat, 's tudod, hogy ha tudnék mit írni, Néked legörömestebb írnék. Íme, mast a' háladatosság egy kis ódát csikart ki tőlem, mellyet is sietve küldök, hogy az eránt szokott egyenes itéletedet halljam.

Báró Prónay Sándorhoz.

1812.

Mint a' szerencsés harczos Olympián,
Kit megtapsol egész Achaja 's Pindarus — — —
[stb, mint a Berzsenyi költeményei közt.]

Ha tetszik, küld meg ez ódát B. Prónaynak. Én még a' Balatoni Nymphát sem küldém meg Gr. Telekynek; pedig tán az illendőség ugy kivánná, hogy előre bé mutatnánk Nekik!

Lásd, már egészen elhitetik velem, hogy poeta vagyok, 's látod hogy még a' korlátból is ki merek rugni, látod hogy a' második sor Asclepiadesi. Nékem ugy tetszik, ez a' változtatás igen hozzá illik az alcaicushoz, mert az által még változóbb hangú lesz és a' poetának is néha tágasbb útat nyit.

Képem nyomtatványát tüstént megküldtem volna Néked, ha Tatay azt nem írta volna, hogy azonnal megküldik. Eddig kétség kívül kezedben van. Mit szóllsz hozzá? A' dolmán egészen el van rontva, mellynek fekete Krepin sinórt és filigram gombokat kellene mutatni, a' lánczon pedig csak három oroszlán fejnek kellene lenni,

ugymint a' két végén és közepén, és a' sujtásozat is egészen negligálva van.

Tatay írja és Helmeczi, hogy Pestre szerencsésen megérkeztél Bécsből, kik is vígasztalhatatlanok, hogy nem láthattak Téged. Helmeczinek azt projectáltam, hogy bírja arra barátjait, hogy a' gyűjteménykémből be jövő pénzt ne osszák fel magok között, hanem tegyék öszve és adják az Universitás kezébe olly rendeléssel, hogy az örökösen magyar könyvek ki adására fordítassék, és ezen summához még én is adok legalább száz ft V. Cz. Helmeczi örűlt projectumomnak és biztat; Te adj nekik tanácsot, hogy a' pénzt mikép rendeljék el legokosabban és legbizonyosabban, hogy el ne veszszen.

Egyszer kérdezted tőlem, hogy mi az a' *Pagony*. Akkor nem tudtam, de most tudom, hogy az nem egyéb mint Revier, vagy az erdőnek különös szakaszsza, mellyet vagy ültetnek és nevelnek, vagy akármiért meg tiltanak és bekerítenek. Vasvármegyei szó.

Ohajtanám tudni, mint teszed Te ki ezen szavakat magyarúl: Honestum, a' stoikusok értelme szerint, ugy szintén miképpen különbözteted ezeket: simulare et dissimulare, *astutus, vafer, dolosus?*

Hogy jobb és kevesebb borom legyen, én November utólján szüreteltem; de ezzel nagy kárt tettem magamnak, mert a' kádokon hagyott fekete boraim, mellyek négy száz akót tesznek, mind megfagytak, ugy hogy nem hiszem hogy egészen el ne romoljanak. Hanem tegnap előtt egy kádot írtókapával ki vágattam, és alatt valami kist bort találtam, a' melly valóságos essentia és a' méznél édesebb, 's midőn vizet töltöttem közibe, a' vizzel öszve nem keveredet, hanem alúl tisztán maradt, a' viz pedig fellűl lebegett. Két kádban már forni kezdett a' bor, midőn a' fagy jött, és ezeknek csak fellűl a' törkölyek fagyott meg, a' bornak pedig egyéb baja nem lett, hanem hogy fekete színét el vesztette. Így tanúl a' vén pap is holtig! Én mindent meg szoktam próbálni, 's gyakran sokat vesztek, vagy látszom veszteni; mert hiszen mit veszthet az, a' ki tudja, hogy ma vagy holnap magát is el fogja veszteni? — Élj szerencsésen, nagy tiszteletű Férjfiú! 's ne szűnj meg engem szeretni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

2359.

Kazinczy — Dobsa Lászlónak.

Bizodalmas kedves Öcsém Uram!

Négy testvérem már elment, 's én is megyek ma. Kedves Öcsém Uramék elszalasztották a' jó időt, sokára nem felelvén első meghívásunkra; 's akkor felelvén a' hosszu válasszal, mikor annyira el valánk foglalva, hogy a' panasz megfontolásába bebocsátkoznunk annyival inkább nem lehetett, mivel eggy testvérünkön kivül mi többiek a' történtekről legkissebbet sem tudtunk. Azonban Januariusban vagy Februariusban ismét mind eggyüvé gyülünk itt, 's minekutána kedves Öcsém Uraméknak még holmit ki kell eresztenünk, tulajdon javunk úgy kivánja, hogy még osztályunk előtt kieresztessék a' mi kieresztést kíván. Csak eggyre kérem, kedves Öcsém Uramat, arra, hogy legyen mindenképen készen akkor, hogy mihelytt a' dologhoz foghatunk, az lángolva égjen 's semmi által el ne akasztassék. Maradok szíves atyafisággal

Kedves Öcsém Uramnak Ér-Semjén, Dec. 22d. 1812.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

Kivűl:

à Monsieur Monsieur Ladislas de Dobsa. Ér Semién.[1]

[Eredetije a Dobsa-család levéltárában.]

2360.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom, Dec. 26d. 1812.

Helmeczinek Kazinczy boldog új esztendőt.

Hat héti távol létem után végre ma haza érkezém, 's asztalomon lelém a' reám váró levelek között a' Tiedet, kedves barátom. Nagy gondokban vagyok, hogy Dayka hibásan nyomtattatik, mert az az ív, mellyet nékem mutatóúl küldél vala, tetemes hibákat

[1] Zárlatán fekete viasz pecsét.

mutat; 's mi lesz belőle, ha a' Variansok elmaradtak? Ragadj-ki rettegéseimből, 's a' már kész ívekből eggy nyomtatványt indíts hozzám első postával, nem kímélvén a' pénzt a' portoriumtól; ez most hozzád minden kérésem. Igy újra fogom dolgozhatni a' Variánsokat is, 's útnak indíthatom postán, hogy rajtam ne múljon a' munka megjelenése.

Imhol a' kék papirosra írt három levél. Nincs bennek mit változtatnom. Maradjon-meg az 1810. Febr. 19dikén datált bérekesztése is a' Dayka Biographiájának; ellenben az 1812. Febr. datált UTÓL-IRÁS, mellyben Kápolnai felől van szó, töröltessék-ki, minthogy Daykát nem Vitkovics, hanem Trattner, 's nem Kápolnai hanem a' Praenumeransok adják-ki.

Erdélyből ezek kérnek, hogy neveiket a' Praenumeránsok közzé iktassam:

Özvegy Barta Miklósné, szül. Csegöldi Rebeka Ifjuasszony . . . . . 2 f. 30 x.
Zudor Sámuel Úr, Szászvárosi Togatus 2 f. 30 x.
Lakatos Sámuel Úr, Szászvárosi Togátus, 2 f. —
Lészai Antal Úr, Szászvárosi Togátus, 2 f. —
Tordosi Pál Úr, Velinre . . . . . 6 f. —

Jelentsd Trattner Urnak, hogy a' pénzt nem vettem, de felelek ezen 15 frtért, hogy bizonyosan meg lesz. Egyedül azért nem küldékmeg, mert nem merték postán küldeni, 's alkalmok nem volt.

Vetted e Göthéből Semlyénben fordított Künstlers Morgenliedemet? Ha vetted, rajta légy, hogy a' Berekben felvétettessék.

Ne hidd, hogy nem *kell* magadat Donát által festetned. Édes barátom, Te is kihalhatsz minekelőtte nagy czéljaidat elérnéd. Hadd bírják akkor barátid képedet. Mit mondanak, a' kik engem most láttak Pesten, jól el van e találva képem Horvátnál? 'S Vida beküldé e Donáthoz a' Kreutzinger által festett képemet?

Felelj, mihelytt ezt vetted, 's küldd a' Dayka már kirakott árkusait, és a' Berekét. Éljetek mindnyájan szerencsésen.

Sietve, lefektemkor.

Eggenberger Urnak ajánlj. Mondjad hogy a' most küldött Marmontelek árát maga határozza-meg 's fizesse Kiliánt.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2361.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

M. Vásárhellyen Xbr. 28án 812.

Kedves Barátom!

Az üdő, melly tsak elosztása 's elnevezései által válik megfoghatóvá — — nem sokára esmét újj számot veszen a' homlokára. Megfoghatóvá lesz annak nevezete alatt, de hogy érezhetővé mivel téendi magát? azt bajos vólna előre meg tudni. Annyit bizonyoson tudunk, hogy az elmúltt esztendőben megfogontt okoknak foganattyait, vagy elébb vagy hátrébb [!], elé hozza. - Oh bár ollyanok lettek vólna azok, hogy ne tsak magunkra, hanem Hazánkra, Nemzetünkre 's az egésszs Emberi Társaságra nézve jó következéseket várhatnánk! Midőn ezen óhajtásom bé telnék, Neked külön véve sem kívánhatnék ezen fejül többet, hanem hoszszas életet, egésséget, Neked 's Kedveseidnek, nevezetessen pedig gyermekeidnek szerentsés nevekedést! Ezeket pedig senki Neked nállamnál szívesebben nem kívánhattya, bizonyos lehettz benne! —

Már meg ütköztem vólt benne hogy Bétsből lett viszsza érkezésed után semmit sem írtál, holott én nem tsak irtam, hanem még egyik Vármegyének a' Felirásátis elküldöttem vólt Neked: — a' midőn, egy régi (még Aug. 5dikén költ) leveledet hozák el a' Postáról: melly a' Feleségemhez vólt kül útosítva. Meg nem foghatom, hól hevert ez a' levél, mert a' Vásárhelyi Postát, November 10kétől gyakran nézettem, jöttekis onnan más leveleim: a' Brédin pedig hogy annyi ideig tartóztatták vólna, szinte lehetetlennek tartom: de tsakugyan kérdőre vonom Posta Mester Uramot.

Arra nézve a' mit említett leveledben irsz, hogy némellyek nem *reménlik*, mások nemis óhajtyák a' N[apoleon] győzedelmét; sokat lehetne mondanom, mert ittis fenn forog az a' tárgy, 's szinte tsak harmad magammal vagyok az egyik sórban: hanem röviden tsak annyi gondolatomat jegyzem ide: Hogy, *minden ember azt óhajtya a' mit* vagy magára, vagy másokra nézveis, a' kiket szeret, *jobbnak tart;* de, *mivel nem minden embernek szeretete feneklik azon egy tárgyban*, — 's mivel *nemis minden ember egyfórmán lát, még azokis a' kiknek a' Haza* vagyis a' *Nemzeti bóldogulás a' bálvánnya, meg hasonlanak*. — Sokan vannak a' kik azt hiszik, hogy a'

N[apoleon] plánumával a' Nemzetek Politikai szabadsága, nevezetesen pedig a' Magyar Nemzet össi Constitutiója (a' melynek valóságát ezer közül egy alig érti) egybe nem fér: 's bizonyosnak tartyák, hogy *mihent az Északi nagy Hatalom* (mellyet eddig az ideig Despotismusnak tartottunk 's annakis tudtunk lenni) *meg gyengül, az egész Európa békóba verödik, a' Magyar Nemzet Szabadsága pedig legelső áldozat leszsz.* Én ezekről máskülönben vélekedem, de az *elterjesztett* köz ítéletet megforditni nem egy *erötlen* ember dólga! Hozzá járulnak az itéletek és kivánságok külömbségeinek okaihoz az indulatokis, a' *passiók*, mellyeken legnehezebb győzedelmeskedni. —

A' mi pedig a' győzedelem *reménlését* vagy *nem reménlését* illeti, arról előbbeni levelembenis irtam vólt, 's most tsak azt tóldom hozzá: Hogy az ész és gyakórlottság minden akadályokon erőt vehet, a' *Természeten kívül:* de ha igen el bizza magát a' nagy ész, 's a' Természettel száll viadalba, megbotlik. Quid enim est aliud Gigantum more bellare cum Diis, nisi naturae repugnare? Ezt még az öreg Cicero mondta vólt, a' kiről ma kevesebbet tartanak sokan mint némely hitvány Román firkálóról, de a' ki mégis nagy ember vólt.

Most Barátom nagy Crisisben vagyunk. Hogy Fortuna hátot vetett a' Nagy Hérosznak, arról kétség sints: A' Reserva Sereg Fő Qvártélya itt volt, de ő Felségétől egy Billét érkezvén, hirtelen elmenének; — tegnapra viradólag pedig egy Staféta jöve, 's ma reggel a' Grenadirosok Batalionnyais el menc Lengyel Ország felé; most a' Szavojanusok mennek itt keresztül; utánnok jő a' több Katonaság, alattomban pedig azt hallyuk hogy Bukovinában vólnának a' Muszkák. Tsudálkozom ezeken a' mozdulásokon, mert Oláh Ország tele van Törökkel; 's ezelőtt úgy értettük vólt hogy a' Török inkább a' Muszka mellé szitt. Lehet hogy *Andreoszszi* fórditást tett; — de erről még szabad kételkedni. — — — —

Átallyában véve: akár hogy állyanak a' dólgok, nekünk Magyarokúl kinyiltt szemmel kell lennünk: *a' mü Nemzetünk 3 esztendő alatt vagy ditsőségesebben fel emeli fejét, mint akármikór valaha, vagy olyan tsapást kap, mely alól a' felkelése bizonytalan.* Jobban kellene tudnunk a' Dátumokat, 's a' hatalmasok intézeteit.

Azt irod hogy Erdélyben két Cserei Miklós van: e' barátom *semmi értelemben* nints. Van *Farkas, az Idősbb,* az Itélő Mester, van *Mihály, az ö Testvér ötsje, e Thesaurarialis Consiliarius,* van *Farkas, az Ifiabb,* a' ki Krasznán lakik, vannak *az ö Testvérei,* van

Sámuel, a' ki Udvarhely Székben Királyi Biró, és *Sigmond*. e' nints Hivatalban; 's van a' Te hív Barátod Miklós mpr.

NB. Van az Apátur, ide való Plebanos, Imre.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2362.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Dec. 29d. 1812.

Kedves barátom,

Octób. 7dikén indúltam Bécsbe 's Novemb. 5dikén értem haza: épen azon nap, midőn feleségem már hozzá fogata szüretembez. Tizenegy nappal később lovas ember hozza Semlyénből hozzám a' hírt, hogy az Anyám Novemb. 14d. megholt; így azon nap a' mellyen szüretem végződött, szekérre ültem 's mentem a' temetésre, de a' mellyre a' Váradi Öcsém jónak látta engemet 's egyéb testvéreinket bé nem várni. Onnan, az az Ér-Semlyénből, Biharban, harmad nap előtt jöttem haza. Látod mint valék elfoglalva három holnap alatt, 's megengedsz, hogy kedves és a' legszebb nézésekkel rakott leveledre most csak azt írom, hogy vettem mind ezt, mind a' mellyben Gyűlésteknek végzését velem közleni méltóztattál. Másszor írok Bécsi útam felől 's hogy az előmbe terjesztett dolgok felől mit tartok: most csak azon hánykodások alól akarlak megszabadítani, a' mellyekben hallgatásom tartana. —

De csak eggyet még is, két szóval. — Róma annyira szerette szabadságát, annyira jaloux volt annak fenntartásáért, a' hogy eggy más nép sem inkább. És még is tisztelte a' Dictátori méltóságot, melly a' veszedelmes környállások köztt a' szabadságot suspendálta ugyan egészen, 's holtakká tevé a' törvényeket, de a' Népet a' veszélytől, az elsüllyedéstől megmentette. Hijába rettegünk az illy veszedelmes esetektől; azokat egészen elkerűlni lehetetlen: és ha azt látná az ember, hogy az Uralkodás a' Néppel serio bánik 's nem csalfálkodik, azt lehetne mondani, hogy az a' rettegés a' mellyről közöttünk, édes barátom, szó vagyon, haszontalan rettegés. — Nagy kár hogy az Uralkodások a' magok népeikkel azt gyanítatják, hogy ők (tudnillik az Országlók) vagy nem *tudnak* országolni, vagy nem *akarnak jól* országolni. Ha ezt nem gyanítatnák, ha meg nyerték

volna a' Népeknek bizodalmát, úgy a' Törvényen *kivül* való rendelés nem szenvedne annyi ellenkezést, mert akármit mondunk, annyi csak ugyan igaz, hogy soha sem mehetnek jobban a' Népek dolgai, mint mikor a' kormány eggy eszes és jó ember kezében vagyon. Abban néked van igazad, hogy a' jó és eszes embernek lehet nem jó és nem eszes ember vagy fija vagy követője, és így mindég jobb, ha a' ki országol, a' törvény szerént országol. A' miket itt Te is mondasz, én is mondok, példák által lehetne illustrálni, 's ez megszüntetné közttünk a' villongást, Friedrich és Napoleon nagy Generálisoknak 's Uralkodóknak legitimálták magokat; én tehát ha Friedrich vagy Napoleon alatt élnék, gond nélkül nézném hogy ő a' hazám seregét Egyiptuszba vagy Moszkau felé vezérli, 's hogy ez 's amaz adót parancsol, mert tudnám, hogy a' melly adót parancsol, azt az erszényembe vissza is folyatja. De nem volnék illy gond nélkül, ha Graf Gottorpnak, az az a' Svécziai letett Királynak alatta élnék, 's ő parancsolgatna.

A' szegény Anyám 73 esztendős Asszony volt; mikor csendes volt vére, a' tiszteletre 's szeretetre legméltóbb és valóban igen nagy lelkű Asszony: de mikor istentelen Sugallók elverték nyugodalmát, olly rettenetes a' maga nemében, mint Wesselényi a' férfiak közt. Eggy gonosz Öcsém még testamentomában is megmetélte torkomat 's gyermekeimét, mert ennek sugallásaitól függött szegény. Heten vagyunk élő és eggyeránt succedáló testvérek, és így én gazdag nem lehetek, de legalább vége van nyomorgásomnak, mellyben eddig éltem. Felteszed felőlem, hogy én az Anyámat életében szívesen, igen szívesen szerettem, halála után pedig Dienest és eggy leány testvéremet, (Péchy Sándornét) az Anyám árnyékának megbántásáért megtámadtam. Barátom, a' ki magát csak kevéssé gyakorlotta rút tettet nem tenni, az nehezen tesz mocskos lépést. Élj szerencsésen, adjon Isten Néked 's a' Mélt. Grófnénak, kit szívesen tisztelek, 's az én Zsibói jó Asszonyomnak 's kis nagybarátomnak, boldog új esztendőt, de eggyikünknek sem olly jót, mint a' Nemzetnek!

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2363.

Szemere Pál – Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám!

Méltóztassék megengedni Édes Uram Bátyám, hogy a' helyett hogy levelet irnék, bizodalmasan fecseghessek. Pesten létemkor eggy különös emberrel léptem ismeretségbe, O r m o s sal. Előre elkészített Vitkovics, de el valék ijesztve. Hiszen az ollyan ember, mint Ormos még inkább vonz magához. A' Bolondot tudom szánni és szívből szánom, de a' Bohóson, az önként Bohón, kaczagni mindenkor gyönyörűségem és mulatságom. Osztán gyógyitani ezeket is kötelesség, gyógyitani pedig őket csak nevetve lehet. — Ormos belép, hajlong, idvezl: Örvendek hogy szerencsém van; Kazinczy jelenlétében sokat emlegettük az Urat! Főt hajték a' Pittor előtt. A' Kazinczy névre a' Literatúra jöve szóba és a' széphalmi mívek. Nincs szebb ezek között, ugymond O., mint a' Vitkovicshoz irott Epistola. Csak az a' fatalis németismus: *eggy szót, eggy okost!* Kár hogy Kazinczy a' magyar nyelv characterét sértegeti. — Tehát Horváth Ádám a' csombókos üstökkel, Dugonics a' magyar parasztság adagiumival, Debreczen a' barát asszonyommal, tehát ezek a' nem sértegető Magyarok? Még sem. Hiszen régenten a' bajúsz és csombók mellett tar homloknak, meztelen nyaknak is kellett lenni, mint a régi rezeken látjuk. Ki volna olly balgatag, hogy Romanenheldjeit úgy beszéltesse, mint Dugonics a' magáéit? Ura Bátyját, Asszony Nénjét mondaná e az Úr most úgy a' mint Debreczen parancsolja, az az nem az *Uram Istenem* analogiája szerint? Mit mondanánk azon Orvos felől, a' ki ezen csinosabb mondás helyett *széke van*, a' Dugonicsok és Horvát [!] Ádámok igaz magyar szóllásokat applicalná? Pedig ez a' mondás is neologismus volt eleinte. A' theatrum a' magyar nemzet characterе ellen van, az ellen van a' muzsika is, kivévén a' Czigány hegedülését, az ellen van a' mértékes vers is, az ellen a' szokatlanabb poétai szóllások: ez volt eddig hitünk. Hová jutunk igy a' szép Mesterségekben? Sehová! Illyen hitel mellett a' német nemzet Lessinget, Klopstockot, Wielandot, Göthét soha nem fogott volna mutathatni. — Klopstock?! Nevetett. Hiszen ennél Opitz is jobb iró. Göthét csak azért becsülöm hogy több esze volt, mint társainak, 's hatos és ötös verseket soha nem probált irni. Jambust, igen, az Iphigeniájában; de micsoda jambusok azok? Épen

ollyanok azok jambusnak mint [1] maga az a' nézőjáték drámai mívnek, mert Schauspiel, ha a' legjobb is, soha jó nem lehet. Nem kérdezém miért, 's emberem Wielandra jutott. Ennek az eggy Musarionja ér valamit és a' Gratziáji; az Oberonja fonóba illő *Egyszer hol volt hol nem volt* mese. Ha ezek nem Poeták a' németek között, ki az tehát? — Senki! — Az Angoloknál? Senki! Az Olaszoknál? Oh, ezek köztt épen Eggy sincs. A' kiket némellyek dicsérnek, fecsegők, üres fecsegők. Petrarka? Ennél Kisfaludy véghetetlenül több. Hát a' Francziák? Ezek között legalább Comicus vagyon, ollyan a' millyen. De a' görög és magyar Poetákon kivül eggy nemzetnek sincs Poetája, mert nyelvek sincs poesisra alkalmatos; az csak a' Magyarnak van és görögnek, de ennek sem olly mértékben mint amannak. Homerosz csak az epithetekben szerencsés, mint *πόδας ὠκυς Ἀχιλλευς, gyorslábú Achilles.* Vagy *lábára gyors, lábára serény?* mondék, ingerelni akarván.

'S mivel szebb a' görögismus? Ez a' mondás nem az, szóllék: Ehhez hasonló mondással a' Tiszamellyéki nyelvbirók, a' Csikósok is élnek: *fejére hoka* [!], *lábára sánta, szemére vak.* — Ormos a' Sonettekre tért. Nekem nem is vers a' klapancziás vers. De légyenek Sonettjeink is. Bár Trioletteink is volnának. De Horvát, hogy merészel ő Debreczen ellen szóllani? Dunamellyéki magyar a' tiszamellyéki ellen? *Hat Sonett*— jó, hogy *Sonetteket* nem mondott! — *Kazinczytól és Szemerétől. Von und Von!* és eggyik *einer!* Helyesen és igazán magyarúl: *K. és Sz. hat Sonettje;* és: *Nincs* etc. mert a' magyar nyelv' charactere azt kívánja, hogy a' substantívum utól álljon. Az még is dicséretes hogy prassívummal nem élt. A' passiva forma szenvedő rabnemzet találmánya, a' magyar pedig szabad volt és az. Azonban attól, a' ki kényes hangzatot szeret, azt kívánnám, hogy a' szép hangzást írása által is szem előtt tartsa. Micsoda hangzatok ezek: *találja, süllyedt, áldozatja?* Helyesen és szépen: *találjja, süllyett, áldozattya.* Nem *tolja, adja, adsz, adna (boldog volna),* hanem: *tojja, aggya, accz, anna, (bódog vóna)* 's minthogy két eggyforma jel eggymás mellett kedvetlen a' szemnek, tehát: *to'ja, agy'a, a'cz, a'na.* Gyökér? A' barna gyermeket nem festi szőkére a' Képíró, azért hogy az Atyja szőke. A' *k*-t pedig pusztítani kell, mert rút, mert nem gömbölyű formájú. A' *cz* és *cs* azért jobbak mint a' *tz* és *ts,* mert szebbek, gömbölyebbek.

[1] E szó az eredetiben kétszer fordúl elő, bizonyosan tollhibából.

Pihenjünk meg a' kaczagástól, Édes Uram Bátyám! — Az illyen emberekből válnak osztán Prónay Sándorok, Teleky Lászlók, Molnárok. Az utolsót nem ismerem. Prónay Sándorné temetésén épen akkor léptem a' templomba, midőn Molnár a' *Süsses Leben*-t Egmontból citálta. Oporrá lettem, 's nem hallám tovább mit papolt. Hogyan appellál hát az Báthori Gábor Tiszteletes Uramra, a' ki Göthét olvassa? Ha a' gondolat, a' magyar és német külömböznek egymástól, úgy a' magyar és német képzelet is külömbözhetnek. Bizony nem kegyetlenség, sőt felebaráti szeretett [!] volna, ha az ember azt kiáltaná az Illyeknek: Varga, ne tovább a' kaptánál! Kiáltsa nekiek Édes Uram Bátyám 's verje agyon őket nevetve. — Én szüret után végzém el a' *Szentek életét*. Imádott emberem Illyés. Még nem volt időm jegyzéseimet papírosra tenni. Mihelyt verseim három ívnyire szaporodhatnak — még most fél ívet sem foglal el az *Emlékezet*, *Boldog Pár*, *Kesergő* 's a' még incorr. *Echo* és *Titkos vidék*; mert én egyebet, kivált pedig Zrinyi neműt az eddig dolgoztak közűl verseim közzé fel venni soha nem fogok — azonnal excerptáimat melléjek[1] vetem 's kiadom. Hadd nyíljanak a' szemek.

A' Holmi K. Megítéltetését Schediusnak Horvátunk szállásán a' Triász jelenlétében olvastam fel. Nem szóllott semmit az *accentualt* és *quantitásos* nyelv felől. De világos, hogy az[t] hitte, hogy a' magyar nyelv accentualt nyelv és nem quantitásos, 's Himfyt az accentualt német nyelv prosodiájának fő törvénye 's fundamentoma, a' gyöker accentus szerént így scandálhatta: Mínt a | vádak | az ér | dőben — Á há | lák á | vízekben | Máda | rák a | léve | gőben | És ő | zék a | bérekben. Vígan léjtve, f ú t k a r ó z v a, Űztem kicsiny bájaim. 'S innen támadt az a' hite, hogy Himfy trochaicusokban van írva. A' Jénai Literatur Zeitungban (1800. Julius) Schedius mondta ezt Virágról: Ueberall erkennt man in dem Verfasser den Freund der Literatur und den glücklichen *Nacheiferer und Nebenbuhler des beliebten ungarischen Dichters Batsányi;* és: ***Batsányi*** *(!) Virág* und ***David Szabó*** *(!)* von *Baróth* können durch ihre Werke in der ungarischen Nation die Ahndung dessen erwecken, was aus ihr unter andern Umständen hätte werden können und noch werden kann. 'S Himfy Anacr. u. Petrark zugleich?

Bár csak az Édes Uram Bátyám Tübingi pályaírása mentől hamarább kinyomtattathatnék. Hadd tudnák olvasóink Kit és Miért

[1] Az eredetiben: *melléjen*, tollhiba.

kell becsülni. Régen akarom kérdezni, ha azon irásban van e emlékezet a' nyelv mívelésének eszközei között a' tudós pennaharczok felöl. Nem volna e jó emliteni, hogy ezek nálunk ritkák? 's nem jó volna e elhisztorizálni, Kik, mikor, miért és miként harczoltak, mint Dévai Sylvester, Rajnis Baróti, Kazinczy Debreczen, Révai Versegi, Láczai Czinke Képlaki 's a' t.?

Ismeri e Édes Uram Bátyám e' két szót: *négel* és *tömpeleg*. Révai Vers. I. 11. Csínos n e g e l b ő l új bort meregetne 's feladná, és I. 14: És ezer útba szakadt t ö m p e l e g' anynyi falát. A tömpeleg nem labyrinthus e, 's nem az e ez a' Kúnsági szó is: *Csalit?* Hát a' *vigály* mit tesz? A' Handwerker és Künstler nem lehetne e *Gyártó* és *Mívész?*

Édes Uram Bátyám! Én mind eddig sem tudtam meggyőződni a' felől hogy csak a' *nálamnál szebb* forma az igazán helyes. Jenisch a' Vergleichungjában még az ollyan szót is átkozza, a' mellyben eggy betü kétszer fordúl elő, annyival inkább az ollyat a' hol két egyenlő hangzású syllaba van. Mit mondana erre: *nÁLamNÁL?* Osztán, ha nem így kell mondanom: *Legszebb közöttünk-között*, nem *kell* azt is mondanom: *szebb nálunknál*. Nem mondom hogy így nem jól mondom, mint Pápay mondta; de a' más formát, azt, hol a' *nál* kétszer nem fordúl elő, szebbnek tartom.

Dayka és Berzsenyi felöl Helmeczi által irattam. Jelen voltam az első iv correcturáján 's a' *Virtus Rény*nek, a' *Csak jutni Eljutni*nak corrigáltatott így: A' R é n y B e c s e. Oh Rény, csak a' te nyomdokidon lehet Eljutni 's a' t. Farkas Károly nyomtatatlan verseinek három csomóját — Dalok, Odák, eggy két Sonett, Mesék, Epigrammák — Fatawich barátom adta nékem által megtekintés végett. Himfynek testvér öccse, Felhadnagy Kisfaludy Károly is, nálam mutatta be verseit.

Mik történnek Pesten, nem tudom. Közel eggy holnapja, hogy itthon ülök. Most nem örömest távozom a' Háztól, mert a' cselédség ha férjfit nem érez, gonosz. Osztán az Édes Anyámnak is Vigasztalóra, mulattatóra van szüksége. Volna bizony szükség gazdaszszonyra is már! mert most mindég az anyám fárad. Ég vagy pokol, tovább nem várakozom. A' testvérem pénzt ígért kikészítésemre. Hoz, nem hoz, Vőlegény leszek. Az én akaratomon eddig sem múlt. Vagy csak nem házasodom még is. Nem addig míg gazdaságom olly lábra nem tétetik mint a' testvéremé, Ábrisé, volt akkor mikor feleséget vett. Mikor lesz pedig az! Igaza van Carlosnak: *Es ist nichts*

erbärmlicher in der Welt, als ein unentschlossener Mensch, der zwischen zween Empfindungen schwebt, gern beyde vereinigen möchte, und nicht begreift, dasz nichts sie vereinigen kann, als eben der Zweifel, die Unruhe, die ihn peinigen. Semmiképen nem tudom meghatározni magamat. Ha Édes Uram Bátyám őszkor Péczel felé vette volna útját, bizonyosan megkérettem volna Édes Uram Bátyám által a' Péczeli Fáy András bátyám leányát, Erzsit. Ezt mindenképen kuplerozzák és kupplerozták nekem. A' leánynak jó nevelése, szelíd erkölcse, gazdasszonykodásra nagy passiója van, nem rút, de büdös szájú, sokkal zápabb szájú mint Süsie, 's idősebb másfél esztendővel mint én. Birtoka kevesebb mint az enyém, 's ezen felül igen nagy adósságok, pedig régiek, a' mi pedig legnagyobb, szeretni nem tudom. Lehetetlen volna nekem azt mondanom, úgy mondanom hogy hihesse: szeretlek! A' leány engemet mind igen becsül mind igen szeret: szüléji 's testvérei hasonlóképen De az anyám az egész Ház eránt hideg, 's valahányszor ezt a dolgot említettem: mindenkor így felelt: Te lássd! Én mindenben megnyugszom. De meg fogod bánni. Végy el engem, oh szegény 's ketten leszünk szegények. Az anyám Fáy Susieba szerelmes, 's mindenképen csak Süsiet akarná, szeretné menyének. Gombán a' nyártól olta nem voltam. Akkor a' testvére, Laczi, megkinált Susieval. Becsülöm Susiet, azt felelém, 's nem tartom olly rossznak mint a' világ, de nem hiszem hogy ő velem, bennem és általam boldog lehessen. Az atyja elkényeztette. Mindennek és mindenben Süsie parancsol. Most ugyan alig ha szelídebbé nem lesz, alig ha el nem felejti álmodozásait, mert öccse, Babet, hamarább megyen férjhez. Én Susinak több esztendőktől olta barátja vagyok. Voltak idők, a' mellyekben szerelmet is érzettem eránta. Darvas Józsi, Bárczay Feri jelentgették magokat nála, 's én mindenkor csak úgy mutattam magamat mint az ő és Andris barátja. Miolta Péczelen vagyok, gyakrabban jelentem meg házoknál, 's Süsie szerelemnek vette azt. Igaz e édes Palim hogy Maga házasodik? — Nem, Susi; én megvárom, míg Maga férjhez megyen. Én is tehát magát. Tudja e Pali hogy én magát eggyszer szerettem? Meglehet. Én meg' Magába igen sokszor belészerettem, tüzesen belészerettem, de csak addig tartott a' láng, míg eggyet kettőt pillantottam. Remény nélkül nem tudnék szeretni. Hát nem reménylette Maga hogy én állandóan tudnék szeretni? Akkor legalább nem. Ah, most már megváltoztam. Ugy e hogy nem vagyok többé olly szeles? Látja én magát most

is szeretem. Mosolyog? Maga kegyetlen. Így ment eggykori beszélgetésünk, de én nem jöttem ki a' culisszák mellől 's a' felvett barátrollt tovább is folytattam. Azt gondolja a' világ, hogy én nagyra vágyok; vágytam, igen, de nem többé, nem most már. Én kétlovas kocsiban is örömest mennék azzal, a' kit szeretek, 's azzal a' kit szeretek és a' ki engemet szeretne, de nagyon igen igen nagyon szeretne, a' kunyhóban is ellaknék. Ah, die schöne Häuslichkeit! Ezért tetszenek nékem Lafontaine románjai leginkább. A' Román nem a' világ: idővel majd másképen fogna gondolkozni, kedves Susim. Ha ezt más mondaná, megharagudnám. Ma Cons. Baynál bál lesz; én tánczolni nem fogok. Ugy é hogy Maga engem múlattatni fog? Ha nem tánczolok, igen is. Pali, magában semmi delicatesse nincs. — Elmentünk a' bálba, Susie nem tánczolt csak velem kétszer, én pedig igen másokkal is, 's láttam hogy Susie neheztel, 's még inkább neheztelt azért, hogy a' Vacsoránál Bernát Borcsa mellett jutván helyem, szokásom ellen is víg és beszédes voltam. A' múlt farsangkor én és Fáy Józsi, Erzsinek testvére öszvebeszélltünk, hogy ő vén ember én vén asszonynak elöltözve jelenünk meg a' Redoutban, 's czédulákra felírott mondásokat osztogatunk ki ismerőseinknek, Józsi a' szép nemnek, én pedig a' férjfiaknak. Készen voltak a' billetek, mellyeket én írogattam, de szándékunk előre kitudatott 's a' dologból semmi sem lett. Kértek a' lyánykák hogy mutassuk elő az írásokat. Fáy Józsi mutatta. A' Susié olly formán hangzott, mintha intés volt volna arra, hogy a' Reményszavainak ne mindenkor higyjen. 'S ezt Pali írta? 's nekem? 's nekem illyent akkor mikor másokat dicsért? Így? Örökös harag közttünk! Engesztelteni; hijában. Én nem haragszom, monda: Maga Pali, nem is méltó arra hogy én Magára haragudjam. Ez kemény, mondék, 's nem sok idő múlva az ajtót keresém 's senki sem marasztott, az az Susie nem. Másnap sem Fáyékhoz, sem a' Redoutba nem mentem. Harmad nap hozzám jő Laczi, Susienak testvére, 's hozza az izenetet hogy Susie bocsanatot kér, csak menjek. Nem mentem; 's ők kimentek Gombára. Zsuzsánna napjára megígértem még az előtt hogy theatrumot játszani fogok. Eljött Zsuzsánna napja 's megjelentem Gombán. Haragszik e még Pali? mondá Zsuzsi. Vétettem; bocsásson meg, Ime mindenek láttára! 'S ekkor arczon csókolt. Mit mond mind ezekre, Édes Uram Bátyám? — Siet a' Deák. Kivánok boldog új esztendőt. Dec. 29d. 1812.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2364.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos 30a Xber 1812.

Kedves Barátom!

Feltévén hogy a' kis praenumeratioról való tudósításomat vetted; most arról tudósitlak hogy Mélt. Gróf Toldi kis Asszony is szaporitotta a' Pränumeratiót, de már 4. Dec. által ment volt a' Diligence Szászváros, meljtől a' 15 R. forintokat elküldöttem. Mindazonáltal mint hogy a' magam számára 2 nyomtatványra praenumeráltam, eggyet oda szántam már azok közül.

Én még nem akadhattam nyomába a' Bethlen Gábor rézre metszett Iconjainak, de igen örömest meg szerzem és az irt mód szerint elküldöm.

Egy Szászvárosi Correspondense vagyon Pápay Prof. Tóth Ferencznek, kitől az én Agendámat meg értette, és kivánná látni, minthogy épen egy uj Agenda készítésével foglalatoskodnak. Ha valami jó módot találnál benne, jó volna néki elküldeni a' Fohászkodásokkal együtt hadd lássa, és ismét küldje vissza te néked.

Te nem is kérdezed, mivel foglalom időmet? de én azt is megirom kérdetlen. Egy folyó munka alatt vagyok, melj filosofiai gondolatokon indul el és lassan lassan transformálja magát theologiai gondolattá. A' nevezetesebb dogmák benne elő fordulnak kritice világositva. Tavaszig talám el végzem, de még se tudom, mert a' munka kezem alatt nő és ki tudja mennyire fog még szaporodni. Azon lészek, hogy valamint a' dolog ártatlan, ugy ártatlan szinbe is jelennyék meg. A' heljtelen előadás sokszor a' jó ügyet is el rontja.

Boldog uj esztendőt kívánván vagyok

szerető barátod
Sípos Pál mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

2365.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

különösen tisztelt drága Uram!

A' legnagyobb sietséggel írok: Bosszúságomra váltak a' napok; a' mióltától fogva a' Tek. A. Urat Patak felé várom, 's ímé Széphalomról ír. Hogy az a' tiszteltt személly, ki nálamnál is szívesebben várta, előbb nyerte meg a' szerencsét, mint én, azt nem irigylem: de hogy én is nem részeltettem benne, eggy kis beteges indúlattal veszem. Csak nem ketté vágtam Lasztóczon a' Predikátziómat, és alig hogy el nem felejtem magamat, mint a' Jánosi [!] Mester, ezt akarván a' Grófnétól, ki a' katedrával által ellenben lévő székben ült tudakozni: haza jött é már a' mi Kazinczink? Szerencsés érkezésén szívesen örvendek: Küldök eggy Nyomtatványt a' Tiszt. Láczai Úr munkájából, azt, mellyet nékem maga ajándékozott. — A' Grófnét a' feleségem φοβερωτατως csókolja: én pedig örökösen vagyok S. Patak Jan. 5-dikén 1813.

A' Tek. A. Urnak

alázatos és tisztelő szolgája

N. F. mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2366.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Klárim!

Ámbár az mostan másképen nem lehet, nekem kimondhatatlanúl nehezen esik Veled Prokátori tónusú declaratiókat 's feleleteket folytatni. Imhol tehát Sógor Deresényi Urhoz tett feleletem. Le forditom magyarra, hogy így talán inkább megérthessd, legalább hogy kétséged ne legyen, ha jól megértetted e. — A' német levelet, mellyet le nem pecsételve zárok ide, hogy megolvashassd 's oda küldhessd, a' hol most van (mert ki tudja, nem múlat e Kassán?), kérlek, küldd oda, a' hová hagyta. — Magyar nyelven így fogtam volna azt írni.

Közlöttem az Urnak Sógor Uramnak kedvező levelét a' két húgomnak melléje zárt declaratiójával Regmeczen lévő két testvéreimmel. Szívcs köszönettel köszönjük a' két leánytestvérünknek hogy nékik kedvesebb volt felénk barátságosan közeliteni mint a' bírói ítéletet megvárni. Ebben épen azt cselekszik a' mit előbb én, annakutána pedig a' nélkül hogy erre én általam volt volna elkészítve, Miklós öcsém is tanácsola, midőn a' Testamentom Executorainak megjelenések előtt bennünket a' Compromissumra akartak reá birni. De valamint hogy ez a' testvéri lépés bennünket örömmel eltelve vonszana magához, ha ez azon ragaszték nélkül tétetnék, hogy a' mi Asszonytestvéreink a' Compromissumtól vissza lépni szándékoznak — eggy olly cselekedet, mellynek okát én ugyan fel nem érem: olly idegennek leljük magunkat ezt a' nékünk tett ajánlást elfogadni, hanemha ez nekünk a' választott Bírák előtt tétetik, a' kik bizonyosan örvendve fogják látni hogy a' testvéri indúlat megelőzte az ő általok hozatandó ítéletet. Ott két kézzel fogjuk elfogadni ezt a' kedves ajánlást, és ha szíves leszen igyekezetünk, mellyel a' mi dolgainkat idegen befolyás nélkül akarjuk elintézni, úgy a' Bíráknak nem lesz semmi dolgok. Emberek vagyunk, nem esik rosszúl ha attól tartunk, hogy a' próba nem úgy ütend-ki mint gondolánk. Ezen esetre a' dolgot sokkal rosszabbá fogtuk volna tenni.

Azon irások, mellyeket az Ur Sógor Uram említ, a' kirendelt időben Semlyénben lesznek, még pedig nehány nappal előbb mint a' Compromissum előtt megjelennünk kell. Azonban ha a' húgaim azokat látni kívánják, Józef öcsém, a' kinek ezek az irások még mindég kezeiben vannak, mivel maga vivén eddig a' háznak minden dolgait, ő mindazokról a' mellyek most fel világositást kívánnak, leginkább lehet informálva, nem fog késedelmeskedni azokat közleni

Ölelem a' húgomat 's gyermekeit szíves szeretettel 's marado' tökéletes tisztelettel

Az Urnak Sógor Uramnak alázatos szolgája 's Sógora
Széphalom, Januar. 7d. 1813. Kazinczy Ferencz mpr.

Meglehet azt érteni, édes Klárim, mi indíthata engem harmad nap mulva a' Te elindúlásod után oda hagyni Semlyént. Gondold az új esztendőt is, egyéb bajt is, a' haza vágyás örömeit is. October

olta Dec. 26dikáig én nem voltam 14 napnál többet feleségemmel, gyermekeimmel. Osztán Semlyénben maradni, hol *veled* múlattam, eggy szobában laktam csaknem három hétig!

Itt nincs egyéb újság, mint az hogy Januar. 3dikán Vay Ábrisnak Péter fija leve Berkeszen. Péter halálos nyavalyából gyógyula fel nem régen. Péterné pedig ollyan folyosóban fekszik, hogy irtóztató reá nézni. És így ők feléje nem mehetnek a' leányoknak.

Sophie csókol, tisztel, az én gyönyörűségem és a' két testvére, kiket nem szeretek kevésbbé mint te szereted a' te gyönyörűséged mellett a' többit, csókolják kezeiteket 's ajánlják magokat grátziátokba. Adjon az Isten boldog új esztendőt édes Klárim mind kettőnknek 's azoknak a' kik miéink.

B. Gajzler azt felelte vissza, hogy későn jöve levelem, azért maga ira verseket, és azokat fel is metszeté a' kőre. Meg kell vallani, hogy az akarat jobb vala mint a' vers.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2367.

Kazinczy - Patay Istvánnak.

Különös tiszteletü Drága Jó Uram,

kedves Uram Öcsém 's Barátom!

Imhol mégyen vissza a' legszivesebb köszönettel a' Patay Ház' eggyik legféltőbb kincse. Méltóztassék elhinni kedves Uram Öcsém, hogy kevés ember van, a' ki a' közlött barátságot, 's azt a' szerencsét hogy ezt a' nagybecsü reliquiát illethette, olvashatta 's betüről betüre leírhassa, nálamnál inkább becsülhetné. Philologiai czélokra sok jegyzést tettem belőle, 's a' többek közt azt is tanúltam, hogy ha Magyar Nyelvü Udvarunk volna, miként fogná az a' maga Curialis Stylusa által elrontani a' könyvek' és theatrum' szép nyelvét. De én ezt az irást nem csak úgy olvastam-meg mint *Nyelvszerető*, hanem úgy is mint *Nemzetszerető*. Az Erdélyi Fejedelmek' dolgai azért mentek olly rosszúl, mert alig találunk közttök eggyet, a' kinek volt volna feje. 'S kivált ezek a' Rákóczyak! A' ki uralkodni akar másokon, annak nem elég közönséges fejjel birni. Hát ha még közönséges bennek a' lélek is! Ez mint könyörög, Erdélyi fejedelem lévén, Cardinal Vram eő Kegyelmének, 's melly útakon igyek-

szik Borsod Vármegyei Fő-Ispánokká tenni maradékait! Csaknem oda visz mély elkeseredésem, hogy ezt kiáltom itt is, a' mit igen gyakran szoktam, látván, mint vesztünk meg a' maszlagtól: Merito plectimur. **Phaedr.**

Ha én Patay volnék, édes Uram Ősém, én ezt az írást magamhoz venném midőn eggyszer Pestre mennék, 's által adnám eggy könyvkötőnek, hogy varrná-be két vagy három regál vastagságú fejér papirosba, 's kordovánnal bé vont vastag tablát vonatnék rá, 's ezen felül a' könyvnek tokot csináltatnék, hogy a' szegleteken a' szakadások tovább ne menjenek, 's a' nagybecsű reliquia unokáim' unokájiknak is épségben adattassék-által. Az én eleim is szolgálatjaiban voltak ennek a' háznak 's magának Györgynek is, 's az eggyik Nagy-Apám, *Péter*, nem csak pénzzel lakolt hűsége miatt, hanem életét kénytelen volt Pápistává-létellel is megvásárlani, melly némelly tekintetekben rettenetes és rút dolog, némellyben nem az. 'S a' mi így most az Anyám halála után kezembe jövend, én ugyan a' megromástól megmentem.

Ajánlom magamat nagy tekintetű barátságába, a' küldött kis ajándékot azon mértékben köszönöm a' mellyben az azt érdemli. 's maradok hív tisztelettel

Az Urnak Kedves Uram Ősémnek
Széphalom Jan. 9d. 1813. alázatos szolgája:
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2368.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Széphalom, Jan. 15d. 1813.

Horvát István igen kedves barátjának
Kazinczy Ferencz
a' legszívesbb tisztelet' idvezletét.

Örvendj, édes barátom! örvendj barátod' szerencséjén! A' Debreczeni Códexet őrző sárkány el vala altatva mind addig, míg belőle a' barátság az én számomra száz lapnyinál többet betűről betűre leírhatott. A' másolás birtokomban, kezeim között vagyon, 's ha Te magadra vállalod íveim' megtekintéseket, 's ha megnyered Trattner

Urat, hogy azt az én költségemre kiadja (Nyomtatót, Kiadót a' munkának ígérni nem merek), Régiségeimnek 's Ritkaságaimnak IIdik Kötetét kiadni késedelmeskedni nem fogok. A' nyomtatásra megkívántató költségről hagyj engemet gondoskodni, hanemha akár Könyvárosainknak egyike, akár valaki azok közzűl, a' kik nem épen hidegek Literatúránk gyarapodása eránt, erszényeket megnyitni kívánnák, melly nekem igen is kedves volna. Most engedd mondanom, miket vennék-fel ezen kötetbe:

1.) Homíliák a' Debreczeni Códexből.

2.) Gr. Teleki Józsefnek Keserve a' testvére hamvainál.

3.) Gr. Teleki Domonkosnak Magyar fordítása a' puskapor által elveszett Palatinus halálára készült Birckenstocki munka után.

4.) Varjasnak *e* vocálisú Esedezése.

5.) Ráthnak Jelentései magyar, deák és német nyelveken a' Lexicon eránt.

6.) Székely István Magyar Calendáriuma.

7.) Némelly nagy Magyarnak (vagy tudósnak) kézírása, rézbe metszve.

A' Kötet előtt Primás Barkóczynak képe fogna állani. — Ha Néked valamelly darabod volna, melly az itt jelentetteknél inkább érdemlené-meg a' kiadást, azon felűl hogy ezt nagy örömmel vennémfel, véghetetlenül leköteleztetve is érzeném magamat.

Az ide zárt nyomtatott lapot add által Helmeczinek, hogy ez szerént nyomtattassa Berkemnek első dalát. Ölelem őtet, 's kérem, hogy a' Dayka nyomtatott íveit tégye hozzám postára, hogy az elveszett Variansokat újra kidolgozhassam. Tudom, hogy annak felküldése pénzbe kerűl: de ő lássa mint küldi, de küldje.

Vitkovicsunknak Meséjit és Epigramínájit, 's Szemerénknek Jottographuszát és Ypsilonistáját e' napokban indítom hozzád olly rendeléssel, hogy a' nyaláb Eggenbergernél tétessék-le. Te idvezeld Vitkovicsot, 's kérd, hogy öveimnek árokat adja által Kiliánnak a' Herderek árában, mert Cotta, a' Tübingi Nyomtató, sürgetteti a' pénz' letételét. Oda valamit már Eggenberger is teve le, úgy hiszem. Kérem Vitkovicsot, hogy azt cselekedni ne halassza.

Vitkovics a' kimondhatatlan szépségű Mesékkel és Epigrammákkal örök fényt vont magára. Kérem, ne halassza sokára kiadásokat, 's ejtse módját, hogy képe Dónát után rézbe metszettessék és a' Munka előtt álljon. Palinkat is kértem valami illy formára. Édes barátim, adjatok sok munkát Dónátnak, 's éljetek azon szeren-

csével, hogy eggy szépen dolgozó 's igen jól találó ember által adattassanak által képeitek a' Maradéknak. Te pedig, kedves Horvát, köszöntsd ezt a' becses Művészt, igen szép lelkű kedvesét, és tudósíts, miként sűlt-el az a' kép, melly vélem új oldalról éreztette, hogy te engem szeretsz; 's Vidánál volt Kreutzinger által festett képem hol van.

Ő Exc.nak, Fő Mélt. Űrményi Józefné Asszonynak meg nem köszöntem kegyes parancsolatját, melly nékem [!] Válba menni hagyott. Jelentsd szíves tiszteletemet, 's ments-ki hallgatásomért, elbeszéllvén mik értek Bécsi útam olta. Most alig van időm valamit kezdeni, minekutána meghalván az anyám, osztályhoz készülünk.

Rájnis nekem nem tészen eleget a' Virgíl' fordításában. Vessd öszve ezen öt soraimat az ő soraival és a' Virgiléivel. Koránt sem kevélykedem bennek, de talán jobbak mint a' Rájniséi. Tataynknak megküldöttem régen, de azolta változtattam rajtok holmit.

«Mint mikor a' liget' árnya között a' fülmile gyászol
«Fészkéért, mellyből még pelyhes kisdedit a' vad
«Földmivelő kiszedé, végigcsattogja magános
«Éjjeleit gallyán, *epedezve újítja siralmát*
«*Szüntelenül*, 's a' tájt messzére eltölti keservvel.

Az elvont sor: Miserabile carmen Integrat. Hogyan állhat-meg az én fordításom ez mellett? Élj szerencsésen, széplelkű férjfi! szeretett Hölgyeddel, kit szivesen tisztelek, ölelek. Éljetek szerencsésen Virág és Vitkovics, 's Helmeczy és Tatay, 's szeressetek! —

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. H. 1425.]

2369.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Jan. 15d. 1813.

Édes Klárim!

Néked nagyon rövidnek tetszett minapi levelem. Én azt nem lelem épen rövidnek, hiszen, a' mennyire emlékezem, mind a' négy oldala tele volt írva. Kedvetlen volt a' mi benne állott: de édes Klárim, én azt hiszem, hogy Te engemet és én Téged megértjük még a' kedvetlenben is, 's hogy Te tudod, hogy a' kedvetlenség

bizonyosan nem miattad van. Osztán ebben a' levélben nem csak én magam szóllottam, hanem mind a' hárman a' kik itt vagyunk. Elmúlik ez a' baj is nem sokára a' mint ugyan hiszem, 's akkor mindenikünk a' maga rollájában jelenhet meg a' másika előtt. Addig legyünk azok az egymást szerető testvérek, a' kik eddig voltunk, 's bízzunk egymáshoz. Én tettetés nélkül mondhatom, hogy Dienest kivévén, eggyik testvéremnek sem veszem rosszúl a' mit magáért 's gyermekeiért vagy csinált, vagy csinálni szándékozik, és ha a' szegény Anyánk velem is közlötte volna szándékát a' Testamentom csinálásban, úgy vittem volna a' dolgot, hogy ellene elkeseredéssel eggyikünk sem viseltethetett volna. Egyébaránt nem szükség neked mondanom hogy ennyi keserűségek mélyebben ették be magokat szívembe, mint hogy rólok elfelejtkezhessem vagy elfelejtkezni akarhassak. Nyugodalomra van szükségem, mert magamat kedvetlen emlékezetek által bosszantatni épen nincs kedvem. Elég módom 's okom maradt, érezni ezután is gyermekeimmel eggyütt mit szenvedtem 's szenvedek.

Ne gondold, hogy a' német levelet tehozzád nehezteléssel vagy titkos fúlánk képen küldöttem. Nem, édes Klárim; mi ketten inkább szerettük 's szeretjük egymást, mint hogy egymással így akarhassunk bánni. De minekutána a' Sógor azt kivánta, hogy én *mint idősbb testvér gyüjtselek öszve benneteket,* (ezek az ő szavai a' levélben) még pedig minél elébb, úgy gondolkozhattam, hogy ő vagy Kassán vagy Tokajban várakozik a' válasz után. Így a' válaszomat Postára tészem 's Munkácsra küldöm; 's oda küldöttem volna egyenesen, ha tudtam volna, hogy a' Sógorunk a' Gáspár napi bálban Rákóczon jelen volt 's úgy tért hónnjába.

Jósi a' familia ládájából holmi irásokat István Öcsémnek kiadott. Hogy azok vissza tétethessenek, Miklós azt a' propositiót tevé, hogy vele menjek Beretőre. Onnan tegnap estve jövénk meg 's a' leveleket elhozánk, 's Miklós viszi bé Regmeczre, hová én menni nem érzek felette nagy vágyást magamban. Voltunk eggy úttal Porubán is Soos Pálnénál, a' hol én soha nem voltam még. Tudod te is, édes Klárim, hogy én Fannit nagyon becsülöm, szeretem, 's valóban kedves órákat töltöttem nála. Verte a' Klavírt, Muzsikusa hegedült mellette, hat esztendős fija, *Tamás,* pedig tánczolt olly szép móddal, hogy őtet látni gyönyörüség volt, lovagolt, nyargalt, 's a lóról úgy csúszott-le, hogy a' Cseléd nem tartotta a' lovat, vagy magát a' gyermeket. Azon a' földön semmi hír. Szirmay Pálné mondja, hogy

Keglevicsné, a' ki Károlyiné volt, Pesten tüdő gyúladásban meghala. Pistánál múlattunk. Egésségben, elég vígan, 's nagy bővségben vannak. Ezer birkéjénél több van, diszna pedig 200 öreg a' mezőn, 30 fias kocza, 's 80 ezen felül. Mindennek van baja is, öröme is, 's ha szegénységgel küszködni nehéz, bizony gyakorta a' szegény boldogabb a' gazdagnál. — Kedves Bátyám Uramat mindketten szivesen tiszteljük csókoljuk, magaddal 's gyermekeiddel, az enyéimek csókolják kezeiteket. Adieu, édes kedves jó Klárim! — Ez nem rövid levél, 's ha az volna is, nem hidegebb mint a' millyeneket tőlem venni szoktál. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2370.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Méltóságos Báró Cs. K. Kamarás-Úr,

nagy tiszteletű 's bizodalmú barátom!

Örvendve nyújtom-bé a' Mélt. Úrnak ezt a' felséges szárnyalású Ódát. Úgy akarja Berzsenyim, kitől én ezt utolsó postával vettem, 's én köszönöm neki azt a' megtiszteltetést, hogy én légyek általadója. Ez engemet új oknál fogva hagyja ezt a' nagy lelkű barátomat mind becsülnöm, mind szeretnem. De mit mondanak majd reá azok az Olvasók, a' kiknél a' szokás a' legfőbb törvény, és a' kik nem tűrik, hogy a' génie új constructiókat fűz? Nekik van e igazok, vagy Berzsenyinek, ki illyeket merészel mondani: «Kit megtapsol egész Graecia, 's Pindarus megzeng?» és ezt: «Nevem kivívtam mély porából,» vagy ezt: «Melly diadal,» az az *diadalom*. — Látom, mint fog a' lelkes férjfi vádoltatni azoktól, a' kikről meg vagyon írva: *Grammatico* (tudnillik Grammatico empirico) *nihil infelicius*. Bár csak a' Mélt. Úr a' maga tudományai, mivelt ízlése 's tekintete által ne tartaná magához méltatlannak, ezt a' boldogtalan csoportot megszégyeníteni! mert ezek ha verettetnek is általunk, 's ha Neologizálóink által derekasan megszégyenitetnek is, fizik esztelenkedéseiket.

Én Octóberben Bécsbe útaztam, 's keresztül menvén Pesten, meglátogattam egy derék és tudós 's általam szeretett férjfit, kit a' születés és neveltetés nem téve magyar nyelvűvé. Ez nekem becsü-

lést érdemlő bizodalommal azt mondotta, hogy én hibásan írok magyarúl, 's mellé vetette mondásának okát: Sie denken deutsch. — Mintha maga Cicero, 's annyival inkább Virgil és Horátz a' Római nép nyelvén írván, görögül nem gondolkodtak volna, 's a' görög constructiókat szépítésül a' deák beszédbe bé nem vitték volna; mintha Göthe, Schiller, Voss és maga a' németnek tetszeni akaró Wieland is 's az idegen szóllást irtózó Klopstock is sok helyeken franczián 's angolúl, görögül és deákúl nem gondolkodtak volna. — Hát Kis, mondám barátomnak, Kis németűl gondolkozik e? — Oh igen, felele ez; 's kénytelenek voltak azok, a' kik az Acsán mondott Predikátziót kiadák, eggy bizonyos szóllását megváltoztatni, Tiszt. Báthori Gábor Urat tévén bíróvá, ha a' mint Kis szóllott, magyarúl szóllani lehet e. — Ez már irtóztató. (Nem a' Mélt. Úrra czélzott a' ki nekem ezt beszéllé, sőt megnevezte, ki akadott légyen fel a' Kis magyarságán.) Tehát eggy Kisnek munkáját, 's épen azt a' munkát, melly a' prósai nemben azt érdemli, hogy én mint remeket nevezzem a' Tübingi kérdés pályairásában, — ezt a' gyönyörű folyamatú beszédet Báthori Úr fogja corrigálgatni? az a' különben tanúlt férjfi, a' ki magát a' Mélt. Úr Sógor asszonyának temetésén ugyan Orátornak nem legitimálta. Mert ha az az *aptus* Orator, a' ki loco et tempori convenienter tart beszédet: minek kell azt nevezni, a' ki loco et tempori non convenienter perorál? a' ki a' *kesergés végett* felgyűlt atyafiságot és annak vendégeiket *exhilarálni* igyekszik, felhordván mind azt a' mit az Acerrában lél a' maga czéljára? Illyen fonákságot ugyan a' megcorrigált Kis nem tenne; és ha ez hiba ugyan, de nem justificálja a' Kis neologismusát, 's stílusának elsőséget nem ád: szeretném tudni, mit kell ítélnünk annak bírói tehetsége felől, a' ki csak stilistikai tekintetekből is a' B. Prónay Lajosné 's Pázmándy Oratorainak és nem az Acsainak adná a' pálmaágat. Valóban, Mélt. Úr, szomorú dolog, látni, hogy gondosabb, csinosabb nyelvű 's lelkesebb Iróink siket füleknek tartanak beszédet. Denn dem Unwissenden ist was das Herz des Edlen hebet etc. etc. Ezt mondja Klopstock a' maga Ódájiban, 's ez bennünket magyar Irókat megvígasztalni elégséges, kivált midőn a' más nemzetek' nyelvén 's literatúráján látjuk, hogy utoljára is nekünk *kell* győzni.

Horvát nekem és az én kedves Szemerémnek hat Sonettjeinket adta-ki, de az enyéimeket némelly változtatásokkal, mellyeket én jobbításoknak nem ismerhetek. A' Szemeréiben véghetetlen édes-

ség vagyon. Irígylem ezen halhatatlan virágokat kedves barátomnak; inkább irígylem e' kevés sorokat, mint mind azt másoknak, a' mit a' nagy sereg csudál. De ezek a' Sonettek is fentebb szépségű 's illatu virágok, hogy sem a' közönséges Olvasónak tetszhessenek. Satis est Equitem mihi plaudere. —

Maradok alázatos hív tisztelettel

a' Mélt. Bárónak alázatos szolgája

Széphalom Jan. 17d. 1813. Kazinczy Ferencz mpr.

Méltóságos Báró Prónay Sándor Úrhoz.

Mint a' szerencsés Harczos Olympián — —

[stb., mint a Berzsenyi költeményei között.]

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

2371.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

percepi d. 4-a Febr. 1813.[1]

Tisztelendő Úr, kedves barátom.

Tegnap Miklós Öcsémmel jártam Patakra, megtekinteni fijait 's tanulásokat, 's Ujhelyen keresztűl menvén, ő a' tanúm, hogy Lepkovics Izsákra gondom vagyon. Gyilkolja az embert a' legigazságosbb dologban a' várakozás: de a' prókátori dolgok nem mennek külömben. Csak azt kérem az Urtól, hogy a' hosszas haladást az én vétkemnek ne vegye.

Én négy nap alatt értem haza, 's Semlyéntől fogva eddig sem szobában nem háltam sem meleget nem ettem, és ezt az én koromban. Ennyit teszen az embernek magát minden nyomorúsághoz hozzá szoktatni, vagy ezekhez hozzá szoktattatni akaratja ellen is. — Debreczenen végig jöttem meg sem állván sehol. A' Templom' frontja dicső, és igen nagy béhatást teszen. Bár fel ne épithetnék soha a' tornyot mellette! Ugy az Architectura kevésbbé orosz volna rajta — egyszerűbb volna. De szeretném látni a' Templomnak belsőjét is, 's képzelem hogy oldalról vagy inkább minden oldalairól tekintve,

[1] Fazekas I. jegyzése.

kevés jót mondhatnék róla. Az a' nagy alkotmány a' körültte minden felé elterjedt nyomorúlt viskók közt, a' Níl' partjain álló pyramiszokra emlékeztet. Debreczenben nincs semmi nagy és szép, mint az az eggy Templom és a' tágas úcza. Szép a' Cath. Templom is, de el van rejtve azon a' szűk piaczocskán. Hát az a' szép frontú Collegiumi épület! Vétek volt ennek elébe tenni a' Templomot.

Dr. Szentgyörgyi Ur nekem azt írja, hogy megérkezett házához, a' mit a' feleségem testvére nekünk a' Bánátból küld. Kérem az Urat, vétesse által Dr. Urtól 's tartsa meg míg majd lemegyünk 's általvehetem. De ne halassza általvételét.

Ajánlom magamat barátságába, az Ifjú Asszonyt tisztelem, a' kis Julisnak nevekedést a' kegyelemben, 's maradok

Az Urnak

alázatos szolgája

Széphalom Jan. 17d. 1813. Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2372.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnak.

Széphalom Jan. 18d. 1813.

Kedves barátom,

Prónayhoz ma indúl levelem felséges szányallásu Ódáddal. Véle neved' kivívtad mély porából, 's általadád maradékaidnak. Csudálom ezt a' mivedet is, 's még néked is — Néked, kit kimondhatatlanúl szeretek — irígylem. Kénytelen valék Prónay előtt a' megtapsol és megzeng neologismusokat menteni, mert a' mint hallom, ez a' barátunk a' Neologismusoknak nagy ellenségévé tétetett, 's azt hiszi, hogy nyelvünkön változtatni semmit nem szabad. Kifáradtam bajlódni ízeveszett Purisztáinkkal, de azért valahol módom van, velek újra megvívok. A' balgatagok! Kisnek felséges Orátióját (a' Báró Prónay László felett mondott halotti Prédikacziót) megcorrigálták, mert úgy hitték, magyarsága néhol hibás volt. Tűrje e az ember az effélét? 's a' corrigátiót — ez Pataki szó, 's szépen festi a' lelketlen Correctorok' igazításaikat — Báthori Gábor Pesti Kálvinista Pap tevé, ki azt hiszi, hogy csak Kálvinista tudhat magyarúl. — — De hagyjuk ezt most; 's itt még csak azt mondom,

hogy Prónayhoz írt Ódádat Szemerének és Horvátnak külön levélben megküldém. Csudáljanak téged ők is új érdemednél fogva.

Engedd-meg, hogy némelly botlásaidra — ha ugyan azok — figyelmessé tehesselek. — *Achája* nem dactylus hanem Amphibrachys. Hogy a' vers jó légyen Achája helyett Graeciának kell állani — A' Hérók' ragyogó szobraikat 's halált. — bé*rt* nye*rt* kedvetlen öszvejövetele két ízben két syllabában az *rt* hangnak. — czom*bj*aim és fü*rtj*eim, nem czom*ba*im és fü*rte*im, mint csó*kj*aim cson*tj*aim. Osztán arra kérlek, hogy az Asclepiászi sort ne elegyítsd az Alcéuszi sorok közzé, mert nem *eggy* természetű a' kettő. Itt hadd álljon.

Én Bécsbe Octób. 7dikén indultam eggy szekeren Vay Ábrahámmal, 's Nov. 5dikén jövék haza. Alig pihentem meg magamat kedves fészkemben, 's íme Nov. 17dikén veszem a' tudósítást, hogy az Anyám Biharban megholt. Oda repültem-le, 's mivel Testamentomának eggyik executora Pestről későn tért haza, Dec. 23dikáig múlattam ott. Most osztályunk készületei minden időmet elfogják. 54dik esztendejében életemnek emancipálódtam, nem az én jó Anyámnak, hanem eggy gonosz és alacsony lelkű öcsémnek, ki hogy ne bántathassék, az Anyám leple alá vonta magát, Sklávságából. Heten vagyunk, 's jószágaink mind itt Abaujban, mind Zemplényben, Szabolcsban, Biharban és Hevesben, férjfit és leányt eggyeránt illetnek. Én vagyok a' legidősebb, de Majoratusunk nincs; a' második szülött fiú, Dienes, (eddig Bihari Subs. Vice-Ispán, most Consiliárius) nőtelen, és úgy élt a' szép nem körül, hogy többé nem házasodhatik, kivált hogy házi szépjének férje van; és így nem sokára a' 7dik résszel is osztozunk. — Gazdaggá az Anyám halála nem tett, de legalább nagyon megkönnyül terhem, és valamit kezdhetek. Ezeket azért írom, mert tudom, hogy részt vészesz benne.

Már fogják lovaimat, 's leveledet eltevém valahová, és így annak némelly czikkelyeire másszor válaszolok. Most hadd dicsekedjem fel azon szerencsémmel, hogy Szent-Miklósi Aloyz Egri Lyceumban Törvényt tanúló Ifjú, Gömöri fényes ház tagja, eggy igen szép folyamatú verssel tisztele-meg. Le van írva, és így ide zárom.[1] Örvendek ismeretségének, 's kérem, hogy dolgozó társunk legyen. Élj szerencsésen, halhatatlan férjfi, kedves, igen kedves barátom!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

[1] Nincs a levél mellett.

2373.

Kazinczy — B. Vay Miklósnak.

Méltóságos Báró Generális,

nagy tiszteletű Uram!

Kevés napok múlva azután, hogy Ér-Semlyénben írt levelem a' Méltóságos Generálisnak kezéhez érhetett, Miklós Öcsém, a' ki nekem nem csak testvérem, hanem barátom is, elbeszéllte nekem, hogy a' Méltóságos Generális nem tudom mikor Dienes Öcsémet arra buzdította a' mire őtet testvéri érzései soha nem buzdították. Miklós Öcsém a' dolgot annak szájából vette, a' kinek azt maga Dienes mondotta, azt vetvén mellé — a' szó festi őtet, és épen ezért írom ide, noha őtet ismeri a' Méltós. Generális is — hogy az ő rovására senki gyermeket ne csináljon. Nem nyertem a' Mélt. Generális buzdítására semmit; 's most újabb jeleit vala módom látni az ő több mint hidegségének: de nem mondhatom-ki, Méltóságos Úr, mely örömmel látom, hogy szenvedéseimen a' Méltóságos Generális részt vett. Köszönöm azt igen igen mélyen megilletődött szívvel. Régen ismerem én — ki nem ismeri azt! — a' Méltós. Úr mennyei szívét: de midőn magamon tapasztalom annak jelét, lehetetlen azt mélyebben nem érzenem. Az anyám halála könnyít sorsomon, 's a' mit eddig szenvedtem, nagy részben megszűnt, mert eggy alacsony sőt gonosz lelkű testvérem, ki eddig hogy bántathatatlan légyen, az Anyám mellé rejtőzött, többé gazságait rajtam nem űzheti, többé engemet, feleségemet 's gyermekeimet nem sanyargathatja. Szerencsém örökre meg van rontva, 54dik esztendőben lévén majorennissé, 's hét testvérek eggyeránt osztozván, én gazdag nem lehetek. De legalább élhetni fogok, 's kezdhetek valamit, melly eddig lehetetlen volt. 'S ez nékem elég, 's a' Méltós. Generalis részvevő szívét megnyugtathatja. — Mint én, épen úgy vala szerencsétlen a' feleségem is azon kivűl, hogy ő nem bántattatott: melly igen is hogy jóval jobb.

Nékem az Isten egynehány olly atyafit adott, a' ki segíthetett volna rajtam, a' nélkűl hogy nékem valamit adott volna, 's ennyi köztt nem találtatott eggy is a' ki legkissebbet tett volna. Elkeseredve kiállott szenvedésim' emlékezetében, légyen szabad elbeszéll-

nem eggy actust, melly eggy bizonyos más érzéssel eggyütt nevetést is támaszthat a' Mélt. Úrban.

Nagyon kértek, hogy jelennék-meg a' Szőlőskei lakadalmon, hogy a' *nem ismért* Nász Urat mulattassam. Megjelentem. Oda jő eggy levél a' bátyámhoz, hogy készítenének-el eggy felette sajnos hír hallására: Kocsisom velem lévén, eggy nagy becsű csikóm, mellyet magam neveltem, és a' mellyet 2000 fton eladni készűltem, karóba ugrott. A' ház gazdája a' Nász Urat kérte, hogy engem praeparáljon. Én, ha ménesem volt volna, az illy kárt vallott barátomnak ezt fogtam volna mondani: Két csikóval ajándékozlak-meg, 's ekkor 's ekkor itt lesz: de hadd mondjak neked eggy kedvetlen hírt: a' kedves lovad általverte magát. Ezt fel nem érték, hanem *szánlak*. Méltós. Úr, a' gazdagok nem érzenek. Megtompúltak gazdagságokban. Ők szegényebbek mint én. Dienes bizonyosan szegényebb.

Képzelem én, hogy a' Mélt. Generális bizonyos történeteket, a' szüret alatt eseteket értem, hallotta. Melly kinézések! — A' bűn nem szokta büntetlenül hagyni magát. De ezen szavamnak magyarázatját szóval tészem. Most mennem lehetetlen, mert nem tudom Péchy Imre mint osztálybeli bíránk, mikor szóllít-elő. Aztán feleségem vastagabb lesz, mint hogy ő is mehessen.

Maradok alázatos tisztelettel

A' Méltós. Generálisnak alázatos szolgája

Széphalom Januar. 20d. 1813. Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. lrod. Lev. 4r. 118. sz.]

2374.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 20dik Januar. 1813.

Tisztelt igen kedves Barátom!

Az utolsó Posta régen buzgó ohaitással várt örömet hoza Nékem, kedves, becses Leveledet vehetvén. Hálá az Egeknek, hogy jól és frissen vagy, meljnek álandóságát a be álott ui esztendőre és számosokra leg tisztább szívbül kivánok Néked. Sainálva értettem nagy Lelkü édes Anyád halálát. Barátom a mi Sorsunk sokba, igen sokba eggyezik egymással. Az én Anyám is egy valóságos, igen

nagy és nemes Lelkü asszony vala és az én testvéreim közül is kettő irántam, sőt az egész emberiség iránt (fáidalom! hogy ki kell mondanom) igen rosz emberek, és hogy azok most se szünnek meg vélem [ezt] szüntelen éreztetni.

Gróf Wassné tavaszig Bécsbe lészen, gyakran vészem leveleit, és a Nevelőt szintugy, mint az igen Derék férje Monumentumára való Planumot és felül irást sürgeti. Mit gondolsz Barátom, nem jó volna é Klaproth által szerezni Nevelőt Berlinbül. Sok tekintetbül szeretném esztet, és az a gazdag Grófné könnyen teheti esztet. Belé szerettem nagyon ezen ideamba, és mai Postával a Grófnénak is meg irám. Mit itélsz és gondolsz Te e felül? — Kicsoda Pesten Báró Prónay Kolomannus? Ezen Urnak igen szép Levelét vettem, meljbe Dolgozó Tagnak meg hiva eggy általa fel állitandó olj Intézetre, melj szerint a Magyar Hazába a Gazdasági ki mivelt Tárgyok iránt való gondolatokat, Tapasztalásokat, Javallatokat egybe akarja gyüiteni, és most eléve a Hazai tudósitásokba, későbre egybe szedve különös kötetbe ki akarja adni. Igen szép és szent ez intézet és B. Prónay igen nemes Lelkérül tesz bizonyitást. Kaptam ezen kedves alkalmatosságon és feleletembe érzésemet egésszen ki öntöttem, és le raizoltam, miljen örömest lészek én is segédje nemes fel tétele elő mozditásába. — Én most végeztem be eggy az Erdélji Gubernium nak be nyujtandó Munkácskámot ezen czim alatt: «*Le irása azon Hazai Plántáknak, meljek a Ház tartásába, kéz mívekbe, kereskedésbe foganatossan használtathatnak.*» Le irom ebbe azon Hazai Plantakot, meljek olajat adnak, a meljekkel Feketén, zölden, sárgán, kéken lehet gyapottat, gyapjat és seljmet, Len- és kender szöveteket festeni, meljek a fonásba, szövésbe és Bőr készitésbe használtathatnak. Minden Plántánál le irtam a módot is, mikép használtathatik. Következő Postával venni fogod ehez ragasztot Elől járó Beszédemet. Én már néhány ilj munkámot nyuitottam be a fő kormánynak, de eddig sükere nem volt, de ugy hiszem, lészen valaha, és igy munkálódni meg nem szünöm. —

Az idén már nehány font Rhebarbara gyökeret is ásattam ki magam kerttyébül, és meg száritván, ebbül is nyuitok be a fő kormánynak, meljnek három sák magot adtam be két esztendeje. — *Arundo donax* is két töven 14 darab nőtt oljan, meljekbül szép pálczák készülnek — eggyet a Gubernatornak, eggyet az Ipomnak, harmadikot a Comandirozónak fogok szépen el készittetve be nyuitani. — Az Ipomnak eö felsége nem régibe eggy igen szép

Handbilliet mellett a Leopold rendinek Comandatori keresztyét küldötte. —

Ezen levelemnek irása előtt 1 órával vevém azon szomoru Tudósitást, hogy ide szomszéd Horváthi nevezetü heljségbe Gróf Teleki Lajosné, a Jóska igen érdemes annya meg halálozott 8 napokig tartot forró Betegségbe. — Valóságos szép és kereszténi Dolgot fogsz cselekedni, ha Teleki Jóskát, ki talán szomszédodba vagyon, ezen kedvetlen Tudósitásra eléve el készited, minek előtte hazulrul meg értené asztot.

Én ohaitanám Hegyaljai szöllő vesszőket szaporitásra nehány ezer darabot kapni. Ha teheted kérlek igen barácságossan, küldj jól be csinálva, mikor a küldésnek ideje lészen, Ér Semljénbe, onnan én ide könnyen el hozattathatom, és ez által engemet igen nagyon le is fogsz kötelezni.

A mult Postával tudósittattam Berlinbül, hogy a derék és nagy Willdenow meg halálozot. Nagy csapás, és vesztés ez a Botaniára nézve.

Feleségem tisztel kedves Grófnéddal eggyütt, kinek én kezeit csókolom, Neked pedig álandólag vagyok

Hív tisztelőd
Cs.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2375.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

Széphalom, Jan. 25d. 1813.

Kedves édes barátom,

Nyughatatlan kezdek lenni életed, egésséged, nyugodalmad eránt, mert felőled régen nem vettem tudósitást, 's Pestről Octób. utolsó napjaiban Postán irt levelem nem nyere választ tőled. Ne engedje Isten, hogy téged valamelly kedvetlen történet ért légyen. De ezen felül igen jól fognád tenni, ha válaszod által tünődéseimből kiragadni méltóztatnál, 's egyszersmind azt is megírnád, hogy képemet, mellyet számodra lemásoltatál Dónát Pesten múlató Festőnek, a' szerént a' hogy azt tőled Pesti levelemben kértem volt, beküldötted e? mert róla Pesti barátim hallgatnak. Vígasztalhatatlan volnék, ha az a' Kreutzinger által festett kép a' sok kezek köztt elveszne.

Dónát engem Horvátnak számára festett, 's a' szerencsés kezdet azt ígérte, hogy noha neki csak eggyszer ültem, hozzám felette jól fog hasonlítani. A' Kreutzinger festése nagyon fogta őtet ezen művében segélleni. Kérlek, ha láttad az említett képet, tudassd velem, millyennek leléd.

Alig pihentem-meg ide haza Bécsi útam után, midőn érkezék a' tudósítás Biharból, hogy az Anyám életének 73dik esztendejében véletlenül megholt. Ez a' történet úgy kívánta, hogy oda repüljek, 's lementem, 's csak Decemb. 26dikán jöttem-fel. Most osztályunkhoz készülünk, 's minden időm úgy el van fogva, hogy csak leveleim' írásokra is alig marad időm. Feleségem osztályához való készületeink is rajtam fekszenek most. Sok levelezőm hidegséggel fog vádolni, meg nem foghatván, mi okozza elrestülésemet.

Te a' feleségemnek, édes barátom, némelly Abonyi és Abony' tájékát illető írásokat ígértél. Nagyon kér, hogy teljesítsd önnként tett baráti ajánlásodat. Élj szerencsésen: feleségedet hív és baráti tisztelettel tiszteljük 's magunkat ajánljuk megbecsülhetetlen barátságodba.

örökös tisztelő barátod
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2376.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

26. Jan. 1813.

Édes kedves Klárim,

Kocsim, a' mint tudod, Semlyénben maradt, a' szánkámat pedig most csinálják. Ez az oka, hogy miolta Semlyénből feljöttem, még meg nem látogathattalak. Én azt hiszem felőled, hogy valamint azt nem magyarázod atyafiságtalanságra, hidegségre, hogy Ruszkán talán két esztendő olta nem voltam, úgy azt sem veszed annak jeléül, hogy talán az osztály historiája vagy a' Dercsényi levelével jött Jelentés miatt nem voltam nálatok: mert már az igen szomorú dolog volna, ha még mi is helyt adnánk egymás eránt a' gyanakodásoknak. Izenetedet hogy én neked ne a' Péter lyánya lebetegedését jelengessem, hanem a' Regmeczi dolgok felől írjak, annak jeléül vettem, hogy más eránt voltál tűzben, és ezen izenettel is nem nekem,

hanem másnak adtál vagy döfést, vagy csak leczkét. Ha mi egymásnak a' Szemere László halála 's a' Bónis Antal epitáphiuma felől írhatunk, úgy tartom hogy Kazinczy Ferencz Kazinczy Klárának írhat a' Kazinczy Sophie lebetegedése felől is; a' Regmeczi dolgokról pedig írnom sem szükség nem volt, ott lévén az élő levél, a' ki mindent elbeszéllhetett, mit csinálnak a' becsültetéssel 's Conscriptióval, sem az ezek elbeszéllésében nagy gyönyörűségemet nem találhatom. Várjuk csendesen, édes Klárim, a' dolgok kimenetelét. Ha a' szegény Anyánk énvelem legkissebbet is hagyott volna tudni Testamentoma felől, úgy én bizonyosan azt tettem volna, a' mit te várhattál volna felőlem: a' történt dolog tehát nem az én munkám, és én azt már most meg nem változtathatom. A' Compromissumot, tudod, hogy nem én sürgettem, sőt azt is tudod, hogy én a' Compromissum eránt idegen voltam. Julis Péchynek declarálta Álmosdon, 's minekünk néhány izben elbeszéllte, hogy ő nem eggyezik, hanem bírák elibe viszi a' dolgot. Ha bírákkal kell elvégeztetnie, úgy jobb a' Compromissum mint a' rend szerént való törvénykezés, mert ez hamarább ér véget, 's a' Curiára fenn hagyattatván az Appelláta, épen oda jut a' hová külömben fogna jutni. Ha eggyezés tetszik, az Semlyénben is meglehet. Az én lépéseimben hamisság nincs, 's nem szeretném, ha abban lehetne találtatnom: abban ugyan, hogy erántad találtassam hamisságban, nem félek, 's szégyenleném, ha te énbennem gyanítanád azt. Ennek elejét venni nékem kötelességem volt, és egyedűl ez indított most arra, hogy szólljak. Ne adjunk okot, édes Klárim, az ettől való rettegésekre, 's ne leczkézgessük egymást, hogy mit ne írjunk egymásnak. Én azt is tartalék nélkül írom neked, hogy Sihulszki, az Ujhelyi Piarista Rector, Januar. 21d. megholt 's vasárnap eltemettetett, 's azt hinném, hogy azt illene apprehendálnod, ha azokról nem írnék, a' mik Kazinczyak felől folynak szóban, mert az olly formán jönne-ki, mintha azt tartanám, hogy a' lyány kimegyen a' házból, mellyet ime istentelenségnek declarálok. Nékem is van feleségem is, 's lyányom is, 's az illyet nehezen venném.

Hallom, hogy neheztelsz, hogy Domonkos Szolgabiró hivattatott a' Conscriptióra Regmeczre. Én az embert soha nem láttam, 's nem ismerem. De nem látom, miért ne jöhetett volna ő. Szőgyéni Úr Zemplényből Abaúji munkára csak nem hivattathatott. Osztán ha hibás az Operatiója, fel kell dőjteni. — Az osztozás még a' jó emberek és szíves atyafi barátok közzé is vethet konkolyt. Hogy

közzéd és közzém vethessen valaha, nem hittem. Én most is az vagyok a' ki mindég voltam.

A' Susi levelét ide zárom. Megírtam, hogy a' feleségem ugyan le nem megyen főzetni; megígérte Julis, hogy leviszi a' leányát, és így hadd teljesítse.

Senki sem óhajtja nálamnál inkább, hogy a' dolog minél előbb megkészűljön, mert eggyszer csak meg kell neki lenni, 's a' dolog kedvetlen, ha azzá nem tesszük is. Ugyan azért olly kevéssé avatom belé magamat, a' hogy lehet. Szerencsémre itt József és Miklós testvéreink, 's a' ki eddig vivén mindent, mindent jobban tudhat, mint én, bizonyosan jobban végezheti. Ha hamiskodott volna, utól lehet érni másnak nem kevésbbé, mint én tudnám.

Én a' jövő héten akarok küldeni Semlyénbe. Eddig lehetetlen volt. Itt ketreczet csináltattam, 's abban hozatom-fel pulykáinkat. A' Semlyéni igen nehéz.

Ezt a' két embert a' csikókért küldöm. Oda ne magyarázzd, édes Klárim, mintha az izenet vinne szégyenlést érdemlő apprehensióra. De ezen kemény télben kedves Bátyám Uramnak jóságával nem akarok vissza élni, noha háladatosan emlékezem ígéretéről, mert képzelem, hogy takarmánya akármennyi legyen bár, annyi ló és juh által derekasan fogy. Szívesen köszönöm megbecsűlhetetlen atyafiságát, 's mind én mind feleségem tiszteljük 's csókoljuk, magaddal és gyermekeiddel. Az enyémek csókolják kezeiteket. Élj szerencsésen édes Klárim.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2377.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Azt se tudom hogy el indúltál é a' mostoha városba? azt se, hogy oda értél é? azt pedig, hogy vissza érkeztél volna, még kevesebbet. Hová lettél? — mi lett belőled? — Eltűntél é a' világ színéről? — vagy egészen el haltál e nekem, hogy csak nyomodat[1] keressem, és azt ne találhassam?

[1] Az eredetiben: nyomoda*d*, tollhiba.

Ezen egész telet a' falun töltem könyveim közt a' leg édesebb magánosságban, mellyet egy két sor tőled még édesebbé tett volna.

Írd meg, ha Bétsbe voltál, a' falusi Embernek, hogy miket tapasztaltál, hogy múllattad magadat, vagy inkább, hogy múllattad [!] másokat, mi történik az Austriai Világban, mitől lehessen tartanunk, mit reménlenünk? — Én egész napló könyvet várok tőlled.

Addig is, kérlek, küldj nekem két nyomtatványt mint Dajka Verseibűl, mint pedig Professzor Rumi magyar kéz irásibúl, és írd meg, mivel vagyok adós értek, hogy azonnal meg küldhessem tartozásomat. Rumitól minap vettem levelet, ő is tapasztallya hogy a' papiros szűki fullasztya az úgy is eléggé rekedt litteratúránkat.

Ugyan nem fogod e nekem [meg]szerezni a' Hármas tűkröt, mellyről írtam neked minapában, és a' mellyet egy kiss Gróf Eszterházy számára el akarnék Posonyba küldeni? —

Együtt levén a' minap Báró Vay Miklós Generálnéval, és vissza kérvén tőle frantzia Korinnámat, azt mondta, hogy neked vissza küldötte légyen. Örvendek ha nállad van, mert úgy, tudom, hogy el nem vész.

Báró Vaynéról szólván eszembe jutt, miképp gyönyörködtem fiainak, a' Pestalozzi metodussa szerint való előmenetelekben. E' valósággal gondolkozni tanító metodus. Practica logica, nem neveltetési játék. Ha az egyszer bé gyökörezi magát Európába, a' közép-szerű elméket is rövid idő alatt igen sokra viheti, és úgy üszheti a' tanúlt emberektűl a' szokási ostobaságokat, hogy útoljára nem fog maradni más balgatagság köztök, mint az, a' mellynek természetképpen az indúlatok forróságából néha néha származni kell.

Tsókollak ezerszer, Kedves Barátom, és kérlek, hogy ollykor ollykor felőlem meg emlékezzél.

Hamletedet és Lesszingedet újra meg újra olvasom. Nem tudok megtelni irásaiddal. Bár igaz lenne a' mit Erázmus mond: Ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit. —

A. O. 27dik Jan. 1813.

Hív Szolgád és Barátod
Jóska mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2378.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Eddig már megölelted kedveseidet únalmas osztályod után 's elfelejtetted mind azt a' kedvetlenséget, a' mi az illy állapottal együtt jár. Ideje, hogy én is megszóllamljam.

Mind Bétsi mind Pesti Scenáidat különös gyönyörüséggel olvastam, 's most is az a' sokszor volt gondolatom újult-meg, még pedig nagyobb erővel, mint valaha: Miért nintsenek illyen leveleink, illyen utazásaink a' M. literaturában?

Niedermann' munkája 's barátsága eránt a' mit írsz, igen szeretem, még a' mit a' képben talált hibákról írsz, azt is annyiban, a' mennyiben az én itéletemmel egészen megegyez. A' Jabotlan ing és bégombolt gillet eránt én magam is, a' ki efféléhez tsak nem semmit sem értek, kérdést tettem volt Niedermannak, ha fogna-e illeni: de minthogy *igennel* felelt, többet nem mertem szóllani; nehéz lévén ott bátornak lenni, a' hol tudatlanok vagyunk. Most már elég bátran merek hinni akkori homályos itéletemnek, de Niedermannak bátran írni most sem, mert félek, hogy valami ollyan nem a' Mesterséghez illő kifejezéssel élnék, a mi nevetségessé tehetne. Mit tehetek hát egyebet? Tégod kérlek, édes Barátom, járj-el helyettem, mint első avatott, az egész dologban. Irdmeg Niedermannak teljes plenipotentiával, mit hogyan kelljen változtatni. Ha már egyszer le leszek festve, non ficto In peius vultu proponi opto. Igen megköszönöm, ha e' részben sem kíméled tőlem fáradságodat.

Horátzius Leveleinek második könyvét minden órán elvégzem, 's mihelyt alkalmatosságom lesz, elküldöm hozzád. Alig várnám, hogy véget érhetnék vele. De a' nyomtatás' költségei sokra mennek; az első kötetből tsak nem semmit sem vettem-bé. Merjem-e kotzkára tenni pénzemet? —

Gróf Festetics György egynéhány hónap előtt meglátogatván, kért, hogy Georgicona számára egy erköltsi Catechismust készítsek. Nem ment-el, míg ajánlást nem tettem. Már most adósa vagyok.

Adósává levék a' napokban, mikor meg sem álmodtam, Geistingernek is. Ez a' nevezetesebb Romai Irókat *mind az eredeti nyelven*, mind *deákúl-németül*, mind pedig *deákúl-magyarúl*, ki akarja adni: ha lesz valami belőle. A' két első kiadásra nézve a' kezdet már meg van téve Cicero' leveleivel. Addig únszolt engem levelével, mig magamat néki el nem adtam. Már most hát Cicero' leveleit fordítom. Az igyekezet szép; de más és több ember kellene hozzá mint én. Tsupán a' régi Classica literatura előmozdításának buzgó kívánása tudott rábírni, hogy sok munkámhoz még többet tetessek. Tudom, hogy ditsőséget ezzel nem arathatok. Egészen más környülállások között kellene lennem, ha azt akarnék aratni. De én arról, hogy auctori ditsőségre tartsak számot, nem tsak poetice, hanem prosaice is, régen lemondottam, sem elég készületem, sem elég ürességem nem lévén hozzá, ha mit akarnék is e' részben tenni. Arra határoztam egészen magamat, hogy a' mit jónak esmerek, azt mozdítsam elő mindenütt és minden illendő módok által. Cicero' fordítását is felvállaltam hát, nem mintha remek fordítást adhatnék, hanem minthogy meg vagyok győzettetve, hogy az olly fordítással is sok hasznot tehetek, a' millyen tőlem környülállásaim között kitelhetik. Geistinger igen siettet: nem tudom mire mehetek én, mire mehet ő?

Superintendentiámban sem kevés dolgom van. A' zabolátlanság még többet okoz, mint a' mennyit a' dolgok' természete maga kívánna. A' Kőszegieket a' Consiliumra kellett adnom, minthogy egy kellemesen predikálló 's külsejével bájoló Norinbergai születésű Wirsing nevű tsavargót, a' ki Németországban, Helvetiában, Venetiában, Carinthiában több helyekről rész szerént hivatalából kitétetett, rész szerént kikergettetett 's kirekesztetett, prédikátorának fogadott - vagy inkább egy része a' Gyülekezetnek bétsusztatott, 's utóbb, mikor mindenek ellene nyilatkoztak is, ki elbotsátani nem akart. — Tsak ez a' historia is szörnyű sok irkálást okozott. A' K. H. Tanáts még nem vetett véget a' dolognak.

Ruminak ez előtt egy héttel egy Wilhelmine Louise névre kereszteltetett leánykát szült felesége. A' német stylusról írtt munkája is kijött. Szeretném, ha példákúl nem hozna elöl annyit a' magáéiból, mellyek épen nem remekek. — Sz.Györgyinek egynéhány hónappal ez előtt írtam, azolta nem vettem válaszát. Szívesen vettem róla írtt tudósításodat. Berzsenyi két ódáját közlötte velem nem régiben, egyik Gr. Telekihez van irva, a' ki őtet Assessorrá

nevezte, a' másik B. Prónay Sándorhoz, a' ki őtet mint koszorús magyar költőt egy nagy társaságban megköszöntötte. Mind a' két munka méltó a' szerzőhez, ha nem legszebbik darabja is. — Döbrentey' levelébőL azt látom, hogy Kolo'svárra egy olly rendelés ment az Udvartól a' Guberniumhoz, hogy ott egy Német-Magyar újság írattassék. Isten Hozzád. Szent barátság indúlatjával vagyok mindenkor

Sopr. Jan 29dikén 1813. a' Tied, K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2379.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Febr. 3d. 1813.

Kedves barátom!

Ma, és csak ma leve enyém az a' régen várt öröm, hogy Blaschke által metszett képedet láthatám. Helmeczi küldé meg azt nekem Postán Daykának Verseivel; ezeket, hogy a' Nyomtató' botlásait bennek kiszemelhessem, 's hogy az elveszett Variánsokat újra kidolgozhassam, eggy vastag csomójú levélben. A' Dayka' Versei 136 lapot tesznek; a' 137diken *Poetai berkem* kezdődik. Elkészűl tehát a' munka bizonyosan a' Martiusi Pesti vásárra. Tedd-meg a' rendeléseket, hogy azt minden késedelem nélkül vehessd. — A' nyomtatással nagyon meg vagyok elégedve. Bár a' Te Verseid is épen azon formában, 's azon betűkkel nyomtattatnának, és mingyárt tavasszal. A' mint képed elérkezék, itt vala eggy 39 esztendős testvérem, kit igen szeretek; láttatám vele képedet, azután Verseidet olvasgatánk. Fel felsikoltott örömében. Közöld a' Hazával azt az örömet, a' mit Miklós öcsém érze. Sok tisztelőd támad Verseid által.

Blaschke is, Schorn is jól dolgozott. Blaschke szebben dolgozhatott volna olly sok pénzért. Bár a' Kisét is láthatnánk minél előbb Levelemet eddig vette Prónay. Párját meg nem tartottam, temérdek dolgaim lévén 's szemem a' hófényben nagyon elgyengűlvén. Tekints beljebb ezen levélben, 's élj szerencsésen.

A' CSÜGGEDÉS.

(nem mostani munkám.)

Reményem eltünt! — mint mikor a torony — —
[stb., mint a 2387. számú levélben.]

Gróf Was Sámuelné, szül. Gróf Bethlen Rosalia, eggy Epigrammát kívánt tőlem, férjének halálára. Ímhol az:

Elmaradás, te vagy a' keserü! — — —
[stb., mint a 2387. számú levélben.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod Lev. 4r. 135. sz.]

2380.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom, 4. Febr. 1813.

Kedves barátom!

Nem emlékezem ha Bécsi útam olta hozzád írtam é? Ha írtam, úgy bizonyosan írtam hogy miket láttam, 's hallottam ott, úgy levelem bosszantani fog azoknak másodszori előbeszéllése által. De készebb vagyok ezt neked megpróbálni minthogy el ne beszéllitessenek. Vay Ábrahám reá beszéllt hogy mennék véle. Kivánta azt az ipa is. Megadtam magamat, noha érzettem hogy az költségbe fog kerülni. Oct. 7d. megindúltunk, Nov. 5. vetett haza. Tizennégy nap voltam a' *nagy* városban. Feltettem hogy minden időmet a' *festésnek* fogom szentelni. E' gyönyörrel most úgy is éltem, hogy elmondhatom torkig úsztam benne. Wutky elöregedett, de még dolgozó, 's ifjú tüzzel dolgozó tájfestő, eggyike volt az elsőknek a' kiket meglátogattam. Azután néhány nappal kimentem a' Belvederbe. Annak ajtaján ki vala függesztve a' tábla, hogy oda most senki be nem bocsáttatik, mert a' képek új rendbe szedetnek. Elszomorodva Fügerhez mentem, ki mivel Lutheranus, eltolatott az Akademia directorságától, 's itten fő directornak tétetett. Meg akarám újítani azon szerencsémet, melly engemet 1786-ban néki ismeretségébe juttata, kevéssel azután, hogy ő Rómából és Nápolyból, hol már akkor is nagy tekintetet vont magára, megtért. Az akkor igen szép ifjú velem eggyütt azolta megöregedett, de lelke, mint az enyém, megvénülni soha nem fog; még

nála valék midőn a' Vice Directornak Rosa Úrnak fia a' kulcsokat kéré hogy Wutky, és a' porczellán-fabrika-festője itt vannak; engedelmet kértem Fügertől hogy a' Belveder kincseit magam is láthassam. Barátom, Denon, a' Parisi Museum számára innen 400 darabnál többet vive-el. De olly generositással bánt, hogy nem a' legjobb darabokat vitte, hanem a' mire Museumának szüksége volt. Mindenik szobába nem voltunk; de én mégis magamra reá akadtam hogy Rembrandtnak fejét elvitték. Ezt onnan gondolám, mert ha meg volna az, mellyet itt nem leltek, bizonyosan ott függött volna a' hol annya, és eggyik feje volt. Eszembe jutott, tudod, annak a' tisztelt főnek tanácsa, hogy valahol e' hazára fényt hozhat kevés talentumom is, jelentsem hogy magyar vagyok. A' németecskék soha sem tudták mi ember lehet a' magyar, a' ki őket, magát Rosát is oktathatja. Ne hidd hogy ezt insolentiából tettem volna. Nem magok adtak okot reá. Rosa, és Wutky nem poetak, a' Classicusokba járatlanok, 's csak *technicájok* van. Nekem e' [téren] praxisom épen nincs, de van theoriám valami kevés, nem csuda tehát ha e' németecskék leczkéztetnek. Itt láttam Kislingnek dolgozó szobáját, hol márványból faragja Károlynak fejét. Ez kész, W. és R. azt mondták hogy rossz, mert a' fő, és Károly Herczeg két egészen hasonlatlan fejek. *Plastische Arbeiten haben nie ein anderes Ziel, als zu gleichen,* mondám nékiek, *und Köpfe in Bildhauerarbeit müssen nicht gleich, sondern idealisirt sein.* Ugy nem értették mintha Debreczennek magyaráztam volna, hogy a' philosophusnak és poetának a' nyelvet nem *empirice*, hanem *transcendentaliter* illik tudni, 's mívelni. Eggy vasárnap az udvari kápolnába mentem misére. Gyönyörű órám! Fülem a' legszebb orchester musikáját, szemem Maurernek Katalinját, Fügernek Jánossát vette az egész imádság ideje alatt figyelembe. Sok mondani valóm volna még másokról, de félek a' meleg kásától — — — — Érezzd.

Eggy vasárnap reggel eggy híres festőhöz voltam Kávéra híva, 's midőn a' Sz. István előtt elmennék, esni kezde az eső. Bementem a' templomba. Nem hallatott misei suttogás. De a' gothicus oszlopok között olly forma hang tévelygett mintha papolnának. Néztem melly pontra van szegezve legtöbb figyelem, és reá akadtam a' papoló helyére. Helyet keresék, honnan láthassam a' bámultat. *Licht, Erklärung, und Erziehung der Kinder.* E' szókon végzé periodussát. Hohenwarth Érsek alatt e' szók — kiáltám, és a' Hohenwarth Érsek templomában. Halld csak tovább: «*Trauet Leuten, die euch Ver-*

nunft und Aufklärung verdächtig machen wollen, nicht. Sie sind stolz, und haben böse Absichten.» Majd elsikoltám magamat. *Der Apostel sagt: «Seid gehorsam der Obrigkeit, selbst der lästigen: aber er sagt auch: Sklave, hast du Gelegenheit zu entfliehen, so entfliehe.*»

Kibeszéllhetetlen örömmel hallgattam mind végig. Ugyan az nap Kalvin templomába mentem; az Austriai Monarchia első Predicátora Cleynmann az a' ki Bécsben ref. pap létére pápista leányt vett-el, 's leányát mindég a' pápa hitén neveli. Már declamalt Demosthenesi tüzzel. Textussának ennek kellett lenni: «*Sie staunten über Jesus Weisheit, da er doch nur der Sohn eines Zimmermanns war.*» Alább: «*Darum ist das Vaterland unglücklich, weil Geburt, und nicht Verdienste geschätzt werden, weil die Heerführer nicht nach Verdienst, sondern aus Häusern, welche ausschliessende Ansprüche auf Glanz machen, gewählt werden.*» Ez vala eggyik szava minden változtatás nélkül irván ide neked. «*Ein Mensch, der selbstständig denkt und handelt, wird bei uns Phantast genannt.*» E' szóra megcsendűlt a' boltozat, olly energiával ejtette-ki. Reszkettem a' tisztelet miatt. De ezen imádáshoz közel járó tisztelet mellett is csak nem elnevetém magam, midőn a' kis érdem modestiája felől szólla, és ezt ejté: «*Dann glaubt er, die Götter Rom's und Griechenland's haben in ihm einen Rekruten gefunden.*» Bécsi óráim közt ezen két praedicatio volt a' legbecsesebb.

Nov. 4d. megholt az anyám Biharban, halálának hallása elnémított, jó ideig nem tudtam szólani. Azt érzettem a' mit eggy jó gyermeknek érzeni kell és illik. Vége van szenvedésimnek, de mellyeknek nem ő volt az oka. A' ki eddig kínzott, nem takarózhatik szegénynek köntösével; most az osztályhoz készülés fogja-el minden időmet. De a' Musák most is felvidámitják az osztály készületei által kedvetlenné vált időmet,* most készítem nyomtatás alá a' magyar Régiségek II. kötetét. A' Debreczeni Collegiumnak van eggy Codexe magyar Homiliak a' XIV századból. A' Telekiek, Cornides, és Révai nem nyertek engedelmet azt leírhatni. Én néki kerültem és titkon leírattam nagy részét, az azt irigylő ostoba uraknak hírek nélkül, kik elfognak csudálkozni látván hogy nyomtattatik. A' leiró kéntelen

* Ide volt mellékelve: *A' tusakodás* ily jegyzéssel: Engem esztendő olta semmi sem csüggeszte el. Ez az ódám épen régi, 's nem ott íratott, hol szenvedtem! és: *Gr. Was Sámuelné nevébe az Özvegy* czimmel. — A levél első kiadójának jegyzete.

volt abba hagyni, mert csak nem rajta vesztett. Élj szerencsésen. Tudván tapasztalásból, hogy mig levelemre válasz nem jön, mindég kétségben kell lennem ha kaptad é. tehát tudósíts. Bécsről többet írhaték vala a' Magyarok nagy - - — · de nem tudom a' levél melly barát.

Eggy rettenetes hibára emlékeztetlek, figyelmeztetlek, eggy rettenetesre, az Istenért tentád olvashatatlan, 's betűd is: — nem nevetsz ezen rettenetes hiba kimutatásán? Az Isten adjon neked jobb tentát, eggy jó feleséget, 's eggy jó esztendőt minden tekintetben. Ölellek. És Sophie is ezer jót kiván.

[Megjelent az 1846-ki lipcsei kiadásban.]

2381.

Kazinczy Ferencz - - Kazinczy Klárának.

Édes kedves Húgom,

Kedves Bátyám Uramnak utóbbi itt létekor nevedben 's a' Dercsényiné húgomében a' barátságos eggyezés eránt újra megszóllitattunk. Atyafiságos indúlatunk megbizonyitására mi szívesen meg-eggyezünk benne, hogy az óhajtott eggyesség megpróbáltassék. Mivel pedig ez azt kivánja, hogy mind a' hét testvér eggyütt légyen, az e' végre teendő öszvejövetel terminusát mint idősbb testvér ezen folyó Februar. havának 27dikére Ér-Semlyénbe rendelem olly móddal, hogy valamint én, 's itt való férjfi testvéreink akkor bizonyosan megjelenünk Ér-Semlyénben, úgy ott Te is megjelenj. Dercsényiné húgomnak expressus viszi az ezt jelentő levelet, Dienes és Péchyné testvéreinknek a' portékámért menő szán. A' Regmeczi leveles ládát leviszem, 's igy minden megkivántatható irások eggyütt lesznek. Örvendeni fogunk, ha szives igyekezetünk szerencsés véget érhet; melly ha minden óhajtásunk mellett meg nem eshetnék, akkor magunkat a' közakarattal megkötött Compromissumhoz fogjuk tartani.

Tisztelem atyafiságosan az Urat kedves Bátyám Uramat, 's magamat tapasztalt testvéri szeretetedbe ajánlom feleségemmel 's gyermekeimmel, kik ölelnek 's kezeidet csókolják, 's vagyok

Édes Húgom

hív testvéred 's szolgád:

Széphalom Febr. 5d. 1813. Kazinczy Ferencz mpr.

Édes Klárim! Már most ismét a' régi és szokott tónuson szóllhatunk, minek utána az itt menő levél átkozott hideg tónust kívánt. Adja Isten, hogy vége szakadjon dolgunknak minél elébb, mert nékem valamint neked 's mindnyájunknak kedvetlen a' várakozás 's bizonytalanság. — Minapi levelemben elfelejtém, hogy megirjam miben van Búji Sidód Instanciájának dolga. Itt vala kedves Bátyám Uram, 's ismét elfelejték szóllani eránta. — A' V. Ispán vagy Sedria talán Novemberben kiadta a' szolgabírónak, hogy investigálja, igaz e, hogy a' rabok számára elfoglalt élet Legenyén, ezé volt. Szükségtelen dolog, mert Fiscalis Dókus László Ur attestálta. Reviczkyt Horváth László nem ok nélkül nevezte szuszogónak; ő semmit sem végez. A Jesztrebi erdő sequestrumot esztendeje, hogy megtette 's még sem referál sok sürgetéseim után is. Igy Január. 18dikán beadtam a' panaszt ellene Szemere Istvánnak (Horváth László nem vala jelen Újhelyben), 's kértem, hogy ne tegyen reá praesentát, hanem Reviczkyvel olvastassa meg, 's ha igéri, hogy referálni fog 15 nap alatt, az Instantiát adja neki, hadd tépje-el ha tetszik. A' V. Ispán ezt megcselekvé 's Reviczky keservesen panaszkodott nekem a' megszégyenítés miatt. Ekkor a' V. Ispán szobájában sokak előtt kérdém tőle, ha referált e a' Búji Sidó dolgában. Azt felelte, hogy nem vette az Exmissiót. Meg fogtam a' Dókus kezét 's elébe állítottam. Az szemébe mondta: sőt provocált a' V. Ispán bizonyságára is, hogy az Exmissio meg van téve. Reviczky elpirúlt, azt mondta, hogy talán az Esküdtjéhez ment, mintha a' Manipulatio azt hozná magával. — Ide jövén a' Búji Sidó, levelet adtam kezébe, 's Reviczkyhez ment sürgetni. Mit végze, nem tudom.

Dávid Lászlónak megparancsoltam, hogy Malmodat készítse, 's meglesz. Adieu édes Klárim. — Nem tudom mikor láthatlak, mert rajtam másutt is van baj és dolog.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2382.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Febr. 6. 1813.

Kedves barátom!

Mik nem értek engem October olta! Nem csuda hogy restté levék a' levelek írására, melly eddig elementumom volt. Ide járúl hogy az öregség és a' hó világa szememet gyengíteni kezdik; gyertyánál a' betűket többé tisztán nem látom, üvegre szorúlni nem akarok, talán ha vakon kellene is maradnom.

Oct. 7dikén Bécsbe indúltam. Nov. 5dike vetett haza, melly nap feleségem épen szüretelni kezde. Ki sem pihentem magam jól, midőn veszem Biharból a' levelet, hogy az anyám Nov. 14d. megholt. Azonnal mentem oda, 's Decemb. 26dikán jöttem meg. A' sok öszvegyűlt dolog, az osztályhoz készűlés elölték minden óráimat. A barátságnak semmi nem marada. Ez a' halál sokat könnyít sorsomon. Áldott anya volt: de más takarózott leplével.

Könyveidet vettem Dókus által, vettem Szirmay Antalra írt verseidet is. A' Kotzebüe franczia országi utazása és a' Mayeré volt Biharba úti társam. A' franczia könyveket nem olvashatom tavaszig apró betűjik miatt. Ne neheztelj hogy tartóztatom. Azt cselekedni külömben gazság.

B. Vay bizonyosan nem nekem küldte-meg Corinnádat. Én azt annyira megkedvellém, hogy meghozattam magamnak. Tőlem a' könyv Szerencsynéhez fogott menni. Sajnálnám ha eltévedne.

Daykának Versei és az én Berkem együtt egynehány levéllel tesznek többet 15 ívnél. Tegnap tevém postára válaszomat Trattnerhez erántok, és a' Praenumeransok neveiket, hová velinre a' Te nevedet is beszúrám, hogy illy névvel dicsekedhessék. A' Dayka' élete Préface helyett és a' Praenumeransok neveik mintegy 3 ívet fognak tenni. Gyönyörű nyomtatás! A' Martiusi Pesti vásárkor fogja árúlásra bocsátani Trattner. Ő most egy kedves tisztet teve rám, hogy Báróczynak minden munkájit bocsássam-ki, írjam-meg életét, 's képét küldjem-le, hogy kimetszethessék. Örömmel teljesítem.

Belé únván a' Prókátori, osztályunkra tartozó dolgokba, a' tudományokhoz lopom magam, 's Régiségeim II. Kötetét készítem sajtó alá. Gratulálj nekem, hogy nyughatatlan 's Ulyszesi lelkem

ismét teve eggy tudós larcint, mint mikor a' Sylvester Grammaticáját az azt féltő Sinaitól ellopattam, leírattam, kiadtam, de az originált Sinainak visszaadván. — A' Debreczeni Coll. Bibliothecájában tartatik eggy XIV. századbeli Codex, Magyar nyelven írt Homíliák vannak benne. A' Debr. Kalvinista dölyf meg nem engedte, hogy a' Cornidesek, Révaiak és Telékiek leírattathassák. Nékem is csak megpillantanom vala szabad. Neki kerültem, 's annak a' sárkánynak híre nélkül, melly azt őrzi, jó darabját leírattam, és Debr. elhül, mikor nyomtatva látja. A' Nemzet előtt a' Nemzet képében kérem meg őket, hogy későbbi Kötetimbe tegyék le a' mi leírva nincs. Talán elpirúlnak, 's megengedik.

Ruminak Magy. Monum. még nem nyomtattatnak.

Bécsben semmi gondom nem volt Nagyjainkra. Olly szándékkal mentem-fel, hogy minden óráimat kirekesztőleg a' Mesterségnek fogom valaha szentelni. Ebben ugyan nyakig úsztam is. A' Belvedere zárva van minden Látogatónak. Nem akarják, hogy a' szem észre vegye, hogy Denon négyszáz darabnál többet vive-el. Hijába menvén oda, befordúltam a' Directorhoz, a' nagy Fügerhez. Nem is mertem kérni hogy bocsásson-be, midőn az Altisztje fija jő, kérni a' Landschaftsmahler Wutky nevében, ki épen kijött oda, hogy adná a' kolcsot a' szobákhoz. Hasznomra fordítám szerencsémet, 's kértem Fügert, hogy én is láthassam. Megengedte. Eggyszerre kitaláltam volna a' titkot, mert ott járatos vagyok. De Denon nagy hálát érdemel: nem mind vitte-el a' jót, hanem csak azt, a' mire Museumának szüksége volt. Rubensnek csak Ascensióját vitte-el. Azt megnevezték a' velem valók. De én mutattam nekik, hogy oda van a' Rembrand [!] Sacktuchra festett képe, mellyet épen copiáltatni akartam volna. Rembrandnek anyja, 's a' Rembrand másik képe ott függe. Ezen alkalmatossággal azt látám, hogy az Austriai Művészek szamarak maradnak, ha Rómát meglakták is: kevélykedés nélkül mondom, hogy mind Wutky, mind Rosa csudálkoztak, hogy magyar magyaráz nekik, pedig én azt szemeremmel tettem és nem magamat elfelejtve. A' Művész nem Művész, ha nem Poeta, vagy nem járatos a' Classicusokban. Ezeknek csak technicájok van, 's tapasztalások.

Itt vala az a' nagy szerencsém, hogy a' mi Austriánk halhatatlan bajnokának, Károly Herczegnek, Kisling által márványból metszett büstjét láthatám. Wutky és Rosa csudálkoztak rajta, hogy

Kisling csak igy tud *találni*, mintha az tisztje volna a' Plasticusnak. A' fej igen szépen van idealisalva.

A' Hofon a' Pápai Nuncius szállása előtt ólomból láttam a' kút felett eggy új grouppot, ezzel az általam nem dechifrírozható aláirással: In fide unio, in unione salus. Azt gondoltam, hogy ott, a' Nuncius szomszédságában 's a' volt Jesuiták volt háza előtt, Vallásbeli unio értettetik. Hát az Annálisok magyarázzák, hogy az Politikai uniót teszen, a' mi roppant Monarchiánk külömböző népeinek eggyességekre czélozván. Igy még tiszteletesebb az aláirás.

Düport előttem kétszer tánczolt. Ő és az a' 16 esztendős Neumann nevű leány, a' kit Düport el akar venni, elbájoltak. Neumannak nem csak lest-séget, svelt-séget ada a' természet, de még szép sor fogakat is. Istenasszonyt láttam, nem halandó szépet.

Braun Festőnél andalogván képein, felkiált ez: Szeretem az olly szemet mint az Úréi. Eggy meztelen Szép vala festve azon részekig, a' hol nem a' s z e m lel gyönyört. Az el vala takarva eggy kék drapperieval. A' leány jobb kezét által veté fején (attitude du repos), bal keze ujjaival bal orczájához ért. Soha szebb kezet az Isten nem teremte. Ez nem ideál! ez portrait! kiálték. — Meghökkene Braun, 's esküdt hogy ideál. Végre megvallá, hogy az az a' Fiakker Liseri, a' kit elveve Ő Exc. Gr. Erd. József Cancellarius Úr. Ha tetszik, 400 fl. W. W. megvehetnéd a' *Sándor* emlékezetéért.

Legszebb örömem eggy Szent Istvánnál tartott Predikatzio volt. Eggy vasárnap az eső oda hajta, 8 és 9 óra között, 's hallom, hogy apostolkodó hang tévedez a' gothus oszlopok között. Elébe kerültem, félig malitiából, látni akarván, mi taníttatik itt a' csürhe legaljasbb népnek. Licht, Aufklärung, Erziehung der Kinder. E' szókkal végzé el épen Periodusát a' Pap. Elrémültem. Trauet Leuten, die euch Licht verdächtig machen wollen, nicht. Ist denn Licht nicht Symbol der Seligen, Finsterniss nicht das der Verdammten? És ez végig igy ment. 11 után Cleynmannt a' Kalvin Papját hallgatám, a' ki már Bécsi Pap lévén, Pápista leányt veve, 's lyányát Papistának neveli. Ezt hallám már 1808. is. Textusa volt, hogy csudálkoztak a' Jezus bölcseségén, *pedig az csak eggy Ács fija volt.* Halld nehány szavát: Darum ist das Vaterland unglücklich, weil die Heerführer nicht nach Verdienst, sondern aus Häusern, welche ausschliessende Ansprüche auf Glanz haben, gewählt werden. Eggy szót sem mondok másként mint C l e y n m a n n. Ein Denker, ein

Mensch, der selbstständig handelt und denkt, heisst [bei] uns Phantast. 'S e' szóra csattant a' boltozat, olly hanggal mondá. Majd elnevetém magam, midőn ezt is mondá az Unbescheidenheitról: — — der denkt, die Götter Rom's und Griechenlands haben in ihm einen Rekruten gefunden. — B. Vay Dánielnénél a' Bécsi Kalv. Superintendenst lelém. Szörnyű Kalvinismussal jött meg Rómából, vagy csak azzal akará mutatni hogy meg nem tért. Még most is virágzik teste, növése Júnói, lelke pedig széppé tenné, ha rút volna is. — Eszterházy Jósef nem volt Bécsben. Nem láttam. Barkóczy Ferencz szekerem mellett méne-el Schwächeden Pestre, a' scálát bevétetni. De azok másodszor sem vették be.

Levelet írni nincs időm most, olvasni van.* —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2383.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Febr. 7d. 1813.

Édes Barátom!

Ezen levelemet Postán akarám küldeni. Jobbnak láttam Soós Pál Urat kérnem, hogy ezt juttassa kezedbe, mint már eddig juttatott egynehanyat. — Asztalomon hevert eggy Ódám és eggy Epigrammám. Ide zárom azokat is, mint literatúrára tartozó újságot. Az Óda nem mostani munkám; nekem semmi reményem nem tűnt-el most. De most készült el azon formában, mellyben olvasni fogod. — Ez éjjel eggy Sonettet kezdtem írni Szirmay Jánoshoz, ki, a' mint tudod, *német* nyelven ír Sonetteket. Még nem kész. Mihelytt kész lesz, venni fogja. Köszöntsd, ha meglátod.

Politikai hírt nem tudok egyebet, mint a' mit az Oesterr. Beobachter ír. Tavasszal elkezdődik a' legrettenetesebb háború, 's talán annál jobb minél rettenetesebb, mert hamarább éri végét az emberiség. Bécsben minden gut russisch gondolkozik. Magyar Ismerőseim, a' fogadóban, köz asztalnál beszélték, hogy eggy Magyart,

* A következő mondatokat a levél első lapjának alján kitörűlte Kazinczy: Ezt a' levelemet közöld Szirmay Jánossal. Mondd neki, hogy vettem levelét és pénzét. Ne nehezteljen hallgatásom miatt.

a' ki a' Leopoldstadti Kávéház előtt Vő Urunkat fennszóval szidta, béhívatá a' Polizey, 's megfeddette. Szentes János, a' Pataki, kit ismersz, Január. 18dikán Újhelyben eggy ebédnél N[apoleon]t minden hunczfutok elsőjének nevezte. Én találtam lenni szomszédja, és így sok fül hallván a' dolgot, nem akarám szó nélkül hagyni, 's emlékeztettem Szentest, hogy N. nekünk vőnk is, associénk is. Azt felelte, hogy a' Ministerium adja ezt a' Stimmungot. Én nem szeretem a' kik Patakon laknak, 's a' Ministérium titkait tudják. Szentesnek ez a' szava annál több figyelmet vonhat magára, mert kiki tudja, hogy ő csak nem régen jöve Bécsből. —

Vay Ábris nem kapa kolcsot. Azt mondják, praenotálva van rea. A' Palatinus ajánlotta midőn felmenénk, 's meghagyta neki hogy visszajövőben neki hírt vigyen. Biztatta ekkor, hogy meglesz, ha most nincs is, de többet hamar ne sürgesse. Bécsben eggy nagy Úr azt felelte a' Vay Közbenjárójának: Sein Vater hat sich bey'm Landtag nicht darnach betragen. — Eggy Majthényi 8berben kapta meg, 's képzeld, megkapván, Instantiát adott pro relaxatione taxae, mellynek lefizetésére magát elégtelennek lenni nem pirúlt. —

A' CSÜGGEDÉS.

Reményem eltűnt! — mint mikor a' torony — —
[stb., mint a 2387. számú levélben.]

Gróf Was Sámuelné eggy Epigrammát kívánt, férje tiszteletére a' maga nevében.

Elmaradás! te vagy a' keserű! Ah, eggyütt halni — —
[stb., mint a 2387. számú levélben.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2384.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Széphalom Febr. 7d. 1813.

Édes kedves Klárim,

A' Búlyi Zsidó dolgában eddig vetted levelemet. Levélben is elfelejtettem írni, kedves Bátyám Uramnak itt létekor is elfelejtettem szóllani, de hogy el nem felejtettem emlékeztetés nélkül is sürgetni Reviczkynél, azt bizonyítja a' dolog, 's látta a' Zsidó, ha otthon találta Reviczkyt. Minden Várnegyében de kivált nálunk irtóztató rák módra mennek a' dolgok; hát ha még a' Reviczky kezére jutnak. — Ezután is lesz gondom reá, 's a' dolgot úgy fogom nézni mintha tulajdon magamé volna.

Téged, édes Klárim, a' hozzánk jövetceltől az von el, a' mit mind ketten tudunk: engemet bizonyosan nem az, hogy dolgaink felől ne szóllhassunk. Én annyira óhajtom, hogy általessünk rajta, hogy nincs közttünk hetünk között, a' ki inkább. Én róla nem csak nem szóllok, de nem is gondolkozom, 's örvendek, hogy a' két Öcsém megmentett azon kíntól, hogy én manipuláljam a' dolgot. A' projectált eggyezésen két kézzel kapnék, de nekem úgy tetszik, mintha nem értené egymást a' két rész, 's meg nem foghatom, mi veszedelem lebeghet a' Compromissumban, mellyet nem én sürgettem, nem én óhajtottam, 's miként kívánhat épen Julis eggyezést, holott Péchy Imre bátyánknak is, előttünk is épen ő declarálta, még pedig kérdetlenül, hogy Öneki *bíró* kell, nem *eggyeztető*. Azonban az eddig történteken fel nem akadok: osztály nem esik meg illyetén lépések nélkül, noha egymást szerető atyafiak között úgy illenék inkább megesnie. Csak az Isten adná végét minél elébb, és minél csendesebben. Jaj mindnyájunknak, ha sokáig talál vonódni.

Holnap után az az kedden reggel indítom szekeremet és a' még most tőlem függő Vók lovait Semlyénbe; az eggyik Zug holminet, a' másik a' kocsinat hozza-fel, mert Semlyénbe kellvén lemenni Febr. 27dikére, ha akkor hó nem talál lenni, ismét fakó szekeren mennék. Akkor Petneháza felé kellene mennem. Ki tudja mint lesz. Miklóssal sem mehetek, mert ő nem sokára Pászthóra szándékozik 's onnan Semlyénbe. — Eggy részről ló nem lévén,

más részről dolgot adván az Isten kedvem 's akaratom ellen másutt, nem hiszem, hogy láthassalak eggy hamar. —

Adieu édes kedves Klárim! várjuk a' dolog kimenetelét, 's addig is ne felejtsük el, hogy mi mindég szerettük egymást. Sophie tisztel csókol benneteket, a' gyermekek kezedet csókolják. Zseni már tudja a' Miatyánkot, 's hány az Isten, hány a' szentség, és mind a' hetet el-perorálja. Sophie derekasan vastagodik. Dercsényi által leveledet nem vettem, hanemha úgy jött az eggyik, hogy nem tudom hogy ő hozta.

Kivül:

À Madame
Madame de Kraynik
née de Kazinczy
G. Ruszka.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2385.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Febr. 7dikén 1813.

Kedves barátom,

Azon örvendetes híren kezdem levelemet, hogy Báró Barkóczy László tegnap estve felé nálam volt, 's itt mintegy eggy órát mulatott. Olly kevés idő csak látatott egymással bennünket. De hiszen lelkeink egymást addig is ismerték. Mit adnék értte, ha ugyan ezen szerencse érne Veled és a' kedves Tatayval! — Siessünk egyéb dolgainkhoz: most csak azt még, hogy B. Barkóczy magával vitte Vitkovicsnak Meséjit, Szemerének Philolog. Maculaturájit, 's a' Sándor Dictionariumát és eggy német Epistolographuszt. Csak az első Vitkovicsé, a' többi Szemerénké. Eggenbergernél fog letétetni a' csomó Horvátunknak adressze alatt. Bontsátok-fel, ha Horvát Vályon volna is. —

Horvát felől írtad, hogy ő már Bibliothecarius. Ha az, hogyan nem szóll ezen esetről Kultsár? Hiszen azt sok olvasója vágyna érteni. Kérlek tudósíts; be van e vezetve fényes hivatalába, 's szállása hol

[1] A levél zárlatán ketté tört fekete pecsét.

van. Idvet neki és Theréznek, kit képemben csókolj. Megszenvedi ő azt eggy őszfejű barátjának nevében.

Berzsenyinknek képével én sem vagyok megelégedve. Már az a' fonákság, hogy a' m e n t e k ö t ő mente nélkül van rajta. De Blaschke sem dolgozott úgy, a' hogy' tőle annyi pénzért várhatánk. 'S azok a' dolmánygombok — fejér **pontok**! De ne gondoljunk ezzel; elég, hogy a' képből az **ember** kitetszik, ha a' Poeta ki nem tetszik is. Pedig Berzsenyiben nem csak a' Poeta tetszhetik. Nem kevésbb ő úgy, mint *Ember*.

Megtörténhetik, édes barátom, hogy Néked semmit nem írtam az eránt, hogy Variánsok is vannak. De avagy nincs e megírva D.nak életében? 'S képzeld, melly rendetlenségbe hozta az egész dolgot Kis Istvánnak alacsonylelkűsége. Már Postán van a' Trattner Urhoz írt levél, mellyben a' Variánsokat oda megküldöttem. Olvassd-meg Tr. Urhoz írt levelemet, 's e' czikkely eránt nem lesz szükségem Néked több világosítást adnom. Jelentsd tiszteletemet Te is, 's mondjad, hogy e' levéllel eggyütt indúl a' levél Gerstnerhez, auf der Wieden No. 449, beym Adler. 65 új forintot vár Gerstner a' D. portraijáért és Vignettekért. Meg kellene néki írni, hány exemplárban nyomtattassa-le a' képet 's frontispiczeket Gerstner; úgy nem volna vele Pesten baj, 's Bécsben rezeket tisztábban nyomtatnak. El ne feledjétek néki meg írni, hogy a' képek melly nagyságú 's minemüségű (az az velin) papirosra nyomtattassanak. Te azonban mihelytt a' Dayka képe 's a' két frontispiz megérkezik, ne késs nekem egy exemplárt mindenikből postán küldeni.

Daykának külsője kivált velinre, igen igen szép. Te pedig a' legelkészültebb Corrector vagy. Kevés hibát vett észre szemem. Illyen az, és ez nagy, hogy lap 169 kimaradt a' *vasa* előtt álló *nem haszontalan* epitheton. De minthogy ez a' szép Epigrammája Kaestnernek már Orpheuszban 's a' Helik. Virágokban már olvastatott, sokan tudni fogják mi maradt-el. Minthogy azt hiszem, hogy Berzsenyi teljesíteni fogja utolsó postával hozzá tett kérésemet, 's Verseit épen így adattja-ki, 's minthogy Kist is erre fogom kérni, 's így reményleni merem, hogy a' Berzsenyi eránt vonszó tiszteleted Téged tészen az ő Verseinek is Correctorává, eggyre tészlek figyelmessé. — Minél kissebb a' Versezetek' *első betüje*, p. o. *a' Rény' becsében:* V(oltak), annál szebben jő-ki a' nyomtatás. Ez az első ívben Daykánál követve vagyon: nincs a' 2—15ig. Már lap 17 a' P nagyobb mint az elsőben, 's azon felül hogy nagyobb mint

kívántatnék, azért is rossz, mert a' P alja fennebb áll mint az egész sor.

A' lap 33 és 34 újra fog nyomtattatni, mert a' l. 32 álló Ódának csak 3 strophája van lenyomtatva, négy stróphája elmaradt. A' **TAVASZ** így a' 34dik lapra mégyen által 's ott szerencsére egészen elfér.

A' Művész Reggeli dalának a' Gerliczék után illett volna inkább állani, mint előtte. De ez szenvedhető hiba. Csak hogy az én favori[!]-dalom, a' *Poeta 's Művész* reggeli éneke bément! Szomorú levél vala, ha a' Berek ez nélkül jelent volna meg.

Szeretném látni mit csinált képemből Dónat. A' kezdet ugyan jobb volt mint a' Kreutzinger által festett, mellyről még sem tudom, beküldötte e Vida 's hol tartatik. Csudálnám ha Vitkovics és Kultsár helyesen ítélnének róla. Én igen sok embert ismerek, a' ki a' Kultsárnál levő képemet tartja jónak. Nékem az épen nem jó. Der Mann auf dem Bilde hat Bauchgrimmen. A' festőnek lelket is kell festeni tudni: Stunder azt nem tudott, 's mikor nagyon akart, valóságos carricaturát csinált. Példa reá Kultsár barátunknak *schief homlokú* képe.

Csudálkozom, hogy Stellat eggy olly liberális gondolkozású tudós ember mint M[adarassy] Úr eltiltotta, holott játszák is a' Magy.-Színen, mellyet az Affiche czedulákból megmutathatok. De van eggy exemplárom, mellyre a' Váradi Censor reá írta az Imprimaturt. Azolta újra dolgoztam ezen engedelmet nyert MS-t, de megtekintem, ha a' szerént érdemes e a' nyomtatásra. Nagyon szeretném tudni, barátom, ha a' Göthe Egmont-ját, mellyet tavaly a' Pesti Német theatrom adott, ha lefordítanám, megnyerné e az engedelmet. Ha reménylenem azt szabad volna, 's ha a' Stella régibb dolgozása meg nem érdemli a' kiadást, úgy hozzá fognék Egmonthoz. Szegény isteni Stella! Melly szerencsétlen ez a' M. Nyelv, hogy ezen nem szabad olvasni a' mit németen szabad. Ez történt Diogenesszel is. Minden esetre Tiéd, édes barátom, mind a' Pesten levő *Stella*, mind a' még nálam lévő *Tódor és Flóra*. De leírom előbb, hogy Néked küldeném.

Schwartnert tiszteld, 's mondd, hogy én az ő nagy lelkét és szép lelkét 's az ő igen széles tudományát és azt a' hírt a' mellyet ezek által szerzett, jól ismerem, és **a' szerint** tisztelem is, szeretem is.

Báróczinak munkáji eránt írtam Trattner Úrnak. Oh, ölelem

azt az értelmes embert, a' kinek lelkében a' szép gondolat támadt! Régen, régen óhajtottam azt. Képét küldöm, mihelytt hozzá akar fogni a' Metsző. Életét megírom, 's Danczkaitól (ki most Erdélyben van) kérek hozzá tudósításokat. Beszélld reá Tr. Urat, hogy ne hagyja Kassandrát magát kimenni, 's vegye mellé az Erkölcsi Regéket, Leveleket, és Védelm. Magy. Nyelvet is. Csak eggy Kötettel lesz így bővebb a' munka, 's a' Publicum le lesz kötelezve Tr. Ur eránt örök hálával. Eggyet kérek Tr. Urtól barátságúl. Azt, hogy ezen általam olly szentül szeretett embernek Munkáji előtt, az az a' homloklapon, jelenhessen-meg nevem. Érzem én, mint kevélykedhetném ezzel. — Néked, a' ki hihetőképen ott is Corrector leszesz, azt a' tanácsot adnám, hogy a' munkán csak az Orthographiát változtassd, melly iszonyu. Syntaxisa, Stylistikája legyen mint volt. Nem jó régibb Irónkra a' legújabb módi öltözetet vetni; jelenjen meg kiki a' maga korának köntösében.

Sem Egyv. Irásaim sem a' Magyar Régis. II-dik Kötete meg jelenhetése felől nem veszek hírt. A' Te borítékodban írtam az utolsó eránt Horvátnak. Mert a' hír Neked is kedves lehet, 's Horvátnak Pesten létét 's szállását nem ismertem.

Daykában a' 102 lapot meg sem olvastam. Változtathattál benne a' mi tetszik; tudom, hogy rosszabbra nem változtattad. Az a' Clélia és Aulus, Heloize és Abelard, francziából Colardeau után. Megcsaltam a' Censort; talán ugyan tudja, hogy megcsaltam. Nem engedte-meg a' megjelenést Heloíznak, mert az — Apácza volt. Cléliának megengedte, mert az vestalis volt.

Köszönöm az *An der Quelle* etc. fordításait. A' Tiédet, szint ugy mint a' Szemeréét, örvendve dicsőségteknek, olvastam. Hol ez tetszik jobban, hol a' másik. *Füzött* és *ütközött* annál kevésbbé szenvedhető előttem, mivel csak a' 2 és 4dik, 6 és 8dik sor rimeltetik. A' két utolsó vers Nálad szebben foly mint Palinknál (megfér). *Két bold. szerelmesnek van kis kunyhóban is helye.* Barátim, ifjak vagytok, én öreg. Irígylem azoknak örömeiket, a' kik későbbi munkájitokat olvasni fogják. Oda le, a' hová én megyek, azt semmi posta nem hozza. Bár hozhatná! Lantotok zengését inkább szeretném hallani, mint a' — [1] czinczogásaikat.

Olvassd meg elébb hogy sem nyomtattatnának a' Praenumeránsok nevei, nincs e hiba, 's a' hol ür van, azt pótold-ki, ha új

[1] Az eredetiben is így, hiányjellel.

nevek jőnek hozzá, azoknak titulusaikat írd, a' mint én fogtam volna. A' nevek előtt álló parenthezisben (post velin) a' szám álljon, péld. ok. — (139. nyomtatv.) — A' gyermek poetát, a' pag. 33 és 34. vágassd ki, mint a' két nyomtatott czímlapot is. 'S a' mi még hátra van, végezzd azon barátsággal, mint a' többit végzetted, 's küldd a' D. életét, Praenumeransok neveit 's képét és frontispíszeit is. Élj szerencsésen, igen kedves és tőlem olly sokat érdemlő barátom.

A' Variansok post pag. 136 álljanak. Semmi az, hogy a' paginák' számai általmennek a' Berekre. Igy a' Kötő tudja hová kösse.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. lev. 4r. 119. sz.]

2386.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Ur,

kedves barátom!

Az Annálisoknak négy hátulsó darabját íme küldöm, mind azon csomó újságaimmal, mellyeket öszve hányt portékáim közt találhattam. — Ezen felől a' Dienes és Péchyné testvéreinknek szólló levelet, és az Álmosdra szóllót, 's még eggy negyediket a' Postamesterhez; 's alázatosan kérem az Urat, méltóztassék mind ezeket a' legbizonyosabb ember által az az a' Péchy Sándorné Húgomét és a' Dienes Öcsémét magoknak vagy Péchy Sándorné Húgomnak, a' Bátyánk Péchy Imre Urnak szóllót Semlyéni Gazdájának megadni, a' Postamesternek pedig megküldeni, és ha Miklós Öcsémnek ott levelei volnának, által venni 's felküldeni.

Kocsisom eggy hordó bort viszen. Hivassa magához az Ur Selymit, 's parancsolja-meg, hogy ezt tétesse pinczébe, 's tartsa ott, míg értte Erdélyből szekér jő, 's olly levelem mellett, melly az Urnak kezéhez fog menni, (mert a' borért jövő embere Mélt. Cserei Farkas Urnak ezt is praesentálja, az Urát is,) által veszi. Azért teszem ezt a' praecautiot, hogy valami gaz ember elfoghatná a' Csereyhez írt levelet, 's elvitetné a' Cserey nevére. Hogy pedig az Ur az ő irására reá ismerjen, innhol van eggy tulajdon kezével írt írása.[1]

[1] A Cserey-féle irás itt következik: Hermanstad. Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak. per Kolosvár, Debreczen, S. A. Ujhely, Széphalom. — Cserey Farkas keze s pecsétje [fekete].

Ezen szekerem hozza fel 1. az Anyánk által nekem csinált Rácz ürmöst. 2. a' Dr. Szent Györgyi Urnál letett 's Banatusból hozott kendert e vagy lent. Ha még ki nem hozták volna azt Dr. Szent Györgyi Urtól, várja be a' szekér, míg Debreczenből kihozzák. 3. Selymi adjon két köböl szemes de jó tengerit; a' mit adott, olly rossz volt, hogy hasznát nem vehettem; ki volt e csirázva, vagy az éretlenből adatta, nem tudom, 4. Kendermagomat és borsómat 's lencsémet a' kis házból.* 5. az énnékem jutott pulykákat és a' Klári hugomét, mellyre itt megyen a' ketrecz. – Selymi adjon útra való szénát és zabot a' mennyi a' szánra felfér, és pénzt, ha szükségek talál lenni visszajövőben. Innen ugyan azt visznek.

Mint viseli magát Boda, marháink mint vannak, méltóztassék az Ur tudósitani; nevezetesen nem betegek e, nem döglenek e, hány ellett meg az enyéimből, hány az Öcséméikből. A' mire szüksége van Bodának, de mindég a' szerént, a' mint eddig fizettetett, Selymi adjon neki az én rovásomra.

Két zsák krompélyt küldök húgom Péchy Sándorné asszonynak, a' zsák az Asszonyámé, úgy az itt vissza menő ponyva és gyékény.

Az Úr Homonnai Zsidajáról nem írhatok óhajtott hírt. Nem találtatik sehol a' Vármegyében. Fiscális Dókus Ur mindenütt hajházta, 's nem lelte. Végre bizonyos akarván lenni a' dologban, a' Vármegye Tolerantialis könyvében nézettem a' Notáriussal Kolosy Jósef Urral. Végig hányták, 's nincs. Igy csalattatik-meg a' jó lelkü ember. Nem szükség mondanom, hogy sajnálom az Urak kárát. Szégyenleném, ha a' dolog rajtam múlt volna. A' Contractus még Fiscalis Urnál van. Leviszem pro 27. Febr. —

Az Anyám sírja' besindelyeztetésére 20 szál léczet küldök. Tétesse félre az Ur Nyirivel míg lemegyek.

Ajánlom magamat becses barátságába 's feleségemmel eggyütt az Ifjú Asszonyt tisztelem 's maradok

Tisztel. Úr alázatos szolgája:
Széphalom Febr. 8d. 1813. Kazinczy Ferencz mp.

* Itt az eredetiben a következő sorok kitörülvék: 5. az oldalházban eggy fenyő fa almáriomban áll holmi osztályban nekem jutott aprólék; kérje az Ur a' húgomat 's ha ott volna, öcsémet, hogy azt adassák ki. Csak a' bádog serbli maradjon ott, minthogy arra Febr. 27dike táján, mikor oda gyűlünk, ismét szükség leszen. —

A borítékon:

à Monsieur Monsieur Etienne de Fazekas[1]
Ér-Semlyén. FONYOD

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2387.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Febr. 9d. 1813.

Kedves barátom!

Még az *Amerikai* etc. iránt tett Jelentésedet is stylusodnak csudálásával olvastam. Ott is kilátni mesteri kezed' nyomát. Én most Magy. Régis. II. Kötetét készítem sajtó alá. — A' Debreczeni Collegiumban van eggy Codexe a' XIV. száznak, 's Magyar nyelven írt Homiliákat foglal magában. Nem igen sokkal ifjabb tehát a' *Látjátok feleim*-nél. Ezt a' Telekiek, Cornides, Révai hijába igyekeztek megkapni *másban*. Én elaltattam a' sárkányt, melly rajta ül, 's derekasan elhaladott leírásában emberem, midőn csak nem rajta veszte, 's így abba hagyá. A' mit megkaphattam, itt adom-ki. A' Debreczeniek szemeket csinálnak, ha meglátják. A' Nemzet előtt fogom őket kérni, hogy a' hátra való részt engedjék ide M. Régis. későbbi köteteinek.

Febr. 4d. vettem a' Dayka Versei és Berkemnek 15 íveit. A' Berekből csak négy lapnyi vala akkor nyomtatatlan. Most Daykának életét és a' sok Praenumeránsok neveit nyomtatják. A' munka tehát árúltatni fog a' Jósef napi vásárkor. Gyönyörű nyomtatás. Válasszd, kérlek, épen ezen formatumot Te is Verseidhez. Ezt óhajtom a' Berzsenyi verseinek is, kinek rézbe metszett, de nem szép, képe asztalomon van.

Engem Trattner most azon kínálásával tisztele-meg, hogy Bárónczynak életét írjam. Elébe akarja tenni Kassandrának. Fogom teljesíteni örvendve, kevélykedve. De én viszont azt kérem, hogy ne csak Kassandrát, hanem Erk. Meséjit is, leveleit is 's a' Védelm. M. nyelvet is nyomtassa, 's így adja-ki az egész Báróczit, a' hogy én gondolkoztam. Nem akarok semmit, nem még gramm. botlásait is

[1] Idegen kéz jegyzése a most már meg nem lévő borítékról.

igazitani, hogy az olvasó lássa, melly gradusában volt a' kimíveltetésnek nyelvünk, midőn B. írni kezdett.

Ide zárom ezen esztendőben az az Januar elsője olta készült verseimet. De a' Csüggedés nem mostani mívem. Engem most semmi csüggedés nem ért. Nem is 1794 –1801 közöttfi] csüggedés íratta velem az Ódát. - Sonettemnek minden sora vocálison végződik, és mindenik endecasyllabikból áll, 's a' terzettek is a' szerint vannak írva, a' hogy az Olasz írja. Eggy szóval ezen Sonettem azt akarja mutatni Magyarjainknak, hogy millyen az Olasz Sonett. — Doromb, dromb, nem tudom ismeretes szó e nálatok. Német nyelve ez: *Maultrompe.*

Ujhelybe kell indúlnom, Lovaim fogva vannak, 's végzenem kell. Egész levelem mutatja nagy sietésemet. De tarts kimentve. — Élj szerencsésen.

A' CSÜGGEDÉS.

Reményem eltűnt — mint mikor a' torony
Lámpája az éjnek vad zivatarja között
Ellobban és a' Csüggedőket
A' habok újra veszélyes örvény

'S egekbe nyúló fergeteges szikiák
Közzé ragadják. — Óh ti, Hatalmasok!
'S te, te nagy és jó Júpiter, ki
Teljesedésre hozod tilalmat-

Nem szenvedő végzéseidet! tehát
Hijába bízám bennetek? hasztalan
Nyújték fel újabban könyörgő
Öszveredőlt kezeket felétek? (Zusammengefaltete)

Méltatlanoknak még soha nem leve
Az égiektől támogató segéd.
Tűrd a' mit illik tűrnöd. Itt lesz
A' gonoszokra kemény Fenyítő.

Bizonnyal itt lesz! — néha sietve jön,
Sántítva többször; — 's hozza kezében az
Élesre-fent pallost, 's az ingó
Csésze sülyed, 's bukik a' hitetlen.

Villogj te nékem, mennyei j ó T a n á c s!
'S vezérlj az éjnek kétes homálya köztt.
Ím lobban a' láng, a' homály fut —
Lelkem örülj! közelít az óra!

Gróf Was Sámuelné nevében és kívánságára, hogy férje sírkövére, vagy másuvá, péld. ok. kertben metszethessék.

Elmaradás, te vagy a' keserű! Ah eggyütt halni
'S a' szeretett férjjel szállani sírbe nem az!
Ezt kértem, 's nem adák-meg az Istenek. Így lön ezentúl
Nékem az élet halál, bánat az édes öröm.

Szirmay Jánoshoz, Kerekrétre Sárosban, ki németül ír Sonetteket.

Olasz dalt német d r o m b hoz énekelni —
Melly gondolat! — Az ének' lágy hangzatja
Elbájolja a' fület, a' dromb szaggatja.
Ki tudna bájt 's kínt eggyütt elviselni.

'S dörgettyűd még is tűzbe hagyja kelni
E' fásúlt szívet, Erato' magzatja!
Mert hogy te az vagy, e' szent ág mutatja,
Mellyből itt látom fürtjeidet feselni.

Óh hagyd a' drombot, 's térj a' szebb ösvényre,
Hol nem fenyőt fog Múzsád födre szedni!
'S halld mit jövendől rólad mézes ajka:

«Fiamnak vágyást adtam tiszta fényre,
'S intéseimnek légyen kész engedni,
'S ő lész az újabb Himfy, az újabb Dayka.»

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2388.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek,

Széphalom, den 9. Febr. 1813.

Theuerster Freund,

Ich rechne auf Ihre Freundschaft und selbst auf Ihre Billigkeit, dass Sie mit mir wegen meinem ungewöhnlichen Schweigen jetzt Nachsicht haben werden. Das Gewirr von Geschäften, in welche mich der Tod meiner Mutter geworfen hat, und meine sehr geschwächte Augen halten mich von dieser mir so angenehmen Pflicht ab. Bey Kerzenlicht arbeite ich nichts, lese ich nichts, und beym Vorlesenlassen geniesse ich das, was ich selbst gelesen hätte, nur halb. So vergehen mir die Abende in Träumereyn, oder in poetischen Versuchen, von denen ich hier drey Proben beyschliesse. Haben Sie die Freundschaft das Blättchen Herrn Superintendenten Kiss nicht mit dem Brief, den ich *blos für Sie* diesmal schreibe, sondern nur mit dem an ihn gerichteten Blättchen zu überschicken.

Ihr letztes Schreiben vom 6. Jänner hat mich tief gerührt. Die Kränkung des seine Collegen nicht achtenden Mannes hat Ihnen wehe thun können, aber auch sehr wehe gethan. Wenn Sie doch endlich in der Lage, oder doch in einer ähnlichen, wären, in welche ich Sie hingewünscht habe. Das Amt in Hermannstadt, das vielleicht Sie erwartet, wird ein solches seyn, wäre nur Hermannstadt von Wien nicht so entlegen. Und Ihre Reise dahin mit Ihrer Frau und zwey kleinen Kindern und einem Säugling! Ich wäre nicht Ihr Freund, wenn ich Ihre Lage und die Stockungen in welche diese Sie setzen wird, nicht ganz fühlte. Berichten Sie mir doch bald, was Ihnen Herr v. Seiwert geantwortet hat.

Den 4. Febr. erhielt ich von Trattner die 15 geendigte Bogen von Dayka's Gedichten und meinem [!] diesen Gedichten angehängten nemus poeticum, durch die Post zur Einsicht. Die Ausgabe fiel sehr schön aus, und der Corrector *Helmeczy* hat fast alles gethan und erfüllt, was ich gewünscht habe. Auch dem Censor bin ich sehr verpflichtet; er liess mir Göthe's *Morgenklage* stehn. Jetzt werden Dayka's élete (statt Vorrede) und die vielen Namen der Pränumeranten gedruckt, welche gewiss über vier Bogen ausmachen

werden. Jetzt wünschte ich, dass Berzsenyis Gedichte und die unseres Kis, eben dort, und in eben dem Format gedruckt werden möchten. Das Publicum ist doch ein räthselhaftes Ding: auf velin hat Tr[attner] so viele Praenumeranten, dass ihm fast die gedruckten exemplare zu wenig sind, auch auf Dr[uck]p[apier] sind viele, auf Postpapier verhältnissmässig wenige. — D[ayka]s Gedichte erhielten also, trotz dem [!] unpoetischen, und nur romantischen und theatralischen Geschmack unserer Bücherkäufer, viele Praenumeranten, — Ihre Monum. Ungg. stocken! Wer hätte das geglaubt, wer erwartet! — Ich bereite jetzt den 2ten Theil der M. Régiségek zum Druck, und [arbeite] an Szirmay's *Geschichte der Familie Szirmay.* Wundern Sie sich auch hier. Eben der gebildete Szirmay János, der deutsche Sonette dichtet, das ist, Sonette in deutscher Sprache, der bittet mich, den Vorsatz dieses zu und herauszuschreiben, aufzugeben. — Graf Jos. Desőffy schreibt mir, er bleibe diesen Winter, wider seine Gewohnheit auf dem Lande. Er thut dieses wegen Oekonomie. Ihn hat das Patent zermalmt. Und wir alle, alle, in dieser Gegend, sind so ohne Geld, dass wir auch das allernöthigste nicht bestreiten können. Selbst Capitalisten sind ohne Geld, und leihen ist jetzt ganz u. gar nicht [möglich]. Ich nehme nichts à Conto aus Handlungshäusern für die Zukunft, und sage also dieses nicht als Klage: aber ich füge es als Erzählung bey, dass Ihr Vetter niemand mehr à Conto Waaren giebt. Leben Sie wohl, th[eurer] Fr[eun]d. Lesen Sie den Brief an Kis.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2389.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak.

Széphalom, Februarius' 9dikén, 1813.

A' mit Iskoláink tanítanak, hogy a' Nyelvbeli Vizsgálatokban az Etymológia, az Analógia, az Euphónia, az Úsus a' Törvény szabó, vagy, ha úgy tetszik, a' törvényszéket-tevő Bírák, azt én kitoldottam az Izléssel (így hajdan a' Pápay Sám. Munk. Recensiójában; 's most Beregszászi és Sipos ellen: Tud. Gyüjt. 1817. XII. K.)[1]

[1] A szerkesztők későbbi közbetoldása.

és a' Nyelvek Ideáljával. Uram Öcsém Főbirónak a' Nyelv' ügyében a' mint látom, a' NYELV' GÉNIUSZÁT teszi.

Nekem úgy tetszik, hogy a' Nyelv nagyon jól hasonlít az ég' ivéhez: ebben is a' színek úgy folynak egymásba, hogy a' szem meg nem kaphatja a' különbözés' határ-vonalait, de hogy más a' kék szín, más a' veres, más a' fejér, azt jól látja. Mind az etymológia, mind az Analógia, mind az Euphónia, mind a' Szokás, mind a' biztos és jó mívek szemlélte [!] alatt gyakorlott Ízlés, mind a' Nyelv Ideálja, mind a' Nyelv Géniusza tisztelést kívánhatnak: de hol az eggyik a' másika felett? azt sokszor csak az Ízlés határozza meg.

Horvát István nagy megelégedéssel, javalással vette Recensiómat Pápay Sám. Munkája felől, de az Ízlés curúlis székére azt jegyzette meg, hogy az nagyon *precario* ül a' Tribunálban, mert az gyakran csak makacskodik. — — Mi ollyak vagyunk mint az Adeptusok, kik mindég keresik a' Bölcsek' Kövét, 's arra soha sem akadnak, — talán mert az sehol fel nem található. Azt kellene látnunk, hogy a' Nyelvtudomány nem Mathézis; ebben hijában hozunk czirkalmat, 's itt nincs helye a' Problémák' feloldása' végén azt mondani el:

Q(uod). E(rat). D(emonstrandum).

Csak nézni kell azt, mint a' szivárványt, 's csudálni a' színek gyönyörű játékát, 's a' magunkban lakó (de igen is, iskolában jártatott) érzést kérdenünk, jó e így vagy amúgy a' Szó 's a' Syntaxis.

Uram Öcsém a' Nyelv' Géniuszát isteneli, mint én ezt is egyebet is, de nevezetesen a' Nyelvek Ideálját. Mit értek én ez alatt, elmondám a' Beregszászi' Recensiójának végelőtti lapján — azt, hogy a' szebb, világosabb, bővebb etc. etc .... legyen. Hát az én barátom mit ért a' Nyelv' Géniusza alatt? Azt én is értem, mert hiszen tisztelem is: de csak érteni nem elég. — — Wieland azon Munkájában, mellyet egyik Schólionom a' Beregszászi' Recensiója alatt említ, azt olly formán definiálja, hogy az az a' mód, a' hogyan egy Nemzet szóll vagy szóllhat — 's ez is szivárvány színnel vagyon definiálva

[Megjelent az *Élet és Literatura* 1829. évf. 307—309. lapjain.]

2390.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, d. 10d. Febr. 1813.

Kedves barátom,

Niedermannak azon órában írtam, hogy képeden a' Cravátot és gillét változtassa-meg, a' mellyben az ez eránt felhatalmazó levelet tegnap estve venni szerencsém vala, 's minthogy hozzá a' bizodalom' tónusán szóllhatok, azt az intést vetettem a' kérés mellé, hogy a' kívánt változtatás épen úgy ne gyanítassa a' *petit-maitre* forma Papot, mint a' begombolt mellyruha 's fekete nyakkötő eggy *búst* fogott volna azokkal benne sejtetni, a' kik nem tudnák, kit jelent a' kép. Én úgy hiszem, hogy N. igen is kész lesz teljesíteni a' kérést. — Miolta Bécsből megjöttem, két levelet e vagy hármat vettem tőle. Tudnillik Fáy János barátomnak azt a' tanácsot adtam, hogy a' Brocantőröktől venni szeretett Originálok helyett végye-meg Niedermanntól a' Rembrand' anyja' képét, melly szobájában függ, és a' mellyet N. a' Belvederből másolt-le, más öt darabbal eggyütt, mellyeknek szépségek felől nála kezes voltam. Fáy inkább ismér, mint hogy azt gyaníthassa, hogy az ő erszénye kárával akarok segíteni máson, 's bízik ízlésemhez, 's kért hogy bocsátkozzam N.nal alkuba. Elsütöttem a' mit Fáy óhajtott, 's N. oda engedi neki a' hat képet 500 új fnton, melly hat kép bizonyosan többet ér, mint sok azok közzűl, a' mellyeket a' szegény Fáyval némelly ravasz gazdagon fizettetett. N. úgy viselte magát, a' mint tőle vártam. Éreztette, hogy neki az alkudozás alkalmasként fáj, de első szóra mingyárt el is engedte, a' mit gondolt, hogy elengedhet. Nagyon szeretem, hogy N.nal a' történet öszve vezetett; eggy nyíltszívű, bolondságokat nem ismerő, csendet szerető, boldog és eggyszerü ember. Ha Bécsben laknám, ő szoros társaságom lenne. Midőn utolszor valék nála, megszóllított, hogy engedjem-meg hogy festhessen, ha ismét felmegyek Bécsbe. Óhajtani fogom azt. A' nálánál nagyobb-hírű 's rangu Festők nem azon igyekszenek, hogy h a s o n l ó t, hanem hogy s z e b b e n fessenek, 's az Aestheticai törvény szerént azt igen jól is teszik. De van a' nem szebbítő, hanem hasonlító festésnek is becse; amaz az idegeneknek tetszik inkább, ez a' barátnak, feleségnek, gyermeknek. A' Te őáltala festett képednek az az érdeme van, hogy lelke-

det a' maga saját mosolygó de melancholiásan mosolygó pillantatában festette. Lehetetlen arról a' képről gyönyör nélkül emlékeznem.

Tatay János Pesti Clericusnak leveléből értem, hogy épen e' hetekben festeték magokat Vitkovics és Szemere barátink is Dónát által Pesten. Horvát már Octob. festve volt. Jó dolgot teszen a' ki ezt nem halogatja, hogy képe barátinak megmaradjon, ha a' halál kikapná is közzülök. Berzsenyinek rézbe vésett képe hat nap olta van szemem előtt. Kérni fogom Trattnert, ('s ha jól jut eszembe, már kértem is) hogy a' Te képedet ne más vésse, hanem Neidl. Őtet én fogom a' metszésben igazgatni leveleimmel, 's arra veszem, hogy a' próbanyomtatványt mind addig ne küldje-meg Trattnernek, míg én nem látandom. Blaschke a' Berzsenyién nem úgy dolgozott, mint vártam. 'S a' rajzolás' titkaiba bé nem avatott B[erzsenyi] maga is nagy vétket követtetett a' costüm ellen is: dolmányra akasztatván a' t o r q u e s t, mellyet csak mentén hordanak, 's nem soha dolmányon. Ezen sok ember kaczagni fog. Óhajtottam volna hogy B.nek képe úgy menjen-ki a' Publicumba, a' hogy azt az ő versei által felmelegedett szív óhajthatja. De ezt már most késő óhajtanom.

Vitkovicsról szóllván, hadd dicsekedjem-fel, hogy ez a' szépelkü barátom megajándékozá a' fiamat Meséjivel. Miért átalljam megvallani, hogy ezt szépnek telem, holott ha más eránt tette volna is azt *barátságból*, szépnek telném? — A' név alatt hézagot hagya, hogy vessek alá valamelly mottót.

Ezt tevém:

Αιεν αριστευειν, και ὑπειροχον εμμεναι αλλῶν - etc.

De csak magyarúl:

Nőjj, kedves Csecsemő, 's múlj másokat hátra, 's atyáid'
Fényeket el ne borítsd szégyennel. *Iliad. VI.*

Horvát még sem lépett-be új hivatalába. Miért nem? azt Tatay feledé megirni. A' Zirczi Cistercziták' Apátja D r é t a Antal Rajnisnak Virgíli Georgiconát a' legpompásabb kiadásban akarja kiadni. E' végre megszóllíttatta R u s z e k által Tatait, hogy ez írná-meg mellyik a' legpompásabb Kiadása Virgilnek, deákban. Ez annyira járatlan az effélékben, hogy a' Heynéét nevezte. Tegnap megírtam Tatainak, hogy útasítsa Drétát a' Baskervillei, vagy Strassburgi 's Bodónii kiadásokra, mellyeket B i n z Antiquariusnál Bécsben megkaphat. De

édes barátom, a' Classicusok Magyar fordítói közzűl én az eggy Kisen kivűl még senkit nem leltem, a' kinek dolgozása nem pompás, de csak igen csinos kiadást is érdemeljen. A' dísz még inkább fogja éreztetni hibásságokat, 's ollyan lesz mint a' rossz festés széles aranyozott rámában. Sokat vártam a' Rajnis Virgiliusi Georgicájitól, mert 1786 olta dolgozgatott rajtok, 's rosszabb mint a' Szabó Aeneisze. Tatayt kértem, irná-ki nekem a' IV. könyvből azon ismeretes helyet: *Ipse cava solans aegrum testudine amorem*, hogy kivált az ismeretes *Qualis populea moerens philomela* etc. sorait láthassam mint fordította. Itélj érdeme felől:

Így nyög az árnyékos fák köztt a' fülmile, mellynek
Fészkéből a' durva paraszt keze földre lecsapta
Pelhöskés fiait! keserűl a' bús anya ágon
Űlve egész éjjel szomorún foltatja nyögésit
És panaszos szava' hangjával bétölti az erdőt. — Rajnis.

Én ezt, elkeseredve, hogy még Rajnis is igen rosszúl fordította, így próbáltam:

Mint mikor a' liget' árnya között a' fülmile gyászol
Fészkéért, mellyből még pelyhes kisdedit a' vad
Földmíves kiszedé, végig csattogja magányos
Éjjeleit gallyán, epedezve újítja siralmát
Szüntelenűl, 's a' tájt messzére eltölti keservc.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2391.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Széphalom, Febr. 12d. 1813.

Tisztelendő Úr, kedves barátom!

A' Homonnai Zsidó eránt utolsó levelemben írtam-meg a' kedvetlen hírt. Ha nem mondom is, érti az Ur, hogy szívesen fájlalom, hogy az Urnak nem szolgálhattam; szívesen azt is, hogy illy későn tudtuk-meg, hogy az Impostor nem találtatik. Pirulnék értte, ha ezt socordiából tettem volna: de a' Vármegye és egyszersmind Homonna

Ház Fiscálisa nekem olly barátom, hogy bizonyosnak tartottam, hogy felhajhássza, bizonyosnak, hogy ha az ember él, ott él, és substantiája van, a' pénz rajta meg fog vétetni. Hogy elébb nem jutott eszembe, hogy a' Tolerantialis könyvben tekintsem-meg, az nem hibám, ha az észbe-jutás és nem jutás, melly involuntarium, érdem vagy vétek gyanánt nem vétetik. — Az Ur Horátza helyett eggy más és igen jó Horátzot küldök addig míg magam eggy nagyobb betűjűt szerezhetek. Ha Mitscherlich a' magáét egészen kiadta volna már, úgy ezt mingyárt vissza küldhetném, de az övé csak az Ódákat foglalja magában. Szemeim annyira meg gyengültek, hogy apró nyomtatást nem olvashatok. Az Úréi még jók: szenvedje-meg az Ur, hogy az Úr nagyobb betűjű, de hibákkal telenden tele hintett Horátza még eggy ideig nálam maradhasson. Ha Horátz nélkül ellehetnék, nem tartanám meg engedelem nyerés nélkül: de mikor valami jut belőle eszembe, kivált mikor hasznát kellene vennem, el fognék nála nélkül akadni.

Sajnálnám, ha a' Debreczenből várt kender miatt várakozniok kellene lovaimnak. Bár csak indulhatnának hamar. Minap tévedésből itt marada az Annalisok és Ujságok csomója. Jól esett hogy ez az ember jött avagy csak ezért is.

Az Ur nekem semmit nem ír Kövérné Asszonynak elmúlt [?] férjhez menése felől. Szánom a' szegény Asszonyt és férjének emlékezetét, 's még jobban gyermekeit.

Mint van az Ifjú Asszony? mint a' kis Julis? Tisztelje az Úr nevemben. De hát az Ur nem fog e stólát fizetni? Feleségem ma elment Kázmérba 's csak Hétfőn jő vissza. Tiszteli az Urat 's Ifjuasszonyt barátságos idvezletével. Én maradok becses barátságába ajánlva.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz

A boritékon:[1]

Tisztelendő Fazekas István úrnak

Ér-Semlyén.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

[1] A boríték idegen kéz írása. —

2392.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Széphalom Febr. 19d. 1813.

Kedves barátom!

Olvassd ezen Ódámat. Nem mostani; de nem is épen régi mívem.

Reményem eltűnt! mint mikor a' torony' — —
[stb., mint a 2387. számú levélben.]

Ma indúl Pestre Magyar Régiségeim és Ritkaságaim II. Kötete. Ebben legelől a' Debr. Collegium Codexének Homiliáji állanak, magyar nyelven. A' XIV. században vannak írva, 's a' Debreczeni gőg nem engedte, hogy mása vétettessék. Averruncáltam a' sárkányt, 's a' Lelki-Pásztorok' híre nélkül közel 100 paginára valót leírattam. Majd meresztenek szemeket.

Második darabja: Judicium de Cometa 1468 ad Math. Regem Hwngarie, per Martinum Archidiaconum S[a]g[ra]bien[sem ?] Ecclesiae compositum. —

3dik a' legelső magyar Calendarium.

4. Ribinyi Oratio de Cultura Linguae Hung.

5. Teleki Jósef Elegiája Toroczkainéra.

6. Birkenstock és Teleki Domonkos a' Sándor Leop. halálára.

7. Magyar első Sonettek.

8. Epistola Berzsenyihez. (A' Magy. Verselés Története.)

Toldalék 10 darabban és IV. Réz tábla ezeknek neveikkel:

Tab. I. Maria Theresia — Kaunicz — Eszterházy Fer. Cancell. — Pászthory — Kalocsai Érsek Szécsenyi Pál 1702.

Tab. II. Bocskay István. Báthory Gábor. Rákóczy György. Kemény János, Rákóczy Ferencz II.

Tab. III. Ráday, Bároczy, Barcsay, Bessenyei, Orczy, Ányos, Molnár János, Rát.

Tab. IV. Rájnis, Szabó Dávid, Révai, Virág, Kis, Berzsenyi, Dayka, Kisfaludy, Csokonay, Verseghy,

Wartung Lutherus[1]
1519.

[1] E két szó és számnév régies gótbetűkkel írvák.

Én azt hiszem, hogy Te, kinek lelke azt érzi, azt óhajtja, azért könyörög, a' miért az enyém, ezt örömmel fogod látni.

Még eggy újságot.

Szirmay Jánoshoz, ki Sonetteket német nyelven ír. (ez a' Sonett egészen az olasz Sonett formájára van írva; minden sora vocálison végződik, minden sora 11. Syll[abájú].)

Olasz dalt német d r o m b h o z énekelni —
[stb., mint a 2387. számú levélben.]

Élj szerencsésen. Ezt adassd-meg Tóth Fer. Professornak. — Octoberben Bécsben valék. Novemb. megholt a' 73 esztendős Anyám. Martiusban osztozunk. Ezek a' miket Veled tudatnom ille. Feleségem ismét anya lesz. Gyermekeim élnek. —

[Eredetije Zádor Gyula min. tanácsos birtokában volt.]

2393.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Széphalom Febr. 21. 1813.

Édes Klárim,

Tegnap az az szombaton estve már első álmomat kezdtem aludni, midőn a' sár és víz miatt későn jövő cseléd felköltetett, 's hozza Postáról a' Péchy Imre levelét de dato 13. Febr. Azt írja, hogy Pestet csak Jósef napkor fogja elhagyni, tehát adjak hírt erről testvéreimnek, hogy akkor tájban gyűljünk öszve Semlyénben. — Én azt látom előre, az az attól rettegek, hogy kétszer fogjuk tenni az útat, most is ebben a' nagy áradásban, és sárban; 's ha az alku és eggyezés el nem sül, Martiusban másodikszor. Ez pedig nem csak alkalmatlan 's költséges 's kedvetlen, hanem káros is lenne. Azért azt végeztem, hogy ma reggel meg írom levelemet mind hozzád, mind Munkácsra, beküldöm Regmeczre, 's ha ott jónak látják, menjen az ezen változást jelentő levél hozzátok késedelem nélkül. — Én azt hiszem, édes Klárim, hogy a' mostan Semlyénben való öszvejövetel elmúlása Kedves Bátyám Uramnak, kit szívesen tisztelünk mind ketten, 's néked kedves lesz. Péchy 30dik Martius tájára hív öszve Semlyénbe. Jelenjünk-meg előbb, hogy az alku felől tractálhassunk. Ha elsül, nem lesz reájok szükségünk. Ha el nem sül, mint Dienes

írja, nem tehetünk egyebet, mint mással ítéltetni-el, a' mi eránt magunk eggyességre nem lépheténk.

Ezen Febr. 27dikén tartott volna terminusunk elmúlásán én nem csak a' felette rossz út miatt örvendek, hanem azért is a többek között, mert nem kell kétszer kiállani az ott létel alkalmatlanságait. Ide zárom a' Julis most napokban vett levelét,[1] hogy lássd, ő mint gondolkozik a' gazdasszonyság terhei felől. Osztozatlanok lévén Regmeczen, minden testvér úgy van o t t h o n mint itt 's Pásztthón. De a' delikatessz még is sokat kíván ott a' hol valaki már lakik, a' mit nem kíván ott a' hol senki nem lakik, és a' hol minden tekintetben eggy formán van mind a' hét testvér otthon. Ez indított engem arra egyedül, és nem a' gyanított ok, hogy Regmeczen ne, hanem Semlyénben gyűljünk öszve; de erről nem szóllok többet, mert időm sincs, sietve akarván küldeni széljel a' leveleket, osztán Ruszkán létemkor ez eránt tökéletesen megvilágosítottalak. A' melly szerencsés ott voltam, épen olly szerencsés voltam visszajövén tőletek Miklós eránt. Ezt örvendve irom. —

Semlyénből kedden késő estve jött fel kocsim, és a' Vók Péter szánja. Azt mondja ez, hogy azért nem hozott többet 8 pulykánál, mert csak annyi fért a' ketreczbe. De meg van a' másik 8 is. Úgy is megyen alkalmatosság le holmivel, 's akkor felhozzák a' hátra való nyolczat is; a' Malom kész volna, de nincs kő belé még. A' Molnár már kész a' maga munkájával. Mihelyt kész lesz, elküldöm. Sajnálnám, ha későbben fognád venni mint vártad.

Élj szerencsésen, édes Klárim! Ölelünk mind ketten, kedves Bátyám Uramat újra tiszteljük, csókoljuk, hasonlóképen gyermekeidet is. Ajánlom magam barátságodba.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2394.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Febr. 21d. 1813.

Kedves barátom!

Már feküdtem, 's első álmomat aludtam, midőn a' cseléd, kit postára küldöttem vala, a' nagy víz és sár miatt elkésvén, érkezék.

[1] Nincs mellékelve.

Melly örömest hagytam abba az álmot, mint örvendettem hogy felköltének, midőn leveledet 's a' Tatayét, 's a' Tiédben a' Jelentést Báróczynak Minden Munkáji eránt 's a' Dayka három ívét megpillantám 's gyengélkedni kezdő szemeimmel nem gondolván, egészen végig olvasám! Köszönd-meg Trattner Úrnak megbecsülhetetlen jóságát, 's kérd, hogy Báróczy eránt tett Jelentése elébe engedje azt tennem, a' mit itten olvasandasz. Én azt hiszem, hogy a' mit itt mondok, sokakat reá bírand a' Praenumerálásra. Jól történt, hogy Daykának elébe nyomtatjuk neveiket! Sok ember nem tenne jót, ha hiúsága reá nem buzdítaná. Éljünk köz haszonra az emberiség' gyarlóságával.

A' Báróczy' képe holnap által lesz adva Vojnovics Miklós Ujhelyi Kereskedőnek, kik [!] épen indúlnak Pestre. Azt és a' már kezekben lévő csomót által fogják adni a' Pesti Görög Plebánusnak, kinek nevét azért nem nevezem, mert elfeledém a' Praenumeransok közzűl kiírni. Görög hitű embert oda ille útasítanom, hogy úgy ne járjak, mint midőn eggy Ér-Semlyéni Árendás Zsidónk által a' Dayka' Variantjait küldém-meg Vitkovicsnak 1810. — Ez az Ujhelyi Kereskedő ma akart indúlni, ugyan ezért ma virradtakor küldém meg neki a' tegnap estve leveled vétele előtt már lepecsételt pakétet, mellyben

Egyv. Irásimnak IIIdik Kötetét,

M. Régiségek Ritkaságok IIdik Kötetét,

eggy Pakétet Pápai Prof. Tóth Ferenczne k

vészesz minden levél nélkül. Azt hiszem, hogy M. Régiségeim Kötete Téged nagy örömmel tölt-el, és hogy mindent el fogtok követni, Horvát és Te, hogy minél előbb megjelenhessen. Mi sok jó van benne! Prof. Vályi Nagy Ferencz nálam tölté Susána napját, melly az ő feleségének *neve napja*, az én feleségemnek pedig, mint Szemerének is *születési*. Olvasta a' MS., 's nem győzött eltelni azokkal, a' miket benne mondok és adok. Azt és Emiliámat 's Minnámat add által Censorunknak, 's jelentsd neki, hogy Emilia és Minna (a' mint Olivának hátúl álló jegyzése mutatja) már meg nyerte a' Bécsi Censor' engedelmét. Itt csak tisztázva van. De osztán ismeretes mind a' két darab arról, hogy szabadon játszattatik theatrumainkon. Igy nem késend, reá irni ha kell, engedelmét.

Gyönyörrel olvastam a' mi Daykának életében áll. De hát a' Quackerek mint veendik? Tiszt. Báthori Gábor Uram mit mond vallyon reá? Nézzük-el, eltaláltuk e, vagy nem, a' Publicum kedvét Daykával és a' Berekkel. Vályi-Nagy azt mondja, hogy a' Berek a'

könyv' dísze. Elhiszem, mert sok isteni darab van benne görögből, németből, olaszból fordítva; de csak akkor hiszem, ha Daykának dalait feledni találom. Dayka 28 esztendős vala mikor elholt, 's e n n y i t hagyott, és i l l y e k e t. Mit én ősz hajjal! —

A' Posták rendetlensége megfoghatatlan. De nem értem hogy' panaszolkodhatom. Pestről jövő leveleim, újságaim nem késnek. Ti az enyéimeket mind nem is vevétek. Febr. 4dikén vettem Daykának íveit, a' Berekéit talán 2 postával azután. Mingyárt ment lángolva, örvendve írt levelem hozzád és Trattnerhez a' Variansokkal 's Praenumeransokkal, 's az néktek Februariusnak még 13dikán sem vala kezetekben. A' Te nevedre adreszált borítékben írtam Horvátnak a' Debr. Codex kiiratása eránt. Hallgatsz, és így nem vetted. — Meg nem fogom, ez miként eshetik.

A' Variansok ha még le nem volnának nyomtatva, az Index után is állhatnak.

Nem hiszem, hogy Dónát engem el nem talált. A k a r t, mert engem [ő] és az ő szépleikü felesége megszerettek, mint én meg őket; 's a' kezdet igen szerencsés volt. Azt hiszem, hogy Kultsár és Vitkovics nem szerencsésen ítélnek. De oh melly igen örvendek, hogy a' Triás van jól eltalálva! Bár Te 's Tatay és kivált a' hamarább elhalható Virág festetnétek magatokat! Kreutzingernek képét tartsátok-meg, míg eránta újabb rendelést teszek: de őrizzétek a' legyektől, 's még inkább attól, hogy karmolást 's szakadást kapjon.

A' L é n y neve az *Ens*nek excellens. Én bizonyosan fogok élni vele. De az effélét nem *eggy*nek szabad tenni. Nyerd meg reá Szemerét és társainkat. Ha ők akarandják, donabitur vox civitate.

Nem gondolok vele, ha Institórisz fel nem vállalja is Egyveleg Irásaim kiadásokat. Még két Kötet van nálam. Minél elébb lehet leküldöm. A' Báróczi képe mellett leled Flórát és Tódort. — Maradj barátom, kedves Helmeczy, 's érezzd, melly örömöket nyujt nekem ez a' Te barátságod. Daykából az engem illető exemplárokat vedd által és küldd-fel. Küldhet Trattner Ur ezeken felül tíz exemplárt Posta papirosra. Eladatom Patakon, 's a' pénzt venni fogja első alkalommal. Küldj vagy 5 exemplárt a' Szabó Aeneiséből is. Boldog ő, hogy Pyber a' barátja. Élj szerencsésen. —

Vidánkat kérd, nagyon kérd, hogy a' nekem ígért Primás Barkóczy subscriptiójával ajandékozzon-meg. Nyugtalanúl várom. 'S ha teljesitette volna, most rézbe volna metszve.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2395.

Vitkovics Mihály – Kazinczynak.

Kazinczy Ferenczneк
Vitkovics Mihály
barátságos Idvezletét!

Betses soraidat vévén, elsiettem Kilián Urhoz, letenni a 98 forintot; de ő kezembe adá a Cotta Vexlijét, mellyben az adóságod 105 f. 46 xr. Conventio pénzben tétetik ki. Sőt Cotta azt írá K[ilián] Urnak, hogy más pénzben ne is vegye fel, hanem húszasokban, vagy a mértéket megütő aranyokban. Ennélfogva adóságodat le nem fizethettem. E Levelemnek vételével, kérlek, méltóztassál utasítást adni, mit tselekvő legyek. A két övet próbáltam 150 f. váltóban eladni, de sokkal kevesebbet adogáltak. Megbetsültettem tehát jó ösmerős Gombkötő által: az aranyost 80 f. legfellyebb, a másikát 20 fl W. betsülte: de annyiért sem adhattam el. Én az elsőt 80 f. megtartom; a másikát valami módon majd eladom. A számodra megvett papirosért 14 f. 30 xr. váltóban adósom vagy:

Egyéb aránt, a Conventiós pénznek mostani cursusa 140 fl: Pesti vásár előtt mindenkor alább szokott szállni: Azért, ha gondolod, még mostan hamarjában kell a huszasokat megvásárolni. Mind ezek iránt hamar tudósításodat elvárom.

Azt már, hogy Donátnak ültünk, Tatay Úr' leveléből értetted. Mind kettőnket a szóig talált el. D. egy derék tudós ember. Az asszony megérdemli, hogy felesége. Köszönöm én is, Szemere is, hogy az ülésre buzdítottál. Tanúltabb kéz nem rajzolhatott. Mostan igen sokan ülnek neki. Mind e mellett meg kell azt is vallanom, hogy se Te, se Horvát a kitsiben el nem vagytok találva. A Foverotatoszom, a ki Téged, mint tisztelt felejthetetlenét, édesen csókol, Képedet Kováts Doctoréhoz hasonlította. Ugy veszem észre, hogy a kitsiben Donát nem szerentsés, és ezt szeme gyengeségének tulajdonítom.

Dajkánk már elkészült. A praenumeransok' lajstroma tegnap készült el. Ezen a Munkán Trattner sokat fog nyerni. Kis előtt, valahányszor Boltyába bekukkanok, ezt a nyereséget emlegetem azért, hogy sok hazugságait büntessem.

Horvát Posonból megérkezett, és a sok Misemondó könyvet

elhozta magával. Nem olly bőséges vala buvársága, mint előre gondolta. Ő még a régi hivatallyát folytattya, minthogy a Resolutioja még meg nem jött.

Szemere Péczelen gyászol és dalol. Meséimet mind ekkoráig nem vettem. Kívánva kívánom látni, mint vetkőztették le pogányságokat keresztelésed által. Vásárkor, ha Új helyről jönne valaki, utasítsd hozzám, mert akkorára sok küldeni valónk leszen. Élly boldogúl Kedveseiddel, 's bennünket, kik általad élni sietünk, tovább is szeress! Pesten Febr. 23ikán 1813.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2396.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Széphalom Febr. 28d. 1813.

Édes Klárim,

A' malmocska végre elkészült, 's küldöm örömmel. Értem én azt, édes Klárim, hogy gyakorta a' kicsinységekhez eljutás nagyobb örömet ád, mintha valami nagyhoz jutottunk volna: de miként keseredhetél-el annyira, hogy ennek elkésése 's a' pulykák fel nem hozása arra a' gyanúra vitt, hogy eggyike 's másika *parancsoltatott*, azt ugyan nem értem. Az affélét nem rólam nem kellene feltenned, a' kivel egymást mind eddig nem csak testvéreknek, hanem barátoknak is néztük, de minekutána az Anyánk halála olta Jósi megszünt testvéreinek urok lenni, még öróla sem. Melly könnyű volt volna péld. ok. azt hinni, hogy a' Semlyénbe menő Vók fijai megszokott szófogadatlanságból, vagy mivel a' ketreczet 16 pulykára valóban szűknek találták, hagyák ott, és nem parancsolatból. Én téged Ruszkán arra kértelek, hogy ha magunkat gyanu által érezzük megkörnyékezve, mondogassuk magunknak, hogy ezer meg ezer esetekben tapasztaltuk, hogy a' legigazságosabbnak látszott gyanú is üres gyanu szokott lenni, 's igyekezzünk azt elfojtani míg az idő a' homályt eloszlatja, 's a' gyanu bizonyossággá válik; leginkább ne engedjünk pedig vastagságokat, mert azok ha nem igazságtalanok is, legalább igen illetlenek, sőt rútak. Vastagságokat mondani nem nagy mesterség, 's arra juttassuk e magunkat, hogy eggyikünk a' másikának

illyeket mondjon? Az valóban szép volna. Már egynehány leveled közel járt hozzá 's hallottam már tőled azt is, hogy a' fiúk a' jószágban kuruttyolnak, 's többeket efféléket. — Neveted a' levelemet, 's mikor nem nevetheted, rendesnek leled. Várjuk csendesen, édes Klárim, míg mindnyájan benne kuruttyolhatunk, 's vádoljuk azt, a' ki a' dolgot tartóztatni fogja, ha lesz valaki ollyan a' hét között. — Én is el vagyok keseredve, azt látván, hogy nékem Klári osztogat falatokat, mellyen nem csudálkoznám, ha Jósi osztogatná, 's elkeseredésem elkevélyít, a' vádakra magamat eggy szóval sem mentem. Becsületes embernek az efféle nagyon fáj.

Péchy Imre Bátyánk Pestre azért ment, hogy az Alföldi atyafiságnak eggy Processusát referáltassa ezen terminuson. A' Kir. Táblán referáltatta, 's ott elveszténk. Ezen terminuson akarja revideáltatni a' Septemvirátuson, 's azért késik. Azt jelentette a' nékem írt 's szombaton éjszaka már ágyban vett levélben, hozzá tévén, hogy Martzius 20 táján érkezhet haza; hogy úgy, ezt tudván, dolgainkat a' szerént intézhessük, hogy megjelenhessünk, hozzátévén, hogy szebb lesz, illőbb lesz, alku 's eggyezés által mint Compromissum által. Nem terminust praefigált tehát *Martz. 20dika tájára*, hanem akkori itthon létét tudatta velünk 's elkésése okát. Te édes Klárim, ezen jelentésen is felakadsz, 's azt, a' ki eleget volt Bíró, azzal vádolod, hogy nem tudja, mint kell napot rendelni. Péchyben van e osztán a' hiba, vagy a' te elkeseredésedben? — A' Péchy levelét akarod látni. Közdologban volt írva a' német nyelven írt levél is, 's neked ellenedre volt, hogy a' Regmeczi két testvérrel közlöttem. Illyen a' Péchyé is. 'S melly könnyű feltenni, hogy valamint Péchynek azon levelében, mellyet olvastál Ruszkán, volt eggy csak magamat illető paragraphus: úgy lehet eggy csak magamat illető ezen most vett levélben is. Ne engedjünk a' gyanakodásnak, a' keserűségnek többet mint illik. Én láttam, hogy szenvedsz, 's elébb azon levéllel igyekeztelek megcsendesíteni, mellyet Szakál Úr emlegetett örömmel, azután általmentem, 's olly reménységben jöttem el Ruszkáról, hogy újabb megnyugtatásra szükség nem lesz. Az felette kedvetlen munka; mert a' ki engem gyanúba veszen, érezteti, mit teszen-fel felőlem; azt pedig én a' mennyire tudom sem tőled, sem akármelly testvéremtől nem érdemlem. Jobb ha önn magunk csendesítgetjük-el magunkat, 's egymást az illetlenségek 's világosan sőt tűzzel kimondott vádakkal el nem keserítjük, el nem hidegítjük.

Két egymást szerető testvér mint én és te 's te és én, remélhetik az eggyezést. Ha remélheti e az ember nem két hanem hét testvér között? kivált midőn Péchynek Álmosdon, nekünk Semlyénben Julis, és osztán Susi is, megmondta, hogy nem *eggyeztető* kell, hanem *bíró*, 's ezt akkor, mikor Miklósnak elérkezése előtt *én*, azután *Miklós* is, kerültük a' Compromissumot, 's magunkban óhajtánk dolgainkat elvégezni. Én óhajtom, de félek, hogy a' próba el nem sül. Ha el nem sül, az elmék még ingereltetni fognak: melly káros minden tekintetben. Úgy Compromissumra szorúlunk; úgy haszontalan volt volna mostani lemenetelünk, mert Martziusban ismét le kellett volna menni. Ezért írtam utolsó levelemben, hogy mi a' kik itt vagyunk, (Péchynek levelét vévén 's tudván, hogy ő Álmosdon nincs) már nem megyünk. Ha Regmeczen volt volna a' Concursus, Dienesnek és Susinak kellett volna feljönni, és így más szenvedte volna azt az alkalmatlanságot, a' mit Semlyénbe menvénle, mi szenvedtünk volna, te és mi hárman; mert Julisnak a' két út alkalmasint eggy. De látod a' Dienes leveleiből, hogy ő az alkut csak úgy próbálja, ha azon esetre hogy az el nem sül, azonnal a' Compromissum lát munkájához. Ezt írja nekem is, 's mint te írsz az elkeseredés tónusában, ő is kifakadással nem énellenem, hanem teellened. Mi jobb? nekünk lemennünk, vagy a' Bírákat is felhozatnunk? Nem titkolom 's nem titkoltam, hogy nekem a' Regmeczen való öszvegyűlés nem kedves. Okaimat tudod; pirúlás nélkül vallhatom-meg. De ha eggyütt lévén mind a' heten azt végezzük, hogy Regmeczen gyüljünk öszve, minden vonogatózás 's minden neheztelés nélkül megyek oda. Míg magamon áll a' kedvetlen helyen való megjelenésem, addig ugyan kerülöm az oda menést. Te a' mint látom, Petneházán nem voltál, és így illő mondanom, hogy ott nincs ház, a' hol öszvegyűlhessünk. Vagy csak ezt is azért mondod, hogy elragadott a' keseredés? Édes Klárim, én ellened magamat az elkeseredés által elragadtatni soha nem fogom, hanem vagy szeretettel szóllok, vagy elhallgatok. Az utolsó nékem kimondhatatlanúl fogna fájni, mert én azt hittem, hogy holtig barátok maradunk, sőt gyermekeinkben még holtunk után is. — Sophie mind magadat, mind Kedves Bátyám Uramat velem eggyütt szíves szeretettel tisztel, csókol. Úgy gyermekeidet is. Az enyémek csókolják kezeiteket. Adieu édes Klárim.

Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2397.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Széphalom Febr. 28d. 1813.

Angyali szívü kedves gyermek!

Rég olta nem irtam sem Nagysádnak, sem imádott Anyjának, sem Lajosnak, sem Döbrenteinek. De kinek irtam ennyi és illy kedvetlen történetek közlt a' millyeneket az Anyám' halála 's készülő osztályunk vonsza reám? Nagysád tudja, hogy róla gondolkoztam, ha hallgattam is, 's azt elégnek veszi. Csókolja Nagysád az én Süsiem' kezeit, jelentse, hogy Vay Ábrist illető levelét közlöttem, de arra semmi választ nem kaptam Ábristól, kit Jan. 3dika eggy Péternek keresztelt fiu teve atyává. Ölelem a' Thalie barátnéját és a' kis Stanzit is, 's Lajosomat 's Döbrenteit. Ez a' jövő holnapban fogja venni a' Kenyérmezei dalt azon pakétban, melly Nagysádnak pecséteket, Lajosnak Aestheticai Epigrammákat viszen.

Esztendeje hogy irni kezdém Nagysádhoz Epistolámat. Az a' fenn tűz nem eggy gyenge lyánykához irt levél' tónusa. Osztán minden ódai fellengzés mellett nagyon prózai; es ist aus der wirklichen Welt herausgerissen; az pedig nem poetisch. Én azt óhajtom, hogy a' szép és virágában élő leány tőlem virágot, ideálischi terméstvegyen. Imhol a' kezdet. Ha ötven Epigrammára lesz vive, nyomtatásban veszi Nagysád.

MEZEI KOSZORU. (Feldblumen.)

GRÓF GYULAY CAROLINÁNAK.

Kerti virágoknak remegünk tartatni magunkat,
Istennénk kegyeit nem pazarolta reánk.
Minket az aljas rét, 's eggy szűk völgy' keble, 's az árnyas
Erdők, 's e' kisded csermelye' habja nevelt.
Lolly ide jár, szedi kincseinket, 's koszorúba kötözvén
Hordja a' szép mellynél 's üstöke' fürtjeiben.
Flórai nép, mosolyogva fogadd vendégedet; ím jön! —
Boldog az, a' kit az ő jobbja szeretve fog-el!

2.[1]

Szép vagy, rózsa; de tündöklesz 's tündökleni kívánsz.
Büszke, te nem kellesz; mert maga Lolly szerény.

3.

Tiszta vagy és szép vagy, liliom; de homályba borítsz mást.
Nem kellesz te, kevély; mert maga Lolly nem az.

4.

Atyjának sírjére Lolott szent könnyeket önte,
'S a' könnyből te levél, lengenye, gyenge virág.

5.

Lotti, Lolott és Lolly nekem neve az édes lyánynak.
Változtatja hevem a' nevet; ő kecseit.

Ezek a virágok, édes Lolott, görög illatúak. Nur ein fein fühlender Geruch empfindet ihren Duft. És épen ez teszi a' mívet poetai mívvé. Nézzük mind ezt német nyelven.

Kranz aus Feldblumen.

Wir sind bescheiden uns für Gartenblumen auszugeben. Flora, unsere Göttin, hat ihre vorzüglichere Gaben auf uns nicht verschwendet. Uns hat die niedrige Wiese, und der Schooss eines schmalen Thales, und schattige Wälder und ein kleiner Bach genährt. Lolly pflegt hier zu wandeln, pflücket unsern Reichthum, bindet sie zu Strauss u. Kranz, u. würdiget uns an der schönen Brust u. an den Locken ihres Hauptes zu tragen. Auf, Geschlecht der Flora, empfange sie froh, denn sie kommt. Glücklich, dem sie ihre Hand liebend reichen wird. —

[1] Az előbbi nincs megjelölve számmal.

2.

Rose, du bist schön: doch du prangest und hast den Wunsch zu prangen. Stolze, Lolly mag dich nicht: denn Lolly ist bescheiden.

3

Lilie, du bist schön, du bist rein, aber du verdunkelst deine Geschwister. Neidische, Lolly mag dich nicht; denn neidisch ist Lolly nicht.

4.

Lolly liess das Grab ihres Vaters mit heiligen Thränen der kindlichen Liebe nass werden. Und aus den Thränen wardest du Mayblume (gyöngyvirág), zarte Blume.

5.

Ich nenne das süsse Mädchen bald Lotti, bald Lolotte, bald Lolly. Meine Gluth wechselt ihre Namen, wie sie selbst ihre Reize.

Bár csak az én Döbrenteim arra vezette volna Nagysádat, hogy minden Olvasásai köztt Göthe volna a' favorija [!], 's az ő lelke válna lelkévé Nagysádnak. Melly sokban marad hátra, a' ki őtet úgy nem érti, mint illik! Nekem az minden kevélységem, a' mit compliment gyanánt hallék e' napokban, hogy az én verseimet **kevesen** lelik szépeknek. Soha ennél nagyobb megtiszteltetésre nem vágytam. Higyjen nekem Nagysád, a' Wesselényihez 's Csereyhez írt Epistolám, melly olly sok szeretőkre talált, nem ér annyit mint ez a' két sorom, mellyet nem győzök eléggé szeretni a' maga Zartheitja miatt:

Távol vagy mindég 's mindég közel, Eddy! Szemem lát,
Hall fülem; ah de karom, Eddy, hijába keres.

Vagy ez:

Elmaradás, te vagy a' keserű! Ah, eggyütt halni — —
[stb., mint a 2387. számú levélben.]

Ezen verseimet, kérem Nagysádat, közölje Döbrenteivel és a' mi Lajosunkkal. Daykának versei kijöttek. Köszönöm Nagysádnak, hogy neve a' Praenumeránsok között megjelenhetett; 's ajánlom Báróczynak *Minden Munkájit* is, mellyeket 8 Kötetben most adat ki általam Trattner. Tegnap küldém-le hozzá Báróczynak képét, mellyet nekem maga ajándékozott. Életét az I. Könyv előtt fogja venni az Olvasó. — Ha 200 Praenumeráns nem lesz, Trattner hozzá nem fogat. Kénytelen leszek mindenfelé írogatni, hogy a' szándék segélltessék.

Olvasta e Nagysád a' Wieland' temetését? olvasta e Ő Nagysága? — Áll az a' Decsy Magyar Kurirjában is. 16 Szabad Kőmíves vitte a' testet a' sírig, 's a' holtra fel vala kötve Kőmívesi köténye. Öreg korában vetette fel magát a' Társaságba, 's érzette mit tesz Kőmívesnek lenni. — Boldog föld, a' hol az emberiség' legszebb öszvelánczoltatása nem tartatik veszedelmesnek!

Dr. Gyarmati Urat valóban szép verseiért és azért, mert szereti az én Lolottomat, nagyon, nagyon szeretem. — Éljen szerencsésen Nagysád, kedves anyjával, kedves testvéreivel, kedves barátjaival.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2398.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Kedves barátom,

Az Urnak, reménylem, tegnap estve kezébe ment a' Fiscális Dókus és Fő Szolgabiró Szirmay Tamás Úr levele az Originalis Contractussal. — Most itt küldöm a' Dayka Verseinek Correctúrai Arkusaikat. Olvassa-meg az Ur a' Dayka életét; nevezetes holmi van benne. A' Pesti Vásárkor most már árúltatni fognak az exemplárok. A' kép még nem volt le nyomva mikor ezt vettem. —

[H. és é. n.]

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2399.

Kazinczy - Kis Jánosnak.

Széphalom, Mart. 4d. 1813.

Kedves barátom!

Közlöm itt a' mi Szent Györgyinknek eggy levelét, inkább akarván, hogy a' mi ebben áll, ő mondja mint én, 's tudván, hogy kínjainak elmúlásokon Te szíves részt fogsz venni. Sok embernek nem rossz a' szíve, hanem az a' baja, hogy lelkét nem tudja occupálni, 's így másokat gyötör merő unatkozásból. A' mi szegény barátunk, a' mint gyanitom, ennek volt áldozatja.

Én tizennégy nap alatt ismét Biharba megyek, 's talán megkészül osztályunk. Heten vagyunk, 's melly különböző testvérek! Könnyen eshetnek historiáink. Sok készületek vannak; én nem teszek semmi készületet, mint azt az eggyet, hogy semmi rútat nem fogok elkövetni; sőt azt, hogy ha okom lesz reá, megbosszúlom magamat — szép cselekedettel szégyenitvén meg azokat, a' kik rútat akarnak tenni. 'S volnék csak gazdag, mint némellyike ezeknek a' kapzsiknak!

Engem megint megszálla a' verselés lelke. E' napokban eggy kis változás foga-elő, 's az Anthologiát, 's Göthét olvasgatám. *Platónak* ezt a' distichonát: *την ψυχην, Ἀγαθωνα φιλων, ἐπι χειλεσιν ἐσχον. Ἠλθε γαρ ἡ τλημων ὡς διαβησομενη* így fordítottam:

Ajkaimon lebegett lelkem 's elszállani készült;
Csók leve, hozzád szállt, vesztegel a' sietö. —

Mi volna belőle, barátom, ha még én a' Bereknek eggy új csomót csinálnék az Anthologiából? — A' könyv előtt álló fejér papirosra Aug. 15d. tavaly ezt irám:

Lelkem' lelke szelíd zengésü lyányka, keblembe
Tégedet a' szerelem önn maga nyomta nekem.

Ἔντος ἐμης κραδιης την εὐλαλον Ἡλιοδωραν ψυχην της ψυχης ἐπλασεν αὐτος Ἔρως. Meleager Epigr. —

Ebből: *Κυπριδος ἀδ εἰκων, φεῤ ἰδωμεθα μη Βερενικας. Δισταζω ποτερα φῃ τις ὁμοιοτεραν* Ninymnak csináltam eggy Complimentet, mert senkit nem ismerek, a' ki érdemesebb volna reá.

Küprisz ez itt? — ***Nem.*** — *Flóra tehát?* — ***Nem is.*** — *Úgy Canovának*
Szép Psychéje? — ***Nem ő.*** — *Írisz? Aglája?* — ***Nincs.*** —

Göthe még nagyobb tűzbe lobbantott: legalább a' sikeréről ítélvén. Az az ember nekem legfőbb bálványom. Velenczei Epigrammáját örökké új gyönyörrel olvasom, valamikor szemem elébe akad. Csak lássd, mit tuda teremteni a' Vier Jahrszeitenjeiben. — A' mi Döbrenteink tanítványának Gróf Gyulai Carolinának szeretnék ez idén fűzni eggy görög illatú Koszorút. Ha a' többi ollyan volna mint a' már kész rész, elértem volna, a' mit szemem előtt lebegtetek. Halljad, barátom, 's ítéld-meg:

Nr. 1.

Kerti virágoknak remegünk tartatni magunkat: — —
[stb., mint a 2397. számú levélben.]

Daykának versei elkészültek. Trattner rajta sokat nyere, úgy írja Vitkovics. Nagy örömet tennél nekem, ha Te és nem valami Mendikás-hangu ember recenseálná, 's kivált ha azt is megitélnéd, a' mi XX—XXXVIII lap. áll. Kérlek, siettessd Verseidet, 's ha teheted, a' Berzsenyiét. Hadd legyenek sok kezek köztt minél elébb. Az enyéimek 16 ívet tennének már, de még sok hijok van. Recensiódban szeretném ha e kérdést fejtegetvén: reá vihet e a' tágithatatlan szükség, hogy szókat teremtsünk? Olvasódat meggyőznéd a' felől, hogy nem boldogúlhatunk e' nélkül p. o. Való, *id quod est.* Valóság, ens, és osztán nem való, *non est verum.* Igazság veritas et iustitia.

Aequitas nincs, *virtus* nem vala a' Rényig, mert erkölcs, *mores.* Nem lehet ott ideákat tisztongatni, hol a' nyelv az ideákat öszve zavarja. —

Geistinger jobb fordítóját Cicerónak közöttünk Magyarok köztt nem választhata mint Tégedet. Elhiszem hogy nagyon el vagy foglalva, sőt csudálom mint érhetsz ennyire. De, édes barátom, a' Te írásodnak gond nélkül is igen sok kelleme van, 's Cicerót minden nuanszaiban, a' legtitkosabban is érted, 's Wieland emlékezetedbe jutathatja, a' mit az idő kitörle belőle. Én csak a' Horváth Zsigmond Annunciátióját is figyelmes gyönyörüséggel olvastam: hogy ne fognám azt, a' mit még több gonddal írsz? Non donaberis rude, 's halálig fogsz kínoztatni a' Nemzet' örömeért. Éltessen Isten, hogy

ne csak jót, de sokat is hagyhass. Nyugtalansággal várom Horatiusi Leveleidnek Második Kötetét. Melly gyönyörűség! Horátz és Kis *eggyütt!*

Rumit ölelem. Áldás a' kis Louisára. Neki sok bajai vannak. Bár kiszabadúlhatna terheiből. Német Stylistikája még nem érkezett-meg hozzám. A' kezdete igen igen jó, kivált azoknak, a' kiknek kedvekért és hasznokra a' munka írva van. Elhiszem hogy a' közttünk tudva való emberiségek el nem maradtak. Szent Györgyinket Decemberben nem láttam. Eggy Patiense megholt, vagy csak más Orvos kezére jutott, 's ott szegény hála helyett keserítéseket vont magára. Csaknem a' kegyetlenségig ment a' vadok' bosszúja. Ezt azért írom homályosan, mert én is homályosan tudom. Olvastam Berzsenyinek Telekihez és Prónayhoz írt Ódájit. Az utóbbikat B. általam küldette-meg Prónayhoz. Elő hoztam neki, hogy a' Te Acsai beszéded az által hagyatott megigazítatni, a' ki magát Prónay Lajosné felett i n e p t u s Orátornak legitimálta, exhilarálni kivánván az Acerrából fűzött Szent Beszéd által a' maga Auditoriumát, quod non erat loco conveniens.

Eggy Egerben törvényttanuló Ifju Novemb. ezt írta hozzám, a' mi itt következik. Consil. Szent Miklósy Lászlónak fija Gömörből. Versei könnyen folynak, és nem diarrheai fecsegéssel, nem üresen. Ez méltó tanítványod. Csillag lehet valaha nálunk:

Te a' Heliconi szűzek hű barátja,
Kiben Hazánk eggy fő Nyelvgyámolát látja,
Ki nyugszol a' kics Dicsőség karjain,
'S lebegsz a' jó hírnek mennyei szárnyain,
Nagy Lélek! eggy ifju siet megtisztelni,
Ki malasztot óhajt nálad, 's kedvet lelni
Kiben a' dicsvágyás tüze felgyúladván
'S merész képzetekre lelkét elragadván,
Azon fényes pályát kívánja megfutni,
Mellyen lehet a' Hir' templomához jutni.
Holott koszorúzott fővel te már régen
Mulatsz a' Bölcseknek dicső seregében.
'S ki hogy ezen magos czélját elérhesse,
'S a' díszadó pályaágat megnyerhesse,
Arra kér, hogy tekints erőtlenségére
'S nyújtsd tehetős karod' felsegéllésére,

Mellyet hogy ha tőle meg nem fogsz tagadni,
Lelkét mennybe fogja az öröm ragadni.
Primóczy Szent Miklósy Aloyz.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Wieland megholt. Örvendve látom az Annálisokból Intellbl. 246. lin. 1—6. hogy ő is Kőmives volt. — Niedermann sürget minden levelében, hogy hozzám irt Epistoládnak eggy németre is fordított exemplárját küldeném-meg neki. Nálam csak a' Magyar textusból vannak exemplárok. Kérlek küldj neki eggyet, ha nálad német textusu is van. De ezt se ne feledd, se ne halasszd.

Horátzodat kimondhatatlan nyugtalansággal várom.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2400.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 4. März 1813.

[Theurester][1] Freund,

[Das] Gebäude, etc. etc. schätzen zu lassen, fiel als ältestem Bruder unter uns [mir] zu, u. so bin ich sehr oft mit Papieren beschäftigt, welche sehr heterogen zu meine übrigen Schriften sind. Ich lege diese Papiere, so wie ich sie nicht mehr brauche, froh auf die Seite, und nehme sie nur wieder her, da ich in sie blicken muss. Als ich dieses heute that, fiel mir ein an Sie den 17. Febr. geschriebener Brief in die Hände. Vergeben Sie mein langes Schweigen, theurester, liebster Freund. Ich wäre untröstlich, wenn sich Ihnen der Verdacht annähern könnte, dass Sie mein Herz weniger wie immer liebt; untröstlich, wenn meine innigste Hochachtung gegen Sie neuer Beweise dürftig wäre. Die Ursach, warum ich jetzt weniger an Sie (so, wie gewiss an alle meine Freunde) schreibe, ist Ihnen schon bekannt. Ich setze hier nur froh bey, dass ich mir einbilde, meine Augen fangen an ihre vorige Kraft wieder zu erhalten.

[1] Az eredeti levél sarka le van szakítva, a zárjel közti szavak pótlékok.

Meinen ganzen Segen Ihrer neugebornen Tochter. Der Himmel erhalte Ihnen Ihr Kleeblatt zu Ihrer wahren Freude, und lasse Sie diese lange geniessen. Mich dünkt ich segne Louisen nicht hier das erstemal. Herr Superintendent K[is] hat mir geschrieben, dass er sie getauft habe, und dann that ich es wohl gleich. Immer denke ich mit Wehmuth darauf, dass ich diesen Herbst Wien gesehen habe ohne auch Sie zu sehen. Dieses war wegen Vay nicht möglich. Komme ich wieder nach Wien, und sind Sie in Oedenburg, dann werde ich gewiss *auch Sie* sehen: und das nicht in der Rückreise, wo ich nicht mehr aufzuhalten bin.

Ich habe noch kein Blatt der Wiener Liter. Zeitung gesehen. Da es wenngleich nicht wahrscheinlich, aber doch nicht unmöglich ist, [dass ich] Széphalom, wohin mich so viele selige und bittre Erinnerungen fesseln, werde verlassen müssen, und da ich dieses Jahr mit dem letzten Hefte der Annalen das Verzeichniss der Journale mit ihren Preisen nicht erhalten habe, so bestellte ich sie auch nicht. Ist unsere Theilung vorüber, da lasse ich sie kommen, und sie sollen mich von dem ennuy, der mich mit den meisten, besonders dem letzten Heften der Annalen tödtete, reich entschädigen, denn von Sartori erwarte ich alles. Der ist von einer gewissen Luft, welche ich hasse, wie die Sünde, weil sie wirkliche Sünde ist, nicht verpestet, und ist weise genug die hochgelobte p r u d e n z, für prudenz nicht zu halten. — Schon der einzige Zug, dass er Gustermanns Werk einem Ungar zur Recension übertrug, o wie empfiehlt ihn diese Billigkeit! Zu meiner Schande sage ich Ihnen, dass ich dieses Werk noch nicht kenne. Mich gelüstete nach ihm nicht. Million Dank für die Freundschaft, dass Sie diesen Auftrag mir überlassen. Ich will das elende Werk recensiren. Denn *elend* ist es gewiss, nachdem ein Mann, wie Kovachich, es dafür declarirt. —

Meine Recension sollen zuerst Männer, die Diätal-Ablegate waren, [lesen],[1] Sie erhalten sie erst dann, da ich auch Ihrer Meinung versichert bin.

Ihr Werk über den deutschen Stil habe ich noch nicht erhalten. Auf dieses [bin ich][1] begierig. Selten befriedigte mich ein Werk mehr als der Anfang, den ich schon [sah][1]. Das lässt mich gerecht alles Gute erwarten. Und ich glaube, dass auch Sie in Ihren Arbeiten andere zur Übersicht, wie ich, sich erbitten. Ich wünsche, dass

[1] E szók helye az eredetiből ki van szakítva.

von mir nichts unter die Presse komme, was Kis, Horvát, besonders aber Szemere, der auf einmal vielleicht der erste aller unserer Grammatiker sich ertappen liess, u. Kölcsey ein junger Mann, mit der Bildung eines Professors, gelesen haben. Und ich fühle den wohlthätigen Einfluss dieser Übersicht. Kis' Geschmack und Gelehrsamkeit, Horváts Kenntnisse in den Alterthümern u. Grammatik, u. Szemere's Grammatik-Geschmack leiten mich sicher, und gerne streiche ich aus, wo sie mich überzeugen.

Vor 8 Tagen gieng das Manuscript meines II. Bandes zu die Régiségek etc. nach Pesth. Es enthält: 1) Homilien in ungr. Sprache, aus dem XIV. Jahrh. Ich liess einen ziemlichen, gegen 100 gedruckte Seiten langen Theil des Debreziner Codex in geheim abschreiben, die neidischen Herren gestatteten dieses dem Cornides, dem Révai u. denen Telekis nicht. — 2) Judicium de Cometa 1468 pro Matth[ia] Rege Hung[ariae] Compositum. — 3.) Magyar Calendarium Szekel' Estuán, ohne Jahr und Druckort. circa 1550. — 4.) Ribiny oratio de cult. Ling. Hung. Sopron 1751. — 5.) Teleki Jósef Elegiája. — 6.) Birkenstock und Teleki Dominik auf den Tod des Palatin 1795. — 7.) Die ersten sechs Sonetten in ungr. nach Horváts Ausgabe 1812. dreye von mir, ebensoviel von Szemere. — 8.) Eine Dissertation über unsere Versificationen und Sonette. — 9.) Epistel an Berzsenyi, ungedruckt, weil sie die Geschichte der vier Arten unserer Versific[ation] darstellt. — 10.) Anhang. a) Varjas Brief an Jos. II. in dem Vocal *e*. — b.) Ráts Anzeige seines Lexicons, 1787. — c.) Zusätze zu Virágs Magy. Poet. etc. — d.) Szilágyis Ode nach Klopstock in asclepiad. Metrum. — e.) zwey ungedr. Gedichte vom Domherr Molnár. — f.) Varianten zu Ányós Gedichten. — g.) Nachricht über die Kupfer, an denen Rákóczy und der König von Schweden erscheinen. — h.) Szombathy über Batizi, u. wann die Reform. aufgehört sich mit † zu bezeichnen. etc. etc. — i.) Latein. Gedichte von Franz Lónyai. — k.) Luthers Genealog. Tabelle und ein Wort über MB in Budissm. Vier Kupfertafeln mit der Handschrift von M. Theresia — Kaunitz — Franz Eszterházy — Pászthory — Erzbischof Széchenyi — Bocskay, Gabr. Bátori, Georg Rákóczy II., Kemény János, Franz Rákóczy II. — Ráday, Orczy, Báróczy, Barcsay, Bessenyey, Molnár, Rát. — Rájnis, Szabó, Révai, Virág, Kis, Berzsenyi, Kisfaludy, Csokonay, Martinus Lutherius 1519. machen den Beschluss.

19 Geben Sie noch nicht alle Hoffnung wegen den Monum. Hung. auf. Leben Sie recht wohl, theurester Freund. – Bey Wielands Begräbniss haben Sie doch wohl an meine Freude gedacht.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2401.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Tiszteltt Kedves Barátom!

Vidánk másodszor lett olly szerentsés, hogy Tégedet Tusculánumodban ölelhessen: én pedig másodszor olly szerentsétlen, hogy a prokátori lántzos [!] köteleségek miatt elmaradnom kellett Széphalmodtúl: de a reménység nőttön nő bennem, hogy ezen elrepített szerentsét még megérhetem. Forró öleléstek között emlékezzetek viszsza reám. Postán irtam volt Hozzád, hogy a Cotta Vexlije megérkezett, melly szerint Tőled 105 f. 46 xrt ezüstben, aranyban keres. Ezen környülállásban mi lépéseket tegyek, írd meg. A Bétsi Képedet viszszaviszi Vida Úr, mellynek copiáját nállam hagyta. Ezt, midőn a Foverotatoszom megtekíntette, azonnal felvisított: Jaj! Kazinszky! (így hí ő Téged) Hidd el, Barátom, hogy Krajtzinger Téged eltalált: Éppen egy hijánoságot vettem észre, tudnillik, a Tekinteted bágyadt merevényre vagyon festve, holott te tüzmosolygással nézel. A Donáttúl festett kitsit is küldöm, láthassd, melly meszsze áll attúl, hogy képedet állitsa elő. A Horvátét mostan nem küldhettük el, de a Vásári alkalommal veended. Azonban előre is tudd meg, hogy valamint Te, szinte ugy Horvát sints eltalálva. Ezen két példából azt hozom ki, hogy a nagyban legszerentsésebben találó Donát a kicsinyben igen nem szerentsés.

Meséimet kezemhez vevém és észre vételeiddel eggyütt, mellyek szerint megfogom jobbitgatni azokat. Barátom! Elöntöttél Ditséretiddel, mellyeket barátságos szivedtül nyervén, bátran kilépek a Publicum elejébe. Donátnál már kész képem, de hogy azt rézbe metszessem, 's Meséim elejébe függesztessem, szemérmem, 's literatori tsekélységeim tiltanak. Haggyuk ezt továbbra, majd ha több szüleményekkel megajándékozhatom Hazámat.

Dayka kész egészen: A tzim lapokat itten küldöm. A kereszt Nevedben a C elmaradt, de ezt Pesten helyreüttyük. Többiekről szó-

val fog tudosítani V. úr. Élly boldogúl édes Tieiddel, 's szeretetteddel boldogitsd továbbá is Vitkovitsodat.

Pesten Martius 6ikán 1813.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2402.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Somljó 6dik Mart. 1813.

Igen kedves Barátom!

Én még mind itten bailódom azokkal, kiket a kötél tészen vitézekké; valóságos szomoru bailódás, de ennek is meg kell lenni. —

Eddig vetted feleletemet azon kedves leveledre, meljel küldötted a Gr. Was gyönyörü és e tárgyba ki gondolható vagy készithető minden Szép és magasztalt munkát meg haló két rendbéli epitaphiumot. Gróf Wassnénak még nem kaptam válasszát, miheljt kapom azonnal közlöm véled. — Mit gondolsz Barátom árrul, hogy a Pápa a Concordatum alá irta nevét — ugy gondolom, hogy ez a Magyar Praelatus Statust valamennyire meg fogja szeppenteni. A mi Döbrönteink szorgalmatossan dolgozik; be küldöttem hozzá, hogy Nagy Sámuel most ottan lévén, néhai Atyám képit meczesse rézre; 60 forintért válalta magára Nagy és aszt igérte, hogy Husvétra készen lészen. A kép alá a név és czim után e jön: *Vita et pectore puro.* Én még mind igen ohaitva várom, hogy a Te és Grófnéd képeit olai festésbe meg kaphassam — kérlek, juttas éngemet ezen vágyódásom birtokához mentül előb.

A kis Wesselényi Sibón vagyon; két rendbeli nyavaljától is meg lepettetvén Kolosvárt; a Doctorok jónak itélték, hogy a mig azokbul tökélletessen ki tisztul, Sibón légyen. Sárgaság és valamelj nerven fieber környékezte volt meg. Az én vélekedésem az, hogy valameddig az idő tökélletessen és jól ki nem derül és fel nem melegszik, addig őtet nem kell be vinni, mert Kolosvár aljas és eiszakos [!] heljen feküvén, egy olj iffiunak, a ki még más climához, a Sibai magos fekvésü egésséges Climán kívül szokva nincsen, reá nézve veszedelmes be foljása lehet. Élj tökélletessen boldogul és szerencséssen, Grófnéd kezeit csókolja Hív tisztelőd:

Cs.

Kivűl:[1]

Somlyó.

Tekintetes *Kazinczÿ* Ferencz Urnak. p. Debreczen — S. A. Ujhely — *Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2403.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Táblabíró Ur!

nékem különösen tiszteltt drága Uram!

Dayka életét, igen sietve, de nagy örömmel olvastam el: kivált azt a' kitérést, mellybenn a *βιογραφος* a' Puristákról, és Neologusokról ír. Ez maga a' könyv' becsét kedvessé tészi azok előtt, kik a' dologhoz értenek. Sípos és Kézy Urak, *ὡς ἐν παροδῳ* ugyan, de jó czéllal említtetnek. Imé visszakűldöm!

A' mi Bibliothecánkbann Nagy és Kis görög Anthologia nincs: csak a' *Harlesé* van; ezt is kiküldöm, de nem hiszem, hogy a' feltett czélra használni lehetne, talán mindeniknél használhatóbb lész az, a' mit én mint tulajdonomat küldök, a' Francius' Poemájihoz van ragasztva eggy kis Görög Anthologia: ezt én különösen szeretem: a' Nagy Anthologia Graecának szebbje benne van. — Küldöm Cassándra 1-sö részét is: ez és Harles a' Bibliothekáé.

Most sok írni-valóm vólna, de rövid az idő, és sok bajok leptek-el. Mélt. Kanyó László Úr nékem 400 Rf. ajánl, ha Homér Iliását magyarra fordítom. Döbrentei Aprilisben kiadni kezdi Muzéumát. Sípos Urtól még sem kaptam Levelet, sem Kenderesy Urtól. Alig, ha az Erdélyi ajálást elfogadhatom, mert a' munka sok időt, erővesztést, és csendességet kíván; ez nincs, a' másikat kémélnem kell.

A' Dayka Verseire hárman praenumerálnak:

1. A' S. Pataki Bibliothéca. 1.
2. *Ádám István* Bibliothecarius 1.
3. *Czider Antal* Pataki Deák 1.

} két forintjával.

ha bémehetne a' praenumeransok közibe:

[1] A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

4. Cseresnyés Sámuel Candidatus Theologiae, igen szeretném: azt is igen szeretem, hogy

5. Magam is benne lészek.

A' küldött Nyomtatványokat gondosan béköttetem *Éles* nevezetű új Compactorral.

Minerákkal szeretnék szolgálni, de nincsenek az eggy Pechsteinon kívül; ebből valami kis darabokkal bírok, — máskor elküldöm, csak el ne felejtsem.

A' Grófnét mindnyájan szívesen tiszteljük. Magamat becses indulatiba ajánlva vagyok szokott tisztelettel S. Patakon Mart. 6dikán 1813.

A' Tekintetes Táblabíró Urnak alázatos szolgája

Nagy Ferencz mk.

U. I. a' *τὴν ψυχην*, igen szépen van magyarázva; csak hogy az: *ἀγαθωνα φιλων* kimaradt. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2404.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Mart. 8d. 1813.

Helmeczinek Kazinczy Ferencz baráti szíves idv.

Kedves barátom! Azt hittem, hogy a' tegnapi Posta elhozza nekem tőled a' Dayka' képét 's még nem látott vagy íveit vagy csak leveleit; 's üresen jöve. Hogy a' Praenumeránsok' nevei le vannak nyomtatva, azt Vitkovicsnak Febr. 23dikán írt leveléből tudom. Annyival nagyobb gondokba ejt hallgatásod, mivel mind eddig nem vettem hírt, ha azon levelem, mellyben a' Variansokat Tr[attner] Urnak megküldöttem, kézhez jutott e. Ha a' Variansok elmaradnának, nem fogná tudni az Olvasó, mit teszen az, a' mit D[ayka] életében lap XLII és XLIV mondottam. De közelgetvén a' Pesti vásár, midőn D. kilép, úgy biztat a' remény, hogy nem retteghetek semmi kedvetlen történettől, és ha nem vettétek volna Variantjaimat levivő levelemet, sürgettétek volna leküldését, 's nyúgodt elmével fogom várni a' hírt és osztán az exemplárokat Vojnovics Miklós Ujhelyi Kereskedő által, ki eránt Vitkovics van megkérve. — Hát az a' csomóm, mellyet

Eggenbergernél a' Horvát neve alatt B. Barkóczy László tétetett-le, 's az a' másik csomóm és eggy rollom, mellyeket Vojnovics a' Görög Pesti Plebánusnál adott be, ezeket vettétek e? A' rollban Báróczynak olajban festett képe 's verseimnek MSa Néked ajándékúl, a' csomóban pedig a' M. Régiségek és Ritkaságok II. Kötete 's Emília Galotti 's Minna von Barnhelm vala; amabban pedig a' Vitkovics Meséji 's Szemere Ynistája.

Most küldöm Ideáimat Báróczynak Kiadásához. Tedd, barátom, a' mit legjobbnak látsz, 's örülj azon szerencsének, hogy általad Literaturánknak eggyik legtiszteltebb férjfija megtiszteltetik. Láttad leveleimet, melly elragadtatásba hozattatám, látván, hogy az ő tisztelete, mellyet néki rég olta készítgettem lélekben, közttünk megújítatik. Örülök, hogy itt is kézen fogva jelenünk-meg egymással, mint Daykának kiadásában. Az eránt is várom tőled a' hírt, ha Tr[attner] Úr javalja e, hogy historiai rajzolatok helyett vignettes czímlapok metszettessenek, 's B[áróczy] képe újra rajzoltassék.

Mit mondatok M. Rég. és Ritk. II. Kötetére? Mit nevezetesen Horvát? kinek, értem, mit nyom mind javalása, mind kárhoztatása. — Te Trattner Urat megkérdhetnéd, hogy azon munkának árkusai, 500 exemplárban és nyomtató, de szép az az eléggé fejér papirosra, mennyibe kerülnének, és mintegy hány árkust fognának tenni. Magam sem tudom, honnan kapnánk nyomtatására fundust; de mindent elkövetnék, hogy kiadattassék a' munka, mert nagy szükség van megjelenésére. A' Debr. Codex kiadása kincs fogna lenni.

Szemeréhez Péczelre írtam: ott múlat, úgy írja Vitkovics, 's a' három levélre nem felel. Talán nem küldöz Kerepesre, 's ott hevernek leveleim. Köszöntsd őtet, 's kérd, hogy Vidától nyerje-meg az igért Barkóczy Ferencz levelét. A' Primásét értem, nem a' Pest Vármegyei Administrátorét. Képemet, melly Vidánál volt, szeretném ha Te vennéd által. Szobád ollyan, hogy ott nem retteghetnék a' tűz veszedelmétől, 's úgy hiszem, mert úgy óhajtom, hogy Te nem pípázol. 'S talán legyeid sincsenek, minthogy konyhát nem tartatok, 's ott nem esztek a' hol laktok. Tokjában megsárgúlna a' kép.

Tegnap vitte-meg cselédem Láczai Józsefhez levelemet. Szegény épen Templomba indúlt, mikor vette. Valami keveset változtattam a' levelen, 's nem egészen úgy ment kezébe, mint a' Néked megküldöttem volt a' Csomók eggyikében. Szemere ismeri a' perszonázsokat, és így az a' levél őtet inkább fogja interesszálni mint Tite-

ket, barátim. Válasz nélkül eresztette-el a' Cselédet a' Templom miatt, hol nem tudom, nyugva hirdette e az igét.

Élj szerencsésen, kedves barátom, 's ti mindnyájan a' kik engem szeretlek. Tatanak utolsó levelében valami *szemérem* fordúl-elő. Mondjad neki, hogy előre köszönöm, hogy alkalmat nyújt ötet lekötelezhetni. Parancsoljon velem: valami tőlem kitelik, szivesen, sőt örömmel lesz szolgálatjára. Ölelem ötet, Tégedet és a' kis Siskovichot, kiről régen nem tudok semmit.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2405.

Cserey Farkas – Kazinczynak.

Somljó 11dik Mart. 1813.

Nagyérdemü Kedves Barátom!

Tegnap érkezet Posta hozá 27dik Febr. költ igen becses Leveledet és a Gróf Wassnéjét, meljet eredeti voltába küldök Néked ide zárva.[1] Én a Grófnénak aszt felelém, hogy néhai Grófja a Magyar országrul Várad felül Kolosvárra menő ország uttya mellett egy szép Dombon lévén el temetve, oda egy ui és magasztalt izlésü épületet emeltessen, melj az érezni tudó utast magához mintegy hiván, ottan a szép inscriptio által ez még jobban überrascholtasson. A Czegei és Almási kerttyeibe emeltessen Monumentumot, eggyikre a Lapidaris, másikra a kötöt beszédü inscriptiót tétesse. — Irigyelhető a külföldiek sorsa: irigyelhető azon temetési Pompa, a mi a Wielandé volt. Én Berlintül a' mint látom, örökre el vagyok távoztatva, és borzasztó előttem annak meg gondolása, hogy talán ugy kell sirba szállanom, hogy önnön tökélletesedésem bizonyos reménnyét, Berlint meg nem láthatom. Danszkay előbb gardista, azután Erdélji udvari Concipista, azután a Guberniumnál Secretarius, végre Déván Provintialis Consiliarius, ugy tudom, hogy tavalj meg halálozott. Daika verseinek ki adásokrul nem tudtam semmit is, és bizony igen bánom, hogy a praenumeransok sorába nem lehetek, valjon nem tétetődhetném é be? a praenumeratiot köszönettel meg fizetem.

A görög illatu virág gyönyörködtetet engemet — éppen irván

[1] Nincs a levél mellett.

Döbrenteinek, le irám Nekie is. Szegény Döbrentei nehezen halad fel tételibe; mind azokat, a mikkel küszködik, előre meg mondottam nékie. Gróf Bánffi a Magyarnak és Magyar nyelvnek esküdt ellensége, és mint nagy machiavellista ezer utakot talál ki Döbrenteit akadáljoztatni, még pedig olj utakot, meljek Döbrentei előtt el lévén reitve, még csak gyanitani se tudja hogy sok édes, mézes tanács és szó eö ellene vagyon. Sok ember mond nékie szépet, szóval szépnek raizolt — és az Gróf Bánffinak soldos szolgája — azomba menni kell az eő fel tételinek — de az idő nem ért még meg, hogy az eszt elő mozditó eszközöket nyilván és forcirozva lehessen elő venni.

Ohaitanám Stambuchomba irásodat és Grófnéd irását birni, ezen szerencséhez hogy juttatni fogsz, igérted vala, de el feleitkeztél rolla.

Élj szerencsésen 's boldogul igen kedves, szeretet Barátom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50 sz.]

2406.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Martz. 14dikén 1813.

Édes Klárim,

Imhol a' Susie most érkező levele.[1] — Mi ehhez képest indúlunk. Mind a' mellett, hogy sajnálják hogy Febr. 27dikén meg nem jelenénk, nékem elég látnom, hogy meg nem jelenésünk okát félre nem magyarázták. Én két hét olta többet vagyok ágyban mint ágyon kivül, az arany ér, melly leginkább tavasszal és ősszel kinoz, most is nagyon elgyengített. Ha másként nem lehet, gyékényes szekérben vettetek ágyat 's ugy mengyek. — Az 50 ftot vissza küldöm. Eggy az hogy discretiónak és idegennek is sok volna, más az hogy olly Molnár csinálta, a' ki úgy az enyém mint a' hét közzül akár mellyiké. Zseni csókolja kezeidet az ajándékért, 's már magához akarta volna vágattatni, varrattatni, mint gyermek. A' borsót mind ketten köszönjük. Ne adja Isten, édes Klárim, hogy mi arra a' tónusra jussunk, hogy egymással Complimentekkel kelljen bánnunk. Nem azoknak való az, a' kik egymást szeretni akarják, mi pedig azt, ugy hiszem, fogjuk

[1] Nincs mellékelve.

örökké. Gajzler ezt a' levelet küldé ide azalatt míg rosszúl vagyok, de már nem emlékezem melly nap. Adieu édes Klárim. Kedves Bátyám Uramat szívesen tiszteljük, csókoljuk, magaddal 's gyermekeiddel eggyütt. A' három gyerek csókolja kezeiteket. Adieu, édes Klárim.

Szegény Gr. Klobusiczky Vincze halálát igen szivesen sajnáljuk itt mindnyájan. Eggy igen becsületes embert veszte el Zemplény. — Az öreg Sachner miserérében akara meghalni. Sophie szerencsés cúrát tett rajta.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2407.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Mart. 15d. 1813. azaz IDIBVS MARTIIS.

Kedves barátom,

Beteg vagyok, 's e' napokban Biharba kell lemennem osztályunkra. Végy tehát eggy igen rövid levelkét, de a' rövid levélben a' legforróbb köszönetet Sabinádért, Bernardodért és Boufflersedért. A' két utólsóból sokat leírtam. Mind a' kettőt bírtam; az eggyiket ellopták, a' másikát elajándékoztam. — Kotzebüdet már visszaküldöttem pecsét alatt Soós Pál által. Itt nem marad egyéb mint Chaulieu és Meyernek franczia országi utazása. Megengedj, hogy illy soká tartóztatám. Bécsi útam, az Anyám halála által okozott baj, a' hóvilágban elgyengült 's apró nyomtatást télben nehezen olvasható szemeim mentsenek ki. — Gróf Klobusiczky Vincze Mart. 9dikén meghala Kassán; ezt talán fogtad hallani. Sajnálom a' jó embert. Zemplényben százat oda adtam volna érte az idvességnek. Nyertek volna vele, mert az idvesség jó dolog, csak hogy senki sem vágy belé. — Péchy Imre felől az a' hír, hogy Vice Palatinus lett. Mit mondasz reá? Tábori 's Bécsi újságot nem tudok. A' Napoleon Dictióját figyelemmel olvasám, a' Concordátot nem egészen értem. Élj igen szerencsésen, kedves barátom. — Daykának Versei készen vannak, de még Pesten vannak. Superint. Kis Cicerónak leveleit fordítja. Ezek legújabb híreim.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2408.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Mart. 18d. 1813.

Helmeczi barátomnak.

Édes barátom, E' levelemet nem merem Tataynak adresze alatt postára tenni, félvén, hogy a' Kis Papok' leveleiket megolvassák, 's így a' levél valamelly agyas embert meg fog botránkoztatni, 's Tataynknak ártok. Sok Ifjúnak (így Daykának) ártott a' meleg szív és a' tiszta fej. — Engedd, hogy határtalan bízodalmam szerént ezt Általad adathassam-meg neki. — Én ma indúlok Ér-Semlyénbe, 's ott múlatok két hétig. Azonban leveleid jöhetnek, mert vagy a' háznál lelem, vagy utánam hozzák. Tudósíts, vetted e a' Vlahovicshoz útasított csomót és a' Báróczi képe rollját. A' melly csomót B. Barkóczy László vive-le innen, azt Vitkovics már vette, úgy írja. Igen is, tüzelni fogom, hogy Meséjit adja-ki 's képét metszesse. Semmi az, hogy munkáji nem tennének eggy csomót. Vegye mellé Lessingnek Dissertatióját a' Mesék felől, 's írassa-ki valamelly ismerőse által betűről betűre a' *Pesti Gábor Fabulájit* a' Bécsi Csász. Bibliothecából, 's nyomtattassa a' maga Meséji 's Epigr. mellé, mint én a' Berket a' Dayka versei mellé. Ezt még ma tanácslom neki. Könyve a' Pesti Meséji által még kapóbbá lesz. — Képének elmaradni nem szabad; de azt ne Blaschke, ne Gerstner, hanem Neidl messe, még pedig olly ígéret mellett, hogy a' munka nem lesz roszszabb mint a' Wesselényi képén.

Trattner Úrnak első alkalommal küldöm a 10 exemplár árát. Már alig maradt meg kezemnél eggy is a' mit másnak engedhetek. Tudassd velem, hány volt nyomtatva velínre, hány Hollandi papirosra, hány nyomtatóra, hogy jegyzést tehessek eránta Pandektáimban. Tudassd azt is, mennyiért nyomtatná Tr[attner] Úr Régiségeim II. Kötetét 500 exemplárra nyomt. pap., mert magam adom-ki. Elébe Prímás Barkóczy képe jön.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2409.

Kenderessy Mihály — Kazinczynak.

Méltóságos Kazinczy Ferencz Úrnak szeretetét
Kenderesi Mihály.

Nyomban követem meg szollításod módját, mellyet fontos okbol vettél gyakorlásba. Talám az én autographi Leveleim is később Unokáid kezeikbe meg fordulhatnak úgy, mint a tiéid az enyémeknél, mert azokat nemzetségem leveles tárjába tettem.

A Tiéidből meg lehet látni ki? kinek írta? miért ne cselekedném én is ezt?

Dayka verseit és a Tieidet nagyon óhajtom: de nem tsak egy nyomtatványt. Nállam néhányan jelentették magokat. Küldj ötöt a szebbekből, a középszerüekből tizet.

A pénzt kezedbe fogom szolgáltatni rövid időn, Cserei Farkas ezt fogja tselekedni.

Kedves Leveledből, melynek tűz, és eleven hazafiság minden rendi, és a melynek mind külső, mind kiváltképpen belső szépsége tündöklő, örömmel olvastam, a miket Báróczytól tudtomra adtál. Hogy az ő Munkái Pompásan jöjjenek ki, kész vagyok én is az áldozatokra: hiszem hogy a védelmezett Magyar Nyelv el nem felejtetik.

Leveledbe Báróczy képét oly elevenen rajzoltad, megvallom, úgy érzem, mintha előtte állanék nagy tisztelettel. Noha 54 Esztendős vagyok, képzeletim nagyon elevenek.

Danczkai, — fájdalommal írom — a mult Xber 9dik napján Báróczy után ment: elviselt Uniformisát, melljel e világra jött volt, jó Barátjai Magyar Igenbe, szülötte földén, régi elei közzé helyhezteték, úgy, mint a Danczkai neven egy legg későbben el tünt derék Magyarét. Hogy az illyeneket ki hirdesse Dr. Decsi, nékem úgy láttzik, ha nem hibázom, izetlen bűzetlen Ujságai közzé nem tartozik: kinek, a mint tselekszi, nagy szüksége vagyon, hogy maga magát ditsérje, ha igaz is rolla, hogy nagy olvasása volt, de úgy látom jó ízlése nem sok.

Danczkai legg többet tudott volna Báróczyrol irni, de én is úgy tudom, hogy Báróczy Első Ferencz elölülése alatt lépett bé először a szabad kőmívesek Pitvarába. Nem kétlem a szükségeseket az ő élete le irására nézve tudod: tsakugyan e következőket, hogy

meg ne írjam, nem állhatom. Legg kedvesebb Barátjai se tudták őtet arra hajtani, hogy minekutánna legg először s utoljára Erdélyből kiment, szeretet Hazáját bár tsak egyszer még meg nézné, és azon rósás Vidéket, melyben nevekedet, meg látogatná. Ő tsak irásait, jegyzéseit küldötte vissza, és Testamentumánál fogva Pápai* Tanitványainak derék Tanitvánnya, a Nagy Enyedi igen kedves oskolájának ajándékozta. Oka, miért hogy soha többszer viszza [!] nem jött, imé ez. Barcsai, és Danczkai volt jó Barátimtól tudom. Mikor először a királi testőrzők közzé fell ment, édes Apja jótskán adott volt Pénzt, de tsakhamar el költ, irt tehát újra Pénzért, az Üstökös öreg küldött ugyan néki ekkor is Pénzt, de Levelet is ollyat, melly azt okozta, hogy Báróczy örökre elvonta magát minden haszontalanságoktól, meghatározta magát esküvéssel oly élet folytatására, melynél fogva se Apja, se Attyafiai segittségére soha se szorúljon, sőt még azt is, hogy soha hazájába se térjen viszsza. Tett esküvését sokszor bánta, de haláláig szentül megtartotta, fényes jel az ő erköltsi érzéseire nézve: megérdemli, hogy haja fürtyei között úgy a mint írtad, a Papi diadema el rejtve meg jelennyen. Azt jól tudod, mennyit bibelődött légyen az arany tincturával, de ártatlanul, mások kára nélkül; nagyon gyanakszom, hogy ezen mesterkedései, az előbb említett esküvésből származtak légyen. Ezen tárban minden munkái, és Jegyzései az Enyedi könyvtárban vagynak: de ezeket nem gondoltam nyomtatás-alá valóknak lenni. A többivel Te néki, és egyszersmind magadnak emelsz örök oszlopot, boldog Barátom.

Hogy Vutkyt, és Rosát, meglegyintetted diszes mérsékléssel, nagyon szeretem.

A Kozon Aranyokról irt Értekezéseimben külömb külömb ki néző pontyaim voltanak: mellyeket szándékozom maga idejébe bővebben a publikum eleibe terjeszteni. Az is forgott eszembe, hogy az akkor legg nagyobb tűzből indult hadi Munkák végekfelé hasonlítni fognak a Dariana expeditiohoz. Mi erdei Agathyrtusokul éppen azt játzodtuk, a mit régi őseink, a Moszkvák azt, a mit a Scythák: te pedig jól érted, ki járta légyen a Dárius tántzát. Önként irtam úgy Értekezéseimet, hogy Ankenberg is, mások is, Magyarúl értő emberekre szoruljanak; és hogy ha még irok, mindent úgy kivánok irni.

*) Pápai Enyeden Prof., most lássd a' levelet d. ddo. 26. Jun. 1813. — Kazinczy F. jegyzete.

Bár a Bétsiek éreznék, és fontolóra vennék, milyen rettentő ereje van a Czár proclamatiójának, midőn a Lengyeleknek a mondatik: hogy a Moszkvákkal egy Nemzetüek, egy Nelvet beszélnek. Bár vennék észre, hogy az a lárma harang, a Csehekre, Tótokra, Horvátokra, Sclavonierekre, Rátzokra, Serbusokra egy formán hangzik. Bár látnák, hogy magok magoknak készitenék a veszedelmet, hogy ha a Magyar Nyelv, a mi nem ezek közül való, elnyomattatnék. Bár Európa még tavaly eszmélkedett volna viszsza a Hunnusok, és Gingiskán rettentőségeikre. Régen, és Lengyelország felosztása előtt tudni kellett volna, hogy a Scytha Nemzeteket meg verni lehetett, de egészen meg győzni soha se. Vallyon mit fog az uj Concordata segiteni. Úgy látszik a Kázáni Jég Thronusban ülő szűznek, a forró déli Lorettoit akarják oppositioba tenni. Probléma. Mi lesz végtére a Resultatum? Resolutio.

Loretto alpari 8. Holnap minus 4.

Kázán alpari 8. detto plus 4.

ergo amaz eztet soha egészszen meg nem győzheti, ez pedig amazt öszve ronthattya: q. e. d. Voltak az Északi nemzetek Loretton is túl, de a Déli nemzetek Sibériáig soha se.

A Csüggedésről irt ódádat, és a Sonetteket még az előtt nagy gyönyörüséggel ujra meg ujra olvastam, édes sohajtások között. Bartsai és Dantzkai nem érezték az ily nemű Munkák finum ízét, nem látták e Geometriai mértéknél fogva az obeliscusi fell emelkedéseket, és a szótagoknak musikalis egymással való hármonizálásokat: ők a Mathesist vagy Musikát nem nagyon értették. Sokszor vetélkedtem velek, a cadentziák .....[1] bennek nem álhatván.

Meg győztem végre azzal, hogy tsupán tsak Cadentziásokkal, és Prosai irásokkal más nemzeteket felyül mulni nem fogunk, tehát többre kell törekednünk. Meg nézett a két Colossalis Magyar. Kérdezték: Hát te azt a Magyar Literaturára nézve gondolhatodé? Feleltem. Ezt Virág és Nagy véghez viszik, sőt 'Sombori is nyomokba törni szándékozik, s ki tudja, még Kazinczy s mások mit fognak tenni. Szabó Dávidot az h. el nyelése miatt egygyikünk sem álhatta. Örvendettek, de eléggé még sem éreztenek. Tsak ugyan Dantzkai utoljára nem tudta eléggé ditsérni a többek között a Sirkőoszlopához irt ódáját Nagy Ferentznek. Ezt derék Aszszony hív Társával, kiről Sipos nékem szavát adta, és a nagyérdemű Szemerével, hogy víg kedvel láttad,

[1] Az eredetiben is hiányjelek.

Leveledből gyönyörködve olvastam. Még a mult Esztendőben meg irtam volt bővebb vélekedéseimet a Typarionrol, nem vettem az iránt semmi meg jegyzésedet. Igyekezni fogok, hogy ha mi érdemes autographumokkal szolgálhatnék, néked örömet szerezhessek. Enged meg Barátom, hogy levelemet végezzem legg szentebb tiszteletemmel, ahoz, kinek ki tündöklett derèksége Erdélyben is nagyon tiszteltetik: tudniillik jeles grófnéd kezeit távulról is csókolom, és kivánom, légyetek tökélletesen boldogok; hiszem hogy valóban vagytok is, mert Te Pyramusnál voltál szerentsésebb, ő pedig Tisbénél. Irtál leveledbe egy dámának Protestantismusi beszédeiről. Mi mindenféle Ismusokon felyül kivántunk emelkedni a tiszta forráshoz, és igazán tudjuk azt, hogy a Kristus igája könnyű is, gyönyörűséges is, és a legg felsőbb tökélletességig boldogító. Ahoz nem férhetnek semmiféle inconsequentiák, és Collisiok, semmi plus, és minussal képzeltethető Duellumok.

Többnyire majd minden Ismusok ollyanok, mint a tiszta Forrástol meszsze meg feneklett Fertők: tele vagynak otsmányul rikátsoló Békákkal, fekete Vérszipókkal, mérges fulánku kigyókkal, kik a füge fa Levelek alá is szeretik rejtezni, s néha a Gazda a Háznál Figefa levélnél nem is egyébb. Ezen Fertők körül mind szomorú Füzfák vagynak, tövig le hajlott ágaik aloll a setétből huhognak a Bagojok. Térjünk a tiszta forráshoz, ott a levegő tiszta, a Czedrosok tetejekkel a Csillagos egekig törekednek. Külön külön mind meg annyi új meg új Mennyei vidékre vezetnek. Kolosvárt 20-dik Martii 1813.

[Megjelent a *Figyelő* 1876. évf. I. köt. 184—187. lapjain.]

2410.

Kazinczy — Kölcsey Ferenczнek.

Ér-Semlyén Mart. 22d. 1813.

Édes Uram Öcsém!

Én tegnap estve megérkeztem, 's úgy tetszik, hogy 14 napot itt fogok tölteni. Az alatt úgy hiszem, hogy szerencsém 's örömem lesz látni Uram Öcsémet. Nagyon jól esnék, ha ez addig történnemeg, míg Bátyánk Péchy Imre Úr Pestről megérkezik; mert ha eggyszer itt lesz, kevés módom lehet Uram Öcsémmel szóllani dolgainknak folyamatjok miatt, mellyek most is elég tűzzel mennek 's

kevés időt engednek valamit egyebet is csinálni, akkor pedig még inkább nem engednek azt. Jőjjön által Uram Öcsém, 's hogy testvéreim ne nehezteljék, hogy más dologba is kapunk, szálljon a' Paphoz. Itt kedveskedem a' Dayka verseivel. De még nincs itt a' képe. Már is turbáltatom. El kell végeznem levelemet. Adieu édes barátom.

K. F.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2411.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Tiszteltt Kedves Barátom!

Mind a három Leveleidet vettem, és mind a háromra mostan felelek. Legelőször is azt kell tudtodra adnom, hogy Kilián Úr a Cotta' adossága' kifizetésében a Váltókat elvenni nem akarta, ennél fogva a nállam lévő készpénzedet le nem tehettem. Többszöri sürgetéseimre, kiadván az ide lemásoltban zárt Cotta' Vexlijét, abban állapodott meg, hogy annyit Váltóban, a mennyin az ezüst pénzt megvásárolhattya, fel fog venni. Ekkor rá kértem, lenne egy kis várakozással, míg Tőled, Barátom, ez iránt utasítást veendhetek. Méltoztassál tehát tudtomra adni, tegyek e le annyit K[ilián] Urnak, a' mennyin az ezüst pénz megvásároltatik? Minthogy ezen szándékodat eggyik Leveledből sem olvashattam ki. Mihelyt akaratodat érthettem, azonnal tellyesítem. Hogy eddig le nem tettük, azzal is nyertünk, minthogy a Bétsi Cursus naponként alább szállong. Cotta Uramot, köztünk légyen mondva, arra is szorithatnók, hogy váltóban vegye fel az adósságot; de mivel Literatori portékát, 's Hazánk Literátorának árult volt, ne éreztessük vele az Igazságnak Bírói kiszolgáltatását.

Meséimet kezemhez vettem, azon leszek, hogy mennél előbb napvilágot láthassanak. Lessing Dissertatioját, ugy a Pesti Gábor meséjit is nem sógorosítom öszsze. Originalitások léttére, hadd jöjjenek ki originaliter. Horvátot, Szemerét megszóllítom, hadd testesebbitsék Munkámra tett Dissertatióval, avagy Előbeszéddel. Mind kettőjöknek elég idejek lesz, eszek pedig untig elég vagyon. Horvátunk még sem lépett új hivatalába, Ki, vagy Mi hátráltattya, ő Maga sem tudhattya. Tisztel, tsókol igen szivesen. Az által küldött kis képedet ő Neked ajándékozza; 's így érette senkinek sem kell fizet-

ned. Szemerénk Pétzelen űzi a gazdaságot; ront, épít erősen. Attúl tartok, hogy a Lessing' fetskéjének, melly a Városra ment lakni, 's elfelejtette az éneklést, sorsa ne érje. Engem is a Procatori czivakodás elszoktatott a Heliconi szent Hivataltúl.

Három Epigrammáidnak örvendettem, leginkább a Nini lepett meg. Én, ki sem merném vallani, miolta nem írtam Verset. Ez az új Tavasz, 's jobb reménységű jövendő majd fellob[an]tattyák aluszékony lelkemet! Élly szerentsésen Tieiddel eggyüt. Téged és őket forrón tsókollak. Foverotatoszom örvendve annak, hogy ismét Pesten tsókolhatni fog, édesdeden tisztel.

Pesten Martius 30ikán 1813. Tisztelőd Barátod
Vitkovits Mihály mpr.

Nállam 86 forintod vagyon, lehúzván a papiros árát . .

Copie eines Weschels

F. 105·46 in f. 20 Fus.

Den 30 Jenner 1813. Belieben Herr Franz v. Kaszinzy in Szephalom gegen diese unsere Anweisung zu Bezahlen an H. Buchhändler Kilian in Pest — oder Ordre. Ein Hundert fünf Gülden Vierzig Sechs Kreutzer den Werth in Rechnúng.

in 20 f. Fús.

únd es in Rechnúng zu Bedinge. — Laút Bericht

Tübingen 14. Debr. 812 G. Cottasche Buchhandlúng

ungúltig

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2412.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Különös bizodalmú Drága Nagy Jó Uram,

Kedves barátom!

Mart. 30dikán én a' levelekkel megérkeztem Széphalomról. Ugyan az nap érkezék közzénk Domokos Lőrincz Úr is bátyánk Péchy Imre Úr által oda útasítva, hogy mivel maga meg nem érkezhetik, fogjon dolgunkhoz. Az elmék el voltak hevesülve midőn megérkeztem, de Szakál Úr és Jósef Öcsém nem tudták eléggé magasztalni, csudálni Bátyám Kraynik Jósef Urnak aequanimitását 's magnanimitását. Dienes erre a' Curiára 's házra kötötte magát 's meg nem foghatta, hogy Miklós hogy akar Pászthón is bírni házat, itt is a' *Bossányi Jánosét 's Keserüben a' Dienes eddig valóját*, ezen két utóbbat, mellyet subtrahálok, a' neki legált háznak (mellyben most szállva vagyunk) helyébe. — Az alatt míg oda valék én, az atyafiak reá állának, hogy 1.) a' legált Széphalmi, Regmeczi és Semlyéni házak maradjanak tehát a' négy fiaké. 2.) Miklós bírja a' Darvas birtokot Kólyon (Jósi elesett a' kólyi legatumtól) 's a' lovat, kocsit. 3.) a' Regmeczi hegyen nekem legált nyavalyás szőlőcske maradjon enyém, de úgy hogy a' földjét in ratam veszem, a' tők ingyen esnek. 4) a' terhek közre maradnak. — Nem jól mondom: ezek nem az én oda létem alatt, hanem megérkezésem napján végeztettek minekutána Domokos Lőrincz Úr tőlünk az ebédlőből Dieneshez (ki az úczára fekvő szobában Szakál Úr ellen való apprehensiója 's catarrhus miatt ágyba esett) 3 vagy 4 ízben hozta vitte az izeneteket mint Intermediator. — Már gyertya világnál jöve Dienestől D[omokos] L[őrincz] Úr az Ultimatummal. Mi arra reá nem állhatánk. *(NB.* Ha Dienes a' férjfiak közzül a' leányokhoz tért, viszont Kraynik a' leányok közzül a' férjfiakhoz jött által Pápayval.) — E' szerént én azt projectáltam, hogy menjünk által, 's válasszunk 3dik arbitert vagy vigyük által a' pert a' Compromissumtól a' Debr. Táblára. — Rám bízták a' Prolocutiót, 's én ezt rövideden tevém, de praecisióval. A' facultás embere nem rettent-meg, 's projectálta Bernáth Gedeont, Szlávyt, Gönczi két testvért. Bennem elég malitia vol megérteni nem akarni hogy Gencsit akara mondani. Declarálánk

hogy nekünk nem kellenek ezek. Ő úgy *tudja* a' dolgot, 's úgy *mondta*, hogy nem elég nem akarni, okát is kell adni a' nem akarásnak. Mind ezek nekem tetszettek, 's hagytam kongani. Végre megértvén, hogy eggyik facultás' embere nem embere a' másiknak is, Dési Mihályt projectálta ő, hozzá tévén, hogy nekünk olly Bíró kell, a' ki minket ismerjen az az a' mint később magyarázta, dolgainkat. Értettem én, miért kelle neki Dési. Dési és Oláh Mih. nagy barátok: Oláh pedig Dercsényinek is azza, de hallgattam hogy sok süljön ki. Végre Dienes is mi is mindnyájan megmondánk, hogy Désihez confidentiánk van, de nem lehet remélni, hogy ideje maradhatna; a' Vice Ispánok el vannak fogva etc. etc. etc. — Ekkor talán Jósi projectálá Reviczky és Temesvári Urakat. Dercsényi kimondá, hogy ő arra soha reá nem áll, mert ezeket nem ismeri. De ezt oda fejté ki kevés perczek után, hogy az a' Nagy Gábor őket informálhatná, vezethetné. — (Dercsényi Szakál Ur felől is Szakál Úrnak jelenlétében így szólla mig én távol valék: *ez.)* -- Látván hogy Reviczky és Temesvári Urakban nem nyugszanak-meg, declaráltam, hogy nekünk nem marad egyéb hátra mint az, hogy holnap Debreczenbe megyünk 's testvéreinket a' Debr. Distr. Tábla elébe citáltatjuk. Dercsényi ki sem engedé mondani a' szót, 's nekem rivalkodék, hogy nem Debreczen hanem Eperjes; kié az actio? nem a' miénk, hanem övék; ők nem tartoznak itt compareálni, mert a' jószág több Vármegyékben fekszik. Szerettem a' szót, 's tüzzel provocáltam Pápayra, hogy kérem fejtsemeg a' kérdést, 's az ugy szólla, hogy a' facultás emberének le esék a' taréja. Eloszlánk. Azután Szakál Ur és én elmentünk a' Péchy Antalnál szállva levő Domokos Lőrinczhez, 's kértük szólljon még eggyszer. Szólla Móricz is, Kraynik is. Elfelejtém mondani, hogy Jósi 400 ftot offerál praeter ratam in debitis ad expunctiones. Móricz olly generosus volt, hogy a' sógor asszonya helyében ugyan annyit a' magáéból offerála, csak ne fakadjunk perre. — Más nap coalescálánk az itt pag. 1. elmondott pontokban. Én is, Szakál Ur is, Domokos Lőrincz is kivántuk, hogy tétessék papirosra 's subscribaljuk 's procedáljunk a' pacificatióhoz. Semmiféleképen nem veheténk reá hogy papírra tétessék, de 2 napja hogy pacificálunk 's ma ezt elvégezzük.

Ezeket illő volt, tisztünk volt az Urnak tudtára adnunk. — Rettegek, hogy nem lévén a' pontok subscribálva 's papirosra sem lévén téve, még megszegik szavokat, noha Domokos Lőrincz sok

ízben emlékeztette, hogy felette rút volna az ígérettől eltérni. Ha ez megesnék, arra fogjuk kérni az Urat, (hogy a' facultatis homo által vezetett partia által Eperjesre meg ne előztessünk) hogy méltóztassék a' jövő Terminus első napján az Actiót béadni 's azonnal Semlyénben exhibeáltatni minden testvéreknek. Szakál Ur azt hiszi, hogy nem az *én*, hanem a' Ferencz, Jósi és Miklós neveikben legyen az Actio, melly nékem mindeggy, mert abban hogy az enyémben folyjon, legkissebbet sem keresek 's találok. Én csak abban nem tartok Szakál Urral és Józsival, hogy ők épen nem akarják, hogy ezen a' T[ermi]nuson exhibeáltassék az Evocatoria, félvén hogy a' testvérek tűzbe jönnek, Domokos Lőrincz pedig apprehendál, mert ha ez bár melly titokban tartatnék is, úgy mondják, még is transpirálhatna. Adja Isten, hogy meg ne csalattassunk.

Pápay megszóllítatván általam a' Domokos Lőrincz intermediatiója alatt, hogy mért nem tanácsolgatja Dercsényit, azt felelte kifakadott panasszal, hogy ez őtet nem is méltóztatja consultatiókra, sőt egész napok folynak el, hogy vele nem is szóll.

Ajánlom magamat az Úrnak becses barátságába 's a' **szép szeműt** tisztelvén, maradok szíves tisztelettel

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

Szakál Úr megújítja kérését a' sárga tobák eránt. — Dienes pedig 2 ftot teszen ide 's kéreti az Urat, hogy méltóztasson 1 butellia Provencei az az minél jobb faolajat vétetni 's a' levél vivő által ki küldeni.

A' Jósi által offerált 400 f. a' Kraynik leánya és az én leányom legatumának ki fizetésére rendeltetett Dienes által. Dienes már consentáltatik a' Bossányi János Curiájával 's ezt Miklós hagyja. Dercsényi declarálta hogy Regmeczen akar bírni, 's úgy készülnek hogy ott 4 itt 3 testvér bírjon.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2413.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

M. Vásárhely 4-a April 813.

Kedves Barátom!

Régen nem irtunk egymásnak. Engemet a' sok munka tartóztatott, mert Itiló Mester Sala beteg lévén az egész télen én vittem a' kezére bizott Perek eléadásait.

Ne vedd nehezen hogy egy fáradságra kérlek. Gróf Andrási Károlyt kétség kívül ismered: talán nemis meszsze lakik Tőlled, vagy Kassán találkozhatól a' Gróffal. Az a' Gróf a' Görtsöni és Mindszenti Dominiumait, mellyek Közép Szólnok Vármegyében vannak, Arendába akarja adni, a' mint értettem. Én ugyan nem sokat gazdáskodhatom [!] a' magamébanis; de mivel Tihó 's a' körülbé való Jószágotskáim közel esnek Görtsönhez, jó Conditiók alatt ki venném. Kérlek Barátom, tégy annyi fáradságot érettem, hogy fordulj el Kassára, 's beszély a' Gróffal, vagy, ha ezt nem tehetnéd, irj egy levelet, kivált ha jó ismeretségében vagy: és bird reá hogy inkább nekem mint másnak adja ki, és jó Conditiók alatt.

Én Barátom a' nyerességen nem sokat kapok, de ha nyernék rajta, a' Magyar Literaturának elé menetelére fordulna azis. Most nem írhatok többet, mert indulok kifelé. — Válaszodat à *Tiho* per *Bréd* el várom, 's Grófnédat tisztelvén maradtam

Hív barátod
Cserei Miklós mpria.

Kivül:

M. Vásárhelly,
Tekéntetes Kazintzi Ferentz Urnak szives tisztelettel.
p. *Debretzen — Széphalmon.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2414.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 8dik April 813.

Kedves Barátom!

Kincs gyanánt vészem Mart. 14kén irt becses, kedves Leveledet, és az abba közlött verseidet, meljeknek minden szavaiba erő és az egészbe azon szép érzéseket gyönyörködtető valóság vagyon, a mit a tiszta és ép ízlés és az el nem erőtlenedet lélek minden Munkáidba fel talál: a Mezei koszoruba nem csak hogy el érted a nagy Göthét, sőt itéletem, érzésem és teczésem szerint sokba meg haladod őtet.

Ér Semljénbül barácságodbul el hozta emberem a Tokai veszszőket, uira is köszönöm azokat, és ha terhedre nem lennék, jövő ősszelre megint praenumeralok nehány százra, söt még jókor pénzemért egy antalko jó asszu szöllő Bornak készitésire is. A Rumi becses ajándékát és a Döbrenteynek szolló paketot is vettem, eszt első alkalmatossággal be küldöm nékie.

Gróf Wassné minden leveleibe érzékenyül fejezi ki Ura emlékezetére irt munkáddal való meg elégedésit. Már nem sokára haza jövén, és e tárgyba való gondolatim meg nyervén heljbe hagyását, árra kért, hogy az egész munkának elintézésit magamra válaljam.

Igaz lehet é az, hogy Berlinbe a Muszkákat szabaditó geniusoknak nézzék? Ha a populc öröm Hurah-t kiált a kozákoknak, e meg engedhető — de hogy a Berlinick örömmel fogadhassák eiszaknak vadjait, aszt éppen nem hihetem. Mit itélsz ezekrül és a jelen való környülálásokrul?

Élj tökélletessen Boldogul, szivébül kivánnya

hív tisztelőd
Cs.

Iró asztalomon előttem hever egy Petersburgba 3-a Mart. költ vad orosz Levél és aval küldöt versek — eggyik se érdemli hogy veled közöljem. A télnek unalmai sok mázolásokat szültek és az anglus guinéeák [!] is koholtattak efféléket.

Kívül:

Somlyó.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen — S. A. Ujhely — *Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2415.

Szemere Pál — Kazinczynak.

April. 15d. 1813.[1]

Kazinczynak Szemere Palija
alázatos tiszteletét!

Édes Uram Bátyám! Én Zsuzsánna naptol olta egész Józsefig szüntelen a Bényei, Gombai, Kávai vidékeken mulattam. Megjártam Abonyt is, sőt betekintettem Törtelyen is, de Vidánét nem látogattam-meg, mert mással menvén, az Pethőhöz szállott, 's estve nem eresztettem, reggel pedig korán indúltunk Czeglédre. Koborlásom alatt a' kertészünk, ki nékem Mercúrom volt, ellillanta [!] házunktól 's a' Postakönyvemet elvitte igazságlevél helyett, 's az anyám elfelejtkezett Kerepesről, 's csak József nap előtt nézette a' Postát, 's én leveleimet, kettőt Édes Uram Bátyámtól, ugyan-annyit Döbrenteitől, következő nap Gombán épen akkor vettem, midőn már indulóban voltam haza felé. Ez az oka hogy válaszom olly sokára haladt, osztán meg az, hogy semmiképen nem juthattam kedvhez az írásra. Vitkovicsot nem leltem itthon, de azolta hogy itt vagyok eggy napot még is töltöttem vele, Horváttal, Helmeczivel, Siskovicssal [!] eggyütt minden nap lehettem, láttakoztam 's beszéltem Virággal és Kultsárral is. A' két utolsó nincs megelégedve Daykával. Virág azt mondja hogy azt egészen megváltoztatta a' Kiadó, Kultsár pedig a' Rényt gáncsolja benne és azt, hogy az interpunctiók hibásak, hogy az *és* előtt, a' *hogy* előtt comma nincs; osztán typographicus hibákra is elégre talált. Néma mosolygással feleltem gáncsaira, mert egyébképen nem is lehetett. Hallja csak Édes Uram Bátyám mint *furcsálkoszik* Kultsár Úr! Nem gondolta volna az Ember, mond K., hogy

[1] Kazinczy F. kézirása.

a' Virtus ideájára a' böjtölés ideája után jusson el a' szófaragó, 's valamelly rhetori figura szerint. Rény becse ez annyi mint Rántotta becse. És így talán a' Böjtölés becse? Minek a' Rény? Hiszen az erkölcs meg van. Hm! A' Dayka élete, a' Neologismus apologiája! Göthe, Voss nem auctoritas. Ezek versirók de nem philologusok. De minek írom én a' más balgatagságait? Azon kivül is most engemet nem érdekel semmi a' Literaturában. Holnapok olta nem olvastam és nem írtam. Csak a gazdálkodhatás forog eszemben, és a' **házasság.** Hadd írjak inkább erről. Az épitéshez hozzá fogattam, 's a' fa cselédház őszre készen lesz. Házassági lépéseimben nem haladtam az az új lépést nem tettem, 's czélom mind eddig *Fáy Zsuzsi*ra van, minthogy az anyám őtet szeretné leginkább menyének. Fáy Andrásné néném temetésekor Zsuzsiék meglátogatták az anyámat. Én akkor Pesten voltam, 's ezt meghallván, feltettem magamban, próbát tenni, hogy Zsuzsi, házunk *környállásait* látván, mint fog erántam viseltetni. Hogy el ne felejtsem, a' *Környüllét* mint *távollét* nem volna e szebb a' K ö r n y á l l á s n á l? Itt jut eszembe az is, hogy Édes Uram Bátyámat megkérdezzem, 's tanácsot 's eligazítást instáljak a' felől ha a m e s s z e k o r (Emlékezet) helyett nem jobb volna e a' h a j d a n - k o r? Illyen a' j e l e n - k o r is. — Susieék bejöttek Pestre. Én látogatásokra mentem. S. az utszára nyiló ablaknál ült 's meglátott 's meglátván felkiálta: Szemere! Szemere! 's előmbe jöve az udvarra. Ugyan hol veszi magát nálunk? Maga miatt meg is halhatnék: miolta Maga Gombán volt, én beteg is voltam. Kezet csókoltam, condolealék 's köszöntem S-nak, hogy az anyámat meglátogatta, S. viszont Az Ér mellett-et köszöné meg, mellyet Gombára nékie megküldöttem. Még eggyik darabja sem tetszik így, Pali. *Hidd el, két boldog Szerelmes kis kunyhóban is megfér.* Érzi e ezt, Pali? Oh igen, mert a' Dalt Bényén fordította, 's Pataynéra álmodott. A' büszke vár, a' liget, az ér, mind Bényére mutatnak. Vallja meg csak, hogy Maga Pataynéba szerelmeske? Épen úgy, Susie, épen úgy, mint minden jó feleségbe és anyába. Nem mondom hogy ebben a' szeretetben valami több is nincs mint szeretet és tisztelet, de ez az indúlat a' legtisztább, a' legszentebb. Ha én, eggy religiosus és szerelmes ifju, Kedvesem arczát valamellyik Szent Szűz képén találnám fel, nem tekinthetném tisztább, feddhetetlenebb lélekkel a' szent de kedves képet, mint a' melly tiszta és feddtelen lélekkel most Pataynét, a' példás Hitvest és anyát tekintem. Erre Borcsa lépett be. — Pali, Maga nekünk lyánykáknak, ezer köszönettel adós.

Lefizethetem e? Talán. Mi eggy idealis férjet szerkeztettünk öszve. Szépsége Lakatosé, kellemetessége Fáy Józsié, termete 's tánczolása Dancsé, birtoka Darvas Józsié, a' lelke pedig a' Magáé! Ez megérdemlett eggy bókot. (Csókol csók, bókol bók. Nevetséges írásban talán használni lehetne?) Kevés idő múlva Szilassy Józsi és Feri, Puky Károly, Fáy Józsi, Vitéz Pista, Lakatos és Szűcs zörgettenek be, 's megnyittaték a' Mennyeknek országa 's tánez lett a' Clavier mellett, 's boldog édes suttogások. Estve a' magyar Szinben gyűltek öszve. —

Édes Uram Bátyám! A' mint veszem észre levelem sokkal hosszabb leszen mint előre gondolám. Ezt tehát nem a Pesti Posta, hanem a Gombai Legatus fogja vinni, 's így szabad mezőt engedek fecsegéseimnek. Öldökölni fogom velek Édes Uram Bátyámat, de ez az öldöklés nem lesz talán minden mulattatás nélkül. Én most minden nap öszvejövök Ormóssal. Nincs ember a' kitől tanúlni ne lehessen. Legalább elmélkedésre buzdít. Azt mondja Ormós hogy a' *k* durva, darabos hang, kivált ha végtől hangoz 's inflexióink között sok van olyan a' mi *k*-n végződik, mint az *ik*-ek, a pluralitások, a' *nak nek:* tehát, úgymond ezeket kerülni kell. A' *Vay*ra írt Epigrammában szörnyű hang ez: *IsteNEK-NEK.* Én azt tartom, hogy itt a' kettős *nek* a' kedvetlen. Igy volnának ezek is: *kiványán, éneknek, okok* 's a' t. Kisnek Episztolájában Ormós ezen sorra tett figyelmessé: Dicső[sé]Ge ragyOg, Ég Ogy IG. Ég og, ég-og-ig!

Ormosnak a' mi Sonetteinkben ezek a' változtatásai: Millió, k. deleatur, vad és nem VaK. Kapkod: durva a k a' *p* mellett. Éjjelem*ben* és nem nek: *Bérül.* Bér adatik érdemért 's nem szánakodásért. Tájim s nem örömtájak. Istenné 's nem Istenség. *Emlékezet* Metaphysicus szó. Ezt személyesíteni kellett volna. Az első sor pedig, ugy mint: *Ismét eggy* — — — nem költői; nagyon concisus. A' *Hajnal*ban nincs eggység, de a' négyesek istenick. A' hármasakat újra kellene dolgozni, mert teljesek *k*-val. A' *Boldog pár* infra omnem criticam. Csereyhez: *Dicső délczeg* Hős, előlfényleni, inkább mint *nagy tettek által,* mert ez nem költői. *Elesni* alacsony szó, inkább *lehúllani. Öldöklő* helyett *kártékony. Koszorúzza tettedet* nem fest, mert nem személyesit. A' két hármas igen szép, de az egység ellen. Csereyhez kellett volna ezekben is szóllani. A' Himfyben az *ak*-os rímek rútak. Szökdösve mint a' hab köztt a' halak, És vígan mint a' kis őz a' berekben — — — Leányc s a és nem k a. Nincs á l m o m, nem n y u g t o m. D ú l a t o d és nem d ú l j á t o k. —

Döbrenteinek megküldöttem Sonetteimet, a' hármat. Ezt írja: A' most küldött három közzül az Emlékezet engem leginkább bájol. Ebben a' legszebb elmultnak magát újra mulató szeliden-kedves, édes fájdalmas képe van. És tiszta. Tonusa Petrarcháé. — De a' *Himfy a' kesergőn* csudálkozom, hogy te, te az ő gondolatját felveszed s ujra elmondod. Követői Darabjai között bizonyosan ez volna a' legnemesbb, de csak követés. Ez pedig nem az én Palimnak való. Pali! nyelvünk emelésére kérlek, teremts újat! A' Boldog pár — — Vess belé több lelkiséget, mert ez: *eggy pillantás belé* . . . ámbár akármellyikünknek sem épen kedvetlen mikor prosaicus világban vagyunk, nagy testiségre mutat, mint ez is: *elszédülék*. Ég agyvelőm mein Gehirn brennt, pedig nem illik a' szép *enyím enyím vagy* hármassal egy darabba. *Arcz, bájos mint* . . . , nem emeli a' leány rózsaszín szépségét. A' hajnal pír. A' reggel sárga színnel festi magát az égen, 's a pallida virgo??? — Magasabbra, mindég magasabbra törekedő tüzednek nagyon örvendek. Hanem — nekünk szabad egymáshoz szóllani — ne töltsd az időt Szonettekkel. Járj felhúzott cothurnusodban. Te fogsz lenni az első a' ki ízléssel kezdett a' Játék színi darabok írásához, 's tetőled várom a' Theatrum reformálását. —

Döbrentei Museumának számára öszve szedegettem Auroram leveleit, 's köti a' Könyvkötő, 's Kilián Kolozsvárra fogja küldeni. Ezek a Darabok vannak Aurorámban, de nem illy renddel: A' Nádor I. Magyar beszéde az emlékpénzt érdemelt Pest. Várm. Felkelők előtt, 1810. Hazafiui öröm a' Palatinus azon szavain. *Gróf Teleki László* Maria Ludovicára. *G. Dessevffi* József. Hazaszeretet. *Péteri Takács.* Nagyhoz. Kis. Szép Rózsi. *G. Ráday Gedeon.* Az Isten dicsérete. *Prof. Kézi.* Kazinczyhoz, *Virág.* Bandi, a' levélhordó Elyseumban. *B. Orczy József,* 1744. Horvát Istvánhoz. *Vitkovics.* Koporsói Vers. *Rájnis.* A' Holdhoz. *Szabó L.* Szelmár és Szelma. *Szephalmi.* Orczyhoz *Révai.* A' Felkelőkre, Virág. Boriska képe, Cons. *Aranka.* Mesék, Vitkovics. — Vígasztalás, *Batsányi.* Ismeretlen érzések, Farkas Károly. Példák Metastasióból, *Döme.* Epigrammák, Vitkovics. A' Hűség, (Romanze Bürg.) Farkas Károly. Hősi Énekek, *Döbrentei.* Elmedalok, *Sztrokai.* Esdeklő Panasz. Batsányi. Magyar szóhangzás mértéke, Prof. *Matsár.* A' Jövevény, *Kisfaludy Károly.* Eggy vén Házashoz, Prof. Fejér. A' magyar nyelv' kelete. *Kultsár.* Epigrammák, Virág. A' Féltékeny, Fábri Pál. — A Philologiai maculatumomat, ha kedvem lesz, letisztázom 's elküldöm Döbrenteinek.

Ez most Helmeczinél van. Elvinát nem akarja visszaadni H., fél hogy eltépem. Legyen H. é: nekem nem enyém többé. Theatralis darabok irására igen sok kell, 's én azt a Sokat nem bírom, 's nincs is reményem hogy valaha megszerezhessem.

Térjünk szerelmes fecsegéseimre. Megjegyzésre méltó, hogy a' Fáy lyánykák körül mindig van hat hét ifju. Az Öreg Úr maga, vagy testvére, Gábriné, játszák a Dáma-ört, 's a két kövérség nem szereti a' Loge lépcsőjit mászni 's alant szoktak ülést fogni a' theatrumban. Nincs szebb mint azt lesni, mint hajladoz S. a' székben kifelé, eggyik imádójától a' másikhoz, 's mint állong fel játék közben is, 's elfordul a Publicum felé, hogy képét, öltözetét 's követi láthassa. Más napra ebédre valék hivatalos Susiékhoz. Igen jó kedvben voltam, épen ollyanban mint Ábris gyürüváltásakor Szőlőskén. 's az egész asztalt én mulattattam. Egyszer az ebéd vége felé kopogás hallatszik, 's Szűts — eggy Juratus — bebóklik. Zsuzsi felugrik, fogadja 's vele a' más szobába megyen. Elfelejtettem irni, hogy a' Dáma Ör mostani Pesten mulatásokkor nem az öreg Ur 's nem is Gábriné voltak, hanem Puky Simon és ennek felesége, Kaváról. Süsie eltávozására az én Leány Őrjeim lesütötték szemeiket; Puky öszve volt zavarva. Ebéd után Pukynéval maradtam, 's ez lassan lassan kiejtegette, hogy ez a' Juratusocska belé szeretett Susieba 's körültte szüntelen eseng 's ez pedig viszontszeretetet mutogat 's a' mult estve is sokáig eggyütt voltak. Ha szeretné, ugymond Pukyné, mind más volna, de csak coquettirozik vele. Tehát Susie ismét a' régi? — Nem is lesz ő más soha. A' többi Imádók is elérkeztek ez alatt 's Susie többnyire Szüccsel volt, 's estvélyig elég időm volt látni mit cselekszik. A farsangló sereg theatrumba ment; Puky engem honn marasztott és vacsorára, 's kért, hogy ha lehet addig míg Pesten lesznek, legyek velek. Szívesen megígértem. Theatrum után a' lánykák kocsiját Szűcs és a' két Kenessy kisérék haza. Vacsora után fel voltunk; én bohóskodtam: Szűcshöz mentem 's elvetettem kesztyümet annak jeléül hogy én őtet duellre hívom, mivel Susiet tőlem elrablotta. Szeret is Maga engem! monda Zsuzsi. Én e? 's lábaihoz roggyantam, 's ásítani készülvén mondék Keneseinek: Inas, tartsd a' kezed', 's ez engedelmeskedék 's én ásításom után felkiálték: Égek, lángolok Magáért! Élet vagy halál? Jobbja e vagy kosár? - Spötler! monda Susie: én haragszom. Békéltetni kezdém. Holnap megbékélhettek, ugymond Borcsa. Értettem 's láttam hogy álmos; kezeket csókolván bucsut vettünk.

Miért csúfolt-ki engem tegnap? monda Susie más nap midőn ebédre megjelentem. Mintha Maga azt nem kedvesen venné, ha imádtatik! — Már ollyan eitel nem vagyok. Már nem? 'S hát ha? Pali! 'S maga ezt hiszi? Tapasztalásaimnak hinnem kell. Mondja meg nekem Susie, szerelmes Maga Szücsbe? Nem! És még is annyira megkülömbözteti őtet, olly jeleket, olly pillantásokat látat vele, 's olly szabad közelítést enged neki! ezek azt hagyják gyanítani, azt Susie 's mit egyebet, hogy Maga — őtet szereti. Ő engemet megkülömböztet, miért ne én is őtet? Coquetteria, merő Coquetteria! Nem tréfálok, Zsuzsi, 's azt mondom, hogy eddig nem hittem a' mit Maga felől a' hír beszéllett, vagy ha hittem is, csak gyermeki gyarlóság gyanánt vettem, de most kéntelen vagyok megvallani hogy magam is a' világ ítélete alá írom magamat. — Ha Maga így cselekszik, ha szeretetet tud mutatni akkor midőn az szivében nincs, ugy szánom azt a' Boldogtalant, a' ki ezt látván vakmerőségre vetemedik, a' Maga jobbját azon reménnyel megkérni, hogy jobbjával szivét is veszi. Lángnak, örvénynek inkább mint azon utra, melly Maga felé vezet. — 'S Maga is azt hiszi, Pali, hogy énbelőlem rossz feleség lesz, 's Maga sem merne megkérni engemet? Képzelheti Édes Uram Bátyám, mennyire öszvezavart ez a' kérdés. Eddig mást hittem, Zsuzsi, de most — — — Menjen, Maga nekem nem barátom. Maga engemet elismér, rosznak ismér, 's én az Ollyant barátomnak nem nézhetem. — Sőt, Susie, az igazán a jó barát, a' ki barátjának becsületét védelmezi. Én azt cselekszem most midőn így beszéllek. Az inas jelenté hogy fogva vannak a' lovak, 's oszlani kezdénk: ők a Redoutba, én haza. Három napig maradtam el tőlök.

Ez alatt Susienak kedves dalát, Vergiess mein nicht o Jüngling den ich meine, — régen sürgetett hogy magyarra általtegyem — leforditottam. Negyedik nap a' dallal eggyütt mentem el, eldaloltuk, 's megvolt a' béke. Imhol a' darab.

El ne felejts o ifju, kedves lélek,
Te a' kihez sohajt o szív,
Kiért az égre felsírok, 's remélek,
El ne felejts te Hív!

El ne felejts ha más mosolyg szemedbe
'S epedve hódolásra hív,
Védangyalim sugják akkor füledbe:
El ne felejts te Hív!

'S ha hogy talán másért gyúlsz szerelemre,
'S másért dobog benned a' szív,
O, akkor kénszerítlek hivségemre:
El ne felejts te Hív!

Ha útaink a' Végzet elválasztja,
'S egymástól minket messze hív,
Ha távol tőled éltem bú hervasztja,
El ne felejts te Hív!

Sőt akkor is ha eljön oszlatásom,
'S az élet a' halállal vív,
Ez légyen hozzád végső sóhajtásom:
El ne felejts te Hív!

És hogy ne hagyjad végkép' eltemetve
Azt a' mit érzett e két szív,
Legyen síromra általad ültetve
Elnefelejts, te Hív!

'S ha lelkem a' Menny' fényiben feredve,
Ismét megláthat, Angyalmív!
Akkor nem kérlek többé illy epedve:
El ne felejts te Hív!

Már csak ma leszünk eggyütt, monda az utolsó napon Susie; de eljő Julianna és Zsuzsanna napokra, ugy e, Pali? — Bernát Bátyánkhoz vagyok akkorra hivatalos, 's megígérkeztem! Pali, ott leányka is van. Igen is, 's illő is már egyszer hogy a' czélhoz siessek. 'S tudja e mit igért ezelőtt két esztendővel? Hogy addig meg nem házasodom míg Maga férjhez nem megyen. Pali, ha Zsuzsánna napkor eljő, sokat fogok beszélleni magának, igen sokat. Jőjön, 's legalább ismerjen-meg. Higyje meg, én magát sokkal inkább becsülöm, mint hogy Magával coquettirozzam. Igy folyt Pesti eggyüttlétünk, 's a Julianna 's Zsuzsánna napkoriak hasonlóképen. Ezekkel nem úntatom Édes Uram Bátyámat, 's csak azt említem hogy Susanna napkor Zsuzsival ismét öszveczördültem, minthogy ő ismét Dancs Dienessel coquettirozott. Most ugyan hallom hogy Dancs — birtokos ifjú Gömörből, de fiatalabb Susienál 's iskolájit csak most végezte

— mindeddig Gombán mulat, 's úgy múlat ott mint kérő. Magam is leltem a' háznál több ízben. Meglehet, hogy az alatt míg én e hosszas történeteket írom, Susie már Dancsé, 's nem mondhatnám sem azt hogy nem bánom, sem azt hogy bánom.

Februarius 26dika volt az a' nap, mellyen Susie nyakamba borulva 's ajkaimról csüggve ezer csókok között kérdezte tőlem ha én őtet igazán szeretem e, 's ez a' mód, ez a' felmelegítés engemet megbolondított, — rettenetesen belészerettem Susieba. És még is nehezen tudnám meghatározni hogy megkérjem, kivált mostani környülállásaim között épen igen nehezen. — Mi történt velem Aprilis első napján, hadd beszéljem el még ezt. Három napig múlattam Gombán akkor; — különben máskor csak Bényén vagyok, 's onnan fordulgatok által Gombára — Susie eggy óra zsacskóval 's eggy órapárnácskával, mellyeket maga kötött, ajándékoza meg, 's hajamból eggy fürtöt metsze el. Vacsora után sokáig felvoltunk, 's Borcsa és a' Gesellschaftsfräulein elálmosodva sőt elszenderedve dőltek el az ágyakon: mi még fecsegtünk. Susie az ölembe, nem az ölembe, hanem, ki kell mondanom, a' czombomra fült, én megöleltem, megcsókoltam 's ajkaink sokáig némán melegültek, forrottak egymáson, de szomjam nem hogy oltatott volna, sőt mind inkább nevekedett 's ekkor szám a' mellyének esett, 's azt ezer csókokkal hintegettem el. Tovább ragadt a' hév, de nem bátorkodtam, 's csak reszkető néma ajkam mondotta mit akarok, 's Süsie nyakkendőjével firhangot csinálván felettünk, eggyik kezével a' kebelt megnyitá, 's a' bimbó számban vala. Hiszi e Édes Uram Bátyám, hogy én mind ezen fellobbantások mellett is, mellyeket csonkán és hézaggal írok itt, vettem annyi erőt, annyi józanságot magamnak, hogy Susiet megvisgáljam, 's megnézzem ha szerelem e az, crántam égő szerelem, melly vele ezt tételi? Vettem, de hinni még sem tudok, az az az eszem nem tud: noha szívem már hiszen. De ez a' pásztoróra 's az, hogy nem én előztem meg Susiet, hanem ő engemet, bár melly kedves volt is, sok, nem tudom, nem akarom ki mondani, mit, gyanítat velem. Azonban ha ezen gyanuimat elverhetném, még akkor sem bátorkodnám Susiet megkérni. Ha itthon vagyok 's elnézem házunkat, elnézem jövedelmünket, elnézem magamat 's characteremet, melly kevéssel csendesen élni szeret 's retteg a' spanyol szegény uraságtól, 's ha elnézem Gombát is, a' hat lovakat, a' nagy asztalt 's azt, hogy Susie még Anyjának is parancsol 's nem csedez, hogy ő ott Dáma, 's nekem feleség, anya és Gazdasszony szükséges

— ha ezeket elnézem, a' félelem vesz körül, 's elhidegülök Susie eránt. Ide számlálom azt, hogy Susie magas álmokat álmodozott, valamint az Atyja is. Nem megyen, Édes Uram Bátyám, semmi módon nem megyen. Ha szeretem e én Zsuzsit? Miért tagadnám? Ennyi fecsegéseim úgy is elárulnak. Ezeket azonban azért írám, hogy Édes Uram Bátyám tanácsát történeteim felől kiinstáljam. Azt a' Vitkovicshoz írandó levélben meg lehetne talán tenni. Vitkovics előtt úgy sincs titkunk. Még eggy kérésem vagyon Édes Uram Bátyámhoz. Kevély leszek ha meg nyerhetem. Méltóztassék Édes Uram Bátyám engemet leveleiben Fijának nevezni, 's méltóztassék viszont nekem meg engedni, hogy én Édes Uram Bátyámat, Atyámnak szólíthassam!

Még eggy két sort a' Jan. 15d., Febr 7d. és 13dikán költ levelekre. A Klobusitzkiné leveléért alázatos köszönetemet küldöm. — A' Qualis populeà-t próbáltam fordítani, próbálta Vitkovics is; én nem boldogúlhattam benne. - A' Berzsenyi ódáját már Helmeczitől olvastam. Igen szép! Vallyon mit mond a' *Szobor*ra Prónay? — Kisfaludy Károly és nem Sándor. Barkóczinak itéletére a' Magyar Poeták felől, nem tudok mit mondani, 's nem tudok egyebet, mint a' mit Édes Uram Bátyám mondott. Vagynak ollyanok is, a' kik Daykát Himfy mellett kicsinynek látják! Pest mostan a' Szabó Énéissének magasztalásával zeng. Szörnyen dicséri Virág is, 's azt mondá előttünk hogy igen sok helyütt az originált fölülhaladta. — —

Dayka és Himfy; erre az jut itt eszembe a' mit Lessing a Rím és Mérték felől szólíván (de képl.) mond. Es giebt Dichter, welche ihre Stärke viel zu lebhaft fühlen, als dasz sie sich der mühsamen Kunst unterwerfen sollten, und diese offendit limae labor et mora. Ihre Werke sind Ausbrüche des sie treibenden Gottes, quos nec multa dies nec multa litura coërcuit. Es giebt andere, welche Horaz Panos nennt — etc. etc.

Az óda, epigramma és Sonett igen szépek. Az elsőt nem értem úgy a' hogy kivánnám. Nem tudom kinek reménye festetik. Én eggy szenvedő Magyart képzeltem. A' Sonettben a' *hangzatja* társának inkább választanám a' *szaggatja* mint a' *hasgatja* szót. Eggy vala ki annyira szerelmes ezen Sonettbe hogy azt mondá, hogy ha Kazinczy megengedi, mihelytt Bécsbe felmegy, a' Német tud. ujságba nyomtattatja ki. A' második sort igy szeretné: Siket vagy è. De

hiszen ezen e nem é. Osztán a' *Melly gondolat!* Kimélőbb megtámadás mint ez a' *Siket* . . . . . —

Tegnap előtt jöttem ki Pestről Ormóssal. Ez Tisza-Füredre ma délben indúlt. Azt hallám Fáy Mózses bátyámnál, hogy Fáy Andris tegnap előtt Péczelen volt. Máskor ha itt mulatott, mindig tudtomra [adta], 's most nem. Lehetetlen kitalálnom az okát. Még eggy nevetséges hírt is hallék. Andris tréfálva mondá, hogy Susi nyilt ablakokkal és ajtókkal várja Dancsot. 'S én e' hosszú levéllel, előbeszélléseivel szerelmes történeteimnek! — Bényére és Gombára igérkeztem husvétolni 's holnap indúlok is, 's vasárnap, minthogy Bényén calvinista templom nincs, Gombán leszek. — Kívánok boldog inneplést, boldogabbat mint az enyém, Édes Uram Bátyám!

Péczeltt, April 15., 1813.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2416.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 17. April 1813.

Theuerster, geliebtester Freund!

Unsere Theilung ist geschehen. Wir signirten sie zu Ér-Semlyén den 10. dieses. — Meine Eltern gehörten zu den Wohlhabendesten. Aber da dieser ihr Besitz in sieben gleiche Theile zerstückelt werden musste, so ist es leicht einzusehen, dass ich selbst wohlhabend nicht mehr seyn kann. Überdiess hinterliess mein Bruder, der Obriste, Schulden, und diese haften nun auf uns. Ich brauchte zehn Jahre, um diese Schulden und meine eigenen zu tilgen. Und nun wäre ich unklug und sträflich, wenn ich mein Wohl und das Wohl meiner Kinder, die einst dieses Siebentel unter sich theilen werden, meinem Hange, und wenn diese die edlesten sind oder wären, nachsetzen möchte. Ich schrenke [!] mich hinfort auf das allernöthigste, auf das unentbehrlichste, ein, und weg, weg alles, was dem Interesse meines Beutels entgegen ist. Ich zittre bey dieser Vorstellung; nie habe ich gedacht, dass ich diess werde thun müssen. Aber ich muss, und so thue ich es gewiss.

Ich bleibe hier, und das Drittel von dem hiesigen Besitz meines Vaters bleibt mein; in Tárkány eine Session, und die Hälfte

der Portion in Petneháza (Szabolcser Com.), dann der sehr gute Weingarten in Ujhely, den mein guter Bruder verwildern liess, den ich aber herstellen werde, weil er in Ujhely den besten Wein gibt, und weil er mich an seinen Aquisitor, Peter Kazinczy um das Jahr 1670. erinnert.

Sophie und meine Lieblingin Eugénie sind in Kázmér: ich will hinreiten. Vergeben Sie mir meine Eile, und halten Sie sich für mein langes Schweigen dadurch entschädigt, dass ich Ihnen diesen Brief trotz meiner Eile zu die, die ich sehr lange nicht sah, schreibe. - Ihre Stilistik erhielt ich als ich nach Semlyén fuhr. Die Kälte und meine geschwächte Augen erlaubten mir auf der Hinreise nicht es zu lesen, und in Semlyén blieb mir keine Zeit. Ich flog das Werk nur durch. Excellent und sehr, sehr brauchbar, sehr angemessen für die, die Sie vor Augen hatten, u. Sie hatten doch gewiss nicht bloss die Schuljugend vor Augen. Ich glaube in dem Werke unverhältnissmässige Ausdehnungen gefunden zu haben. Ich mache Ihnen daraus um so weniger ein Verbrechen, dass ich vielmehr gewünscht hätte, Sie hätten sich bey allen Artikeln ebenso weit extendirt; Sie hätten recht sehr viele Beyspiele, als tretlich [!] oder schlecht, angeführt. - Als ich Ihre Bemerkungen über Ungarns Sprache las, umarmte ich Sie im Geist: bey dem Anblick meines Namens ward ich aber hochroth. Ihre Liebe zu mir führt Sie zu weit, mein theurer, verehrter Freund. Und Kis, unser trefflichster Prosaiker — das ist er gewiss! — ward nicht genannt! Sie werden sich gescheut haben, dass man *sein* Lob in *Ihrem* Werke für Schmeicheley ansehen wird. So lege ich es mir wenigstens aus.

Eben wollte ich Ihnen von Hormayer *das* sagen, was *Sie* mir schrieben. Doch muss ich etwas in Ihrer Nachricht berichtigen. Er bewohnt eben das Zimmer, welches ich einst (1800 25. Aug. - 28. Jun. 1801) bewohnt habe. Er wird nicht nur schonend, sondern gnädig behandelt.

Dem Cserei habe ich Ihre Stilistik zugeschickt. Er hat auch das geogr. W[örter]buch in Händen. — Herzlich bedaure ich, dass Ihre Statistik von Spanien das Imprimatur nicht erhalten hat.

Gustermanns Werk habe ich endlich gesehen. Lesen konnte ich es nicht. Ich versichere Sie, dass es mir dort, wo ich es lesen konnte, recht sehr gefiel, und sobald ich Zeit habe, werde ich mich darin einstudiren. —

Ich lege Ihnen hier 3 Epigramme bey,[1] die mir sehr gut gerathen scheinen: besonders dasjenige, welches Sie errathen. Leben Sie wohl, lieber Freund. - -

Ich schicke Ihnen diesen Aufsatz des Herrn Contrascriba Mozes Kézy, (der aber ungenannt und ungekannt bleiben muss), um ihn als Chronik der Schule zu Sáros-Patak für die Intell[igenz]blätter der Annalen von Wien zu verarbeiten. Wir Calviner scheuen jede Publicität, und haben es nicht gerne, wenn man von uns weiss, noch weniger, wenn man von uns spricht. Aber die Leser der Annalen haben Recht, auch von *uns* zu wissen. — Ich würde mich recht sehr freuen, wenn dieser Aufsatz eingerückt würde. Lassen Sie davon eine Abschrift nehmen, und sorgen Sie dafür, dass der Copist die Nomina propria recht sehr deutlich schreibe. Sonst wird der Setzer, der wahrscheinlich ein *Deutscher* ist, die Namen irrig setzen. Rákóczy, und nicht Rákótzi, contra fidem diplomat. und zugleich contra regulas non adulteratae per Joannem Csécsi Orthographiae Hungaricae.

Franz von Kazinczy.[2]

Classische Literatur.

Sáros-Patakon: Bion' és Moschus' Idylliumai. Görögből magyarra fordítva (.) Hexameterekben. 1811. (Bions und Moschus Idyllen. Aus dem Griechischen in das Ungarische übersetzt. In Hexametern. Sáros-Patak, durch Andreas Nadaskay. 1811. 8. 112 S.)

Bücher, deren Herausgabe keine Verantwortung oder unangenehme Folgen nach sich ziehen können: sollten nie anonym erscheinen: am allerwenigsten sollten aber so Werke, welche zur class[ischen] Literatur gehören. Dicatur, quare. Mit seinem Namen so vornehm zu thun sey doch wo nicht phantastischer Dünkel, doch gewiss eine unnütze Grille. Gemeiniglich erfahrt man ihn doch. Man erregt also ohne Noth ein beschwerliches Nachfragen, und man propagirt Irrthum oder doch Zweifel sehr oft bis auf die Nachwelt. Unser Üb[er]s[etzer]., Herr Franz Nagy, Professor bey dem reformirten Collegium zu S. Patak, hat sich bis jetzt vor jeder seiner Schriften genannt; hier hat nichts als sein geistlicher Stand

[1] Nincs a levél mellett.

[2] Idegen kéz írása.

ihn diess zu thun schüchtern gemacht. Recensent kennt Herrn Nagy's Publicum, und weiss, dass es in diesem noch Köpfe gibt, welche ihm für Sünde angerechnet hätten, ein Werk übersetzt und unter seinem Namen herausgegeben zu haben, in welchem folgende zwey Verse vorkommen:

Μισθος τοι τὸ φίλαμα τὸ Κυπριδος· ἦν ἀγάγῃς νιν,
Οὐ γυμνὸν τὸ φίλαμα, τὸ δ' ὦ ξένε, και πλεον ἐξεῖς

Auch mag Herrn Nagy das Andenken vorgeschwebt seyn, welchen Anfall der würdige Péczeli erdulden musste, weil er, *Prediger zu Komorn!* die Henriade, die Zayre und Alzire und den Mahomet des bösen Voltaire übersetzt hatte. Aber der grosse Mann, der der Schule zu Patak vorsteht, (Vay),[1] würde Herrn Nagy wider so leicht ärgerliche (scandalisbare) Männer seinen Schutz nicht versagt haben, auch sind die Zeiten, in denen es noch Mode war, sich über so was zu ärgern, sammt dem Manne der Péczeli anfuhr, nicht mehr. Wir sahen ja, dass Superintendent Szilágyi, ein Greis von mehr als 70 Jahren und vom Schlage gelähmt, seine letzten Tage durch eine neuere Übersetzung dieser Henriade erheitert hat, und dass es dem Pred. Édes, sowie dem schätzungswerthen Manne Fábchich nichts schadete, dass der eine wie der andere seinen metrisch übersetzten Anacreon unter seinem Namen drucken liess. Zum Märtyrer oder Helden ist zwar niemand verpflichtet, wofern er nicht sich dazu berufen fühlt, und die egoistische Weisheit unseres Alters scheint den Satz für wahr anzusehn, dass derjenige, welcher sich einer Idee wegen in Gefahr stürzt, von der Narrheit der don Quixotte nicht ganz frey ist, doch sollen auch bessere Menschen so denken? sollen auch solche stumpf gegen die Freude, das Gute durch manches Opfer befördert zu haben, seyn? Herrn N., der Gatte einer achtungswürdigen, gebildeten und sehr bescheidenen Frau, Vater von mehreren lieben Kindern ist, mag uns diese weitausholende Reflexion, die wir hier zu machen, Gelegenheit nahmen verzeihn. Er weiss es, dass sie für Ungarns Schriftsteller nichts weniger als entbehrlich sey.

Die zwey Classiker, die hier übersetzt sind, sind nicht bloss in Hexametern, sondern sogar in eben so vielen Hexametern als die Originale sie zählen, wiedergegeben. Recensent würde dem Herrn

[1] Rumy K. Gy. toldása.

Übersetzer diese Pünktlichkeit gerne geschenkt haben; sie hat viele Härten veranlasst, welche in Bion's und Moschus Übersetzungen gewiss sehr unwillkommen sind. Wir haben die Arbeit des Herrn Nagy mit dem griechischen Texte von Anfang bis zu Ende zusammengehalten, und haben seine Geduld bewundert; bewundert gleich bey der ersten Zeile bey dem ersten Wort im Buch, dass er die Arbeit nicht aufgegeben habe. Das schöne, mahlende griechische Wort ἄιαζω kann im Ungrischen nur durch Worte baccheischen, tribrachyschen oder daktylischen Schlags (kesergem, siratom, jajgatom) wiedergegeben werden und so war es nicht möglich, den griechischen, weiter im Gedichte noch einigemale wiederkehrenden schönen Vers Ἄιάζω [!] τὸν Ἄδωνιν, ἀπώλετο καλὸς Ἄδωνις. und mit dem Hemistich ἐπαιάζουσιν Ἔρωτες glücklich zu übersetzen; denn ist denn kesergem Adóniszt, megholt a' szép Adónisz! und *Jajjal Adónt siratom;* megholt, *meg,* az *ékes* Adónis! und jajgatnak az Ámorok eggyütt mit επαιαζουσιν auch eins und das nehmliche? Wer den Unterschied nicht fühlte! — In Moschus erster Idylle wird von dem entlassenen Eros gesagt: καχαὶ φρένες, ἀδὺ λάλημα, wie schön! wie süss. Im Ungrischen Szíve csalárd: ámbár kedvelteti szája beszédét. In Bions 8ter Idylle v. 3. ist vom Hesper gesagt: Τόσσον ἀφαυρότερος μήνος, ὅσον ἔξοχος ἄστρων. Annyival homályosabb a' holdnál, a' mennyivel ragyogóbb a' csillagoknál; Herr N. übersetzt: Nincsen az égboltnak szebb csillaga, mint te, csak az Hold. Man sieht diesem Vers an, dass die harte Arbeit den Übersetzer ermüdet hat: er hätte sie sich erleichtern sollen und seine auch jetzt Beyfall verdienende Übersetzung würde dabey gewiss gewonnen haben.

In der Einleitung, welche Herr von Jankowich der Szent-Györgyischen ung. Übersetzung des Sallust vorangeschickt hat, wird gesagt, Herr von Nagy habe die Batrachomyomachie (Patak, 1809) aus dem lateinischen übersetzt. Herr v. J. erhielt die Nachricht aus einer unwahren Quelle. Wer Vorlesungen in der griechischen Sprache gibt, wer seine Kräfte sogar im griechischen Verseschreiben versucht und geübt hat, der wird die Batrachom. und den Bion und Moschus auch ohne dem [!] latein. Texte verstehen — — —

[Itt megszakad e bírálat.]

Philosophia,[1] Irta Ertsei Dániel, Philosophia Doctora, és a Debreczeni Ref. Collégiumbann a' Philosophiának, és Politikának Professora. 1. Darab. Lélek munkái tudománnya. Debreczenbenn, 1813. — Philosophie verfasst von Daniel Ertsei, Doctor der Philosophie, Statistik und der politischen Wissenschaften in dem reformirten Collegium zu Debrezin. 1. Stück. Empirische Psychologie. — Debrezin 1813. in 8o 201 Seite.

Die (erfreuliche) Erscheinung einer philosophischen Schrift in ungarischer Sprache sollte billig auch bei einem misslungenen Versuche noch immer sehr willkommen seyn: um so mehr ist dieses der Fall, wenn man einen gutausgeführten Plan vor sich hat, wenn man gleich mit dem Verfasser nicht ganz einverstanden seyn kann.

Der Verfasser, der sich gleich in der Vorrede für die empirische Philosophie erklärt hat, ist seinem angenommenen Grundsatze durchgängig treu geblieben. Darum hat Recensent gegen das Consequente seines empirischen Verfahrens nichts einzuwenden. Vielmehr erkennt er die Verbindlichkeit, dem würdigen Verfasser für die wissenschaftliche Bereicherung der ungarischen Literatur den gebührenden Dank öffentlich zu bezeugen.

Der Leser dieses Werks gewinnt allenfalls an Einsicht und Kenntniss, denn man braucht ohnehin zu wissen, was eine empirische Philosophie sagen wolle und wie diese beschaffen sey. Hievon liefert der Verfasser eine treue Darstellung.

Sollte dennoch ein Verstoss gegen die Wahrheit hie und da bemerkt werden, so will man ihn nicht dem Verfasser, sondern dem von ihm angenommene [!] System zuschreiben. Z. B. Wenn der Verfasser von der neuen Philosophie wie von einer neuen Mode in der Kleidertracht, oder vom ewigen Dogmatisiren und der Vermengung alles dessen was Wahr, Unwahr und Halbwahr ist, das Urtheil spricht, so möchte Recensent unter andern die Frage an ihn thun, wie es mit dem Halbwahren gemeint sey? Ist es ihm denn möglich, sich ein Amalgama des Wahren und Unwahren zu denken, zumal in der Philosophie, welche über Wahrheit entscheidet? Der Verfasser geht noch weiter, jede Philosophie soll nach ihm

[1] A következő bírálat szintén e levélhez van mellékelve.

(Seite 7.) Gutes und Schlechtes in sich enthalten. Man muss alles auf die Wahl ankommen lassen, indem man diejenige Philosophie wählt, welche weniger Schlechtes und mehr Gutes enthalten soll. — Ist dieses nicht Hochverrath gegen die Philosophie, ja gegen die Vernunft selbst? Wozu also die Kritik? Ist es unmöglich über Wahrheit zu entscheiden? Allein das kritische Verfahren möchte die Arbeit sauer werden lassen, und so glaubt man mit dem Eclecticismus leichter fortzukommen. Besonders muss ein Empiriker so denken, weil er selbst im Herumtappen begriffen ist, und so meint er, auch die Philosophie sey weiter nichts als ein Gewebe von Wahrheit und Irrthum.

In der Einleitung Seite 11 kommt gleich die interessante Frage vor: Was ist mein höchstes Ziel in diesem Erdeleben? Recensent fragt: warum in diesem Erdenleben? Warum nicht überhaupt? Hat etwa der Mensch keine höhere Bestimmung? und wenn er eine hat, ist diese nicht ein Gegenstand des Philosophen? Diese und ähnliche Fragen dringen sich von selbst auf. Allein der Verfasser scheint mit der Aufstellung der Frage behutsam umzugehen, sonst würde die Beantwortung nicht so ganz empirisch ausfallen. Nun aber wissen wir in Voraus was zu erwarten ist. Das höchste Ziel des Menschen ist nähmlich Glückseligkeit; und diese führt uns jede angenehme Empfindung zu. Man braucht weiter nichts als die Befolgung gewisser Klugheitsregeln, um schadlos zu geniessen.

Hinterher führt der Verfasser (Seite 12) Gott und Religion, als die wichtigste Angelegenheit des Menschen an, und erscheint nun sich selbst übertreffen zu wollen, da er dem Übersinnlichen einen hohen Werth beylegt. Er führt sogar die Klage, dass Worte von so hoher Bedeutung, wie Gott und Religion, gemeiniglich nichts mehr als leerer Schall sind. Darf Recensent fragen, ob nicht eben die empirische Denkart das ist was jene erhabenen Worte zu einem leeren Schalle macht? Es ist freylich leicht über alles hin und her zu philosophiren, wenn man sich einen weiten Spielraum zulässt und wenn man sich über alle Kritik hinausgesetzt hat. Allein bey einer strengen Kritik muss der Philosoph für das eine oder das andere entscheiden, denn es hilft nichts dass man die Sache bald idealistisch bald materialistisch erklärt; man muss sich entweder an den Materialismus oder an den Idealismus rein anschliessen. Der Dualismus kann vor der Kritik lange nicht bestehen, indem

er den Geist und den Körper auf einander wirken lässt, und findet dafür keinen Aufschluss, weil das eine im Raume wirkt und das andere im Raume gar nicht vorhanden ist. Dennach hebt sich der Dualismus von selbst auf und sonach ist entweder alles Materie was in Wirkung und Gegenwirkung begriffen ist; oder man muss jede Wirkung der Materie für Erscheinung erklären, wodurch eben der Idealismus begründet wird. Was ist nun dem Empiriker zu thun? Er lässt sich in diese kritische Speculation gar nicht ein. Er begnügt sich mit dem was da ist, unbekümmert um das *wie?* und *woher?* Ihm ist die Materie Materie, Geist ist Geist, beydes für sich; und der Gedanke von der wechselseitigen Wirkung rollt, wie ein Schlagbaum, vor ihm, und seine Philosophie kommt zu Ende.

— — — — — — — — — — — — —

S. 13. kommt die Eintheilung der Philosophie in die theoretische und practische vor, und der empirische Zusatz: Philosophia theoretica est cognitio rerum humanarum. Der eigentliche Gesichtspunkt des Empirikers, wonach die contemplative Betrachtung für etwas göttliches erkannt wird, und Gott im Glanze eines majestätischen Weltregierers erscheint. Hingegen soll die Erkenntniss seiner selbst den Menschen auf der niedrigsten Stufe in seiner Gebrechlichkeit anzeigen. Eben diese Denkart characterisirt jede sinnliche Religion, welche bloss das äussere Verhältniss des Menschen betrachtet in unendlicher Entfernung von Gott. Hingegen die geistige, übersinnliche Religion, wie die christliche es ist, sucht die Vereinigung mit Gott nach dem inneren Menschen zu bewirken. Der Gesichtspunkt ändert sich. Unsere gesammte theoretische Erkenntniss gibt uns nur unsere eingeschränkte Natur zu erkennen; und was am Menschen göttlich und heilig ist, das soll in der Freyheit des Willens und der Moralität bestehen.

Auf die Einleitung folgt die empirische Psychologie, und zwar zuerst eine *physische Anthropologie* — etwa als Vorhang zum ersten Theile welchen man hierauf folgen lässt. Diese handelt von dem Körperbau und vom Nervensystem. Eine gut gerathene und bey aller Gedrängtheit deutlich ausgeführte Abhandlung. Indessen möchte Recensent fragen: Wozu? Glaubt denn der Verfasser dass bey der Zergliederung der Seelenfunctionen etwas zu anatomisiren, anstatt zu analysiren, vorhanden sey? So weit kann doch der Materialismus in eine gesunde Philosophie nicht eingreifen. Man vergönnt alles an seinem Orte. Es ist z. B. interessant an sich

einen Unterricht von der Buchdruckerkunst zu erhalten: aber nicht in der Absicht, dass man glaubt das Abgedruckte desto leichter verstehen zu können. Es verhält sich nun mit der physischen Anthropologie zur Logik eben so. Jene ist interessant an und für sich, aber als Einleitung zur Logik taugt sie nichts.

Nach dieser physischen Beschreibung des Menschen folgt nun der erste Theil vom Verstande. Dieser zerfällt in drey Hauptstücke: 1. Von der apperception oder vom Bewusstseyn, ohne critische Beleuchtung. 2. Von der Erkenntniss äusserer Dinge nach empirischen Grundsätzen. 3. Von den verschiedenen Gaben des Verstandes. Die *Logik* kommt im dritten Abschnitte des zweyten Stückes vor. Sie wird nach der gewöhnlichen Methode vorgetragen. Im übrigen kommen nützliche Vorkenntnisse vor, worunter der Verfasser auch viel eigenes hat. Recensent überhebt sich jeder näheren Bemerkung, um zu dem zweyten Theil zu schreiten. Dieser wird *von dem Willen* betitelt, und der Wille wird als Gegenstand der psychologischen Untersuchung behandelt.

S. 179. gelten Wille und Begier für einerley.

S. 185. geschieht eine einzige Erwähnung der Freiheit. Aber wie? Recensent will dem Verfasser selbst reden lassen: «Die Liebe der Freyheit überwiegt die Liebe zum Leben, und man setzt oft sein Leben der Gefahr aus um der Freyheit willen. Auf die Erlangung der Freyheit folgt die Herrschsucht. Es ist nicht genug, dass der Mensch sich von keinem andern beherrschen lässt, er will selbst andere beherrschen. Erlangt er auch dieses, so hat er ein mächtiges Mittel an der Hand, sich oder seinen Zustand vollkommener zu machen.» Wer sieht nicht, dass hier eine bürgerliche Freyheit gemeint sey, aber nach einer egoistischen Maxime, welche die Menschen in einem immerwährenden Krieg unterhalten würde? Wo bleibt die moralische Freyheit, welche Selbstbeherrschung gebietet? Sie bleibt unberührt, wenn sie nicht gar für ein Unding erklärt wird. — Der Verfasser erklärt sich noch entscheidender hierüber, indem er zum Beschluss S. 188. sagt: «Wenn die Selbstliebe die Wurzel von allem Leben und Weben des Menschen ist wie kann es jemand (mit Kant) verlangen, dass man schlechthin, wolle was man will, ohne darauf zu sehen, ob man in der Folge Freude oder Schmerz zu erwarten hat? Ist dieses nicht ungereimt?» — Der Verfasser hätte noch weiter gehn können, z. B.

hätten wir keine Kenntniss von Dingen, so hätten wir auch nichts zu wollen. Allein dieses Alles nimmt die Freyheit in Anspruch, und sie bleibt doch Freyheit. Es lässt sich aber in der Sache weiter nichts erklären: und wo die Sache sich erklären lässt, da ist keine Freyheit. Dazu gehört ein höherer Schwung der Abstraction, als welchen der Empirismus leisten kann.

So lange jemand die Natur der Freyheit theoretisch untersucht, so lange wird sie ihm unmöglich vorkommen. Ihre Möglichkeit ist practisch; sie ist die Wirklichkeit selbst; darum muss sie uns in dieser Verbindung als nothwendig vorkommen, da die Möglichkeit von ihrer Wirklichkeit unzertrennlich ist. Es ist unmöglich was man practisch wollen kann, das nicht auch wirklich zu wollen, denn es hiesse so viel: Ich kann meinen Willen nicht wollen; welches ungereimt ist.

Man denke hier nicht etwa an den unglücklichen Conflict des mit sich entzweyten Gemüths, nicht an das quod volo, nolo simul. Man spricht hier eigentlich von dem Willen, der von aller Beymischung pathologischer Regungen rein und frey seyn soll. So wie die Vernunft *eine* ist, so ist auch der Wille *ein* Wille.

S. 189. wird der *Egoismus* gebilligt, nur im strengen Sinne nicht, wenn er so weit geht, dass man andern Schaden zufügt: dann heisst die Selbstliebe blind. Es lässt sich freylich aus der Selbstliebe gut erklären, warum man andern keinen Schaden zufügen wolle: aus dem Grunde nähmlich, weil man ein Gleiches zu erwarten hat, und das Urtheil über sich spricht, für die Moralität ist aber damit nichts geschehen. Es ist nicht genug, dass man klug und vernünftig im Handeln ist: man handle von allen Nebenabsichten und Seitenblicken frey, so wie man nach Gesetzen der Freyheit, das heisst nach seinem Gewissen handeln soll. Dem zweyten Theile fügt der Verfasser die Bezeichnung der menschlichen Charactere bey. Er untersucht, wie viel zur Qualificirung dieser Charactere Temperament, Erziehung, Nahrungsmittel, Religion, Regierungsform, Klima, u. s. w. beytragen können. Wir wollen dieses alles in empirischer Form gelten lassen; nicht aber zu einem andern Behuf, wie zu dem der Moralität, um die moralische Tendenz und Bestimmung des Menschen daraus folgen zu lassen. Was ein günstiges Temperament, eine gute Naturanlage bewirkt, so wohlthätig es auch immer seyn mag, so hat es doch keinen moralischen Werth an sich, eben darum weil es sich natürlich erklären lässt, und weil es von zu-

fälliger Bestimmtheit des Menschen abhängt, und nicht nach ewigen, nothwendigen Gesetzen der Freyheit zu Stande kommt.

Doch genug. Der Verfasser hat sich in seiner Vorrede auf die versprochene Ontologie berufen, und darin verspricht er die Gründe anzugeben, warum er den Empirismus befolgt hat. Wir wollen die Zeit, wie billig, abwarten, hier aber noch ein paar Worte über seinen ung. Stil fallen lassen. Dem Verfasser sieht man bey jeder Zeile an, dass er mit Leib und Seele Debrezin zugehört. Nur ein solcher würde Muth haben zu sagen: megkülömböztetödj*ön* (besser -djék, denn die Wurzel hat ja *-dik* zur Endung) statt megkülömböztessék, und S. 5. No de micsoda Philosophia hát már ez? — und die ewigen Verhärtungen (pattogtatások) é*pp*en, irv*ánn*, Debreczenbe*nn*, havábe*nn*, esztendőbe*nn*. Bölcsesség ist offenbar unrichtig, denn das *e* in dem Wort ist eben so wie das *a* in sokaság, epenthetisch; k*é*tség (richtig, dem Tone und der Etymologie nach richtig, kétség) ist gleichfalls falsch. Diejenigen, die den hergebrachten Gang des ts und tz gehn, und von dem cs und cz nichts wissen wollen, entgehen ähnlichen Irrthümern in den allerseltensten Fällen.

Recht wohl ist es geschehen, dass der würdige Verfasser die allgemein bekannten (scientifischen)[1] Wörter und Benennungen behalten hat, und dafür nicht ihre ungarischen Namen braucht, die mehr *Definitionen und Circumscriptionen* als Namen sind. In einem didactischen Werke ist ein solcher Purismus wirklich nicht an seiner Stelle. Doch omnia vocabula suo loco optima. Darum weil man hier Philosophia, Philosophus, Prókátor sagen darf, folgt nicht dass Bölcs, Bölcselkedés, und Ügyész unnöthig oder schlecht sind. — Bölcselkedés scheint dem Verfasser schlecht. Das Wort würdigt die Philosophie (sagt er S. 9.) zu sehr herab; bölcselkedés weiset auf etwas unrichtig zugehendes. Recensent widerspricht dieser Behauptung. elme gibt elmélkedés, und gazda gibt gazdálkodás, und beyde Wörter führen mit sich keine sinistre Idee. Ok (ratio) gibt okoskodás (ratiocinatio) ist gleichfalls ein vollkommen gutes und edles Wort, sowie bölcselkedés ein allgemein dafür erkanntes ist.

Bessern Sie diesen Aufsatz mit vollkommen freyer Hand aus, und machen Sie, dass er in die Leip[ziger] L[iteratur] Z[eitung] eingerückt werde, ja, wo möglich, auch in die Wienerische.

[1] Rumy K. Gy. közbetoldása.

A következő bírálat elejét l. *VIII. k.* 1968. számú levele mellett.

[S. 5.] . . . . . einzelner Grammaticaster und Sudler. Solche sind dem für den wahren Fortschritt der ungrischen Sprache und Literatur eifernden Recensenten nicht gefährlich, weil er der Meinung des Duclos ist, die der Verfasser S. 63 in einer Note anführt. Ein gewisser **sehr fruchtbarer*** ung. Schriftsteller, den Rec. aus Schonung nicht nennen will, wird durch seine bodenlose Träumereyen als privat Schriftsteller wenig übles stiften: säss er aber in der sella curulis der Academie, so könnte er durch intriguen und Verhältnisse in seinem Collegium Anhang schaffen und seine abentheuerliche Sätze wären sanctionirt. Weit besser wir leben in einer literarischen Democratie, wie sie der Verfasser in dieser Abhandlung nennt, als unter dem eisernen Stabe eines geschmacklosen Practors. Was wäre z. B. aus der Sprache, wenn diese gelehrte Gesellschaft die gegenwärtige Abhandlung sanctionirt hätte, und die, die als Glieder dieser respect[ablen] Corporation nicht Sitz und Stimme haben, müssten sich gefallen lassen folgende Stelle (S. 5.) az emberek kiformáltatás nélkül csupa *képességekkel* (?) lépvén a' világra . . . oder ebendort ha másoktól fellyebb-való *peczkeltetést* (?) nem vesznek — für gut ungrisch anzunehmen? oder S. 17. *felderült eszü* hazafiak, das nicht *aufgeklärte* sondern *aufgeheiterte* ausdrückt. Was wäre aus unser Sprache, wenn Ausdrücke S. 13. se(m) ez által *eggy szikrát* (!) se(m) veszt statt *semmit* nem veszt oder S. 61. *figyelmetességet* (!) *eszközölni* statt figyelmessé tenni olvasóimat, canonisirt würden, oder das wirklich abentheuerliche Wort S. 62. *religyiótlanítani* und *függetleníteni*, gleichsam entreligionisiren, entdependentioniren. Sonst ist das ganze Kapitel trefflich, und sehr gegründet die Klage, dass unsere Lexiken- und Grammatikenmacher den lächerlichen Stolz haben, auf die Bereicherung der Sprache, die ihr durch ihre besseren Schriftsteller wiederfuhr, gar nicht achten wollen S. 61. — [S. 6.] Bitten Sie Herrn Consistorial Rath Glatz, die letzten Zeilen der vorigen Seite, aus Gefälligkeit für den elendesten aller Lexico- und Grammat.-graphen Márton, nicht zu unterdrücken; denn es ist nöthig, dass er den Hieb, wenn er ihn dafür nimmt, empfange. —

IV. Kap. Von dem Nexus dieser Gesellschaft mit dem ganzen Land und der Regierung (Locum tenentiale Consil.) und den Quellen ihrer Einnahme.

* E két szó fölé a következőket jegyezte Kazinczy F.: hoc non debet negligi.

1. Bitte. Die Druckerey der Ung. Universität zu Pesth soll jährlich 30—32 Bogen der Actor. Soc. Erud. gratis drucken; oder da hier die Arbeiten stets spät zu Stand kommen, sie entrichte hoc titulo der Societät jährlich 500 f. (könnte man denn nicht einen Verleger finden? Zwar finden ung. Werke selten einen, und das nie mit Vortheilen für den Autor. Aber die Acta d. Soc. erud. dürften das doch hoffen.) 2. Bitte. Jährlich 300 f. zu Preisaufgaben u. 300 zum Druck dieser Preisschriften (diess scheint zu kärglich.) § 47 werden die reichen Familien u. § 49 die reichen Bischöfe, auch durch das Beyspiel von dem Gross-Probst zu 5kirchen Nunkovics, dessen magnanimer Brief im Fragment angeführt ist, sowie 50. die Comitate, wieder durch das Beyspiel von Hont, Pest und Szathmár (und warum nicht auch von Szabolcs, das sich einen bleibenden Ruhm durch die Unterstützung des ung. Theaters erwarb) ermuntert. § 51. die patriotische Theilnahme der Plebane mit gerechtem Lob erwähnt. — Dass diess gehen würde, wenn man es recht wollte, zeigt das Beyspiel des Reichstages, wo für die Ludovicaea . . . . . [1] binnen wenig Tagen zusammengeschossen ward, und wo ein einziger Edelmann Marczibányi 50000 f. hergab.

V. Kap. von den *reichnützigen* Folgen der gelehrten Gesellschaft S. 74—92. Wir brechen hier ab, weil diess jedem Sachkundigen von sich selbst einleuchtet. Da 4 Seiten in dem letzten Bogen leer geblieben wären, so liess Herr Professor F. ein Gedicht, dessen Gegenstand dem hier behandeltem Stoffe nicht fremd ist, hieher drucken.

F. ist ein klarer, vorurtheilloser Kopf, ein gründlicher Gelehrter und liebenswürdiger edler Mann in dem privaten Umgange. Es ist einer der nützlichsten Schriftsteller Ungarns, und selbst in Hinsicht der Stylistik hoher Achtung werth. Seine Misoxenie die fremde Wörter nicht duldet, und Ausdrücke die jedem Leser selbst dem ungelehrten — — —[1]

[Itt megszakad a levél.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

[1] A kipontozás fölé Rumy K. Gy. ezt jegyezte: «500000 F.»

2417.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Nagy érdemű Barátom!

Tegnap vettem a' Helmetzi levelét 20 Hirdetménnyel. Köszönöm a' tiszteséget, hogy részessévé tettél nemes munkálódásodnak. Meg betsülhetetlen a' Te igyekezeted! Milyen ditső gondolat tsak ezis: hogy újjabban ki terjeszd a' Bárótzi munkáit a' Nemzet között! — Mindenkór fényes leszsz az ő Neve, valameddig Magyar Nevezet leszsz a' világon: Te pedig vélle és mellette ülsz a' Ditsőség Templomában, a' hová tsak a' Nemes lelkek juthatnak, hogy szempillantatokra rövidülve repülyenek el előttek a' megújjulandó Századok, a' megjobbúltt Maradékok áldásaival virágozva. Ez a' Nyom, ez az el szegényedett Nyom, elégtelen Tükteket meg betsülni, úgy betsülni meg a' mint az Igazság kívánná; ettől még tsak a' háládatosság érzeménnye sem telhetik-ki, mert az üdők zavarjában arra való tehetségétis el-vesztette. Tsak imitt amott van egy egy szerentsésebb lélek, a' kit a' maszlag meg nem szédített; egy egy ember, a' kit az özön el nem seprett. De a' Természetben minden megújjulásra siet: a' jövő Maradékban egy szebb Nyomot reménlek, Onokáinkban annális szebbet: azok fizetik ki a' mü adósságainkat. Trattneris egy azokközül, a' kinek érdemei tsak a' jövendőben lesznek megjutalmazva: a' neki tartozó adósság kifizetéseis a' maradékra száll. A' Magyar Nemzet maga magát sem esméri, hogyan ismerné jótévőit? Arról mindazonáltal hogy minden a' ki Nemzetét szereti, őtetis tiszteli, kezességet válolok Veled együtt. Add értésire ezt a' sovány jutalmat. Ha meg elégszik vélle, a' mü szerentsénk.

A' Rhumi munkáira kevés előre-adót kaptam. Szük a' pénz vagyis inkább a' pénzjegy: szük a' nemes indulatis, mert ha azt a' mit a' tehetősebbek tsupa heábavalóságra költenek, a' Magyar Litteratura előmozdittására fórdithatnók, egynehány esztendők alatt utól érnők a' Németeket. A' technicus terminusokat ki véve, semmivel sem szűkebb a' Magyar nyelv az övéknél; azokat pedig őkis a' mü értünkre [!] faragták. Szépsége több van a' miénknek, tsak természetéhez alkalmaztassuk a' szóllást, mert semmi sem dísztelenebb akármely nyelvbenis mint az Idiotismus. A' Magyar nyelv

Geniussa nagyon külömböző a' Németétől: soha se felejtsük el, hogy e' Napkeleti plánta. Miért óltanék én a' Narantsfába Borsdorfer almát? Magában a' Borsdorfer almais jó gyümölts, de a' narantsfába narants ágat szeretem [!] óltani. Ez az a' miben a' Tü Magyar Iróitok (meg engedj mérész Crisisemről) leginkább vétenek. Meg tetzik nekik a' Német Könnyben [!] a' Német szollás formája, 's által akarják fatsarni a' Magyarba. A' mi egyik nyelvben szép, a' másikban idétlen lehet. A' Frantzia Nyelv Geniussa közelebbetske jár a' Magyaréhoz, de azt sem jó igen buzgón követni. Bárótzi sok szépséget hozott által a' Frantziából a' Magyarba, de mind ollyanokat, a' mik nem ellenkeznek a' Magyar nyelv természetével. A' Bárótzi munkáira előre látom, hogy sok előreadót kapok, mert az Erdélyiek rólla sokat tartanak: osztán az ő munkáira az Aszszonyokis praenumerálnak. Én magam egyedül Hat exemplárra adok. Csak arra kérlek, hogy ne engedj semmi változtatást bennek: mert a' mit ő irtt, annak éppen ugy kell maradni, a' mint[1] ő irta.

Régen halgatunk, én sem irtam Neked, Te sem nekem. Ennek részemről a' volt egyik oka hogy felettébb elvoltam foglalva munkákkal: rész szerint pedig az, a' mitől mostis tartok, hogy felbontogattyák a' leveleket. Én ugyan nem sokat gondolok vélle, mert ha az egész világ tudnáis a' mit gondolok, meg nem szégyelleném magamat, 's minden betsületes ember igy van; de hogy éppen az olvassa meg a' levelemet, *a' kinek nem irtam*, azt nem szeretem; 's akármi okból tselekszikis azt, embertelenül és betstelenül tselekszik: 's ha én egy olyan pribéket, a' ki a' mások leveleit a' postán bontogattya, a' tettén rajta érnék, (a' mint G. Lázár Lajos mostani Posonyból ide Erdélybe jövő, uttyában, egyet rajta ért) én annak a' szemibe pökném, ha kilentz ordo fityegneis a' mejin! A' Magyarra oktalanúl gyanakodnak, 's ez a' gyanakodás a' háládatlanságnak motskátis viseli. A' Magyar nem árullya el a' Királyát pénzért mint más Nemzet: a' maga dólgában pedig 's a' Hazájáéban pedig jussa van egymásnak irni. Infamis alatsony fogás! Akarnám ha sokan úgy éreznék mint én ezt az alatsony pribékséget, és ha minden Posta Mesterek megtudnák! Tsakugyan, hogy ezen levelemet valamely Levél bontogató Tolvaj boszszuból elne tartóztassa 's égesse, 's annál bizonyosabban kezedhez juthasson, a' Grófnéd Adresse alatt küldöm: — kinekis tsókolom kezeit, 's a' feleségem szíves tiszteletét

[1] Az eredetiben: *mit* nyilván tollhiba.

a' Leányoméval egyetemben jelentem, valamint Nékedis; maradván állandóúl

Széplakon. 18-a Apr. 1813. Hív barátod, szolgád
Cserei Miklós mpria.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2418.

Édes Gergely — Kazinczynak.

Édes Úr!

Kedves Barátom!

Most közelebb Husvét előtt Nógrád Vármegyébe lévénn útam, a' többek között visszajövet meglátogattam Helmeczit-is; tőle esett értésemre hogy falunkonn keresztül leszen útatok Zirczre, véllném, hogy eggy tisztelődet nézetlen úgy sem kerülnél-el útadba esvénn. De én hogy erre annális inkább reá bírjam azt a' kit ölelni gerjedezek, kénszerítlek a' te nagy lelkedre, hogy a' megállapodásnak és eggy nyájjas szállásodnak helye nálam legyen. Hadd fizessem már valaha tartozó tisztemnek valami részét! te pedig láss eggy munkás hangyát a' Helikon' berkei közt. A' Magyar Grammatikámat Kúlcsár Istvánnál hagytam, hogy NEKED küldje-el minél előbb. Ott nála van a' Magyar Poézisom-is, Uj Anakreonomis! Mindeniket szeretném hogy a' Kazinczy' szemei előbb megszemlélnék mint valaha világot látnának. Ne felejtsd-el nála megkeresni, ha az ő késedelmes kezei előbb, mint erre hozna Isten, kezeidbe nem ejthetnék. Én most ollyan munkánn izzadok gyenge szemeimmel, a' millyent még ember annak Nemében nem olvasott — Bár csak veled közölhetném eztis. Igy kezdem:

Völgy van előttem! völgy! siralomnak völgye! de mégis
Mennyi hegyek, halmok 's szirtok adódnak elő.
Mennyi setét erdő! mélység 's órjási magasság!
Mennyi sikamló hely! mennyi halálos eset!
Mellyek ezen völgybenn felváltják szűntelen eggymást! —
Boldog Egek! mint kell át-törekednem ezenn!
Látom az édes irányt, látom! kívánatosabb nincs
Nála, de meszsze van! óh mint jutok innen oda!

Nem rózsák, tövisek köztt kell bújdosnom alá 's fel,
Míg amaz életnek tiszta vizére jutok,
A' mellynél szomjú lelkem bétöltheti kedves
Kívánságait és édes örömre talál. 's. a'. t. 's. a'. t.

Jer szomorú Múzsám kísérj-át éneki hanggal
E' siralom völgyénn etc. — e' volt először kezdete mellyre Virág eggy kis Poemájában céloz —

Dayka szép! de az Eggyveleges irásod csupa Kellem! Szép a' Berekis, még most fogom olvasni, mert mai napig kötetlen volt. Én Pestenn Institorisnak praenumeráltam rá, de ő mint a' többiis igen hidegenn üti a' vasat. Nekem nagy tehetségem nincs, de az igyekezetem legnagyobb. Élj és szeress. Csórott 20a Apr. 1813.

A' téged szerető 's becsülő

Édes-t mk.

P. S.

Ott van Kúlesárnál Pestenn a' Horácz Poeticajanak minteggy Parafrasiszszais, melly így kezdődik: Hogy te ne szóllj 's ne csinálj semmit, ha Minerva nem izgat 's. a'. t. Mit ítélnél felőle? ha megolvasnád? — Én magamhoz a' magamébann keveset bizok — Vir bonus et prudens, etc. Tudom hoggy Daykánakis volna mit köszönni Kazinczinak — — —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2419.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom April. 21d. 1813.

A' kedves Helmeczinek Kazinczy Ferencz baráti szíves idvezl.

Ötöd napja, kedves barátom, hogy Ér-Semlyénből haza érkeztem. Négy hétig valék távol házamtól. Osztályunk April. 10dikén erősítetett-meg hetünknek aláírásaikkal. Szüleim hét Vármegyében birtak elég szép birtokot, de minekutána ezen birtok hét testvér között egyenlő részekre szakasztatott, látni, hogy én gazdag nem vagyok. Kevés birtokom Abaujban, az az Széphalmon és Regmeczen, Zemp-

lényben és Szabolcsban vagyon. Ezt teherrel kaptam, mert a' testvér öcsém László, Oberster Davidovicsnak magyar gyalog Regementjében, adósságokat hagyott, mellyeket, reánk maradván ősi jószágbeli birtoka, kénytelenek vagyunk fizetni. Ha a' Jósef Császár halála napján költ és minden Vármegyékben a' Julius Caesar halála napján kihirdetett Patens az adósságok' fizetését csaknem lehetetlenné nem tenné, ha a' papiros pénznek az a' becse volna most is, a' mi két eszt. előtt: úgy kevés idő alatt kigázoltam volna bajaimból. Igy nem tudom, ki fogok e valaha. Öszve kell szorítanom magamat, 's kerülnöm kell mind azt, a' mi erszényemet lapíthatja, 's fogom. Nem azt sajnálom hogy szeleket nem fogok csinálhatni — kevély vagyok, 's azt hiszem hogy arra szükségem nincs — hanem hogy szép tetteket nem tehetek, hogy a' legnemesbb óhajtásokat nem fogom teljesíthetni; kivált az első esztendőkben.

Osztályunk alatt úgy viseltem magamat, hogy kiki érezze, hogy készebb vagyok magamat megcsalni mint mást. Pejusque pauperie flagitiem timeo.

Petneházi új birtokomat megtekintvén, Bátorban Markos Mihálynál, a' Károlyi ház Fiscálisánál, háltam, 's örvendeztem, hogy vele Vitkovicsot, Horvátot, Szemerét, Berzsenyit emlegethetém. Leányvárnál jöttem által a' Tiszán, 's megemlékeztem, melly hely szült tégedet.

Ér-Semlyénben három Epigrammát készítettem. Azokat általad a' mi Tatainknak küldöm, mert úgy tetszik, hogy az ő ízlése az illy görög virágokat kedvesnek leli.

LAOKOONNAK STATUÁJÁRA.

Virg. Aeneid. L. II.

Ez a' Régiségről által jött reánk, 's ha nem ismernéd, hányd-fel a' Bibliothekában.

Tűrd nagy kínjaidat, szent Polgár, 's halj-meg. Hazádért
Tűrsz és halsz. Győzött a' fene, 's Trója nem áll.

Én minden elkészült darabomat más nyelvre szoktam fordítani, hogy lássam, mi benne csonka. Halld deákúl: Perfer cruciatus tuos, sanctissime Civis, et subi mortem tibi imminentem. Ob charitatem patriae torqueris et peris. Quid te vivere juvat? Infensa tibi dea (Pallas) triumphat, et ruit Ilium.

VENUSZ KALLIPIGOSZ.

A' Festők' Legendája ezt beszélli: — Két szép leány, eggyütt menvén, azon kezde versengeni, hogy mellyíknek van több kecs a' farán. Bírónak tettek eggy Ifjat. A' győzedelmes leány Templomot állíta a' *καλλιπυγος* (szépfaru Istennének) 's a' szépet mindenben érző 's becsülő Görög Nép márványban metszeté-ki a' szépfaru leányt. Annak gipszöntvényét láthadd Bécsben a' Miller' Kabinetjében. A' szépfaru leány a' farán kétfelé vonja az inget, 's hátra felé mosolyog örömében, azon szép tetem felé, melly vele elnyeréte a' győzedelmet.

Mind! mind, lyányka! nem ezt egyedül! 's nagy Júpiter, engedd,
Váljon hármassá nékem is eggyszer az éj!

Zeige sie mir alle, alle deine Reize, Mädchen, u. nicht diesen einzigen da; u. du Jupiter, mache, dass sich auch mir einmal, wie dir in den Armen deiner Alkmene, die Nacht verdreyfache. — Itt a' harmadik:

Tartsa-meg Európát, Lédát, Semeléjit, Iójit
A' nagy Zeüsz — az enyém, Heliodóra, te vagy.

MADONNA,

Carlo Dolcétól, a' Bécsi Belvederben, 's ennek mása nálam.

Melly báj! melly fennség, melly csendes bánat az arczon — — —
[stb. mint a 2420. számú levélben.]

Ezt épen Helmecz mellett Géres vagy inkább Perbenyik és Leányvár közt írtam.

Welche Zauberreize! welche' Hoheit, welch' stilles Leiden hat sich an diesem Antlitz ausgegossen, u. welch' heilige Hingebung, welch kindliches Vertrauen! Gottmenschliche Jungfrau, an diesem Bilde sehe ich, wie du *Leidende* warst; lege deinen Schmerz ab, u. wir werden daran sehn, wie du *Verklärte* jetzt bist. -

Holnap bémegyek Ujhelybe, 's venni fogom nyalábodat Matulaytól, kit sajnálnám, ha nem ismernél. Jó és tiszta fej; jól tanúlt Pesten!

Három leveled van előttem. Sorba megyek czikkelyein, hogy valamit válasz nélkül ne feledjek. —

«Szemere e' napokban volt nálam. 5 vagy 6 hét olta mindég Carnevalt tartott távol Péczeltől,» ezek a' Te szavaid a' Mart. 19d. írt levélben; ezek pedig a' későbbiben: «Szemerénk itt van most, 's eggy hét olta gondolkodik már, hogy válaszoljon leveledre, 's még sem gondolhatá reá magát.» — Barátom, az olly ember, a' ki annyira magán kívül él, hogy a' Carnevalozás miatt legszentebb kötelességeit feledheti; 's nem érzi, hogy az illyen hallgatás másnak úgy fáj, mint a' hogy ő bódorog mikor az én leveleim késnek, 's azért késnek, mert ő nem teszen illő rendeléseket a' levél kivitelére, 's bódorgásában hidegséget gyanítgat — az olly ember nem született barátnak. Irni fog, mikor neki fog tetszeni, nem mikor a' kötelesség kívánja. Rettenetes dolog annak nézettethetni, a' kitől mindent kell magunknak tetszeni hagynunk. Intettem mint barát, mint szerető atya, hogy legyen reflexè, eszméljen-fel, 's ne hidegítse-el maga eránt leghűbb barátját, 's haszontalan volt intésem. El vagyok keserítve 's bízvást tudhatja, hogy elkeserített. Pirúljon vétkes tetteiért. Nagy talentom, szép érzésü ember, de szánakozást érdemlő ember.

Nem fogok Egmonthoz, 's szerencsémet próbálom Sztéllával. Bánnám ha ki nem jöhetne az igen szép Sztélla, 's kevés időm lesz ezután dolgozni.

Csokonaynak mázolt, de zsenivel mázolt, verseit Márton adjaki, a' ki sem magyarúl nem tud, sem Literaturához nem ért, noha mind ennek mind annak Professora. Szép munka lehet! — Az is jó. Lássák, millyenek azok, a' kik antagonismusban vannak velünk.

Báróczi eránt Erdélybe is, Desőffy Pipszhez is, másuvá is írtam 's fogok. Rettegek, hogy elakadunk. De reményljünk minden jót. Ölellek nyomtatott leveledért. De midőn engem Göthének nevezel, jóságod nevetségessé teszen, nem tiszteletessé.

Ne akadj fel azon, hogy Berzsenyi hallgat. Más az ő hallgatása, más a' Szemeréé. — [1]

Bár is! haragudjon Kultsár és mások a' Rényre. A' Triász megeggyezésével éltem vele, 's már fogok, ha magam maradok is. Az erény nekem nem jó, mert felakad az Olvasó, 's azt gyanítja, hogy az *ért*ől, vena, rivulus ex flumine ortum ducens, jő. Az hogy *rántottát* is teszen, nem ok. *Virtus*nak nevet kell adni, 's a' monosyllabon szó azért kívánatos, mert a' suffixummal, a' derivatumokkal rövidebb lesz mint külömben fogott volna.

[1] Itt egy pár szó olvashatatlanúl ki van vakarva s aztán többszörösen át meg áthúzva.

Én azt hiszem, hogy Berzsenyinknek verseit utasítása nélkül is kiadhatod — ha, a' mint hiszem, írtál neki. Óhajtja a' kiadást, 's magának köszönje ha nem felel.

Az Antineologus versek nevetést, megvetést, szánást érdemlenek. Valamelly Kálvinista Ex-togátus munkája.

Hogy Báróczinak két munkája sajtó alá jutott, nem tudtam: tudtam hogy írta, még pedig az eggyiket franczia nyelven; és hogy az eggyik egyedűl azért nem nyerte-meg az engedelmet, mert Freymaureri dolgok voltak belé fonva, melly társaságot Jósef és a' mostani Urunk veszedelmesnek tartottak, de I. Ferencz, II. Leopold 's utolsó esztendejiben maga M. Theresia is tiszteletesnek ismért. Épen most veszem Cancell. Telekinek levelét; kérni fogom, hogy ajándékozzon-meg eggy példánnyal. — Horvát venni fogja tőlem a' S. Pataki Colleg. Historiáját. A' Hedvig Bibliáját bírja a' Pataki Colleg. Nem régen is volt kezeimben. Örvendek a' hírnek, hogy Falka elkészűlt a' Latiatuc-kal. — Dehogy adom-ki az Édes Gergely Poetikáját!! Hogy Virág *századoz*, azon igen örvendek. Ő originalis Prosaista. Élj szerencsésen, édes bárátom. —

Ide tészem-le a' Cserei Miklóstól vett levél' eggyik czikkelyét.

«Széplakon, Apr. 18d. 1813. Tegnap vettem a' Helmeczi levelét 20 Hirdetménnyel. Köszönöm a' tisztességet (debebat scribere megtiszteltetést), hogy — — —

[stb. mint a 2417. számú levél első pontja.]

Én Cserey Miklóst mindennap várom magamhoz. Kassára szándékozik. Ha osztályunk nem tartóztatna, bekísérném. Ismérd lelkét e' levélből. Erdélynek ő a' Pipsz Desőffyje mikor a' Dietákon szóllani kell. —

A' Madonnára írt Epigramma' második hexametere így van most:

Bús anya, mennyei Szűz! e' kép látatja mi voltál —
Vidúlj-fel etc.

A' **Bús** *anya* azért szükséges, hogy ellenkezésben légyen a' *Vidúlj-fel*lel. etc.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.)

2420.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Apr. 21d. 1813.

Kedves barátom,

Nálam maradt két könyveidet, Chaulieut és a' Meyer Franczia Országi útazásait, íme küldöm a' legszivesebb hálával. A' többit már régebben vetted. Mind Chaulieunek, mind ennek a' németnek sok örömet 's tanitást köszönök.

Még nincs eggy hete, hogy Biharból feljöttem. Szerencsésen, az az processzuskodás nélkül, megkészült osztályunk. Szüléim szép birtokkal birtak; hét Vármegyében fekszenek jószágaik. De hét gyermek osztozván utánok, eggyikének sok nem juthata. Nem perlek a' sorssal, 's megelégszem azzal a' mit nekem adott: — *ahoz képest a' miből hét eszt. olta nyomorogva 's adósságokat csinálva éldegeltem,* most gazdag vagyok; 's ha a' Jósef Császár halálának napján költ, és a' Július Caesár halálának napján publicált Patens az adósokat meg nem rontotta volna örökre, hamar kibújtam volna terheim alól. Így félek, hogy gyermekeim is viselni fogják a' terhet. Kevés birtokom itt Abaújban, Petneházán Szabolcsban, 's Kis-Tárkányban Zemplényben vagyon. Igen kedves előttem az Ujhelyi szabad szőlő is azon Kazinczy Péter negyedik nagyatyám emlékezetéért, a' ki azt 1670 táján szerzette. Ez az a' kinek eggyik leánya Lubotini Dessewffy Ádámhoz ment férjhez, és így nemzetedet az én születésemmel csatlásba hozta, mellynek, a' mint szived súgni fogja, örvendek. Kevélykedve mondom-el, édes barátom, hogy osztályunk alatt semmi igazságtalan vagy mocskos tettel nem fertéztettem-meg lelkem ismeretét 's becsületemet, sőt tettem szép 's talán nagylelkű cselekedeteket is. Peiusque pauperie flagitium timeo.

Eggy éjjel az indigestio miatt nem lehetett aludnom. A' festés és faragás míveit hozta előmbe phantásiám, 's három görög ízlésű Epigrammát csináltam, mellyeket azért irok le itt, mert úgy hiszem, hogy Néked, legalább az eggyik, örömedre lesz. — Ismered Laokoonnak státuáját, 's könyv nélkül tudod a' sorokat róla az Aeneisz' II. könyvéből: Laokoon ardens summa decurrit ab arce etc. Nincs tehát magyarázatokra szükséged. Csak arra kérlek, hogy olvassd Epigrammámat szent tűzzel. —

Tűrd nagy kínjaidat, szent Polgár, s halj-meg. Hazádért
Tűrsz és halsz — győzött a' fene, 's Trója nem áll.

Ímhol deákúl: Perfer cruciatus tuos, sanctissime Civis, et moriare. Ob charitatem patriae tuae excruciaris et peris. Quid juvat te vivere, cum immanis dea (Minerva) triumphat et ruit Ilium?

Érzed, hogy lelkem lángolt. Kevély vagyok ezen Epigrammámra. Csak akkor szomorodom-el, mikor elgondolom, hogy valamelly lelketlen ember azt gondolhatná, hogy *én* is azt értem itt, a' mit holmi német értene. — De ímhol a' másik Epigramma:

VENUS KALLIPYGOS.

A' festők Legendája azt beszélli, hogy két leány Görög Országban azon versengett, együtt menvén az úton, hogy mellyikének van szebb formájú fara. Ídai Bíró kelle a' két versengőnek is, 's eggy Ifjú, kit meglátának, Páris leve nálok. — A' győző Templomot állíta a' szép farú Vénusznak; a' szépet-szerető Görög nép pedig a' leányt márványba hagyá faragtatni. A' Státua általjött a' mi időnkre. Eggy gipszöntvényét Bécsben most is láttam. A' leány félre rántja hátúl az inget, 's mosolyogva, szép farának örülve tekint hátra. —

Mind! mind lyányka! nem ezt egyedűl! 's nagy Júpiter, engedd,
Váljon hármassá nékem is eggyszer az éj!

Weise sie her alle, alle deine Reize, schönes Mädchen, und nicht bloss diese da! Und du, grosser Jupiter, mache, dass auch mir einmal, wie dir bey der Alkmene, die Nacht [sich] verdreyfache. — Itt a' harmadik Epigramma:

Tartsa-meg Európát, Lédát, Semeléjit, Iójit
A' nagy Zeüsz: az enyém, Heliodóra, te vagy. —

Az újabb mesterség a' *Madonnák*at olly czéllal dolgozgatja, mint a' régi a' Vénuszokat. Protestáns Poéta is írhat ezekre tisztelő Epigrammát.

Melly báj! melly fenség! melly csendes bánat ez arczon!
És melly szent megadás 's gyermeki bízodalom!
Isteni 's emberi Szűz, e' kép látatja mi voltál;
Vidúlj-fel, 's e' kép fogja mutatni mi vagy.

Welche Zauberreize! welche Hoheit! welch' stilles Leiden ergoss sich an diesem Antlitz! und welch' eine heilige Hingebung und kindliches Vertrauen! Gottmenschliche Jungfrau, dieses Bild zeigt uns, was du Leidende warst: Lege deinen Schmerz ab, und dieses Bild wird uns zeigen, was du Verklärte bist. — Ez az Epigramma Carlo Dolcénak képére van írva, mellynek originálja a' Bécsi Belvedérben, Copiája nálam áll.

Péchy Imre dirigálta osztályunkat. Mart. 16dikán esküvék fel Vice Palatinusnak. Vitéz János gratulált neki levélben, 's szeressd értte a' jó embert, azt vetette a' gratulatio mellé, hogy kéri őtet, *nevelje hazafinak a' fiját, ha maga Vice Palatinus lett is.* — Vay Jósef Zsolczán egészen földig égett. Akkor érkeze épen Zsolczára, mikor udvara lángban volt. Azt mondják, Archivuma is oda lett, melly igen nagy kár volna még a' Hazának is, nem csak a' Vayaknak. Élj szerencsésen, kedves barátom. A' Mélt. Grófnénak kezeit szent tisztelettel csókolom.

Trattner a' maga risicójára adja-ki Báróczinak minden munkájit. Kérlek, ne tekintsd a' nehéz időket, 's praenumerálj reá, sőt buzdits másokat is a' praenumerálásra, hogy a' Trattner igyekezete el ne akadjon, melly bizonyosan elakad, ha legalább 200 Praenumerans nem lesz. Sáros Daykának kiadását nagyon segéllte. Szóllj Szirmayval, 's tudósíts nem neheztel e ő reám. Félek, mert semmit nem felele Sonettómra — Újra kérlek, szerezz minél több Előre fizetőket Báróczira.

Csokonainak verseit Márton Bécsi Prof. igen csínosan adja-ki 3 Kötetben in Taschenformat. Kár, hogy olly rossz és rút versek igazítás nélkül jöttek-ki. Igazítást pedig Mártontól várni nem lehetett, mert ő mind a' mellett hogy Professor a' M. Nyelvben 's Literaturában, sem magyarúl nem tud, sem a' Literatúrához nem ért. Jó ember, és semmi nem egyéb.

Eggy nagy újság. — B. Hormayr, az Oesterr. Plutarch Irója, titkos lépéseket teve Tyrólnak Napoleon és a' Bavariai Király ellen felzendítésére. A' dolog kisült, és a' Franczia 's Bav. Udvar kívánságára elfogattatott, 's azon szobába szállítatott, a' mellyben én lak-

tam aug. 25-d. 1800 olta 1801 Jún. 28dikáig. De nem kívánhat semmit a' mi tőle megtagadtassék. — Ez a' Hormayr eggyike azoknak a' németeknek, a' kik a' Magyart egészen Austriacusokká akarnák tenni.[1]

Verseghy hadi dalokat írogat. Hát te mit fogsz?

Cserei közli velem az Erd. Gubernátor hozzá írt levelét, hogy ő is a' jó fejek közzé számíttatván, írjon valamit az Ő Fels. parancsolatjára kiadandó Patriotisches Blattba. Cserei a' Zilajtt inneplett Ő Felsége születése napja ceremoniája napját írta le. Olvastad minap a m. újságban eggy levelét, mellyet egy kapitányához írt? Én őtet szeretem, de pirúltam ezért.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2421.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

Széphalom Apr. 25d. 1813.

Kedves barátom,

Ha Reád szívem nem emlékeztetne is, Reád emlékeztethet ajándékod, mellyet valamikor szobáimba belépek, a' tisztelet', a' barátság' és a' hála' érzései köztt pillantok-meg. Ölellek, édes barátom, jóságodért, 's örvendek szerencsémnek, mellyet minden érdemem nélkül, adott az ég. Annál inkább örvendek ennek, minél inkább búsít-el a' mi Szemerénk' hidegsége, kit nem csak szíve nem indíthatott mind eddig, hogy tégye a' mit a' viszont szeretet tisztévé tett, de még barátjainknak unszolások is [!]. Helmeczi azt írja, hogy Szemere eggy hétig gondolkozott azon hogy nékem írni fog; de eggy héti gondolkozása után sem tudta reá venni magát hogy írjon. Sajnálom azt a' szeretetre olly méltó embert, 's oda van minden bízodalmam, minden reményem. Igy élni minden eszmélet nélkül! — Borzadok mikor elgondolom, mi lehetne és mivé tette magát.

Huszonnégy órával azután hogy tőlem elmenél, lementem osztályunkra Biharba, 's azt, négy hétig ott múlatván, végre Apr.

[1] Innen a levél végeig olvasható részt Kazinczy F. eredeti levelében nem találtam, holott a levél kézíratának utolsó lapja egészen tiszta. Kazinczy Gábor egy külön kis papírlapocskán találhatta az utolsó sorokat s úgy ragasztotta a levél végére. L. különben a jegyzeteket.

10dikén alá is irtuk. April. 16dikán értem haza, 's üresen leltem lakomat; feleségem Kázmérba ment által. Utána mentem, 's ott töltém az innepeket. Mingyárt azután hogy onnan haza értem, kezdődtek Gyüléseink Ujhelyben. A' Fő Ispán előadta a' hozott Parancsolatot, melly Megyénktől 436 katonát kívánt, 's csak szóval közlé velünk Ő Felségének egyéb szükségeit. Elmondom mi történt. — Tolongás nélkül, 's nem kapkodván azon, hogy első légyen a' szóllásban. Gróf Desőffy Jósef felkölt, 's mint eggy így szóllott. — Nem akarom az Ő Fels. kívánságát juridicus, hanem csak politicus oldalokról tekinteni. Én végig néztem a' legújabbi Tarifáját a' Harminczadoknak, 's úgy találtam, hogy a' tőlünk a' Német tartományokba kimenő gyapjú Mázsájától 16 Váltó Czédula forint fizettetik, annak mázsájától ellenben, a' mi onnan jö-be hozzánk, 3 xr. Igy minden egyéb productumok articulusai. Látni innen, hogy mi a' Státus' szükségeire nem fizetünk kevesebbet mint más tartományok. etc. etc. etc. Azonban hiszem szentül az Ő Fels. állítását, hogy áldozatokat kíván tőlünk az idő, 's minthogy a' törvény eltilt bennünket a' Diaetán kivűl való adástól etc. etc. az én kívánságom az, hogy ez a' teher ne repartitio által vettessék reánk, hanem hagyattassék szabad tetszésünkre, hogy *azt* adhassuk a' mi tőlünk kitelik, és *abban* és *annyit*, a' mit kiki adhatni gondol. Én az idők' sanyarúsága által öszve vagyok rontva 's négy gyermek' atyja vagyok, de megmutatom, hogy több lesz a' mit adok, mint a' mit repartitio által voltam volna kéntelen adni. —

Midőn Desőffy az ékesen szóllásnak minden Gratziájival monda, az engemet sírásra fakasztott. Kevélyen tekintgettem széljel hogy orczáim el voltak ázva. 'S nem én magam sirtam. A' sokaság háromszor kiálta Desőffynek Éljent. 'S azt végzénk a' mit ő javasla. Katonákat nem adunk; megmondta Sztáray és mások, hogy az adófizetők nékünk nem tulajdonaink. Csak az végeztetett, hogy a' Magistratus a' conductiót segéllje elő. Képzeled **mint** fogja segélleni. — Soha sem volt szebb Gyülésünk. Sokan 's én is nem szóllottunk, mert elég volt a' ki szólljon.

Az osztály engemet meghagyott Széphalmon és Regmeczen, 's az Anyámnak Petneházi (Szabolcs Várm.) 's az Atyámnak Kis-Tárkányi (Zemplény Várm.) portiójokat 's az Ujhelyi szabad legjobb hegyen fekvő szőlőt adta birtokomba. Ez a' szőlő előttem igen kedves, mert 1670 olta mindég Kazinczi birtok volt, 's olly bort terem mint Mád, Tálya és Tarczal. A' leggonoszabb állapotban tartotta az

öcsém, de 3 esztendő alatt megmutatom mi lesz. — Szüléim 7 Vármegyében birtak, de hét testvér egyenlő részt veve ezekben, 's így gazdag nem vagyok. Ha is! arra szükség nincs. Legalább megszűnt nyomorúságom. Csak ifjabb volnék, 's adósságom ne volna! Az Öcsém az Oberster reám azt is hagya. — Miklós öcsém Pásztón, Semlyénben, Álmosdon 's Szúnyogdon kapott részt.

Semlyénben nehány Epigrammát csináltam. Engedd, édes barátom, hadd írhassak ide kettőt belőlök.

A' régiségből egy Laokoont repraesentáló márvány Státua jött a' mi időnkre. Két kígyó halálig harapdálja a' szegény Papot, ki ellene szegzette magát a' Pallás által készítetni parancsolt fa lónak, mellyet némelly tévedt polgártársai Trójába bévinni akartak. Ezt a' Statuát most sok ideig néztem Bécsben. Olvassd meg a' történetet Virgil. Aeneid. L. II.

Tűrd nagy kinjaidat, szent Polgár, 's halj-meg. Hazádért
Tűrsz és halsz; győzött a' fene (Pallás), 's Trója nem áll.

Ismered a' Bold. Szüz képét nálam. Copiája a' Belvederben függő Carlo Dolce által festett képnek.

Melly báj! melly fennség! melly csendes bánat ez arczon — — — —
[stb., mint a 2420. számú levélben.]

Az az, minthogy a' kép téged Szent Szüz szenvedve ád elő, látni rajta millyen voltál midőn szenvedtél. De a' kép olly szép, hogy ha felvidúlva volnál festve 's fájdalom nélkül, azt is mutatná, hogy most, megdicsőülve, millyen vagy.

Gróf Desőffy, kivel ezt levélben közlém, nekem jött, 's ezen Madonnára írt Epigrammámért öszve csókolt. Ezt szebbnek leli mint a' Laokoonra írottat.

Feleségem még nem betegedett-le. Tisztel magadat és a' Tekintetes Asszonyt, jövendő Nász Asszonyunkat, szives barátnénkat. Kis Menyed csókolja kezeiteket 's gyermekeiteket. Élj szerencsésen igen kedves barátom!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2422.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom April 25d. 1813.

Kedves barátom,

Köszönöm hogy nékem alkalmat nyújtasz éretted valamit tehetni. Tegnapelőtt vettem az Újhelyi Gyülésben parancsolatodat az eránt, hogy eggy valakivel, a' kit megnevezni nincs szükségem, a' jószág eránt szólljak. - Mi hét testvérek az anyám halála után osztályba ereszkedénk, és azt a' munkát Apr. 10dikén Biharban el is végzénk. Felföldi jószágainkban hárman osztozunk, 's az épen most szakasztatik Ingenieur által három felé. Tegnap érkezett közzénk e' miatt búgom. Ez és feleségemnek közelitő lebetegedése nem engedi, hogy oda a' hova kellene, eltávozzam: de minthogy az emberedet *ismerem*, levél által végzek vele 's irok Prókátorának is, kihez bizodalmam van. Válaszokat fogod látni.

Most csak rövideden. — Apr. 23dikán olvastatott-fel nálunk a' Jósef Császár halála napján költ Parancsolat, hogy 436 legényt adjunk. A' Fő Ispán pedig közlé azon Manualis parancsolatot is, hogy bennünket élet, ökör és ló beli adásokra birjon. — Gróf Desőffy Jósef vala első, a' ki szólla. Festem őtet, hogy mindent ne csak érts, hanem láss is. Eggy kis, de jó növésű ember; haja már őszülő, de még igen tömött, 's távolra egészen fekete. Szine eggykor lángoló, most bágyadt, de igen tiszta. Szemöldjei, szeme, pofaszakála, mellyből csak az áll nyúl-ki és a' bajusz beretválva, egészen fekete, a' bajusz és áll pedig olly kék, mintha színnel volna békenve. Feje hátuljának feléig nyúl-fel a' felöltött mente' galléra, az ing gallérja pedig eggy lineában áll orrával és fülével. Nyakkendője fejér, mentéje, lajblicskája, nadrága fekete, kardja aczél. A' mente legalsó gombja bé vala gombolva. Jobbját a' mente nyilásába bedugá, baljját a' táblán nyugtatá. Igy álla-fel hogy szóllhasson, 's szóllani kezde, de a' sokaság ketté szakasztá szavait 's lármázott hogy csend legyen. 's Desőffynek eggy syllabája se vesszen-el. D. megálla a' maga előbbi positurájában, 's az asztalra függeszté szemeit. Csupa nyúgalom volt. — Végre elcsendesűlt a' sokaság, 's ő szólla.

Mélt. Fő Ispán 's Tek. Rendek! Nem akarom itt a' velünk közlött kivánságokat a' dolog juridicus, hanem csak előbb politicus

oldalairól tekinteni. Előmutattattam magamnak a' Harminczadok legújabb tarifáját 's öszvehasonlításokat tettem felette. Egy mázsa gyapjúból, melly innen kivitettetik, 16 új forintot fizetnek, a' melly onnan hozatik ide, 3 xrt, etc. Olly állapotra jutottunk, hogyha akarnánk is a' szükségeket pótolni, lehetetlen tennünk valamit. Nem kételkedünk Ő Felségének assecuratiójában, Ő Fels. mint a' mi országunknak is legfelsőbb Igazgatója, Urunk és Atyánk, a' szükségeket egyedűl tudhatja, 's nekünk tisztünk mind azt tenni, a' mit a' köz jó és a' magunk fenn tartása kíván. De tiszteljük a' törvényt, melly Diaetákon kívűl adni tilt etc. etc. etc. Én megromlottam az idők változása által 's 4 gyermek atyja vagyok. De bízzuk magunkra ki mit miben és mennyit adhat. Nem fajúltunk el eleinknek nagylelkűségektől, 's én fogadom többet adok, mint a' mi repartitio által esnék reám.

Nem én valék egyedűl, a' ki sírtam beszéde alatt, sírtak mások is. De én nem siettem letörleni azt a' két nagy könnyet, melly orczámon lefutott. — Az Ujhelyi Kalv. Pap mellém vonakodék 's felkiálta: De miért nem nyomtatják-ki a' mi újságainkban is az efféléket, mint a' Parlamentben mondottakat?

Gyönyörű volt azt látni, hogy a' Vármegye teljességgel meg nem engedte, hogy a' különben is nagyon megterhelt adófizető concurráljon az Ő Fels. kívánságainak teljesítésekre, és világosan kimondák, hogy a' paraszt nekünk nem proprietásunk, hogy vérével disponáljunk. Micsoda? Ők e miérettünk? kérdé eggy. Soká tanácskozunk, hogy mint vihessük ezt, hogy a' Tyrok kifogásában részünk ne legyen; mert az én ideám (melly tavaly annyi ellenkezőt talált) most közönségesen adoptáltatott, hogy a' Magistratus nem külön test és a' m i é n k. Én most eggy szót sem szóllottam.

A' Rumi Monum. Hung. nyomtattatik. Fog Báróczi is. Arra 3 f., erre vagy 14 vagy 11 vagy 7 f. a' praenumeratio, a' mint tudnillik valaki Báróczit velinre, posta v. nyomt. papirosra kívánja.

Nem régen ment levelem hozzád Brédre. Élj szerencsésen igen kedves barátom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

2423.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom den 25 Apr. 1813.

Theurester Freund,

Ich war in der Session zu Újhely, die der Obergespann Referendär Graf Josef Eszterházy Excell. den 23sten April dort hielt, um die Stände unseres Comitats zu freywilligen Beyträgen zu bewegen, als der Postmeister mir meine eben angekommene Briefe und Zeitungen überreichte. Ich paradirte mit dem Päckchen nicht, aber einige erblickten ihn [!] ohne mein Wollen, und fragten mich, was ich das ganze Jahr hindurch für die Post zahle. Ich erhielt darin unter anderm auch ein mit gedruckten Flugschriften (carmina occasionalia) beschwertes Schreiben aus dem Szathmárer Comitat; das Stück, welches darinn die Stelle eines Briefes vertrat, war eine 16 Seiten dünne brochüre unter dem Titel: Máté-Szalkai Hőgyész Máté vála*szsz*a a' poëtai Episztolára. Költt *(költ)* Szatthmár Vármegyéből 1811dik Esztendőben. Nyomtattatott Nagy-Károlyban. — Die übrigen waren Belege, dass Szatmár Dichter vorzuweisen hat. Ich glaube, ich habe Ihnen geschrieben, dass dieses Comitat höchlich erzürnt ist, dass ich in meiner Epistel an Vitkovics einen Narren (Hőgyész Máté) aus dem Szatmárer Comitat genommen habe, und sagte, dass seit Silvester dort kein ung. Dichter geboren ward. Umsonst berief ich mich auf Horazens Beispiel, dass er die Calabrier, dass er den Prätor von Fundi lächerlich darstellte, und den letztern még becsületes úri nevéről is bekannt werden liess; umsonst fragte ich, ob die Limosins dem Molière übel nahmen, dass er einen Narren dieser Provinz auf dem Pariser Theater halálig kristályoztatta, dass Cervantes seinen Helden Don Quixott in La-Mancha werden hiess; die Herren Szatmárer konnten mir das nicht verzeihen und ein Prediger des Calvin steht nun auf, befehdet mich in elenden Hexametern, und wirft mir als Verbrechen vor, dass ich Epistola nannte, was Levél hätte genannt werden sollen, und Anch' io pittore u. φοβερωτατῶς in den ungr. Text aufnahm. Ich antwortete ihm in einem schneidenden Ton, aber meiner Achtung gegen mich selbst und der Urbanität nicht vergessend, ob er den Juvenal kennt, und ihm für Sünde anrechnet

das ψυχη και ζωη griechisch citirt zu haben. Heute beschäftigte mich vor Mittag diese Antwort. Jetzt eile ich Ihnen zu sagen, dass ich Ihr freundschaftliches Schreiben vom 4 Apr. mit eben dieser Post erhalten habe.

Sehr lebhaft stelle ich mir vor, was Ihre Gemahlin bey dem Tode Ihrer Louise gelitten haben muss, und nehme daran den freundschaftlichsten Antheil. Kinder zu verlieren ist ein unsäglicher Schmerz. Wohl Ihnen aber, theureste Freundin, dass Sie Louise, und nicht Amélie, verloren haben! Je jünger das Kind ist, das uns stirbt, desto weniger gross muss der Schmerz seyn. Gewohnheit hat sie noch weniger als die schon älteren an Ihr Herz geknüpft. Und Sie sind glücklicher als ich es war, da der Tod mir Phigie raubte, und ich $1^1/_2$ Jahr ihre Stelle unersetzt fand. Der Himmel segne Ihren Verlust in den Zurückgebliebenen und den noch weiter Folgenden.

Als das Rescript, das uns zu subsidien aufforderte, verlesen ward, sprach auch Graf Josef Desőffy. Ich mache Ihnen sein Porträt Ein kleiner Mann mit einer marquirten Physionomie. Die Haare reichgelockt, raabenschwarz, aus denen man die vielen grauen von weitem noch nicht heraussehen kann. Die bajuszen hat er ohnlängst weggeworfen, aber sein schwartzer, fast bis an den Mund reichender Backenbart, der sehr dicht ist, ersetzt auch die bajuszen. Der Kinn und auch die ober Lippe, wo er sich rasiren lässt, ist ganz blau. Schön gestrichene Aug[en]braunen, ein ganz schwartzes feuriges Aug', eine sehr schön geformte Nase, ein durchsichtiges, jetzt blasses, einst gefärbtes Colorit, machen den Kopf zu einem der schönsten, geistreichsten. Seine Stimme ist der Klang einer silbernen Saite. Er war schwartz gekleidet. Der Kragen des angezogenen, nicht mantelartig hangenden Peltzes reichte fast bis zur Hälfte des Kopfes hinauf, ganz nach der Mode: sein breiter hochstehender Kragen des Hemdes über den [!] weissen Halsband bis zur Hälfte der Wangen. Dann ein elegantes jabot. Die Kleider (Peltz Weste, Hosen) schwartz: Sabel von Stahl. Er stand auf, und legte die rechte Hand in dem unten zugeknüpften Peltz in den Schoss gegen das Herz. Die linke hing an dem Tisch. So wie er begann, ward Stille zugerufen. Das Publicum wollte keine Silbe verlieren, und weil hie und da noch gesprochen ward, unterbrach ihm [!] das Zurufen bis alles schwieg. Der bescheidene Mann stund da, die Augen an die Tafel gerichtet, in voller Ruhe. Er war zum Anbeten

ehe er noch sprach. Alle Grazien umschwärmten ihn. Ich will die Sache erst bloss in politischer Rücksicht und nicht in juristischer betrachten, sagte er. Ich habe die letzte Tariffe durchgesehen. Von einem Centner Wolle, die aus Ungarn nach Österreich geht, werden **16 f. W. W.** gezahlt, von der die aus Österreich nach Ungarn kommt, **3 xr.** — Wir können nichts, wenn wir auch wollten. Unterdessen, da supremus rer[um] nostrar[um] administrator, rex et pater noster uns auffodert und uns sagt, dass die Umstände unsern Beytrag erheischen, so ist es für uns, die seinen heiligen Versicherungen gerne glauben, Pflicht etc. etc. doch nicht durch repartition, sondern durch freywillige Offerten, und zwar in dem, was jeder hat und geben kann. Én négy gyermek atyja vagyok, és érzem az idők sullyát inkább mint sok egerek: unterdessen will ich beweisen, dass ich mehr geben werde, als was man auf mich durch repartition gelegt hätte. — Diess sprach Desőffy, und ich war stolz zu zeigen, dass meine Wangen durch zwey Thränenstriche durchgenässert waren. Lange trocknete ich sie nicht. Und ich allein [!] habe geweint. — Er sprach 3 bis 4 Mal. Man rief ihm einigemal Vivat. Kein Monarch wird mehr gefeyert. Er ist der erste Redner, den ich kenne. Ich machte die Bemerkung an ihn selbst, seine attitude mit der Hand im Schoosse sei dem Phocion nachgemacht.

Nach Mittag pränumerirte er mir auf Ihre Monum. Hung. mit 3 f., auf Báróczy mit 7 f., und sagte: ich bin arm, wie eine Kirchenmaus. Auf Báróczy kann ich unmöglich mit 14 f. auf Velin praenumeriren. Meine Interessen habe ich nicht bezahlt. — Für Ihre Monum. Hung. habe ich also mit dem, was ich selbst geben kann 42 f. W. W. Ich werde meine Freunde noch ansprechen. Gestern bat ich meinen reichen Cousin auf diese und Báróczy zu praenumeriren. Er liess mich fruchtlos betteln. Es ist schrecklich zu sehn, wie geizig uns die Zeit Umstände gemacht haben. Die mir auf die Monum. Hung. Geld geben, gaben es mir unter dem [!] Bedingniss, es nur dann abzuschicken, da das Werk schon gedruckt seyn wird. Niczky in Szabolcs antwortet nichts. Hat er Ihnen Geld geschickt? Er liess doch in Jul. 50 tausend active intabuliren. —

Sie erhalten die Fata Tarczaliensia in Kurzem. — Ihr Bild müssen Sie nicht bey Blaschke, sondern bey Neydl stechen lassen. Er wohnt in Wien, Josephstadt, beym grünen Baum. Er sticht es nicht theurer als Blaschke, und besser als Blaschke, denn Blaschke

sollte keine Porträte arbeiten, sondern bloss Vignette und historische Stücke.

Machen Sie, theuerster Freund, dass Ihre Monum. Hung. gewiss erscheinen. Ich will noch immer alle die, die Bücher kaufen, ansprechen. Leider gibt es solche wenig in unserer Gegend, wie Sie es aus dem sehen, dass Ihnen Ihr Vetter nicht[1] auf 1 Exemplar gesammelt hat.

Was man hier von Napoleon und den Russen sagt, will ich Ihnen nicht wieder sagen. So schreckliche Ungereimtheiten hört man nicht bald wieder. Diese Leute haben keine geogr., statist., historischen Kenntnisse, und sind umso lauter.

Ich nahm mein Porträt von Kreuzinger in Oehl gemahlt nach Ujhely und wies es dem Obergespann. Er erstaunte. Nein, sagte er: ich kenne seine Arbeiten: aber so meisterhaft wie dieses da, hat er die Porträte des Kaisers, der Kaiserin, des Palatin u. s. w. nicht gemahlt. Es ist das erste Bild an Werth, was ich von seiner Hand sah; alle anderen stehen diesem nach. — Wie kommen Sie zu dem Glück? Wie haben Sie ihm [!] dazu gewonnen, dass er mit so viel Liebe daran gearbeitet hat?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2424.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Tihó 26-a Apr. 813.

Kedves Barátom!

Köszönöm hogy Ér-Semlyénbenis meg emlékeztél róllam. Birtokodnak nem tsak szaporodásán örvendek, mely magábanis jó, hanem azonis, hogy talám mostani osztályod közelebb hoz Erdélyhez. Addigis tudtodra kivántam adni, hogy én hólnap után Kassára szándékozom indúlni, 's ki kerülök útomból hogy Téged felkeresselek. Széphalomban légy: onnan talám el nyerlek magammal Kassára. Ott tsak 2 napot mulathatok. — Alig várom hogy ölelhesselek: addigis tsókolom Grófnéd kezeit és vagyok leghívebb barátod.

[1] Ezt a szót Rumy K. Gy. kitörölte és fölébe ezt írta: «nur».

P. S. A' mü Gubernátorunk öszve gyüjtötte vólt a' Notabeleket, az az a' Fő Ispányokat, Székely Fő Tiszteket, a' Dicasteriumok Praesesseit, és némely Fő Szászokat, hogy Extra Diaetale Subsidiumot kaphasson ő Felségének: de a' Fő Ispányok egyenesen kijelentették: hogy Diaetán kivül elő sem merik hozni a' Vármegyéknek. Megválik mi leszsz belölle.

Kivül:

Ex Bréd.

à Madame Madame de Kazintzi née Comtesse de Török.

p. *Debretzin, Ujhely* — à *Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2425.

Kazinczy — Zsiday Sándornak.

Különös Tiszteletü s bizodalmú Drága Nagy Jó Uram!

Mi három itt osztozott testvérek, Juliánna húgom, Dercsényi János Ur' hitvese, 's Jósef öcsénk Regmeczen, 's én itt Széphalom praediumban kérjük az Urat alázatosan, hogy Pereinket a' Fels. Curián továbbá is védeni méltóztassék. A' Sztáray-per eránt abból áll bizodalmas kérésünk, hogy azt ezen terminuson tartóztatni méltóztassék 's feljövén a' juristiliumban, adjon nékünk Péter bátyánnak házánál, kivel ügyünk ezen perben közös, teljes informatiót, mi történt eddig a' perben. Én oda fogom akkor vinni az azon perre tartozó irásokat, hogy az Ur megtekinthesse 's tanácsot adhasson, kell e, lehet e tractátusba ereszkedni a' velünk ezelőtt 700 ftban megalkudni kivánó Zemplényi assessor Püspöki István Úrral, kire Rolly, Cessionariusa Sztáraynak, a' maga pénzen szerzett jusát transferálta. —

A' Károlyi és Jankovics Urak által a' Préda hegy eránt ellenünk is folyó perben Jósef Öcsém, ki az Anyám életében nékem minden befolyhatásom nélkül vitt mindent, azt tanácsolja, hogy tapogattassuk ki, Jankovics csak magát a' szükebb értelemben vett Préda hegyet akarja e substernálni a' felosztásnak, vagy mind azt, a mi a' Telki-Bányi határon innen fekszik. Ezt méltóztassék tehát kitapogatni.

Én különösen arra kérem az Urat, hogy ezen ide zárt levelemet méltóztassék a' vele együtt menő skatulyácskával általaladni Vitkovics Mihály Curiális Prokátor barátomnak és a' terminus' végével elhozni, ha mit nekem küldeni talán akarand.

Egyébb eránt magamat nagybecsü barátságába tisztelettel ajánlván maradok

Nagy bizodalmú Drága Jó Uram

az Úrnak

alázatos szolgája:

Széphalom April. 30. d. 1813. Kazinczy Ferencz mpr.

Nem küldök már skatulyácskát, hanem csak a' levél mellé pecsételt kis csomót.

Külön borítékon:

Spectabili ac Generoso Domino Alexandro Zsiday. J. Cott. Zemplin. Tab. Judicae Assessori et ad Exc. Curiam Regiam Advocato. Domino singul. colendissimo *Pestini.*

[Eredetije az Orsz. Levéltárban: Táblai ügyv. iratok, 134/14. sz.]

2426.

Kenderessy Mihály — Kazinczynak.

Kedves barátom!

Dayka verseiért ide zárva küldök 30 váltó forintokat, és küldöm erdélyi fejedelem Bethlen Gábor tábora rajzolatját. Ezt egy igen kedves és még vidám s egészséges 85 esztendős barátom, regius consiliarius és medgyesszéki polgármester Heydendorff hozta nekem valóságos mássába a szász nemzet archivumában lévő eredeti rajzolatból kiirva: és pedig azért mivel ott látta a Kenderesi Tamás zászlóját is a többek között. Cserei siet, én pedig állandóúl vagyok

Kolozsvár, 30-ik apr. 1813. Jó barátod:

Kenderesi Mihály.

[Megjelent a *Figyelő* 1885. évf. XIX. k. 204. és 205. lapján.]

2427.

Z. Kiss Sámuel — Kazinczynak.

MWásárhelly, Május 1ő Napján *1813.*

Érdemes Úr,

Igen Tisztelt Barátom!

Bátor voltam Gróf Teleki Jó'sef Úrtól a' Wieland Gratziáji fordíttását az Úrhoz küldeni, s melléje zárt Levelemben kérni annak meg-olvasására. – Tudom mely drágák a' köz haszonra szentelt órák; de éreztetett jó-szive, nyájas le-ereszkedése egészszen el-foglaltak, s nem engedék eszembe jutni hogy talám alkalmatlan-is lehetek. Szenteljen égy pár Órát annak el-olvasására, 's meg-rostálására. Nagyobban ugyan el nem kötelezhet; de midőn az Úr Tudománnya, mivelt érzése, javíttásomra eszközűl járul, képzelhetőleg örömemet nevelni fogja. — Meg-irtam mikben kétségeskedem. Vajha az tsak tsupán magomhoz való bizodalmatlanságból esnék!

Meg-vallom, hogy a' Puristák okoskodása nékem-is viszszásnak tetszik. Miért keljen ma a' mult századók szokásához mindenben olly szorosan ragaszkodnunk? Azzal ugyan a' leg túnyább Nemzet sem ditsekedhetnék. És a' Magyar Litteratura, melly ámbár a' Tudományok közönséges esmértetésében — még mikor a' *Mogol* s. a. t. emlittetnek — eddig elé előre-való lépési mellett-is emlékezetet nem nyerhete, éppen abban mútatná é derékségét? — Az Ausoniai régi nyelvet az Etruskusok, 's Pelasgusok nyelve bővitette, s a' Görög nyelvből a' Romai tsak az utánn kezdett gazdagodni, minek utánna ők a' N. Görögország Statussait égymás után foglalni kezdették. *L. Andronicus* 's *Ennius* előtt ki-szővte a' tökélletesebb Görög nyelvet a Romai közé? De száz ötven esztendő el-follyása utánn Cicero idejében nyelvek tellyes tökélletességben álla-elé. — Mi, kik a pallérozottabb Nemzetektől igen-is kéntelenittetünk még Tudományt és izlést költsönözni, miért fosztassók-meg magunkat a' szabadság hasznától, mellyel élni más Nemzetek meg engedték magoknak?

A' dolgot igazán megvalva, a' magassabb, kényesebb gondolatokat, érzéseket s. a. t. hellyesen ki-fejező ollyan szavaink nintsenek,

mellyek Puristaink helybe hagyását-is megnyerhetnék. — Vagynak ugyan szerencsés 's követést érdemlő próba tételek; de minden el-találtságok mellett is — az úgy nevezett Magyar Sion őr állói nem akarják megérteni. — Be igazat irt az Úr, érdemes-Barátom, a' Dayka élete közé szőtt betses jegyzéseiben, 's réá nyitva annak XXVk lapján! — Kételkedem, ha a' sz. Margit «*hog meltolnaya neky meg mutatny — — tenkelletenssegek*» — szeretnék é magok az engedni nem akarók is, s akarnák é hinni, hogy Sz. Margit is a Scythiából kihozott nyelvtől semmibe el nem távozva szollyon? — Hogy ha az Úrnak azon bátorittását, mellyet az emlitett Biographiában szerentsésen elegyitett, előbb lett volna szerentsém olvasni, minden szőrszálhasogatásra való ügyelet nélkül követtem volna: még a' tisztes Aranka — kit tisztelettel emlittek, 's sok esztendei érdemeiből semmi fényt lelopni nem akarok — többszöri intéseire-is nem hajtva. — Bár közelittene már az a' szerentsés idő, mely a' Magyar Nyelvnek égy *Academie françoise*-hez hasonlót szűlne! —

—

Viszsza térek a' Wieland kellemetes árváira: meg ujjittom még szives kérésemet, annak a' legszorossabban való megvisgálására, 's égyszersmind ha az illyen futásban reménylhetek é valaha szerentsés véget, vagy pedig azt félbe hagygyam, igasságos megirására: ezt reménylem-is az Úr jóságától, egyenességétől 's javitni kivánásától. A' Grátziák sorsa tsak a' Kazinczy szép lelkétől, helybe hagyásától kiván függeni; ezt kivánnya tulajdon becsületem-is, mellyet a' közönségessé tétel után nem lehetne viszsza vonni. A' Grátiák szemérmetesek, könnyen elpirulnak; de ha ez uttal a' Magyar szűzek közé lépketnek-is, jobbak mintsem boszszankodnának: azt hiszik ők: jobb Német Országban Megistenesülve lenni, mint a' Magyarok között megszentségtelenülve jelenni-meg. —

Kimondhatatlan örömet érzettem a' N. Bárótzi Úr Munkái ki-adattatásán. Mint betsüllöm a' derék Tratner Urat, s tisztelem az érdemes ki-hirdető Barátot! — Méltos: Cserei Miklós Úr nincs ugyan most Vásárhelyt, hellyette én voltam az előfizetésre buzdittó. Nem sokára bé-fog jőni s akkor maga fogja az elő-fizetést beszedni, 's felküldeni. — Azt irá nékem az Úr, érdemes-Barátom égykor: «emeltetni érzem magomat valahányszor Bárótziról gondolkozom» — mit érezhetek akkor én a' távol valóságban. Tudosittásában fel-ele-

venedett barátsága az Úrnak, mint valamely villám úgy tsapott a' lelkembe, 's Bárótzit Kazinczyval öszveölelkezve látám.

A' mi e' féle szolgálat ki-telhetik tölem, méltoztasson velem is parantsolni, örömemre fog válni, szolgálhatásom.

Hamar való tudósittását instálva, tisztelettel vagyok Érdemes Úr igen tisztelt-Barátom

alázatos tisztelője, szolgája
Kiss Sámuel
Prof.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2428.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Széphalom Máj. 6d. 1813.

Szeretett gyermekem!

Soha se kevélykedjék Nagysád, hogy **én** teszem azt a' gondatlanságot, azt a' hibát, hogy levelet Erdélynek szélére a' Hegyaljáról 's postán le nem pecsételve indítok-el, 's nézze mi áll írva ezen Couverten[1] 's pirúljon, mint én pirúltam a' magam botlását látván. — Szép! oh ez igen szép! édes Lolott! Nagysád el van árúlva a' sok Posta cselédség előtt! Tudják 's hányan tudják, hogy Nagysád eggy őszhajú emberrel szerelmeskedik, 's nevetik mind Nagysádat mind ezt! — De most félre az enyelgéssel. Mégyek, osztályunkat folytatni, hol már testvéreim Regmeczen várnak. Éljen szerencsésen, édes Lolott, kedves testvéreivel 's imádott anyjával. Adieu kedves gyermekem!

Döbrenteit 's Lajosunkat csókolom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

[1] Nincs meg.

2429.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

A. O. 7dik Máj. 1813.

Kedves Barátom!

Íme Gróff Illyésházy István' írása, mellynek birtokában már régen kivántál lenni. Aurelius Fiam kereszt Apjaságát illeti. Több leveleivel birtam, de nem tudom hová lettek. A' Tiéiden kivül, melylyek stylusokra nézve is becsesek előttem, csak az ollyanokat szoktam meg tartani, a' mellyek tárgyokra nézve kedvesek. Nagyon örvendek, hogy a' minap tsupán Kalimachushoz, nem pedig Homerushoz és Miltonhoz hasonlónak láttalak. Látod még ezt a' kimerithetetlen külömbféleségü természetet, Barátom, mellynek hol itt hol amott rejtező bájait mindenkor érzetted, szünet nélkül vi'sgáltad és gyakran olly szerentsésen festetted. Nints még arra szükséged, hogy merő emlékezetekkel tápláld elmédet, és világtalan, láthatóvá tedd a' Természetet. A' világtalanság semmi se volna magában, ha egyszersmind mozdúlatlanokká válnánk. Nézd a' síró Füzfákat, nem könnyeznek, hogy nem látnak; mi sírunk ollykor ollykor lombjaik alatt, és azért öltöztük reájok a' szomorúság nevezetét.

Ki nem mondhatom neked, hogy tetszik az el tsüggedett Madonnához intézett meg szóllításod:

Vídúlj fel, 's ez kép fogja mutatni mi vagy.

'S lehet é valami folyóbbat vagy lehelni vagy szívni az Embernek a' fülébe és a' szivébe mint ez?

Tartsa még Európát, Lédát, Szemeléjit, Iójit
A' nagy Zeüsz: az enyém, Héliodóra, te vagy! —

Boldog még, a' ki a' katona fogás és más egyébb tsikargatások közt meg tudja ójni érzékenységét az illyeneknek felfogásokra. A' Politikai dolgok nyugtalanítják és vagy dúlyák, vagy fonyasztyák az emberi szivet. A' Politika nem egyébb hanem Practica, azaz való Tragédia. De ugyan nem válna é a' mostani ideális boldogság valóságos boldogsággá, ha minden elmék, minden szívek poetizáltatnának, és a' természeti szükségeken kivül nem találna más képzelt Jó helyt

az emberekben, mint a' bájos képezeteknek és érzeteknek hasonlóképpen bájos képezetek és érzetek által eszközlett mint gyönyörűsége, mint ingere és ösztöne? Nem félek, kifogynánk a' boldogságból: ollyan nagy, ollyan roppant, ollyan szép, felséges és külömbféle maga a' Természet, és minden a' mi egyenessen, nem pedig a' Tudomány, a' Mesterség és a' Civilisátió játszatatásai által, belé tartozik. Tsak rontatlan érzés kéne a' szükséges játszatatásoknak a' szükségtelenektűl és károsoktúl való meg külömböztetésekre.

Ez az idea meg érdemli, hogy róla gondolkodj; — ha rágódnék rajta, ki tudja, millyen nagy könyv válhatna belőle? Nem hiszem, hogy az emberi boldogságnak minden útjait eddig ki kerestük volna. Az Ország utakon keresik a' boldogságot; ugyan mért nem hajházzák eggyszer az ösvényeken, a' homályos leveles bokrok közt? Nekem nints üdőm, hogy eggy nagy ideán (pedig olykor olykor ötlik a' fejembe egyik is másik is) szünetnélkül törődjem, és egy Philosophiabéli Theoriát vagy sistémát sok kotlódás közt költsek. *Nálam nem igaz az hogy az ingenii largitor venter*, nálam a' pax, quies, omnium curarum absentia volna az ingenii largitor; nékem olly állapotban kéne élnem, hogy tellyességgel bizonyos légyek, hogy a' mig tsak élek, egész házam[1] és személyem természeti és igaz szükségeiről nem kellend gondoskodnom. Lehetséges é az a' mostani Országló szék alatt, több mint 240,000 Rft. adósággal váltóban? A Kikötőhely torka előtt hajótörést szenvedék. Tégedet a' minap a' barátságod könnyekre ingerle, és azt hiteté el veled, hogy szóllásom indította meg azokat, én szívessen láttam érzékenységedet, és meg elégedve hallám Tőled annak vallását, mivel az illyetén tseppek nem fájdalomból eredtek 's nem is okoznak fájdalmat sem öntőjeknek, sem másoknak; de nem beszédimen, hanem rajtam lehetne sírni a' baratságos érzékeny szívednek! — Odább ezekkel a' minden lehetséges orvoslás nélkül lelkemet tsüggesztő ideákkal! Tu contra audentior ito, quo Tua Te fortuna vocat; de nem hij — tudja, gondolom, hogy heába hína, ha az igazságot és Haza szeretetet és az igaz hűséget a' Fejedelemhez Templomának küszöbe előtt a' nagyra vágyódás agyagból készült, de minden magassága mellett is töredékeny oszlopára, kellene akasztanom a' szentséges, de nem szent Házban következendő titkos bé avatásom előtt. Pergam itaque vivere,

[1] Az eredetiben világosan *házam* van írva, de Kazinczy Gábor, nem tudni, mi okból, *hazám*nak olvasta e levél első kiadásában.

ut et ipsa fortuna carere queam. Mért fordítom Tacitust, ha ezt meg nem tanúltam? Helvidius Priscus, Thrazea Petus magával az életel nem gondolának, és én a' szük éléstől rettegjek? Tsupán talentomaimat (ha talán vannak kevés mértékben, mert minden szemérmetességem mellett is érzek valami lelkest bennem) és azoknak egész ki fejtődéseket szoríthatja, gyengítheti és gátolhatja meg inségem, többet nem tehet: — de ez elég — mert az elme ki fejtődése, a' lélek lehellete és ez e' fojtódás, fúladás hasonló az akasztófán tzepelőjéhez.

Eleget szóllottam bajaimról, szóljunk másról. Bártfára megyek, gondjaimat el meríteni. Egy üdőtől fogva nagyon gyönyörködöm Schillerbe, nem tsak Tacitusból, hanem d' Alembertből, Montesquieuből és Buffonból, sőt Horátiusból is forditgatok olykor olykor valamit. Minap Bergk munkája die Kunst Bücher zu lesen került kezembe, sok jó van benne, de kevés új, erről a' tárgyrúl pedig sok újat lehetett volna mondani.

A' minap egy Levelet írtam a' Fő Ispánynak, melly nem volna talán érdemetlen, hogy olvassad.

Irtam Zenovitsnak a' kövek aránt; hiszem, drágább lesz előtte barátságod, mint egynehány kis kő, a' melly alig fénylik ha nem pallérozzák, és a' mellynek természeti betsin kivül minden érdeme tsupán az emberi hiúságban áll; drága köveknek nevezik, mintha lehetne valami drága, a' mi nem érez, és a' mi a' valóban érzékeny embernek tsupán curiositására, de se hasznára, se egyenes gyönyörűségére nem szolgálhat, mert maga a' *curiositás*, az az a' ritkán kapás, még nem gyönyörűség, vagy nyughatatlan gyönyürűség, és inkább tsak kapuja a' gyönyörűségnek. Azok a' kik köveket gyűtögetnek, ollykor okos, de ritkán érzékeny emberek; épen azt szeretik a' Természetben, a' minek velünk leg kevesebb hasonlatossága van, és a' miről leg kevéssbé tudjuk, hogy él e és érez é.

Az újságok szerint nagy dolgok készülnek. A' múlt Aprilis vége vagy Május eleje nagy történeteket hozand, hihető hogy a' Frantziák fognak győzni, de én nem kívánom, pedig már több esztendőktől fogva nem kívánom. Nem aristocratismusból pedig. Frantzia Országban magában bizonyossan jobb a' kormányozás mint nálunk, és a' mi tsupán képzelt szabadságunknak meg szűnését szívesen lehetne fel tserélni egy jó kormánnyal, de azért nem kívánom, mert a' Frantzia külső Politica merő erőszak, játékosság, furfangság, és

ámítása az emberi nemzetnek. A' Tengereket akarják fel szabadíttani, és hogy ezt eszközöljék, minden gyengébb Országló Széket meg fosztanak függetlenségétől. Az Angliai Despotismus Európában közös kereskedésben fundálódik békeségkor, mert ha a' Svekus nem akar kávét innya, nem ád el fát vagy gyantát az Anglusnak. Az Anglus Országló-Szék pénzt ád, a' Frantzia pedig pénzt tsikar ki a' Népektől. Ez is, amaz is pénzel vesztegeti meg a' Cabinetumokat, de Ez, minekutánna fegyverével meg törte volna a' gyengébbeket, azokat kiszíjja minden pótolás nélkül, és u'sorával veszi vissza a' vesztegetésre szánt költségeit. Anglia energiát önt a' külső Népekbe, Frantzia Ország azt tövéig el oltja. A' Tengerek szabadsága következetlen (inconsequente) kívánat lesz mind addig, míg Harmintzadok fogandják el a' Száraz földön a' külön Tartományok' szomszéd határjait. Ugyan szabad é p. o. egy Afrikai Kereskedőnek a' maga szekerén a' Piréneus hegyeken keresztül Spanyol Ország által, a' nélkül hogy a' Frantzia Harmintzadosoktól meg ne motoztasson, akár puskaport, akár Elefánt tsontot, akár Arábiai Tömjént Frantzia Országba bé vinni? és a' Harmintzadok lineája Spanyol Ország és Frantzia Ország között nem valóságos Blokád azaz vívó linea é békeségkor is minden Nemzetekre nézve, még azon pontokon is, a' mellyekhez semmi fegyveres Sereg nem ál közel? Az Anglusok is meg engedik némelly Nemzeteknek, hogy némelly áruikat Anglia Ellenségeinek is meg vihessék még a' háborús időkben is, és tsupán ezen háborús időben, és tsak némelly ki jegyzett lineákra nézve van helye az Anglus Blokáda Sistemának. A' Frantziák azon Oroszlányhoz hasonlók, a' ki a' Sasra irígykedvén, valamint a' száraz földön, úgy a' levegőben is a' leg erőssebb akarna lenni, egy szóval szárnyas Oroszlányok kívánnának lenni, és ekkor valósággal a' Sfinkszhez hasonlíttanának, tsak azzal a' különbözéssel, hogy nem kéne szorúlni Oedipusra titkos természetek kitanulására. A' levegő szabadsága és a' Tenger szabadsága egy forma idea; Minden szekér nem tsak a' földre támaszkodik, hanem a' levegőben is úszik, szintúgy mint minden hajó mint a' vízen mint a' levegőben; a' víz pedig szintúgy az állandó földön fekszik. Ha a' Tenger mindegyiké, tsak azért mindeggyiké, mert senkié a' halakon kivül, a' Levegő is, noha elkerülethetlenebb az emberi életre mint a' Tenger, szint úgy nem lehet senkié a' madarakon és a' repülő Állatokon kivül; hogy lehet hát a' föld felett a' szabad Levegőben fel állított Harmintzadokat öszve eggyeztettni a' Tengerek szabadsága Principiumaival?

Ha a' száraz földön az erőszakos foglalás, a' praescriptio és a' szorgalmatosság meg iparkodás az az a' föld ki míveltetése, szüli a' sajátságot, és ha azt a' hatalom fenn tartya és meg őrzi: ugyan miért ne szüljék szintúgy ezen okok a' Tengeren is a' sajátságot és a' hatalmat?

Az Európai Fejedelmek társasága nints még eddig bizonyos törvényeken fundálva, mint a' külön külön Népeknek társaságaik; némelly eggyezéseken, mellyeket tsupán az erőszak szült, építtetik; Grocius Könyve nem vihette véghez, ut non sint hactenus in statu extrasociali potentiae, ad se invicem. Nem kell hát ott társaságos Természeti Törvényt emlegetni, a' hol tsupán az erő és a' hatalom a' Törvény, mert az erő és a' hatalom szint úgy a' Természet' törvénye, igaz, hogy tsupán testi törvénye, de éppen azért bizonyossan régiebb a' Társaságos törvényeknél; ennyit rövideden a' Metaphysicájáról és Logicájáról a' Tengeri szabadság kérdésének, mellyet, csekély itéletem szerint, a' halak híre nélkül, nem emberi, hanem inkább hal észel forgattak eddig az emberek.

Ha pedig Politikai tekintetből veszem fel ezen kérdést, azt kérdem a' Despotismns Prédikátorától, Bucholsz Úrtól: ugyan mit nyerne Európa vele, ha a' leg hatalmassabb Nemzet a' száraz földön, egyszer 's mind a' leg hatalmassabb Nemzetté válna a' Tengereken is? A' Rómaiak se mondták mindjárt eleinten az első Punicus háború kezdetével, hogy Cartágót el kell törleni, de még is a' lett belőle utóljára, — vagy legyünk e talán annyira tudatlanok az emberi szív esmeretében, a' Világ történeteiben, és kivált a' Frantzia históriában, hogy a' Frantzia Kormányszék mértékletességébe bízakodjunk, mivel minél hatalmassabb valaki, annál mértékletesebb? De én úgy látom, hogy a' Cabinétumok mostani sistemája mellett az országló székek tsak politikából mértékletesek, és így veszedelmes idea volt, más valamelly jobb ideának hellybe-tétele nélkül, az úgy nevezet Provinciarum Equilibrii sistemát ki küszöbölni. Az egész Testi, erköltsi, elmebéli és társasági természetnek fenn tartása tsupán a' csilapot sistemájának meg maradásától függ az egész mindenségben. *Band der Kräfte Streit der Kräfte* úgymond a' mélyen és felségessen egyszer 's mind széjjel látó Schiller. Terhes az Angliai Despotismus a' Tengereken, de még terhessebb lenne a' Frantziáké mind a' Tengereken mind a' száraz földön egyszer 'smind; győzné pedig ezt a' népességek és Geographiai hellyheztetések. A' Frantziai Nemzet most már ollyan karban van, hogy

nem tehet neki semmit az egész éjszaki Európa, de nints ám ollyan állapotban az éjszaki Európa, hogy a' Frantzia Nemzet néki ne árthasson. Látjuk hogyan szegényedet el Európa, mióta mintegy el szakasztódott Angliától. Ha Frantzia Ország tsupa tengeri hatalom volna, mint Anglia, akkor bizonyossan kivánatos volna az Éjszaki Európára nézve, hogy a' Tengeri hatalom el légyen osztva Frantzia Ország és Nagy-Britannia közt, de nem úgy van a' dolog. Tekintetbe se veszem a' Frantzia nép sokaságát, homogeneitását, az az egyszerűségét, constitutióját, nemzeti rugóságát, terpeszkedését és bizgatóságát; de tekintsük tsak, hogy van körül spékelve várakkal 's mintegy bészegve; Német Ország pedig minő kinyílt birodalom. Frantzia Ország külső Politicai nevezetességét, ditsőségét, virágzását, sőt belső tehetségét is, még maga is nyilván a' többi Európai országló székeknek gyávaságán és gyalázatján fundálja. Olvastad e, hogy mit monda a' minap Gróf Molé egész Európa hallatára, midőn Hazájának virágzását ábrázolá, és *mindezeket, úgymond, nagy pompásan egy nagy ember és 12 esztendös háború vitte véghez;* ez ollyan világos, hogy nem kell magyarázni: egész Európa Kódúsága fejtegeti elegendőképpen ezen Epiphonemát. A' Frantzia Regensnénének az első javallat szerint így kellett volna esküdni: *esküszöm, hogy tsupán tsak Frantzia Országnak javára és ditsőségére fogok törekedni.* Lehet e egy országló szék, a' melly nyilvánságossan illy principiumokat vall ki, igasságos igazgatója és el rendelője egész Európa javának? ha Gróf Molé előadása szerint olly virágzó állapotban van a' szorgalmatosság és a' nemzeti tehetség Frantzia Országban, mért akarja Frantzia Ország ki tsafarni Nagy Brittaniának markából Neptunus három ágú vidláját az az szigonyát?

A' Frantziák még nagyobb ditsőségért mint a' millyennel már birnak, hadakoznak, a' többi Európai Népek pedig tsupán élelmekért. Az az egy időtől fogva nem nagy, hanem számos és a' szabadságra való törekedése mellett a' rab szolgaságnak minden nemeit, minden léptsőit rövid idő alatt által szökött Nemzet tsupán tehetségének kifejtődésében tartja a' nagyságot, a' nélkül, hogy a' következéseket megfontolja, a' mellyre fordittatik tehetsége, ditsőségét és helyes belső kormányozását az igaz szabadság elvesztésén és a' katonai Despotismuson vette meg; jól mondta Sieyes mikor Tsászárrá lett Napoleon: Ce n'est pas cela ce que le peuple Français a demandé. A' Frantziák szánakozásra méltók minden ditsőségekkel és belső igazgatásokkal együtt, a' külső golyóbisok és a' belső gilotina közt

vannak helyheztetve, tűz 's víz közt állanak, akár győzenek, akár meg győzetessenek; Azt tudják, hogy nem tehet nekik semmit egész Európa is: de azt is érzik, hogy új zúrzavarokba keveredhetnének, ha Rhenuson túl hajtatnának. Én azon szem pillantatban, a' mellyben az Oroszok a' Rhenuson túl menni mérészelnének, őket oktalan embereknek lenni állítanám és ellenségekké válnék, de más részről bátorságban szeretném látni egyszer azt a' szegény fel darabolt és még is annyi okos, bölts és jó emberekkel meg rakott Német Országot. Ha az Oroszok annak ideje előtt veszedelmessekké tanálnak lenni Európának; annak tsupán a' Frantzia Kormány szék lesz az oka. Ha a' Frantziák, az országok terjedéséhez képpest feles népességek miatt meg nem férhetnek, mért nem botsátanak Coloniákat mint a' méhek vagy a' régi Egyiptombéliek? Elég nagy, elég puszta még a' világ. — Elégtelenek lévén Angliának meg hódítására, Európának száraz földjét nyagatják, nyúzák, prédálják annyi esztendőktől olta; már most, minekutánna magoknál is az elme járnát, a' szoros censúrát, béhozták volna, a' Philosophiának és a' Szabadságnak egész Európában halált esküdtek, rabszolgákká válván, egész Európát rab szolgaságra akarják jutattni. Nálok ez a' rab szolgaság tűrhetőbb, mert, a' mint mondám, egy nagy fel forgatás és nemzeti újúlás után, erős és sok tekintetekben helyes igazgatást álítottak, és azt egy Nagy Embernek adták a' kezébe; de lehet é Burkus Országban p. o. a' hol a' régi igazgatás módját meg hagyták és tsupán az Országló Széket és a' Népeket ki szíták, józan észel tselekedeteket helybe hagyni vagy magasztalni? Ugyan igazságos lenne é, ha veled háborúságba lennék és Tégedet meg nem győzhetnélek, hogy vagy mást meg támadásomra minden módon ingereljek vagy meg támadjam, és azután, mert gyengéb, le tsépeljem, továbbat pedig őt kínszerítsem, hogy velem eggyütt ellened menyen és azt mind azért, hogy én azután ezzel a' gyengébbel azt tehessem, a' mit Te se tehettél volna vele, noha erőssebb vóltál nálánál.

Mert meg győzték volt a' Burkus Királyt az utólsó háborújokban vele, most azt mondják, hogy igaságos lett légyen az a' háború az ő részekről, és hogy kegyelem és nagy lelkűség az ő részekről hogy jobban nem sanyargatták az Burkusokat. Haragusznak a' gyengébb rókára, mivel szorongatatások közt fortélyokra vetemede az oroszlány ellen. Szinte azok az Emberek, a' kik az Anglusok sistémáját a' Tengereken merő erőszakos kötéseken épült usurpátiónak nevezik, azt állítják Burkus országra nézve, hogy az ő erőszakosko-

dások ottan nem erőszakos kötéseken építetett hatalmaskodás lett volna. Elcintén azon nyargaltak, hogy Európának két végein két erős óriás tsatlós áljon korbátsal. Közepütt pedig merő Törpétskék hemzsegjenek; de nem használa semmit is, hogy a két tsatlós nem vala Szomszéd, hajba kaptanak már több ízben, úgy hogy Frantzia Országban már azon kezdettek gondolkozni, hogy lehessen a' száraz Európának olly békességet szerezni, a' minő a' Temetőn van, a' hol senki többé nem mozdúlhat, de e se sült el, Istennek hála. Meg látjuk, mi lesz a' vége ezen nagy öszve tsapásnak, akármi lesz, úgy kell ezekrűl a' dolgokrúl gondolkozni, mint a' jövendő fog, t. i. minden részrehajlás nélkül, careat successibus, opto, quisquis ab eventu facta notanda putat. Én azt kívánom, hogy maradjon Frantzia Ország a' leg hatalmassabb birodalom Európában, de hogy azért nem testi erővel, hanem tsupán jó példával és Nemzetének elmebéli tehetsége által, nem pedig uralkodjon Európán; hogy a' maga ditsőségét ne építse más Nemzetek gyalázatján, és virágzását azoknak hervadásán, hogy Európát ne keverje a' maga perlekedésébe Angliával. Hogy a' szabadság Principiumait ne üldözze, a' gondolkozó Embereknek hadat ne izenjen, a' gondolatoknak szabad kinyilatkoztatását minden úton módon ne gátolja és ne hátrálja, egy szóval azt tselekedje a' mit magoknak a' Frantziáknak leg nagyobb része bizonyossan kíván, mostani állapotjának erőszakos és természetlen voltát jól érezvén. A' leg nagyobb ember is gyanút támaszt tzéljainak tisztasága ellen, a' midőn ollyan erőszakos és minden kímélést meg haladó eszközekkel él, hogy még magát a' Clímát is tsúffá akarja tenni: de erősebbek akár milyen nagy Elménél is a' Természet törvényei, és a' még magossabb sziklák ellen repednek a' legtornyozottabb habok is.

Azt gondoltam, hogy tartozom néked, mint jó Barátomnak, gondolkozásomnak ezen előadásával, mivel észre vevém, hogy tsóváltad a' minap egy kevessé Fejedet, a' midőn gyanítani kezdetted, hogy én a' Világnak mostani nagy crisisében nem szítok egészen a' Frantzia Kormányszék tzélzásaihoz. Azért botsátkoztam ki valamivel bővebben, hogy lásd, hogy milyen gyükereken támaszkodik gondolkozásom, és hogy meddig terjednek kívánatim. Szeretheti, tsudálhatja valaki a' habjait felségesen hempelygető Dunának folyását, de azért nem szükséges, hogy tapsoljon pusztító áradásának.

Annyi Politicai okoskodások után küldök egy kis versezetet is: bizonyossan nem ér fel ezen mese akár mellyik Epigrammáddal is: de látni fogod leg alább a' szorgos Atyát, hogy forgolódik Leánya

szívének tapasztása körül, ne hogy ha valaha belé találna szeretni Fiad, egy fel fút gőgös Kis Asszonyt találjon Virginiámban, szeméremmel fel ékesített Leányzó hellyett. Könyv nélkül tanúlta meg e' kis mesét. Adja a' gratziák Isten Asszonya, hogy soha se felejtse el. Fogadd el igaz tiszteletemnek és szeretetemnek leg barátságossabb vallását, mellyel szünet nélkül maradok

alázatos hív szolgád és Barátod
Jóska mpr.

U. I. El is felejtém meg mondani, hogyan gyönyörködtem Bétsi múlatásodnak le-irásában. Rómába kívántalak volna ez előtt 10 esztendővel, most pedig Párisba; ott bujálkodhatna a' mester remekekben érzékeny lelked, én ugyan nem töltöttem talán Olasz Országban heába az üdőt, de mit adnék értte, ha érettebb és tsendessebb elmével most újra ott' búvárkodhatnék, a' hol futottam és szökdétseltem. — Foghatóbb eszem vala akkor és átnézőbb, de az ólta vi'sgálóbbá és meghányóbbá lett, és igy alkalmassabb lenne most gyönyörködtetésemre.

Sok jót és szépet tőlünk Feleségednek és Gyermekeidnek.

Imhol Zenovitz Úrnak a' felelete is. Két nyomtattvánnyal egygyütt, mellynek vissza küldéseért esedezem.[1]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2430.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Szemere Pálnak Kazinczy Ferencz.

Széphalom, Máj. 7d. 1813.

Édes Uram Öcsém! Uram Öcsémre azon mértékben nehezteltem, a' mellyben menthetetlen hallgatása elkínzott. De az én nehezteléseim szeretet vala. Szeretném kevesebbé Uram Öcsémet, nehezteléseim kissebb volt volna. — 'S Uram Öcsém nékem az a' barátom, a' ki akkor ír, mikor *válasznak* kell levelének lenni? 'S Uram Öcsém Gombán és Bényén nem kap sem kedvet sem időt a' leghűbb barátjához teendő írásra? Uram Öcsém nem csak magától nem emlékez-

[1] A levél mellett nincs semmiféle melléklet.

tetik, hogy írjon, de még azután, hogy arra Helmeczi által intettetik, sem gondolhatja reá eggy egész hétig magát? 'S Uram Öcsém azt hiszi, hogy engem szeret! azt kívánja, hogy nevezzem fiamnak! Tudom, édes barátom, hogy az ember igen gyakor esetekben hasonlatlan magához, tudom hogy a' környelleteknek melly behatások van reája: de engedje-meg, hogy világosan szólljak, az az ember, a' ki így él minden eszméletek nélkül, a' ki így rabja a' maga szeszeinek, a' ki illy tunya teljesiteni a' legszentebb és legédesebb kötelességeit, az — nem lehet barát, az nem lehet nékem forrónak barátja. Szeretetem elfogyni nem fog: bizodalmam oda van; 's elszomorodtam mint az az atya, a' ki a' maga szeretett gyermekét maga eránt hidegnek, figyelmetlennek, hálátlannak tapasztalja. Nincs itt mentség, édes Uram Öcsém, 's örvendek Uram Öcsémnek, 's szánom, ha ezt magának megbocsáthatja.

Uram Öcsém Törtelen volt, 's nem látogatta-meg barátjának hitvesét. Szégyelje Uram Öcsém. Én ugyan ezért megborzadtam. Pfuj, édes Palim! pfuj! és harmadszor is pfuj! Ez közel jár a legfeketébb lelkűséghez. Hát eggy érdemes ember barátsága Uram Öcsém előtt olly kevés-becsű, hogy azt csak annyi fáradságért is riszkirozza, a' mennyibe az kerül, hogy meglátogassa hitvesét! Én Uram Öcsémet nem értem, 's óhajtanám gyűlölhetni. — 'S ha most Vida — az a' széplelkű ember, a' ki a' barátságnak olly meleg szívvel, olly készen áldozik, mint nékem áldozott az idén: az a' széplelkű ember, a' ki a' mi Theatrumunkért annyit tett — ha most, mondom, az a' Vida Uram Öcsém eránt elhűl, 's az emberiség a' bántásokig ragadandja, mit fog akkor mondani Uram Öcsém? Én ugyan az illyen emberért kész volnék mindent tenni a' mit tehetnék, és istentelennek kiáltanám magamat, ha eránta minden alkalmakban nem bizonyítanék szent tiszteletet 's melegséget.

Uram Öcsém a' jó úton van, a' legjobbon a' világon, magát a' maga irreflexióji által elrontani. Bár használhatna ez az intés! De nem reménylem. Mit használhatna eggy illy gyenge, eggy illy elmélkedni, eszmélni rest embernél, a' ki nem az ész' és szív' sugallását követi, hanem a' maga szeszeit, a' más intése. 'S nincs e elveszve az, a' kit más tarta-meg, nem maga? — Iszonyodom, édes barátom, édes fiam! 's siratom a' szeretetre legméltóbb, a' leginkább szeretett Ifjú' elvesztét. Meglássa Uram Öcsém, rettegésem nem volt haszontalan. Eggy pár esztendőt még, míg ez a' brutum Laune erőt vesz jobban, 's az Uram Öcsém eszméleteit jobban eltompitja, 's

meg lesz a' mit jövendöltem. A' legkecsegtetőbb reményü Ifjú örökre le lesz buktatva.

Még jobban sajnálnám Uram Öcsémet, ha a' kegyetlenségig vitt megtámadást becsülni nem tudná. Akarom, hogy ez a' lapis infernalis égesse, süsse az Uram Öcsém' fenéjét.

Azt hagyja Uram Öcsém, hogy tanácsoljam eggy bizonyos pontban. — Ne! ne! az Istenért ne! Vitanda est improba Siren! — Quanta laboras in Charybdi, Digne puer meliore flamma! — Nem vetek én követ arra, a' ki a' szerelem' boldog pillantatában magát elfelejti. De midőn azt eggy kaczér teszi, azt hiszem, hogy az nem elfelejtette magát, hanem hogy — kaczér, és nem itt felejti-el magát először. Ne! ne! az Istenekért, ne! — Kénytelen vagyok megvallani, hogy **tudom,** hogy másnak karjai közt is volt boldog. Ne! ne! az Istenekért ne! Kerülje a' hálót, édes Palim! Nem kell vele lenni soha! soha nem tanú nélkül! 'S még jobb volna tanúk nélkül sem!

Kérje Uram Öcsém az Ismeretlent, hogy Sonettómban *Siket vagy e?*-t ne substituáljon.

Lángolok látni Szabónak Aeneiszét, ha Virágnak olly szépnek látszik. Rendes, hogy a' Szabóé néhol szebb a' Virgilénél. Geszner felől mondják, hogy ő gyakorta a' vele közlött rossz munkákat szépeknek lelte, mert — ugymond Hottinger — a' rossz munka olvasása alatt magát olvasta. Ha más e Dayka mint a' mint magát hagyta, mutassák Variántjai. — Kultsár mondhatja a' mit tetszik. Rény ez nekem Virtus lesz mindég, ha senki nem követ is; mert a' Triász hagyta hogy vele éljek. Csináljuk azzá, 's az lesz.

Mi három testvérek, Dercsényiné húgom, Jósef Öcsém és én, épen most osztjuk-fel magunk közt Abauji birtokunkat. Ez az istentelen testvér a' maga kocsishoz illő módjával eléggé kínoz. Én az ő tónusába nem esem, mert az nekem rettenetes. De minthogy kívánságom a' legigazságosabb, nyakára kell hágnom, 's fogok. Úgy el vagyok fogva, hogy nincs időm semmihez. De én a' Pali levelére még az nap felelek, a' mellyben azt veszem.

Nyolcz nap alatt atya leszek, úgy hiszem. — Éljen szerencsésen Uram Öcsém, szeressen, és legyen reflexus. Kérdje fejét, szívét, mit illik tenni, 's teljesítse a' mit ezek javasolnak, ha nem *én erántam* is. Üljön honn, 's ne töltse veszedelmessé lehető helyeken napjait, éjjeleit.

Nagy Ferencz a' Clavis in Homerumot kéri, mert hozzá foga fordításához. Első alkalommal küldje Uram Öcsém. Ajánlom magamat barátságába.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2431.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Már közel három héttől fogva járom Austria és Stejer' széleit 's vi'sgálom, mint őrzik Luther' Bömhétzei 's Vandalusai Hazánk határjait. Eljövetelem előtt is egészen el voltam foglalva 's nem felelhettem utolsó leveleidre. Ma, midőn Regedére, a' fijam' kedvéért berándúltam, veszek annyi időt, hogy legalább életben létemet jelenthetem. — Niedermannak rendelésed szerént az epistolából küldöttem exemplárt. Dayka' versei még a' mult hónapban, legalább annak közepében még nem érkeztek Sopronyba, 's a' praenumeransok szüntelen ostromlottak érettek. Trattner akarja-e valaha még verseimet kinyomtatni, a' mint Te leveledben felteszed, azt én nem tudom, nem is fogom soha sürgetni. Geistingerből alig ha ki nem fogyok; legalább azt irta utolján, hogy ha tsak 500 praenumeránsai nem lesznek (pedig jó drágán akar praenumeráltatni) nem kap bele a' munkába. Ez is akkor ébred-fel, mikor már egy tomust lefordítottam, mint Trattner akkor, mikor magamat lefestettem. Isten Hozzád!

Regedében Maj. 10dikén. 1813. örökös hived,

Kis János.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2432.

Kazinczy — Zsiday Sándornak.

Különös bizodalmú Drága Nagy Jó Uram,

Assessor Ur! —

Mi épen ma végezzük a' Regmecz és Széphalom határin lévő extravillanumok felosztását magunk között. Eggyütt lévén két hét olta, szóllottunk pereink felől is 's Jósef Öcsém eggy jegyzést teve-

fel, mellynek által küldését reám bízták. — Imhol van az. — Alázatosan kérem az Urat, méltóztassék ennek czélunkra hasznát venni.

A' Füzéri Alsó Erdők eránt való Károlyiano — Jankowichianus Processusban. —

1) A' húgomnak, Juliánának, Dercsényi Dercsényi János Úr hitvesének, nevében a Comparitiót feltenni. —

2) Declaráltatni az Actorral per expressum, hogy a' Telki-Bányai és Regéczi határoktól kezdvén egészen a' Zemplény Vármegyében fekvő Ruda-Bányácskai határig terjedő minden nem-Regéczi Uradalomhoz tartozó erdőket ereszt e az Actor Proportio alá? — Mert, ugy tetszik, az Admonitiójában némelly erdőket a' maga privatumának tekint. —

3) Az Alsó-Regmecz és Mikóháza[1] 's Széphalom felett lévő erdők Ujhelynek szomszédja miatt, és mivel az erdők napkelet felé itt meg szünnek 's a' fa kihordása az erdőből itt nem volt olly bajos mint az erdők' mélyjéből, egésszen el vannak pusztúlva, úgy hogy itt bokrokon kivül egyéb nem találtatik: holott beljebb, legalább bikkfa, még van épületre 's deszkára is alkalmatos. Meg kellene tehát igértetni az Actorral, hogy a' nevezett két Helységnek és a' Regmecz mellett lévő Széphalom praediumnak bonificálja a' qualitás defectusát és azt a' veszélyt, mellynek ezek a' Helységek a már említett ok miatt ezután is mindég ki lesznek téve, a' quantitásban.

4) Az Actor a Füzéri *várat* Füzér *helységtől*, melly felett immediate áll, két külömböző testnek tészi. A' *vár* ha Curiának vétetik is, annak alja csak appertinentiája a' Helységnek. Oda kellene tehát vinni az Actort, hogy Füzér-vár és Füzér Helység, ne *két*, hanem *eggy* Corpusnak állapíttassék-meg. —

5) Kis-Bosva is eggy Corpus Nagy-Bosvával, mert Nagy-Bosvának határában fekszik, a' mint ezt régi Metálisokból 's az Actornak Archivumából meg lehet mutatni. —

6) Hogy Széphalom külön Corpus Alsó Regmecztől, az onnan is megtetszik, mert nem minden birtokosa Alsó-Regmecznek bir csak legelésbeli 's adóbeli jussal is a' Széphalom kis határában, valamint a' Széphalmi Korcsmák és Malmok jövedelmében sincs mindenik

[1] Itt a következő szó: *körül*, az eredetiben ki van törülve.

Alsó Regmeczi birtokosnak része. Illyenek a' Daczóiana just bíró Pósa Istvánné Assz. és Rátkay István Úr, 's a' Nagy Atyám Kazinczy Dániel Tiszttartójának Molnár (talán) Istvánnak successorai, kik Denunciatio által Alsó Regmeczen részt kaptak.[1] De Kazinczy Dániel, ki Széphalmon *potior* volt (nem csak a' birtok nagyobbsága bizonyítja ezt, hanem az is, hogy a' praedialis Liget Erdőben *ő* volt mindég a' Felvigyáztató, és nem *Hericz*, mellyről Archivumunkban bizonyságok 's Abaujban protestatiók találtatnak) és Hericz birván mind Regmeczen mind itt, per communionem possessorii obliterálódni kezde a' külömbség, kivált hogy az Anyám özvegysége[2] olta a' Regmeczi Bíró ide is kiadta a' rendeléseket 's portiót itt is szedegettetett, maga a' praedium kevesebb lakost számlálván mint hogy külön Bírót tarthatott volna. Még az Atyám az én gyermekségemben (mellyre én jól emlékezem) nem engedte, hogy az Alsó Regmeczi bíró itt is fungáljon. Nem csak szükségesnek, de a' Proportion. Processusban is hasznosnak tartjuk tehát, hogy ez a' két egymástól mint eggy fél órányira fekvő helység két és ne eggy Corpusnak vétessék. Azonban ezen utolsó pont eránt még szóllani kívánunk az Úrral Juniusban, mert lehetnek talán más tekintetben okok, hogy róla hallgassunk. Csak azt kell itt még említenem, hogy ezt a' Praediumot, mivel alkalmasint puszta volt a' Nagy Atyám idejében (valamint Regmecz is), hol, a' Római **ad aquas** hasonlatosságára, a' gaznál, hol a' serháznál, hol a' malomnál nevezték a' körülbelől lakók, most pedig, a' Tót nyelvűk, nem szokhatván a' *Széphalom* névhez 's Regmecznek azért nem nevezvén, mivel két helység viseli a' nevet, a' Felső és Alsó, Kis Bányácskának mondják, a' Ruda Bányácska szomszédsága miatt.

Maradok hív tisztelettel

Széphalom Máj. 10. 1813.

Alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije az Orsz. Levéltárban: Táblai ügyv. iratok. 134/14. sz.] 1792

[1] A következő szavak: «De Kazinczy Dániel és felesége Szirmay Therézia Vinnán 's másutt 's nem Regmeczen lakván» — az eredetiben át vannak húzva.

[2] Az eredetiben «*özvegységben*» volt, de Kazinczy F. kijavította.

2433.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 15. May 1813.

Theurester Freund,

Heute ist ein Fest meines Hauses; es ist Sophiens Namenstag, und gestern haben wir endlich einmal unsere Theilung an Grundstücken hier und in Regmecz beendiget. Ich gebe diesem Fest dadurch einen höhern Genuss, dass ich an Sie schreibe. Das Fest ist, wie es sich für *mich* schickt, Niemand nimmt daran Theil als wir selbst, das ist ich, Sophie, und unsere Kinder. Nur erwarte ich meine Schwiegermutter zu Mittag.

Ich habe gestern Abends bey der Dämmerung Ihr Schreiben vom 3. May erhalten. — So sehr ich bedaure, dass Sie, theurester Freund, die Bibliothekarstelle in Hermannstadt nicht erhalten haben, und dadurch von der Hoffnung, ein *freyes* Leben zu führen, zurückfielen — Sie wissen, wie herzlich ich Ihnen diess gewünscht habe, aus welchen Gründen ich dieses Ihnen gewünscht habe — so war doch, trotz meiner Hochachtung, Freundschaft und Liebe für Sie, das, was mich in Ihrem Schreiben bey weitem mehr interessirt hat, die Nachricht, dass Pethe der Mithelfer von Dr. Decsy ist. Eben hatte ich Decsy's gedruckte [!] Blatt gelesen, als ich Ihr Schreiben las. Das gedruckte Blatt mit dem *istucz* und *filinta* und *essen* statt stucz, flinta und es*sék* rügte mir die Galle. Pethe ist der ärgste Idiot in unserer Sprache, und muthet sich zu, sie zu verstehen, sie zu besitzen. Néprohanás ist dem Narren — bey Gott, das ist er! — Landsturm, und Reservearmee ist sugorgatott sereg, *gekärgelte* Truppen. Der bedaurenswerthe Narr verdient in ein Bedlam eingesperrt zu werden. Ich möchte dem Thor die Finger grade amputiren lassen, damit er nichts mehr schreibt, und wenn er sich unterstünde, zu dictiren, die Zunge abschneiden. Einen närrischern Philologen haben Sie nie gesehen. Malus sutor, inopia deperditus, Medicinam facere coepit. *Phaedrus.* Bleibt ihm denn kein anderes Mittel seine chétive existence zu fördern, als diese da? —

Von meinem Herzen und meinem Hals ist eine schreckliche Last abgewälzt, dass wir endlich getheilt sind. Ich habe mit meinem Bruder ein paar Auftritte gehabt, die sehr unangenehm waren.

Der so viel, als er verliert, der glaubt sich arm, sowie ich, der so viel entbehrte, jetzt mich reich dünke. Ich war billig, dieses einzusehen, einzugestehen und weichte [!] allen Vorwürfen meinerseits aus. Die mich persönlich kennen, wissen, dass es mir unmöglich ist, undelikat zu seyn, und ich habe mich bey unserer Theilung hier und in Semlyén betragen, dass man mir vorwerfen kann, mich wie ein Lamm und nicht wie ein gereiztes Unthier gezeigt zu haben. Der wilde Mensch rechnete auf meine Nachgiebigkeit und fieng [an] Spiele zu spielen. Ich machte Vorstellungen in dem Ton der Ruhe. Sie halfen nichts. Ich schrieb an den Ingenieur, und inhibirte ihn von weitern Operationen, und dann an meine Schwester und ihn, in welchem Brief ich ihnen zeige, dass ihre Operaten nicht nur mit meinem Interesse, sondern auch mit dem ihrigen streiten. Ich ward durch sie authorisirt den Vice-Gespann Szemere, der unser Blutsfreund ist und eben wegen den Judicien fixen in Ujhely sich aufhielt, herauszubringen. Das durfte dieser während den fixen nicht. Ich zeigte ihm und Herrn v. Boronkay und ein paar andern Freunden unsre Divisionales in Semlyén, unser Testament, welches der bösartige Mensch im Namen meiner Mutter selbst verfasste, die Localität, und alle, alle, behaupteten, man könne nichts gerechteres, billigeres, brüderlicheres und räsonnableres vorschlagen als meine propositionen. So triumphirt Rechtschaffenheit immer, wenn man énergie hat, sich in dem wahren Licht zu zeigen. Ich kam im Finstern von Ujhely. Als ich den folgenden Tag nach Regmecz ($^1/_2$ Stunde) ritt, begegnete mir seine schriftliche Äusserung, die ich blindlings annahm, wiewohl sie noch immer nicht *alles* mir eingestand. — Nun ist die Sache geschehen, und nie sollen Sie von mir eine Klage wider ihn hören, denn er ist mein Bruder.

Wäre ich reich, mein lieber Freund, Sie und Genersich wären Bewohner von Széphalom. Und dann noch ein paar ungr[ische] Schriftsteller. Das bin ich nicht nur nicht, sondern so arm, dass ich die ersten Jahre kaum meine Interessen zahlen kann. Wie ich meine Wirtschaft beginne, weiss ich wirklich nicht. Ich habe viel zu bauen. Ich habe heute eine Zeichnung zu einem [!] trocknen Trettbahn gezeichnet. Diess muss in ein paar Monathen fertig sein. Dann Stallungen für Hornvieh und Schafe und Schweine. Fange ich nicht bald an, so werde ich nicht fortkommen. Meine Felder sollen wider den gewöhnlichen Gebrauch viermal geackert, und meine Fechsung nicht mit der Sense (sarló) sondern mit kasza

geschnitten werden. Mein Weingarten soll nicht mehr aus Stöcken, die, wie der östreichische Adler, *mehrköpfig* sind, bestehn. Und dann, wenn ich dieses bewerkstelligt haben werde, werde ich meinem Hange, mit dem ich ebenso stolz bin, als man mir bis jetzt daraus ein Verbrechen gemacht hat, nachgeben, glückliche machen und glücklich seyn. Ich will beweisen, dass Sallust Unrecht hat: Divitiae animos mortalium *non* corrumpunt. Ich wünschte recht sehr reich zu seyn. So sollte es auch Pips, der mir eben schreibt, dass er 240,000 f. W. W. Schulden hat. Stellen Sie sich vor, wie dieser edle Mann, vielleicht noch mehr wie ich, durch den Fall der Banknoten zerrüttet ist. Wäre er reich, wie würde manches Gute gefördert!

Das Exemplar von Babocsays Fata Tarczaliensia ist so schlecht orthographisch geschrieben, dass ich es selbst copieren muss. Wäre das alte exemplaire von ihm selbst, oder von einem synchronen da, ich würde es Buchstab für Buchstab abschreiben lassen. Aber dieses exempl. des Collegiums von Patak ist von elenden Studenten ohne Sinn und Kenntniss mit der heutigen Orthographie copiert. Ich glaube, dass Sie es im Jul. erhalten können. Es ist 20 Bogen stark, und ich bin noch nicht weit fortgerückt. Jetzt werde ich mehr Zeit, als bis jetzt, dafür gewinnen. — Sie erhalten damit ein exempl. von Dayka's Gedichten auf velin gedruckt.

Dem General Vay werde ich Ihr Blatt aus den Vaterländischen Blättern mit erster Gelegenheit überschicken, und ihm Sie erinnern. Er ist mit Ribiny in Verbindung, und wird mit ihm wohl auch hierüber sprechen. Ich wünschte zu wissen, ob Ribiny auch diesen Aufsatz seiner unwürdig finden wird.

Ich freue mich herzlich über ihr Unternehmen eine philos[ophische] Dogmengeschichte auszuarbeiten. Ungarn braucht so ein Werk weit mehr als Deutschland. Dieser Gegenstand ist bey uns noch eine terra incognita. Ich werde hinfort weniger arbeiten. Ich habe neue Pflichten in meiner neuen Lage und meine Augen werden schwach. Wollten doch die Götter, dass ich noch ein decennium froh und gesund leben kann! Das, was ich begonnen habe, möchte ich gern so vollkommen enden, als es meine Kräfte erlauben.

Auf Ihr aus Wien erhaltene[s] Wortspiel: Kutusow ne sauvera plus l'Allemagne, denn der Held sitzt oder schlummert bereits im Schoosse des heiligen Nicolas. - Ich schaue ruhig auf die Ent-

wickelung des schrecklichen Trauerspiels. Wenigstens wird es einmal Ende, und die Menschheit wird ausruhn. Der Gedanke, dass wir nicht zurücksinken sondern fortschreiten werden, hebt mich über *alle* Sorgen hinaus. Hört man unsere bavards, die ohne raison ewig raisonniren, ohne Kenntniss von Geographie, Statistik und Geschichte und Taktik ihren Feind ewig schlagen, so wird man betäubt. Wie oft hörte ich schon diese deraisonneurs der Erfolg liess sie zu Schande kommen. Aber sie schämten sich nicht. Das können sie nicht. Das wollen sie nicht.

Vielleicht sage ich Ihnen noch in diesem Schreiben, dass mein Antonin oder meine Antonina schon geboren ist. Bald, bald erscheint sie, oder er. — Leben sie recht sehr wohl, theurester Freund.

Schöne Literatur.

Thalia. Irta Virág Benedek, néhai királyi Profeszszor. *Élni siess!* Pesten, Trattner betüivel. 1813. — in gr. 8. 55 S.

Herr Abbé Virág wird beschuldigt, dass er sich vernachlässige. Recensent ist einer ganz anderen Meinung. Ihn bezaubert diese gesuchte und unserm Dichter so natürlich stehende Nachlässigkeit in eben dem Grade, in welchem ihn seine hochtönenden Oden entzückt haben. Seine Leser scheinen keinen Sinn für diese reitzende Nachlässigkeit zu besitzen und vergessen, dass auch Horaz, der Odensänger, ebenso verkannt ward, wie es V[irág] bey uns wird, da er seine unnachahmliche Sermonen und Episteln schrieb (pars altera putat similes meorum mille die versus deduci posse). Die V. beschuldigen, sollten doch versuchen, ob sie *ebenso* nachlässig seyn können. Werke der Kunst und des Geists sind für den Pöbel nicht da, sagen wir mit Göthe. Virág kennt sich und seinen hohen Vorgänger, und lässt seine Anbeller bellen. Seine horazische Laune findet ein Vergnügen daran, dass er diese seichten Krittler ärgern kann, und er ärgert sie auch dadurch, dass er ihnen aus Muthwillen ein aztat für das richtige azt, und S. 44 *az* Énéás für Énéás ohne dem Artikel az, hinwirft. Ob er dieses und jenes für unrichtig halte, darüber ist kein Zweifel; aber er wollte seinen blödsinnigen Lesern, die für höhere Schönheit nicht offnen Sinn haben, und immer alles nach Regeln messen, trotzen. Es war ihm ja wegen der Scansion sehr leicht für az Énéás zu sagen az Énéis (die

Aeneide) und die Anomalie wäre überflogen. In dieser kleinen Sammlung origineller und aus Horazens Sermonen und Episteln übersetzten Stücke frappirt alles; hie und da hinkende Hexameter, mit der bucolischen Caesur:

E' *bepecsételt* írást Augusztusnak ‖ fogod adni.
Régi *tanyám* mellett el kell nekem is ‖ lovagolnom.
Kútvizet, avvagy esőt? Mert e' tájék ‖ bora nem kell –

Wörter, die ein anderer Schriftsteller nicht Muth hätte zu gebrauchen, und welche durch diesen Geweihten gleichsam veredelt werden, wie S. 30.

Ha megelégednék babbal vagy akármi paréval
Árisztippus, Gazdagokat nem *inalna.*

welches in einem Zirkel von Freunden durch einen Mitgenossen gesagt, ein lautes Lachen erregt haben würde. Mit Vergnügen ward Recensent gewahr, dass Virág das durch Kazinczy geschaffene Wort gyönyör (adject. *deliciosus* — substantivum *voluptas)* S. 26. gebraucht hat, und hofft so, dass Ungarns bessere Köpfe dasjenige, was dieser vor den Gedichten seines Freundes Dayka S. XX—XXXVIII gesagt hat, beherzigen werden. Gäbe ein wohlwollender Genius, dass es geschehe. — Uns scheint Virág habe den Vorsatz gefasst, uns mit Horatzens Episteln, in Hexameter übersetzt, zu beschenken, da er hier die Episteln: ad Pisones, ad Vinnium Asellam, ad Valam, ad Scaevam geliefert hat, und diese Hoffnung entzückt uns. Die Übersetzung kann nicht anders als excellent ausfallen, und dem sinnigen Leser wird bey ihrem Lesen nicht einfallen, nachzuschlagen ob Horaz auch das nehmliche, nicht mehr und nicht weniger, gesagt habe. Der Leser, dem die Musen gelächelt haben, wird hier den vollsten, reinesten Genuss finden. — S. 39. steht ein «*Schreiben im Winter*» (Téli-levél) wenn wir uns nicht trügen, an Kondé; tiefen Sinnes für den Verständigen, für den, der das nicht ist, ein wahrer Ärger, weil er Bilder eines Berauschten, nicht eines Kranken, dem Leser vorführt. Dann folgen (Episteln)[1] an Pyber (zu Virth bey Komorn),[1] an Siskovics, an Helmeczi, ein lateinisches Gedicht in sapphischem Versmass an den Abt Anton von Dréta, Prior der Cistercíten in Zirez, an Sztrokai, und an Kisfaludi, den Dichter. —

[1] Rumy K. György közbetoldása.

Endlich einmal sind also auch Ungarns schwerfällige Dichter und Buchmacher von dem belebenden Geist angehaucht: das langsam sich nahende Morgenroth bricht in Glanz hervor, und die Tenebrionen fliehn in ihre Schlupflöcher. Es war wirklich hohe Zeit.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2434.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 15dik Maj. 813.

Kedves Barátom!

Bizonyos dolgaimba Kolosvárra kelletvén mennem, ez okozza, hogy most eggyszeribe két becses Leveleidre válaszlok. Képzelheted, minő angyali időt töltöttem Kolosvárt, ott lévén a kis Wesselényi, és ott levén Döbrentei is, a mikor a kis öcsémhez mentem, hír adódott Döbrenteinek, eggyszeribe ott toppant, a mikor Döbrenteihez mentem, a másikkal történt ez. Epigrammaidot nagy gyönyörüséggel olvastuk és későbre vett Leveledbe a Carlo Dolce által festet Madonna' képire irt epigr. magasztalt érzéssel tölté el szivemet. Kolosvárt egy reggel az ifiiu Gróf Csáky, fia Gróf Wassnénak első férjétül, hozzám jövén, meg mutatám nékie. Munkádot mostoha apjára (kit eő nagyon tisztelt), Csákinak jó nevelés adódván és tapasztalása is lévén (Parisba járt és ott mulatot, háromszor volt Napoleon előtt) el ragadtatott szép érzésektül és azonnal le irta magának. Az annya Bécsbül haza menő uttyába a napokba itt volt nállam, nem győzi magasztalni Munkádot, és aszt mondja: hogy Bécsbe is sokaknak mutatván, mind el ragadtatással fogadták. A többi közt Referendarius Gróf Czirákinak mutatván, és jovallatát kérvén: hogy a mausoleumhoz a verset é vagy a Lapidaris stilusút tétesse — ez aszt felelte: *Die Werke eines Kazinczy kan ich nur verehren, Selbe zu beurtheilen bin ich zu klein.* — Stambuchomba szánt lapot csak leveledbül tudom, hogy hozzám küldötted — a minapi pakétába bizonyossan nem lévén, hihető, hogy nállad feleitődöt — kérlek tehát, hogy küld el mentül előb. Döbrentei készül keménnyen a Museumjával, de aszt mondá nékem, hogy addig, míg egésszen el nem készül, halgatással marad előtted. Consiliarius Kenderesi Ur egy Levelet ada számodra kezembe, meljbe, a mint mondja, valami pénz vagyon, és egy ezüst görög pénzt Sáros Pataki

Professor Nagy Ferencz számára, mind kettőnek el küldésire valami jó alkalmatosságot várok. — Nagy csapás a hegyalja szőlőinek el fagyása — jövő őszre jó előre praenumeralok feles számu leg első faiju szöllő veszőkre. Reménlem 3 antalko asszu szöllő Boraidot meg veszem, nem magamnak ugyan, mert most épitek és nincs pénzem, hanem az Ipomnak, kinek ez iránt irtam, és bizonyos is lévén abban, hogy meg vészi, előre kérlek: hogy ezen Levelem vételével szálicsd le azokat Ér Semljénig, a vecturádot nem fogom ingyen hagyni. — Mi lesz Europábul ezen a nyáron! Ugy tudom, nállatok Vármegyénként most kéretik az, a mit az udvar adatni kiván. Erdéljbe a Gubernator a fő Ispányokat egybe hivatván, eleikbe tette, a mit tőllünk kiván, és ezek aszt felelték, hogy a tárgy oljan, meljhez a constitutio értelme szerint Diaeta nélkül szollani nem lehet, fel irtak tehát és Diaetat kivánnak, meg válik, minő válasz jön reá.

Most Kolosvárt Döbrentei által meg kapván Dayka verseit és a Tiedet, most olvasom azokat nagy gyönyörüséggel. Dayka élete mind Néked és mind nékie nagy becsületet csinál. Élj leg boldogabbul.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen — S. A. Ujhely — *Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2435.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Május 16d. 1813.

Édes barátom! Tegnap-előtt vett leveled arra tanit, hogy Téged új okoknál fogva csudáljalak, tiszteljelek, szeresselek. Illésházynak levelét 's a' Sennovicznál tett közbe-vetést, 's Virgíniádhoz intézett Verseid' közlését szíves hálával köszönöm.

De mit mondjak hosszú szakára levelednek? — Azt, hogy valamint minden dolog, úgy ez is külömböző szempontokból tekintethetik. Nékem azt a' tiédből néznem kínos.

Ki kívánna hazájának, ki kívánna még idegen tartománynak is, más hatalomtól függést? Ki kívánna lánczot, szolgaságot, marczonglást nem csak önn magának, hanem még az idegennek is?

Hiszen ők is gyermekei a' természetnek; hiszen nekik is van jusok a' szabadsághoz. — Nem az itt a' kérdés, barátom.

A' Római Szent Birodalom oda van, elenyészett. Az olly sok tekintetekre nézve felette tiszteletes német nép nem boldog. Jaj annak, a' ki ennek sorsán nem sír. De lehetett e másképen? Rabló e, tolvaj e, gyilkos e, a' ki azt feldönté, 's most nyomja, vagy csak Győzedelmes? Köszönje magának a' német nemzet, melly kaján szemmel tekintvén a' mi Urunk nagyságát, 's ezt nem segéllvén, ez alá mindég áskálódván, önnmagát eltemette. Köszönje a' Berlini Udvar hitetlenségeinek 's undok politikájának. Nemesisz mért 's csapott 's Te perelhetsz e vele?

Későn látja Európa, hogy jó volt volna a' franczia dolgokba nem avatkozni. Ezt eggykor mondani veszedelmes volt volna. Most nem az. Noha a' ki nyugodalmat óhajt, még most sem dobolja-ki, hanem a' szerént elmélkedik, 's *barátjai között* a' szerént beszéll a' történetekről, mintha ezeknek scénájik *a' holdban* volnának. — Az a' sok ínség, melly Európát érte, mint a' láncszemek folynak egymásból, úgy következései annak az első elvétett lépésnek. Ha senkinek nem lehet vétkül venni, hogy a' maga fenn tartásán igyekszik, a' franczia népnek sem lehet, hogy azt tette a' mit tett. Hány ízben dicsőítette-meg magát az a' Génie, a' ki a' Tuilleriei thrónuson ül, az álmélkodást 's legforróbb tiszteletet érdemlő mérséklettség által! azon mérséklettség által, mellyet, midőn legelébb olvasánk az újságlevelekben, nem mertünk hinni, 's később mikor már hittük, hibás lépésnek vettük. Sokára eltért ezen módjától, 's másoknak jusaikba nyúlást engede magának. Illyen vala elébb Hollandnak, 's később a' Hanse Városoknak francziává-tétele, 's más egyéb, a' mit Néked elmondanom nem szükség. Nem állítok semmit; semmit! nem értem a' Kabineteknek titkaikat. De vétek e, ha függőben hagyom, ha lehetett e egyebet tennie mint tett? — Közelébb állunk a' történetekhez mint hogy felőlök bátran ítélhessünk; a' következő idők fogják felfedni, eggy Atila volt e, vagy eggy mívelt-lelkű, nagylelkű Bajnok 's Országló. A' kit olly sok esetekben láttunk nagynak, nagynak hihetjük a' meg nem ítélhető esetekben is.

Én úgy hiszem, hogy nem a' *Mare liberum* ideája szülte a' mostani hadakozást, hanem az, hogy Anglia nem szűnt meg soha Franczia Ország ellen törekedni, 's a' Francziák a' Csatornán által nem mehetnek. Ragasztaná csak valamelly földindúlás eggyüvé a'

száraz földdel a' hármas szigetet, a' tenger' szabadsága nem forogna többé szóban.

Sajnálod a' sajtók' szabadságának elnyomását. Hát én nem sajnálom e? — De lehet e másképen?

A' Francziák sok tettet tesznek, a mit tisztának nevezni nem lehet. — Kígyót békát kiáltok ellenek, mihelyt látom, hogy az ellenfél a' Sicíliai istentelenségeket nem teszi. És mennyit nem teszen ezeken kivül mindenszerte! — Azt mondotta előttem eggykor eggy nagy ember, hogy csalva van az a' tisztalelkű, a' ki gazemberekkel tiszta lélekkel bánik. — Légyen ez mentsége mind az eggyik, mind a' másik félnek, míg az Igazság és Idő felfedi ki vala kénytelen a' kettő közzül azt is tenni, a' mitől iszonyodott.

Sieyesnek bon-mótji mondása: Ce n' est pas cela ce que le peuple français a demandé, bon mótnak jó, egyébnek nem jó. Én azt tartom, hogy a' franczia népnek nincs nagyobb jóltevője mint Napoleon; én azt tartom, hogy épen az az a' mit a' franczia népnek kívánnia kellett, a' mit Ex Director Úr tagad. A' franczia nép' kívánsága nem lehetett más, mint kivergődni halált-hozó bajaiból 's boldoggá lenni. Vessd öszve állapotját Napoleon előtt és azolta, 's felelj, ha lehet. Nem a' mi generátiónkbeli embereknek, nem eggy istentelen irreligio által megromlott és megrontott népnek való magát igazgatni. Csak a' Vallás visszaállítása, melly jótétel attól a' szertelen elméjű, nagy tudományú Férjfitól. Jaj annak a' Vaksinak, a' ki őbenne csak a' legnagyobb Schachjátszót leli.

Én Franczia Országnak állapotját 's az ő Institútiójit nem igen ismerem. Kifáradtam a' sok pro et contrákat olvasni, 's erszényem nem győzi megvásárlani azokat, a' mik felőle magasztalva, gáncsolva irattatnak. Osztán én inkább ideális, poetai világban élek. Nem fogok részt; a' versengőkre bízom, hogy verekedjenek a' mint akarnak 's tudnak, nem könyörgök sem az eggyiknek, sem a' másiknak győzedelméért; nem átkozgatom nevetséges átkokkal sem eggyikét sem a' másikát. Neptunum procul e terra spectare furentem! De nem szeretném, ha az *emberiség* rogyna, 's azt kívánom, hogy *haladjon*. Mi lenne Európából sok időre, ha Napoleon eldőlne?

Élj szerencsésen, igen kedves barátom. Életed' boldogítójának olly tisztelettel csókolom kezeit, mint a' millyennel tégedet szoktalak szívemre szorítani. Feleségem hálásan tisztel mind kettőtöket idvezléstekért. Még fenn jár, de nem hittem, hogy tegnapi nevenapján Antoninuszát vagy Antonináját meg nem szüli. A' fiam Emil néki

azt a' Bindbandot adá, hogy névinnepét megelőző estvéjén kezde *magában járni*. Még eggyszer élj szerencsésen, páratlan, hasonlíthatatlan, eggyetlen, széplelkű 's nagylelkű, mézajakú Férjfiú! Kevélysége barátidnak! —

Variáns:

Bús anya, mennyei Szűz! e' kép látatja, mi voltál:
Vidúlj-fel etc. etc.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2436.

Tóth Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Biró Ur,
Túdós Hazafi
Kedves Jó Uram!

Elébb, Fiscális Pápai Ur Levelében zárt Levelét a Tekintetes Urnak, utóbb pedig, az ebben megigért Liturgiát is vettem Pestről.[1] Köszönöm mind a kettőt alázatosann. A Liturgiát megolvastam. Ezt az iró, vagy maga gyakorlásából írta, és tsak magának, vagy a Reformáta Ekklésiák számára, és Nyomtatás alá. Mind a két esetben igen hoszszallom az Agendákat. Mivel pedig itt tsak két esetre irt Agendák vagynak; a Református Status pedig már régen, egy minden esetekre való Agendás Könyvet ohajt: e sem tesz tehát annak eleget. Egyébaránt az Iró látszik, hogy a mihez fogott, ahoz ért: de a Matéria az oka, hogy ugy nem irhat, a mint telt volna tőle. Sokszor van igy az Iró. — Volnának némely aprólékos jegyzéseim ezen Agendára: mert én magam irtam, és 1810ben ki is adtam egy *Liturgika* tzimű könyvemet, mellyben azon Principiumokat adtam elől; mellyekre vigyázva kellene Agendákat irni, és a mellyben az eddig való hibákat ottan ottan illettem. Itt hát látok ollyakat, mellyek az én Principiumimmal meg nem egyeznek: de mivel az én Principiumom nem lehet Próba köve akármely Irónak is, és Kevélység is volna azt kívánni, hogy más magát én hozzám alkalmaztassa, mert a Despostismus Literariust senkiben sem hagyom hellyben:

[1] Tóth F. a hosszú *ö ü* hangokat *ô*, *û*-vel jelzi.

azért én azokról éppen nem szóllok. Vajha az Urnak minden Profétái profétálnának: igy osztán a sok irtt, és kinyomtatott Agendákból lehetne egy Egész Liturgiáskönyvet, a jobbakat kiválogatván készíteni, a melly a Tudós Egyházi szolgákra nézve Directorium lenne tsak, — a nem annyira tudósok pedig (mert semmit sem lehet nehezebb munkával irni mint Agendát:) azzal élnének, azon Agendákat mondván, mellyek azon könyvben közönséges egyezéssel bététettettek. — — — Ezen Agendákat, valamint tettzet a Tekintetes Urnak parancsolni in Originali, Maius 2dikán, Pestre Eggenberger Urhoz valósággal elküldöttem, és hogy vette is az az Ur azon Agendákat, bizonyos vagyok benne. — A Feleségem Debretzenben lakott testvérjének megirtam a Tekintetes Urnak köszöntését, és az engem nagyon megkért, hogy az ő Nevével tiszteljem a Tekintetes Urat, a mit én ezennel, és örömmel tselekszek is.

Tekintetes Uram! Az Austriai Annalisokban nekem két Munkámat recenseálta valami Tudós, és az egész Munkáról betsülettel szóll mindenütt; de az Orthografiára nézve mind a' két Munkámban azt kivánja, hogy a *ts*-t ne *t*vel, hanem *c*vel irjam igy: *cs*, nem pedig *ts*. Példának okáért *tanits* — nem igy kell irni *tanits,* hanem igy: *tanics,* — és engemet a Recensens a Tts Urra igazit. Valami Üressége lévén a Tekintetes Urnak, alázatossan könyörgök, méltóztasson a Tekintetes Ur engemet ebben megvilágositni: mert én megvallom, másképpen értek. Mert mivel p: o. ebben a szóban *tanits*, — vagy *tanitok*, a radix a 3dik persona, vagy személy: a pedig igy van: *tanit*, — és nem igy: *tanic:* azért is, az egész Verbumban a *t* kell megtartani mint radicalis betüt, igy: *tanitsatok*, nem pedig *tanicsatok*. sat. Méltóztasson a Tekintetes Ur megengedni ezen kérésemért. Én a Tekintetes Ur Tudós Érdemeinek nagy tisztelője vagyok, — és Magyar Nyelvünk pallerozását éppen ugy ohajtom, mint Hazánknak boldogságát és Nemzetünknek a Tudományos oldalról való becsültetését; azért kivánnék itt is eligazittatni, hogy a mi helyes, én is azt tehessem Magyar Literaturánkra nézve, — és ebben a' Tekintetes Urtól tanultam is, de akarok is tanulni. — —

Most van legelőszször szerentsém a Tekintetes Urnak Levelemmel tisztelésére lenni: méltóztasson ezen Levelemben tett kérésemért megengedni. - - Reménylvén, hogy a Tts Ur nem magyarázza bennem Vanitasnak, ha a Tts Urnak, mint Hazánk Felszentelt Tudóssa és Nemzeti Literaturánk fő kedvellője előtt kinyilatkoztatom, hogy Pannoniának ezen végső szegletében mitsoda könyvekkel

szaporítottam én is Magyar Literaturánkat. Ezek igy következnek *Homiletika Komáromban 1802. — Keresztyén Hittudomány, vagy Dogmatika Theologia. Györben* 1804. — *Urvacsorájához készitő Katechismus az ehez intézett Agendával edgyütt Györben 1805. — Lelki Pásztori Gondviselés Györ 1806. — A Tul a Dunai Református Püspökök Élete Historiája, Györ 1808. — A Pápai Ref: Sz. Ekklesiának Historiája. Komárom 1808. — Liturgika, etc. Györ* 1810. Most pedig éppen sajtó alatt van: *A Debretzeni vagy Tul a Tiszai Superintendentiákban a Reformatiótól fogva a mai időkig élt Reformatus Püspökjeinknek életek leirása.*

Magamat a Tekintetes Urnak jóindulataiban ajánlván maradok minden tartozott tisztelettel

A Tekintetes Urnak

Pápán Maius 16dikán 1813. alázatos szolgája Tóth Ferencz mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2437.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Máj. 21d. 1813.

Kedves barátom,

Minapi levelemből elmarada a' Sennowitz nyomtatott két levelkéje, nem mintha elfelejtettem volna, hanem mivel nem akartam érttek Veled és magamnal itt és ott eggyütt 14 xr. posta pénzt fizettetni. Lássd melly gazdálkodóvá teve engem is a' pénz' szüke. De ne hidd, hogy postára kevesebbet 's kevesebb kedvvel fizessek mint eddig. Semmire nem költök örömestebb. — Sennowitznak irtam.

Ma Dókusnál valék, 's Csúrynak, a' Lónyay kedves emberének, jelenlétében Te hozódál-elő. Dókus külön fogott, 's annyi bizodalommal lévén erántam, mint én vagyok őeránta, megszóllitott, hogy kérnélek, méltóztassál akárkit választani a' Büdön kért portio dolgában Arbiternek. Azt hiszi, hogy Te neki örömest adsz Aequivalenst Büdön, hogy Szent Mihályon annál többet bírj. Nem tagadhattam meg a' kérést. De hogy lássd melly szerénységgel teljesitem a' mit vár, noha frontis ad urbanae descendo praemia *(Horat.)*, nem mondok semmit egyebet, mint hagyott, szükségtelennek látván a' leg-

nemesebb lelkű Halandónál kérését támogatni. Ha mind ketten nyertek, örvendeni fogok teljes lelkemből.

Mint vetted levelemet? Mint a' hírt a' Lipcse körül történt ütközetről?

Az a' **bolond** ember, a' ki Decsy mellett most a' M. Kurír leveleit irogatja, 's a' Reserve-Arméet sugorgatott seregnek nevezi, 's több illy eszetlen szókat farag, az a' híres Pethe Ferencz, a' kit Vay Jósef méltónak lelt boldogítani Magyar nyelven írt Mathematikai munkájinak kiadásában. Ez az ember Kálvin tanítványa, Hollandiában tanulta a' Menyországra vezető bölcseséget, kiadta ott a' Bibliát 's elvett eggy leányt, annak pénzét a' maga munkájinak kiadására elvesztegette, 's most Malus sutor, inopia deperditus, medicinam facere cepit *(Phaedr.)*. — Minden újságlevele átkoztatja velem a' Neologismusokat, ha ollyanok, mint ennek a' bolondnak neologismusai. Mert ez ugyan a' szó legszorosbb értelmében bolond.

Élj szerencsésen, kedves barátom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2438.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Honoriának.

Széphalom Máj. 22dikén 1813.

Édes Húgom,

Eggy órával ezelőtt vettem a' mi Daykánk' képeit Pestről. Sietek a' Néked és Director Fekete Imre Urnak küldött exemplárhoz valókat kezedhez juttatni. Örömmel értettem István Öcsémtől, hogy a' képet kerestétek, mert ez azt mutatja, hogy Előttetek még kedves az én barátom emlékezete. Verseinek kiadások által ugyan sokaknál az lett a' kik őtet sem személyében sem verseiből nem ismerték. De valamint ezt örömmel értettem, olly megrezzenésben voltam addig, míg az Öcsénk megmagyarázta, hogy nem a' szegény Atyád' képe nem találtatott a' csomóban, hanem a' Daykáé. Azt hiszem, hogy valaki barátid vagy barátnéid közzül erántad való bizodalmából felbontotta a' csomót, és azt kivette belőle. Csak hogy megvan! Úgy hiszem, hogy Ti azt olly tisztelettel nézitek, mint az a' nagylelkű jó Ember érdemli. — Élj szerencsésen, édes Honorkám. Kedves

Bátyám Uramat szívesen tisztelem feleségemmel eggyütt, ki még fenn jár. Ajánlom magamat becses atyafiságtokba 's barátságotokba, 's szives tisztelettel maradok

hív barátod:
Ferencz.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

2439.

Kölcsey Ferencz -- Kazinczynak.

Kazinczy Ferenczcznek Kölcsey Ferencz
forró tiszteletét!

Midőn legutólszor Édes Uram Bátyámmal a' Semlyényi utszán találkoztam, azt gondolám, hogy Csekéből visszajöttemmel ismét látni fogom azon férjfiút, kit mindenek felett szeretek. Azon környülállások, mellyekbe a' határok közé szorúlt gazdálkodás minden hozám hasonló ifjú embert helyheztet, olly hideggé, olly önnmagamtól külömbbözővé tettenek, hogy Uram Bátyámmal együtt létemkor is nem érezhettem egész mértékében az örömöt, mellyet az Ég váratlanúl 's a' legjobb időben nyújtott magamat únalmas situatiómbol kisegíteni. Hidegen 's genusz nélkül jött-el a' dúrva földmívelő a' Charisok köréből; de elég legyen az egyszer, ma erőt vettem a' Daemonon, 's több mint egy év után ma leveleket írtam ismét barátaimhoz.

Sz. György napi vásárkor Debreczenben valék, de csak onan lett haza jövetelem után tudám-meg, hogy Szemere is oda ben volt. Nem mondhatom-ki melly nehezen esett az nekem, hogy a' *kedvelttet* nem láthattam; ma írtam hozá is, nem tudom ha a' Kerepesi postán jól igazitottam-é levelemet?

Debreczenben létemnek haszna is vala. Midőn Uram Bátyámmal a' Semlyényi utszán beszélltem, említém hogy Kulcsár sürgette régtől fogva Prof. Vargához írtt leveleiben némelly D[ebreczeni] Bibliothecában lévő régi kéziratok pariáltatását. P. Vargának kérésére megnyittatott az Armarium (így hívják a' levelestárt) 's a' Legendarius kiadatott Tót Mihálynak. Irják, Édes Uram Bátyám, még pedig Debreczenen kívűl, és a' Professor tudása nélkül, az az nem a' Kulcsár, hanem a' mi számunkra. Egy 1630ban 's előbb régibb írásokbol pariált verses könyv van most nálam, melly a' Debr. Bibliothecá-

ban az Armariumon kívül találtatott, ha Kulcsár ismét sürget, inkább ebből iratunk neki, de az Agendarius minden esetre nálunk marad. Mondhatatlan volt örömöm, midőn a' már leírtt íveket Tót Mihálynál láttam, sor sorért, oldal oldalért van írva, 's két sor közt az originálban nincsen nagyobb vagy kissebb hézak mint a' párban, a' betűknek formáik, a' zöld és veres színek, még csak a' betűk és szók közt levő veres vonáskák, sőt a' Revisio alkalmatosságával correctiók is bámúlásra méltó gond és csinnal vagynak követve. Azt hittem maga az Original van kezeimben. Lőrinczre úgy hiszem készen leszen, 's ezt egyedül Tótnak köszönhetjük, — egyedül!

Ezen ide zárt Brochűrt is Tót ajándékozta, nem tudom ha látta-é már Uram Bátyám, nekem sok okom van hinni hogy nem látta. Innen láthatja Uram Bátyám miért nevezték a' poëtai epistolát pasquilusnak?

Tiszánk magyar dalt még önn gyermekétől nem halla —

ez a' pasquilus. Mert én megtanúltam a' múlt télen, hogy Szathmárban minden ember poëtának tartja magát. Kitől jött legyen a' válasz? nem mondhatom-meg bizonyoson. Csak egyet kérdek. Nem emlékszik-é Uram Bátyám, hogy egyszer Debreczenben, a' Fejér lóban nem volt-é látogatására Szathmár Vármegyéből vagy Izsák Sámuel a' mostani Subst. V. Ispán, vagy más valaki? 's ha Uram Bátyámnak az emlékezet segédjére kél, úgy meg lesz fejtve a' titok. Többet az epistolára irt válaszról nem írok még két jegyzeten kívül.

1.) Már a' Diaeta alatt ezen munka készen volt.

2.) pag. 11. Scholion: *Izsák Gáspár* a' V. Ispán testvér' bátyja volt Fő Sz. Bíró. *Gáspár Pál* Borhídon Szathmár mellett volt Fő Notarius. Kiss Áront nem ismerem. *Szabó András* ez bizonyoson a' Kis Szekeresi pap; hol V. Ispán Izsák Úr lakik, ott híres Versíró. *Dettrich* egy illyen nevű Cancellistát tudok Károlban. *Kölcsey* nem tudom néhai Bátyám István-é, volt Fő Szolga Bíró, vagy az Öcsém Mihály, ki egyszer Izsák V. Ispán rendeléséből (ezen Úr mellett volt a' Diaeta alatt patvarista) Ötvös V. Ispán neve napjára verseket írtt, különbben írni nem szokott. Magamra nem is gondolkozom, mert nem vagyok a' Kedvelttek' sorában.

Az említett nálam lévő verses könyvben a' régibb darabok ezek:

Az Spira Ferenczneк, Christus hitinek megtagadásájért való röttenetös romlassa es veszödelme. 1566.

Tőkőre es peldaja ez jelőn valo romlando eletnek etc. 1540.
Historia Abigaelis 1560.
Judith historiaja 1548.
Jonas prof. Historiája Batizijé 1541.
Tobias histor. 1550.
Siget vár romlása. 1566.
Joseph historiája Bankai Mátyásé 1506. ez legrégibb stbb. Mind ide ki nem írhatom, de igen sok régi darabok vagynak még ezeken kívül is.

Ismét Csekébe megyek a' jövő héten, de hamar vissza jövök, 's még elébb mint talán Uram Bátyám levele ide érkezhetnék, mellyet óhajtva várok p. *Debreczen, N. Léta, Álmosd.*

Ajánlom magamat Édes Uram Bátyám. Még egyszer kérem-ki a' választ, ne haragudjék Uram Bátyám, hogy én sok leveleit hagytam felelet nélkül, Geniuszom volt oka, nem én. bőven fogom az évig tartott hallgatást kipótolni. Álmosd. Maius 22d. 1813.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2440.

Szűcs Dániel — Kazinczynak.

Kálló, 22 May 1813.[1]

Tekintetes Úr!

Széphalomról a' folyó Hólnap 13. napján hozzám útasítani méltóztatott Úri Levelére, széllyel járásom, 's a' Levélnek abból következett késői[2] vétele miatt, tsak most van szerentsém válaszolni. —

Valamelly nagy örömömre szolgál nekem a' Tekintetes Úr betses és régen kívántt esmeretségébe jőni; épen olly kötelesnek tartom magamat tapasztaltt Úri hajlandóságát továbbra is megérdemelni. —

Nem mulattam vólna el a' Tekintetes Urat tudósítani eddig is, de reménylettem, hogy személyes Tiszteletéhez lessz szerentsém.

A' Földeket, a' mellyek Tavasz alá valók vóltak, — a' homok táblát kivévén — mind kiosztottam. A' homok egészen elmaradtt,

[1] Kazinczy F. jegyzése.
[2] A levélíró a hosszú *ő ű* hangokat *ó ú*-vel jelezte.

dinnye se lessz benne. — A' jegyzésem vélem nem lévén, meg nem mondhatom, hány köblös a' kiosztott Föld, de abban, hogy vagy ötvenhét, vagy hatvan, bizonyosan nem hibázom. Szabó Jánosnak meghagytam, hogy ezen a' héten az Ugar Földeket is felmérje, ha lehet, a' jövő héten azt is kiosztom.

Az Arendásnak az erdőbeli pusztítása száz tíz - - 110, - - a' Füves kertbeli Fűzfák' kivagdalása két Ftra betsűlődött. — Azonban a' Gazda által úgy tudósíttattam, hogy a' szomszédosok a' Földet és kaszálót a' Sidó Arendája alatt egy néhány helyen megnyírbálták. Egy helyen, - - a' hol a' Tavaszon esett a' foglalás — Repositióval lessz szükség élni.

A' mi Vármegyénk az Ő Felsége kívánságára semmit sem ajánlott. Gróf Dessewffy Sámuel Ő Nga a' Constitutiónak nagyon rontására czélzónak nézte Ő Felsége mostani Patensét. A' Repraesentatióban azt írták, hogy ha a' szükség' valóságáról, Ország Gyűlésén meggyőzettetnek, mindenre készek lésznek. — A' Fő Ispány Ő Exc.ája tsakugyan megkereste a' nagyobb bírtokúakat Levélbe a' Segedelem iránt, de nagyon kevés sikere lett. - Azonban a' Vármegye gondolkozásával ez sem vólt egyező. - -

Többire Uri Gratiájába ajánlott, állhatatos Tisztelettel maradtam

A' Tekintetes Urnak

N. Kállóban 22. May 813. alázatos szolgája

Tunyogi Szűcs Dániel mpr.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

2441

Kazinczy - Tatay Jánosnak.

Tatay Jánost Kazinczy Ferencz
barátságosan öleli.

Kedves barátom! Ma tíz napja, hogy osztályunkon által esénk, 's megszabadúlván gondjaimnak nagyjoktól, inkább nyerhetek időt arra, a' mire ugyan az Anyám' halála olta, de kivált a' legközelebb elmúlt három hólnap alatt, időt alig tudtam venni. Magyarázzátok erre ti, a' kik engem szerettek, és a' kiket szívem szeret, szokatlan restségemet. Bár ezután lehetnék szabadabb! bár az a' nem sok

esztendő, a' mit még reménylenem engedtetik, szívem' legédesebb érzéseinek élethetnék! bár az időt megifjúlt erővel fordíthatnám azoknak elvégzésekre, a' mikbe fogtam, 's azért nem végeztem-el, mert a' környülmények ki-ki-kapkodtak dolgaimnak üzésekből, 's minden óra mást, meg mást kívánt. Én is elmondhatom, a' mit Bürger a' Németek' Poetája közelíteni látván végét, panaszlott. —

Hogy igéretemnek megfelelhessek, hogy tégedet kedves barátom az oltárhoz lépni láthassalak, hogy megláthassam Zirczet, 's annak tisztelt Birtokosát, hogy megláthassam ezen alkalommal azokat, a' kiket a nekem kedvező végzések velem öszve fűztenek — az kívánságaimnak leghevesbbjeik közzé tartozik, 's e' szerencsétől magamat megfosztatni nem hagyom. De, kedves barátom, gondban vagyok, hogy megjelen[en]dhetek e akkorára, a' mikorra velem parancsolál. — Te Augustusban szándékozol meg tenni első áldozatodat. Ird-meg, mellyik nap az, a' mellyen ezt meg tenni készűlsz, hogy dolgaimat ahhoz arányozva intézhessem. — Ez lesz, a' mi most közelget első aratásom. Mind itt, mind Petneházán Szabolcsban a' kereszteken 's nem a' földeken fogunk osztozni. Jelenlétem tágíthatatlanúl megkívántatik. Ha akkor kellene útaznom, mikor még e' dolgon által nem estem, nem csak kárt szenvednék, — mi kész volnék én azt annyi, és olly örömökért szenvedni! — hanem elakasztanám testvéreimet is, 's okot adnék a vádlásra nékiek. Ez előttem több, mint csak a' kár. Pedig annak, a' ki háza-népéért egész éltében nem tehete semmit, a' ki eddig el vala zárva azon szerencsétől, hogy magának könnyebbséget, maradékinak jótéteményt szerezzen, eddig mindég azon rettenetes kénytelenségben élt, hogy magát adósságokkal terhelje, a' ki gazdag, dúzsgazdag nevemet-viselő rokonaim által soha és semmiben nem segéltettem, 's a' mellett — engedd nékem te, a' ki szorosan vagy csatolva szívemhez, hogy előtted ezzel dicsekedhessem, — én magam, 's házam'-népe nyomorgatva lévén is, másokkal sok, és nagy jó tételeket tettem; tettem még nevezetes pénzbeli segélléseket is: — pedig annak, mondom, ez a' **kár** is sok. Eggy bizonyos gondolkozású emberek azt hiszik 's közzűlök sokan azért tesznek jót másokkal, hogy az efféle nekik ezer annyiszor fog megfizettetni. A' vakok, a' kik nem látják, hogy azt kábaság hinni! Én azt nem hittem, 's látom hogy azt hinnem nem kellett, hogy a' **Gondviselés** ez a' szép idoluma a' jóknak![1] — — —

[1] Itt az eredetiűl szolgáló másolatban is kimaradt a mondat állítmánya.

Én, és az én jó feleségem, én, és az én igen jó feleségem jót azért tevénk valamikor lehetett, mert jót tenni szép, és mivel a szép tiszt is. Du hast gehofft, dein Lohn ist abgetragen. Ezt mondja Schiller egy gyönyör [!] énekében, 's mi ugy hittük, hogy a' mi jót tettünk, magának a' jónak tevésében vagyon meg fizetve. Benefactorum merces est fecisse. *Seneca.* Azért beszéllem el ezt, kedves barátom, hogy a' te ifju, és igy annál érzékenyebb szíved a' Schiller és Seneca leczkéjét az én beszélléseim által még érzékenyebben fogadhassa!

Hah! éljünk a' barátság' privilegiumával, 's hadd beszélljek néked az elmelegülés' pillantatjában eggy pár történetet, melly miatt bennünket, engem és feleségemet, még inkább szeressetek, te kedves Tatay és te Helmeczim a' ki e' levelemet Tataynknak megviended.

Második esztendejében itt lakásomnak, azaz akkor, a' midőn eggy nem testvéri indúlatú testvérem' gonoszsága által a' tőle-függő igen kegyes, (római értelemben veszem a' szót, nem theologusainkéban, kiknél a' *pius*, csak *áhítatos)* de gyenge Anyám nyomorogni hagyott, akkor, midőn feleségem minden Asszonyi ékességeit nekem adta, hogy adjam-el, 's fizessem adósságaimat: akkor midőn kénytelen valék, hogy épületemet lakhatóvá tehessem, nehány ezer forint adósságokat csinálni, eggy estve alkonyodáskor belép az inasom 's kezembe ád eggy levelet, minden szó nélkül, gyertyát parancsolok 's a' levelet feltöröm. Be jő a' gyertya, 's nézem ki írja. A' levél ismeretlen kéztől jött. Eggy valaki Strasburgból (Franczia Ország véghelyéből) a' Napamnak ír, festi nyomorúságát, 's segédet kér. Eggy Asszony személy volt az, ki innen oda ment, de hozzám semmi köze nincs. Mutatom Sophienek. — Ez megindúl, 's ezt mondja: mihelytt az Atyám az én esztendei pénzemet megküldi, azonnal küldök neki 200 fr. — Oh ugy édes barátném, mondám én Sophienak, fel vagyok szabadítva, hogy én adjak, 's írtam Bibliothecarius Ocsovszky Úrnak, hogy azon 500 forintból mellyet Marmonteli Regéim' nyomtatásokra kezénél tettem-le, küldene 200 forintot a' szerencsétlennek, 's kezemben van a' Strasburgi hálalevél. — Mi embereinknek, cselédjeinknek atyja, 's anyja vagyunk, 's Sophie betegeinket orvossággal, étellel tartja, 's eggy *úgy nevezett* jobbágyunk' csecsemője, kinek anyja megbetegedett, míg rendelés tétethetett eránta, Sophiemnek tejével élt eggyütt Eugeniánkkal. Czifrán kezdett házam a' halom orman vakolatlanúl áll még, 's még pusztaság van körúltte. De sok szerencsétlennek áldása áll rajta, 's az elég fény.

Hat hétig múlatván 1786ban Bécsben, eggy igen szép hajnal korántabb költe-fel, mint az aludni igen szerető ifju közönségesen felkelni szokott volt. El úntam volt Bécset, 's a' czifra kerteket, 's a' nap' felköltét a' mező forma Praterben akartam látni. A' mint a' Leopoldstadti hídon által mentem, két félfedelű 's könnyű fiakker kocsit láttam meg; a' városiak mind nehezek 's egész fedelűek, kedvem érkezett reá ülni a' kettőnek eggyikére, 's ebédig megjárni Lakszenburgot, mert ebédre eggy nagy házhoz voltam lekötelezve; a' kocsis meg állá szavát 's délig ismét Bécsben valék. Ebéd után a' másikon Dornbachra futottam ki, 's vissza térvén az Augarten előtt szállék-le. Annyi fizetések után azon pénzből, mellyet reggel fekete selyem bugyogóm' zsebjébe parázson öntöttem, kevés maradt. — A' mint a' Scotiai kapu felé a' konyhai fa rakások köztt sétálgatnék, eggy elsápadt képű Asszonyt láték-meg a' gyepen, iker gyermekeivel, kiknek eggyike az Anyja' emlőjén függött, a' másik pedig eggy Anyja tejébe áztatott ruhát szopogatott. Meg érdekelve az Asszony sápadt képe, 's a' két gyermek látása által, be nyúltam a' plundrába, 's eggy ezüst pénzt kivonván, oda nyújtám a' n e m - k é r ő nek. Az elfakadt sírva, 's Vergelte es Gott tausendmal! mondá kétszer, 's én minden szó nélkül tovább menék, 's megvontam magamat eggy helytt, a' hová az Asszony nem láthata, ha kap e mástól is valamit. Sokáig lesegettem, 's láttam hogy semmit nem kapott. Számot vetvén a' Caligula' zsebjével, ha adhatok e neki még valamit, vissza tértem, hogy még egyszer osztozom-meg vele azzal, a' mit a' nap nálam hagyott; mert egész üres zsebbel Bécsben nem jó Úczán járni. — Az Asszony reám ismért, 's azt hivén, hogy meg-bántam a' mit tettem, elővevé huszasomat, és még távolra nyujtá vissza. Nem azért jöttem mondám, hogy vissza vegyem, hanem hogy még eggyet adjak; többet adnék, ha nálam több volna. — Ez nem szólhatott, 's sírva, sikoltva fogadta az új adományt. — Barátom, ki volt nemesebb? én e hogy adtam, vagy ő, a' ki nyomorúságban lévén a' *vettet* kész vala vissza adni. — Nem bocsáthatom-meg magamnak hogy az Asszonyt azon helyre nem rendeltem másnap, 's tíz vagy húsz ftot nem adtam neki. Mennyit fecséreltem-el rosszúl, holott jól lehetett volna elköltenem. Sokaknak beszélltem-el ezt már 's a' mag nem esett mindég kősziklára. — Te, a' ki Néptanitójává tészed magad', tanúld ebből is, mint hathatunk kevéssel másokra, 's melly kevésbe kerül gyakorta az embereket jobbakká, nemesebbekké tenni! —

Édes barátom Helmeczi! Itt szóllok hozzád, mert vastag levelet tenni postára nem merek. Az ingerlené a' feltörésre azokat, a' kik a' mások' dolgait kurkásszák. — Tegnap vettem Matulay Úr által küldött nyalábodat. Azonnal elküldém Vályi-Nagynak a' mi oda szóllott. Leveledre másszor. Szabó Dávidnak munkáját még nem olvashattam; eggy két sorát olvastam még csak Eclogájinak. Jobbak, mint vártam, a' mit megolvasék. De Virágnak Pyberhez írt levelét négyszeri olvasás után sem tudom érteni. Értitek e ti? — Szeretlek, hogy a' Manichéuszi Epistola vége szívedet meg-hatotta. Daykának életében meg vagynak jegyezve szerencsétlenségemnek kezdete (1794. Dec. 14d.) és vége (1801. Junius 20dika), hogy emlékezetben maradjon a' két nap barátim között. Leld módját, hogy a' Pesti vásárosok által — illyen Ujhelyi kereskedő Vojnovics — de nem tudja maga is hol szálland meg — Berzsenyinek verseit vehessem. Most élj szerencsésen az első postanapig.

Széphalom Máj. 24dikén 1813.

[Tataytól készült másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 121. sz.]

2442.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom, Maj. 25d. 1813.

Kedves Barátom!

Pápai Prof. Tóth Ferencz Úr Majus 16dikán ezt írja hozzám: «Előbb Fiscalis Pápai úr levelébe zárt levelét a' T. Úrnak, utóbb pedig az ebben megigért Liturgiat is vettem Pestről. Köszönöm mind a' kettőt alázatoson. A' Liturgiat elolvastam. Ezt az író vagy maga gyakorlásából írta, és csak magának, vagy a' Ref. Ecclesiak' számára, és nyomtatás alá. Mind a' két esetbe hosszúlom az Agendákat. Mivel pedig itt csak két esetre írt Agendák vagynak, a' Ref. Status pedig már régen eggy minden esetekre való agendas könyvet ohajt: ez sem tesz tehát annak eleget. Egyébaránt az Iró látszik hogy a' mihez fogott, ahhoz ért: de a' materia az oka, hogy úgy nem írhat, mint telt volna. Sokszor van úgy az Iró. Volnának némelly aprólékos jegyzéseim ezen Agendára; mert én magam íriam, és 1810. ki is adtam eggy Liturgica czimű könyvemet, mellyben azon principiumokat adtam elő, mellyekre vigyázva kellene Agendákat írni.

Itt hát látok ollyakat, a' mellyek az én principiumimmal meg nem eggyeznek. De mivel az én principiumom nem lehet próbaköve akármelly irónak is, 's azt kívánnom kevélység volna hogy más énhozzám alkalmaztassa magát; mert a' despotismus literariust senkiben nem hagyom helybe: azért is én azokról épen nem szóllok. Vajha az Úrnak minden Profetái profetalnának; igy osztán a' sok írt és kinyomtatott Agendákból lehetne eggy egész liturgiás könyvet, a' jobbakat kiválogatván, készíteni, melly a' tudós egyházi szolgákra directorium lenne csak, a' nem annyira tudósok pedig azzal élnének, azon Agendákat mondván, mellyek azon könyvben közönséges eggyezéssel bététettek. Ezen Agendákat valamint tetszett a' T. Úrnak parancsolni, in Origin. Maj. 2d. Pestre Eggenbergerhez valósággal elküldöttem, és hogy ez az Úr azt vette is, bizonyos vagyok benne.«

Eddig Tóth Ferencz, minden csonkítás nélkül. Sietek ezt neked azon órában megírni, a' mellyben levelét vettem.

Régen nem írtam hozzád. Régen nem írtam más barátimhoz is. Osztályunk, mellyet Semlyénben April 10d., itt Majus 14d. végezénk-el, annyira elfogott, hogy semmire nem tudtam reá érni. Illetetlenül maradtak legkedvesebb foglalatosságaim is.

Cons. Vay Józsefné Apr. 20d. megholt. Tegnapelőtt vettem a' Cons. gyászlevelét. Mint minden, a' mit ő ír, és mond, nekem interessans. Lesegetem benne gondolatjainak egész menetelét. Ebben theologiai *Ansichtenek* vannak. A' fájdalomnak az tonusa. Ide írom le egészen:

«Tetszett a' Mindenható ISTENnek életem párját Bocsári MOCSÁRY ERZSÉBETEMET 38 esztendőkig, és szintén 5 hónapokig tartott házassági életünk után életének 57d. esztendejében tőlem e' szomorúan folyó hónap 20dik napján estvéli 9 óra után, 9 napokig tartó betegsége által végképen elszakasztani, 6 férfi, és 7 leány magzatimtól, még az életben lévő eggy férfi, 's négy asszonyi nemen lévő gyermekeim 7 unokáimmal siratják házam romlását. De meg kell némulnunk. Mert az volt az Úrnak akaratja. Meghidegedett tetemeit előre e' végre készített örök nyugalmunk helyére e folyó hó 24d. betéttettem.

Melly gyászos esetünket midőn megszomorodott szivvel — — —

Én felette religiosus *Embernek* ismerem magamat. De az Úr akaratjáról egészen másképen gondolkozom. Valamint a' halált nem tartom bűn zsoldjának, hanem bölcsen kirendelt végnek, 's valamint a' tölgyfa kidölését nem tartom büntető, ostorozó, javító munkának, hanem az alkotó válóság bölcs, és egyébb munkáival analogus cselekedetének: úgy nem látom szükségét hogy a' fájdalomban elnémuljak *azért*, mert az az Úrnak akaratja. Tűrnöm kell, mert tűrnöm illik, 's meg kell némulnom, mert fel kell érnem, hogy azt várnom kellett, 's nem asszonyi nyavalygás, hanem férfiúi elcsendesedés illik az eszes emberhez. De szenvedéseimért nem is pirúlok, mert hogy nem volna eszes tett azt kesergeni, mikor elvesztém, a' minek birtoka örömemre volt? — Én csak tegnap írtam-meg a' gyászlevelet az anyám halála felől. Olvasni fogod, ha nyomtatva lesz. Sem érzésimhez nem illik **az az** elnyűtt formulare, sem haszontalan tettet tenni nem tartottam magamhoz méltónak. Legalább elágazásunkat fogja bizonyítani a' levél, 's úgy geneologiai érdeme vagy haszna lesz. Egyébaránt eggy kis része van benne az oratori előadásnak is, 's a' jónak magvát itt is hintettem. — Tisztelettel, 's háládatossággal voltam a' csak gyenge, az az, az öcsém által fékezett, és gyakorta igazságtalanságig vitt, de jó, és nagy lelkű anyám árnyéka iránt, 's azt szívem sugallotta, nem csak fejem.

Tegnap elkezdém Sallustomat újra dolgozni. Hány ízben dolgoztam azt újra, meg újra! De Sallust ennyi munkát érdemel. Én mindég új gyönyörűséget lelek olvasásában, fordításában. —

Láttad é Daykámnak verseit? Mit mondasz életére? Mit mondasz a' Neologismus Apologiajára benne? M.Vásárhelyi Prof. Kis Sámuelnek most vevém eggy levelét, mellyben ezt az Apologiát javalja. Én azt tartom, a' tudósok fogják: *Quod nequaquam blandum auribus imperitorum, tanto majorem apud doctos gratiam habere debet, quam minorem . . .*

[A levél vége hiányzik.]

[Megjelent az 1846-ki lipcsei kiadásban.]

2443.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 25dik Máj. 813.

Nagy érdemű Barátom!

A 3 hordó Hegy aljai asszu iránt aszt a tudósitást vevém, hogy az Ipom mind a hármat meg fogja venni, mivel teljes bizodalommal is vagyon azokat meg kapni, tehát Barácságossan kérlek, méltóztassál azoknak le küldések iránt mentül előb rendelést tenni, ugy szintén arrul is, hogy árokat mi módon juttassam kezedbe. Hát a Kenderesi néked szolló Levelit, mit gondolsz, hamaráb hogy kaphatnád?

Az uiság Levélbe olj nagyon dicsértetett fűszerszámbul, Nigella aromatica Romana, a Budai Német uiság Irójától ma kapván magot, részeltetlek abbul Tégedet is, küldvén ide zárva kevesset. Az Pünkösd Innepet Sibón szándékozom tölteni, a hová Miklós is ki jön akorrá. Vagyok tisztelettel, és szeretettel Cs.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2444.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Június elsőjén 1813.

Kedves barátom,

Mintegy nyolcz nap előtt kedvem jöve belé tekinteni Sallustomba, mellyet rég olta nem illettem, 's új békétlenségek szállottakmeg fordításommal. Késedelem nélkűl hozzá fogék újabb dolgozásához. Majusnak 30dikán épen Cátónak isteni beszédét fordítám, midőn feleségemet megszállá a' szülés' fájdalma azon asztalka mellett a' hol épen dolgozék, 's kevésbb idő alatt mint eggy óra, a' Napam azon örvendetes hírrel jöve-ki tőle, hogy fiam vagyon. Accepto augurium! kiáltám a' Paulus Aemilius szavaival, 's azt az áldást adám a' gyermeknek, hogy szállja-meg Cátónak nagy lelke, hogy légyen szent előtte a' Haza és a' Rény mint ezen isteni ember előtt vala, 's ne kellessék néki soha gaz bitanglót rettegni, kinek

utálása kedvessé tehetné vele a' halált. Add áldásodat néki, és épen ezen áldásodat, édes barátom. — Ha a' Cátói név kevély név nem volna 's illene elpulyásodott korunkhoz, a' gyermek ezt fogná kapni. Most még délig a' mi közös barátunk Prof. Vályi Nagy Ferencz Úr Antonínus Sophron Ferencz név alatt fogja a' Kalvin' tanítványává felavatni. Az első nevet kereszt atyjának 's anyjának egymásba olvasztott neveikből veszi. Ez báró Vécsey *Nína*, Gróf Csáky Antalné; az a' Zirczi Cistercita szerzetesek' Administrátora 's Pásztói Apát Dréta *Antonius* (az az Antal.) —

Cserey Farkas barátunk örvendve, kevélykedve írja, hogy Kolozsváron lévén minap Wesselényinél Téged, Tenálad Wesselényit látta. Melly igen örvendek hogy tudhatom, hogy Te ismeretségében, barátságában vagy annak, a' kit én úgy szoktam nézni, mint hazámnak, nemzetemnek eggy nem sokára feltünendő csillagát; hogy azt tudhatom, hogy a' mi kedves Lajosunk ezt a' maga példányát gyakorta látván, tüzet vehet annak tüzétől! Tiszteld Wesselényit a' legforróbb barátság' tiszteletével, 's mondd neki, hogy lelkem emelkedik, tágúl, melegszik, valamikor ő, és az ő nagy Atyja 's Anyja jutnak emlékezetembe.

Mélt. Consil. Kenderessy Úr általadá e neked minapi levélkémet? — Mit mondasz a' Gróf Wasné kívánságára írt Epigrammáról? Cserey írja, hogy azt az ifju Csáky (ki Párisban járt) csak magától Csereytól [!] írta-le, és hogy az ennek is megnyerte javaltát. A' mi Lolotunk, — az é n Lolotom — meg vala vele elégedve. De hát Te és Ti? Élj szerencsésen, kedves barátom! Csókold Lajosunkat.

Kivül:[1]

à Monsieur
Monsieur de Döbrentey Gouverneur du Comte de
Gyulay
Debrecin, Clausenbourg.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz.]

[1] A levél zárlatán ép piros pecsét.

2445.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Széphalom Jún. 2d. 1813.

Imádott leányom,

Nagysádnak Máj. 30dikán testvére született. Metellusznak akarám kereszteltetni, de a' Napam protestált, attól rettegvén, hogy a' gyermeket

Metélkének

fogják hívni. — Igy kereszt atyja' 's anyja nevét eggyé forrasztám, 's *Antó-* és *Nína* nevekből

Antonínus Sophron Ferencz

leve. Az atyja eggy soha nem látott 's még leveléből sem ismért barátom, a' Zirczi Cisterciták' Klastromának Előljárója 's Pásztói Apát-úr, Dréta Antal; az anyja Gróf Csáky Antalné, szül. B. Wécsey Nína, testvér öccse a' Sógor asszonyunknak. — Érti Nagysád hogy a' Sophron név a' Sophiából leve, 's a' Ferencz név azért van mellé téve, hogy atyja is ismértessék. — A' kis legény fekete szemű 's haju, 's egésséges, vállas, 's nem kicsiny. Ajánlom Nagysádnak 's testvérjeinek szeretetekbe 's a' szép és jó Süsienak gratziájába. Lajoskánk fogja tudni ezt a' Döbrenteihez írt levélből. — Éljen szerencsésen, édes jó Lollym, Lolottom, Lottim! szeresse

tisztelő atyját
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2446.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 2. Juni 1813.

Theurester, geliebtester Freund,

Ich hole etwas aus; aber dieses hat bey Ihnen keine Entschuldigung von nöthen. — Als das traurige Geschäft unserer Theilung vorüber war, wo ich lange Zeit nichts literarisches arbeiten konnte, überfiel mich der Durst nach diesem, und ich nahm meinen Sallust vor, um zu sehn, wie ich diesesmal mit meiner letzten Übersetzung zufrieden seyn kann. Kaum hatte ich ein paar Bogen gelesen, so ergriff ich Papier, und ehe ich mich versah, arbeitete ich ihn neu. Den 30sten May übersetzte ich die hochherzige Rede des Cato wider Cäsar in Catilina; und Sophie, die sich dicht an meinem Schreibtisch, wegen einer ein paar Wochen anhaltenden Mattigkeit ihrer Schwangerschaft niedergeworfen hatte, ward von den Schmerzen der Niederkunft überfallen, und in weniger als einer Stunde war der Knabe da. Accepto augurium! schrieo ich mit den Worten des Paulus Aemilius. Professor Vályi-Nagy hat ihn gestern unter dem Namen Antoninus Sophron Ferencz getauft. — Ich habe in mein Diarium eingetragen, dass Sophie die letzten Tage, ja auch den letzten Tag noch, ihrer Schwangerschaft Goldsmits römische Geschichte, übersetzt von Kosegarten, las. O wenn das alles Einfluss auf die Geburtsstunde des Kindes haben könnte, oder doch als günstiges Omen anzusehen wäre! Erbete doch der Knabe den hohen Geist des Cato, dem Tugend und Vaterland über alles heilig war! Geben Sie ihm diesen Segen, theurester Freund, und betrachten Sie ihn als Ihren Sohn. Er soll Sie als seinen Vater ansehen, und Sie lieben, Sie zum Vorbild haben. — Der Knabe ist ein Schwartzkopf, schwartz sind auch seine Augen. Die Physionomie zeigt, dass er Eugeniens Bruder ist. Er ist vollkommen gesund, reif, und was sehr auffällt, breitschultrig.

Ich habe den 31. May Herrn Professor Vályi-Nagy zur Taufe selbst abgeholt, und heute wieder selbst nach Haus begleitet. Bey ihm erblickte ich ein exemplar von Csokonais Poesieen, die Herr Professor Márton dieses Jahr herausgab; und Ruszek's vortreffliches Werk, welches als der 5te Band der Magyar Minerva gedruckt ist.

Ich blätterte hin und wieder, und fand, dass er seinen Ruf verdient habe. Prof. Nagy war auf seiner Studierstube; als er kam, zeigte ich den argen Fehler **sinch**retismus. Und das Wort kann nicht für Druckfehler gelten, denn ich fand es zweymal so. Mir wäre auch Sincretismus zuwider, und ich halte dafür, dass wir griechische Wörter in dem Text einer neuen Sprache, wo nicht nach der griechischen Orthographie, doch gewiss nie anders, als nach der lateinischen, schreiben sollten. Wielands **Filosofie**, statt Philosophie ärgert mich noch immer, und ärgerte mich vom Anfang her. — Wozu hier der Purismus? oder zweifelt Ruszek, dass der Ungar das Wort nicht wird dechiffiren wissen, wenn er es sYncretismus geschrieben erblicken wird?

Vor acht Tagen erhielt ich ein verbindliches Schreiben des Pápaer Prof. Tóth Ferencz, dem ich auf den Wink eines Freundes in Siebenbürgen die *Agenda*, welcher dieser D a c u s in ung. Sprache gearbeitet hatte, ohne den Namen des Verfassers zu verrathen aber mit der Hand des Verfassers geschrieben, zugeschickt hatte. Ich habe Herrn Prof. Tóth 1803 zu Komorn, als ich mit dem zerquetschten Arm nach Wien fuhr, gesehen. Sein Äusseres ist sehr anziehend, und seine freundschaftliche Begegnung war es nicht weniger. - Tóth dankte mir für die Mittheilung, äusserte sich aber dahin, dass seine Grundsätze mit denen des Verfassers nicht parallel gestellt werden können. — Beym Schlusse des Briefes ersucht er mich, ihn zu *belehren*, warum tanits so geschrieben werden soll: tani**Cs**, und er scheint in der Meinung zu seyn, dass ich sein Recensent in den Annalen gewesen sey. Ich benahm ihm den Verdacht, ohne ihm zu gestehn, dass ich weiss, wer sein Recensent gewesen ist. Er war *sonst* mit der Recension sehr zufrieden. — TaniCs wäre fehlerhaft geschrieben. cs muss und darf nur dort geschrieben werden, wo der Ton des deutschen t s c h nicht durch Zusammenfügungen entsteht, wie csak, cserfa, csörög, ecset, und eczet, aczél, Viczay, Göncz. —

Ich fahre fort, und das so oft ich eine leere Stunde finde, die Fata Tarczaliensia zu copieren. Es sind Stunden, wo ich zu nichts, als zu Copiren, aufgelegt bin. — Die Nachricht von Mednyánszkys Schätzen hat mich entzückt. O trügen alle, die ähnliche Schätze besitzen, das ihrige so edelmüthig und patriotisch zu Ihrer Absicht bey! — Schwartner ist brav, in jedem Sinn: aber leider zu *v o r s i c h t i g*. Ich könnte das nicht. Und wohl mir, dass ich das

nicht kann. — Über Millers (von Brassó!!!) Eitelkeit und Bedingniss habe ich herzlich gelacht. Diess that ich auch bey Prof. Vályi-Nagy, als ich heute bey ihm ein Schreiben von Miller sah mit der Unterschrift: «Ferd. Jac. M. de Brassó, **Complur.** I. Cott. Tabb. Judr. Assessor et Musaei etc. etc. Director.» - So lachte ich nicht mit Haynóczy, dem *schönstolzen,* als er mir erzählt hatte, Palma, der Historiker, habe sich in jedem Brief, welchen er an Széchényi, seinen einstigen Schüler schrieb, in der Unterschrift mit dem Titel Episcopus Colophoniensis beehrt. — Es gibt Fälle, wo man in vollem Ornate erscheinen muss; es gibt Fälle, wo man seine Titel nennen *soll.* Auch Sie thaten es an den Titelblättern einiger Werke. Der Grund dazu fällt in die Augen, und jeder der diesen Grund sieht, weiss, dass dieses nicht Eitelkeit ist. Aber Palma und Miller hatten das in Privatbriefen nicht nöthig. — Manche stolzthuende Menschen wissen nicht, wie man erst stolz thun muss.

Stossen Sie sich über Horvats Schweigen nicht. Er liebt Sie.

Herzlichen Dank für die Pletnics betreffende Nachrichten. Ich bitte Sie, ihm zu sagen, dass ich ihn sehr schätze. Balkay habe ich vor zwey Tagen gesehen, und will ihm mit erster Gelegenheit sagen oder schreiben, was ich durch Sie von Pletnics weiss. Balkay hat seit 1808, da er Wien verliess, sich ungemein verbessert. Seine Hand ist im Porträtiren sicherer, geläufiger geworden. Er mahlt auch Altarblätter, die mir aber nicht behagen. B. ist ein liebenswürdiger Mann, hat aber wenig von literar. Cultur; und wie kann ein Mahler ohne diesen [!] gross werden?

Pethe fährt in seiner Narrheit fort. — «Der Einbildling (oder Einbildler) Delille ist etc. etc. gestorben», schrieb er neulich. Also Dichter ist soviel als Einbildling oder Einbildler (képzelmész) und vice versa!?! — «A' Berliniek a' néprohanás ránczba-szedésével tölték az időt.» Ráncz ist nicht *Falte* in dem pittoresquen Sinn *Wurf,* sondern die kleinliche Falten, die *ein Weiberrock* hat. — O des Narren!

Ich halte paraszt für ein Wort slavischen Ursprungs. Wir haben sehr viele Wörter von den Slaven adoptirt. Viele haben wir auch von den Hebräern etc. etc. Aber paraszt kommt mit proszti an Ton und Sinn mehr zusammen, als mit dem para etc.

Leben Sie wohl, theurester Freund, und empfehlen Sie mich unserem Freund Herrn Superint. Kis, von dem ich kurz vor Ihrem

heute erhaltenen Schreiben einen eilig geschriebenen aber mir lieben Brief erhalten habe.

à Monsieur
Monsieur le Comte Paul de Ráday
Chambellan Imperial Royal
à Péczel.

Kedves Grófom,

Philos. Doctor Rumy Károly György Úr, Professor a' Sopronyi Evang Iskolában — — —

[stb., mint a 2459. számú levélben.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2447.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Jún. 3d. 1813.

Helmeczinek Kazinczy Ferencz
szíves idvezletét.

Visszaadatom Tataynkkal a' kölcsönt, kedves Helmeczim, és ha minap Te adtad-meg őnéki levelemet, most viszont Te őtőle veszed ezt. Ti eggyek vagytok. Sem irígység, sem félre-értés nem fér szép lelkeitekhez.

Megszabadúlván bajaimtól az elmult holnap' közepén, 's ismét megszállva érezvén magamat örök szenvedelmem által, író-asztalomhoz űltem, 's kedvem jöve megtekinteni, mint lelendem rég olta meg nem tekintett Sallustomat. Alig olvastam-el két ívet, 's hozzá fogék újabb dolgozásához. Májusnak 30dikán Catónak Caesárral ellenkező Beszédét fordítgatám, midőn a' szülés' fájdalma az asztalom mellett ledőlt, 's Goldsmittnek Kosegarten által fordított *Római Történeteit* már nehány napok olta, és épen most is, olvasó feleségemet megkörnyékezé, 's vele a' könyvet félre tételé, 's a' szomszéd szobába hajtá, azon ágyra, hol a' Vida által ajándékban kapott kép függ. Egy óra nem tőlt belé, 's meg vala szűlve a' kis fekete haju, fekete szemű legény, kit Június első napján Pataki Prof. Vályi Nagy Ferencz

Kalvinnak követőjévé avata-fel Antonínusz Sophron Ferencz nevek alatt. — Accepto augurium! kiáltám Paulus Aemiliusnak szavaival. Áldjátok-meg ti is, barátim, 's óhajtsátok a' gyermeknek, hogy szeresse a' Rényt és Hazát, mint az a' nagylelkű Uticensis, 's ne légyen soha kénytelen eggy átkozott bitang' gyülölsége miatt nyereségnek lelni a' Halált. — Kereszt-atyjának a' Zircz' Előljáróját írattam-be, néki híre 's engedelme nélkül, hogy tiszteletem annál inkább lepje-meg, mellyet azon órában, a' mellyben a' gyermek megszületett, néki meg is írtam. Ez vala hozzá első levelem. — Keresztanyja B. Wécsey Nina, Gróf Csáky Antalnak hitvese, a' Sógorom' feleségének testvére, 's az én feleségemnek közel rokona — olly közel rokona, hogy midőn Nínának testvér nénjét a' Sógorom elvette, erre Püspöki felszabadítás kívántatott. — E' hírt előre kelle bocsátanom, hogy atyai örömeimben Ti is részesüljetek.

Tegnap Prof. Vályi Nagyot Patakra kísértem. Nála látám a' Márton által kiadott Csokonai verseinek első Kötetét. - Én a' kiadást szépnek nem lelem. Márton megmutatá, mit lehet tőle várni. Rendes ember! Az első strophához a' Békegérharczhoz, mellyet Békaegérharcznak **corrigált,** még muzsikai compositiót is teve, hogy a' Mendikás tonusú emberkék a' palaczk mellett énekelhessék.

Láttam ugyan-ott Ruszeknek magasztalt munkáját is. Ha a' munka ollyan, a' millyennek azon kevésből ismertem a' mit olvashaték, valóban igen becses munka, 's szeretem Ruszeket. Eggy helyt eggy fertelmes botlás öklelé-meg szemem'. A' Syncretismus kétszer van Sinchretismusnak nyomtatva. 's így nem mondhatni, hogy nyomtatásbeli botlás. Mutattam a' Professornak, 's ő, a' ki nagy görög, elnémúla reá. — Retteg e Ruszek az y-tól. hogy azt Sinchretismusnak írá? Vagy attól fél, hogy Olvasóji el nem fogják olvashatni az y-os szót. — Wieland elkezdé *Filosofi*enek írni, a' mit Philosophiának kellett vala írnia, 's maga maradt. Így járunk, midőn messzünnen keresünk derivatiókat. A' görög szókat deák módra kellene írásunk közzé felvennünk. — Térek, édes barátom, Helmeczi, leveled pontjaira.

Köszönöm, ha minap talán elfeledém vala, Horvát barátunknak a' Sonettek' nyomtatványát, 's viszont ajándékúl íme közlöm Prof. V. Nagy Ferenczneк velem tegnap látatott Sonettjét:

«AZ ÉN GYÁSZJELEM.

A' rózsa' bájoló szép fürtjeit — — —
[stb. mint a 2345. számú levélben.]

«A' HÁZI BOLDOGSÁG.

Kínált örömmel a' világ sokat, — — —
[stb. mint a 2345. számú levélben.]

Ez a' jó ember Patakon mindent elkövete, hogy Báróczira praenumeráljanak. 16 Deák subscribált, de most pénzek nincs; innep után lesz, 's Nagy Ferencz bészedi, 's megküldi. Maros-Vásárhelyi Prof. Kis Sámuel írja, hogy ő is gyűjte, 's Cserei Miklósra bízza felküldését Trattnerhez, kit Erdély kivált, de a' Magyar Publicum is egész fényében kezd ismerni. Bár segítessék ez a' derék barátunk igyekezeteiben! Te, édes barátom, az ő tüzét gyúlasztottad, 's csüggedelmeit elverted. Téged is illet a' fény. Az Aeneisznek öt exemplárjait Sárosba küldöm eladni. Csak eggyet tartok-meg magamnál. Ha begyűlend a' pénz, leküldöm.

Ugyan csak Nagynál látám a' Bourdaloue eránt kiadott jelentést. Örvendek, nagyon örvendek. Kalvinista embereink talán látni fogják ebből, hogy predikálni más is tud, 's jobban tud mint a' kik azt hiszik, hogy csak ők tudnak.

Szivesen köszönöm ígért szolgálatodat Irásaimnak kiadások eránt. Senkit sem ismerek, a' kire e' gondot több bizodalommal, nagyobb örömmel bízhatnám, 's két kézzel fogadom-el azt az ajánlást, mellyet kérni akartam. De mikor foghatsz írásaim' kiadásokhoz, nem tudom. Ez ident egészen Sallustra akarnám fordítani. De megtörténhet, hogy kifáradok belé, 's megkönnyebbülésül egyébbe kapok. Még Báróczinak életéhez sem nyúltam, pedig már illett volna, Trattner Urnak meghívására sem kezdettem a' nevezetes Magyarok' életek' leirásához. De ez könnyebb, mert Pandectáimban reá sok készületek készen állanak. — Egmont tehát, Herdernek két Operája, 's a' Marmontel' regéjiből két három darab volna legközelebbi munkám. Geszneremmel kevés dolgom lesz, mert kész, 's csak végső kézre van szüksége.

Élj szerencsésen, kedves barátom, sőt éljetek boldogúl ti mindnyájan, a' kik engem szerettek, te Horvát, Vitkovics, Szemere! —

Horvát Bibliothecárius e már, 's min múl, ha nem az még? Theréze mint van? Rettegek a' kedvetlen hírtől. Öleld mind kettejeket nevemben. —

Consil. Pethő Jakab Jún. 1. napján nálam vala, 's beszélé, hogy Kulcsár általa nékem BÖrzsÖnyinek verseit meg akará küldeni, de el nem küldötte. — Kész e a' Vignett? — Mit készítetek most?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2448.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

Széphalom Jún. 3d. 1813.

Nagy tekintetű barátom,

Fijamat Májusnak 30dikán a' Te ajándékod alatt szülte meg feleségem. Vedd e' jelentésemet is köszönet gyanánt, nemes-lelkű barátom, 's képzeld hozzá örömeimet. A' képet Antoninuszomnak fogom hagyni. Tartsa-meg születése környülálásainak [!] emlékezetével ezt is, 's ismerje, tisztelje szívedet, melly hajló volt, kész volt a' barátságnak minden áldozatjaira, 's örvendjen atyjának, kiket a' jók szerettek. — Feleségem a' szülést még nem várta, 's szokatlan bágyadtságot érezvén, író-asztalom mellett leheveredett, 's Goldsmittnak Római történeteit olvasgatta most is, mint már azelőtt mintegy öt nap olta. Én lábai mellett Sallustomat dolgozám újra, 's Cátónak Caesár ellen tartott Beszédét fordítám épen, midőn hirtelen felkölt, béméne azon szobába, a' hol utolszor itt lévén háltál, 's egy óránál kevésbb idő alatt általellenben a' tükörrel meglett a' kis fekete hajú 's szemű legény, kit tegnap előtt Prof. Vályi Nagy Ferencz Antoninusz Sophron Ferencz nevekre keresztele. Tartsd-meg, ezzel együtt, a' kiket szeretsz, tovább is megbecsülhetetlen jóságodba, 's légy bizonyos színetlen tiszteletünk felől.

Nem régiben tudósítottalak, hogy osztályunkon általesénk; arról tehát szükségtelennek tartom ismét szóllani. Szemeréről is írtam. Megint nem tudok felőle semmit egyebet, mint azt hogy Patayval Máramarosba útazott. Megmagyarázhatatlan előttem a' mit teszen, 's szeretném kiragadni azon társaságból, hol meg fog halni azon dicső pályának, mellyet nagy fénnyel futhatna. Rettegtet az a' gondolat is, hogy F á y L á s z l ó meghala, 's így a' házasság még inkább

meg fog készülhetni. Bár közelébb laknám Pesthez, hogy ragadhatnám-ki azon őrvényből, melly őtet elnyelni készül. A' barátságnak erőszakot is szabad tenni, a' hol látja, hogy arra kerülhetetlen szükség van. Élj szerencsésen, igen kedves barátom. Feleségem mind magadat, mind a' Tekint. Asszonyt, a' mi szeretett Nászasszonyunkat, tisztel, csókol gyermekeiddel eggyütt; Menyed csókolja kezeiteket. Maradok hív tisztelettel

tisztelő barátod:
Kazinczy Ferencz mpr.

Zirczi útunkról semmit nem írhatok. Szeretnék ott lenni, de elmúlhatatlan itt kell lennem aratáskor, mert keresztekkel osztozunk ez idén, 's testvéreim itt nem létemet balúl vennék. Bár csak Tatay elhalaszthatná első áldozatját! — Erről még később írok, ha veendem tudósítását.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2449.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Széphalom Jún. 3d. 1813.

Édes Uram Öcsém, nagy érdemű barátom!

Én tegnap előtt eggy czifra nevű, de tiszteletes nevű fiat keresztelteték. A' feleségem a' kilencz holnap utolsó heteit nagy elnehezedések alatt tölté, 's Máj. 30dikán író asztalom mellett álló ágyamra dőlt-el, 's eggy ideig még folytatta olvasását Goldsmitnek németre Kosegarten által fordított Római Historiájából. Én magam az ágy' végében Sallustnak azon Beszédét dolgozám újra, mellyet Cátóval mondata Caesar ellen a' Catilina dolgában. Eggyszerre lepé-meg a' fájdalom, 's felkele, 's általment a' maga szobájába, 's kevéssel azután megszülé a' fiút.. — Adja Uram Öcsém is azt az áldást reá, a' mellyet én, hogy a' gyermeknek is Rény és Haza légyen idoluma, mint annak a' nagy-lelkű Rómainak volt, és hogy ne legyen soha szüksége *nyereségnek 's menedéknek* nézni, eggy gaz bitangló előtt futtában, a' *halált*. — A' keresztelő Pataki Prof. Vályi Nagy Ferencz volt; a' kereszt-atya Dréta Antal Zirczi Cistercíták' Administratora és tituláris Pásztói Apát-Úr; a' kereszt-anyja a' Szathmári Fő

Ispán' leánya, Gróf Csáky Antalné. Ennek keresztneve Anna, in diminutivo Nina. Ebből 's a' kereszt-atya' fél nevéből (Anto-) csinálám az Anto-nina vagy Anto-ninus nevet, 's a' gyermeket így hívják. E' mellé még hozzá vetém a' Sophron és Ferencz neveket feleségemnek 's magamnak neveinkről. Szeresse Uram Öcsém is a' kis Antonint, és légyen eggykor példája, tanítója, barátja.

A' mint tegnap Patakról haza érkezém, hová Prof. Vályi Nagy Urat vissza kisértem, asztalomon lelém az Uram Öcsém levelét a' poetai Episztóla válaszszával. Ezt nékem Szathmárból talán írója eggy Recepisse mellett útnak inditott levélben küldötte-meg minden levél nélkül, de mellé tévén Szabó András Szekeresi Predikátor Úrnak három nyomtatott versezetét 's még eggy csomót kézírásban — nyilván annak bizonyságául, hogy Szatmárnak vagynak Poetái. Signálván a' Recepissét, nevem alá ezt vetém: «Nem tudván kihez intézzem válaszomat, nem felelhetek.» — Ez az Epistóla engem ki nem tuda ütni csendemből, 's nem is fog. Kevélyebb vagyok, mint hogy illy tüskével perelni akarhassak. Csak szánom szegényt, 's azt kívánom, hogy Homérnak olvasása adjon neki több ízlést, 's hexameterjeit ezután írogassa jobbacskán. Irtóztatók azok a' bucolica caesurájú hexameterek, 's ha füle volna, azokat nem írogatná magyarban, noha Homérjában reá igen sok példát lél: —

Megyénk' || kebelének
sürű || ligetekkel etc.

Izsák Sámuel Vice-Ispán Úr nekem barátom volt és az most is. — Szatmárból én senkit a' Fejér lónál nem láttam. Mándi Esküdt Urat láttam eggykor Hoszú-Pályi körül, 's éreztette velem: «docti sumus»-át, 's hogy ő barátja a' *nagy* Perecsényi Nagy Lászlónak. Azt hallom, ez az emberséges ember már idvezült. Ez tehát nem irhatta a' nem poetai választ. Nem vágyok tudni ki irta. De sajnálom, hogy valaki magát általam megbántva véli, és hogy nincs elég poetai ismérete hogy felérje, hogy az én Szatmári emberkém *ideális* teremtés, és nem a' *Jehováé*. Miként férhetett volna énhozzám a' ki ősz hajat viselek, az a' gyermeki pajzánság, hogy én eggy olly Corporatiót támadjak-meg, a' mellynek, Assessora lévén, tagjának tekinthetem magamat? Nem némithatott volna e el csak annak meggondolása is, hogy Szatmárnak Fő-Ispánját megharagítom, a' ki olly közel rokonunk, hogy a' Sógorom (feleségem testvérbátyja) csak püspöki dispensatio mellett veheté-el a' leányát? —

De ez a' **Mátéka** (így nevezi magát pag. 13. lin. 1.) azért panaszolja Szatmárnak megbántását, mert m a g á t érzi megbántva.

Suspicione si quis errabit sua,
Et rapiet ad se quod erat dictum alteri,
Stulte nudabit animi conscientiam.

'S még jobban sajnálnám, ha Vice-Notárius Mándi Péter Úr, az Esküdtnek talán fija, talán testvére, bántathatott-volna meg. — Csakugyan írni fogok Szekeresi Predikátor Szabó Andrásnak, kin megtetszik, hogy Horátzot olvasta. 'S ezt kérni fogom, magyarázza-meg, mit teszen

b a l k á n y?

mert a' szó igen szép szó. Ezzel az Izsák Vice-Ispánhoz írt ódában él. —

Látta e Uram Öcsém Szabó Dávidnak Eneisét? A' 2dik Részt értem, melly ez idén jöve-ki. Megvallom, nem vártam tőle, a' jó Öregtől, ennyi jót. De ez sem jó. Ne vati noceat mala lingua **futuro.** Ezt nem látta szükségesnek általtenni.

Még csak imitt amott tekintgeték belé. Virágnak Pyberhez írt levelét a' munka előtt nem értem, 's a' mi több a' nem-értésnél, m e g nem é r t e m.

Tegnap Prof. Nagynál láttam a' Márton által kiadott Csokonai első darabját. Szegény Csokonai! Szegény Márton! A' Bék' egérharcz' első stropháját Márton még Muzsikába is tételé, nyilván hogy azt énekleni lehessen. Ist das nicht witzig?

Ugyan-ott pillantám-meg Ruszeknek munkáját is, 's úgy gyanítom, hogy érdemli a' megnyert hírt és nevet. De mit mond Uram Öcsém, hogy **sinch**retismust ír az érdemes ember. Ez rút hiba 's csak nem lesz typogr. sphalma, mert kétszer áll így. —

A' mi Szemerénk elrontja magát. Hypochondriája nagyon elérte. Vida őeránta kibeszéllhetetlen érdemű barátságot tett, 's Sz. meg sem köszönte a' vett jót, tovább élt a' nyújtott jóval, mint Vida engedte, 's Sz. meg sem köszönte. — Sz. azon helységben hált, a' hol Vida lakik, 's *mivel csak felesége* (Vidáné) *volt a' háznál*, maga Vida nem vala otthon, Szemere a' háznak felé sem ment. — Ez megbántás, ez hálátlanság, ez formalissime immoralitás. Egész holnapokat tölt új gazdasága 's lakja helyén kívül, 's megholt barátjainak, literaturánknak, míg részegsége kipárolog. 'S ezt egy 30 esztendőt

elért ember teszi! — Szeretem, 's fogom mindég. De szánom, 's inkább vagyok barátja, mint hogy ezekért intés, dorgálás, kérelmek nélkül hagyhatnám. —

Utolszor lévén Semlyénben, eggy indigestio elrontá éjjelemet. A' bőv vacsora miatt el nem tudék aludni. Kínomban verset csináltam. Közlöm:

LAOKOON(-nak statuája mellett).

Tűrd nagy kínjaidat, szent Polgár, 's halj-meg. Hazádért
Tűrsz és halsz; győzött a' fene (Pallás) 's Trója nem áll.

VENUS CALLIOPYGÓSZ.

Ez a' statua (mint a' Laokooné) a' Görögöktől jött által a' mi időnkre. Bécsben most is néztem mind ezt mind azt. Az Artistai Legendája ennek íme itt következik. — Két leány gyalog méne a' városba, 's kedvek jött azt venni kérdésbe, mellyike bír szebb πυγη-vel. Eggy ifjat megláttak, 's Párizzsá tevék. A' győzedelmes faru leány Templomot építe a' szépfaru Aphroditének, 's a' görögök a' leányt márványban faragták-ki. Fenn áll a' szép leány, farán kétfelé rántja ingecskéjét, 's triumpháló mosolygással tekint arra, a' hol az Ifjúnak kelle a' szép tetem' csudálásában állani.

Mind! mind, lyányka! nem ezt egyedül! 's nagy Júpiter, engedd,
Váljon hármassá nékem is eggyszer az éj! —

HELIODORÁHOZ.

Tartsa-meg Európát, Lédát, Semelejit, Iójit
A' nagy Zeüsz: az enyém, Heliodóra, te vagy.

Ez a' simplicitás tulajdona a' görög Epigrammának. A' Rómaiaknak tréfa, pajkosság, trágárság kelle. —

Carlo Dolce eggy szép szűz Mariát feste. A' kép olly szép, hogy Maria Therésia mindég szobájában tartá, 's csak halála után mehete bé a' Belvederbe. Én onnan copiáltattam 1803. 's Gróf Teleki Sámuel olly szépnek lelte az enyémet, hogy velem felíratá az én Copizálóm nevét, hogy Ő Exc.-jának is fesse. Imhol erre:

Melly báj! melly fennség! melly isteni bánat ez arczon!
És melly szent megadás (Resignation) 's gyermeki bizodalom!
Bús anya, mennyei Szűz, e' kép bizonyítja, mi voltál: *(fájdalomban)*
Vídúlj-fel, 's e' kép fogja mutatni, mi vagy. *(most az égben.)*

Gróf Desőffy Józef nékem jöve Aprilisben a' Gyűlés alatt, 's megcsókolt. «Ezt, barátom, köszönetűl a' Madonnára írt Epigrammáért.» Ő ezt az Epigrammot tartja literaturánk' legszebb mívének, kivált az utolsó sorban. Én ezt meg sem álmodtam, 's nekem a' három első, kivált a' legelső, 's talán a' második, legkedvesebb.

Utolsó punctumnak hagyom azt, a' mi a' legfontosabb a' levélben. Csókolja-meg képemben Uram Öcsém azt a' barátomat, a' ki soha nem látott, a' ki levélből sem ismér, és a' ki illy kincset készít nekem. Mi volnék én, ha becsét nem ismerném! 's mondhatnám e a' mit mások mondanak, hogy szívem merő tűz, 's hogy hevem, mint a' Vezúvé, még a' hó alatt sem tud hűlni. Kincs az! kincs! 's a' ki adja, a' legnemesbb Ajándékozó. Örökösen le vagyok kötelezve. Ez minden hálám.

Éljen szerencsésen, édes Uram Öcsém. — Kerepesre jól ment a' levél. De ki tudja nem fog e ott heverni 3 holnapig is? Én neki Helmeczi 's Vitkovics által írogatok.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2450.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom Jún. 3d. 1813.

Kedves barátom,

A' Librifex és Liberifex eggy új *ópust édála:* tegnapelőtt keresztelteték Sáros-Pataki Professor Vályi Nagy Ferencz Úr által eggy Antonín Sophron Ferencz nevű fekete hajú 's szemű, egésséges 's elég nagy 's vállas gyermeket, kit, édes barátom, néked is dálok, dicálok, dedicálok; noha senkinek auspiciuma alatt, a' Tiéd alatt sem tehát, bocsátám a' *kegyes olvasókból* álló Publicumba. Nagyon óhajtanám, édes barátom, hogy a' Liberifexnek ez volna az utolsó ópusa, mert négy élő gyermek gondot ád ezen reánk jött boldog időkben: a' Librifex akár minden esztendőben édáljon eggy eggy ópust, ha az geminus és tergeminus leszen is, mert azt csak megcsinálni kell, az pedig öröm; nem tartani is, melly gond, még pedig nagy.

Máj. 30dikán én épen Cátónak Caesár ellen mondott felséges Beszédét fordítgatám újra Sallustomban, midőn a' feleségem, ki író asztalom mellett az én ágyamon nyúlt vala el bágyadtságában, félre tevé kezéből Goldsmithnek Kosegarten által németre fordított Római Historiáját, 's általméne a' szomszéd szobába, 's eggy óránál kevesebb idő alatt a' Napam kijő tőle, 's valamit mond, a' miből én csak ezt értettem

einen Sohn.

Eggyszerre kiáltám a' Paulus Aemilius két szavát:

Accepto Augurium!

a' Cátó' Beszédire 's a' Goldsmith munkájira emlékezvén, 's azt az áldást adtam a' fiamnak, hogy vajha őtet is ennek az isteni embernek lelke szállja-meg, hogy ő is mindenek felett szeresse a' Virtust és a' Hazát, 's hogy ő ne légyen soha kénytelen eggy átkozott bitangló előtt szaladni, 's nyereségnek nézni a' halált, mint az a' nagy Utikai öngyilkos.

Láttad e már Daykának verseit? láttad e annak életében Nevedet? Én, édes barátom, azoknak szeretetekkel, a' kiket tiszteletemre érdemeseknek tartok, paradírozni szoktam. Annyin vannak, a' kik érzik hogy őket gyűlölöm, legalább nem szenvedhetem: illő hogy megbizonyítsam, *miért* nem szenvedhetem. Nem tudok ollyan lenni mint a' Laodikéai Gyülekezet, 's azt hiszem, hogy a' ki nagyon szereti a' jókat, kénytelen nem szeretni a' nem jókat: 's a' ki ezeket nem nem-szereti, az amazokat nem nem-gyűlöli.

Dayka hozódván-elő itten, mit mondasz a' Neologismus' Apologiájára a' Dayka' életében? — Sokat mondtam ott: de el nem mondtam mind a' mit lehet 's kell, mert zsibonganak a' dongók; féltem, hogy azt is soknak fogja kiáltozni némelly Olvasó. Lesz hely nem sokára másutt, a' hol a' többit elmondhatom, 's el fogom.

Most Gyászlevelek helyett, mellyeket szükségeseknek, illőknek tartok ugyan, de nem tetszett követnem, az Anyám halálát jelentő íráskát nyomtattatok. Nem sokára elkészül vele a' Nyomtató, 's Te is fogod venni. Eggy árkusnyi írás. Ott is igyekeztem némelly jónak magvát elhinteni.

Spáhné felől, a' szép Spáhné felől, Tóth Fer. Pápai Theol. Prof. Sógora azt írja, hogy egésséges, 's barátságosan vette köszöntésemet. Nehezteltem a' Theologus ellen, hogy csak ezt írja felőle,

mert én, mind a' mellett, hogy superstitiosus hűséggel szeretem feleségemet, 's házasságomnak kilenczedik esztendejében is elmondhatom, a' mit az Angolok idvezítetett Károlyok monda a' hóhérpadon, nagyon szeretem a' szép és jó asszonyokat; Spáhnét pedig ezeknek számokba számlálom. Egyéberánt nekem a' Theologus Theologusságához semmi közöm, személyét becsülöm. Eggy barátom küldeté-meg neki általam a' maga által készített Agendáját, 's Tóth Fer. Úr erre felel. Nem vala megelégedve az Agendával, noha felőle tisztelettel szóll, 's megvallja, hogy az Iró érezteti, hogy tud a' materiához. *(novo* verbo hungarico, sed *necessario* anyaghoz, melly mindazáltal *ide* nem illik, mert itt a' matéria *tárgy.)* — Ezen válasz alkalmat nyújta nékem, elébe holmi kérdéseket tenni, de a' mellyeket Neked itt el nem mondhatok. Szeretném látni, mikor levelem hozzá elérkezik, mit mond reá, 's nem szalad e vele a' Debreczenben gyűlölt, de általam nem gyűlölt Mártonhoz. — Élj szerencsésen, igen kedves barátom. A' Tek. Asszonyt szívesen tiszteljük, gyermekeidet csókoljuk, 's azokkal eggyütt magadat a' tiszteletnek 's szeretetnek minden érzéseivel.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

2451.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos 3a Juny 1813.

Kedves Barátom!

Épen most érkezének meg utolsó Máji a' én körömbe eső kevés Elő-fizetők Nyomtatványi Helmetzy Ur betses levelével eggyütt, a' ki különösen is meg keresett engem a' Báróczy Munkájira szerzendő elő fizetés végett, meljről ugyan addig is gondoskodtam, de félen [!] heljen lévén mások által kell eszközölnöm, és a' miatt szinte el is késtem a' jelentésbe praefigált terminustól.

Nem kevésbé figyelmetes voltam T. Kis Superintendens Ur jelentésire is, a' hová mintegy 11 elő-fizetés el is ment immár.

A' mint irtam Enyeden Prof. Baritz János, a' ki most Lectora a' Nat. Hist. Rendes Professornak, önként vállalkozott Collectorrá Báróczy munkájára; azért jelentem ezt, hogy mászszor expresse is ki kell nevezni mert Enyed nevezetes helj, tőllem pedig szinte 6 mértföldre esik.

Szászvároson az én Biztosom az ott lévő Gymnasium Rectora Kerekes Ábel; ő vészi ki a' Póstáról is Leveleim, a' Kultsár ujságát is együtt hozattyuk.

Igen szép hajlandóságu ifjju ember — criticus inkább mint auctor. A' te Minnidet olvasván, az elragadtatásig szerette: néked olj nagy tisztelőd, hogy minden tőled jövő levelet maga személjesen hoz ki hozzám, én előbb magamba szoktam minden levelet végig megolvasni, és azután adom által másnak, vagy közlök a' mi közleni való, belőlle; ezt ő fáradságának nagy jutalmául vészi tőlem.

Megérkezvén az emlitett nyomtatványok, és ki osztatván az elő-fizetőknek, azok közt 3 Szászvárosi Deákotska volt, és mindjárt neveiket vizsgálták a' ki jött Lajstromba, de nem találván ott, megszomorodtak. Képzelheted az iljen ifju emberkéket, mennyit tsinálnak abból ha neveiket ki nyomtatva láttyák.

Még nem tudom meg határozni a' Praenumeratio számát Báróczyra: tsak azt a' jegyzést tészem reá, annyival is inkább, mint hogy az nagyobb csomóból fog állani, hogy annak idejébe valami más uton jőjjön — ne Diligencen — legalább Kolosvárig, ha szinte késni fog is a' miatt, mivel alkalmatlan az elő-fizetőket a' Portóért eggyenként meg keresni.

Nem hagyom köszönet nélkül, hogy engem publice is baráttid közé számláltál Kézyvel eggyütt; de hát ő megérkezett é; sokat fog mondani tudni. Róla jut eszembe hogy a' trig[onometricai] táblámat Oberster Liptzky által közlöttem a' híres Pesti Mathematicussal Pasquich-al, de még semmi resultátumát nem láttam, külömben a' Mathematikusok méltán bánhatnak velem akarmint, mint Desertorjokkal.

Már neked is számot adok. Előre meg irtam volt, mit fogok a' télen dolgozni: alig végeztem el azt, az öreg Aranka szóllított vagy szóllott még némelj philos[ophiai] kérdésekkel, néki feleltem közelebbről.

Találjon levelem friss egésségbe, kívánja barátod

Sipos Pál mpr.

Az Agendám meg ment Pápára, épen Tóth Ferencz írja és feljebb említett Kerekesünk is tőle tudakozódik, mint hogy tőled semmit nem tudhatott meg az irójáról. Ugy láttszik Crisisséből a' Pápai Theologusnak, hogy szabadabb gondolkodást várt volna.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

2452.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 4-a Jun. 813.

Kedves Barátom!

Hibás lépésünk meg jobbítása minemüségit Barátink keblébe önteni enyhíti azon fáidalmot, melj a szivre omlik annak jól meg fontolásábul, hogy gyenge érzések jovallatinak heljt tudtunk adni. Ilj hibás lépés meg jobbításárul értesítelek Tégedet, és tudtodra adom, hogy én az arany sarkantyut már nem viselem, és előtted mondom: szánom, bánom cselekedetemet, és szégyenlem is. A napokba egy Nagy Ur értesitet árrul, hogy eő felsége nem jó nével vészi, hogy én ezen rend czimét viselem — miheljt eszt értettem, kész volt nállam a meg határozás is — és ezen nagy Urnak (a ki gyereki indulattal és abba való gyönyörködéssel viseli a Leopold Rendit) röviden eszt irám: «*Nékem ezen cseléljséget le tenni igen kicsiny dolog, és eszt hideg vérrel resignatioul nem venni hálá az Egeknek több Philosophiam van, mint a szív fénnyin kivül valo hiuságokat Bálvány gyanánt tisztelni.*» Errül Tégedet tudósítani nem csak gyönyörüségemre válik, hanem kötelességemmé is tészi azon Tiszteletem és szeretetem, meljel örökre vagyok

hív tisztelő Barátod
Cs.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczÿ* Ferencz Urnak. p. Debreczen — S. A. Ujhely — *Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2453.

Kazinczy József — Kazinczy Ferenczneknek.

Édes Bátyám Uram!

A héten Csötörtökön az az tegnap előtt Szántón levén, ott összve jöttem Petneházán lakos Szűts Fiscalis Urral, 's vele a' petneházi dolgainkról értekezvén, tölle ezeket tudom, hogy a' Földek mind az Tavasz, mind pedig az Őszi alá valók az Ideánk szerént

valami kevesen kivül ki vagynak adva, de azoknak számát könyv nélkül meg mondani nem tudta; az Erdőben lévő Kár meg van betsülve 110 ftra 's ezeknél fogva az Arendás élettye le van tartoztattva: azomban az Arendás Zsidó ismét kivitte a Tanátsot az Erdőbe és azt a kárt, a mi abban a 1-a Januarii a. c. téve van, külön betsültette 50 ftra; azért hogy a 1-a Januarii már ő nem volt birtokossa ama Jószágnak. Ezen környül álláshoz képest ezen Observatiót én igasságosnak ha részünkre károsnak is találván, Irásban adtam ki nevezett Fiscális Urnak, reménjlvén, hogy Bátyám Uram is meg fog abban nyugodni, hogy az vólt Arendatort mindjárt hivattatassa magához, és a 110 ftból relaxálván az a 1-a Januarii tett Kárért betsült 50 ftot, a 60 ftot, nem külömben az Épületek bonificatiojában obligált 50 ftokat in Summa 110 ftokat valuttában fizettessen le vele, 's az élettyét adassa ki. — Azon 10 Köből őszi Vetést a mit vissza adni köteles, a javát hagytam választattni. De mind ezek mellett is, édes Bátyám Uram, osszuk fel az Petneházi portiót is magunk között, és a menyire lehet minél elébb, de az idén inomisse, azután mind egyikünk tsinállya a mint tettzik. Erről méltóztasson gondolkozni, és a Maga gondolattyát vagy meg határozását velem közleni, de tempore, hogy én is tudhassam magamat mihez alkalmaztattni. Kívánok boldog Ünnepeket. Ángyom Asszont tisztelem s vagyok

A. Redmeczen 5. Junii 1813. hiv Testvére
Kazinczy Jósef mpr.

A B. Fischer peribe a Comparitio meg van téve, egyébb egy betü sints se jó, se rosz.

Azon 10 Köből őszi Vetésnek az le arattatásáról, bé hordattatásáról és ki tsépeltetéséről ne sajnállyon Bátyám Uram rendelést tenni, én kintelen vagyok ismét a processusomba officiose menni, és oda tovább múlatni.

Minthogy a mint hallom Bátyám Uram a Gazdám réttyét magáénak tarttya, azomban én is mint a 83 Nrusút, ennél fogva hogy az kedvetlenséget el távoztatthassuk, kérem Bátyám Uramat, ne sajnállya a Mappát ma délre be küdeni, és dél után a Molnárral magam ki megyek —

Kivül:[1]

Monsieur
Monsieur François de Kazinczy
à Széphalom.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

2454.

Z. Kiss Sámuel — Kazinczynak.

Sárpatak Jun. 6kán 1813.

Érdemes és tisztelt Barátom!

Tetszik szép lelkednek a' szeretet nyelvén szóllani velem, 's kegyességed el akarja rontani a' több esztendei érdemek közé, 's a' polgári-társaságban vont rekeszeket. Ujabb bizonysága ez nemességednek. Az illy megtiszteltetés mindenkor betses, ha szinte úgy nézem is azt, mint ösztönt jóvá hagyásod megérdemelhetésére. Nagyon köszönöm ily nemes czélra nyomó buzdításodat: töröködöm betses szóllításod megérdemlésére.

Báróczi Sándor személlyes esmeretségébe tsak Bécsben 1808ban léphettem, 's mint égy esztendeig lehete szerentsém a' tapasztalás 's böltsesség szavait le-lesegetni ajjakiról — Az Atyám is, ki Báróczit már a' Nagy Enyedi kolégyomban mint tanúlót esmerte, ajánlotta fel-keresését. — Gyermekségéről tsak annyit tudok, hogy mint Fő Nemes Gyermekének, jó nevelése volt; megvettetett a' fundamentom mind a Tudományokra, mind a' jó Erköltsökre nézve. A' tsinosságban mustrája volt a' kolégyombeli Társaságnak, de onnét, minek előtte felsőbb Tudományokat végzett volna, ifionta ki-lépett. Mellyik esztendőben? Az Atyám nem emlékezik réá tisztán. Úgy tudom, hogy erről a' Néhai Férjfiunak jegyzése maradt. Első tiszteletemkor azzal a' kegyességgel fogadott, melly tulajdona a' valóságos nagyoknak: nem reménylett oly le-ereszkedése egészen elboritott. Maga előzött-meg gyakrabbi látogathatása ki-kérésében. Mit érzettem ezen kegyességén, jó rendén képzelheted Nemes szivü Barátom: öleltem a' szerentsés nyilást. — Mikor magánosan volt, a' Seneca Philosophiai munkája olvasásában találtam, melyből sok jegyzései maradtak. Alkalmatlan

[1] A levél zárlatán letört fekete pecsét.

időben lett odamenetelemet emlitvén, rendszerént igy felelt: «*A' napnak minden részében igy találna Édes Földim — mentől kevesebbek hátralevő Óráim, annál több hasznot akarok belőllek venni.*» Báróczi az Epicurus ἡδονή-jét követte; de ifiabb korában, úgy tetszik beszédjéből, az Aristipp követője volt: nem rosz, az az a' tudatlanok értelmében emlittem én itt Epicurust. A' szép Nemet kedvelte, szerette; de ezt az érzést kebleinkbe a' természet oltotta 's mikor a' virtusból tisztitatott, alig lehet valami kellemetesebb. — Áspásiának meghodolni nem vált szégyenére a' Nagy Görögöknek; sőt azoknak az Órátoroknak, Philosophusoknak, 's Status kormányozóinak-is, kik valaha Laisnak tömjényeztek, nem volt talán okuk az elpirulásra. — A' rendes árnyékozás nem rutíthattya a' képet, valamint az erőltetett fény nem neveli szépségét. — Az Alchimiára sok idejét 's költségét forditotta, 's ezen titkos mesterség sok hitvány embernek módot nyújtott meg-tsalására. Ugy hiszem tudva van előtted Érdemes Barátom, égy kopott köntösü embernek olyan időben lett hozzá menetele, midőn több esmerőssei valának nálla. A' jelen lévők az Idegent úgy sugák a' jámbor öreg fülébe, mint Alchimicust, 's el is volt találva. Az Idegen, kit más Napra magához rendelt, elmenvén édesen nevettek a' Láváteri ki-nézésen — «*jól el volt találva,* felelé Báróczi, *tsak égy kisség vastagyon*» — Midőn ezen titkos mesterségben való igyekezetét először hallám elmosolyodtam: de a' Bavariai királyi T. Akademiának egygyik Tagja Ritter a' *Siderismus* név alatt irt munkájában valamennyiben menti Báróczit. Öregségében is igen *tsinos* és kényes volt. A' kik könyvét, vagy irását kérték-ki olvasni, megkérdeztettek ha dohányoznak é? 's ki kérte hogy tsak szivó tobákkal se értessék könyvét: a' viszsza vitelkor megvisgálta azokot, 's a' ki igéretét megszegte nem igen nyert többé könyvet, vagy irást tőlle. — Meg állapodott idejében hogy gondolkozott az Halálról, alkalmasint kifejezi azon verse melly igy kezdődik: «*Barátim! ha égyszer az Én órám el-jön*» ez a' *Besenyei György Társasága* Neve alatt lépett a' közönség eleibe. Mikor esmerni szerentsém leve, elkészitette volt magát a' nagy útra, a vallás biztatásait öszve szedegette volt. Előttem is olvasta a' *Hugo Blair* Egyházi beszédeit, mellyeket nagyon kedvellett. Be neveltnek kell lenni annak a' ki Bölts tud lenni a' metaphisicai szőrszál hasogatásokban való eltévelyedés, 's a' Superstitio megalatsonittása nélkül! — Még Voltairenek sints gyalázattyára a' Jószágán öszve-omlott Templom fel-épittése, 's úgy tetszik, hogy az határ szél felé megfogván az homályos által költö-

zésen való támaszt, megbékellett azokkal, kik ifiabbkori irásában megbotránkozhattak. — Szive nemességéről sokat szólhatnak. — Báróczi háládatos is volt, réá emlékezett arra az helyre hól nagyságának fundamentomát vetette — Könyveit a' N. Enyedi Kolégyom' Bibliothecajának rendelte, a' nemesebb gondolatu ifiak hasznokra, 's buzditásokra. — Erdélyt erőssen vágyott még égyszer meglátni, 's talám itt is halni-meg, el-váló bútsúm, mint az Helvétát a' pásztori tárogató hangja, észre vehetőleg ejtette az haza vágyás betegségébe; pedig már elhunyt volt itt való leg kedvesebje, a' Tudós Ezredes Kapitány Bartsai Ábrahám. 1809ben vitetett az örökké valóságba — Nyugodjanak áldott hamvai!

Csudálom Debreczen tájékának a' Nemzeti Tudósokhoz való igazságtalanságát. De a' melly környék Csokonaitól megtagadhatott égy Oszlop fel állittására való hellyetskét, mely a' tájéknak ditséretére vált volna, attól mit várhattak többet a' Báróczi Baráttyai is. Meg nem foghatom hová czélozzon beszédjek — Mi lehet oka hogy éppen az a' környék martzangolja inkább az érdemnek oly tsekély kűlső jutalmát? Hogy szólhat Magyar, Bárocziról-is ily háládatlanúl? Ha réá is zúgnak a' Profanusok az unalmas *hogy*ak ritkittásáért 's a' szebb constructiok bővitéséért, ki azt tsak észre vétetlenűl lopá nyelvünk közé; Te is nyelvünk édes köszörülője! készen tarthattad magad az alkalmatlan zugásokra. — Semmi! hagy zugjanak ők. Ugy hiszem Én, hogy mind az ő, mind a' Te fáradozásaid jutalmát később idő fogja, áldások között fogja, sirotokra rakni: úgy nézem Én főként a' Te mérész fáradozásodat, mint égy jövendőre néző Atyáét: Szépited a' kertet, 's a hijánosságokat ollyan magokkal hinted-bé, melynek Te tsak tsiráit láthatod, — a' virágzás és termés a' maradéké lesz. — De az Idiota nem tud igy gondolkozni. — Kelj-ki hát Érdemes Barátom még égyszer, 's meg hartzolván velek, bátoritsd követésedre.

Vásárhelytől $1^1/_2$ Óra távolságra vagyok most, ezért Autographia Gyűjteményed Öregbitésére ez úttal nem szolgálhatok, csak MVásárhellyi Prof. Antal Jánoséval: Ez dolgozott a' Magyar Historiára, ebben és az ehez tartozó Tudományokban lévén Professor — reménylem vágyásodnak nem sokára eleget tészek ebben a' részben.

Sajnálom hogy ólly későre juthatnak kezedhez Gratziáim; de talám eddig megérkeztek. Melléjek zárt Levelemben, vélekedésedet kértem egy kiadandó Litteraria Historiáról: ha mostani öszve tsoportozott bajaid annyi időt engednek, bátor vagyok kérni Érdemes Bará-

tom, arról való gondolatod közlésére-is, valamint azon Munkáidnak-is feljegyzésére, melyeket eddig elé irtál — és a' mik még elvégezést várnak. —

Élj Édes Barátom a' Te Nemes Házadnak és barátaidnak, 's tartsd azoknak száma között igaz tisztelődet

Kiss Sámuel-t

U. I. Buczi N. Szebenben (Hermanstadt:) Professor a' Romai ékesen szollásban — Bécsben lett elválásunktól fogva nem találkoztúnk — A' Kurir Iró Szó-faragót éppen nem tudtuk ki légyen — Köszönem rolla való tudósításodat. — A' Postát most-is tsak Vásárhelyt kerestetem. —

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2455.

Kazinczy — B. Vay Miklósnak.

Méltóságos Báró Generalis Úr,

nagy tiszteletű Uram!

Feleségem engemet május 30án ismét eggy fiu atyjává teve, kit harmadnapra Antoninus névre hagytam kereszteltetni. Méltóztassék a' Méltóságos Generalis ő eránta is azon kegyességgel viseltetni, mellyet szülei eránt minden alkalmatosságokban bizonyított. Két lyányzóm van és két fiam. Azt ohajtanám, hogy számok se meg ne fogyjon, sem többé ne szaporodjék. De semmit nem ohajtanék inkább, mint hogy én magam is, az ő megbecsülhetlen anyjok is, addig élhetnénk, a meddig nevelések életünket kívánja.

Ide zárom a' Somoshegyi pincze felől szólló tudósítást,[1] a' mint azt az úgy nevezett Vaterländische Blätterek kiadták. Ez magának Professor Rumi Urnak keze irása. Ő dolgozta a' tudósítást is. A' szerént a' mint levelében nékem már régebben irta, ez ott sokáig hevert, míg lenyomtattatott 's rövidebben nyomtattatott, mint irva volt.

Ide zárom Trattner Pesti könyvnyomtatónak jelentését is Bárótzink munkájinak kiadások eránt. Az ő nevében (Bárótzit értem, nem a' Trattnerét) szóllítom fel a' Mélt. Generalis baráti szivét,

[1] Nincs a másolat mellett semmi melléklet.

melly őtet annyira szerette, hogy nyomtatójának engedje azon szerencsét, hogy neve a' Praenumeránsok köztt megjelenhessen. Trattnernek igyekezete segélltetik ugyan mindenfelől, kivált Erdélyben, de mégis illő, hogy a' haza tisztelt férfiai a' Báróczy megtiszteltetése eránt ne mutassanak indolentiát. Képét régen felküldötte Trattner Bécsbe, hogy újra festettessék 's John által Báróczyhoz illően metszettessék. Én valami nagyot várok ezen szándékból 's szeretném, ha Báróczy az Elysiumban megtudná, mit tettem érte halála után.

Életének leírásához hozzá kellene már fognom, de még mindég várom az erre szükséges tudósításokat Erdélyből. Danczkay is megholt; megholt Bessenyei is, kit Báróczy, valamikor előhoztam neki, savanyú ábrázattal s elnémulva hallott neveztetni; megholt Barcsai is, ki felől utólsó vélelétemkor azt mondotta, hogy forrón szerette 's szereti. Úgy szólván maga marada a' Méltós. Generalis, a' ki nékem felőle holmit mondhatna, 's azért akarnám, hogy *írva* mondaná ezt nékem, mert én ezt a' nagybecsű levelet maradékim számára mint kincset fognám félre tenni. — Nem olly véggel kérem, Mélt. Generalis, hogy azt is elmondjam a' könyv előtt álló Biographiában, hanem hogy magam tudjam, — miként jutott Báróczy a' Theosophiára? igaz-e, vagy én tévedek meg, (mert nékem úgy tetszik hogy úgy beszéllé maga) hogy ő I. Ferencznek előlülése alatt, Pozsonyban, bocsáttatott a' világ meglátásához. — S kiknek képeik függtek előszobájában, mig még a' Gárdánál a' végső két szobában lakott? Az eggyik eggy parókás öregecske német volt, a' másik valamelly régi adeptus, fekete öltözetben. A' jó öreg nekem az utóbbikról azt beszéllé, hogy az megholt testét öszve hagyta aprítani, 's bizonyos lévbe tétette az aprított testet, hogy ismét életre jöhessen, 's életre jött volna, ha felesége az edényt hamarább nem nyitotta volna meg kevés órával, mint hagyva volt.

Ezen Biographiában én nem csak az ő literaturai érdemeit akarom fejtegetni, hogy tudniillik ő volt, a' ki a' Gróf Teleki Józsefek lourd stilusát a' franczia ízlésű könnyűség által félre tolá, 's a' stylisticai orthodoxia helyébe kényességet 's kellemet hoza be, hanem hazafiui érdemeit is: hogy ő Teleki Sámuellel, Pásztoryval, Ürményivel, Referend. Csereivel, öszvefüggésben volt, Széchenyi által arra hivattatott, hogy midőn a' praemium kiosztatott a' magyar nyelven írt psychologiáért, ő tartson beszédet. — Hogy munkám csonka ne légyen 's Báróczy a' maga fényében ragyoghasson, küldjön nékem a' Mélt. Generalis e végre írott jegyzéseket, ezt kérem alázatosan. Kul.

A Méltós. Generalisné kezeit alázatos tisztelettel csókolom 's magamat 's feleségemet 's gyermekeimet megbecsülhetetlen kegyességeikbe ajánlom 's maradok alázatos hív tisztelettel

A Méltós. Generálisnak alázatos szolgája
Széphalom, Jun. 7d. 1813. Kazinczy Ferencz.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

2456.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Oláh Andrásfalván Jun. 13dikán 1813.

Nagyérdemű Tekintetes Úr,
szívesen tisztelt Barátom.

Lehetetlennek 's megfoghatatlannak tetszik előttem, hogy Széphalomra illy rég' nem írtam. De, azt tevém-fel magamba, addig nem megyen a' Szeretettekhez levelem, míg az Erdélyi Muzéum felől tökélletesen bizonyosat nem írhatok. Ime itt küldök a' hirdetésből egy példányt. A' betűknek, a' papirosnak elintézésével, az oda megkivántató sok költség egybe-szerzésével igen sok idő elmúlt, 's még most is kelletvén némelly betűket Faikával suppleáltatnom, olly későre kellett az első füzet megjelenését halasztanom, a' mint a' hirdetés mutatja. - Reménylem mind a' betűkkel, mind a' papirossal meg fog elégedni az én. nem hogy elfelejtett, de mindenkor melegséggel szeretett Széphalmi barátom.

Az első füzet előtt Gubern. Consiliarius Gróf Bethlen Gergelynek mejjképe fog állani. Eléggé ismeretes hazafiusága, igazság szeretete *azt* fogja megpíritani, a' ki azt mondaná, hogy hizelkedésből tevém oda. Ezért neve alatt ez áll: Justum et tenacem propositi virum 's a t.

A' Tekintetes Úr darabjai közűl, a' Magyar Literatura történetei, a' Könyörgés, 's az Erdő fog állani az első füzetben, mert a' többiek a' mint látom, a' Poetai berekben megjelentek, 's a' mint a' Wiener Literatur Zeitungból láttam, «*a' Magyar Poézis négy nemei*» a' Magyar Régiségek második darabjában fog menni. Arra kérem a' Tekintetes Urat, hogy új darabokkal segíteni méltóztassék. Mint szeretném azokat kapni, mellyekre kértem. — Augusztus utolsó hetéig Andrásfalván vehetem levelét, azután Kolozsvártt.

Kolozsvár nekem sok tekintetben kedves leve. Ott valának Erdélyben leggyönyörűbb napjaim, ámbár Andrásfalva is juttatott sokakat. Kolozsvár, B. Wesselényi Miklóssal, a' Zsibói nagy Megholtnak, igen derék fijával fűzött összve. Óh, azok az esték, mellyeket vele és széplelkű, 's nekem hasonlóképen nagyon kedves Nevelőjével Pataky Mózsessel töltöttem! Wesselényi nagy ember lesz, nagyobb az ő *Nagy* Atyjánál. Társaságunk szorosbb körében vagyon ifju Báró Bánffy László, egy nemes indulatu, Nemzete elémenetelét velünk együtt ohajtó ifjú. Ez Hazai hisztóriánkban nagyon jártas, sok MSS-mokat irat, gyűjt. Arra buzditgattam, hogy, nagy hajlandósága lévén, magát mivelje Hisztoricusunknak. -- Miklós sokat hivott magával Széphalomra, 's ki ment volna örömestebb mint én, ha környülállásaim engednék.

A' Muzéum mellett egy Külföldi Játékszini Gyűjteményt szándékozom kiadni. Az első darabban Hugh Blairnek a' Szomorú Játékról szólló dissertatiója, mellyet barátom Prof. Hegedüs fog fordítani, megyen; a' Német theátrum történetei, általam és Egmont, kit, kérésemre Pataky már lefordított. Miklós a' Geschwistereket fordította. — A' másodikban Shakespeare élete, az Anglus theátrum történetei 's Macbeth fog megjelenni.

A' Töviseket, Virágokat 's az Emlékről való vélekedést a' mult Aprilisben kaptuk, M. Cserey Farkas által, ki Kolozsvártt jártában a' Tek. Urnak egy kis czéduláját is kezembe adta. A' töviseket, Virágokat Miklóssal együtt olvastuk-el, 's eszünkbe jutván Kocczantyusi, mikor a' Tolvajokat rosszúl játszották, kaczagva mondotta Miklós: Iszonyodom 's futok. Nekem ezek tetszenek leginkább: A nagy titok, Irói érdem, Fentebb stylus, Arbuscula, Az iskola törvényei, Purismus, A' legfőbb Leczke, A' Distichon feltalálása. — A' hozzája értő gyönyörködik a' többiekben is.

Dayka versei. Melly sokat tanulhatnak a' Dayka élete után álló dissertatióból a' mi vastag és makacs Publikumunknak azon tagjai, a' kik felemelkedni nem tudnak 's a' nyelvszépitéséhez nem értenek. — Daykának négy első darabjai igen szépek. De, honnét jő a' Rény? A' Poétai berekben gyönyörködve láttam Göthe darabjai szerencsés általtételét. A' kor örömeit kár volt megváltoztatni. A' boldog bolondoskodás sokkal elragadóbb! De, szeretem minden darabban a' tiszta nyelvet, mellyet magas Izlés formált.

Lajosom csókolja a' Tekintetes Urat. Kolozsvártt, a' sok gyermekek között nagyon sokat elevenedett, 's gyönyörüségemre néhány

Jónak tetszett. A' rajzolást is elkezdettem vele. Pünkösd előtt volt vasárnap communicált legelőszer. — A' Horvát Országi Bán G. Gyulai Ignácz a' Pünkösdöt Kolozsvártt töltötte. Igen kedves ember. Elvezettette magát velem a' Német theátrum megnézése végett, 's én a' Magyarénak most készülő roppant épületéhez is elvezettem. — Lotti, szives tisztelete mellett ezen öt képes levelecskét küldi Stammbuchjából, hogy rájok a' Tekintetes Úr, a' Széphalmi Grófné, kinek szent tiszteletü kézcsókomat, — 's a' három kicsiny kedvesek irjanak. Vagyok hív barátsággal és tisztelettel a' Tekintetes Ur

barátja
Döbrentei Gábor mpr.

Híradás.[1]

Hazai Literaturánkat gyarapítani kivánó néhány Méltóságok segitsége által, Kolozsvártt egy folyó Irás fog megindulni Erdélyi Muzéum név alatt, mellybe külömbféle Munkák felvétetnek, 's időszakaszként kiadattatnak. Ezeknek elsö füzete, nyomtatás alá már készen áll, 's arra elegendő költség lévén, megjelenése bizonyos. Hirül adatik ezennel az azt megszerzeni kivánóknak, hogy a' kijövendő füzeteket előfizetéssel megkaphatják, melly útat csak annak megtudhatása végett választottuk, hány vévő találkoznék, mert azoknak száma felett több nyomtatványt kibocsátani nem szándékozunk.

Tárgyai a' Muzéumnak ezek lésznek:

1. Hazai 's külföldi hires és érdemes Férjfiak Életleirása.
2. Nemzetek' karakterét 's azoknak földjeket ismértető rövid Utazások.
3. Hazánk' történeteit vagy nyelvünk' régibb állapotját világositható Megjegyzések.
4. A' Poézis' némelly nemeinek theoriája, 's Versek.
5. Az Olaszok, Francziák, Anglusok, Németek Literaturájának ismértetése.
6. Erkölcsi Elbeszéllések.
7. Magyar, és ollyan nem magyar Irásoknak, mellyek Hazánkat illetik, kritikai megitéltetése.
8. Nevelést tárgyazó gondolatok.

[1] Négy nyomtatott lapnyi toldalék.

9. Minden füzetnek végén Tudósító Levelek, mellyekben, Hazánkfijainak literaturai igyekezeteik felől hirek lesznek, vagy hasznos felfedezéseket 's külföldi jó Könyveket megismértetnek.

Minden füzetnek vagy minden másodiknak elején egy mejjkép fog állani, mellyet Nagy Sámuel Ur metsz rézre.

A' Német földeken még kelleténél-is több mindenféle tárgyu hónapos folyó-irások vagynak, 's Angliában ez előtt négy esztendővel csak egy esztendőre 150 folyó-irást számláltak. Nálunk egy sincs. Kezdődtek, hamar megszűntek. Nemzet! ez jó itten a' Hazafi' szivére, annak az energiának tüzét, melly téged mind eddig fenn tarta, ne hagyd kialunni, — lobbanjon-fel az, 's élesszen mindennek, a' mi csak feljebb való kimivelésünket munkálhatja, elésegitésére.

Minden fertály esztendőben egy, tizenkét árkusból álló füzet fog eleinte megjelenni csinos borítékkal, illyen papirosra, illyen betűkkel nyomtatva, mint ezen hiradás, 's árra 1 Rf. 45 xr. lészen. Az előfizetést négy füzetre vesszük-fel, de az árrát mindegyikért külön, úgy hogy mostan csak az elsőjét kell kifizetni, 's mikor azt veszik, a' másodikért ismét előre, 's igy a' többivel. A' négy füzetért jövő 7 Rf. tehát négy terminusban tészik-le tit. Előfizetőjink. A' kik azonban a' 7 Rforintokat most egyszerre letenni akarják, letehetik. Bizonyossá tészünk mindent, hogy pénze el nem vész.

Kéri a' Kiadó azon tit. Urakat, kiket itten tisztelettel és barátsággal megnevez, igyekezetét ne sajnálják számos Előfizetőknek egybegyűjtésével, elésegiteni.

Dézsen, Tiszt. Mihályi Mihály és T. Abacs János Ur.
Zilahon, Tek. Doktor Zoványi Ur.
Déván, Tiszt. Salamon István Pap.
Szászváros on, Tiszt. Borsos János Ur.
K. Fejérváratt, Tiszt. Zsombori Jozsef Ur, Vice Rector és a' Theologia Professora.
Toroczkó Sz. Györgyön, Tiszt. Brassoi W. Sámuel, Pap.
Tordán, Tiszt. Gyöngyösy János és T. Harkányi Miklós Ur.
Nagy Enyeden, Tek. Kis József Ur, a' Vármegye fő Jegyzője, és T. Benke Mihály Ur Professor.
M. Vásárhelytt, Mélt. Zágoni Aranka György Ur, Mélt. Cserey Miklós Ur, K. Táblai Assessorok, és Prof. Tompa János Ur.

Kézdi Vásárhelytt, Tiszt. Ferenczi János Ur, Ref. Esperest.
Sz. Udvarhelytt, T. Karácsoni Sámuel Prof.
Szebenben, Tiszt. Buczy Emil Professor, és Tisz. Keresztes István Pap.
Kolozsváratt, lehet előfizetni a' Kiadónál.

Az Előfizetés ideje tart Oktober' végéig. Kérettetnek ezen itt megnevezett tit. Urak az előfizetést akkor Kolozsvárra hozzám küldeni, az előfizetők' neveikkel együtt, mellyek ki lesznek nyomtattatva. A' nyomtatás azonnal elkezdődik, 's kiki a' maga nyomtatványát a' jövő esztendő első hónapjában kapni fogja.

A' ki tizre való előfizetést küld, egy nyomtatványt ingyen fog venni.

Kolozsváratt Junius 7kén 1813.

Döbrentei Gábor
a' Muzéum' Kiadója.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2457.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Jún. 16. 1813.

Kedves barátom,

Csak két szót, mert az alkalmatosság nem múlathat, melly ezt viszi. —

Megszabadúlván Máj. 14d. osztályunknak únalmas munkájától, elővevém Sallustomat, 's látni akartam, jobban meg leszek e elégedve fordításommal mint addig soha nem valék. Alig olvastam eggy két ívet, 's papiroshoz nyúltam, hogy újra dolgozzam. Máj. 30dikán épen Cátónak Caesárral harczoló beszédén dolgozám, midőn íróasztalom mellett ledőlt feleségem letevé kezéből a' könyvet, Goldsmittnak Kosegarten által Angolból fordított *Római Történeteit*, 's általméne a' szomszéd szobába, 's ott eggy óránál kurtább idő alatt eggy fiat szüle, kit a' Kalvin Papja, Prof. Vályi-Nagy Ferencz Jún. elsőjén Antonínus Sophron Ferencz nevek alatt emberből keresztyénné csinált. Barátom, ki a' Rényt és Hazát úgy szereted mint Cátó szerette, add a' gyermeknek azt az áldást, hogy őtet is szállja-meg a' Cátó lelke a' Te erőddel és kellemeiddel! és azt, hogy ez ne légyen soha azon kénytelenségben, hogy a' bitanglók

előtt futván, nyereségnek nézze a' halált. — Én ugyan ezt az áldást adtam neki. —

A' bátyád Szabolcsban öszve vágá a' kaszáját Consiliárius Bek Pállal, ki adattatni akara mindent a' Gyűlésen. «Nem csudálom, úgymonda a' Gróf, hogy Consil. Úr a' mi Constitutiónkat nem tartja méltónak védelmezni, mellyet a' *mi* Eleink vérontással szerzettek, holott a' maga Armálisán még nem száraz a' porozó.» — Megengeded hogy kimondjam: óhajtottam volna hogy a' Pips testvére ignorálja eredetének *régiségét* 's ne vetette volna eggy homo novusnak szemére, hogy ő nem Hidalgo.

Hallád e valaha hírét eggy I g a z nevű Kalv. Predikátornak? — Ez eggy predikátziót tarta Jósef alatt ezen textusról: Elesett az igazság az úczákon 's nem volt senki, a' ki azt felállítsa. — Az exordium után nagyon kezdé magasztalni a' maga Makabéusait, hogy azok voltak ám a' legények. Azután neki méne ama halhatatlan Gustavus Adolphus*chra* is, kinek megadta a' mivel neki tartozott. De most ezt mondá: «De hogy legközelébb magunkról is el ne feledkezzem, illyen vala Hunyadi Mátyás, illyen Bocskay István, illyen Bethlen Gábor, a' Rákócziak, Tököli, Nádasdi, Zrínyi, Frangepán.» — Jósefnek befúvák a' sekrestyések, 's a' Predikátor tömlöczre kárhoztattatott. A' midőn Jósef 1790. megholt, Szabolcs az embert elereszté. Leopold parancsolt, hogy a' Helytartó Tanács vindicálja az actust, 's az elakadt. Szerencsére Igaz is megholt, 's Leopold azon időben jónak látta azt elnézni.

Élj szerencsésen, tisztelt barátom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2458.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

1813. jún. 17.[1]

Tisztelendő Úr, igen kedves barátom,

A' húgomhoz írt levelemből megérti az Ur azt az újságot, mellyet az Urnak is megírtam volna, ha külön írtam volna 's nem eggy Cópertában. Nem csuda, ha ma rövid a' levelem. Végyen részt az Úr ebben is mint mindenben a' mi engem illet.

[1] A kelet idegen kéz jegyzése. —

Kérem az Urat, méltóztassék meghagyni Bodának a' Frater Antal Ur gulyásának, hogy ha Jósef Öcsém nem sokára felhajtatja a' maga marháit. csapja közzé azt a' *kis bikát*, mellyet én neki utolsó Semlyénben létemkor ki mutattam, 's magyarázza-meg a' felhajtóknak, hogy az az enyém és azt bikának akarom nevelni. —

Egyszersmind járjon végére Nyíri Ferencz, hogy nincsen e a' Klári húgom marháji közt az a' *két tinóm*, a' mellyet Decemberben Bújba hajtottak, hogy onnan mingyárt ide hajtsanak, de a' melly a' nagy hó miatt meg nem eshetett. 'S ha (a' mint reménylem) az ismét Semlyénben van, válassza ki onnan Nyíri a' *tarka tehenemmel* eggyütt, 's Jósef Öcsémnek a' hajtóji ezen négy darabot (tudnillik a' kis bikát, a' tarka tehenet, és a' két tinómat) hajtsák-fel.

Ez úttal megtudhatná az Ur Bodától azt is, hogy kezc alatt levő marhájim hány darabból állanak, mennyire szaporodtak, 's nem hullott e el belőlök valami. Öcsém Frater Antal Úr, meg fogja engedni, hogy megszámítassanak újra, 's Falusi Urat kérem, tégyen eggy új Consignatiót felőle, hogy hány öreg tehén, hány bika, hány tinó, üsző, veres borjú van közttök. — 'S ezen Consignatiót méltóztassék nekem postán megküldeni, 's megírni, van e ára a' szarvas marhának.

Itt semmi hír. Abauj Ő Fels. kivánságára nem adott sem adományt sem katonát, mert a' törvény ellenzi. Zemplény ada, per libera oblata. Sok esőnk vala Máj. végén. Sok szőlő vesszőnk veszeki 's bor kevés lesz mindenütt. — Öcsém Frater Antal Úrnak azt izenem, hogy a' kis Öcsémet gyakorta látom; láttam tegnap is Patakról hozván Prof. Nagy Urat, 's elő találván őtet Dokus Úrral, ki Mádra ment. Jobb helytt az Öcsém nem lehet, 's ott szeretik. — Az Ifjú Asszonyt 's a' Nagy Urat, Nagy Asszonyt tisztelem 's maradok szives barátsággal.

A' két ákácz meg fogamzott, a' Nagy Urtól 1811ben hozott rózsám él és bimbózik. Sok gyöngyvirágom kiveszett.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2459.

Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak.

Kedves Grófom,

Philos. Doctor Rumi Károly György Úr, Professor a' Sopronyi Evang. Iskolában, nékem legszorosbb barátim között áll. Ő Cs. K. Magassága a' Nádor-Ispán elfogadta tiszteletét, hogy azon munkája, mellyet most szándékozik kiereszteni Monumenta Hungarica nativo sermone scripta nevezet alatt, Ő Cs. K. Magasságának ajánltathassék. Pártfogása alatt lévén tehát első Magistratusunknak illő hogy minden jobb fejek elő segélljék igyekezetét. Erre kérlek kedves barátom, Tégedet is. — Péczelre azért megyen, hogy a' mit czéljára valónak lel kincseid között, kiírhassa. Nyissd-meg néki gazdag kincseidet, 's engedd-meg hogy leírhassa, a' mire szüksége van. Jó és igaz lelkű embert lelsz benne, 's nem csak nagy tudományú, hanem a' mi azzal nem mindég jár együtt, megtisztúlt fejű embert is, és ollyat, a' ki a' Hazát és a' Nemzetet 's ennek nyelvét szereti. A' külföld ezt a' barátomat ismeri 's becsüli. Te és én azért is szerethetjük, mert Hazánkra 's Nemzetünkre fényt hozott, 's felei közlt ott áll, a' hol a' nagy Prónay állott 's Superint. Kis áll. Ismertessd-meg őtet a' Nagy-Atyád érdemeivel, 's láttassd verseit. — Élj szerencsésen, tiszteletre 's szeretetre olly igen méltó barát, 's ajánlj kegyességeibe szép és jó Nettynknek, kit én nyolczvan esztendős korában is úgy fognék nézhetni, mint 1790. csudáltam. Jún 18d. 1813.

Kazinczy Ferencz mpr.[1]

Kivül:

à Monsieur Monsieur le Comte Paul de Ráday, Chambellan Imperial Royal — à *Péczel.*

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

[1] V. ö. a 2446. számu levéllel.

2460.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 18. Jun. 1813.

Theurester Freund,

Also Sie sind auch einer derjenigen, die in die mir unheilige Mysterien der Theosophie eingeweiht, die unehrwürdig «ehrwürdigen» Namen eines Adepten oder eines Magus und Cacomagus tragen! Das müssen Sie wohl seyn, da Ihr letzter Brief datirt *Oedenburg am 18.*[1] *Jun.* mir den *18. Jun.* in die Hände kommt. Ich konnte mich nicht überreden, der Fabel Glauben bey zu messen: nun aber sehe ich ein, dass an der Sache, trotz meines unerschütterlichen Unglaubens, etwas seyn müsse. O lehren Sie mich die Kunst in 12 Stunden Briefe von Oedenburg zu erhalten auch; ich bin fertig und bereit captivare intellectum in obsequium fidei, welches ein verdienstliches Werk seyn soll. Jetzt würde ich diesen spiritus familiaris alsogleich nach Paris expediren, wo auf mich, laut eines avis de l'administration générale des postes aux Lettres datirt *Paris den* 28. May, ein Brief, qui n'a point eu son cours, faute d'affranchissement, wartet. — Ich kann mir nicht vorstellen, wer dorther an Msr Fr. de K. mit allen seinen Titulaturen (die nichts heissen) schreiben kann. Vielleicht ist aber mein Kézy dort. Und dann würde ich darüber, dass der Brief faute d'affranchissement seinen Weg nicht laufen konnte, mich noch mehr ärgern. —

Bischof Barkóczy in Erlau, nachheriger Primas, sollte einem Magus oder wie die Herren heissen mögen, auch in die Klauen fallen. Wenigstens hoffte es der schlaue Wicht von einem alten Offizier, der ihm die Fallstricke warf, weil er dort für seinen Beutel eine reiche Beute erwartete. Da der Bischof nicht nachgab, so fragte ihn der verteufelte, ob der Bischof mit jemand, dessen Handschrift ihm bekannt ist, in Rom in Verbindung stehe; er sollte gleich an ihn schreiben was immer dem Bischof gefallen wird; aber ihn beschwören, dass er in dem Augenblick, da der Brief ihm zu Händen kommen wird, wäre es auch in dem tiefsten Schlaf, wenigstens so viel, dass er den Brief erhalten, antworten soll. Dieses geschah. Der

[1] Ehhez Rumy K. Gy. ezt jegyezte: (Schreibfehler statt den 8. Jun.)

Brief war versiegelt, in eine Schachtel des Magus gesetzt, mit Spagat umwunden, dieser Spagat mit dem Petschaft des Bischofs gesiegelt, und die Schatull so vor das Fenster des Zimmers in welchem der Bischof schlief hinausgestellt. — In der Frühe öffnete man die Schatull, an der der Siegel unversehrt blieb, und Wunder über Wunder! ein Brief vom Cardinal . . . war in der Schatull.

Er bezeugte die Ankunft des bischöflichen Schreibens, stiess sich aber über den sonderbaren Irrthum des Bischofs, weil das Datum des Briefes und das Datum der Erhaltung das nehmliche war. — Der Bischof blieb aber unbekehrt. — Nein, so hart ungläubig wäre ich nicht, und ich würde meinen intellectus sehr gerne gefangen nehmen, in obsequium impatientiae und auch parsimoniae bey diesen theuren Zeiten. Denn der spiritus familiaris nimmt doch kein Postgeld, hoffe ich.

Die fata Tarczaliensia erhalten Sie im Jul. gewiss. Ich bin schon in dem 3ten, das ist letzten, Buch. Das Werk ist äusserst interessant, und wird sehr viele Käufer anlocken, wird den übrigen Bänden sehr viele Pränumeranten verschaffen. Der Tarczali Notarius Uram (mein Gott, welch' ein ungeachtetes Ding ist ein Tarczali Notarius) paradirt so gar mit dem Umstand, dass er ein nemesember ist, und titulirt sich also in ein paar Örtern Nemzetes és vitézlő, welches zu jenen Zeiten (wie das generosus und perillustris) sehr viel war. Die kleine Eitelkeit möchte ich ihm vergeben. Ich kenne niemand, der diese mehr lächerliche als schädliche Thorheit nicht wenigstens in den Augenblicken, wo das bessere Ich einschlummert, die seinige nennen kann. Aber wenn er durch seine perissologie, die in *keiner* mir bekannten Sprache ihresgleichen hat, paradirt, dann verlässt mich alle christliche Geduld. Meine Qual brachte mich aus meiner epictetischen Verstummung, und ich erlaubte mir diesetwegen in einer Anmerkung einen Schrey. — Sie werden auch andere (z. B. geographische) Anmerkungen finden, die mir nöthig schienen, weil Menschen, die um Tokaj nicht gereist sind, sich nicht orientiren könnten (wer besitzt von unsern Landleuten Charten auch nur von Ungarn?), und also im Blinden herumtappen müssten. — In ein paar Örtern brachte mich auch mein reinerer Glaube und meine Schlauheit zur Sprache. Der Tarczali Notarius ist verdammt anticatholisch. Wenn wir das Werk der Censur so unterbreiten, wie Babocsay es hinterliess, so ist es sehr zu besorgen, dass man es entweder unterdrücken oder castriren

wird. Vielleicht wird Cerberus durch diese ihm ulyssisch hingeworfene offa gebändigt.

Ihre Klage wider Pápays Schweigen ist auch meine Klage. In einem Schreiben an ihn legte ich ein Blatt für Prof. Tóth Ferencz ein. Tóth erhielt es, und antwortete mir, Pápay nicht. Kisfaludi, Téti-Takács u. er gehören zur pannonischen (túl a' Dunai) clique, welche die Révaianer nicht leidet, weil Révai und Horvát István, und dann in Kisfal. u. Pápay's Recensionen und dem Epigramm an den Tövisek etc. ich, ihnen nicht sehr angenehme Wahrheiten sagten. Pápay ward endlich mit Horvát ausgesöhnt, sed non falde (valde), — die Geschichte später — sed manet alta mente repostum. — Pápay mag mir zürnen wie er will, ihn, und ihn allein, habe ich aus dieser clique in hohen Ehren; es ist ein edler, Wahrheit und Vaterland liebender Mann, und ich will ihn ehren, lieben, sehr lieben, und wenn er auf mich kigyót, békát kiált is. Kazinczy mag er hassen, wie es ihm beliebt: er hat das, was dem Kazinczy heilig ist, für heilig, und mir ist das genug.

O sancta simplicitas! rufe ich über die leeren Köpfe, die über ihre lateinische Rede den Kopf schüttelten. Die leeren Schedel werden sich nicht immer schütteln.

Ich erinnere mich, dass ich Ihnen über Ihre Frage wegen den Stereotypen in Ungarn nichts schrieb. Ich habe gar keine Nachrichten. Sagen Sie aber dem, der Sie fragt, dass Falka sehr schöne Lettern nach dem allerneuesten Geschmack gestochen hat (videatur opus Milleri de Brasso in fol. Budae typis Univers. Pest. sub titulo *Museum* etc. impressum latine et hung. cum sciagraphia Palatii Musei) und dass Falka ein Siebenbürger ist. Junker (ein Pressburger) ist der erste Schriftstecher in Plattenarbeiten (des österr. Kaiserstaates;) Berken und Karacs sind auch vorzügliche Schriftstecher, und diese 3 sind Ungarn.

Gestern war Frohnleichnamsfest. Ich nahm meine zwey Töchter, die catholisch erzogen werden müssen, und weil sie es müssen, es auch werden, nach Ujhely, damit sie die Ceremonie und eine so starke Masse Volk sehen und gesehen werden sollen. (Das letzte war wohl mein erster Grund. Ich will nicht gerne verkannt seyn, möchte nicht gerne in den Verdacht kommen, dass ich die catholische Kirche von zwey Seelen zu berauben mich anschicke, und will bey ihrer Erziehung desto freyere Hände gewinnen.) Wir giengen in die Kirche, der heil. Messe beyzuwohnen. Als wir heraus-

gingen (meine Frau blieb zu Hause), nahm ich meine Tochter auf den Arm, die andere nahm unsere Gesellschafterin, die Tochter eines ref. Predigers, auf den Arm, und so retteten wir sie vor Unheil. Eine Strecke begleitete ich die Procession, und hielt die zwey Kinder an den Händchen. Sie wurden müde und so retirirte ich mich zum Comitatshaus, wo in der Einfahrt ein Altar und eine Kanzel bereit stand. Consiliaire Pethő, einst mein College bey dem Schuldienst, unterhielt mich u. ich ihn, und endlich kam die Menge. Abt Kovács hielt eine Rede, in der er Ihren Patron, Th. Fr. *namentlich* nannte, und seine Sache wider die Aug. und Helv. conf. szomszédjaink (nicht felebarátink) verfocht. Ich blieb ruhig und vertieft in *meine* Betrachtungen, und lauschte nach nichts als seine Rednertalente, die er leider ganz und gar nicht besitzt. Sogar der heil. Malachias musste die Lehre der transsubst. beweisen und er bewies es. Ich liess das gut seyn.

Ein deutscher Officier prügelte einen nemes-ember, der in einer guba mit seinem Wagen ihm begegnete u. nicht ausweichen wollte, derb ab. Der Edelmann klagte ihn an. Er lief zum Vice-Gespann, protestirte, dass er hier zu Land fremd ist etc. Sed Domine Colonelle, *nobilem!* — «Ergo est *nobilis?*» Man bejahte es ihm. — «Nobilis, nobilis! sed non falde,» sagte der Officier mit einer deutschen pronunziation.

Sie müssen weiter lachen, über einen äusserst rohen, aber characteristischen Vorfall. Vice Gespann SzentMiklósy in Gömör hatte einen Streit mit einem Obersten, der dort in Quartier lag. Der Oberste sah seinen Fehler ein, und wollte den Vice Gespann gut machen. Es ging nicht; er wich dem Obersten stets mit beleidigender Kälte aus. Man rieth dem gutmüthigen Obersten, dass er bey einem Gastmahl und Tanz

Sehen Sie die Couvert.[1]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

[1] Hiányzik.

2461.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Jún. 23d. 1813.

Kedves barátom,

Tegnap estve vevém Jún. 15dikén írt leveledet. Berzsenyinknek verseit olly nyugtalanúl várom, hogy az éjjel már álmomban láttam is a' nagy kívánság miatt. Felébredvén bosszankodtam, hogy a' képzelet' csalóka játéka olly hamar elreppen tőlem, hogy alig tarthattam meg csak emlékezetét is. Ha elérkeznek, elrészegítem magamat a' régen várt gyönyörben. 'S nem kevésbb örömnek fogom venni a' Virág' szép leányát is, druszáját az én leányomnak. Attól sokat várok. Bár sorba venné Horátznak Epistolájit, 's eggyről eggyig lefordítaná. Virágnak tulajdon

Stílje

vagyon — nem Styluszt értek, hanem a' mit a' Festők' iskolájában értenek e' szó alatt — 's én az őáltala fordított Horátzi darabokban inkább lesem magát, mint Horátzot. — De sorban elébb leveled' czikkelyeit, hogy valami el ne maradjon.

Nagyon örvendek Nemzetünknek, Trattnerünknek 's Néked édes barátom, és magamnak, hogy Báróczi elég Előfizetést kapott, 's a' munka már nyomtattatik. Biographiája Júliusban kezetekhez fog érkezni. Írod, hogy a' Vignettek készűlnek: de nem írsz semmit a' kép' rajzolója 's metszője felől. Kininger rajzolta e? John metszi e? Kérlek, tudattassd ezt velem.

A' feleségem' testvér bátyjának felesége épen nálunk vala midőn leveled tegnap érkezék. Ez leánya a' Szatmári Fő Ispánnak, 's tudja az egész Hőgyész Máté történetét. Ebben a' Fő Ispán is el hibitá elébb a' dolgot, Vármegyéje miatt nagyon nehéztelvén. De ő maga nem látta volt az Epistolát, és így botlása elengedhető. Leányát jobb gondolkozásra bírtam magam és az Epistola eránt. Most tehát leveled nek ezen czikkelyét jónak láttam előtte felolvasni, hogy atyja' szép tettén örvendjen, melly meg is leve. — Kérlek, hogy a' Praenumeránsok' neveik közzűl a' Szatmáriak ki ne maradjanak, nevezetesen, hogy a' Fő Ispánnak ne csak a' Belső Titk. Tanács 's Sep-

temvir titulust, hanem az Excellenzet is oda tedd, hogy semmivel ne impingáljunk a' Szatmáriak ellen. Két Szászvárosi Togátus felől Sipos Pál azt írja, hogy nagyon el voltak szomorodva, midőn az exemplár megérkezett, 's ők egyszerre a' Laistromot tekintették, miként ál [!] nevek nyomtatva, 's megcsalattattak. Ezt Néked Síposnak intéséből írom.

A' Rudinai Apát felől vett hírnek szívesen örvendek. Én azt a' férjfiút eddig is nagyon becsültem, most még inkább becsülöm. Igen helyesek voltak feleleteid kérdéseire. — De homonymus barátunk felől tett tudósításod elszomorított. Istentelenség az, a' mit alacsonylelkű ellenkezője csinál, 's bene quidem consulit suo nomini, sed pessimae patriae. Mondjad Néki, hogy a' hír engem nagy gondba ejtett, 's csak félig érzettem 's érezhettem örömet kedves barátnéjának felgyógyulásán.

Bár jőne Szemere. Szeretettel 's szelíden fogom fogadni: de figyelmessé teszem tulajdon java eránt. Oda lesz, ha bajából ki nem ragadjuk. Tartózkodva fogom tenni intésemet, de bizonyosan megteszem. — Hogy a' néki nagyon veszedelmes leány férjhez ment, örvendek. De bár *Bénye* is elvitethetnék Péczel és Pest mellől!

Barkóczyhoz kész levelem rég olta, 's várja az elküldés alkalmát. Szánom Bibankót **kevély szánással.** Vanus es et Venus es!!! Monachalis gustusú szépség. Barkóczyhoz fakadozó érrel írtam ezen emberke 's ezen nyavalyás versezet eránt, 's megmondtam neki, hogy az olly embernek, a' ki magát a' Menyország örömeiért castrálta, (mint Originesznek példája 's a' Christus tanítása szerént ez a' Bibankó, kit én a' maga vezetéknevén, de azt .... **kóvius**[1] terminatzióval neveztem) nincs szava a' Poetai Capitulumban. A' ki soha nem volt olly boldog, hogy szép ajakot és szép keblet csókoljon, annak nem szabad azon gyönyörök felől ítélni, mellyeket Dayka énekel. — Ezt írtam Barkóczynak.

Egmontot ma kezdém el fordítani, 's jól elmentem benne. Nem sokára kész lészen. De e' mellett próbát teszek, ha megnyerhetem e a' Sztéllához az Imprimaturt Váradon. Nagyon fognám fájlalni, ha ez a' nékem olly igen kedves darab elmaradna.

Fiamnak adott áldásodat, édes barátom, igen érzékeny szívvel köszönöm. Anyja emlőji által tápláltatik ez is, mint Thalien kivül mindenik gyermekem. Képéből ki nem láthatom, kire fog ütni. Három

[1] Az eredetiben is hiányjelekkel a szó elején.

élő gyermekeimnek három külömböző arcz jutott. Úgy hiszem ez a' negyedik is egészen más képet kap.

Szeretném látni a' Strauss' garmondját, mellyet Trattner Úr nékem készít. Én nem garmondot választanék munkáimnak kiadásokhoz, hanem vagy azt a' mivel Berkem előtt áló [!] Praefatziócskám vagyon nyomtatva, vagy ahhoz hasonló nagyságút. De erről bővebben tanácskozhatunk.

Fogadjuk-el az *elem*-et, mint a' *lény*-t. — Szépen hangzó 's szükséges szók, 's én élni fogok velek, mihelytt néhányan egymásnak szót adunk, hogy velek élni fogunk. Mert *csak eggynek* tenni azt, veszedelmes. Bár minél elébb támadnának társaink a' *rény*-nyel élésre is.

Ölelem a' kedves Tatayt. Vevéd e azon levelemet, mellyet általad adattam-meg neki, és a' mellyben előttetek, meleg szívvel beszélltem-el eggy koldúlni szégyenlő vagy nem merő szerencsétlen anya' történetét? Éljetek szerencsésen, igen kedves barátim. — Tataynkhoz eggy Epistolát kezdettem. Isten tudja mikor végzem-el.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2462.

Pápay Sámuel — Kazinczynak.

Páp. Jun. 24d. 1813.

Tiszteletre méltó Barátom!

Nagy ditsekedéssel emlegeti, 's emlegetni meg nem szünik a' mi Magyar Geografusunk — Ferenczi — 's az első Görög hitű Magyar Irónk is — a' mi szeretetre méltó Vitkovitsunk — nagy örvendezéssel írá már kétszer is, melly megbetsülhetetlennek tarttyák azon szerentséjeket, hogy Téged, a' múlt őszszel, Pestenn, személy szerént tisztelhettek. Irígylem szerentséjeket, irígylem annál érzékenyebben, minél kevésbbé reménylhetem ezt én, kit Tőled a' Duna olly nagy meszszeségre választ el, 's kit hivatala tilt látogató hosszú útra menni, 's a' ki a' Dunánál szemköztt álló két Fővárosunkban is igen ritkán fordúl meg. Te engem soha — ismérve — nem láttál; én Téged Kassánn, 1789ben, mint deák, tsak távolrúl tisztelve látálak, 's — íme Szíveink mégis a' legtisztább Barátságnak szent tűze által öszveolvasztattak. Olly szerentse ez is, mellyet megérdem-

leni, 's állandóan fenntartani tudni, az én eggyik boldogító kötelességem. Szívem vágy tudni, mint vagy Magad, Sophied, 's kitsinynyeid? Szűle-e ismét, 's mi nemût, az, kit az 1804iki November örökös Boldogítóddá teve? Mint van sorsod öreg kort ért Szűlődnek halála után? Megvan-e már osztálytok, 's mennyire vagy vele megelégedve? — Én az enyímekkel egésséges és jó állapotban vagyok. Az én testben kis, de szeretetben nagy Antoniám, kivel, utánnad négy hónapra járúlék Hymen' oltárához, tavaly Augustus 2dikán ismét egy derék fiú magzatot szűle nékem, a' helyett, kit az előtt való esztendőben eltemeténk. — Vagyon tehát már két fiam, 's egy Leánykám, mind a' hárman jó indúlatú 's szeretetre méltó gyermekek, 's eléggé szerentsések, hogy a' vaccinatio által attúl a' himlődögtűl, melly Pápánn 's a' vidékénn, a' múlt télenn keresztűl, sok százakat, irgalmatlan dühösködéssel, megöldösött, (mert egyébnek nem tulajdoníthatom) megmenekedtek.

Polgári állapotunkra nagy csapás az, hogy pénzünk nints, 's arra, kivált mi producensek, tellyességgel szert nem tehetünk; sem borunk, sem gabonánk, sem gyapjúnk, sem marhánk nem kél, 's azomban a' mit vennünk kell ruházatunkra 's házi egyéb szükségünkre, kivált a' boltokban, irányatlanúl drága, 's — különös! — a' Luxus még sem szűnik. A' mit Limitatio alá vehetett Megyénk, azzal alkalmasint megelégszünk, mert mi a' Felségnek Felfüggesztő Parancsolattya után is, melly ellen repraesentáltunk, szorosan megtarttattyuk az Árszabást, 's ebben én is eggyik ostorozója vagyok az ellene vétőnek, mint a' felvigyázó Deputationak tagja. — Gabonánk az idén ismét bőven lesz, szénánk kevesebb mint tavaly, borunk pedig alig a' tavalyinak ötöd vagy hatod része, de azzal keveset gondolunk, mert elég van, 's elég marad, a' tavalyibúl. — Úgy gondollyuk, hogy kereskedésünk' megtsökkenését legfőképen a' mostani Háborúnak lehet tulajdonítani, 's ha a' Nagy Napoleon által javasoltt Prágai Congressusban megkészűlhetne a' Békeség, jobbra fordúlna a' mi dolgunk is, kivált a' 45. millióm uj papirosnak közbejövetelével.

Literatúránkra nézve, kivált a' Poezisban, szerentsésebbnek mondhattyuk a' mostani időt. Ha Szabó Virgiliussának most kijött 2ik részét ide nem számlálnám is, Dayka', Csokonai, 's Berzsenyi' mind koszorúzott Fejek' Munkáinak tsaknem eggyszerre lett meg-

jelenése olly ditső tünemény, a' millyennel még egy esztendőnk sem ditsekedhetett, 's pedig, mint értem, Virág is most adá ki ismét újabb dolgozásait Thalia név alatt. Daykára én is apostolkodtam, mint megkérétek. Rumit én tűzelém fel az első Német híradása után, mellynek határául tsak 3. hónapot szabott, hogy Emlékezetes Irásainak kiadására, az Elő fizetést hoszszabb időre terjeszsze, e' végett sok praenumerans szedőket nevezzen ki, 's Hirdetését tetesse be a' Magyar Ujságokba is, én az illyen Hirdetések taxáját magamra vállalom. — Szereztem neki apostolkodásommal annyi vevőt, hogy 50. Exemplárnak árrát én tőlem fogja egyszerre megkapni, mihelyt a' Munkának nyomtatása voltaképen elkezdődik. Első Hirdetésében megnevezvén ő azon darabokat, mellyek a' két elsőbb kötetet tennék, azt kelle hinnem, hogy kiadandó darabjai tsak a' Nyomtatást várják; 's most hűlék-el belé; olvasván Majusi Levelében, hogy még az első Kötetre sintsenek elegendő Documentumai, 's még Pestre kell e' végett útaznia, holott már némelly barátim elúnván a' hoszszas várakozást, eddig letett pénzeket is viszszakivánnyák. A' múlt hétenn írék ez iránt Ruminak, hogy már illy sokszori hirdetések 's biztatások után fogjon lelkesen a' felvállalt kiadáshoz, másként igen el fognak a' praenumeransok kedvetlenedni más könyvre való praenumerálástúl is. Ez az oka, hogy Bárótzira még tsak eggyet sem kaphattam, 's nehezen is hiszem, hogy a' mostani megnehezült időkben, annyi praenumerallyon arra, hogy az idénn vagy legfellyebb a' jövő esztendőben is, az kijöhessen.

Az az időszaki írás, mellyet fő tiszteletre méltó Barátom, Kánonok Horvát, kívánna előmozditani, még eddig puszta pium desiderium. Kisfaludy Pestenn dolgozván a' Palatinusnál az Insurrectió Historiájában, körűlvették a' Magy. Liter. baráti, hogy kezdene illyet maga Redactioja alatt. Nem vállalta fel maga, hanem segitőtársúl kívánà Takátsot 's Pápait; ezek rá álltak, de a' fundus holléte fordúlván elő, a' szép szándék, Horvát ajánlása mellett is, abban marada. Haszontalan most illyenenn iparkodni, non est nervus rerum gerendarum.

Rájnis, még halála előtt, nagy morgással viszszakívánta Paintnertűl a' Georgicont, 's azt, Szerzőjének elhúnytával, a' Nagy Mecenás, a' Keszthelyi, elrejté Bibliothecajába, a' nélkül, hogy kiadását, eddig legalább, megígérte volna.

Ruszekünk irtóztató eretnekséggel adá ki Magy. Philosophiáját, tele a' Veszprémi köznép szóejtéseivel. Szemére lobbantám, hogy

engem, mint illyen eretnekség mesterét, olly formán említ, azt állítván Előbeszédében, hogy többnyire engem követett. Megírám Ruminak ez iránt való gondolatimat, hogy Recensio formában adná ki az Annalokban; de íme ezek is megszüntek már nem kis veszteségünkre. A' Bétsi uj Lit. Zeitunggal nem vagyok annyira megelégedve. — Madonnánkat a' Kapolnából felvitte a' Grófunk Bétsbe, hogy a' festés elavúlt részeit ki ujjíttathassa. Még nem jött-le. Közlött Ódádat: *Reményem eltünt*, nem értem egész világosságban. Sonettedet Szirmaihoz igen megkedvelltem. Magy. Régis. és Ritkas. II. Kötetének valóságos ritkaságait nagy vágyódással várom. — Egyv. Forditásaidnak 2ik Kötetét reménylhettyük-e? — Ölellek a' szívnek legforróbb tsókjai között

Pápay mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

2463.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek Kölcsey Ferencz

forró idvezletét 's tiszteletét!

Forróbb vagyok mint sem a' hideg ceremonialnak minden kötelékit öszve nem kellene tépnem. Tegnap vettem Szemerétől levelet, olly szépet, olly forrót, millyet csak az én Palimnak hevülő mellye nyújthat! A' héten érkezett-meg Kállaim két évi távol lét után 's itt, itt a' falun bírom öt! Érezzed boldogságomat, érezd mi teszen engem büszkévé Véled is Nagy Férjfiú a' barátságnak legbíztosabb hangján szóllani. Két hosszú, két únalommal tellyes évet húztam-ki barátaimnak 's önn magamnak társasága nélkül, eltompúltam, elsülyedtem, és most egyszerre tészen a' kedvező sors életemnek legszebb korába vissza. Az én Palim olly elragadó hévvel fogadott engem, melly elég megédesíteni minden pillantatot, mellyben azt kelle gondolnom, hogy ő talán engem többé nem szeret. Nem, az ő szíve nem romlott-el, az ő szíve elromolhatatlan, mint azelőtt most is heviti azt a' barátság 's Literaturánknak szerelme, mind az a' mit utólszor írt leveledben felőle írtál, egy részegitő pillantatnak foganatja volt. Ki olly erős, hogy valaha meg nem tévedt volna? Ki eléggé erős a' passiók vészeinek helyt állani? Azon Nagy, kit

semmi nem tántorít, nem a' mi világunkbol való, mint a' görög mívnek Ideáljait csudáljuk őt, de ezt itt a' ki szenved és örűl, legyen kicsapongó, legyen sikamló némellykor lépteiben, epedéssel szorítjuk szívünkhöz, ez a' miénk, miénk!

Fijadnak születésén örvendek. Óhajtom neki mind azon szent érzeményeket mellyekkel te bírsz, ohajtok neki mindent a' mi bened van, sorsodon kivűl

Virtutem ex Te verumque laborem,
Fortunam ex aliis.

Itten közlöm idei dolgozásaimat.

A' KÖLTŐ.

Álmosd Jun'. 9dik. 1813.

Tiszták, miként Arethúsának
Folyása, voltak álmaim,
'S bár néha könnyűim hullának,
Búval nem éltem napjaim.
Mint lepke röpdesett mellettem
A' Képzeteknek angyala,
'S zúgó veszek [!] között felettem
Borúlt-el lángszín fátyola.

O Genius karjaid édenében
Hellasnak omladékain,
Miként Dióne bölcsöjében
Merengtem a' kény árjain.
Vígan derült-fel alkonyából
Előttem Róma hét hegyén
'S Félistenimnek sírhalmából
Olymp felé lebegtem-én.

Árnyaid közt, Tibur' szent határa,
Hűs szellem érte keblemet,
Hullattam Költőd sírdombjára
Epedtt szemből hév könnyeket.
'S éneklője Cynthiának
Zengette kellő lángjait,
Érzette szívem Cypriának
Áh győzhetetlen lánczait.

Kypris, Kypris szép tömlöczödben
Rabbá lennem mi jó vala,
Mi kedves olvadnom tüzedben,
'S mint phőnix élnem általa!
Eltöltve lelkét szent hevemmel
Ölemben ült az égi Lyány,
'S elandalítám énekimmel
Mint hű párját a' csalogány.

Ohajtlak messze fátyolodnak
Kékjében látni szép Remény,
Ha napjaim majd alkonyodnak,
Derűl-è rájok újabb fény?
Imádott tárgyak ellenébe
Röpűlnek-è egykor szárnyaim?
Vagy tán a' sírdomb hűs éjébe'
Megszűnnek édes álmaim?

O vígan dőlök kebeledre,
Vég-Sors, halálom jöttivel,
Engedd csak, hogy sötét helyedre
Álmaim serge kísérjen-el.
Fényétől bús lakod homálya,
Miként Auróra, felderűl,
'S reám virúlo rózsapálya
Mosolyg vad pusztáid közűl.

EMLÉKEZET.

Jún. 18d.

Itt epedett, itt dölt kebelemre a' mennyei Lyányka,
Itt szívta ajkamról szép tüzem égi hevét.
O Nymphák egyszer még őtet látni, csak egyszer!
'S vonjon örök fátyolt sírhalom éje reám.

ÁTOK.

Láng vala keblemben, 's áh késtél oltani lángom;
Szinte halék, 's tőled nem jöve, Lyányka, segéd.
Hívtalak, áh szaladál; ömlött szemem árja, nevetted,
'S nem hallád Echo mint veri-vissza dalom.
Légyen egész éjjel (bár csókjaid árja habozzék
Arczán) mély aluvás, O Chloe, pásztorodon.

Ἀνάθημα.

Nektek szent legyen e' lant Ámor, Grátia, Phőbus.
Hangját Phőbus adá, tüzit Ámor, Grátia báját.

Sonettojim közül kettő jutott eszembe, az egyik *Pirúlva jöttfel égi szép tüzével,* a' másik *Kél Istenasszony a' midőn születtem,* etc. ezeket leirtam ismét emlékezet okáért, ha van még nálad, Szeretett Bátyám, melly a' limát érdemli, méltóztassál megküldeni. Szemere ismét irt egyet, *Az Echo.* Pali véghetetlenül nagyobb bájjal ír, mint én, nem irigylem néki, de annál inkább szeretem őt. Holnap egy hete, hogy Kállaimért Debreczenben voltam. Az Agendarius ismét tíz ívvel szaporodott, nem sokára egészen bírjuk. Kállaim testében és lelkében megszépült, 's rám nézve kimérithetetlen kénynek kútfeje. Ölellek a' legforróbb szeretettel. Álmosd. Jun. 25d. 1813.*

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2464.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 25dik Jun. 1813.

Kedves Barátom!

Házad ui örömét tiszta szivbül és igen nagyon örvendem, és kivánom, hogy ezen ui vendéged többi Kedvesseiddel eggyütt örömedre és a Haza diszére szerencséssen nevekedjenek, és attyok és annyok érdemeibe gyarapodjanak. Emil fejét egy szentelt érdemü Hazafi illette — lehetetlen az Barátom, hogy mikor eö ezen scenát ki nyilt elméjének erössebb tehecségibe meg érti, nagyokra buzditó lángokat ne gerjesszen benne — meg értvén egyszersmint aszt is, hogy ki volt az a Vay Jósef, ki őtet kezével illette. Feleségem tisztel és meg mondván nékie leveled tartalékját, nagy mértékbe vészen részt örömeidbe.

Gyanud a Leopold ordoja iránt nem hiszem hogy valaha reám nézve be teljen — én azomba meg nem szünök azon utat híven, és csüggedhetetlen igyekezettel követni, a' meljen az ember érdeme-

* Kazinczy a levél elejére jegyezte, bizonyosan később s tévesen a keletet, így: «1813. Januar 25d.» — Kölcsey keltezése, *Jun. 25d. 1813.* egészen világos.

sedhetik a jutalomra, nem a jutalom kívánásáért pedig, hanem azért, mivel Lelkem szebb örömeket és szentebb kötelességeket nem ismér, mint a meg ismert jót követni és a köz hasznot terjeszteni. Erdéljbe civilis érdemekért csak az kap keresztet, a ki Gróf Bánffi Györgynek földön csúszó imádója. Lelkem, szivem érdemit pedig soha annyira meg nem alázhatom, hogy a pöffedt Dagáljnak oltására szolgai alázatosságba merülve tömjént hintsek. Igy tehát ha csak ugyan valaha pántlikát nyuitana nékem fejedelmem, asztot Katonai elöljáróim közben jöveteleknek köszönhetném. Mind jó Barátomnak nyiltan szollok — és imhol ezen környülálásrul szólhatni utat mutatván, kifejezem magamot. Én Barátom az Erdélji Guberniumnak következendő munkáimot nyuitottam be:

1-o. Erdéljbe álitando Botanicus kertrül Planum azon ajánlással, hogy ahoz kivántató plantakot bőven adok, és a' még élek, minden esztendőbe 100 darab ui plántával gyarapitom.

2-o. A bőr készitéshez a Tormentilla gyökérnek a fa kéreg heljet való használása.

3-o. A hernyók pusztitásának módja.

4-o. Le irása azon Hazai Plántáknak, meljek a szövéshez, fonáshoz használtathatnak és a meljek olaijot adnak, és a meljek a gyapottat, gyapjut, seljmet, kender és len szövetényeket veresre, zöldre, kékre, sárgára, feketére festik, mind ezeknek módját is le irván.

5-o. A juhar czukor készitése és fáinak gyarapitása Erdéljre nézve (eszt ki nyomtatva minden Vármegyének el küldötte a gubernium).

6-o. A Rhabarbara termesztésinek módja. Ezen munkával nállam termő 3 féle Rhabarbara magot is adtam be a guberniumnak.

Ezen tárgyak, és ilj munkálkodás figyelmet érdemelne Barátom, nem a jutalomra nézve ugyan, hanem arra, hogy a Jó és Hasznos a fő kormány által gyarapittasson, de fái Barátom, hogy mind ezek figyelmet az egyébként magát brüstolni tudó gubernium előtt leg kissebbet se nyertek. Én a jót minden illendő utakon gyarapitani kivánván, Rhabarbara magot a granitzerek számára a general Comandonak is nyuitottam be — ennek már reméllem következésit, mert a Hof Kriegs Rathtul rendelést vettem, hogy Rhabarbaraimbul lapukat, virágot, és gyökeret külgyek fel, hogy ottan meg láthassák, meljik nemit micsoda elő menetellel lehet reménleni a granitzereknél hasznossan gyarapodni. Most éppen száritom a' lapukat; és virágokat, gyökereket a mult ősszel leg előb vévén ki, egy fontot abbul is

küldök, és igy a mit az alacsony lelkektül imádtatot idolumja Erdéljnek, jó Bánffi meg vetett, aszt Stipsicz a Haza jövendő jovára pártfogása alá vett [!], meljen nagyon örvendek nem annyira magamra, mint Hazámra nézve. — De gróf Bánffitul és Erdélji despotisaló familiájátul én egyéb ként se remélhetek semmit. Rettenetes azon csigázás, rablás, pusztitás, a' mit ezen familia a Gubernator firmája alatt el követ mindenütt, a hol bir — velem is birván ők, törekednek, de nem győzhetnek meg. Halj csak egy példat, melj characterisálja Erdéljbe a' Hivatalokat vadászóknak idolumát, az ugy neveztetett Nagy Bánffit és familiáját. Ők egy sehonnyai paraszt eredetü embert ezen Vármegyé[ben] Fő Szolga Birónak tettek, ők tették, mert csak a' fő Ispány, maga is Bánffi, substituálta — Re Cartuchnak, Horanak emlittetik neve, méltó hogy én is emlicsem esztet — Szabó Izsáknak hivják — ezen ragadozó, gyilkos, minden nemü alacsonságokkal teljes gaz embert a familia maga Inspectorának is tévén — ezen kettős Hivatalja által oljan alacsonságokat követ el, a miktül borzad az emberiség. December[ben] restauratio tartatván, és ezen gaz embert a fő Ispány, B. Bánffi Pál, a kit Te keresztényi türedelmérül mint fő Curatort bőven ismersz, két Hivatalra is candidálta, de ez ellen az egész Vármegye protestálván, nagy zendülés lett a gyülésbe — következése pedig az, hogy eö a Fő Szolga Bíróságbul ki maradott — az effelett mérséketlen tűzbe jött fő Ispány fel kiált, hogy adja a Vármegye okát, miért köll ennyire ki ezen emberre; feleltek erre nehányon, én pedig fel álván, röviden eszt mondám: *Azért, mert Szabó Isák a szenvedő emberiségnek csigázására él:* a gyülés után a Vármegyének jobb érzésü tagjai ezen hamis lélekkel végbement candidatiot és abba Szabó Isákot is le irták egyenessen eö felségének, meljet én is subscribáltam — és e fel menvén, most eö felségétül investigatio rendeltetett: de reám nézve mi a következés? A gubernium ellenem egy hamis itéletet hozott bizonyos peres tárgyba, meljbe Referens Consil. Bánffi László, a Fő Ispány testvére volt — a Gubernator engemet keményen, még pedig katonai hivatalomat tárgyozó dologba levéle által meg szólitot, meljre nékie röviden feleltem, levelit pedig a general Comandónak kötelességemnél fogva be küldöttem, a honnan csalhatatlanul meg fog iródni eö N[agysá]gának, hogy in militaribus én kitül függök: investigator Cassariusnak ki rendelt egy iffiu éretlen embert, a kivel a szegény Wesselényi jót tett volt, és eö volt utoljára leg nagyobb bosszantója, és a kit az insurrectiohoz is kapitánynak be csusztatván,

szerencsétlenségemre éppen az én Batalionomhoz jutott, a hol rosz maga viseletiért töllem gyakran fenyittetett, a mit Gróf Bánffi jól tudván, csak azért is őtet rendelte ki e tárgyba. Igy foljnak, Barátom, Daciába a dolgok, és most gyakran jutt eszembe, a mit Maria Theresia egykor mondott néhai atyámnak: «Abba az Erdéljbe maga az ördög lakik»; felel az apám: igazza van felségednek, és én aszt tészem hozzá, hogy az ördög egész familiájával oda fészkelte magát. A Dadai Pap története meg illetet éngemet, errül is tudnék sokat mondani.

Én ugyan görögül, a mit nagyon sainállok, nem tudom [!], hanem fordított epigrammadot igen szépnek találom, szebbnek, jobbnak a francziusénál [!], és jobban hangzónak a Herderénél is.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2465.

Kenderessy Mihály — Kazinczynak.

Önfénnyel diszes Hazafi Kazinczy Ferencz jó Baráttyának tiszta szeretetét Kenderesi.

Kedves Barátom! Minapi igen kedves Leveledre válaszszal adós létemre, vevém a mostanit nagy örömmel. Tapsolok, és ha meg engeded, köszönöm is, hogy kedves Fiadnak semmi Brittusi, vagy ma már igazabban szólva Kaufmannsgeistos nevet nem adtál neki. — —

Az egész emberi Nemzet méltán utálhattya őket. Meg bocsáss hogy ha más értelembe vagy. Én igy érzek. Ők nem rég számvetés szerint meg állitottak, miként kellessék az embervért, még 1830-dik Esztendőig ontani, és pedig csupán a plus macherségért: azaz, hogy arannyok szaporodjék.

Hibáson, és talán csak a Metrum kedveért volt irva, Auri sacra fames etc. etc. nem sacra, sacrilega. Ők a Sclavenhandelt a fejérekkel sokkal nagyobb mértékben, és magossabb poltzu személyekkel, Ministerekkel folytattyák Europába ma már, mint valaha Africába a Feketékkel. Bako, Locke, Newton nagy nevek. Ezeknek érdemeiket Pitt öldöklő intézete el temette. Van még is egy Anglus. Ez nem gyilkolt, sőt inkább többet, mint a mennyit Pitt meg öldököltetett, a halál hatalma aloll ki ragadott.

Kérlek kedves Barátom! Az emberi nemzet Angyalának Jen-

nernek tanátsát követve kedves Antoninusodat ojto himlővel veszedelmétől mentsd meg: mig fel nő, talán a békesség Angyala is elő jön.

Hogy ezen kérésem minél hamarébb tellyesittessék, nagy lelkü Groffnéd előtt kéz tsókolással esdeklek: és hogy Antoninusod maga idejében Nemzetünk diszét gyarapittsa lelkemből ohajtom.

Severus a Brittusokat meg potsékolta: ugyan ő azt akarta, hogy Fiai, kik vélle jelen voltak, Antoninusoknak neveztessenek. Antoninus vagy Septiminus Geta a Severus fia derék legény volt, de még is nem ettől vetted a gondolatot, hanem azoktól a derék Antoninusoktol, a kiktől a bámaló [!] gondolatot Severus is vette volt.

Nállam van egy ritka Pénze Septimus Getának, nem soká Pestre fog vándorolni, hogy a Nemzeté légyen.

Nagy Ferenczet szereted. Örvendem. Qui in uno tertio conveniunt, inter se etiam conveniunt. Veritas Mathematica.

A *h.* hangról irt kotzkalapos elmélkedéseknek éppen jobb horpaszszok van bé rontva Barátom.

Azt tudniillik, hogy a h. angja gyengébb lenne, a Magyarba a *k. t. l. m. n.* angoknál, Nagy Ferenczel én is nyilván tagadom: sőt erősitem hogy sokkal erősebb férjfias Mejből jő az, a haraggal, haddal, harczal, hatalommal hathatoskodik a Magyar nyelvben: és ezen rettentő truppok ellen mit akarnál Barátom, mert azok halállal szoktak mindent meg hódoltatni: *H.* nélkül a Magyar még csak lehelleni, és igy élni se tud, csak a rosz tüdőjü Hecticalis, vagy latános Poëták nyelik azt el: több pausát kiván az, az elé számlált ajakos, fogos, torkos, vagy orros hangoknál; és éppen azért kivált a Poësisbe, értem a Metricat, rettentő otsmányság a többek között p. o. az Eneisbe pag. 17.

> Mérge miatt fárasztották sok hadakkal is a mig
> Onnan eredt Latium diadalmas népe' s az hires.

pag. 19.

Fel forván ezeken a zürzavaroknak helyére.

Egy szóval Nagynak igaza van, ő jo Mejjü Magyar, talpán áll, nem elegyiti magát a Hecticus Poëták sorába, nem akarja, hogy a had, legyen ad, a harcz, arcz, a hir, ír, a hely, ely, és a hang ang: s a többi.

Valaki azt hiszi, hogy a Német Poëták Hexameterei valóban szép Hexameterek, az, azt is, mint már másszor is a publicum előtt nyomtatásba ki mondottam, el hiheti, hogy Hercules bottya, éppen oly el andalitólag zenghet, mint az Apollo hurjai.

Továbbá hogy barátságos válaszom Leveled sorait kövesse:

Az igaz hogy Báróczyban kihólt a Báróczy régi nemes nemzetség a férjfi ágon, Leánytestvérétől származva él ma Boër Sándor, se nem dicsérhetem, nem is gyalázhatom. Báróczy tanult Enyeden, Togatus nem volt, hanem ugy neveztetni szokott publicus, onnan lett Cancellista a Gubernium mellett, és innen ment a Gárdába, Erdély legg nemesebb születésü fiaival. Attya jó tehetős nemes ember volt, hogy hivatalt viselt volna, ugy kereszt nevét se tudom. Ispánylakán, és a szomszéd más falukba Fejér vármegyébe, Enyeden felyül a Maros, és Kisküküllő vizei között, jo birtoku. Danczkai Jósef, ki az Udvari Cancellariától a Guberniumhoz Concipistának jött, és innen tétetvén, holtig lett Adjunctus Provincialis Commissarius a Dévai Districtusba. Báróczynak jó baráttya volt, Barcsay Ábrahámmal, és néhai Consiliarius Füzi Lászlóval. Ezek szinte mind Apám koriak, én 54 Esztendős vagyok, csak ugyan mégis Báróczyn kivül nékem is a fellyebb irtak esmeretes Barátim voltanak. Báróczyval, midőn 1786-dikba Bécsbe először, és még eddig utoljára voltam, meg esmerkednem nem lehetett: soha nem is leveleztem vélle. Életében csak magamban tiszteltem őtet, holta után nyilván. Az Ujj Adeptussát és Amáliája történeteit olvastam nyomtatásban, csak néhány hetekkel ezelőtt: Rosikája titkait nem láttam és hogy más látta volna, se hallottam.

Gubernialis Secretarius, és Exatoratus Pupillaris Praeses Kanyó László jó hazafi Barátom, Nagy Ferencz jó Barátunknak irt hírem és buzditásom nélkül. A gondolat az övé volt, én örömmel mellé állottam, sőt mi még azon is törekedtünk (de eddig csak titokba) hogy mihelyt Enyeden nem soká vacantia lehet, őtet igazán uri, és jövedelmes Professorságra a nagy nevü Pápai most sokkal jövedelmesebb Cathedrájába bé iktathassuk. Néki küldöttem még, Cserei Farkastol is egy régi Görög Pénzt, és néked ugyan csak általa egy Levelet, és ebben valami nevezetest is. Kérlek kérd el tőlle ha még által nem adta a Bethlen Gábor Táborozásai Rajzolattyát, és a Dayka nyomtatványaira által adott 30 Váltó Forintokat; meg eshetik hogy el felejtette. Küldöttem Kultsárnak is igen nevezetes Görög régiségeket, tőlle maga idejében meg tudod. Ezeket a Nemzet szá-

mára. Helmeczyről se felejtkeztem el Báróczyra nézve. Trattnertől nem vagyok bizonyos, tudé ő jól magyarul, és tartyaé magát igaz magyarnak.

Már következik a Rény, a Lény és a Lénység.

A mi a virtust nézi: Erdély országi legg nagyobb Emberünk Gubernatorunk Asztalánál és Praesidiuma alatt, jól meg fontolva, és vitatva, már el mult 4 Esztendeje sok derék emberek, és főbb Aszszonyságok jelenlétekbe elé hozott okaimbol meghatároztatott az, hogy a Magyar Derékség sokkal fontosabb a Virtus mértékében, mint a Német Tugend, a mely tsak a tselekedeteken gyökereztethetik, holott nemtsak a Tuhn [!], de sokszor a nicht tuhn nagyobb virtus.

A minapi kotzkalapos szógyártó sok jót is irt, p. o. képelmész Poëta, nem rosz gondolat: de a Jótett tsak fél virtus mint a Tuhgend [!].

Éltek eleinkis a legg hathatósabb kitételekben a derékség ideájával, p. o. derék dolog. ütközet dereka, Per dereka, Meritum Causae a régi Processualis actakba, és ujjabbakba szántalanszor. Derék gondolat, derék ember, derék hazafi, Sedes Judiciaria Generalis a legg régibb actakba Derék szék, a régi Templomi énekekbe, imádságokba, Derék dolog Uram Tégedet dicsérni.

Nem szépé a mit Berzsenyi irt:

A Derék nem fél az idők mohától.

Nem szépé Somboriba Báróczyrol:

Báróczy nints már! Fenn (nem fent) maradott neve,
S munkái mindig (nem mindég) szép havasi vizek
Fojásaként fenn (nem fent) lésznek a mig (nem még)
A Magyar érzi mi a Derékség.

Én részemről, mi a Derékség, értem, és annyira érzem, hogy minden igyekezetimnek tzélja, a dicső Derékség. A Rényt, meg vallom Barátom, se nem értem, se nem érzem.

A Lény szó, mely a lét, létel-től veszi eredetét, jobbatska enne, hogy ha éppen annál fogva az a következés nem származtatna, hogy az Isten non Ens, mert ma már azt hiszszük hogy az Isten nem lett Lény, mint régen Jupiter 's mások, hanem öröktől fogván volt Valóság. Ezt nevezhetnők örökoltai Valóságnak, minden számlálhatatlan időoltai mulandó Lény Valóságok középpontyának,

a melyből mindenek származtatnak, és abroncsos mozgásaik uttján megint mint közép pontra viszsza térnek: tehát legg elébb az Istenre nézve, ennek Essentiajat, inkább lehetne önségnek mint Lénységnek neveznünk, a Veritás Igazságnak meg maradván. Az Isten önsége Essentiaja pedig abban állana, hogy ő örökótai, a többi valóságok Essentiajok önségek abban, hogy időótaiak, és mulandók, vagy is inkább változandók, mert a mulandóságot tsak az időre nézve értem, az idő egyedül mulik, egyebek mind tsak változnak. His omnibus non obstantibus. A cz. cs. betüket ezerszer minden szóban indiscriminative ki véve a Verbumokba a 2d. personakat, és az imperativusokat a Rény, Lény, Lénységet is sokkal inkább el fogadom, mintsem a Magyarba oly hathatós hangnak a *h*ának el nyelésével Hecticaba engedném magamat bé harangoztatni: csak ugyan felette nagyon tudom én tisztelni Szabó Dávid, 's mások érdemeiket, ha szintén Vélekedésem szerint ez egyben hibáznak is. Valamint a Magyarba a fuvás f. vagy is fuvó hang nélkül, nem természetes, és valóságos fuvás, hanem csak Uvás, a mi az ideat ki nem meriti: ugy a h. hang a Magyarba véghetetlen potentialis, hathatós, minden verbumokbol a hat, het-nél fogva potentialét csinálunk: valamint minden nyelvben, az *n. ng. nt. nk.* musikalis természet szerint. Ki veszem itt is a német nyelvet nevezetesen a fuvásra nézve, mert ők minden fuvás nélkül per blasen tudnak funi, és minden Metrum nélkül Hexametereket irni. Meg ne ütközz Barátom, ők nagyon consequensek, ők mindent a Hiten épitenek mint Kantianusok. Nállok a Hit, és nyomtatásbeli szabadság ollyan nagy, hogy a Lützeni, Bautzeni, Vürtheni, s több győzedelmeiket is szintén csodálkoznak hogy ha el nem hihettyük. Egy szóval Sprösz-ling der Minne jó Adonicus. Igy lehet bátran Berlinbe a Lützeni ütközetért Te Deumot tartani.

Az originalis székely Kanyó, ki nagyon tisztel, azt mondja, hogy a Rénynél jobb lenne az önfény.

Nam genus et proavos et quae non fecimus ipsi Vix ea nostra putat. Meg vallom én is ezt nagy erejü uj szónak tartom. Továbbá a Tótos Dialectus Magyar országon nem igen engedi, hogy **áz á, és áz,** nemkülömben (ki véve a' participiumokat, mellyeket mi is hoszszan mondunk) áz o finale anceps lehessen. Nekünk is van Erdélyiekül jussunk, hogy azt hidjük, hogy á honnan és áz onnan között, á fenn, és fent között, nágy á külömbség.

Nállunk az a, és az, ki véve a beszéd kezdetében, az o finale,

ki véve a participiumokat nem perfecti longak, sőt inkább brevisek, leggalább ancepsek.

Nem álhatom kedves Barátom, hogy Bárótzirol még egy rendes történetet ne irjak. Midőn régen Gyula, most Alsó Fejér Vármegye Rendei Nemes ifiakat a Gárdába Választottak, a több szebb ifiak között Bároczyra nézve a volt az ellenvetés, hogy az ifiu nem szép: az öreg Groff Mikes István, mostani Groff Mikes Sigmond Nagy Apja, ki régen meg holt, azt mondotta, de van szép lelke, és Hazánknak 's Nemzetünknek becsületére fog szolgálni. Ő már akkor tudott Németül, és Valamit Franciaul, a mi akkori időben Erdélyben ritkaság volt. A minap meg irtam volt, miért nem jött ő soha viszsza Erdélybe.

Valjon ha Antoninusod érett idejébe olvasni fogja ezen Levelet, mit fog mondani? Ő lássa, én pedig holtig vagyok

Kolosváratt 26-dik Junii 1813. hiv barátod
Kenderesi.

Azt tartom, Antoninusod ha ezen Levélből azt tanulná, hogy ő akár szép, akár nem szép, mindenkép szükség hogy legyen szép lelke, ennek olvasásával idejét el nem fogja veszteni.

[Megjelent a *Figyelő* 1876. évf. I. köt. 241—245. lapjain.]

2466.

Kazinczy — Somosi Jánosnak. [?]

Bizodalmas drága jó uram, professzor ur,
Kedves barátom![1]

Nem teljesedik be óhajtásom, hogy magamnál láthassam az urat, mert examenig nem leszek idehaza s talán akkor sem. De vegyük annyinak, uram professzor ur, mintha itt volt volna az ur, mintha barátságunkat szorosra kötöttük volna. Én az urnak egy kéréssel vagyok alkalmatlan, azért az urnak, mert senki se segélyhet ki könnyebben bajomból. Im hol az!

Excerptáimban ezt lelem: nem tudom már magam is honnan vettem; magából e Ciceróból, vagy máshonnan, mert régi a Kijegyzés:

[1] E levél hihetőleg egy azon első levelek közül, melyeket Kazinczy Ferencz a derék Somosi Jánoshoz, az 1813. évben még mint sárospataki felgimnáziumi tanárhoz intézett. — A levél első kiadójának jegyzete.

«Cicero Coelium et M. Antonium reprehendit, qui suo arbitratu, non ex usu loquerentur.» És ezt:

«Cicero ad Attic. L. VII. epist 3. etiam aliquando circa Grammaticam ab Attico reprehensus?»

Kérem az urat méltóztassék nekem e két helyet felkeresni, és Ciceróból kiíratni. Cicerónak minden szavaira levén Lexicon, az is segélyheti a felkeresést. Kézi barátunktól egyszer azt valék kénytelen tudakolni levélben, hogy ki verse ez: «in dextra parte mamillae nil salit arcadico juveni.» Nem emlékeztem reá, hogy Juvenalisé; néha annak sem vehetjük hasznát, a mit bizonyosan tudunk.

A párisi postahivatal nékem ddo 23. Maj. 1813 egy nyilt levélben, azaz le nem pecsételtben, küldi a jelentést, hogy a Póstahivatalnál egy levél vár reám. Felküldém a jelentést egy Bécsben lakó barátomnak s azt kértem hogy tétesse le a pósta bért, hogy a levelet vehessem. Ha a mi Kézink nincs e Párisban s nem ő lep-e meg onnan levelével?

Én e napokba Tokajba megyek, s keresztül menvén Patakon meg fogom látni az urat. Addig is szolgáltassa, kérem, kézhez az ide zárt levelet, még pedig, hogy annál bizonyosabb lehessek el nem veszése iránt, önmagának Chalupkának.

Maradok szives barátsággal az urnak professzor urnak

Széphalom, jun. 29d. 1813. alázatos szolgája
Kazinczy Ferenc.

[Megjelent a *Sárospataki Füzetek* 1866. évf. 79—80. lapjain.]

2467.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

29. Jun. 1813.[1]

Kazinczy Ferenczneк
Vitkovics Mihály
Szives idvezletét.

Tegnapi napom a legjobban töltött napjaim közé tartozik. István Ötséd, kit kedvelsz, Szemere Ábris és Pali társaságában tegnap, a mint váratlan olly igen kedves vendégem volt. Mind én, mind Theodórám az elmult octoberi Ittlétednek, mellyet kedveltt Öcséd

[1] Kazinczy F. jegyzése.

ujra elevenitett, emlékezetét vígan ültük. Alig, hogy beköszönt István Ötséd, a te kedvelted Tataÿ egy Inastul a hozzád szólló Dréta Antal Apát Úr' levelét küldé hozzám a végre, hogy Ötsédnek az elvitelre adnám által, a mint által is adtam. Mit foglalhat magában ez a Levél, bizonyosan nem tudom: de sajditom, hogy Téged Tataynak első miséjére Keresztattyának meghí. Hire futamodván annak, hogy ezen ünneplésre személyesen eljövendsz, a Veszprémi, Somogyi Táj várton vár. Palival megígértük, hogy uti társaid leszünk. Ötsédnek barátságos hívására azt is megígértük, hogy, ha Palit a Házasodhatnék, engem pedig a sok perpatvar, őszülésemnek okai, utra szabaditnak, Tégedet, Ötsédet meglátogatunk. Nem örömest múlnék ki addig, míg Titeket Laktokban megölelhetnélek.

Május (21dikén)[1] utóllyán Ber'senyink is meg fordult Pesten. Pöreim között ülék, midőn Helmeczivel és első szülött Kis asszonykájával bejöve hozzám. Forró örömmel szorítám szívemhez a Poetát, és nem indultam meg, mint három esztendő előtt, azon, hogy ő a tsókot, az ölelést igen csendes vérrel fogadgya, hidegséggel viszonozza. Már az előtt tapasztalnom hagyta, hogy az ő külső viselete hideg. Donát festette képem tünvén szemébe, rámösmért, és sajnálkodva vallotta ki, hogy ő illy szerentsésen eltalálva nintsen. Ezután képem mellett függő képedre tekintett azzal a kérdéssel: Ez nem Kazinczy? Az. Jól vagyon e eltalálva? Jól, tsak a tekintetből az eredeti mosolygó tűz ne maradt volna ki. Még egyszer megnézte a képet, és mondá: Sokat szenvedett Ő! — Helmeczi hamar elvezeté tőlem a vendéget, hogy másokat is meglátogattasson Vele. Ebédre marasztaltam, nem maradt. Vatsorára híttam, először azt felelé, hogy jobb leszen a Paraditsomban, hol három esztendő előtt tartott a vatsoránk, vatsorálni és inni; azután rimánkodásinkra megígérkezett. Helmeczi sehová sem tudta bévezetni, mert mindenütt szabadkozott. Ugy tett három esztendő előtt is. Mostan annyiban változott, hogy a zöld mente helyett kabátot visel, és még kövérebb, mint vala. Akkor nap délután meglátogattuk őtet a Budai vendégfogadóban. Bort hozatott számunkra, és, midőn hittuk, Virágot látogatni; kért, maradnánk inkább nála. Sürgető unszolásainkra elindula velünk. Benczét Papirosai közt leltük. A koszorús Öreg örvendezett az új vendégnek: Mind a ketten tsak fejeket billegtették, de modi szerint nem hajoltak. Érdemes Literatorainkrúl folyt a Beszéd. A Századokat emlegettük. Högyész

[1] Kazinczy F. jegyzése.

feleletérül szó vala. Édesdeden nevetett neki Virág. Míg nála valánk, egymást vizsgálták a két koszorúsok. Tőle elbutsúzván, a kapun kívül mondá Berzsenyi: Látni a szobájáról is, hogy Virág poéta! Innen Kultsárhoz mentünk. Menet közben többször megszollított B. térnénk viszsza, lábai fájnak a járástúl: de mi tsak vezettük. Kultsárhoz érvén, nagy hajlongássokkal és összetett kezekkel fogadá a Poetát, a ki mind ezekre tsak fejét billentette. — Igen sokrúl kezdődött a discursz, de B. igen kevésre felelt. Innend a Vármegye' új szállját látogattuk meg. A Regnicoláris' látogatását más napra hagytuk. A Theatrumba bémenvén, Coriolanust játszották Collin után. Tetszett B[erzsenyinek] a Játék és a Játszók. Innen erővel haza akart menni, de nem eresztettük. Tele volt szobám vendéggel, 's hazafi tisztelettel 's örömmel fogadták Berzsenyit, a ki legottan panaszkodni kezde, hogy neki a lába feldagatt; hanem hozatnék egy kotsit, hadd menne haza. Minnyájan kértük, maradna köztünk. Adgyon hát Barátom egy Pipát. Alig gyujtott rá, hozták az ételt. Keveset evett, de még kevesebbet beszélt. Makó Lőrincz Jászság' perceptora, a Te Tisztelőd és [a] Magyar nyelv kedvellője, cleget nógatta a discurálásra, de nem boldogult. Votsora' végével sietett haza. Helmeczi el akarta kísérni, de ő bezárván a hintó ajtaját, kérte, hogy ne fáradgyon. Más napra kitsináltuk, hová megyünk el. Más nap hajnalkor bútsútlan itt hagyott Bennünket. Ez az olly érdemes Barátunk, igen elszokott az emberektűl, és minden gyönyörűsége, a mint szavából, viseletéből kitetszik, a Magánosság. Az ő szép munkái és külsője között Ég, föld a külömbség. Nem tudom, mikor láthattyuk ismét! Ha Veszprémbe találunk menni, megkeressük Miklán.

Hőgyész' feleletét nyomtatásban megkaptam, Helmeczi kedveskedett vele. Jó ízűeket nevettem pacuvisált Homérizalásán a Jegenyék között, 's ujra érzettem nagy betsét Epistoládnak. Ajtai, fiatal Procator, Fija Szatmárnak erősen lovalt, hogy kellyek ki ellene, kivallván előttem, hogy bizonyos Mándi a szerzője. De nem érdemli a kikelést. Haggyuk abban a szatmári romantirozásban, hadd sütesse nap által magát a Jegenyék között, majd ha ezek közül a nemesitett 's termékenyb fák közé vezetendi a józan Izlés, tellyes butsúval tán meg fog térni. —

Szemerénkhez írtt leveledet eltettem, azután eltéptem. Megérdemlette mind azt, a mit hozzá írtál: de hevességét kímélni akartam. Ő Marmarost összse járta Pataival. Mostan ismét Fáy Susi az egész foglalatossága, miolta az attya az öreg Fáy meghalálozott.

Horvát még is Válban nyaral. Az öreg Judex Curiae Székes fejérvárott Restauratiot tartván, Tábla Birónak tette. Az ő Custossága még is függőben vagyon.

Kilián Úr, nem tudom, mi lelte, az adósságod' felvenni váltóban nem akarja. Expresse megkívánnya, hogy arany czüst pénzt fizessek. Minthogy a Bétsi Cursus leszállott, nem tetszenek a Váltók. Nálam 138 forintod vagyon. Az övekből 86 f., a pénzekből 22 f. Egenbergertől 30 f. vettem fel. Én elhatároztam magamban, hogy 105 f. 46 xr. váltóban Birói képpen kinállyam meg a dölyfös Németet: vagy ha neked ugy tetszik, Cursus szerint; ha felvenni nem akarná, a pénzt Birói kézben adom; 's lássa a makrantzoskodó, mit nyer. Bizonyos az, hogy 1809ben Cotta a megsokasodott Banko leszállott árokhoz képest, a könyveket neked felette drágán adta. Igazságosnak látom, hogy mostan a Patens' értelme szerint, melly őtet is kötelezi, váltóban is vegye fel. Elvárom utasításodat. Todorám forrón tsókol; én ölellek Tieiddel eggyütt.

Isten hozzád! Pesten Junius 29én 1813.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2468.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordas 30. Juny 1813.

Kedves Barátom!

A' Pápáról (Tóth Ferencz Pápai Professortól)[1] vett levélnek közlése igen tettszett nékem; egészen meg világosodtam a' dologról. Azon levélbe tett itéletet az Agendámról úgy nézheted, mint a' melj tiszta -- egyenes — ártatlan — és csupa principiumon 's theorián épült itélet.

Ezt onnan hozom ki, hogy nékem azon Professor urral semmi esmerettségem és legkissebb ki gondolható okom nincs, melj az itélet egyenes uttyát keresztül vághatná; valósággal az ő principiuma oljan mint az ő itélete, meljnek egy hozzá érő pontya sincs az enyimhez. Est statio separata, et diversum genus. A' mi Theologusaink sokáig lésznek iljen antagonismusba, még a' keresztyén Vallás-

[1] A zárjel közti szavak Kazinczy F. jegyzései.

nak transcendentalis értelmével meg nem esmérkednek; ugy nem értik, mi az Ideal — mint a' te Bécsi Artistáid a' Károlj mejképénél.

Az oljanokkal nem is lehet kikötni, mert ők a' gondolatot akarják régulázni, és el felejtik, hogy a' Regula nem terem, hanem azt is a' gondolkodás teremti.

Inkább szeretik ők az ő tsinált Isteneket imádni, mint a' szabadon imádandót.

Curiositásból nézd meg az Agendám végén, ha ki nem felejtettem, a' jegyzést hogy a' V. D. Ministerek az Agendának hol egy hol más részét tettszések szerint rövidithetik, vagy el hagyhattyák; melj szerint elkerülhetik, hogy ne mindég azon egy hurt pengessék. Észre vészed innen, hogy tsak Modestiából volt hibául ki téve az Agendának hoszszusága.

A' mi pedig azt a' Crisist illeti, hogy a' Materia nem engedi, hogy ugy irjon valaki a' mint tudna 's akarna - meg vallom, boszszonkodnom kell az iljen oraculumi szabásu és semmit nem jelentő Crisisre: 's oljankor szeretném a' Criticusnak tudtára adni, hogy ne tartson többet rólam, mert se nem tudtam, se nem akartam másként irni, hanem ugy, a' mint irtam.

A' melj fohászkodást a' maga gyilkossává lenni szándékozó számára készitettem, a' láttszhatnék ugy, hogy gyakorlásból van irva — de tsak az oljan előtt a' ki — Mi fekszik alatta — nem érti. Egy iljen Materia felett sikeretlen volna a' moralizáló okoskodás; a' szivre kell beszéllni, annak pedig az én itéletem szerint az volt a' leg jobb módja.

De által megyek a' második levélre, meljnek közlését igen-igen köszönöm te néked. Ott fordul elő-az Urnak akarattya. — freilich das gewöhnliche Loosungswort, es hat aber eine gute Seite, wenn man es so nimmt, wie der Ausspruch, den der höhere Mensch an den niederen macht. Dieser beugt sich tief: jener hebt sich empor; sie sind aber unermüdlich, und es giebt Augenblicke bald für einen, bald für [den] anderen. Die formalen Gesetze der höheren Moralität lassen sich mit aller Kälte vorschreiben: die Anwendung fällt aber in die niedere Region, denn sie ist immer Material: Der Fühlende soll hier dem Gefühllosen gehorchen. Erinnere dich an das terentianische: Tu si hic sis aliter sentias.

Óhajtva várom gyászleveledet leirni; hát még Sallustodat? A Neologismus Apologiája olj szinbe van téve, hogy annak lehetetlen nem győzni. — A' Göthe után irt Odák bájolók lésznek még azok-

nak is, a' kik érteni nem fogják. — Epigrammáid Stoffjának választása igen szerentsés, én nem ütköztem meg — mint .....

Eddig kereszteltettél: imhol az Epigramma.

Non illum Phöbus, Lucinaque non soror odit,
Cui simul eduntur liberi — itemque libri
Sic Pater idem Auctor: quid non duo numina possunt
Signa quibus coelo ducere sorte datum est?
Ergo quid restat, nisi parte ab utraque beatum
Dicere, cui pariter Lunaque Solque favent?

Báró Naláczíné nálam lévén, leveled épen asztalomon volt, és annak végezetén tett kérdésedre pillantván el mosoljodott — ő is próbált hogy meg házasitson. — Báró Naláczy István Verseit mikor láttad? Ő nagyon betsüli azon — akkor tett kérdésedért: Meg van a' Hazától jutalmaztatva? Én ezt most közelebbről hallottam.

Légy egésségben.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

2469.

Kazinczy — Fazekas Mihálynak.

Kazinczy Ferencz barátságos tisztelettel kéri Kis Imre Urat, méltóztassék felelni az itt következő kérdésekre.

1.) Mi a' neve annak a' Virágnak, vagy Linné vagy valamelly Florista szerént, a' mellyet így is hívnak:

1.) Vergiss mein nicht.
2.) Corona Imperialis.
3.) Szegfü, Nagerl.
4.) Székfü. Patikai szer 's kristilybe is veszik. Talán Camill.
5.) Gyöngyvirág.
6.) Tavaszi kék mezei viola.
7.) Rezéda.
8.) Egy Ér-Semlyénben a' ligetek közt termő Aprilisban virító pyramis forma világos kék színü plántácska. Parasztneve *Sz. György buczka*. Ide festem azt.[1]

[1] Meg is van tollrajzban.

9.) Rozmarin.
10.) Kikirics.
12.) Minek hivják azt a' Convolvulust, a' minek eggy neme setét kék vagy setét viola szin tölcsért terem, más neme épen ollyan de fejér tölcsért öt bársony csíkkal. Van más variatio is.
13.) Van eggy katonai forgó forma csemetécske a' kertekben, végig nőve zöld, de Melissa szagú tölcsérekkel. Ujhelyi Patikariusunk ezt Melissa Molucensisnek mondja. Az e a' neve vagy más?
14.) A' Therésen pupellek neve Alcaea e? 's nincs e hozzá epithetum? Mályva rózsa a' köznépnél.
15.) Crepis barbata e a' neve azon szagatlan virágnak, melly szőr forma zöld bodrok közzül cyane színű és formájú kék virágot terem. Szaga nincs. A' parasztnál *p—a virág* a' neve.
16.) Hát az Asterek neve micsoda Linné szerént?

Nem tudom adtam e az Urnak Kis Imre Ur számára is igen gyönyörű teljes makokat. Meg lehet hogy Dr. Szent Györgyi Ur által küldöttem. Van egy Stramoniumom is *lillas* szinű tölcsérekkel, de a' mellynek széles közepe tiszta fejér. Szivesen szolgálok vele, ha még nem találtam küldeni. Bécsből hoztam 1812.

Szeretném ha Kis Ur a' Linné nevei mellé a' Debreczeni uj botanicus magyar neveket is fel tenné.

A' Göthe Epigramjai szerént eggy 25 virágból álló Epigrammai koszorút fonnám [!] Gróf Gyulay Karolinának; ahhoz kellenek e' nevek.[1]

[H. és é. n.]

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

[1] Intézve hihetőleg Főhadnagy Fazekas Mihályhoz s általa Kiss Imréhez Debreczenbe. — Idegen kéz jegyzete.

2470.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

[Eleje hiányzik.]

— halála levert bennünket, már kifáradtam keseregni, 's panaszlani halálát. W.nek még nem vettem levelét, de én néki két ízbe írtam. Én nem győzök örvendeni hogy ismeretségébe juthattam. Örvendek hogy számomra lefestettette magát. Ita non omnis nobis mortuus est.

Januarba eggy rettenetes [dolog] történt Eger mellett Tar nevű helységben (nem Tard), mert vagyon illyen is, költeménynek látszanék, de nem az, a' Subs. V. Ispánynak kinek én szájából vettem, az Érseknek, és Kanonok Makay szájából.

Egri Püspök, és Prepost Zábraczky meghal, 's a' Tari Plébánusnak, ki néki rokona volt, 6000 ftot hagy ezüstbe. Eggy estve három úr, szép lovakon, 's cselédekkel beszáll a' Plebánusnál, mert úgy mond conventionális pénzt visznek Pestre, 's nem mernek kocsmába, vagy a' faluba közembernél megszállani; — kártyáznak, vacsorálnak, 's ismét kártyáznak! vagy 1 órakor mond az eggyik: «*Ez elég Tiszt. Ur, mi nem viszünk pénzt, hanem pénzért jöttünk. Ide vele.*» Fenyegetik, 's a' Pleb. általadja a' pénzt. *Számlálják!!!* 5500 lévén, újra fenyegeték, hogy adja-elő az 500 ftot is. Ez legitimálta hogy elkölt. Ekkor mondá az eggyik: «*Az úr szakálla nagyocska, én jól beretválok, tessék leülni,*» 's kivánta beretváját, 's szappan vizet veve; a' szegény Plebánus letérdelt, rimánkodott, nem használa, — szerencsésen meg beretváltatott sérelem nélkül — valld-meg már mikor rettegett inkább ez a' Jesus szolgája, mikor pénzét kérék e, vagy beretváltatott? De hátra van még eggy: vizet vesznek, eggy pohárba öntik, 's a' pap szeme láttára port töltenek belé: «*Tessék meginni!*» Térdel. Szúrással fenyegetik ha szót ad. Az ital meg lőn iva. Elaludt. Opium volt. Levetkeztetve tették ágyba, és elmentek szerencsésen. Másnap a' pap akkor ébredett fel, midőn ránták a' cselédek, hogy tíz óráig aludott. A' tolvajok elmentek azt mondván, hogy a' Plebanus későn [!] kártyázott, és elaludt. Sok pénz volt, sajnálom a' Plebanust, nem ártott volna inkább a' Püspöktől elvenni, mert egy Cath. Püspök is sokat lop. —

[K. és h. n.]

[Megjelent az 1846-ki lipcsei kiadásban.]

2471.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak.

[Eleje hiányzik.]

— — — — — — — — — — — — — — —

másoknak is fog tetszhetni; én részemről a' kedvesebb darabjaim közzé ezt nem számlálom, 's Te alkalmasint kitalálod, mi indíta arra hogy nyomtattassam.

A'
NAGYSÁG' és SZÉPSÉG' DIADALMA.
Napoleonnak és Luizának mennyegzőjöknél.
Irta K. F.

Elfolya kétezer év és még több: 's végre megúnta — —
[stb., mint az 1698. számú levélben.]

Bal tüzeket lobbant etc. Virgil. Jupiter intonuit laevum. Rómában az tartatott jó Ómennek, ha bal kéz felől dördült az ég. A' deák phrásist magyar phrásissal kelle kitenni. Én ezt az Expositiót régen koholtam, 's nyugtalanúl vártam az időt hogy vele kirukkolhassak.

NB. Én két vocalist egymás mellett mindég elidálok. És így gyönyör' orczákra 's D' Angyala.

Daykát vette é már Szögyéni Ur 's tőle Vitkovics? Sophie tisztel 's csókol édes Miklósom. Én is szivesen ölellek mindkettőtöket, Vikinek kezét csókolom. Adieu. Ajánlom magamat barátságodba.[1]

[Másolata a debreczeni főiskola könyvtárában.]

[1] Másoltam ezeket t. Nagy István ur közlése után 1838. Oct. 9—10. szül. Beöthy Asszonytól nyert eredeti levelekről. — A másoló jegyzete.

2472.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

Széphalom Júl. 2d. 1813.

Kedves édes barátom,

April 25dikén írt levelem tehát Júniusnak 15dikén ére kezedhez. — A' Párizsi Postahivatal nékem Máj. 23dikán küldé eggy Jelentést, hogy ott eggy levél vár reám; tégyek rendelést kiváltatása eránt; 's én a' levelet Jún. utolsó tíz napjaiban vevém. Párizsból tehát Széphalomra hamarább ér-el a' levél, mint Széphalomról Törtelre! — Ki türheti-el ezt a' késedelmet? — Ime próbát teszek, ha levelem Debreczen felé nem hamarább jut e el hozzád. Kérlek, jegyezzd-fel, 's add tudtomra mikor veended azt, 's ha Debreczen felé hamarább teszi-meg az útat, mint Jászberény vagy Pest felé, ezután leveleinket Debreczennek kerültessük.

Megyünk tehát! 's meg fogjuk látni Zirczet! E' soron kezdem hozzád eggy Epistolámat, eltelve előre azon örömökkel, a' mellyekben Zirczen és a' Zirczi utban élni fogunk. Kiterjesztett karral várnak némelly barátink. Tégedet arra kérlek, hogy ha, a' mint írod, Esztergomnak megyünk Kondé miatt, 's Szabó és Pyber miatt Virthnek, Váczon is meglássuk a' szép templomot és a' nagylelkű Püspököt, 's Pápay Sámuelt Pápán, 's túl Zirczen Kisfaludit és Berzsenyit. Melly igen szeretném, ha reá érnénk és az idők engednék, ezen útban meglátni Mohácsot is és még elébb a' helyt, hol Zrini Miklós elesett! De soká ez útban sem Te nem múlathatsz, barátom, sem én nem. — Zirczen Septemb. 8dikán fog tartatni az *áldozat*. Én tehát Augustusnak utolsó napjaiban Nálad leszek Törtelen. Kocsidon kell mennünk, mert én három fedeles-szekereimből most csináltatok eggy újat, 's nem hiszem, hogy ez addig kész légyen. Te ajánlottad ezt a' barátságot, 's én elfogadtam, bízván szivedbe, és érezvén, hogy ez útat különben nem tehetném.

Szemere Pál barátunk Június 30dikán az az tegnap előtt nálam hála. Késő estve érkezék ide Kazinczy Istvánnal, ki el nem ereszti, míg valamelly leánynál Zemplényben meg nem akad. Ahhoz Palinak ezer szerencsét kívánok. Szóllék vele, bátran, szabadon, mint

barát, mint atya, 's feddettem. Éreztettem vele, melly hálátlanság vala Törtelen hálni, 's házadhoz nem menni, mert *Te* nem valál ott, holott ott vala a' Tekint. Asszony; 's kérdeztem, ha ezt az immoralitást megbocsáthatja magának. — Pirúlt, azt felelte, hogy már lovat is akara nyergeltetni: de azok, a' kikkel eggyütt járt, nem eresztették. — De miért hát mindég ezekkel? — Ekkor megmagyarázta, hogy a' bolondúlásig égett Susiért, noha látta hogy ő néki veszedelmes; kerülte, de közel akara lenni hozzá; 's most is azért jött ide, 's azért lesz itt Augustus végéig, hogy a' veszedelmes leány el ne tébolyítsa. — Tetszik nekem, hogy Pali itt Szemere Kriska felől gondolkozik. Jó személy, és jó anya gyermeke.

Hogy fiam megszületék Máj. 30d. eddig talán nem csak Pesti barátimtól, hanem a' hozzád írt levélből [is] tudod. Ha később fogna érkezni ez az eggy holnap előtt írt levelem hozzád, hagyd itt is mondanom, hogy a' kis gyermek a' Te általad ajándékban hozott kép alatt köszöne-be az életbe. Élj szerencsésen, igen kedves barátom, feleségem Téged és a' Tekint. Asszonyt a' legszívesebb idvezletekkel tisztel, 's ajánljuk magunkat mind kettőtöknek barátságtokba. Gyermekeim, 's azok közt a' kis Menyed, csókolják kezeiteket. Ölellek nemes lelkű barátom, a' tiszteletnek 's barátságnak minden érzéseivel. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2473.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Széphalom, Júl. 2d. 1813.

Tisztelt, szeretett barátom,

Ma érkező leveled megszabadita azon gyötrő gondtól, hogy szokatlan hallgatásod elhidegülésből eredhet. Én Téged olly sok, olly nagy és olly szent okoknál fogva tisztellek 's szeretlek, hogy vigasztalhatatlan volnék, ha azt kellene látnom, hogy a' melly barátsággal Te önnként jövél ezelőtt hét esztendővel ellenembe, azt most gondolatlanság vagy valamelly szerencsétlen lépés által magam vesztettem-el. Barátimnak szentebb köréből nem szeretnék senkit elveszteni; de higyj állításomnak [!], Te eggyike vagy azon keveseknek, a' kiknek innen kilépteket legérzékenyebben fájlalnám. Régen ohajtot-

tam, hogy valaha megláthassalak. Ez idén meg foglak látni. 'S veled eggyütt meglátom Takácsot, meglátom a' Rudinai Apát Horvát Urat, meglátom Ruszeket, meglátom azt, a' kit hogy még eddig nem láttam, pirúlok, Kisfaludit; meglátom Berzsenyimet. Képzeled, mint emelkedem, midőn lelkem e' gondolattal telik-el. Oh, fogadj akkor e' szeretettel, édes barátom, a' mellyel hozzám leveledben szóllasz, 's éreztessük egymással, hogy lelkeink rokonok.

Örvendek, hogy Ferenczy barátunk azon kevés órákról, mellyeket tavaly Vitkovicsnál eggyütt tölténk, kedvesen emlékezik. Az én életemnek az a' szerencse juta, hogy a' jók szeressenek, 's íme ő is ezeknek számokban ál [!]. Kérlek jelentsd neki baráti szíves tiszteletemet, 's köszönd-meg hogy erántam kedvező indúlattal van. Bár ez idén Vele is eggyütt lehetnék! — mert úgy tetszik, körültetek lakik valahol.

Prof. Ruszeknek leveledbe zárt versezetét már olvastam. Tele van ez is azzal a' mit Te írsz philosophiai munkájáról. Ezen utolsóbbat én a' minap eggy barátom' asztalán még kötetlen' lelém, 's ismerni akarván, el kezdém olvasni, 's szívem eránta eltőlt tisztelettel, szeretettel, feledém hogy nem a' szerént beszéll, mint én szeretném hogy beszéllene. Mindentől nem kell mindent kívánnunk; ő benne igen sok érdem van. Elégeljük-meg a' mit nála nagy mértékben kapunk. —

Ezen esztendő a' pénz' ritkasága mellett is nevezetes typographiai mívekkel dicsekedhetik. Illyen Dayka, Berzsenyi, a' Virág Thaliája, a' Szabó Dávid Aeneisze, illyen lesz Báróczi, kiből már sok ív elkészült, mert 200 előfizetőjénél több találtaték. Az Aeneisz második Kötetét bírom, de belőle keveset olvashaték. Ugy tetszik ez a' Kötet sokkal jobb mint az első. De itt is kegyetlen helyeket találtam. Vagy nem értette Virgilt — melly eggy Rhetoricát sok esztendőkig tanított emberen megtörténhető — vagy restelt bíbelődni vele. Bár csak valaki végig futná ezt a' fordítást, 's míg még Szabó elalszik, vele megigazítatná a' mi igazítást kíván. — Pesti barátim nekem régen megküldék Berzsenyinek verseit, 's Virágnak Thaliáját: de a' gonosz lelkek valahol tartóztatják hozóját. Virágnak Thaliáját égek látni: Berzsenyinek verseit nyomtatás alá én írtam le 1808ban, de azolta sokat változtata rajtok; nevezetesen a' darabok egészen más rendben álanak [!]. Tegnapelőtt Szemere Pali nálam hála, Pestről Kazinczy Istvánnal jövén, 's neki magának nem volt Berzsenyije, de az öcsém hozott eggyet, 's azt végig futottam. Szeretném érteni, mit

fog ítélni a' Publicum az én Berzsenyim' verseiről, mit nevezetesen azok, a' kik magok is verselnek. — Dayka nem fogadtatott érdemlett kedvességgel; kevés szereti: de a' ki szereti, nagyon szereti. Tudod, hogy én azt óhajtanám fényűl.

THUCYDIDESZ.

(görögből.)

Hogyha a' Múzsa neked keggyel hunyoríta, fogadd e' — — —
[stb., mint a 2479. számú levélben.]

Egerben eggy Marsalkó nevű Cistercita Daykára eggy deák Epigrammát írt. Nolo poetam foemineum — — Vanus es et Venus-es — ezek álanak [!] a' Marsalkóvius' versében. — Szegény Marsalkóvius! nem tudja, hogy poetai mívekről nem szabad azoknak ítélni a' kik magokat a' mennyország' kedvéért *castrálták;* nem tudja, hogy a' szerelem és a' bor Isteneit magasztaló Poeta gyakorta a' legtisztább életű ember és bornemisza. Ő talán szégyenlené Bécsben a' régi világ' statuájinak Galeriáját megtekinteni, mivel ott Apollo, Antinous 's a' Medicisek Vénusa az Ádám és Éva paradéruhájában álanak.

Ezen utolsó soraim arra emlékeztetnek, hogy Veled, kedves barátom, egynehány Epigrammát közöljek, mellyet azért is írtam, hogy ifjaink ez által is vonattassanak a' festés és faragás míveit csudálgatni, ismergetni.

CANOVANAK PSYCHÉJÉRE.

Déhmnél. Bécsben.

Oh a' mennyei lyányka! miként ömlött-el alakján — — —
[stb., mint a 2479. számú levélben.]

ANTINOUSZ.

Kellemet önte reám Metszőm: fennséget Apollra.
Én vagyok első itt: a' nagy Olympon Apoll.

LAOKOON. Virg. Aeneid. II.

Tűrd nagy kínjaidat szent Polgár, 's halj-meg; hazádért
Tűrsz és halsz. Győzött a' fene (Minerva) 's Trója nem áll.

Laocoonnak statuája igen nevezetes az Artistáknál. Bécsben is lehet látni.

MADONNA.

Carlo Dolcsétől, a' Bécsi Belvederben, 's nálam igen jó Copiában.

Melly báj! melly fennség! melly isteni bánat ez arczon,
És melly szent megadás 's gyermeki bízodalom!
Bús anya, mennyei szűz, e' kép látatja, mi voltál; (szenvedve)
Vídúlj-fel, 's e' kép fogja mutatni, mi vagy. (most, szenvedés nélkül az egekben.)

Ezen utolsó Epigrammám nagy szerencséjét csinálta. Pedig ott nem vártam. Ellenben a' mi felől azt vártam, az szerencséjét nem csinálta. — Gróf Desőffy Jósef April 23. nekem jött, megcsókolt, magához szorított; ezt, úgymond, Epigrammádért; az épen isteni. — Laocoon? kérdém. — Ah nem! Madonna. — De Pipsz Rómát látta, 's ért a' festéshez.

VENUS CALLIPYGOS. (Szép farú.)

Két görög leány talán a' városba ment, 's azon versengének, mellyiknek van szebb fara. Eggy legényt megláttak, 's azt Párizssá tevék. A' győző leány templomot építe a' szépfarú Venusnak, a' Görög nép pedig márványba metszeté a' leányt. Ezt Bécsben is lehet látni. Félre kapja ingecskéjét a' győzedelmes részen, 's vissza felé mosolyog.

Mind! mind, lyányka! nem ezt egyedűl! 's nagy Jupiter, engedd
Váljon hármassá nékem is eggyszer az éj.

Az az: Weise sie her, alle deine Reize, göttliches Mädchen, und nicht bloss diese da! Und du Jupiter, mache, dass einmal auch mir sich die Nacht verdreyfache, wie dir bey der Alkmene.

Ruminak számára tulajdon kezeimmel copizáltam a' Babocsay Izsák Tarczali Notarius Fata Tarczaliensia nevű munkáját, melly 1670—1700 esztendőknek történeteit krónikai jegyzések formán foglalja magában ollykor istentelen pleonasticus stílussal. A' szegény Babocsay kegyetlenül buzgott a' Kalvin János tudománya mellett, 's mindent e' miatt és a' Tarczali borok elvitele miatt szeretett tekingetni, mellyet a' nálok quártélyozó német Tisztek tőlök kicsikargattak, 's épen nem pragmaticus Író. De mind a' mellett, hogy a' régi idők ismeretére száz tómus illyetén munka sem érne fel a' Hist[oire] des revol[utions] de Hongrie és Hist. du Comte de Tökölival, ennek is sok haszna van. — Ezt én íme küldöm Ruminak, és így ha Pestre nem megyen is, még is kezdheti kiadását.

Miolta Magy. Régiségeim és Ritkaságaim II. Kötetét Pestre felküldém hogy nyomtassák, hírt vevék eggy barátomtól Debreczenből, hogy a' Codex Agendarius ott számomra nagy titokban írattatik, és így nem darabonként, hanem eggyszerre adathatom-ki. E' miatt rendelést tettem, hogy ne nyomtassák, míg a' munkát mind le nem küldöm. — Egyveleg Irásaimnak öt Kötetét eggyszersmind adom-ki jövő esztendőben minden kép nélkül, mert az idők nem engedik, hogy pompázzunk, de csinosan. — Sallustomat Májusban, megszabadúlván az osztály bajaitól, ismét elővevém; látni akartam, ha szenvedhetőbbnek fogom e lelni mint mikor félre tettem, 's sokkal szenvedhetetlenebbnek leltem. Azért ismét neki állék. Épen a' Cátó beszédét fordítám Máj. 30dikán, mellyet a' Tanácsban Caesar ellen tarta, midőn a' feleségem író asztalom mellett bádgyadtan elnyúlt az ágyon, 's csakhamar Goldsmittnek Kosegarten által németre fordított Római Történeteit, mellyeket négy nap olta olvasgata, félre tevé, 's a' maga hálójába általméne, honnan a' Napam eggy óránál elébb azon hírrel jöve-ki, hogy fiam születék. — Melly Auspiciumok! — Azonnal írtam a' Zirczi Nagy Papnak, hogy őtet kérem keresztatyának, adja neki áldását, hogy a' gyermeknek valaha semmi sem legyen szentebb mint a' Virtus és Haza, mint Cátónak volt, kinek beszéde lefordítása alatt született. Dréta Úrhoz ez vala legelső levelem. Kezemben vagyon forró szívvel írt válasza: azt Szemere Pali hozta-el Pestről. — Add te is czen áldásodat, édes barátom a' gyermekre, és szeressd, mintha Te is kereszt atyja volnál. Igy már két leányom és két fiam van. Szép alakok mind a' négyen, 's egészségesek, épek, vaccinállak. Az utolsó e' hetekben fogja azt kiálani. —

Osztályunk megesett, 's nekem ellene panaszom nincs, mert nem esett igazságtalansággal. Szüleim 6 vagy 7 vármegyében bírtak, de hét gyermek ezekben egyenlő részt veve, 's így képzelheted hogy álok. Nyolczadik testvérem (az Oberster Davidovicsnál) gyermektelenül hala-meg 's özvegye férjhez ment. De a' jószággal adóssága is szála reám. Öregszem, gonosz időket élek, alig tudom, mint mások, csak kamatjaimat is fizetni. — Zárva előttem minden útja a' boldogúlhatásnak. Bár hát gyermekeimet tudnám végig nevelni a' határig. Feledém mondani, hogy öt hetes fiamat Antonínusz Sophron Ferencznek kereszteltetém; a' két utolsó név az anyja 's atyja nevéről ragada reá; az első a' kereszt atyjáról és kereszt anyjáról Gróf Csáky Antalné B. Wécsey Nína [Anto-Nín)ról. De te bocsáss-meg hogy kifárasztalak fecsegésemmel, 's szeress. Élj szerencsésen, 's fogadd újobban köszönetemet már nem új ajándékodért.

[Eredetije Zádor Gyula min. tanácsos birtokában volt.]

2474.

Kis János — Kazinczynak.

Soprony. Jul. 2-dikán. 1813.

Kedves Barátom!

Nékem hivatalbéli dolgaim naponként szaporodnak, a' helyett, hogy a' mint kívánom, fogynának. A' visitatióból visszajövén, egy sereg levelet találtam, mellyek külömbféle bajok orvoslását kívánták. Nem sokára azután Jun. 22dikén kerületi Conventet tartottunk, a' hol még több foglalatosságok háramlottak reám. — A foglalatosságokon kivűl, egyszer másszor kedvetlen bajok is adják-elő magokat. Egyről ezek közzül kell egy két szót írnom, mert közös barátunkat, Rumit illetik. Ez a' múlt Pünkösd' hétfőjén az általa ujonnan fel állított deák Társaság első declamálásbéli gyakorlását tartotta. Azon alkalmatossággal maga is mondott egy beszédet «Gustav Adolfnak a' Vallás és tudományok eránt szerzett érdemeiről.» A' munka magában akármillyen lett volna, de egy ollyan gyülésben, a' hol, általa hivattatván, pápista Urak, 's különösen egynéhány papok is voltak jelen, a' Protestansokról 's protestans vallásról ollyan kifejezésekkel élt, mellyeket a' Papisták megsértésnek vehettek, 's a' mint a' követ-

kezés mutatta, sértésnek is vettek. A' város' plebánusa kevés napokkal azután az Urnapi processio eránt a' két vallásbéli polgárkatonákra nézve tett 's némelly nehézségekkel járó intézet' alkalmatosságával, több neheztelései között az eránt is nagy tsudálkozását jelentette, hogy egy ollyan helyen, a' hol a' Protestánsokkal ollyan szépen bánnak, 's a' hol ezeknek nem tsak Rektorjok, Conventjek, hanem Superintendensek is van, olly beszéd engedtetik tartatni, a' millyent Prof. Rumi tartott, hogy ő az efféléket tartozik feladni 's a' t. Minthogy az említett beszédben, magunk is, valakik hallottuk, megütköztünk, annak szerzőjét józanabb vigyázásra akartuk inteni. Rumink a' jó szándékot rossz néven vévén, a' Scholastica Commissio előtt, a' hol ez történt, nagy hevességgel kifakadott mindjárt az első meg szóllításnál, 's azzal vádolt bennünket, hogy nem a' pápisták, hanem tsak mi protestánsok, mint félénkek és hidegek, akadtunk fel. Én, provocáltatván, azt a' kinyilatkoztatást tettem, hogy bizonyosan felakadtak a' Pápisták is, és hogy részemről magam sem szerettem, a' miket mondott, minthogy mind erköltsi principiumokból, mind Politikából, mind hajlandóságból kívánom a' külömböző vallásbéliek között az egyességet fenntartani 's hová tovább jobban megerősíteni. Egy két Úr hevesebben is improbálta a' tselekedetet, mint a' szándék volt, de a' hevességet bizonyosan Professor-barátunk' mértékletlen haragja okozta, mert a' tzél tsupa barátságos intés volt. Rumi nagyon megbúsulva elment a' Város' Plebánusához, 's egy két a' beszédtartáskor jelen volt Benedictinusokhoz tudakozás végett, a' kik szemében emberségtudásból nagyobb kiméléssel szóllottak a' dologról, mint másutt. Azután hozzám az idezárt levelet küldötte; mellyre én azt feleltem, hogy a' mit mondottam, az ollyan igaz, hogy meg is bizonyíthatnám, hogy magamat kinyilatkoztatnom szükséges volt, hogy sértés nélkül akartam szóllani, 's hogy legjobb lett volna tsekély hibáját vagy megvallani, vagy birái előtt a' szertelen hevesség helyett, szeliden menteni. Azolta nem láttam, de, minthogy nem kevesé epés, úgy vélem, hogy a' legszivesebb szeretettel irt leveletském is nehezen engesztellette-meg. Én őtet annál inkább sajnálom, mennél több tekintetből betsülöm. A' felettébb félénk politikának nem vagyok barátja, de még is kívánnám, hogy nagyobb vigyázással tenné egyik 's másik lépéseit. Ha a' maga szeretete ezután sem engedi jobban felnyilni szemeit, mint eddig, nehezen fogja egy ollyan világban, a' millyen a' miénk, tartós nyugalmát találni. Ugyan ezen akadály

miatt nehezen adhatná neki magánosan is nálamnál meghittebb barátja is a' felette szükséges tanátsot kívánt foganattal.

Igy vesződünk még mi jó emberek is magunkkal 's egymással, kivált a' hivatalban

Dem unerfahrnen Jüngling däucht
Das Leben ein System, und jeder Tugend leicht.

Horátz' Levelei' második könyvének fordítását már eddig nem tsak vetted, hanem olvastad is. Igen szeretném ítéletedet hallani. Irtam már, hogy Geistinger megmásolta feltételét. Nem igen bánhatom, mert úgy is keveset tehetnék. Legalább a' tél előtt igen keveset. Egynéhány hét mulva ismét visitatiora kell mennem, melly eltart közel két hónapig. Somogyot, Baranyát és Tolnát fogom megjárni. Dayka' verseit már olvastam, nagy részét nagy gyönyörűséggel, de a' Tieidet, mint rész szerént régi esmerőseimet, rész szerént kedvesem' gyermekeit még nagyobb örömmel láttam. Recenseálásokat dolgaim miatt sem, 's azért sem igérhetem, minthogy a' Bétsi tudós Ujság' kiadóival semmi esmeretségben 's nexusban nem vagyok. Berzsenyi munkái még nem értek hozzám. Bárótzyra, olly szerentsétlen vagyok, semmi előfizetőket nem találok, mindenek tele vagynak a' pénzetlenségről való panasszal. Én most Agendát 's némelly szükséges oskolai könyveket szándékozom készíteni és készítetni. — Lajosom Báró Zay fijával, mint tanuló társával Nyitravármegyében tölti a' Vacatiókat. Jantsim szépen indúl 's igen eleven. — Új szülött fiú magzatodban érezzd soká az édes Atyai örömöt tökéletes mértékben, 's haggyd benne méltó örökösödet. Isten Hozzád.

K.

Ew. Hochwürden!

Habe ich eine Empfehlung von Herrn von Kazinczy zu melden. Am 30. May ist seine Gemahlin an seinem Schreibetische von einem Knaben glücklich entbunden worden, der die Namen Antoninus Sophron Franz erhalten hat. Hr. von K. hat den letzten Brief Ew. Hochwürden erhalten.

Ich nehme mir die Freyheit, Ew. Hochwürden den — wahrscheinlich durch ein falsches Gerücht entstandenen — Irrthum zu benehmen, dass der Herr Abt Berghofer mich bey dem Bischof wegen meiner Rede angeklagt hat, was Ew. Hochwürden in der

Schulcommission mir als ein *gewisses* Factum bitter vorwarfen. Ich weiss aus dem Munde des Herr Abts, dass er seit länger als Pfingsten den Bischof weder gesprochen, noch ihm geschrieben habe, auch nicht [mich] bey ihm anklagen wolle. Auch hat er mich versichert, dass mich nicht die katholischen Professoren, sondern Evangelische bey ihm verklagt hätten, und mithin hatte ich Recht dasselbe früher in der Schulcommission zu behaupten. Da dem Abt der Inhalt der Rede ganz entstellt und falsch vorgetragen wurde, zb. ich hätte behauptet, die evang. Religion sey die religio *vera*, welcher Ausdruck in der Rede gar nicht vorkommt, und die Deputirten, welche die evang. Rebellen in Ungarn an Gustav Adolf schickten (von ungrischen Deputirten an *Gustav Adolf* steht aber kein Wort in der Rede) gelobt: so musste wohl der Herr Abt über die Rede aufgebracht seyn. Namentlich zog Hr. Samuel von Artner bey dem Abt auf mich los, und erklärte seine Indignation über die Rede, so wie in der Schulcommission, unwahr für eine *allgemeine* Indignation aller Evangelischen, die bey der Rede gegenwärtig waren. Der katholische Herr von Wagner sprach zwar von der Rede bey dem Abt auch absprechend, aber nachdem ihm gleich nach dem Actus Oratorius von einem Evangelischen von Bedeutung die grösste Unzufriedenheit über meine Rede bezeugt worden war. Hätten nicht Evangelische meine Rede gerügt, kein Katholik hätte daran Anstoss genommen.

Es thut mir leid und schmerzt mich, dass Ew. Hochwürden, anstatt mich in meiner gerechten Sache zu vertheidigen oder doch wenigstens zu entschuldigen (die mir vorgeworfene Inpolitik wird doch zu entschuldigen seyn und nicht in die Kategorie der Verbrecher gehören?) mit meinen Gegnern und Wiedersachern — Hr von Artner ist seit länger Zeit, wie bekannt, mein persönlicher Feind, und als solcher hat er sich neuerdings in der Schulcommission durch grobe Beleidigungen beurkundet, gemeinschaftliche Sache gemacht haben. Wenigstens hätte ich erwartet, dass Ew. Hochwürden, so wie Herr Senior Gamauf schweigen würde, da der Widersacher ohnehin genug waren.

Hochachtungsvoll beharre ich

Ew. Hochwürden gehorsamster Diener

R.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2475.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Nádasdy Sárközy István barátomnak.

Széphalom, Júl. 3d. 1813.

Kedves barátom. A' Librifex és Liberifex ismét eggy opus-t édála: Majusnak 30dikán született Antonínus Sophron Ferencz névre keresztelt fiam. Tudod, édes barátom, hogy e' hírrel mi ok indít épen előtted dicsekednem, ha emlékezel, hogy 1807 táján bizonyos könyvvel kináltál vala meg, melly barátságodat a' magamhoz bízás vélem eltolatta. Add áldásodat a' gyermekre, 's szeressd őtet is mint az atyját szereted, 's ha kedves leányod ismét Nagy-Atyussá tészen, kereszteltess ennek is Druszát mint Emílemnek kereszteltetél. — Ez hozódván elő, hagyd elbeszéllnem eggy scénámat a' legközelébbi innepekben.

Péter Onkelem levél által híva magához, tudatván hogy a' Násza, Vay József, nála múlat. Jun. 6dikán tehát a' két lyányommal 's a' fiammal általmenék Lasztóczra, hozzám két órányira. Ebédnél ültek midőn az Udvarra behajtánk, 's mivel a' szép nap miatt a' pitvarban ettek, látták hogy jövök. Az ifjabbak előnkbe szaladtak, 's a' húgom csudálkozék mint virítanak leányaim. Azomban fellépénk, 's ott is minden szem örömmel függe rajtok. Emílnek dajkája (nem szoptatója, az a' feleségem volt) a' Consiliariussal általellenben találá megállani, 's a' Consiliarius le nem vonhatá a' szemét a' gyermeknek rettenetes homlokáról 's világos kék nagy szemeiről. *Melly* homlok! monda. Oh igen! mondám; ez a' szertelenül nagy homlok azt ígéri nekem, hogy a' gyermek makacs lesz. — Ez textus leve a' beszédhez. Eggy *tudós* Professor azt kérdé, ha lehet e annak *örülni*. «Minden bizonnyal; mert a' makacsság, ha ésszel jár osztán, (gyermeknél az nem lehet) charactert, lelket ád: a' ki kicsiny korában makacs nem volt, soha sem lesz abból ember.» — A' lyányok' szépségek eggy ideig occupálta az asztalt; végre egyebek folytak. — Midőn a' kávét innák, a' kik azt inni szeretik (én nem iszom), megnyílik az ajtó, 's a' fiam fejér bugyogóba veres lajblival fürtös fővel, de természetesen fürtössel, végig járja két ízben a' szobát mint eggy

kis Napoléon, 's a' Consiliarius elmerülve nézi a' *jó kedvében visító* gyermeket. Azon vevém észre magam, midőn a' gyerek a' fal és eggy üres szék köztt a' Consiliarius mellett csúsz elő, 's Vay Jósef meg nem álhatá [!], hogy kezét a' gyermek koponyájára ne tegye — akár áldásképen, akár Gall Doctornak állításai szerént tapogatózván. Örvendtem az áldásnak, mint mikor 1784. Januar. 16dikán az Ipam és ez a' Vay engem legelőször csókoltak-meg, 's azt óhajtottam, hogy fiam is arra jusson valaha.

Én Septb. 8dikán ez idén Zirczen leszek, 's onnan a' Te ölelésedre is lekerülök, ha az idő meg fogja engedni, mert a' M. Theatrum jóltevőjével Vida Lászlóval eggyütt teszem ez útat. Melly igen fognék örvendeni, édes barátom, ha azokat, a' kiket lelkem szeret, még eggyszer megláthatnám, nevezetesen ha mindenek által igen nagyon tisztelt hitvesednek én is tisztelőjévé lehetnék. Reményljük ezt, édes barátom, 's szeressük egymást. Élj szerencsésen! Teljesítse Isten minden óhajtásaidat. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

2476.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Júl. 4dikén 1813.

Kedves barátom,

Juniusnak 30dikán, midőn épen fekünni akarék, Vendéget hallok érkezni. Elébe mégyek, 's Kazinczy István Öcsém, az az fija az Onkelemnek Andrásnak, másod magával lépe pitvaromba, 's minthogy a' másodikat ki nem ismérhettem a' homály miatt, kérdeznem kelle, kivel jő. — Eggy Pesti Prókátorral! felele az Öcsém — 's ez Szemere Pali vala. Első kérdésem, mellyet hozzá teheték 's tevék, az vala, ha hozza e a' Te verseidet édes barátom. — Hát talán még sem érkeztek meg a' Helmeczi által küldöttek? kérdé Szemere. — «Hiszen ha megérkeztek volna, nem kérdeném a' mit most kérdek.» — Erre az Öcsém felele, hogy ő hoz eggyet, de magának, 's declarálja, hogy itt nem hagyja. Meg nem szűntem, míg kofferét cselédjei le nem oldák 's az exemplárt meg nem kapám. Akkor Palival neki állánk, 's ívenként végig futám, hogy legalább a' külsővel ismerkedhessem-meg, 's lássam mik vannak benne, 's melly renddel. Néhány

darabot felolvasánk, hogy lássam változtatásaidat. Illyen vala az *Ajánlás*, illyen *Psyche*, illyen a' feleségemhez írt darab, illyen a' *Sonetthez*, illyen a' *Nagy Pál*, és még eggy-kettő. A' vignette, a' mennyire gyertyánál nagyító üveg mellett láthatám, nem rossz; de Pali azt mondja, 's úgy írják Pesti barátim is, hogy a' kép épen nincs találva. Erről nem ítélhetek, de igen annyit, hogy igen nem szépen dolgozá Blaschke. — Már tehát volitas per ora virûm, édes barátom; 's ámbár tudom, tapasztalás után tudom, hogy valakik Verseidet' kézírásban látták, bámúlni azokat meg nem szűnhetnek, szeretném hallani a' két Haza minden tájairól, ki mit mond felőlők. Örvendj szerencsédnek, dicsőségednek, 's légy rajta, hogy nem sokára Verseidet megbővitett Kiadásban vehessük.

Az én Daykám imitt amott ólcsárlókat találá. Egerben eggy Pap deák Epigrammát íra ellene, mellyet ide tészek:

Dayka redi! nolo n u t r i c e m; nolo poetam
F o e m i n e u m. Vir sit quem lego, virque probus!
Quaeris, quo redeas? Ad eum, qui de tenebris te
Protulit. A doctis nil quod ameris habes.

Vanus es et *Venus* es, dignusque operire patellam,
Qualem in Kazinczy te reperisse palam est.
Dayka redi! non es qualem te censuit emtor:
Dayka redi! structo nam secus igne peris.

Így ítél, édes barátom, az, a' ki magát a' mi Idvezítőnknek bizonyosan rosszúl értett tanítása 's Origenesnek épen nem eszes példája szerént a' mennyország kedvéért c a s t r á l t a. Ezt lássa az Istenadta embere, sőt ugassa Daykát, ha tetszik. Az ő ugatása a' dolgot rosszabbá nem teszi, ha jó. — De kérlek, tudassd velem, mit ítélsz Te Daykának versei felől. De poetis ferre judicium unice Poetarum est; így ítél Scaliger, és így a' Te ítéletedet tudni nagy vágyásom lehet.

Hát azok a' kik bennünket Nyelvrontóknak szidalmaznak, mit mondanak azokra, a' miket Daykának életében mondottam a' Neologismusok felől? A' ti Telekitek és Prónaytok (kitalálhatod okát) valóban azt hiszik, hogy nyelvünk romlik, és hogy magyarúl még senki jobban nem tudott mint Teleki József, a' ti Administrátortoknak atyja. És én épen ezen hitnek feldöjtésére mondám azt a' mi Daykám' életében lap XLV és XLVI áll. Szerencsénkre a' két Haza-

nak minden részeiben fogy ezeknek a' vénséget szerető 's újságot gyűlölő embereknek számok, 's Moldvának szélén is fújni kezd az igazság' szelleme.

Pestről írják, hogy Te ott valál. Melly igen irígylem azoknak szerencséjeket, a' kik tégedet láttanak! De ez a' szerencse nékem is fog ez idén jutni, mert Vidával, a' kit Szemere Pál a' maga pompásan kiadott Epistolájában megtisztelt, a' Te vidékednek megyek Septembernek elején. — Barátim tudják, hogy nékem vágyásom még azt is tudni, hogy ruhád melly színű posztóból vagyon szabva, 's Vitkovics mindent elbeszélle levelében, hogy vele lévén, Te néki mit mondottál, hogy ő és Helmeczi Téged hová vittek-el stbb. — Szívemet érzékenyen illette az a' hír, hogy Te Pesten legidősbb leányoddal[1] valál. Ha az én Eugeniem valamivel idősbb volna, én is a' leányommal jelennék meg ez idén Pesten, Váczon, Pápán, Veszprémben, Zirczen és Miklán.

Osztályunkat Máj. 14dikén íránk itt osztozó három testvérek alá, 's ezt a' napot az is nevezetessé tevé, hogy a' fiam ez nap kezde járni, nyilván Anyjának neve napját akarván ezzel megtisztelni, melly más nap esett. — Belé csömörölve az osztály kedvetlen munkájába, melly alatt könyvhöz sem nyúlhaték, ismét megszálla a' kívánság papirosaimba tekinteni, 's Sallustomat vevém elő, hogy lássam, inkább meg fogok e elégedhetni vele. Alig olvastam eggy ívet, 's elkeseredve békétlenségemben, kaptam a' tollat, 's újabbi fordításához fogtam. Máj 30dikán azon beszédet fordítám, mellyet a' Virtust és Hazát imádó nagy Cátó tarta Caesar ellen, 's feleségem, ki négy öt nap olta Goldsmitnak Anglusból németre Kosegarten által fordított Római Történeteit olvasgatá, bágyadtságában elnyúla íróasztalom mellett levő ágyamon, Eggyszer leteszi a' könyvet, 's általmegyen hálójába. Nékem épen vendégeim érkeztek, 's tartván, hogy baj talál lenni, ezeket kertembe vivém. Mintegy három fertály múlva azután a' Napam azon hírrel jöve felém, hogy fiam született. A' Cátó beszéde fordítása 's a' Római Történetek olvasása alatt! mondám, 's örvendtem az Auspiciumoknak. Jún. elsőjén a' gyermeket Antoninusz Sophron Ferencznek kereszteltetém Pataki Prof. Vályi-Nagy Ferencz által, 's keresztatyjának a' Zirczi Priort Fő Tisztel. Dréta Antal Urat kérém meg, melly kérés annál váratlanabb lehetett ezen széplelkű Pap előtt, mivel soha még addig levelemet nem vette. —

[1] Az eredetiben: lányoddál, tollhiba.

Add áldásodat a' gyermekre Te is, édes barátom, 's kivánd, hogy mint Cátó eggykor, ő is a' Virtust 's a' Hazát szeresse mindenek felett, de ne legyen kénytelen, hazája' vesztét látván nyereségnek tartani a' halált, mint az a' nagy ember Utikában. Élj szerencsésen, 's hagyj valaha ismét eggy lelkes levelet vennem.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

2477.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

A' Lelkek és Testek országában való tenyészéseden igen szíves rész vétellel örvendek, és tsak azon kivánságodban nem egygyezem meg, hogy a' forrásokat illy hamar kívánnád meg rekeszteni. Garántírozná tsak a' Gondviselés még huszonöt esztendei egésséges életemet, nem bánnám, ha a' három élőkhöz még más három járúlna, mellybe ugyan a' Feleségem aligha meg egygyezne, de én úgy tartom, hogy tsak *téteti* magát. Kedves Fijadnak szánt áldásim summája ez: Viselje és tellyesítse be neveit egész életében és minden tselekedeteiben; Cátó rolljától Isten őrizze, bírjon inkább Cicero lelkével és haza-szeretetivel; 's legyen olly tsendes nagy jóltevője hazájának!

Dayka verseit igen is meg vettem és gyönyörűséggel olvastam; a' Berekbenn egygy igen szúrós tsemetét találtam; a' Prometheuszt; tsuda, hogy a' Censor katzúrját (így hívták e' tájonn a' görbe metsző-kést) el kerülhette.

Nagy tisztelettel vettem és köszönöm a' Dayka életében nekem is tett complimentet, van okom vele kevélykedni; de még sokkal nagyobb meg elégedésemre szolgált régi kérésemnek tellyesítése, mellynél fogva a' magyar nyelv' el kerülhetetlen bővítése módjáról való vélekedéseidet ki nyilatkoztattad. Azokkal az enyimek többnyire egygyeznek; igen jóvá hagyom a' szokásból ki ment törzsök szók viszsza hozását is, mint szinte a' helyes analógia szerint formált új szókat is, minémüek a' jövedelem formájára szenvedelem, gerjedelem, 's a' t. Nem ellenkezem a' szomszéd nyelvekből által hozandó új szóllások módjaival is, tsak azok anyánk géniusával ellenkezvén, rajta erőszakot ne tégyenek, vagy már otthonn is idét-

lenek ne légyenek, mint a' mellyeket még az anya-nyelvből is ki kellene irtani, 's ki is irtottak a' pallérozott Nemzetek. Igy a' tőled fel hozott példák között, *jól néz ki*, mind örökké idétlen marad: maga néz é ki, és honnan? vagy az egésség néz é ki jól belőle? vagy a' lelke néz é úgy ki a' szemin, hogy láttatik jelenteni egésségit? A' magyarnak ezt a' helyes és igen tökélletes ki fejezésit: *jó szinbe van*, miért vessük meg amaz idétlen kortsért? Ha pedig amaz meg állhat, szintúgy és még nagyobb jusson mondhatom ezeket is: aszszony-szoba, orrbölts, szegény bolond, egygyrántzú, 's a' t. Ellenben ezt, hogy ez vagy amaz *jól áll neki*, vagy *jól áll rajta*, örömestebb el fogadhatjuk nyelvünk természetinek meg erőltetése nélkül: noha annál tsakugyan helyesebb ez a' régibb szólás formája: *illik néki*. Kérlek, Kedvesem! az igért több mondani valóidat is el ne halgassad, mindnyájunk előtt, kik sem Páléi, sem Apollóséi nem vagyunk, igen kedves és hasznos dolgot fogsz tselekedni.

Repesett szívem Dayka el ragadtatásának olvasásán, midőn tisztelt Kisünk szép ódáját olvasta: mennyire éreztem én is annak betsit és bájoló szépségit, itéld meg abból, hogy musaeumomnak diszére, annak ezen leg szebb versit: Szobámban három óltárt 'stb. már ez előtt két esztendővel (elébb jó és kedvem szerint való rajzolót nem kaphattam) regálra nagy arany betűkkel le íratván, 's annak foglalatját, Urániát, a' Barátságot, és a' Hazafi bóldogságot személyesítve, külön külön egygy egy füstölő oltárral le rajzoltatván, négy tsínos rámákban üveg alatt függesztettem fel: melly sokszor fordúlt meg azólta is eszemben, hogy ha olly nagy Úr vólnék, mint a' melly szegény legény vagyok, a' képek alabástromból vésve, a' vers márványra metszve ékesítenék kevés órákra terjedő nyúgodalmamnak és lelki épűlésemnek szentséges helyét!

Nagy kívánsággal el várom és bizodalmasan ki kérem a' bóldogúlt Tekintetes Nagy Asszony emlékezetére írt Cenotaphiumot.

Spáhné Húgomtól több fél esztendeinél hogy nem vettem tudósítást; kérőit eddig Penelopei meg átalkodottsággal igazítgatta el maga elől: de más okát tsak még sem gondolok [!], hanem hogy még az meg nem jelent, a' kit az Úr Isten rendelt, és a' ki vélekedésem szerint még Bétsben lakván, igyekezik állandó szerentséje meg fundálásán; többire ez tsak fejembeli — és meg lehet, helytelen — vélekedés.

Mi ez úttal mind frissen vagyunk, a' Feleségem és leányaim

tisztelnek alázatosan, és velem egygyütt a' Méltóságos Grófnét Ő Nagyságát, örülünk olly rövid bajjal, és szerentsésen véghez ment szülésén, vétek vólna a' metiéről épen akkor tenni le, mikor már olly' jól bele okott Ő Nagysága: Kedves Aszszony Annyát, a' Méltóságos Grófné Ő Nagyságát is esmeretlenül alázatosan tisztelvén, 's kellemetes tsemetéiteket ezerszer tsókolván, magamat tisztelt barátságodba ajánlom és állandóul maradok

Debretzenben Július' 5-én, 1813. tisztelő hív barátod,
Szent-Györgyi József mk.

U. I. Még egy pár jegyzés: *Rény* hogy teszi a' virtust? mi az eredete? hol vette magát? a' magamforma tudatlan de tanúlni kívánó Magyar ember szeretne az e' féléről egy jegyzésben meg világosíttatni.

Ezen kivül, ha nem tsalatkozom, Kedves Barátom! a' tőled példáúl fel hozott *du* nem a' definitus árticulusnak második, hanem a' partitívusnak negyedik ejtése.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

2478.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

A. O. 6dik Júl. 1813.

Útaznom kellett Ungvár Vármegyében, Kedves Barátom, azért nem felelhettem két rendbeli Leveledre, eddig megszülte Antoninusát vagy Antoniáját Feleséged.

Ha eddig meg nem szült, szüljön szerentséssen
Antal, vagy Antalné, éljen örömünkre,
Vagy Lány lesz vagy Férjfi, serdülni ne késsen,
És ékes szóllása szorúljon fülünkre.
Úgy mint Sz. Antalra Tengerek partjánál,
Zúdúló habok közt a' halak füleltek:
Úgy gyűljenek nálunk Magzatod szájánál,
A' zajok közt alvók, és még fel nem kelttek.

Te, Barátom, a' mint látom, Fatalista vagy, én is mind az Országok mind az emberek Urának ismerem a' Fátomot, az az a'

láthatattlan lántz szemeken egymástól függő sorját az eseteknek az örökösség karikájában. De a' Fatalismus nem törli el a' Morális Imputátziót, mert ha minden szükséges, a' morális imputátzió is szükséges. 20 esztendeig hív Inasom hitét meg szegi, meg lop, álmomba meg öl, azután odébb ál, el illant és az első bokor mellett a melynél el megy, egy más erősebb orozva lappangó Zsiványtól meg támadtatik, meg fosztatik, lehet e mondani, hogy jó tselekedett a' Kalóz, a' ki a' Latort megtsigázta? tsak azt lehet mondani, hogy az is, amaz is Zsivány. Jaj az emberi nemzet' Kultúrájának, ha a' Zsiványok bosszú állását tsuppán a' Zsiványokra kell bízni. Mért hívjuk hát ezt a' Századot a' Világosodás Századjának, ha a' Históriának mindég tsak annak kell maradni a' mi volt? Si l'on parcourt l'histoire du monde, on voit partout les faiblesses punies et les crimes heureux; et l'univers n'est qu'une vaste scène de brigandage abandonné à la Fortune. Ne erősítsük meg jobb emberek a' gonosz embereket azon istentelen véleményben, mellyet ők olly szivessen szeretnének igazságnak vallatni, hogy bátrabban gonoszkodhassanak, hogy t. i. a' jó erköltsesség merő Theoria.

Esett, kellett tehát esni! igen is, mert a' gonoszok győztek, de azoknak kell mindég győzni! ha úgy van, mire való az ész és a' jóságra és boldogságra való törekedés? hát tsak álom az? és tsupán tsak arra való, hogy az emberi tehetséget ingerelje, fejtegesse? és így az eszköznek nints' tzélja, hanem maga egyszer 'smind tzél is? és így minden merő játzatatás? Tsak akkor lesz boldog az emberi nemzet, ha a' jó és okos emberek tsupán akkor fogják magasztalni a' nagy tehetséget, mikor az bizonyosan az emberek' javára tzéloz. A' Frantzia Országlószék nem a' Frantzia nemzet fenntartásán (mert az kivülről most még meg ronthatatlan), hanem annak nagyobb nagyobb, más Nemzetek kárán és gyalázatján épült ditsőségére igyekszik. Napoleon mérséklettségét soha sem tsudáltam, midőn Kampoformióban azt kérdezték tőlle: mért nem menne tovább? azt felelé: harmintz eggyet jádszodtam, és meg elégedém a' harmintzal. A' tehetség nagyságát soha se tagadtam el Napoleontól, de a' nem elég hogy a' meg világosodott Posteritás azért valakit nagy embernek mondjon. Ha akarjuk hogy valósággal nagy emberek váljanak, azon kell igyekeznünk, hogy semmit se nevezzünk nagynak, a' mi nints' az emberek' javára. Egy a' Revolutziótúl fáradt Népnél a' Revolutziót bé fejezni nem nagy dolog, de az Anarchia markaiból kiragadni egy országot és minden fele-

kezeteket öszve gyalúlni és le tsillapítani valóban nagy dolog, eddig hát nagy ember Napoleon. Az Egyptomi Expeditziórúl még nem tudjuk bizonyossan, hogy ő volt é a' Szerzője vagy pedig tsak végre hajtója, vagy talán nem azért küldte é oda a' Direktóriom, hogy tölle meg menekedjen? ez iránt tehát fel kell függeszteni ítéletünket. Azomban nagy kérdés egy átallyában, hogy sok dolgok aránt jobban fog e ítélhetni a' Posteritás mint mi? mert a' külön külön indúlatossága a' Történet Iróknak keresztül futja a' leg késsőbb Századokat is. Egyébaránt az idő tsak a' Detaillokat fedezi fel jobban, és igen gyakran a' titkos okokat még jobban zavarja öszve, hogysem kivilágosítya. Azt által látni hogy egy nagy Birodalmat tsupán egy Fő igazgathat jól, akármijen név alatt, nagy idea. Ennek eszközlése is hát Bonaparténak nagy tettei közzé tartozik. De a' vallásbéli türedelmességet nem tudom hogy említheted annál az embernél, a' kinek első gondja is az volt, hogy a' Theophilantropusok Templomjait bé zárassa, és a' ki azt mondatta Pasztoret által, mikor a' Papi tzelibátusról vala a' kérdés, un faux principe peut avoir les meilleures conséquences, és a' ki maga azt mondta, la Religion Catholique est la religion dominante et non la dominatrice. Welcher spitze Unterschied! Ez ugyan igaz, de nagyon mutattya, hogy mitsoda tzélból oltalmazza a' Katolika-Vallást. A' valóságos türedelmeség semmi vallást sem rekeszt ki, a' melly nem káros; és valjon ki merné meg bizonyíttani, a' ki a' Theophilantropismust fenekéből ismeri, hogy ez káros vallás? Még tsak a' Frantzia Philosophusok könyveikben rejtőzköde a' Türedelmesség, a' midőn már Ildik Katalin alatt az egész roppant Orosz Birodalomban nyilván uralkodott; és azután azt akarnák el hitetni Európával némelly Frantziák, hogy az Orosz Kormány Szék barbarus.

Ha a' Mare-liberum nem szülte a' mostani hadakozást, miért adja azt okául mindenkor Napóleon? Nagy Brittaniába menne, úgy mondasz, egyenessen, ha valamelly szoros út vinne oda; bizony nagy mesterség volna akkor! Tehát mivel víz van Calais és Dover közt, fosztódjon meg egész Európa politikai függetlenségétől? 1222től fogva 48 kiszállás esett Angliába és 16nak Státus Revolutió vala a' következése. Az Anglus Király bolond, Első Sándor az Oroszok Tsászára kérkedékeny, a' Miénk és a' Burkus Király Gyávák, egyik közzülök se tesz szert, 's nem is tehet a' Nagyság nevezetére. De Napoleon ollyan időpontban jött a' Frantzia Trónusra, hogy intéze-

teinek példája által is az egész Világot boldogíthatta volna, kéntelenítettek volna minden Országló Székek példáját követni. Talán még többet ártott az emberiségnek azzal a' mit tselekedni el mulasztott, mint azzal a' mit nagyravágyásból tselekedett. Az értelmes Frantziák nem kivánnak egyebet békességnél, mert tudják 's érzik hogy nem tehet nekik semmit egész Európa; És még is most közelebbről is azt hazudta a' Frantzia népnek Napóleon, hogy fel akarják osztani, pedig világossan ki jelentette az Orosz Tsászár az egész Világ hallattára 's betsülete mellett fogadta, hogy ő a' leg kedvezőbb esetben is soha se fogna tovább menni a' Rhénusnál; de egy sor se megy abból a' mi a' Rénuson innen íródik, a' Rhénuson túl. Az okos emberek Frantzia Országban többnyire Federalisták már régóltától fogva, mert által látták, hogy egy embernek kell ugyan igazgatni egy számos népnél, de az úgy öszve gyúrt maszszát, hogy azzal az oltalom háború idejében mindent lehessen ugyan tenni a' Haza oltalmazására, de a' mellyel a' külső háborúkra nézve nehezzen lehessen menni valamire. Sieyes mondása tehát nem vala tsupa bon mot, senki se találta úgy el mint Ő (a' ki Bonapartét vissza hívta Egyptomból, de későtskén) annak tzélzásait. Midőn az úgy nevezett Tribunaux Speciaux bé hozódtak, és nagy vetélkedés lett volna felettek, Sieyes Apát Urat pedig felkérték volna véleményinek ki jelentésére, tsak azt mondta: «Ha Ti vakok vagytok, némának kell lennem.» De Achilles Napoleon, azt fogja mondani valaki, a' ki az Eposban gyönyörködik: Jura negata dolet, sibi nil non arrogat armis; igen is, de hol hadakozott Hektor vagy Nagy Pompejus ellen? annyira futott mint Dárius, harmintzszor többet vesztett mint Varus meg Crassus eggyütt. Nem egészen igaz hogy tsupán a' hó és fagy győzte meg, noha ez is sokat segített; azt mondta Hertzeg Deligne a' Frantzia Követnél egy Dámának Bétsben, a' ki vonakodott, a' kandaló mellé kináltattván: Aprochez vous, Madame, de la cheminée, c'est maintenant la place d'honneur en France, és nem felele egy szót is a' Követ. Meg verettetett, mert, indúlatos ember módjára elbízta magát, mert maga az ég hajlat és a' Természet ellen akart türkölni, mert lehetettlennek gondolta az Oroszok és a' Törökök közt készülendő békességet. Mert az Oroszokat gyáva Ausztriakusoknak tartotta, egy szóval, mert a' maga fel fuvalkodás, a' gőg és mások meg vetése tétete vele hibás számvetést, soha se hibázott így Nagy Sándor, se Tzézár. Eggyik Fő-Generálisa, Augereau, azt mondá felőle: Il n'a jamais gagné de bataille rangée, sa grandeur consiste dans les

fautes de ses ennemis: a' Hadi Mesterségben tehát magnus est tantum per comparationem, és azt mondhatja róla Hertzeg Károlyunk, a' mit Seneca mondott: Multa nobis magna videntur, non quia in se magna sunt, sed quia nos parvi sumus. A' Lützeni Batáliában is mért győzött? mert nem tudták a' buta Orosz Generalisok, hogy Lauriston hátok megett 6,000 emberrel Dreszdából vissza menni kénteleníttetett, és mivel jobb szárnyával Plauen mellett a' Cseh széleken támaszkodván, az Oroszok nem követték példáját, és az Austriai neutralitást meg nem szegték, úgy mint ő 1805ben Bairájt és Anspak mellett a' Burkus neutralitást.

A' minap az a' parantsolat jött ki, hogy a' ki tsak valamelly Német tudós Társasághoz tartozik, az Ausztriai Monarchiában, adja bé nevét, és a' Társaságot a' mellynek Tagja, és mikor lépett belé: úgy látom ebből, hogy el kezdé hitettni Udvarunkal, hogy az úgy nevezett Tugend ferein [1] Német Országban nem Német Országnak a' Frantzia Kormány-Széktől való függetlenségére, hanem minden Dinastiáknak fel forgatására tzéloz. Látod hogy el kezdte néki hinni. Ha nem volt az Éjszaki Népeknek elég fel-emelkedések, hogy az egész Éjszaki Európának javát tekintsék, hanem ha mindenik Ország tsupán tsak magára néz is, még akkor is gondoljuk meg mi, Magyarok, hogy ha egyenessen a' Frantzia Kormány Szék által vissza fog állíttatni Lengyel Ország, mi még egy hordó bort se fogunk ki vihetni Magyar Országból Lengyel Országba, mert Frantzia Ország egész Éjszakot borral tarthatja, és bizonyossan nem fog szabad lenni a' Lengyeleknek a' Frantzia borokon kívül másokat magokhoz bé hordani vagy hordattni. Én nem félek attól hogy roggyon az emberiség Európában, haladni kell neki, tsak akkor fog rogyni, ha a' Militáris Despotismus egész Európát el fogandja. Jövendőltem neked előbeni levelemben, hogy győzni fog Bonaparte, noha nem kívántam és nem is kívánom, mert lehetett kalkulálni az Aleátusok esztelenségére. Anglia Dániát disgustálta. A mi Udvarunk habozott, mint valamelly kiváncsi Dáma és senki se mert rajta tenni kiván erőszakot, most akarná talán magát az Oroszokhoz tsatolni, de már most' kívánatos lenne az Napoleonnak, hogy ollyan Tartományokban vihesse seregét, a' mellyek ki nintsenek élve. Az Orosz Tsászár addig múlatta magát a' győzedelmi kapukon való keresztűl menetellel, míg végtére (a' mint régen meg mondtam Feleségemnek) ugyan azon a' kapukon vissza nem kergettetett. Nints

[1] Kazinczy F. a szó fölé jegyezte helyes orthographiával: Tugendverein.

emberek az Aleátusoknak, a' kiről azt lehessen mondani: Nil reputans actum si quid superesset agendum, a' ki időt ád Ellenségének, mindent ád. Az Aleátusok alkalmasint azon lesznek, hogy a' Fegyver nyugvás meg nyútódjon, meg lehet ugyan, de nem hiszem, hogy erre reá áljon Bonaparte. A' békességből alig lesz még most valami, azonban az Oroszok minden esetre ditsőséges békességet fognak tsinálni, és meg is érdemlik, mert a' leg első katonák a' világon, és ha jobb Generálisaik volnának, soha semmi nép a' Világon nem győzné meg őket, már IIdik Fridrik mondta azt felőlők: hogy könnyebb őket meg ölni mint meg győzni; egy nép sints Európában, a' kinek olyan Római bélyege lenne, azokból fog ám válni a' nagy nemzet, ha egyszer egészlen ki gyalulódnak. Őket a' szerentsétlenség el nem nyomja, a' szerentse fel nem fúja. Jobban szeretik a' Függetlenséget mint a' Fő Várost, és méllyen érzik a' Nemzeti tekintetet és betsületet. A' Burkusok is, ha az az Energia, a' mellyet mutattnak, nemzeti, minden tett hibájokat eltörlik, hiába neveti őket Napóleon, nem lehet nem tisztelni és nem tsudálni egy a' maga függetlenségéért köröm szakadtáig hadakozó Népet. Hiába hánnya a' Monitör a' Barbarus nevezeteket széjjel, előttem a' leg nagyobb barbaruság a' Nemzeteket függetlenségektől meg fosztani, és a' Requisitzio Sistemája által ki szívni. Nézd tsak, hogy mit mívelnek a' Frantziák Hamburgban. 48,000,000 livra adót rótak a' Hamburgiakra, mert fel keltek függetlenségekért. Mehetne tsak valami vezér Páris alá, majd meg látnók, hogy mit tennének a' Frantziák függetlenségökért: nem tűri se szívem, sem eszem semmi formában az igazságtalanságot, és én a' Despotismusnak akár millyen formában, akár millyen időben, akár millyen tzélért, örökös ellensége vagyok, leszek és voltam is mindenkor. Látod, Kedves Barátom, hogy én azt a mi n a g y Napoleonban, látom, tsudálom és tisztelem, mondhatom Schillerrel: Nein, ich

Zürne dem Glücklichen nicht, dass den leichten Sieg ihm die Götter
Schenken, dass aus der Schlacht Venus den Liebling entrückt.
Ihn, den die Lächelnde rettet, den Göttergeliebten beneid' ich,
Das verherrlichet ihn, dass ihn die Götter geliebt.
Weil er der Glückliche ist, kannst du der Selige seyn.

de azért nem nézhetem azt mind az emberi Nemzet javára tzélozónak lenni, a' mit ő annak mond, és a' mi tsupán Frantzia Ország-

nak ditsőségét, és virágzását tzélozza. Ne vakítassuk el magunkat a' nagy fényességtől, nem úgy nézem én tsak Napóleont mint a' szerencsét:

Nicht der Sehende wird von ihrer Erscheinung beseligt,
Ihrer Herrlichkeit Glanz hat nur der Blinde geschaut.

hanem úgy is, mint a' villámot, a' kiben a' szikrát szeretem, de nem a' le csapó ménkőt, melly tsak azt üti a' ki a' szikrás villámot nem látja. Te azért engem' tudom nem fogsz kevesebbé szeretni, mert nem értek veled eggyet egészlen ezen dologban, in hoc dissimiles ad caetera paene gaemelli. Meg lehet, nem tagadom, hogy ezen háború Magyar Ország külön Tartományá való fel állításával végződjön, vagy fel osztásával is; amaz ugyan kívánatos lenne reánk nézve, de ez tsupa nemzeti Egoismus, én pedig mind a' két Levelemben tsupán az egész Európa boldogságáról szólottam, mert ezt' hántorgattja mindég Napóleon, és imádóji. Ha Minister volnék az Aleátusoknál, tudnék talán nékik olly Projectumot tsinálni, a' melly a' Frantzia hatalmat a' maga határjai közzé szorítaná, és egész Európát tartós békeséggel és boldogsággal meg áldaná, ha ki tudnának vergődni a' mindennapi ideákból és úgy fel emelkedni conceptiójokkal, mind Bonaparte, de tsupán Frantzia Ország javára, tud.

Wie die erste Minerva, so tritt mit der Aegis gerüstet
Aus des Donnerers Haupt jeder Gedanke des Lichts.

mert a' mi a' geniust illeti, valóban minden mostani Kabinetumokat eggyütt-véve, maga egyedül felyül haladja.

Du nur merkst nicht den Gott, der dir im Busen gebeut,
Nicht des Siegels [!] Gewalt, das alle Geister dir beuget;
Einfach gehst du und still durch die eroberte Welt.

Még abban is az Istenhez hasonló, hogy valamint az örökké-valóság az Zsidó, úgy ő a' Frantzia Népet választotta ki magának. Az új oszlop az Alpeseken, nem tsak népeinek buzdítására való, hanem arrais, hogy rettenjenek meg Ellenségei, nagy erejétől. Bétsben, Petersburgban, Berlinben 20 esztendeig nem akadtak volna ollyan nagy ideára, és ha akadtak is volna, nem merték volna ki vinni, a' 25,000,000 miatt, a' mellybe kerül; soha se mutatott egy Század is annyi tehetőséget, annyi fellengséget egy részről, annyi gyávasággal,

butasággal és kisdedséggel a' másikról, mint mi láttunk 20 esztendők olta!

Pethe Ferencz, noha még hibái is eleven eszű emberre mutatnak, engemet is mindazon által botránkoztatott egy kevessé. A' *Képzelmész* a' Költő, a *bírt igaz* a' jus, a' *semesema* az indiferent [!] helyett, mosolyodásra bírának, de a' szerentsétlen fajzatok közt némelly szerentsés szüleményeket is találtam, p. o. Crida bukti, Colonia Külbirtok, requisition huzavona, Pair országnagy. A' sugorgatott sereg azonban sugorgatva nevetséges. A' Mathesisét is forgattam már, azon is leng a' Neologismus lelke; sunt bona, sunt quaedam mediocria, sunt mala plura, omnis crede mihi sic fit, Avite, liber.

Meg hagyám már a' Fiskálisomnak, hogy kérje ki Dókustól a' barátságos eggyezésnek a' Javalattyát, azt mondá nekem Dókus, hogy azt a' mit Büdön kapna, egy Atyafiának adná által, a' ki velem pénzért meg eggyezne, és így eszközölje ki Dókus, hogy bizonyos legyek ezen eggyezésről, és hogy tudjam hogy mennyiért eggyez meg ez az Atyafi, és meglesz az egyesség. Én mindjárt Téged kérlek ki Bírónak, jönnénk öszve valahol, Te, Dókus, az az Atyafi, és én Fiskálisommal, és minekutánna mind a' két résznek informatiójából meg értenéd az egész kérdésnek mivoltát, én részemről a' Te, mint közös Barátunknak egyenes itéletére, szivessen állanék, talán nem igen sok ember van Magyar Országban, a' ki ollyan egyenessen és eggyűgyüen szokta kívánni mindenkor, és mindenben az egyezést; én bizony nem akarok meg tsalni 's nem is tsaltam meg soha senkit is, és ámbátor sokat meg tsalatattam életemben, még sem vehetem magamat rá, hogy azt gondoljam, hogy több gazember legyen a' Világon mint az, a' ki éngemet meg tsalt. Dókust kivált igen szeretem és betsülöm, és tudom, hogy érzi ő azt felőlem, hogy ha négy gyermekeim és annyi adóságaim nem volnának, még boldognak is állíttanám magamat ha Attyafiának türhetőképpen kedvezhetnék. Ámbár nem felette heves Pápista vagyok, mondhatom mégis igazán, Regnum meum non est de hoc mundo, non de his quae tam vulgo aestimamus. Feleségem, Gyermekeim, minden a' mi engemet szeret, Téged is szeret és ölel, szint úgy mint én mind azt a' mit Te szeretsz. Élj boldogan annyi érdemetlen bajok után, talán tsak ezek eszközelhetik, hogy ne éljen vissza az ember a' boldogsággal, nints üdvességessebb dolog a' verő fénynél, a' felleges, hosszas és álmatlan éjszaka után.

Hív Jóskád mpr.

P. S. Azok a' Vármegyék, a' mellyek mindent meg tagadtak, egy új Levelke után most már mindent adnak megint, soha se lett volna szükségesbb a' közönséges megtagadása a' kéretettnek mint a' mostani időkben, mert tsupán ez vihette volna véghez az egész Monarchiát rontó, öldöklő 's már most effective rosznak tapasztalt jövedelmezés sistemájának jobbra változtatását, de mikor már egyszer rész szerint ki gőzölt, el fogyott, rész szerint elfajúlt valamelly Nemzetnél a' Nemzeti Lélek; mikor nec privatae quidem jam omnium injuriae publicam generalem indignationem excitant; mikor tsak pillantattakra ingerelhető a' Magyar; mikor tsak a' Prókátor eszű emberek betsesek előtte, mikor a' legkedvezőbb környülállások se tudnak álhatatosságot belé lehelni; mikor tüstént nagy tűzben lobbanó lángja, nem, mint a' Veszta Szent Szűz tüze, tartóssan és tisztán ég, hanem valamint a' szalma szikrázatja, azonnal lohad, akkor

Libertatis servaveris umbram
Si quidquid jubeare velis.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2479.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Júl. 8d. 1813.

Kedves barátom,

Imhol holmi az Erdélyi Muzéum' számára. Méltóztassék belőlök választani, vagy ha úgy tetszik, egymás után mind is felrakni. Csak azt kötöm-ki, hogy orthographiám 's interpunctióm megtartassék.

AZ ERDŐ.*

Sírj szabadon! Nálam nem kémleli semmi keserved'- — —
[stb., mint az 1633. számú levélben.]

PANASZ.

Távol vagy mindég, 's mindég közel, Eddy! Szemem lát,
Hall fülem; ah, de karom, Eddy, hijába keres!

* A' nevem el ne maradjon eggy darab mellől is. — Kazinczy F. jegyzete.

HELIODÓRÁHOZ.

Tartsa-meg Európát, Lédát, Semeléjit, Iójit
A' nagy Zeüsz: az enyém, Héliodóra, te vagy.

NINON' KÉPÉRE.

Küprisz ez itt? «Nem». Flóra tehát? «Nem is.» Ugy Canovának
Szép Psychéje. «Nem az». Irisz? Aglája? — Ninon.*

AZ ELSZÁLLÓ LÉLEK.

Görögből; Plátó után.

Ajkaimon lebegett lelkem, 's elszállani készűlt;
Csók leve, hozzád szállt, 's szép ajakidba tapadt.

LYÁNYKÁMHOZ.

Görögből, Meleagrosz után.

Lelkem' lelke, szeléd zengésű lyányka, keblembe
Képedet a' Szerelem önnmaga nyomta belém.

A' FÉLIX-BÁNYA, NAGYVÁRADNÁL.

E' liget' árnyai köztt ége a' szép Náisz Apollért,
'S asszonya vette nyilát, 's a' szeretőre lövé.
Szemtelen, égj, ugy monda, de vessz! 'S a' Nympha vesz és ég,
'S hév habokat buggyant, 's hirdeti keble' tüzét.

EGGY FERDŐBEN.

E' buta nép kártyát 's lakomát kér, Nympha: nekem te
Nyújts orvos vizeket, és mikor égek, homályt.

Érti ezt az utolsót?

RÁKOSON, PEST MELLETT.

Bukj-le 's imádj, 's eggyszerre tiéd! mond' a' Hazug eggykor. —
Szívem imád; mondd ezt te nekem, én lebukok.

* Das ist die Simon Prónay geb. Hirgeist. — Kazinczy F. jegyzete.

THUCYDIDESZ.

Görögből.

Hogy ha a' Múza* neked keggyel hunyorita, fogadd e'
Könyvet, 's tedd-le, ha nem néze mosolygva reád.
Minden nem lábolja-meg ezt; ízlése kevésnek
Kedveli szóllásod', isteni Thúcydidesz.

VÁD ÉS BÉKE.

Hittem az *esnek*† — ah! azt a' hold 's a' csillagok hallák,
'S értte kezessé lett, 's mennyi gyönyörrel! az éj.
'S ím játszattva vagyok! Menj, menj! Én kába! ki minden
Boldogságomat eggy lyányka' kezébe tevém!
Mit? nem igaz? lássad levelét; elfogtam. Igaznak
A' legszemtelenebb sem meri vetni cselét. —
Ah! de te sírsz, nyakamat karod általölelte, könyedtől
Arczomat ázni érzem. — Csalfa! feledve hibád.

† Es, régi magyar szó, 's annyit teve hajdan mint Esküvés. Hazug *est* ne szeressetek. Zach. VIII, 17. «az *eseket*, mellyeket beszéllettél a' nemeknek. Habac. III, 9.» *Víg László Anti-Versegi* lap 218. — Az elvált szókat életbe, az újakat folyásba hozni inkább a' Poetának tiszte, mint a' Prosaistának; 's a' ki a' mi Epigrammatistánkat közelebbről ismeri, tudja, hogy őtet ezen versezet' írására nem annyira az indította, hogy eggy kedves képecskét fessen itt, mint inkább az, hogy Olvasójit az elavúlt szóra szoktassa, és a' maga által apocopált gyönyörre, mellyel a' Wollust-ot nyomtaki, ugy mint mellyre szavunk nincs és a' melly nélkül el nem lehetünk. Virág a' gyönyörrel már él. Jegyzete a' Kiadónak.

PÁR KEVÉLYSÉG.

A' geniális nép! hamuban lakik, izzad az ülőn,
Nyúz, csal, lop, koldúl, adja cseréli lovát.
Eggy gyengéje vagyon: szeret Úrnak látszani. Boldog,
Hogyha nyakán elavúlt czifra ruhácska fityeg. —
Könnyedkén tűröm ha nagy érzeti vélem, hogy ő nagy:
Nem tudtam soha még tűrni, ha törpe mered.

* nem Muzsa. — Kazinczy F. jegyzete.

THEMISZTOCLESZ.

Üss, csak szóllani hagyj! mond — hív és nagy vala. Bántó
Honnja ellen nem költ — hív vala, nem vala nagy†.

† Ez a' felséges ideát foglaló Epigramma kevés által fog megértettetni; de az nem a' Poéta' vétke, hanem az Olvasóé. — A' Salamiszi nagy nap reggelén a' Görög seregek' Vezérjei tanácsot tartottak, mint kelljen Xerxesszel megverekedni. Themisztoclesz nagy tűzzel adta vélekedését, és midőn a' Spártai Vezér' ellenkezése által magát elnémítani nem engedé, ez Themisztocleszre felemelte karját 's verni akarta, hogy némúljon-el, de ez így felelt: *Verj ha tetszik, de hallgass'd a' mit mondok.* Ez a' szó hív hazafit és nagylelkűt mutat; mert a' ki tisztének teljesítése miatt a' pironságot is 's a' bántást örömest tűri, nagy. — Themisztoclesz a' háladatlan Athénei nép által üldözve, annál az ellenségnél keresett 's lelt menedéket, a' kit győzedelmei által olly igen megalázott vala. Xerxes Themisztoclesztől most azt kívánta, hogy vezérlené seregeit Athéne ellen, 's Th. ezt cselekedni nem akarta, 's hogy erre ne kényszerítethessék, megölte magát. A' tett hív vala, de nem vala nagy, mert vétkes 's undok tettet nem tenni nem nagy tett. Nagynak lehet e azt mondani, a' ki a' maga anyját, mivel bántja, meg nem veri, meg nem öli?

MADONNA,

Carlo Dolcsétől a' Bécsi Csász. Kir. Galleriában.

Melly báj! melly fennség! melly isteni bánat ez arczon — —
[stb., mint a 2420. és 2473. számú levélben.]

CANOVÁNAK PSYCHEJÉRE

A' LEPÉVEL.

Óh a' mennyei lyányka! miként ömlött-el alakján
Mind az az ék, mellyel Küprisz igázni szokott!
Vérem hűl 's gyúlong — Boldog, boldog Lepe! — Vagy te
Lépj-ki a' márványból, lyányka; vagy én legyek az!

CORREGIÓNAK IÓJÁRA,

a' Bécsi Belvederben.

Elvesztem — 's ah! lyányka, te benned vesztem-el! E' csók,
Melly ajakidra nyomúl, engem is elragadott.
Félre te Mennyrázó! fordúlj szép lyányka, le hozzám!
Szedje az emberi lyány' csókjait emberi száj.

ANTINOUSZ. *

Kellemet önte reám Metszőm, fennséget Apollra.
Én vagyok első itt, a' nagy Olympon Apoll.

LAOKOON. **

Tűrd nagy kínjaidat, szent polgár, 's halj-meg; hazádért
Tűrsz és halsz — győzött a' fene, 's Trója nem áll.

ÜRMÉNYI JÓZSEF,

midőn 1811. eggy, szerencsére, hamis hír azt mondá, hogy Ország-Bírói méltóságát letenni készűl.

Széked üres, nagy Férjfi — hamar hited'! Ilmur† örülve
Néz, mert azt eggyütt esküszi kedves hazád.

† Joannes de Ilmur, eggy nagy dísze az Ürményi háznak, 1278. IV. László király alatt Kalocsai Érsek 's örök hálát érdemlő hazafi volt. — Rómában a' Consuloknak, midőn esztendeigviselt hivataljaikat letették, meg kelle a' Nép előtt eskünni, hogy a' törvényt tisztelték 's igaztalanságot nem követtek. Midőn Cicero ezen esküvést tevé, a' hálás Nép sikoltozásra fakadt és azt esküvé, hogy a' hazát Cicero tartotta-meg. (Cic. in Pis. III. és Plin. Paneg. 64, 65.) Erre van czélzás az Epigrammában.

PÁSZTHORY' SÍRJE.

Zúgj búsan, 's hullassd e' sírre virágidat, ákácz — — —
[stb. mint a 2148. számú levélben.]

* Antinous die lieblichste männliche Statue. Apollo das Höchste der Kunst. — Kazinczy F. jegyzetei.

** Virgil. Aeneid. II. 200. és elébb 40. — A fene, az az, a' fene Minerva.

A' Vándor és a' hely Géniusza.

A' VÁNDOR.

Kit fedez e' szent sír, név és jel nélkül? Örök díszt — —
[stb., mint a 2148. számú levélben.]

Szirmay Jánoshoz.

SONETT.

Olasz dalt német drombhoz énekelni — —
[stb. mint a 2387. számú levélben.]

Válasszon az Úr ezekből, édes barátom, tetszése szerént. Örülni fogok, ha közülök minél többet látandok a' Muzéumban, mellynek szerencsés folyást kívánok. Örülök hogy *megtért* az Úr, 's CS, CZ, Ő, Ű ket ír. — Trattner egész Munkát adogat-ki Magyar-Életirásokból, és így az első Numerus bizvást kimaradhat. Ne vegyen-fel rossz verseket mint én cselekedtem Orpheusomban. — Mint örvendek, hogy a' mi kedves Lajosunk barátja a' kis nagy Wesselényinek! Egmontot épen most fordítom Sztella helyett, mellyet a' Censor nem enged megjelenni. Nevettem a' W. szaván: *Iszonyodom 's futok* a' theatrumban. Tudja e Erdély, ki Kocczantyúsi? Jó volna, ha az Úr Daykát 's Berzsenyit recensálná a' Muzéumban, mind a' kettőt teljes szabadsággal, vagdalva a' hol érdemlik, és minél hosszúabban. Égek látni, mit mond a' Bétsi Lit. Zeitg felőlök. Berzsenyi Pesten vala Májusban. Maga viselete menschenscheu a' mint írja Vitkovics. Szemere Pali itt van, nálam már volt, 's ismét lesz. Házasodik innen, de még nem tudja, kit fog. Geniem elmocskolá az által futó velint, vastagabb papirosra iraték vele 's a' képet reá ragasztám. Csókolom a' kedves Grófné' kezeit 's az én négy kedves gyermekeimet 's érdemes barátjokat.

Eddig vette levelemet Lotti, hogy Máj. 30dikán Antoninus Sophron Ferencz fiam született. Vályi Nagy Ferencz tevé keresztyénné. Csinálja az Ur, hogy sok Erdélyi lelje igaznak a' Neolog[ismus] Apológiáját Daykában.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2480.

Kazinczy — Virág Benedeknek.

Széphalom, Júl. 11. 1813.

Kedves barátom,

Lángolok látni Thaliádat, mellyet Berzsenyinek verseivel Helmeczi régen elindíta, és még sincs. Nem tudom hol múlat hozója.

Tudod e már, hogy a' mi kedves Csehynk elesett? Ezt nekem a' Vice Ispánunk mondotta: ő pedig eggy Zemplén Vármegyei születésű Tiszt' leveléből vette, ki Csehyvel eggy seregnél szolgált. Decembernek elején holt-meg a' vitéz Ifjú, ki felől én azt vártam, hogy nem halni hanem élni fog a' hazának, mert ezt óhajtottam forró óhajtással. Hogy a' Vice Ispán meg ne tévedjen a' Csehy névben, a' Tiszt még ezt vetette mellé. «Tudom, Kazinczy kesergeni fogja elestét, mert ő Csehynek szoros barátja volt.» — Tiszteld-meg emlékezetét, édes barátom, eggy versezettel. —

Ma familiám' leveles ládáját forgatván, mellyet az az öcsém a' ki életemet eddig keserűvé tette, az Anyám' halála után kénytelen vala nekem mint első szülöttnek kiadni, 's a' Rákóczyak' sok leveleiket tekingetvén, nézzd mire akadtam. Minden változtatás nélkül tészem-le itt.

Peroratio Celsissimi Principis Dni Dni Franc. (II.) Rákóczy in Castris ad Gvömrő (Pest Vármegyében) die 3. Jul. 1705. habita.

Nem tudom, Vitézek, szívemnek fájdalmát előttetek jelentsem e avagy pedig méltó indignatióra 's bosszuságra[1] gerjedett elmémet előtökbe adjam. Mert ugyan is ha az elsőt szemlélem, nem de nem méltó e keserűségemet mind azok eleibe terjesztenem, a' kik hazájok' és[2] nemzetek' dicsőséges szabadsága mellett életeket felszentelvén, mindeneket elhagyván, zászlóm alá olly véggel jöttek, hogy mindenikünknek mind az győzedelem mind az halál köz legyen. Nem de nem méltó e, mondom, mind azon dicsőséges resolutióját, akaratját, a' Vitézlő Rendnek hazánk ügyén szánakozó és zokogó

[1] Itt e szót, *fakad*, kitörülte Kazinczy F.

[2] Itt e szót, *édes*, szintén kitörülte a levélíró.

szívvel szemlélni? Elfelejtettem az elmúlt keserves siralmat, elhallgatom éjjeli 's nappali fáradságomat, veszedelmek között forgó állapotomat; és ámbár eddig való szerencsés hadakozásaimat elő nem hozom is, elég okom lehet a' panaszra ügyünknek 's becsületünknek általatok esett csorbáját említvén, kik voltatok azok a' Vitézek, a' kik hazátokat velem együtt véresverejtékkel [!] olly régi szabadsághoz közelgető állapotjára helyheztették, most közöttetek lágy szivű, a' dicsőséges magyar-nevet nem érdemlő elfajzottak, hírünket, nevünket, dicsőségünket csaknem eltapodták. Lettem volna inkább olly szerencsés, hogy hazánk' oltalma mellett veletek együtt gyarló testemet halomba rakattam volna, mint sem becstelenségeket okozó cselekedetekről kell emlékeznem, most élő, de csaknem eltemetett Vezérteknek. Mit akartok? vérkiméléssel, harczkerüléssel, erősségek' elhagyásával, egy szóval szaladással kivánjuk e édes hazánkat megnyerni, magunknak nyugodalmat, maradékunknak megmaradást szerezni? vagy is gyalázatos és bizvást mondhatom, halhatatlan példátok után feleségeitcket, gyermekeinket, magunkat jobbágyságra vetnünk, és ennyi feláldozott magyar vért semmivé tennünk? Békéljetek-meg inkább családd ellenségtekkel, kinek igáját ekképen segítettétek, hogy én is illy szerencsétlen Hadi-Vezérnek nevét letévén, tengereken 's pusztákon való bújdosásommal, gyalázatban hagyott életemet végezhessem. Töröltessék-el, nem bánom, inkább eleinknek dicsőséges Rákóczy neve, mintsem több illy gyalázatokkal terheltetett napjaimat sirathassam. Áldozzátok-fel személyemet, kezébe adjatok ellenségemnek, csak magatoknak 's nemzetünknek szerezhessetek azzal szabadságot, örömest megyek setét tömlöczbe, kiből Istennek szent keze kiszabadított, és azt követő gyászos theatrumra vígan lépek, csak tudjam, hogy mind ezekkel Nemzetem' boldogságát elnyerhetem. Engedjétek, hadd keressem ellenségem' fegyverét inkább mintsem veletek haldokló gyalázatos életet éljek. Vagy ha bennetek volna az magyar vér, és hozzám nem Uratokhoz, de atyátokhoz, társatokhoz, véretekhez való szeretet, bosszuljátok-meg gyalázatunkat azon hazánk' árulóji' büntetésével, a' kik nemzetünknek 's mindnyájunknak becsületünket gyászba öltöztették. Magatok pedig, o fiaim, o társaim, segítsétek magatoknak boldogúlására való igyekezetemet, vigasztaljátok elkeseredett szívemet, hogy veletek élet és halál között kereshessem olly szívvel a' mint kezdettem, hazánk' 's mindnyájunk szerencséjére 's boldogúlására czélzó szándékomat. Nem kívánok birodalmat, nem kincset tőletek, 's nem egyebet az igaz Magyar-

hoz illő bátor szívnél, hogy azt magammal öszve csatolván, véletek éljek 's haljak.

Barátom, ez stylisticai tekintetekből véve olly szép munka, hogy én ugyan nem tudom eléggé csudálni. Mit nem tud a tűz! És még is ezt a' mi pulya korunk nem győzi veszedelmesnek kiáltozni. De bezzeg vevénk vala hasznát 1805ben és 09ben, ha késő nem volt volna ébreszteni! És még is így is mennyi dicsőséges tetteket tevének némelly férjfiaink, kiknek markokban nem volt használhatatlan fegyver, 's puskájokban nem volt galacsér ólom helyébe, 's nem forgács kova gyanánt.

Élj szerencsésen, kedves barátom, és ha Horátz mellett néha Virgilből is fordítasz megint, mint a Pyberhez írt levélben, közöld velem. Tudod, mennyire szomjúzom én mind azt, a' mit a' Te lelked csinál —

tisztelő barátod:
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2481.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Júl. 12d. 1813.

Kedves barátom,

Kölcsey Ferencz ifju rokonom, ki ezelőtt mintegy két esztendővel hagyá-el a' Debreczeni Collegiumot, e' napokban az itt következő verset küldé-meg nekem. Közlöm Veled, mert úgy hiszem, hogy gyönyörködéssel fogod olvasni.

A' KÖLTŐ.

Álmosd, 1813. Jún. 9d.*

Tiszták, miként Arethusának
Folyása, voltak álmaim — —
[stb., mint a 2463. számú levélben.]

* Ez az Álmosd az, a' hol Péchy Imre a' V. Palatinus lakik, 's Kölcsey neki és nekem eggyeránt rokonunk. — Kazinczy F. jegyzete.

Ezen dal alatt Schillert eggy Magyar, még teljes erejére nem kapott ifjúból látszom magamnak hallani; 's még abban is Schillert hallom, hogy sok helytt a' dictio ellen kifogások lehetnek. Közel esztendeje, hogy Schillernek versei kezemben nem voltak, 's Kölcseynek ez a' dala elővéteté őket velem; 's ha sok darabja előtt semmiségembe roskadva állok is, némellyikének olvasása alatt az a' panasz szóllalmeg belőlem, a' mellyet Poetai Berkem' Előszavában mondottam. Nem vagyok érdemes, Schillernek[1] papucsát feloldani, de bizony ha Schiller voltam volna, nagy részét verseinek elégettem volna, 's Himfy triumfálna ha ezt hallaná. — Én rég olta nem írtam versben semmit; kerül az ihlő szellem; 's minek a' nélkül? Minap ezt fordítám:

Ηρασθην, εφιλουν, ετυχον, κατεπραξ', αγαπωμαι.
Τις δε, και ἦς, και πῶς, ἡ Θεος οιδε μονη.
Én szeretek, szeretetve vagyok, 's gyönyöréjeket élek.
Úgy de hol? úgy de kinél? Paphia, tudd te magad!

Rumi által jelentém, édes barátom, hogy Májusnak 30ikán feleségem fiú gyermeket szűle. Sokszor és sokaknak elbeszélltem melly rendes conjuncturák köztt leve ez a' gyermekem, de elbeszélléseiben nem fáradtam-ki úgy, hogy Néked is el ne mondjam. — Által esvén osztályunkon, lelkem, melly csömört kapa azon kedvetlen munkáktól, ismét literaturai dolgozásokhoz kívánkozott, 's történetből látni akarám, mennyire fogok most megelégedhetni Sallustommal. Ah! alig olvasék eggy ívet, 's újra elkezdém a' fordítást. — Máj. 30d. azon Beszédet fordítám, mellyet Cátó tarta Caesár ellen a' Tanácsban, 's feleségem bágyadtan író asztalom mellett elnyúlt, 's Goldsmittnak Kosegarten által németre fordított Római Történeteiben olvasgata, mellyet négy öt nap olta forgatott. Eggyszerre rosszúl érzé magát, bé méne háló szobájába, 's a' Napam jő a' hírrel, hogy fiam van. — Melly auspiciumok! — Adja neki az ég Cátónak nagy lelkét, de ne adjon olly időket, mellyekben minden a' ki nem rossz, felejti azt a' szelid virtust mellyet a' boldog korban élő Phaniás tanúlt Musáriontól, 's kénytelen a' Thraseák 's Helvidiuszok 's Tacitusok, Sallustok sanyarúságára keseredni. Soknak virtusa

[1] Itt az eredetiben e szót, *csak*, kitörűlte Kazinczy F.

csak kevélység. De nem minden kevély és korával békételen ember csak azért kevély mert neki a' sors nem kedveze. Nem bánom én hogy némelly pántlikát hord, pénzt gyűjt, ha a' mellett jó. Csak azt bánom, hogy a' pántlika és pénz gonosz útakon kerestetik 's a' jóknak romlásokkal. — Megengedj kicsavarodásomnak, melly ha nem fáraszt is el, legalább szükségtelen declamatio volt.

Édes barátom, minden öszveesküszik ellenem, hogy erszényemet jobb karba ne tehessem, gyermekeimnek ne kereshessek. — Az Anyám halálakor azt hihettem, hogy vége szenvedéseimnek. De melly időben esett ez a' változás! Kaptam volna ezt négy esztendő előtt, adósságaimat nagy részben leróvhattam volna. Ki fizet most adósságot! ki csak kamatot is! Rettenetes kinézések. Nincs pénz az emberek köztt. Mint két esztendő előtt az vala szerencsétlen, a' ki kész pénzből élt, úgy most a' producens az. 'S én most *kezdek*. Öszve kell szednem lelkemnek minden erejét hogy sorsomat békével tűrjem. Azonban rútat tenni, mint körülttem mások — azt, hálá légyen Istennek értte, nem tudok, 's nem is akarhatok.

Láttad e már Daykának 's Berzsenyinek verseit nyomtatásban? — Jún. 30d. Szemere Pál nálam vala, 's csudálta, hogy Helmeczi által útnak indított nyalábom Berzsenyinek verseivel 's a' Virág' Thaliájával még sincs kezemnél. Kazinczy István öcsém, kivel Szemere jött, szerencsére hozott eggy Berzsenyit. Azt akkor éjjel végig futám, de csak repdeső szemmel, hogy a' darabokat ismerjem, és a' rendet, mellyel állanak. Szemere miatt lehetetlen vala olvasnom; 3 órakor fekvénk-le, mert ő és a' Kuzinom más nap reggel mentek. — Daykára Egerben eggy Pap deák epigrammát csinált:

Dayka redi! nolo *nutricem*, nolo poetam
Foemineum etc . . .
Vanus es et *Venus* es — — —

Így jár, a' ki a' Mennyországért azt csinálta a' mit Origenes. — Döbrenteinek 's másoknak is leveleikből értem, hogy *Erdély*, melly a' Virág originalis szava szerént, *nagyon szereti az antiquitást*, örömmel vette Daykának életében a' Neologismus Apologiáját. — Berzsenyi Pesten vala. Irják barátim, mint mutatta magát. Ő nem a' nagyvilág' tonusában él; nem örömest ment Virághoz, Kulcsárhoz, 's kerülte a' kiket én keresve keresnék. — Helmeczinek ma is ajánlom Verseid kieresztését. Báróczit nyomtatják — és Rájnisnak

Virgíli Georgiconait. Szegény Rájnis! Neve el lesz temetve ezen nagy gonddal készített szerencsétlen munka által, ha tudnillik mindenütt ollyan mint a' hol én ismerem. — Élj szerencsésen tisztelt szeretett barátom, kedveseddel 's gyermekeiddel, kiket forró barátsággal csókolok. Lajosodnak mondjad, hogy köszöntöm, hogy nagyon köszöntöm. — Úgy értem, hogy a' Pesti nyaláb tőled eggy levelet is hoz nekem. Még nem vettem. Bár Horátzodat hozná. —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2482.

Kazinczy — B. Vay Miklósnak.

Méltóságos Báró Cs. K. Generális,
nagy tiszteletű Uram!

Én sem valék jelen a' Pataki examenen. Kevés napokkal annak előtte forró nyavalyába akarék esni, 's orvossággal élvén, elmaradni kénytelen voltam. De egyéberánt is a' Patakra-járás nekem felette kedvetlen dolog; nem látom mit nyerne belőle a' Publicum, én pedig csömörnél egyebet nem igen hozhatnék haza. — A' mint hallom, Mélt. Consiliárius Úr le akarja tenni ott viselt hívatalát, melly káros volna; 's úgy mondják, eggy valakit készít a' maga helyébe, a' mi még károsabb volna. — Az affélét inkább akarom hallani, mint látni.

Ő Nagyságának a' Mélt. Generálisnénak változott egésségén szíves sajnálással veszek részt, 's óhajtom, hogy a' Mélt. Generális félelme eggy illy tiszteletre méltó Asszonyt szenvedni látván, eddig elmult légyen. Én úgy képzelem, hogy Theréznél betegedvén-meg a' Mélt. Generálisné, Bártfán vagy Ránkon múlatott a' Mélt. Generális ez idén is, 's ez azt hagyja remélnem, hogy a' nyavalya nem vehet nagy erőt.

Báróczi eránt Nyomtatóm azt a' hírt küldi, hogy munkáji már nyomtattatnak, 's fele kész lesz a' Pesti Augustusi vásárra, fele pedig a' Novemberiben fog megjelenni. Kiningernek a' kép újra rajzolásáért 8 aranyat fizetett pengő pénzben, 's John 30t kívánt, melly mivel több volt mint a' mit ő teljesíthete, kérdést tett nálam, melly metszőre bízza azt. Én neki eggy olcsóbbat tanácslottam, eggy Neidl nevűt. A' nyomtató a' munkát a' maga erszényére 's hasznára adván-ki, 's nékem semmi jusom nem lévén neki abban valamit

elejébe szabni, kénytelen vagyok nézni, hogy azt csinálja a' mit tehet és akar. Ha erszényem bírta volna, nem bíztam volna a' dolgot az ő tetszésére. De reménylem, így sem lesz érdemetlen a' Báróczi nevéhez. — Gubern. Consiliarius Kenderesi Urtól még sem kapván-meg a' kívánt tudósításokat, Báróczinak szüléji, testvérei, 's ifjabb esztendeji eránt, életét kénytelen valék a' Novemberi Lieferungra halasztani, melly így a' munkának nem előtte fog álani [!], hanem hátúljában. Csak bővebben írhatnám-meg azt, 's bár minekelőtte nyomtattatni fog, a' Mélt. Generálisnak felolvashassam.

A' Mélt. Generális tudja, hogy az a' halhatatlan ember volt az, a' ki nyelvünket a' maga régi Eintönigkeitjából az által vette-ki, hogy a' franczia dictiókat a' mi nyelvünkbe általhozván neologizálni kezdett. Sok esztendő előtt hallottam, hogy nevette a' Mélt. Generális azokat a' Debreczeni Magyarság' imádójit, a' kik Báróczin 's Bessenyein múlatgatták magokat azért, mert ezek ketten éltek a' *nagy világ* kifejezésével, 's tiszteltem a' Mélt. Generális' igaz ítéletét. Az olta hogy Báróczy ezt kezdette, a' mi szép de szük nyelvünk Vieltönigkeitot kapott, 's most már alkalmatos mind a' görög, mind a' római, mind a' franczia, olasz 's német nyelv' szépségeit magunkévá tenni nagy botránkozására Debreczennek, de nagy örömére azoknak, a' kik mélyebben látnak 's tudják, hogy az élő nemzet' nyelve nem lehet eine abgeschlossene Sprache. Én a' neologismusok apologiáját a' Dayka Gábor' életébe szővtem-bé, szükségesnek látván, hogy az valaha elmondattassék, 's mind Erdélyi mind Debreczen tájéki levelekből látom, hogy az Apologiának nagyobb haszna van mint ígérni magamnak mertem. Doctor Szent Györgyi Úr is, ki magát eddig ellene szegzette az új szóllásoknak, meg van általa győzve, a' mint írja; csak ezt nem leli szükségesnek 's jónak: *jól néz-ki* — mert ugy mond, *a' jó színben van* épen azt teszi, 's nem tudhatni *mi néz ki* és *honnan néz-ki*. De igaza nincs: mert a' mit a' *jól néz-ki*-vel teszünk ki, nem csak azt jelenti, hogy a' **színe** jó, hanem a' *színen* felől mindent egyebet, a' mit *kedvesen néz a' szem*. — 'S a' *jól jön-ki, es kommt gut heraus* sem lesz e jó azért, mert nem tudhatni, *honnan jö ki?* — Bátor vagyok Daykának Verseiből azt az eggyetlen nyomtatványt mellyet bírok, bémutatni a' Mélt. Úrnak, alázatosan kérvén, hogy azt nagy reménységü gyermekeinek adni méltóztassék, és azon megjegyzéssel, hogy azon két versnél, melly Daykának lap 7 és 9 ál [!], még nincs édesebb magyar dal. Olly édes az, olly szép, mintha olasz volna. Én ugyan

inkább óhajtottam volna azt írni, mint két foliant jó munkát. — Az Apologia itt lap XIX—XXXVIII áll.

Nékem kevés napok alatt Petneházára kell lemennem első aratásomra. Onnan mikor jöhetek, nem tudom. Septembernek elején eggy útat teszek túl a' Dunára eggy soha nem látott Kis-Papnak első Miséjén megjelenni, ki azon különös de nékem igen sok tekintetben kedves gondolatra jutott, hogy midőn első Miséjét fogja mondani 's Papi esküvését megteszi, én legyek az úgy-nevezett *Keresztatyja*. — E' szerént én Augustusnál elébb nem fogom megtehetni útamat Zsolczára, hová olly sok okoknál fogva menni rég olta lángolok. Három kocsimat most bontattam-el, hogy belőlök eggy útazó kocsit csináltassak. Ha akkorára kész lesz velek a' Mester-ember, igyekezni fogok szoptató feleségemmel tenni-meg az útat; most csak postakocsim maradt, 's azon a' nyári hőségben feleségemmel, gyermekeimmel nem mehetnék. Eddig bajaimból soha sem fejtőzhettem-ki úgy, hogy ezen óhajtásomat teljesíthettem volna; most az a' bajom, hogy új Gazda vagyok, 's igazában, hogy ősz fejjel valaha gazdává lettem.

Ajánlom magamat a' Mélt. Generálisnak meg becsülhetetlen kegyességeibe 's a' Mélt. Generálisnénak kezeit alázatosan csókolván, maradok a' leghívebb tisztelettel

A' Méltós. Generálisnak alázatos szolgája
Széphalom Júl. 14d. 1813. Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2483.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom, Júl. 18d. 1813.

Kedves barátom,

A' mi Szemerénk 14dikben ide jöve Patakról, 's még akkor nap vissza akara fordúlni, mert ott várták. De Jupiter pluvius megnyitá az égnek kapujit, és olly záport bocsáta alá, mint midőn Hőgyész Máté a' Fejér-Lónál vala látogatásomra. Elsepervén a' víz a' hídakat, Szemerének 24 óráig nálam kelle múlatni. Más nap feledém hogy erőtelen 's csaknem beteg vagyok, 's magam kísértem-el,

nem csak hogy tovább lehessek vele, hanem azért is, hogy Vályi-Nagynál hagyott Berzsenyijét onnan elhozzam. — Az a' hűségtelen vagy gondatlan ember, a' kinek Te adtad által nyalábodat, még sem jelenti magát. Úgy hittem, hogy Zsiday Sándor Pesti Prokátor Úr fogta azt elhozni Tolcsvára, hol, mikor Pesten nincs, lakni szokott; de onnan azt a' feleletet vevém, hogy Pesti barátim nem csak nem küldtek, de nem is izentek semmit. Hogy tehát a' nyalábot vehessem, Thaliát és Kisnek levelét (melly talán a' Horátzi-Epistolák II. Könyvének Kézírását hozza) olvashassam, kérlek, méltóztassál megírni, kit szóllítsak meg. Lángolok látni a' mik ezen nyalábban vannak. Berzsenyi már is sok örömmel éltet. Mit nem fog tehetni Virág és Kis! Hát ha meg velek Bárócziból is kaphatok eggy két ívet. — Nem hiszem, édes barátom, hogy igaza volna Kulcsár Urnak, nem hiszem hogy Bárócziban az orthographián kivül legkissebbet változtattál: de még is tulajdon szemem által akarom magamat meggyőzni, még minekelőtte a' könyv első kötetei árúltatni fognak; mert ha változtattál volna valamit, azt neheztelés és panasz nélkül az előbeszédben reád kell magamról eltolnom. Erre nézve nagyon kérlek, csendesítsd-el az első ívek megküldése által (ha csak eggyetlen eggynek is bár) rettegésemet, és tedd előttem azt a' vallást, hogy az orthographián kivül változtattál e valamit, 's nevezetesen mit. Berzsenyiben sejdítek illyeket, mellyet én ugyan nem javalhatok, ha Berzsenyinek erre megeggyezését nem találtad volna megkérni és megnyerni. Ha ő megeggyezett a' változtatásban, úgy panasza senkinek nem lehet. — De szeretném tudni, Berzsenyi nincs e megbántva.

Berzsenyit a' Szemere exemplárjában néhányan olvasák Patakon 's mindenek csudálják, szeretik. Képzeled, melly igen örülök ennek mind Berzsenyire mind magunkra nézve. B. az az Iró, a' ki sokaknak tetszhetik. — Patakon Consil. Vaynak nagy ebédjénél vala szó a' Hőgyészhez írt Epistola felől, 's Kövy Sándor Juris Prof. Úr nehezteléssel vette, hogy én a' Kalvin embereit bántom, 's kimondák hogy e g y e n e s e n az vala szándékom. Tudod, hogy ezért neheztelek e, ha azt bánom e. Szemere beszélli, hogy Vitkovics és Virág 's ti Pesti barátim azon mívemet kedvelitek. E' szerencse mellett nem bánom ha rám kígyót békát kiált is az *αμουσος* sereg.

A' Szászvárosi két Togatus nevét én feltettem a' Dayka Praenumeránsai közzé. De azt a' Lisztát egészen reformáltátok. Nem vagyok olly kényes érzésű, olly gyenge, hogy mindent a' magam főm szerént óhajtsak, 's hajlok annak hitelére, hogy másnak is

lehet oka így vagy amúgy bánni. Ne rettegd tehát, hogy erőtlenebből veszem mint illik. Ha hibás lépést tevél vala is, én Téged annyira szeretlek, én Néked annyira tartozom hálával, 's én olly kevéssé vagyok barátim által megbántatható, hogy az efféle lépések érzésimet erántad meg nem gyengíthetik.

Én August. 30dika körül indúlok Törtelre, hogy imitt amott múlatván, jókor Zirczen lehessek. Sajnálom, hogy velem nem jöhetsz, hogy nem láthatlak-meg: de tűrjük békével 's ne ingereljük a' felháborodott indúlatokat, mert még inkább elmérgesednek. A' csendes és nemes tűrés által hamarább elcsendesednek. — Én ezt az útat megírni szándékozom prózában, mert azt hiszem, hogy Literaturánk historiájára sok dátumokat fogok gyűjthetni. Vidának már írtam, hogy elfogadom barátságát 's vele megyek. De mivel hozzá későn érnek leveleim, kérlek, írd-meg neki te is, hogy várjon Aug. végével, 's legyen készen.

Horvát [!] Rudinai Apátot eddig is tiszteltem; azok után a' miket írsz, szívesen szeretem. Ah, barátom, az el nem fogott, értelmes, 's nem irigy ember hajlandó az igaz megismerésére, 's nincsen e nekünk igazunk? Ha Kulcsár ellenkezik, az a' jele, hogy nem ére-el oda, hogy újításainknak okaikat megértse, vagy ha érti 's vádol, gyenge követni. Ne gondoljunk az ellenkezésekkel, 's haladjunk útjainkon. De viszont mi is ne tömjük *épen tele* írásainkat az új szókkal, szóllásokkal, mert megúntatjuk magunkat, mert érthetetlenek leszünk.

Vitkovicsot ölelem a' legforróbb barátsággal. Mondjad neki, hogy abban áll minden kérésem, hogy Kiliánt akár hogy elégítse-ki, mert félek az új és nagy bajtól.

Te küldd a' tudósítást az eránt, hogy ki a' nyaláb' hozója, küldd a' Báróczi első ívét, és ha megérkeztek, a' homlokrezeket. Élj szerencsésen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2484.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Jul. 20d. 1813.

Kedves barátom,

Ez órában érkezik azon leveled, mellyben R[umi]nak hozzád intézett írását velem közleni méltóztattál. Kimondhatatlanúl fáj nekem az, hogy benneteket egymástól megkülönöztete az a' szerencsétlen történet. Most tehát *három* illyetén esetekbe látom magamat szőve. Azt teszem, a' mit a' kötelesség kíván: szánom a' történetet, 's mind a' *hat* eránt úgy viselem magamat, mintha nem tudnám mi történt. R. barátunknak megírtam mit itélek; és hogy eggy kis, talán ártatlan, viszketegségből kár magunknak bajt csinálnunk. Azt a' bizodalmas intést is vetettem mellé, hogy, ha meg van eggyszer a' baj, nem kellene a' csendet elveszteni, mert a' dolgot még rosszabbá tészük. — Én régólta hozzá szoktattam magamat eggy szép vagy ravaszságra vagy csak fortélyra, de a' mit *tettetés nélkül* gyakorlok; arra, hogy midőn megbotlom — pedig nem vagyok e én is ember? — gyönyört találok annak megismerésében hogy botlottam. Ez igen sikeres mód barátokat szerezni, barátokat megtartani, és nincs *χαρις* nélkül. Ha *hasznos* mód nem volna is, azért gyakorlanám, mert *felette szép*. Úgy tetszik, tompa-érzésű, a' ki ezt nem érti, 's kevélyebb, mint jó embernek lenni kell, a' ki megtevését nehéznek tartja. R.ban sok élesség van. De jó ember, 's sokat tud, sokat tanúlhat, sokat dolgozik. Szívemből lelkemből szeretem. Bánj vele a' szerént, édes barátom, a' mint angyali szívedtől várni lehet. A' te tekinteted hivatalodon kivűl is sokat használhat neki, 's mit nem használhat hivatalbeli tekinteted! Bár megnyerhetnéd bizodalmát! Te az *ő bizodalmát* mondom, nem *ő a' te bizodalmadat* — mert nem Neked kell másnak lenni mint vagy.

Régen írta Helmeczi, hogy elindított hozzám eggy nyalábot mellyben Tőled is kapok eggy levelet. De a' kire azt bízta, úgy járt mint a' Nóe' hollója. Már írtam Helmeczinek, hogy tudósítson, kire bízta elhozását, hogy ezt megszólíthassam. Kibeszélhetetlen az az öröm, a' mellyel Horátzodat fogom olvasni; 's már örvendek pompás megjelenésének. Csak Ő Excellentiáját is el ne hűjtse a' pénzetlen idő! — Én annyira pénz nélkül vagyok, hogy legszorgosbb

szükségeimet sem győzöm; mint a' legkiscbbiket is igen nehezen. Az vígasztal, hogy a' legpénzesebb házak is így vannak. Minden azt panaszolja, a' mit én. Eggy igen fényes és gazdag 's gyermektelen ház három hétig nem fizethette a' tehénhúst. Mi lesz belőlünk?

Daykán csudálkozik a' nagy Publicum, hogy mi lehet az a' mit benne én csudálok, én szeretek, mert az, (a' *sokak)* benne semmit ollyast nem talál. Ellenben a' Neologismusz' Apologiája az életében, valamint egész Biographiája, sok csudálókat lel, sok szeretőket, és az említett Apologia sokaknak szemeiket megnyitotta, sokakat megtérite. De keveset a' Kalvin János' fijai közzül. Bécsi Prof. Márton Jósef Úr (ki épen úgy leve *Professor*, mint Saul *Király*. — az az a' kit az Isten haragjában teve azzá) magának tetszve kaczag felettem 's társaimon. De az illyen Grammatika 's Lexikon gyártók' gáncsait helyre üti az ollyan fők' itélete, mint Sípos Pál Tordosi Predikátor 's ezelőtt Pataki Prof. Maga a' mi kedves barátunk Szent-Györgyi is, ki téged rossz magyarsággal vádolgatott, mert te nem vagy a' *Kopasz János'* tanítványa és így nincs *jusod* magyarúl tudni, megvallja, hogy igazunk van, és ezt csak Apologiám után vallja. De még is, ugymond, nem kellene minden Germanismust által hozni (melly még senkinek nem juta eszébe), mert, ugymond, a' *jól néz-ki*-re elég jó a' *jó színben* vagyon, és nem tudhatni *mi* néz-ki és *honnan* néz-ki. — Mintha a' *jól néz-ki* csak ezt tenné, jó *színben* van! Az a' homály a' melly ezen phrásisban ül, épen szükséges oda, mert azt teszi, hogy valami van a' képben, a' melly mutatja, hogy úgy kell lenni mint látjuk, de nem tudjuk tisztán, mi az a' valami. Illyen a' *jól jön-ki* is, es kommt gut heraus. Eggy Maros-Vásárhelyi Prof., hitem' sorsosa, és így a' kinek jusa van magyarúl tudni, tapsol Apologiámnak. És így a' mi Iskolánk csakugyan győzni fog.

De ha Daykám a' populé' tapsát meg nem nyerhette, bezzeg nyeri mindenfelé Berzsenyink, és ez is haszon a' jó ügynek. Én ezen felül eggy barátom' szerencséjében szívesen osztozom, 's igazságosnak lelem a' nagy sereg javalását Berzsenyink eránt. — Ő Májusban Pesten volt, 's a' Pestiek örvendettek eggy Originalis ember 's erővel teljes Poeta' látásán. — Báróczyra 200 előfizetőnél több találtatott, és így a munka nyomtattatik. Ma veszem a' homlokrezeket, a' figurák rajta jól vannak dolgozva, de punktirozott manierben dolgozta a' Grundot rajta a' tudatlan metsző, holott csak

lineákat kellett vala vonnia, melly nagy Missstand. Biographiáját hátulra hagyom, mert várom Erdélyből még most is a' tudósításokat, 's azok későn fognak érkezni. — Szemerém e' földön jár; már kétszer vala nálam. Szeretetre-méltó ember, és utolsó látásom olta is sokra ment. Gyermekeid' előmeneteleken szívesen örvendek. Kedves nékem azt látni, hogy a' Te fiad is nagy ember lesz. Ezt megjövendöltem physionomiájából; ritkán láttam tetszőbb gyermeki alakot. Fiamnak adott atyai áldásodat köszönöm. Szépen kezdi magát kifejteni arcza, 's nem lesz kicsiny. — Helmeczinek ma is írok Verseid eránt. — Élj szerencsésen kedves barátom. R.nak levelét elégettem. Úgy tartom nem lesz szükséged reá, 's minek terheljem a' levelet. Az Isten adjon neked sok üret sokat dolgozni. —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2485.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Kedves Kazinczim!

Sajnálom, hogy mind eddig nem jutott hozzád a' kisded Thalia. De hát kire bizta azt Helmeczi? azt az ártatlan kis aszszonyt, (így nevezte egy valaki) merre indította 's utasította? Ha jól emlékezem, a' Poemák is hasonló bolygások után látták az én Széphalmi barátomat. Talám Szeleverdi Úrfira bizta! Te hideg vérrel láttatol venni a dolgot; de én forró boszonkodással veszem azt. Ha én magam küldöttem volna el, és illy soká nem tudom hol csavarogna, három éjjel egymás után nem alhatnám. Ez nagy kifejezés, mert az álom édes, az az, a' jó alvás. Ha az újhelyi Piaristákat ismered, végezz velek effélékben, kik a' Pestiekhez könnyen küldhetnek, ezek viszont azokhoz. Majd e' gondolatot Helmeczi fejébe verem a' nélkül, hogy Ekarthausen imádságait kiverjem belőle. A' Thaliában tegnap akadtam erre: Colchistól, Aszsziriából... az interpunctiók az aequus lectornak irgalmasságára vannak hagyatva. Nézd el Te is barátságos szemekkel. Ohajtottam, a' mint meg is izentem volt, kiadatását Édes Gergely poetikájának. Ő Novemberben azt írta nekem, hogy neked nagyon meg tetszett, a' miről nem kételkedem. Vártam tehát; annál inkább, hogy az egész télen a' nagy hideg miatt semmit nem dolgozhattam. Csak olvasgattam, dideregtem. Februarius elején Pyber egy-

szerre betoppant hozzám. Jött Virgilius második részét kiadni. Elmenete után engem Apolló megszállott, és pedig — nem hetyke dicsekedésből szólok — hatalmasan. Kezdtem tehát írni a' poetai levelet: a' Hálaló üdvözletet. Még jobban neki tüzesedtem; kezdtem a' Pisókhoz írt levélbe, 's olly jó vénán folyt, hogy Martiusban, József napján vagy inkább éjjelén, már tíz tizenegy óra lehetett, elvégeztem, és magam az áldomását megittam, emlékezvén sok jó hazafiakról, valamint Kato, ki a' barátságos vacsorákon csak a' jó hazafiakat emlegette, a' roszakról pedig nem engedett senkinek szólni, úgymond Plutarchus. — Most, a' mint hallom, Virgilius Georgicona izzad a' Tratner sajtójában. Nálam a' Századok folynak, a' mint folyhatnak; mert van is kedvem nincs is. A' madám Bellóna véres zászlója alá gyüjti fiait. Majd játszanak. Illyen játék vitte 's ragadta el Csehinket is. Tegnap délután (leveled jött reggel) mint a' Dunahidra mentem, elömbe-jött a' Tábori Főpap Varju István Úr; tudakozódtam tőle. Oda van Csehi. A' mi protocollumába vagyon, a' jó ifjúról közli velem nem sokára, én pedig veled. Nyka Emánuel taval azt mondta, hogy őtet 's Téged, ha el találna halni, teszi, 's teszen örökösnek. Én sajnálom irásait; mert kétség kivül sok írásokat hagyott maga után. A' lengyel szentért áldozta fel életét. A' Pesti universitásban tanulván nagy hasznára vala nyelvünknek; egy nehány jó lelkü társakkal Ő azt ápolgatta: ritka példa a' korcsosodásnak indúltak közt. Minden studiumait dicséretesen végezte. A' bibliotékát gyakran járta; olvasott, elmélkedett. Az olasz könyvekben, mellyek a' hadi tudományokról valának, igen gyönyörködött. Először a' Palatinus regementében akara vitézkedni, de úgy vélem, oda édes attya, ki őtet prókátorságra szánta vala, bevágta előtte az útat. Sokszor kedvetlen jött hozzám, ha kérdezősködtem tőle búslakodásáról, — «majd meg mondom,» felele. Elvégre köz Huszárnak állott. Minek előtte Pestről el menne, egy kis levele által vett tőlem búcsút: — «Én már katona vagyok» 's a' t. Erre írtam «A' bús anyáktól átok alá vetett» 's a' t. Nagyon bánom, hogy sok leveleit meg emésztette a' tűz. Nyka Úrnál sok fen leszen, és Laczi báttyánál. Ird biografiáját — mert ez okból hoztam elő ezeket. Köszönöm azt a' szép peroratiot. Kérlek, légy figyelmes a' történetekre. De mindenek előtt vigyázz egésségedre kedves barátom, mert non est vivere, sed valere vita. Én jól vagyok és csendesen firkálgatok azon házban, a' mellyet taval neked megmutattam. — A levélre tehát, mellyet ezután küldesz, nem kell írnod azt az abzugeben 's a' t, hanem Budán, In der Raitzenstadt,

vagy ezt: Tabán. — Nincsen is görög eklesia. A' Tabáni Ráczpap. Ezt pro tui directione. Az ég áldomása rajtatok. Virág Benedek. m. k. 1813. Juli. 21dikén; mert ma vittem e' választ a' Pesti postára. A' tiéd tegnap jött. Nem feleltem-e hamar? 'S nem hoszszan e?

a' Tabáni Pápista Parochián lakott[1]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. lrod. Lev. 4r. 174. sz.]

2486.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom, Júl. 21d. 1813.

Kedves édes barátom,

Júl. 21dike kezembe jutatá nyalábodat. — Melly örömeket adál nekem! Fogadd érttek köszönetemet, még pedig a' legszívesbbet a' mit adhatok. — Minthogy Berzsenyinek kiadását a' Szemere exemplárjából már ismertem, egyenesen Thaliának állék, 's le nem tettem kezemből, míg végig nem mentem rajta. Bosszankodva azon ostobákra, kik azt hiszik (eggy német Recensens után), hogy Virág magát negligálni kezdi, kaptam a' tollat, 's recenseálám, német nyelven a' Bécsi Tudom. Ujs. lev. számokra, 's megmondtam, hogy az akarva és merő Muthwillen és Schalkheitból kegyetlenül rossz hexametereket iró Horátz felől épen így ítéltek Rómában, qui stupuerunt in eius Odis. Virág mindenben rokon lélek Horáttzal, 's azért ir illyen botránkoztató, bucolica Caesurákkal elrúttított, 's aztatokat emlegető verseket, azért ir az Éneást. Er wollte seinen Lesern, die für verborgene Schönheiten keinen Sinn haben, und selbst den Tanz der Musengrazie (Thalia) nach Regeln messen wollen, trotzen. Én Virágot itt is csudálom, 's talán még inkább itt mint Odájiban. Der ihn Nachlässigkeiten zeicht, der wage nur so nachlässig zu thun. —

Hát még a' Kis' levelében mit lelék! MSban közli velem barátságos megtekintés végett a' Horátz Lev. IIdik Kötete' fordítását. Az

[1] E sort Kazinczy F. jegyezte a levél végére.

feljebb van minden magasztaláson. Oda a' color romanus, mert rímes vers nem hexameter; de elfogott a' csudálkozás. Versei gyönyörök — mint a' legszebb vízi-festés (gouache) az olajfestés után mesteri kézzel dolgozva.

Ugyan az a' nap hozá hozzám Kis Sámuel Maros Vásárhelyi Hist. Prof.-nak Wieland után dolgozott *Grátziáját*. Ennek az a' hibája van, hogy a' verseket is prózában adja. — Velem tekinteté-meg, mínekelőtte sajtó alá ereszti. Szemerére bízom megolvasását, ha eljő megint. Most ő István Ócsémnél múlat. —

24 órája hogy hallám, hogy ismét háborúhoz készülünk. Sőt nem ismét, hanem nem is tudom hanyadikszor. Quod felix, faustum, fortunatumque sit!!! — Bizony ezen öszverongált hazának jól esnék már a' pihenés. Mit csinálunk pénz és minden nélkül?

Adja Isten, hogy ezen készületek miatt is megláthassam Zirczet. De ezt nem merem remélni többé, ha t. i. az, a' ki a' Staféta által Vice Ispánunkhoz már elérkezett hírt beszéllé, jól mondta a' mit akart. — Most még inkább igyekszem, elvégezni Munkáimat, hogy ha ide öl is a' háború, csonkán, mocskosan, 's felzavart renddel ne jelenjenek-meg. Szerettem volna *általad* kiadva látni, mert ügyességedet is ismerem, barátságodhoz is bízom. Csak úgy jelenjenek-meg a' hogy hagyom, minden igazítás nélkül 's az én orthographiámmal. Ha élek, még sokat kell dolgoznom. Sokba fogtam.

Élj szerencsésen, 's szeressd örök barátodat:

Kazinczy Ferencz mpr.

Itt küldöm újra dolgozva Báróczyhoz az Előbeszédet. - Ismét szívedre kötöm, hogy Trattner Urat nyerd-meg, Kis János barátunk' verseinek kieresztése eránt. Az halommal fog kapni vevőket, mert többeknek tetszhetik mint a' Berzsenyi' versei, minthogy populárisabb, 's asszonyok is érthetik. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.)

2487.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom 21 Jul. 1813.

Kedves barátom, Sőt igen jól vagyok megelégedve a' homloklapokkal. De a' betűk! a' betűk! Azok fertelmesek. 'S a' Grund a' Cameókon nem úgy van mint a' felküldött mustrákon. De ezen már nem lehet segíteni. Ha még lehet, tedd, hogy az accentusok ne apostrophok hanem accentusok, ne görbülő, hanem egyenes vonások legyenek. Az első Kötet' homloklapján az *újra kiadta* sorban 3 és nem 2 A rossz, mert az első vonás vastag rajtok, nem a' második. Ezeket meg kell igazítani. Illyen a' *Kazinczyban* is itt a' negyedik A. Ez visszásan jő-ki. A' *Második Kötet'* sora után punctum kell. Ez meg nincs veresezve [!]. Bár a' két alsó sor is antiqua volna.

Ugy tetszik, ezek a' Caméók Blaschke által vannak dolgozva. Ő ügyes Művész, 's tűjének van bizonyos Gratziája. De sokat dolgozik únalommal. Ha a' Kininger által tett rajzolatot ő fogja dolgozni, írd első postával neki, a' mint itt következik:

Hochzuehrender Herr,

Ihr Künstlerverdienst ist uns sehr bekannt. Darum adressirte Hr. von Trattner die Bitte, Báróczys Bildniss, vom Hrn. Prof. Kininger als eine weiss marmorne Büste gezeichnet, zu stechen, an Sie. Wir kennen den Kopf des vaticanischen Apoll, den Sie für Hrn. Buchhaendler Anton Doll gearbeitet haben. Wir bitten Sie, dass Báróczys Bildniss in eben dieser Manier u. eben so zart gearbeitet ausfalle. So sind alle unsere Wünsche befriedigt. An dem Mantel beissen sich zwey Schlangen in den Schweif, der [!] obere hat Flügel u. Füsse und Krone, der untere ist ohne Füsse, Flügel u. Krone. Halten Sie sich nach dieser Vorschrift bey diesem Umstand selbst wenn in der Zeichnung dieser Schlangen etwas auch anderst wäre. Wir bitten Sie den Namen durch den geschicktesten Schriftstecher aufgraben zu lassen, dass der schöne Platte nicht verstellt werde Ich beharre mit aller Hochachtung

Ihr gehorsamster Diener:[1]

[1] A névnek hely van hagyva.

An den Hrn. academischen Kupferstecher Blaschke.
Wien,
auf der Wieden. Im Neumannsch. Haus.

Hozzá vetheted hogy a' réznek készen kell lenni Aug. első heteiben.

Te Trattnernált írsz. Értem, hogy a' regulát követed. Irod e JósefnÁl?

Barátom, Saul elvesztette az atyja szamarait 's fel nem találta Néki jöve az Ur Prophétája, 's hihető azért hogy a' szamarak meg nem találása által bebizonyitotta hogy alkalmas lesz uralkodni, ezt a' bolond szamárkeresőt Királlyá kente-fel. 'S Saul megfelele a' várakozásnak. Azt mondja az ige, hogy őtet az Isten Királynak a' maga haragjában tette. Igy leve Márton is Magyar nyelv és Literatúra Professora. Nagyon köszönöm tudósításaidat a' tudatlan és épen azért praesumptuosus emberke felől. Ez az ember Görög Demeter Ur mellett ujságokat irt. Görög az Udvarhoz vétetett, 's vége leve az ujságirásnak. Igy Márton kenyér nélkül maradt. Görög segiteni akara a' pajtásán, 's ajánlotta olly házakhoz, hol leczkéket akartak venni. Igy tanitá János és Reiner Herczegeket. 1805ben Napoleon a' Bécsi Magistratushoz küldé, hogy rendeljenek valakit, a' ki az ő Proclamatióját lefordítsa Magyarra. Márton rendeltetett. Ez azonnal szalada Wrbnához, 's kérte, hogy tenne mindent, hogy a' Proclamatio M. Országra ne jöhessen. Szent hazafiúsága azzal jutalmaztata-meg, hogy az Universitásnál, noha ő velem együtt nem a' Pápa, hanem a' Picárdiai Kopasz Jankó (Joannes Calvinus vagy Jean Chauvin) tanitványa, M. nyelv és Literatúra Professorának neveztetett. 1809. ismét hivattatott a' Magyarokhoz intézett Proclamatio fordítására. Elbeszéllem, hogy emlékezetbe maradjon, bővebben. — Maret Status Secretarius a' Bécsi Magistratustól kért ezen fordításra embert. Ez Decsyt nevezte-ki. Decsy ágyban fekvő beteg volt, 's mentette magát. Itt neki meg kell vala állania. De a' Márton ellen való bosszúság, a' ki őtet delatiók által akarta kivetni az újság irásból, arra vivé Decsyt, hogy ezt vetette mellé: «Ott a' M. nyelv Professora az Universitásnál, Márton Uram; Ő Kegyelme lefordíthatja.» — Ezen hírrel Mártonhoz mentek 's vitték Maréthez. Maret előtt ezt mondá: Uram, én nem csak jobbágya vagyok az Uramnak, én beneficiatusa is vagyok. Ne parancsold, hogy ezt az immoralitást kövessem. Erre

Marét megemlékezvén, hogy a' Kufsteini Várban 1795. Batsányi Maretnak szomszédja volt és falon által kopogott vele: Itt van e Batsányi? — Márton örömmel felelt: Batsányi előhivattatott, 's örömmel fordította a' mit elébe adtak; melly miatt osztán, valamint oktalan locsogásai miatt Dollnak boltjában 's másutt, futnia kellett. —

Inger Daykától vett szavunk, mint Kecs. Mind a' kettő Reitz, de az eggyik az appas franczia szó értelmében.

Kistől veszek levelet. A' nyalábban valóban a' Horátz Leveleinek fordítása vagyon. Kérlek, tudassd, kitől kérjem a' nyalábot.

Imhol Praefatzióm Báróczyhoz. Olvassd-meg, írd belé a' maga helyén a' Metsző' nevét, 's nyomtattassd-le. Ez megnyugtatja az Előfizetőket a' Biographia elhaladása miatt.

Ha Márton dúl fúl is, Pataki volt Prof. Sípos Pál, most Tordosi Pap Erdélyben, transcendentalis Philos. és nagy Mathem. azt írja, hogy a' Neologismus apologiája olly színben van előadva a' Dayka életében, hogy annak lehetetlen nem győzni. Donátnénak és Vidának, kérlek, írd-meg (mondd meg),[1] hogy Aug. 25dikén Törtelen leszek. Élj szerencsésen.

Kis János versének kiadására újra kérlek.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2488.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Jul. 28d. 1813.

Kedves barátom,

Épen az a' cseléd, a' ki minapi levelemet hozzád postára vitte, hozá-ki ugyan-onnan a' nem tudom ki által ott letett Helmeczi nyalábját, mellyben Horátzodat leltem, 's a' Berzsenyi Verseinek 's Virág Thaliájának nékem küldött nyomtatványait. Horátzodat olly jónak, olly bájolónak leltem, a' melly lehetetlennek hittem, hogy az a' sovány tárgy, eltelve a' Mesterség' technicájával, Zrinyi nemű versekben szerencsésen adatthassék. Csudállak ezen munkádban is, 's talán még inkább mint minden egyéb munkáidban. A' nyelv bájoló,

[1] A zárjel közti szó az előző szó fölé van irva.

tiszta, könnyen érthető, 's még is hasonlatlan azok' nyelvéhez, a' kik irgalmatlanúl folyó verseiket f—ák. A' versek olly szépek, hogy igen sok helyeken meg kelle állanom, 's csudálnom, melly mesterséggel kötéd öszve a' nehéz rímekben a' gondolatot. Eggyetlen eggy helynél még nem leltem többet, a' hol orthographiánál egyebet igazítanom kellett volna, de még meg olvasom többször is. Most ezen helyre sem akadok, 's sietek a' postával, mert ez sürgető leveleket viszen tőlem.

A' mi Sopronyban élő barátunktól tegnap eggy levelet kapék. Beszélli mint mene exámenjek. — Rettenetes dolgok. Cicerónak a' Kötelességekről írt könyvei veszedelmesek, mert Haynóczy ezeket mindég olvasgatta, 's deákúl nem Ciceróból kell a' magyar Ifjaknak tanúlni, 's a' Botanikát ki kell csapni, quia nihil habet pro culina. Mi lesz belőlünk, mikor a' Mélt. és a' Tekint. Uraság illy praefidentiával ád oktatást a' Tanítóknak, és így viszi félre a' Tanúlókat. És oh, barátom, mint szerettem én Rumit, mikor a' levél' utóljan ezt írja: «a' Superintendens lelkünkre, 's a' Tanúlóknak lelkeikre kötötte, hogy a' Görög és Római Literaturát egész gonddal tanítsuk 's tanúljják» — és ezt: «Unter den Primanern zeichneten sich mehrere gute Köpfe aus: unter den Secundanern ragte unter allen Kis Lajos in allen Fächern hervor.» — R. hibázhatott, Tégedet megbánthatott: de R. becsülhető, szerethető ember; minden indúlatjai mellett, meltyeket én is alkalmasint ismerek, egyenes ember, igazságos ember, és Tégedet még most is szívesen tisztel, szívesen szeret. Ne hidd, hogy szépítem dolgait. Kérlek, nyerd-meg bizodalmát, ha lehet, 's vezérld tanácsaiddal, szereteteddel. Én szeretem a' makacsokat, meglehet hogy azért, mert magam is az vagyok: szeretem néha az imprudenseket is, bizonyosan mert néha — hála legyen értte az egeknek! — magam is az vagyok. Jaj azoknak, a' kik nem lehetnek azok! — Élj szerencsésen tisztelt, szeretett, imádott barát!

A' mint levelemet megolvasám, látám, hogy elfelejtélek kérni, hogy fiadat, ha Nyitrából vissza térend, az én nevemben csókold öszve meg öszve. Olvastassd-meg vele e' sorokat. Oh barátom, melly örömöket ád neked ő benne az ég! Előre látom, mi lesz az a' szépalakú gyermek nem sokára. Bár elérhessem az időt midőn ő ragyogni fog. Szeretném úgy látni mint vőmet.

Az Istenért, szóllj a' lelkéhez azoknak a' Cicerót útáló Méltóságoknak, 's ne engedd hogy Saul módjára kapott tekintetekkel kárára élhessenek a' hazának 's emberiségnek. Ha Te szóllasz, használni fog; ha a' Professorok szóllanak, ártani. — Haragjában tette az Isten Tudományokat igazgatókká. Hol vagyunk a' XIX. században! Imprudens e a' ki ezekkel szembe száll, nekik homlokot vet?

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2489.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom Jul. 28d. 1813.

Különös bizodalmú Drága Nagy Jó Uram,
nagy érdemű 's kedves barátom!

Miklós öcsémnek az Úrhoz köszönetemet kellett volna vinni érántam is bizonyított 's megbecsülhetetlen védelméért, 's úgy gyanítom abból, a' mit az Úr nekem írni méltóztatik, hogy épen ellenkezőt mondott, mint én akarom hogy mondott légyen. Sőt én az osztállyal meg vagyok elégedve, mert sorsomat rész szerént a' vak szerencse (melly ellen ésszel nem lehet *panasz*). rész szerént tulajdon végzésünk intézte-el. Szégyelnék azon békétlenkedni, hogy miért nem juta több, vagy miért nem tolattak-ki innen és Semlyénből a' lyányok, miért nem maradhatánk itt ketten. — Csak a' bánás volt volna 's volna más, nem volna semmi panaszom.

A' Bereczkibe 's Jesztrebre menő leveleket által-adattam 's köszönöm mind Tiszt. Diószegi Úrnak (kit inkább szeretnék kertjében mint a' mennyeknek országában, hová az Úr levele szerént készült, tudni) a' vett ajándékot. A' Füves Könyvnek második részét nem bírom, csak az elsőt és harmadikat. Ezt inkább szerettem volna megkapni mint a' Keresztyén Oktatásokat, noha, a' mint ebbe belé pillantván látom, ebben is igen igen sok jó lehet. De ki érne mind annak megolvasására, a' mi jó van írva és hasznos? Nekem így is annyi dolgom van, hogy nem igen marad időm de faire mon salut, 's azt csak a' gratia irresistibilisre kell bíznom. Pórúl találok járni, ha nyakon nem ragad; de mit tehetek róla?

Irtam e az Úrnak, hogy Máj. 30dikán eggy Antoninus Sophron Ferencz fiam született? Ajánlom magamat az Úrnak igen becses barátságába, a' Tek. Asszonyt szívesen tisztelem, a' kis Cornéliát 's Eugent csókolom. Ajánljon az Ur Kis Imre és Fő Hadnagy Fazekas Uraknak is becses barátságokba.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2490.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom Júl. 28d. 1813.

Kedves barátom,

A' Neologismusz' Apologiája nagyobb szerencséjét csinálta mindenfelé, 's még Erdélyben is — mellyről Virág Benedek régen megjegyzette, hogy az nagyon szereti az antiquitásokat — mint reménleni mertem. Eggy igen nagy tudományú Kantianer, a' ki a' mellett deák nyelvben első rangú Poeta és Prosaista, 's velünk eggyütt tanítványa a' Pikárdi születésű Kopasz Jánosnak, azt írta nekem, Daykának versein végig menvén, hogy «olly színbe öltöztettem a' Neologismusz theoriáját, hogy annak lehetetlen nem győzni.»

Én valóban úgy hiszem, hogy ez a' felette tiszta fejű, igen nagy tudományú 's tisztúlt ízlésű ember igazat mondott, és hogy az én Apologiám' elhivésére annál hajlandóbb valaki, minél többet tud, 's minél kevesebbet tud, annál kevesebbé hajlandó; 's örvendek, hogy Téged is azok közzt lellek, látlak, a' kik ezt értik és vallják. — Van valami kedvetlen abban a' mi új; de kérdjük, nyer e valamit a' nyelv, bővúlnek e, tisztúlnak e valamit ideáink, ha ezt az újat elfogadjuk; nem ez volt e sorsa minden más nyelvnek, melly vadonságából kivetkezett 's Literaturáját elővitte; hasonlítsuk-öszve azoknak írásaikat, a' kik haladnak azokéval a' kik haladni nem akarnak, 's valljuk-meg a' mit találunk. Eggy rakás Iró, kivált Pesten, öszve állott, 's feltette magában, hogy a' mit in pleno megállapítnak, azzal mindenike élni fog. Igy lehetetlen lesz a' dolognak nem menni. Herder ezt mondja: Ein Volk, das das Wort nicht hat, hat

auch die Idee und die Sache nicht. Paradox eggy mondás, de *hamisnak csak látszó*, és nem *hamis*. Gyalázatjára van nyelvünknek, hogy a' *Virtus*ra szava nincs. Ráday csinált eggyet, de félvén (ismerte tüzességemet), hogy ha nekem megsúgja, kikiáltom, 's a' gondolatlan élés által nevetségessé teszem (melly meg is eshetett volna), nekem megvallani nem akarta. — Midőn Consil. Puky Ferencz a' Hazai Tudósításokban a' spiritusra kért szót 50 f. jutalmat tévén-fel, 's Balla Antal az Universumra, Szemere Pál reá vett, hogy a' Zrínyi által is, Bátori László által is az elmúlt századokban ismért *szelet* és az általam koholt *egyetem* szót eggy Pályaírásban tegyem ismeretessé, megírtam a' Pályaírást, 's kiterjeszkedtem a' *Virtusra* is. Megvallám, hogy szót teremteni radix nélkül több mint valakinek szabad volna. De azt mondám, hogy Epaminondasz engedelem és szabadság nélkül is nyert győzedelmet. Az arrogált imperium miatt halálra kárhoztatta ugyan Boeotia, de az *Boeotia* volt, 's Boeotziasága mellett is eszére tért, 's megköszönte a' győzedelmet nyert Bajnoknak a' jótételt.

Szabó Dávid, az Exjesuita, a' virtust erénynek mondá, látván, hogy az erkölcs egyebet teszen: *Sitten*. Én elébb *csány*nak akarám mondani. Barátim azt írták Pestről, hogy azzal ne éljek, mert túl a' Dunán valami picsány (castis omnia casta, et charta non erubescit) Sprichwort forog szóban, 's a' szó nem fogja tenni szerencséjét. Azt végzénk tehát, hogy a' Szabó Dávid

erény

szavából, minthogy az megtéveszthetí a' hallót, azt hitetvén vele, hogy az az érből ered, 's valami rivulus formát vagy Arteriát akar tenni, csapjuk-el az *e* első vocálist.

Sietve írom ezt. Kérlek, add által ide zárt levelemet Kiss Imre Úrnak, hogy ő ismét adja Nagy Gábor barátomnak.

Antonínomba tegnap olták a' vaccinát. — Kis a' Horátz Levelei II. Könyvét — — — Zrínyi-nemű versekben fordította, 's barátságos megtekintés végett most közlé velem. Olly szép mint a' hozzám írt levél és a' Mathisson után fordított dal. Halhatatlan volna csak ezen fordítása is. Láttad e a' Virág véghetetlen bájú Thaliáját? — Némelly Olvasó Virágot azzal vádolja, hogy

er fängt sich an zu vernachlässigen.

Épen ezzel vádoltatott Horátz, midőn fellengő Ódáji után a' pongyola Epistolákat 's Satirákat írta. A' ki Virágot ismeri, tudja, hogy ő nem gondatlanságból ír illy átkozottúl rossz hexametereket, hanem Horátzi pajkosságból. Horátz és Virág rokonlelkek. Próbálja csak Criticusa, akárki volt az az Annálisokban, 's írjon illy hexametereket, meglátja ha ő Virág lesz e.

Ölellek magadat 's a' tieidet örök tisztelettel barátsággal.

Ma megyen Bároczyhoz Előbeszédem.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. köt.]

2491.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom d. 28. Jul. 1813.

Theurester Freund,

Ihr Schreiben vom 13. Jul. empört mich. Mit welchen Menschen haben Sie zu kämpfen! Cicero's Werke von den Pflichten sind gefährliche Werke, weil H[ajnóczy] sie las, und der tolle Mensch (Sie wissen, wen ich meine)[1] will, dass unsere Jugend lateinisch etwa aus Verbőczy lernen soll. Und so einen Narren widerspricht niemand. Die Botanik soll nicht gelesen werden, quia nihil habet pro culina. Nein, Freund, solchen brutalen Menschen kann man nicht anders, als wie sie es verdienen, begegnen. O warum war ich nicht zugegen, um ihnen meine Stirne zu beu[t]en. Sie hatten Recht, diese Illustres, Spectabiles et Perillustres Dominos nicht zu reitzen, denn Sie würden der Sache nicht genützt, sondern geschadet haben. Der Prophet Samuel salbte den Eselsucher zum König, weil er die verlorene Esel seines Vaters nicht [zu] finden wusste. Durch welche Wege kamen denn diese dazu, dass sie Schulen u. Professoren dirigiren? Oder gab sie unser Herr in seinem Zorn zu Schulvorstehern, wie er den König Saul zum König in seinem Zorn salben liess. Wohl mir, dass ich nicht Professor, wie Sie, sind,[2] ich würde mich ruinirt haben ohne der guten Sache zu nützen.

[1] A kéziratban Rumy a következő jegyeket tette ide: *A-t-t.*

[2] Rumy K. Gy. e szó fölé írta: *bin.*

Ich schreibe heute an den Superintendenten. Was Sie mir schrieben, habe ich ihm *nicht gesagt*. Aber gesagt habe ich, dass er den Professoren u. den Schülern in einer warmen Rede ans Herz band, *das Studium der griech. u. latein. Philologie ernstlich zu betreiben*, u. dass *sein Sohn unter den Secundanern in allen Fächern hervorragte*. Ich sprach für Sie, und sprach ohne die Freundschaft zu verrathen. Alles wandte ich an, dass er Sie liebe, Sie schätze, Ihr Vertrauen gewinne! Ich kenne den *edlen* Mann, und musste thun, was ich für einen Mann, denn ich so liebe, schätze, wie Sie es sind, thun musste. Ich bat ihn, diese Wichte in Zaum zu halten. Nichts habe ich *aus Ihren Briefen verrathen*. Ich weiss, wie sehr ich Ihnen dadurch hätte schaden können, denn auch edle Menschen sind Menschen. Ich habe ihm gesagt, dass ich a' makacsokat nagyon becsülöm, talán mivel magam igen makacs vagyok; becsülöm az imprudenseket is, nyilván mert magam — hála légyen értte az égnek! — a' maga helyén tudok imprudens lenni. Jaj annak, a' ki nem makacs, nem imprudens, a' hol kell. — Diess war der Inhalt meines Schreibens an Kis.

Mit unaussprechlicher Freude hörte ich, was Sie über den Selbstmord, denn wie mir scheint, sehr engherzigen Rector gesagt haben. Mich hat noch der Wahnsinn mich zu ermorden nie angewandelt. Mir ist das Leben lieb. Aber ich kenne die Lehren der Stoa, und finde sie nicht albern. Es gibt Fälle, wo diess Pflicht und Tugend ist. Ein Christ hätte sich wie Cato und Thrasea Paetus und Seneca nicht ermordet, sondern zu dem Tyrannen gesagt: Morde mich, wenn du mich ermordet sehen willst. Und ist es anders sich ermorden oder ermorden lassen? — Wenn ich mich nicht tödten darf, so darf ich auch nichts thun, was mir den Tod gewiss bringen wird. Was sagt man also zu dem Heldentod eines — —?[1] welchen Heldentod wir doch anbeten. — Seichte, inconsequente, u. eben darum so präfidente Köpfe! —

Babocsay liegt bey Eggenberger. — Nehmen Sie sich die Mühe, u. sehen Sie nach, wie die Namen der Generale geschrieben werden müssen. Kobb oder Kopp oder gar Koppe.

Auch ich halte dafür, dass wir von uns unbekannten Sachen nicht sicher urtheilen können. Wer Franklin mit seinem Luftdrachen

[1] Az eredetiben is így, hiányjelekkel.

gesehen hätte, da er die Theorie seiner Electricitaet ersonnen hat, der hätte ihn belacht. Aber wenn mir Báróczy u. Louis Török sagt, aus einem magischen Spiegel lässt sich sehen, was dieser und jener macht, wenn mir Báróczy sagt, die Schulen lehren eine Narrheit mit ihrem non datur actio in distans, so muss ich wohl glauben, in ihrem Schädel sey [es] nicht richtig. — B. wies mir ein Metall, das er aus Bley zu Messing verwandelt hat. Ich läugnete es ihm nicht. Aber da er mir sagte, so was könne nur unter gewissen Constellationen, nur unter Hersagung gewisser Gebete geschehen, so wusste ich, dass [es] bey ihm pflückt [!]. Darum hatte ich eine unüberwindliche Abneigung gegen alles, was nach Theosophie roch. Ich habe von meinem Sch[wieger] Vater gar keine Aufklärungen. Mir ward todtenübel, da er sie mir zu geben anfing, u. anstatt ihn zu horchen, *bedauerte* ich ihn.

Ich freue mich, Sie wenigstens nach dem Platnicsschen Gemählde kennen zu können. Haben Sie, wie ich es mir immer vorstellte, seit dem ich Ihre Seele, Ihren Geist, Ihre Kenntnisse kenne, eine marquirte Physionomie, so muss der Kopf sehr leicht zu treffen seyn.

Lassen Sie mich eine Bitte thun, theurester, liebster Freund. Nicht rücken Sie Ihre Rede des Gustav Adolph in die Jenner Blätter ein. Sie würde die Anzahl Ihrer Feinde vermehren, und in Ihrer Lage haben Sie nicht Feinde, sondern Freunde nöthig.

Hier die Recension von V[irág]s Thalia.[1] Benehmen Sie ihr die Unrichtigkeit des Stils u. der Ausarbeitung das Unreife.

Leben Sie wohl; ich umarme Sie mit aller Gluth der heiligsten Freundschaft.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

[1] Ez a bírálat nem e levélhez van mellékelve, l. a 2433. sz. levelet.

JEGYZETEK.

A Kazinczy Ferencz Levelezésének jelen, X-dik kötete mindenben alkalmazkodik az előbbi kötetekhez úgy a szerkesztésre, mint a felvilágosító jegyzetekre nézve.

2265. Ez a levél, mint végső sorai mutatják, az országgyűlés tartama alatt kelt, tehát 1812 júniusa előtt; tulajdonképen a *IX. k.*-be kellett volna soroztatnia. Azonban csak később jutottam hozzá, s nem akarván az amúgy is felszaporodó pótlékok közé hagyni, a jelen kötet elejére soroztam. V. ö. a *VIII. k.* 1909. számú levelével.

2266. Úgy ezen, mint a következő hét levélnek a 2273. számig, szintén az előbbi kötetben kellett volna közöltetnie. A gyűjteményhez azonban, a mely e leveleket tartalmazza s az Akadémia könyvtárában eltévedt, nem férhettem, s így e kötetbe iktattam annál is inkább, mert tartalmuk épen hozzá illik az időrendben következő levelekéhez.

3. lap 2. sor: «Kedves *tanítványodat* tisztelem . . .» *Siskovics Józsefet* érti. V. ö. a *IX. k.* 2107. számú levelével s ennek jegyzetével.

2267. 4. lap 2. kikezdés 6. sor: «Igen bölcsen teszed te is, ha ezt a' *jószágos* Ifjat . . . kötelezed.» A *jószágos* szokatlan használata itt a vagyonos, nagybirtokú értelmének. A Siskovicsoknak maig is nagy birtokaik vannak a Bácskában.

4. lap alúl 15. sor: «Az Epigrapha jó, de nem szeretem azt az *Oktatót.*» Úgy látszik, — magát a kiadott verset hosszas kutatásaim mellett sem láthattam — Helmeczy a Czibulka Annához írott sonettje alá jegyezte ily formán a nevét: «*Bölcselkedésnek Oktatója.*»

5. lap alúl 5 sor: «Épen ma eggy hete kezdém *Naplómat* 1801 olta tisztázni»; ez a napló meg is van az Akadémia könyvtárában, de csak töredék.

2268. 7. lap alúl 3. sor: «Kultsár kérdi tőlem . . .» V. ö. a *IX. k.* 2209. számú levelével.

2271. 15. lap 2. kikezdés 3. sor: «A' híres *Boráros* inkább mint Könyváros»; t. i. *Kiss István*, a kire Kazinczy nagyon neheztelt. — V. ö. a *VIII. k.* 1796. számú levelével.

16. lap alúl 12. sor: «Rákóczy Ferencz . . . a' nagy-atyám nagyatyjának . . . íra, eggy . . . levelet.» Kazinczy Ferencz nagyatyja *Dániel* s ennek nagyatyja, *Péter*, a ki — mint ismeretes — a Wesselényi-féle összeesküvésnek is részese volt s életét csak úgy tudta megmenteni, hogy a kath. hitre tért. E levél ma már nincs meg sem a családi, sem a zemplénmegyei levéltárban, csak az Országos Levéltárban van nehány fontos levél a Kazinczy Péter élctére nézve.

2274. 22. lap 1. sor: «*Farkas Imre* nevű kis-Pap barátja volt a' buzdító.» Farkas Imre 1788. aug. 9-kén Zámolyon (Fejérm.) született s 1866. jan. 7-kén halt meg mint székesfejérvári püspök. Tizenhatéves korában a kegyesrendbe lépett, majd a világi papsághoz vétette föl magát, és szintén a pesti középponti papnevelő intézetben végezte theologiai tanúlmányait; 1813-ban szenteltetett áldozópappá. Előbb váli, majd székesfejérvári plebánussá választották; 1835-ben kanonok, két év múlva pedig czímzetes apát lett; 1851-ben neveztetett ki székesfejérvári püspökké. Latin és magyar nyelvű munkáit l. Szinnyei J. id. m. III. köt. 167—169. hasábjain.

U. o. alúl 13. sor: «A' mi Kisünk eddig Püspök.» L. a *IX. k.* 2206. számú levelét s ennek jegyzetét. Pótlékúl ide iktatom a Vereinigte Ofner-Pester Zeitung 1812. évf. 54. (júl. 5-ki) számában megjelent következő tudósítást:

«*Raab*, 30. Juni. Die (Nr. 52 uns. Ztg. erwähnte) Wahl eines Superintendenten der evang. Gemeinden im District jenseits der Donau, an die Stelle des verstorbenen *Stephan v. Nagy*, der beinahe 60 Jahre lang in der Seelsorge gestanden hatte, ging am 23. d. mit vieler Feyerlichkeit vor sich. Candidirt zu dieser Stelle waren folgende H. H. Prediger: *Joh. v. Kis*, zu Oedenburg, *Stephan Németh*, v. Kis-Somlyó, zu Kis-Pécz; *Paul Tatai*, v. Kis-Tata, zu Fel-Pécz, und *Paul v. Fábry* zu Raab. Die Stimmen-Mehrheit der zahlreich versammelten Wähler erklärte sich für ersteren, nämlich für den als schätzbarer Religionslehrer und fruchtbarer National Schriftsteller rühmlich bekannten Prediger zu Oedenburg Hn. Joh. v. Kis. Die Feyerlichkeit selbst wurde in der hiesigen evang. Kirche A. C. in Gegenwart des k. k. Hn. Hofraths und Präsidenten der Districtual-Tafel zu Güns, *Paul v. Matkovich*, als Districtual-Ober-Inspectors besagter Gemeinden, und zwar in ungarischer Sprache abgehalten. Nach zuvörderst abgesungener Anruffung des heil. Geistes, bestieg Hr. Georg Gödör, Pred. zu Urai-Ujfalu im Eisenburger Comitat, die Canzel, und hielt über die nöthigen Eigenschaften eines Superintendenten und die Würde eines christlichen Religionslehrers eine zweckmässige Predigt; dann wurden die Stimmen gesammelt. Sofort wurde dem Neuerwählten die Superintendential-Instruction vorgelesen. Nachdem er diese unterschrieben, empfing er aus den Händen des Seniors der Eisenburger Gespannschaft Hn. Ludwig v. Döbröntei [!], das heil. Abendmahl, der ihm auch den Eid abnahm, worauf er durch die im Kreise ihn umgebenden Senioren und Prediger mit herzlichen Seegenwünschen consecrirt wurde. Der Neuerwählte hielt sodann vor dem Altar eine rührende Anrede und ertheilte der Versammlung den Seegen. Nun endigte Hr. *Stephan v. Sikos*, zweyter

Prediger allhier, mit einer sehr gehaltreichen Kanzel-Rede über die Würde und Beschwerden des Prediger-Standes diese Feyerlichkeit, die sich durch grossen Zusammenfluss von Menschen aller Religionen und Stände, durch musterhafte Eintracht der Gemüther, und durch den schönsten Erfolg denkwürdig macht.»

2275. 24. lap 2. kikezdés 4. sor: «Olvassd a' mit a' *M. Régis. és Rítk.* Előszavában beszélltem.» Az idézett mű XXXIII. s köv. lapjain ezeket írja Kazinczy: «A' rövid hangot jelentő pontatlan *a, e, o, u* vocálisok úgy változtattnak hosszú hangot jelentőkké, hogy felikbe accentust vonunk, a pontos *i* vocálist pedig rövidből nem úgy csináljuk hosszúvá, hogy a' pont felibe vonunk accentust, hanem úgy, hogy a' pontot változtatjuk-által accentussá. Ha ez így jól esik, jól kell esni annak is, ha a' rövid *ö* és *ü* két pontjait accentussá változtatjuk. A' ki írásában is elmélkedést, vizsgálatot, figyelmet és bizonyos törvények' követését akar mutatni, annak eggyezésben kell lenni önnmagával, vagy *ő* és *ű* által jegyezze tehát a hosszú *ö* és *ü* hangjait, vagy az *i* felett álló pont mellé is, mikor azt hosszan akarja vétetni, accentust vonjon. Így kívánja ezt az analogia, így a' szépség, így a' könnyebbség az írásban, így végre a' typographiai tekintetek, mert mi könnyen kopnak-el a' közben álló accentus mellől azok a' két kis pontok, kivált a' *petit* és *nonpareil* metszésűekben? És ez a' módja az *ő* és *ű* meghosszításának nem a' Debreczeni Grammatika' Irójinak találmánya: vannak nékünk régibb nyomtatású könyveink is, a' mellyekben ezt már láthatni», stb.

25. lap 2. kikezdés: «Szemerének *Recitativója* igen szép.» L. a *Titkos vidék* című művét, Összes munkái (kiadta Szvorényi J.), I. köt. 68., 69. lapon. V. ö. a 2282. számú levéllel.

26. lap fölül 12. sor: «Nekem a' Váradi oláh Püspök *Vulkán Sámuel* az emberem.» Vulkán Sámuel 1758. aug. 31-kén, Balázsfalván született; elemi s középiskoláit szülőhelyén, a bölcseletet Nagy-Váradon tanúlta, de már másodéves bölcselethallgató korában mint növendékpap Bécsbe rendeltetett, a honnan 1785-ben Egerbe ment a növendékpapok felügyelőjéül. Mivel azonban a tanulmányi felügyelőséget a császár még ez évben Lembergbe helyezte át, Vulkán is, mint annak alkormányzója, oda költözött. Ez időben kitűnően elsajátította a német, franczia, olasz és lengyel nyelvet úgy, hogy «mindegyiket — úgy szólván — anyai nyelvének mondhaták». A lembergi seminarium 1792-ben megszűnvén: Vulkán is visszatérhetett hazánkba, mint nagyváradi egy. gör. szertartású kanonok. 1794—1805-ig a püspöki megyében Darabanth püspöknek helytartója lőn, 1806-ban pedig ő foglalta el a püspöki széket. «Ez időtől fogva — olvassuk a nekrologban — minden erejéből vallása', hazája 's királya' dicsőítésére élt . . . Fő gyönyörűségét a' szegénység' ápolgatásában, tudományok' szeretetében, józan világosodás' terjesztésiben, szentegyházak', iskolák', papilakhelyek' építésiben 's tanítók' fölsegélésiben találta.» Bevégezte a Darabanth püspöktől építtetni kezdett székesegyházat, megalapította a belényesi gymnasiumot, stb. Életének 82-dik, püspökségének 33-dik évében halt meg 1839. decz. 25. L. a *Társalkodó* 1840. évf. 42. sz.

U. o. 2. kikezdés 5. sor: «De hagyjuk a' theologiákat *Zsivics*nek 's másoknak.» Élt ez időben egy *Zsivics Mátyás* nevű férfiú, mint dr. theologiae, pécsi kanonok s baranyamegyei táblabíró, a kinek doctori dissertatióján kívül a

következő két műve jelent meg nyomtatásban: 1) De dogmatibus orthodoxae religionis libri. X. Pestini 1789—94; — 2) Sermones in solemnitatibus Domini et Sanctorum, Pestini, 1799. Minden valószinűség szerint erre a férfiúra céloz Kazinczy.

U. o. alúl 8. sor: «Az én Emilem tehát már 3 druszát kapott; eggyik a' *Somogyi Gener. Perceptor* unokája»; t. i. Sárközy Istváné. V. ö. a *IX. k.* 2124. számú levelével.

2276. 28. lap alúl 3. sor: «Fél napomat a' *Montfaucon* 's a' *Herculanumi Reliquiák* két Tomusainak . . . végig tekintésére fordítottam.» Az elsőn a következő munkát érti: «L'antiquité expliquée et representée en figures. Par Dom Bernard de Montfaucon», Paris, 1719. — A másodikon már nem bizonyos, melyik mű értendő; valószinű, hogy a «Le antiquita di Ercolano» (Róma, 1789—94), a mely öt kötetből áll. Kazinczy jegyzetei mind az elsőre vonatkoznak, az idézett lapokon mind feltalálhatók az említett rajzok. A «Tom. II. Pars II. CXXXII. Egy buzgány faággal» szintén helyesen van idézve, körírata: VIC. HERC. CERBE. — A «lepés lant» is Montfaucon I. kötetében az id. lapon látható.

2277. 30. lap alúl 5. sor: Personális *Koller.* Báró Koller Ferecz v. b. titk. tanácsos, főispán, 1762—1765-ben kir. személynök. Országgyűlési s megyegyűlési latin beszédei nyomtatásban is megjelentek 1758—1782-ig. L. Szinnyei J. id. m. VI. köt. 761. hasábját.

2278. Ez egész levél elé helyezendő Kis Jánosnak két levele, a 2287. és 2288. számúak.

2. kikezdés: «*Lajosodnak* examene felől Rumi dicséretesen szóll.» Valószinűleg ugyancsak Rumy közölte a *Magyar Kurir* szerkesztőségével is a soproni vizsgálatokról való tudósítást (1812. évf. 6. — júl. 21-ki — sz.) is, a mely szintén dicsérettel emlékezik meg Kis János fiáról, Lajosról: «A' Secundánusok, kiknek kérdéseik tzéduláкra írattattak, kiváltképpen a' történetekből, földleírásból, physicából, és szent vallásból helyesen feleltek; de némellyek a' Philologiában is megkülömböztették magokat, kik között *Kis Lajos, Jánosnak,* a' Superintendensnek a' fia mindnyájok' szemit és álmélkodását magára vonta.» V. ö. Sárközy Istvánnak Kazinczyhoz 1813. aug. 13-kán írt levelével, a következő kötetben.

32. lap fölűl 15. sor: «*mit* a' Tiéid«, sajtóhiba; e h. olv. «*mint* a' Tiéid.»

32. lap 1. kikezdés 4. sor: «Rumi írja, mit teve ellened *Németh,* mit *Hrabovszky.*» Az elsőre Kis János megjegyezte a levél szélén, hogy nem Németh László, a ki különben 1806-ban már elhalt; minden valószinűség szerint *Németh István,* kispéczi pap, a kérdéses személy, mint a ki versenytársa volt Kis Jánosnak a superintendens választásnál. L. a *IX. k.* 2206. számú levelét s ennek jegyzetét; v. ö. a 2274. számú levél jegyzetével is.

Hrabovszky, kiről Kazinczy azt írja, hogy «Nemesis rajta bosszulja-meg, hogy az *atyja* olly istent-káromló magyarsággal firkálta valaha könyveit», nem más, mint *Hrabowszky György* ág. ev. lelkész fia, *János.* Hr. György (1762—1825) a vallás-unionak egyik bátor előharczosa, részint a palotai és később a kissomlói egyház lelkésze, az alsó veszprémi egyházmegyének esperese, részint a

lajos-komáromi egyház prédikátora, számos önálló művei és kisebb értekezést írt a korabeli magyar és német folyóiratokba; például: 1) Jobb egyházi embernek kevés tudománynyal bírni, de a kevéssel használni, mint sokat tudni, de a sok tudomány mellett mind az emberiség, mind a keresztyénség regulájit elhibázni; Pest (Halle) 1787; — 2) Evangyeliomos könyv; Bécs, 1789; — 3) Jeles ünnepekre való kérdések; Veszprém, 1789; — 4) A Haza szeretete (Szeitz Leo ellen); h. n. 1790. L. Szinnyei J. id. m. IV. köt. 1358—1362. hasábjait. V. ö. a 2287. számú levél 1. pontjával.

U. o. alúl 2. sor: «Miskolczi Predikálor *Szathmáry József.*» L. a *II. k.* 304. számú levelét s ennek jegyzetét.

2279. A levél 2. pontjára nézve idézem a *Hazai és Külf. Tud.* 1812. évf. 10. (aug. 1-i) számában közlött tudósitást: «*Ujhely.* Júl. 7-ikén. Megyénknek nagy érdemű Első Al-Ispánja Ts. K. Consiliárius Mélt. Pálóczi Horváth László Ur ma tartott külömben is fényes Gyülésünket az által tette nevezetessé, hogy a' melly veres pántlikán függő arany érdempénzt Fels. Urunk Piarista Szerzetbeli Rector Tiszt. *Sivulszky [!] Jósef* Urnak az itt való Gymnásium Directorságában 21 esztendő olta bizonyitott fáradságos és hűséges szolgálatja' jutalmául rendelni méltóztatott, ámbár a' parantsolathoz képest elég volt volna azt tsak a' Gymnásiumbéli Ifjúság előtt általadni, de hogy a' Kir. Kegyelem' nagysága fényesebb Gyülekezet által-is tiszteltessék, azt benn a' Tek. Rendeknek Gyüléseikben, hová a' Gymnásiumbéli Ifjúság felhivattatott, akasztotta fel maga a' tisztelt Méltóság Tisztel. Pater Rector Urnak mellyére. Ennek az Urnak érdemei valóban sokak és nagyok. Már II. Leopoldnak minden Concandidátus nélkül ajánltatott ezen Iskola Directorságára. Széles határú tudományai, az Iskola 's szerzetes Társai eránt gyakorlott szeretete, nyájassága, hűsége ismeretesek; melly nagy tulajdonságait az által tetézte, hogy ezen egykor Paulinus, most Piarista Klastromnak boldogúlására tulajdon birtokából néhány ezeret ajándékoza.»

Kazinczynak a levélben közlött tudósitása majdnem szó szerint megjelent az Annalen der Lit. u. Kunst in dem oesterr. Kaiserthume czimű folyóirat 1812. évf. aug. füz. 278. lapján; a név azonban tévesen *Schulszky* alakban fordúl elő.

A *Magyar Kurir* 1812. évf. 26. (szept. 29-ki) számában szintén megemlékezik a nevezett férfiú kitűntetéséről s a többi közt ezeket irja: «Tiszt. Sihulszky Urnak ezt (a kitűntetését) mindenek előtt ismeretes jeles tudományain, nyájasságán, 's a' tanuló ifjúság körül bizonyított hűségén felül az érdemlette, hogy Kassai Tanátsbéli Úr édes attyáról réá maradott örökségének egy részét ezen díszes Szerzet' Ujhelyi klastromának ajándékozta.»

34. lap felül 17. sor: «A' szomszédom az *Apát* úr.» T. i. *Kovács Antal* tiszt. zempl. főesperes, kassai kanonok, sátoralja-újhelyi plebánus.

U. o. kikezdés: «Sehr freue ich mich, dass *Strauss ihr stylistisches Werk* drucken wird.» *Strauss Antal,* a bécsi nyomdászatnak egyik legkitünőbb képviselője, 1775. ápr. 19-kén született s férfi kora delén, 1827. okt. 24-kén halt meg. Mint szegény származású gyermek érintkezésbe jutott Alberti Ignácz rézmetszővel, a ki egy könyvnyomdát állított föl s oda fogadta Strausst is inasnak. A fogékony gyermek oly szépen haladt a nyomdászat különféle ágainak tanúlmányában, hogy Alberti Ignácznak 1794-ben történt halála után, az egész nyomtató intézet élére ő mint tizenkilencz éves ifjú állott factorúl. Nyolcz év

múlva maga is rendezett be nyomtató műhelyt s igazán derék szolgálatokat tett a nyomdászat ügyének a betűöntésben, a betűk alakjának csinosításában s állalában az ízlés javításában.

Rumy munkája is Strauss műhelyében jelent meg «Theoretisch-praktische Anleitung zum deutschen prosaischen Stil» címmel, 1813-ban.

A levél utolsó pontja: «Den 12-ten July aus der Ofner Zeitung No 54 lese ich *Kis's Wahl und den Tod Bredeczky's.*» Az elsőre nézve l. a 2274. számú levelet s ennek jegyzetét. A másodikra nézve az említett tudósítás itt következik: «*Lemberg*, 22. Juni. Am 20. d. starb hier, allgemein betrauert, der, auch als vaterländischer Schriftsteller, geschätzte Prediger bei der hiesigen evang. Gemeinde und Superintendent in Galizien, *Samuel Bredetzky*, ein geborner Zipser.»

Még bővebben foglalkozik Bredeczky Sámuel működésével az Annalen der Lit. u. Kunst in dem oesterr. Kaiserthume című folyóirat, a mely az 1812. évf. júl. füzete 58—60. lapjain a következő nekrologot közli róla: «Am 20. Junius d. J. starb Hr. *Samuel Bredetzky*, evang. Prediger zu Lemberg und Superintendent der evang. Gemeinden A. C. in Galizien, im 41ten Lebensjahre an einer Nervenkrankheit und Leberverhärtung. Ausgezeichnet durch Vorzüge des Geistes und Herzens, genoss er allgemeine Achtung und Liebe, und wirkte auf seinem Platze des Guten sehr viel. Man mag ihn als Menschen, als Gatten und Vater, als Literator, als Bürger des Staates betrachten, in jeder dieser Hinsichten verdiente er Hochachtung und Lob. Seine Freunde betrauern in ihm einen redlichen, geliebten Freund, viele Bedrängte und Nothleidende einen treuen Rathgeber und Wohlthäter, seine Gemeinde einen hochverehrten Lehrer, die evang. Gemeinden Galiziens einen rastlos thätigen, für ihr Wohl redlich sorgenden Oberhirten. Nach allen Seiten hin wurde sein all' zu früher Verlust tief empfunden. Er hinterlässt eine Witfrau mit zwey ganz unmündigen Kindern. Zu unsern Annalen hat er mehrere schätzbare Beyträge geliefert. Wir hoffen, späterhin im Stande zu seyn, einige nähere Nachrichten über diesen vielverdienten Mann mitzutheilen.» (Júl. füz. 136—137. l.) Ez a remény teljesült is. mert az aug. füzet 231—260. lapjain Glatz hosszú czikkben méltatja Bredeczky Sámuel egész működését.

2281. 37. lap fölül 18. sor: «Irtam Po'sonyban egy kis *deák munkátskát*, hogy a' tótokat is meg győzhessem *a' Correlátiókról.*» Ez a munka ismeretlen, hihetőleg a büd-szentmihályi levéltárban lappang.

2282. 40. lap 4. kikezdés: «Nem neveti a' *Chemia fordítóját* Édes Uram Bátyám?» Tudvalevőleg Kovács Mihály dr-t érti, a kiről az előbbi kötetekben többször volt szó.

41. lap utolsó pont: «Most hozá Vidánk Abonyból a' *Viknyei Echót.*« A Hazai és Külf. Tud. 1812. évf. 7. (júl. 22-ki) számának toldaléka közli, hogy megjelent Szemere Páltól «*Az Echo Viknyén*» Csász. Kir. Kamarás, Mélt. Báró Prónay Sándor Urhoz, midőn elfelejthetetlen Hitvesét, Néhai Mélt. Gróf Teleky Johanna Asszonyt kesergené.» L. Szemere P. munkái, I. köt. 71. lap.

2283. 42. lap alúl 7. sor: «Méljen érezvén én azon sebnek fáidalmát, meljet *Laskai* és alacson consorsai szivemen eitettek . . .» *Laskay Sámuel*ről

többször emlékezik Csercy Farkas; fontosabb életrajzi adatai itt következnek: 1759-ben Zilahon született s 1827-ben Zálnokon (Szilágym.) halt meg; előbb a zilahi, később a debreczeni ref. főiskolában tanult; letevén az ügyvédi vizsgálatot, megyei szolgálatba lépett, az 1790—1-iki országgyűlésen Közép-Szolnokmegye követe volt; 1806-tól ugyan e megyének alispánjául működött; kir. tanácsossá 1812-ben neveztetett ki (s nem 1809-ben, mint Szinnyei J. id. m. VII. köt. 800. hasábján írja), a miről a Magyar Kurir 1812. évf. 34. (okt. 27-ki) számában a következő tudósítást közli: «Nemes Közép Szolnok Vármegye első Al-Ispánját Tekint. Nemes Zilahi *Laskay Sámuel* Urat, számos esztendőkig való hív és hasznos szolgálatjára nézve és azon tekintetből is, hogy néhai Báró *Wesselényi Miklós* Fő Ispán Úrnak 1809-dik esztendőben lett halála után, azon Nemes Vármegyét, mint Ord. Vice Ispány mind addig, míg Báró *Wesselényi* József Ő Nagysága annak ebben az esztendőben Administratorává tétetett volna, nagy bőltsességgel, és a' Nemes Publikum tellyes meg elégedésére kórmányozta, kir. Tanátsosi rangra emelni kegyelmesen méltóztatott Ő Cs. K. Felsége.» — Két műve kéziratban maradt fenn a M. N. Múzem könyvtárában: 1) Erkölcsi katékézis, mellyet a maga gyermekei számára készített . . . 1804; — 2) Pragmatika közönséges história az ó-testamentomi időre . . . 1806.

2284. A levél 3. pontjában említett főispánok közűl gr. *Bethlen Imre* beiktatásáról a Haz. és Külf. Tud. is megemlékezik; ugyanis 1812 évf. 27. (szept. 30-ki) számában egy, Dicső-Sz.-Mártonból kelt tudósítást közöl s egyszersmind az ez alkalomra írott üdvözlő verseket is közzéteszi.

2286. 49. lap alúl 14. sor: «Melly kár, hogy a' mi Tataynk *névnapot köszönte* 's Te édes barátom *Consiliariusi titulusnak* örvendezél.» Czélzás Tatay Jánosnak «Nagytiszt. Dréta Antal urhoz, a zirczi apátság n. é. előljárójához, a hazai literatura hathatós maecenászához Antal napján 1812.» című versére, a mely Budán ekkor jelent meg. — Helmeczy Mihály a Siskovics Pál tiszteletére, a kit a király ez évben nevezett ki cs. és kir. tanácsossá, írt «kellemetes magyar versecket.» L. erről a tudósítást a *IX. k.* 2107. számú levelének jegyzetében.

2287. A levél utolsó pontjára nézve megjegyzem, hogy e verset Szinnyei J. id. m. VI. köt. 322. hasábján Kis János iharos-berényi (Somogy m.) ág. ev. lelkészről írott rövid czikkében nem említi; igen valószínű pedig, hogy e vers is, mint az «Útmutatás a klavírozásra», (Bécs, 1814.) tőle való.

2288. Kis János két versíróról emlékezik e levelében: *Szűcs Istvánról*, a ki a következő című verset intézte hozzá: «A szép lélek. Főtiszt. Kis János úrnak N. Győrben, Jun. 23-dikán 1812. a Dunán túl való ekklésiák superintendensévé választatásának alkalmatosságával», Győr, 1812; — a másik *Bellicz Jónás*, a kinek verséről a Haz. és Külf. Tud. 1812. évf. 27. (szept. 30-ki) száma is említést tesz: «Az örömre buzdító Kegyes Musa, midőn Fő Tisztelendő Tudós Kis János Ur Superintendensi Székébe N. Győr városában 1812. Jun. 23. napján tartott egyházi közgyűlés alkalmatosságával beiktattatott volna. Szerzette *Bellicz Jónás* Högyészi Ev. Predikátor Sopronyban.»

2289. 2. sor: «Lengyel-Ország ismét Ország.» Ennek hírét Kazinczy hihetőleg a Magyar Kurir 1812. évf. 6. (júl. 21-ki) számából merítette, a melyben a többi között a következőket olvashatta: «A Lengyel Országi Gyűllésnek tegnapi ülésében (jún. 28.) Lengyel Ország közönségesen kikiáltatott, avagy előbbeni méltóságába vissza helyheztetett, a' mely örvendetes dolog számos ágyú durrogások és harangzúgások által hirdetteteit ki ennek a' királyi rezidentziának. Minden igaz hazafiú mély örömbe merült ennek a' nem is képzelt kedves változásnak hallásánn. Ennek az újonnan született Országnak Királyává *I. Fridrik Augustus* Szakszoniai Király tétetődött.» stb.

A nevezett lap következő, 8. száma pedig ezt a tudósítást közli: «Jún. 29-ik napján gyűlt öszve a' közönséges Gyűllésnek Tanátsa leg elsőben, mellynek minden tagjai jelen vóltanak; Hertzeg *Czartorisky Ádám* Eő Hertzegsége vólt ebben a' gyűlésben az előülő.»

U. o. 5. sor: «Klopstock, ha Te ezt a' Te Elysiumodban megérted (Lássd hátúl az Anmerkungot az *Ihr Tod* című Ódához).» Idézem Klopstock említett ódáját s a hozzá tett jegyzetet (Klopstocks Werke, Leipzig, 1798. II. Band):

Ihr Tod.

Schlaf sanft, du Grösste deines Stammes,
Weil du die menschlichste warst!
Die warest du, und das gräbt die ernste Geschichte,
Die Todtenrichterin, in ihre Felsen.

Oft wollt' ich dich singen. Die Laute stand,
Klang von selbst mit innigen Tönen von dir;
Ich liess sie klingen. Denn wie du
Alles, was nicht edel war, hasstest,

So hass' ich, bis auf ihren
Verlorensten Schein,
Auf das leichteste Wölkchen
Des Räucheraltars, die Schmeicheley.

Jetzt kann ich dich singen. Die Schlangenzunge selbst
Darf nun von jenem Scheine nicht zischen. Denn du bist todt!
Aber ich habe geliebt, und vor Wehmuth
Sinket mir die Hand die Saiten herab.

Doch Ein Laut der Liedersprache,
Ein Flammenwort! Dein Sohn mag forschen strebend,
Ringend, dürstend, weinend vor Ehrbegier:
Ob er dich erreichen könne?

Friederich mag sein graues Haupt
Hinsinken in die Zukunft: Ob von Ihm
Erreichung melden werde
Die Felsenschrift der Todtenrichterin?

Schlaf sanft, Theresia! Du schlafen?
Nein, denn du thust jetzo Thaten,
Die noch menschlicher sind,
Belohnet durch sie in höheren Welten!

Az «Anmerkungen» között e sorok olvashatók (299. l.): «Ich dachte damals, da ich diese Ode mit nicht wenig Neigung machte, an eine *gewisse Theilung* nicht. Ich erinnerte mich indess doch noch früh genug daran, um Herrn Göschen schreiben zu können, dass die Ode nicht mitgedruckt werden sollte. Dieses ist in der Druckerey vergessen worden.»

«*Thust jetzo Thaten.*» Wenn ich mich jemals über das Verlangen nach einer Anmerkung, und zwar einer nothwendigen verwundert habe, so war es hier. Denn ich wusste nicht, dass man jene Welt für das Land des ewigen Ausruhens hielt.»

53. lap 1. kikezdés: «Tisztelem Jankovichnak széplelkűségét, hogy sajnálja, hogy *engem* csapdosott-meg ismeretlenűl.» Bizonyosan a «Magyar szónemzés ötven példákban» (Pest, 1812.) című munkájában, mert más ily nemű műve Jankovichnak ez idétt nem jelent meg.

U. o. 2. kikezdés: «Szemere írja hogy *imáds. könyvet* fordítasz.» Ismeretes, hogy Helmeczy M. ekkor fordítgatta Eckartshausen imádságos könyvét, a mely a következő évben jelent meg. A Haz. és Külf. Tud. 1813. évf. 5. (júl. 17-ki) száma toldalékában közli erre vonatkozólag a következő tudósítást: «Az Isten legtisztább szeretet [!] az én imádságom 's elmélkedésem. — Eckartshausen után Helmeczi. Pesten Trattnernál 1813. — Ezen áhítatosságnak 's kegyességnek nevelésére alkalmaztatott Könyv, melly Német nyelven sokszor, 's már Magyarúl is egyszer kiadatott, itten igen tsinos nyomtatásban jelenik meg 's találtatik Eggenberger Könyváros Urnál Pesten, akinek költségén nyomtattatott.»

A levél végén közlött «praenumeratió-szedők» közűl a következők nevét találjuk az «előfizetettek» névsorában, a mely a Dayka művei kiadásának végén olvasható:

Eggenberger, könyváros, — Mészáros János, nagyvázsonyi plebánus (Mészáros László nem fordúl elő); — Kis János; — Lang Ádám, könyváros 2 exempl.; — Szirmay János, Kerekréten, Sárosban; — Vályi-Nagy Ferencz; — Lajcsák Ferencz, Kánonok Nagy-Váradon, Praefectusa a' Seminariumnak, 16 exempl. (hollandi papirosra); — Horváth János, Rudinai Apát és Veszprémi Kánonok, 2 exempl. (velín); — Péteri és Téti Takács József, Táblabíró, Téten, Győr Várm.; — Pápai Pápay Sámuel, Táblabíró, és Uradalmi Fiscalis. — A többiek nem fordúlnak elő az «előfizetettek» névsorában, a mi azt mutatja, hogy ők maguk sem rendelték meg a művet, vagy csak később, midőn már könyvárosi forgalomba jutott.

2290. 60. lap fölűl 15. sor: «Ein junger Mann . . . *Markos.*» Kazinczy nyilván Bedői Markos János, szabolcsvármegyei alorvosra céloz, a ki a Dayka műve megrendelői közt is említtetik.

U. o. alúl 1. sor: «Ein Cadet eines ansehnlichen Hauses sagte mir, in dem Archiv seiner Familie sey ein Diarium von Rákóczy's Reisen in Pohlen . . .»

Rákóczy Ferenczne itt említett naplója nyomtatásban nem jelent meg; úgy látszik, ez ideig nem is ismeretes, legalább Thaly K. közleményeiben nem találtuk.

2292. 64. lap alúl 3. sor: «A' mik lap 138. és 139. állanak, azokat az én leveleimből vette eggy valaki . . .» Az Annalen der Lit. u. Kunst in dem oest. Kaiserthume czímű folyóirat júl. füzetének 138., 139. lapjain «Vermischte Nachrichten aus Ungarn» czímmel bizonyosan Rumy közöl több oly tudósítást, a melynek alapjául a Kazinczy levele szolgált: 1) hogy Kovachich Kalocsán egy régi pergament codexet talált. V. ö. a *IX. k.* 2220. számú levelével s ennek jegyzetével. 2) Kovachich 1812-ben a Gustermann művének I. kötetére írt czáfolatot. V. ö. az előbbi pontban idézett levéllel. 3) A nádorispán közbenjárására a pozsonyi káptalan könyvtára átengedte a később Pray nevéről elnevezett codexet Horvát Istvánnak arra a czélra, hogy a *Látiatuc feleym*-et rézbe metszettesse. 4) A tudósítás többi része Kazinczy *Poetai berke*, Dayka és Berzsenyi műveinek kiadásáról, stb. szól.

65. lap fölűl 5. sor: Az idézett mű Heinrich Christian Gottlob: Allgemeine Weltgeschichte. Im Englischen herausgegeben von Wilh. Guthrie und Joh. Gray. Übersetzt u. verbessert von verschiedenen deutschen Gelehrten. 1—98. köt.; Troppau, Brünn, Bécs, 1795—1805. E nagy munkának a Kazinczytól említett része a 81—98. köt. — Ugyane sor helyesen így olv. Heinrichs *(C. G.)* Geschichte von England.

2293. 68. lap fölűl 2. sor: «Eggy tót ember, gazdag Földes Ur . . .» A köv. levélben (71. lap) meg is mondja a nevét: *Rolly József*; v. ö. az *I. k.* 38. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

U. o. alúl 12. sor: «Ezen a' Gyűlésen jelen vala *Gróf Bukovszky* . . .» A kérdéses férfiú valószinűleg *gr. Bukovszky Osorio Márton*, a ki az 1805. országgyűlés VII. t. cz. értelmében honfiúsíttatott. L. Nagy I. id. m. II. köt. 260. lap.

2296. 72. lap alúl 2. sor: «*Schornt* Blaschke javallá, *Manzadort* mások.» Sem egyikről, sem másikról nem tesz említést Wurzbach; nem lehetetlen, hogy Berzsenyi tévedt a névben; *Schnorr Ede* mint arczképfestő ismeretes, 1819-ben halt meg; talán ez a kérdéses személy. L. Wurzbach id. m. XXXI. köt. 56, 62. l.

73. lap 1. kikezdés: «Mostanában kapám azon tudósítást Erdélyből, hogy *Gróf Bethlen Ádámné* annyira megszerette Melancholiámat, hogy azt eggy igen szép kertjének grottájában kőre metszeti.» A tudósítást Berzsenyi Döbrenteitől kapta, a kinek Berzsenyi három költeményt (A melancholia, Felsőbüki Nagy Pálhoz, Élet korai) küldött; e költeményeket Döbrentei nagy örömmel fogadta. «Ezen fakadott részvét — írja Döbrentei Berzsenyinek — íratja velem a Tekintetes Urnak e levelet, kinek benne, íme koszorút küldök Erdélyből. Gróf Bethleni Bethlen Ádám cs. kir. aranykulcsos özvegye, Marosnémeti gróf *Gyulai Katalin* adja azt a *Melancholia* költérének azzal, hogy kőlapra véseti azt ki egészen, s kertjébe állítatja.» Itt néhány jellemző vonást mond el Döbrentei gr. Bethlen Ádámnéről; l. az *V. k.* 1188. számú levelének jegyzetét. — «A mint ebben (a kertben) tegnap délután járék — folytatja az elbeszélést Döbrentei — s

menttemben az említett költélyeket ujra éldelém, a grottában találtam virágaival. Ha nem volnék alkalmatlan, kérém, Nagysáddal én valami szép verseket közlenék. Felolvastam a *Nagy Pálhoz* irottat; fel az *Életkorait*. «Felséges gondolatok», lőn a megjegyzés. Felolvastam a *Melancholiát*. A grófné szeméből elandalodás könye csillant ki. «Ah! ez nagyon szép, szóla, köszönöm közlését. Kőlapra fogom vésetni s ide tétetem tábláját e grottába, az épen ide való», stb. Én pedig megörvendeztetem ezzel Berzsenyit, mondám. S ime teszem. A grófné azt hagyá meg, irjam tiszteletét, s ezennel azt is teljesitem.» Berzsenyi D. Összes művei. Közrebocsátá Döbrentei G. Budán, 1842. 253., 254. l.

2297. A levél első pontjában említett *Horváth Jánosra* vonatkozólag l. a *IX. k.* 2168. számú levelét s ennek jegyzetét.

76. lap 3. kikezdés: «Card. *Garampi* . . .» T. i. Garampi József, az ekkori bécsi nuncius.

2298. A Dessewffy epistolájára önmagától irott jegyzetein kivül a következő rövid felvilágositást iktatom ide:

Petényi János, Posony vármegye rendes alispánja, 1819—1832-ig kir. táblai bíró. L. Nagy I. id. m. IX. köt. 250. l.

Báró Perényi János cs. és kir. kamarás, nyitravármegyei administrator.

81. lap alúl 3. sor: «A' Nemzetemnek ilyetén piszkait . . . meg kell esmértetni a' jövendővel. Úgy tett a' Magyar Országban útazó Anglus *Townson* (a levélben hibásan Towsend) a' Lőtsei Bírákkal.» Czélzás a következő czimű munka elbeszélésére: «Travels in Hungary, with a short account of Vienna in the year 1793. By Robert Townson, Illustrated with a map and sexteen other copperplates; London, 1797.» Az említett angol utazó lőcsei élményeiről igy ir:

The next day the town magistrates sent for my passport, which I immediately gave them. The magistrates of Caschau had done the same; and when they returned it me, the very politely sent me an offer of their services, if I stood in need of them. But these fellows, soon after, sent me an order to come before them at the thown-hall, which summons I obeyed. Here I found several *anthroponorphous* animals, whiskered and unwhiskered *(barbata & imberbia)*, which could not certainly belong to that noble species of animal *Homo sapiens* Lin. as will shortly appear. They were, however, sitting round a large table, and endeavoured to imitate men transacting weighty public business; the muttered something amongst themselves, looked grave, knit their brows, wrinkled their foreheads, and shook their heads and stroked their whiskers; then one of them growled to the following purport: «We are our most gracious sovereign the king his imperial and apostolic majesty's magistrates of Leutschau, and to him we owe our lives and fortunes; as, wise and judicious servants of the crown it becomes us to watch over the safety of the public intrusted to *our* care; *we* have therefore in *our* wisdom called you, Robert Townson, who give yourself out for an English traveller, before us, entertaining suspicions of your being a French Jacobin emissary: we have condescended to inspect your passport, which indeed asserts that you are an English gentleman in a tour through Hungary, but this passport we have declared to be a forged one, and you must be a Jacobin emissary; for it would indeed be a

thing truly surprising, and as yet unheard of, that an English minister should give and Englishman a passport in French.» I was going to explain, but was stopped. «Moreover we know, and you acknowledge, that you speak French; and it is clear to us all that you have a French physiognomy; and those long Hungarian breeches which you wear, do they not indicate that you wish to pass for something which you are not? and why so? — No no, we shall keep your passport, and you must remain here till we have orders from Bude.» In vain I told them that the French was quite the diplomatic language, and that if they were suffered to approach the court of their own sovereign, they would there hear the French universally spoken, and that I had found almost every well-bred Hungarian nobleman speak it. Aztán elmondja Townson, hogy nem sokára visszakapta igazolványát, a melyet valódinak ismertek el. «I learned — folytatja — the names of some of these fellows, and they shall be handed down to posterity with my new species of plants and insects — Kohlman, Gestorfer, Haas, Weiss, Eichner, Pridmansky, Prahary, Ketskés, etc. I know Kohlman was a taylor: I therefore have placed him at the head, supposing him naturally to have been the man of the greatest weight in this august assembly, and to have been its president; and I ought to have styled him *Illustrissimus inclytus et invictus Kohlman, Sartor.*» A következő pontokban elmondja Townson, hogy az előkelő nemesség szégyelte, hogy egy idegen utazóval így bántak hazánkban s azért igazi magyaros vendégszeretettel iparkodtak feledtetni a bántalmat. 326—331. l.

82. lap fölül 11. sor: «*Prileczky*». Helyesen: *Prileszky Károly*, a ki 1756-ban született; 1786-ban Trencsén vármegye főjegyzője, négy év mulva másod, aztán első alispánja, az 1792., 1796. és 1802-ik országgyűlésen követe, majd királyi táblai bíró s 1809-től fogva alnádor, egyszersmind a sz. István-rend kiskeresztese, utóbb a hétszemélyes tábla bírája. L. Nagy I. id. m. IX. köt. 484. l.

83. lap 3. sor: «*Sándor Mihály*». Hihetőleg a csikszéki főkirálybíró.

Erdődy József gr. 1754-ben született, 1779-ben iktatták be a Hontmegye administrátorságába, 1810-ben Nyitramegye főispánja s a király főasztalnoka lett, egyszersmind a sz. István-rend nagykeresztese, később kanczellár. L. Nagy I. id. m. IV. köt. 68. és Pótl. köt. 226. l.

«*Szlávi* volt Secretárius». Valószínűleg *Szlávy Pál*ra czéloz, a ki 1755-ben született, hivataloskodását Csongrádmegyénél kezdte; innen ment a kanczelláriához, a hol a tanácsosságig emelkedett. L. Nagy. I. id. m. X. köt. 761., 763. l.

2300. 85. lap alúl 2. sor: «Gubernialis Secretarius *Seiwerth.*» Ily czímmel az erdélyi schematismusok nem említenek hasonló nevű férfiút; de hogy *Seiwert János* szász királybíró helyettes, a kinek neve így előfordúl a schematismusban, a Bruckenthal-féle múzeum igazgatója, arról az *E. L.* több helye tanúskodik; például a 157. lapon Kazinczy így ír: «Seivert úr (egy érett lelkű, tudós, és a mi nem ér kevesebbet, *tiszta* ember) *letette az erdélyi kormányszék mellett viselt titoknoki hivatalát*, s nőtelenül élt magának, a tudományoknak s az általa nagyon kedvelt szász nemzetnek szeretve, becsülve minden jóktól.» Ifjabb korában verseket, később történelmi dolgozatokat írt, pl: 1) Die sächsischen Stadtpfarrer zu Hermannstadt, 1777; — 2) An Dacien bei dem Tode Marien Theresiens der Grossen 1780; Hermannstadt, 1780.

2303. A levél 2. pontja: «Ime küldöm a *κοσσον* Aranyokról írt és nyomtatás útján kibocsátott vélekedésemet.» Ez értekezésről a Haz. és Külf. Tud. is megemlékezik az 1812. évf. 27. (szept. 30-ki) számában a következőkép: A' *KOΣON Aranyról.* Visgálódó Értekezések. Kolozsváron, 1812. — Ezen szép Magyar munkának belső Titulussa ez: «Nagy Érdemű S. Pataki Prof. Nagy Ferenczhez Válasza Kenderesi Mihálynak a' Kozon és Lysimach Aranyokról.» «A' Tudós Szerző, Tit. Kenderesi Mihály Erdélyben Gubernialis Secretárius Ur, valamint a' régi Irókkal való nagy ismeretségét megmutatja, úgy a' Numismatica historiájára szép világosságot hoz, midőn megmutatja, hogy Erdélyben az Aranyos mellett bővebben találtatott régi Aranyok nem Darius kintséből valók, hanem ottan Lysimachustól maradhattak. Ezek között a' Kozon Arany sem Kososlol Hetruriai várostól, sem Cotison Dákus királytól, sem más helységtől, vagy személytől nem vette nevezetét: hanem Kos Görög Szigettől, 's annak még Nagy Sándor előtt Respublicát formáló Lakositól.»

2304. 89. lap fölül 5. sor: «Az utolsó újságdarabbal már megjelent a' Dayka eránt tett Annunciatio.» Mint Kazinczy leveleiből tudjuk, mind a Haz. és Külf. Tud., mind a Magyar Kurir közölte a Dayka művei kiadására vonatkozó jelentést, de a M. N. Múzeum könyvtára példányaiból hiányzik, s így meg nem jelölhettem, melyik számhoz volt az csatolva.

90. lap fölül 10. sor: «A' Júliusi tűzben veszedelemben forgott az is (t. i. a megyei levéltár) és a' Vármegye háza.» Erre vonatkozólag a Haz. és Külf. Tud. 1812. évf. 19. (szept. 2-ki) száma ezeket közli: «Sátor-Allya-Újhelyben közelebb múlt Július 15-ikén reggeli 7 órakor tűz támadván, 54 udvarházakat megemésztett. Legnagyobb kárt vallott a' Catholica Gyülekezet; mert mind szép Parochiája, mind igen szép temploma tornyával együtt a' lángok prédájává lett.» stb.

U. o. 15. sor: «Praefectus *Bárány Péter* és a' Fiscalisa a' Herczegnek. *Lehoczki* solenniter protestáltak.» Bárány Péter »azon 30 magyar arany jutalom elnyerése által vonta magára a figyelmet, melyet Görög és Kerekes Bécsben a magyar nyelven készítendő legjobb psychologiai munkára kitűztek; ezen munkája azonban kéziratban maradt.» Bárány ez időben a Bretzenheim herczegi ház sárospataki és regéczi uradalmának volt a gazdasági igazgatója. Meghalt 1829. júl. 10-kén. Több munkája, egy németből fordított vígjátéka («A talált gyermek») nyomtatásban is megjelent; egy más vígjátéka («Korvinus Mátyás») kéziratban maradt. L. Szinnyei J. id. m. I. köt. 553., 554. h.

Lehoczky. Valószinűleg *Lehoczky János*, a ki 1837-ben halt meg mint magyar kir. kincstári hivatalnok; apja volt L. Tivadar ismert történetírónknak. L. Szinnyei J. id. m. VII. köt. 977. h.

Alább még két férfiút említ Kazinczy: *Püspöki;* valószinűleg *Püspöky István*, a későbbi zemplénmegyei táblabíró. — Egy ilyen nevű ifjú — mint Ballagi Géza szíves közléséből látom — 1806-ban inferior syntaxistául volt beírva a sárospataki főiskola anyakönyvébe. Lehet, hogy ez ifjú épen ez időtájt is Sárospatakon volt a nélkül, hogy a főiskola anyakönyvébe be lett volna jegyezve. «Mert Kövynek — írja Ballagi G. — egy csomó olyan tanítványa is volt mindig, a ki nem jegyeztette be magát a főiskola növendékei közé. S minthogy ezek a fegyelem fentartását megnehezítették s a rendet a városban gyakran

megzavarták: az egyházkerület is beléavatkozott a dologba s Kövyt felszólította, hogy ilyen növendékeket ne fogadjon el.» — Vajjon ez-e a kérdéses személy: alig dönthető el. — *Zoltán*; talán *Zoltán István* vagy *Pál*, mind a kettő szabolcsi táblabíró.

2306. 97. lap alúl 3. sor: «A Török . . . egy m/30 emberből álló armadat állitot fel Nizzánál [!]» — talán *Nissa* olvasandó, bajos meghatározni; az eredetiben világosan *Nizza* van irva.

98. lap utolsó pont: «A napokba egy ide szomszéd faluba egy B. *Bánffi Urat* látogattam meg.» Krasznamegyének főispánja B. Bánffi Pál volt ez időben, de aligha ezt érti Cserey F., inkább talán ifj. B. Bánffi Pált, a ki a megye tiszteletbeli főjegyzője volt.

2307. A levél elején közlött tudósitást Rumy csakugyan sietett az Annalen der Lit. u. Kunst in d. oest. Kaiserthume czimű folyóiratba iktatni, hiába tiltakozott ez ellen Kazinczy; ugyanis az 1812. évf. szept. füzet 385. lapján a következő sorok olvashatók: «Der Obergespann des Szaboltscher Comitats, General Baron *Gabriel Splényi*, hat im July 1812. den rühmlichst bekannten magyarischen Dichter und Schriftsteller. Hrn. *Franz v. Kazinczy*, zu Széphalom, Beysitzer der Gerichtstafel des Zempliner Comitats, zum Assessor der Gerichtstafel des Szaboltscher Comitats ernannt.»

Ez a levél magyar fordításban is megjelent az *Esztergom* 1878. évf. 45. (nov. 10-ki) számában; Rényi Rezső közölte.

2308. 102. lap alúl 2. sor: «Tsak *Csereivel* segittünk magunkon»; e h. olv.: «Tsak *Cserével*» . . .

2309. 107. lap 2. kikezdés: «A' Nagysád *Cousinja* levelét gyönyörködve olvastam.» A gr. Gyulay Karolina unokatestvére gr. Bethlen Ádám, ha annak az özvegy gr. Bethlen Ádámnénak (Gyulay Katalin), a ki Berzsenyinek a *Melancholiáját* kőlapra véseté. V. ö. a 2296. számú levéllel s ennek jegyzetével; l. a 2327. számú levelet is.

2310. A levél végső pontjára nézve l. a *IX. k.* 2052. számú levelét s ennek jegyzetét; v. ö. a *VIII. k.* 1968. számú levelével s a jelen kötet 325., 326. lapjaival.

2311. 112. lap fölül 13. sor: «Az a' *Czinke.*» Valószinűleg Helmeczy ugyanarról értesítette Kazinczyt, a mit a Haz. és Külf. Tud. 1812. évf. 14. (aug. 15-ki) számában is olvashatott, s a mi szó szerint itt következik: «Méltó ditséretet érdemelnek azon buzgó Hazafiak, kik a' *Nemzeti Nyelvnek* tanítására rendeltetvén, azt minden úton módon igyekeznek megkedveltetni. Illy szép igyekezetet mutatott Tudós *Czinke Ferencz* Ur a' Pesti Universitásnál, a' ki hogy nem tsak a Tanitványait, hanem az egész Universitásbeli Ifjúságot-is annál inkább a' Nyelvhez édesitse, Augustus 13-án Magyar Vitézi Versekbe foglalt Declamatiót tartatott, mellyet több Hazafiúi Lélektől élesztett Mélt. Urak és Asszonyságok betses jelenlétekkel megtiszteltek.»

Következő sor: «Patakon volt hajdan eggy elöregedett 's hivataljába nagyon beléunt *Professor.*» Mint alább Kazinczy is megnevezi, ez a professor *Felső-bányai Bányai István* volt; 1711-ben született s már 27 éves korában S. Patakon a szónoklat tanára lett, s miután innen külföldi egyetemre ment, hazajövén, 1743-tól 1767-ig ismét a sárospataki főiskolában tanárkodott. Idejére nézve tehát *elöregedett*nek alig mondható, mert hiszen mindössze 57 éves volt. Nyomtatásban három műve jelent meg: 1) Gileadi balsamom a döghalál ellen; Franekera, 1741; — 2) Dissertatio prima ad vaticinia Danielis de capite aureo statuae et prima bestia; u. o. 1742; — 3) Supremum pietatis munus; Kolozsvár, 1744. Kéziratban egy történelmi és két jogi műve maradt fenn. L. Szinnyei J. id. m. I. köt. 534. hasábját.

2312. A *Sombory László*ról közlött nekrológból csak a következő néhány sor jelent meg az Annalen der Lit. u. Kunst in dem oest. Kaiserthume című folyóirat 1812. évf. nov. füzetének 272. lapján: «Am 31. August starb in Siebenbürgen *Ludwig* (?) *von Sombori*, ein guter Dichter, Deputirter des Hunyader Comitats bey dem letzten Landtag. Herr Michael von Kenderesy hat sein Bildniss in Kupfer stechen lassen, sammelt seine Werke und wird sie herausgeben.» E rövid nekrológ szó szerinti magyar fordítását l. a Magyar Kurir 1812. évf. 52. (decz. 29-ki) számához csatolt *Honnyi Levelek*ben.

2313. A levél első s köv. pontjában a «Hat sonett» kiadásáról emlékezik Kazinczy. A Haz. és Külf. Tud. 1812. évf. 27. (szept. 30-ki) száma a következőket írja e kiadásról: «*Hat Sonett.* Kazinczytól és Szemerétől. Kiadta Horváth (!) István, 1812. Pesten Trattner Mátyás betűivel. — Uj tünemény ez a' Magyar Literaturában; mivel illy eredeti Költeményekkel eddig nem ditsekedhettünk. A' Sonett énekelni való Dallotska. Az Olaszoknál régen megkedvelt neme a' Lantos Versezeteknek. Petrarcha után még kedvesbé lett. Sokféle formája vagyon: de legszokottabb a' négy Strófás, hol a' két első 4, a' két végső három versből áll. Ezen formát Guidone d' Arezzo a 13-ik Század közepén kezdette. Belső tulajdonsága az illy Dalloknak az: hogy új és egy légyen bennek a' gondolat, fényesen emelkedjék a' képzelődés, váratlan légyen a' béfejezés. Tiszta és válogatott minden szó, elevenek a' képek, az indúlat elragadó, a' Stylus egészen Poétai, 's a' t. melly megkívántatott Tulajdonságoknak ezen remek példák egészen megfelelnek.»

Az *előbeszédet* l. a Bevezetés X. lapján.

2314. A levél 4. sora: «A' relatiókban talán meg sem fognak nevezni.» Jól sejtette Csehy, mert a kobryni ütközetről a Magyar Kurir 1812. évf. 17. (aug. 28-ki) számában megjelent tudósítás őt csakugyan elhallgatja; említi Hessen-Homburg hget, Porubszky, Ondrássy [!], Bianchy, Szent-Iványi főtiszteket s másokat, de Csehyt nem.

2315. A levél 2. pontjában említett nekrolog a Haz. és Külf. Tud. 1812. évf. 10. (aug. 1-i) számában jelent meg. L. a *IX. k.* 2234. számú levelét s ennek jegyzetét.

2318. 123. lap kikezdés: «Én most itt vagyok a' Vőmnél, *Makrai Lászlónál.*» Makray László felesége volt Cserey Klára; Makray 1840-ben halt meg. L. Nagy I. id. m. VII. köt. 274. l.

2319. A levél végén említett Bottyányi (Batthyány-) féle könyvtárról l. Varjú Elemérnek a Magyar Könyvszemle 1899. s köv. évf. közlött alapos értekezését, 134. s köv. l. A könyvtárat gr. Batthyány Ignácz (1741—1798) erdélyi püspök alapította, megvevén 1786-ban gr. Migazzi váczi püspök könyvtárát.

2321. 128. lap kikezdés 4. sor: «Ennek (t. i. Szirmay Antalnak) életét a' Hazai Tudósításokban 's a' Bécsi Annalisok intelligenz-blattjaiban fogod olvasni.» A Kulcsár lapja 1812. évf. 36. (okt. 31-ki) számában csak a következő pár sort közli: «Szinyérből azt a' szomorú jelentést vettük, hogy Mélt. *Szirmay Antal* Udvari Tanáts Ur, nagy érdemű Hazafi Sept. 24-ikén a' tsendességben munkás életét elvégezte.» Ellenben az Annalen der Lit. u. Kunst in dem oest. Kaiserthume című folyóirat 1812. évf. nov. füzetének 272—274. lapjain Szirmaynak rövid életrajzát adja s munkáit is felsorolja. V. ö. a *M. P.* 124—133. lapjaival.

A 129. lap kikezdésében elbeszélt eset az udvar figyelmét is magára vonta; Rhédey Lajos úgy ekkor, mint később is mindig nagy buzgalommal teljesítette a kormány parancsát. Erre vonatkozólag a következő értesítést olvassuk a Haz. és Külf. Tud. 1813. évf. 7. (júl. 24-ki) számában: «*Nagy-Váradról* Júl. 15-ik napján. — Ő Tsász. kir. Felségének nevében megérkezett azon Felséges le-irás, mellyben Fels. Urunk különös tetszését, és megelégedését méltóztatik ki jelenteni Mélt. Gróf Rédei Lajosnak Ns. Bihar Vgye Fő Ispányi Helytartójának azon buzgósága és serénysége eránt, a' mellyet Ő, és az alatta való Vgye Tisztjei mutattak az Ő Felségétől kivánt új Katonák szedésében. Olly különös kijelentés vagyon mellette, hogy a' melly Tisztviselők egyéb aránt is Hivatalaiknak eleget tesznek, azok eránt Ő Felsége különös tekintettel fog lenni.» Ugyanily tartalmú leíratot intézett a vármegye közönségéhez is, a melyben a többi közt a következő sorok olvashatók: «Nem is kételkedik Ő Felsége, hogy azon Ns. Vgyének Tagjai fejenként az ő hívségek, és buzgóságok által indíttatván, a' kívánt Segedelmeket is olly módon fogják siettetni, hogy a' Fels. Kir. Kivánságoknak mennél hamarább eleget tegyenek. Különben igen kedves vólna Ő Fels. előtt, ha az Országnak több Jurisdictioi példájára azt az Adózás alatt lévő községeknek rész vétele nélkűl tellyesítenék.»

130. lap fölűl 16. sor: «De nagyon megtámadta a' nagy Ürményi és a' *Personális.*» Tudva levő, hogy ekkoriban a personalis Székhelyi Majláth György volt. V. ö. a *IX. k.* 2079. számú levelével s ennek jegyzetével.

131. lap alúl 10. sor: «A' Csász. Bibliothecában csak a' *legrégibb Magyar Bibliát* tekintem meg.» T. i. az ú. n. Bécsi-codexet, a melyet Toldy Ferencz Révai-codexnek is nevezett.

2322. Alúl 4. sor: «Az Atyám halálos beteg» . . . Szemere Pál atyja, Sz. *Ferencz*, mint helytartósági ügyvivő (agens), előbb rendesen Budán élt, 1809-től fogva pedig péczeli birtokán; itt is halt meg 1812. őszén. Tudományos műveltségére nézve v. ö. a 2354. számú levél 1. pontjával.

2323. 133. lap 2. kikezdés alúl 3. sor: «*A Ráth Socratese*» . . . Érti Ráth Mátyás fiát, Sokratest, a kit apja a papi pályára nevelt, de úgy látszik, nem sok öröme telt benne. Élete körülményei ismeretlenek. L. Ráth M. életrajzát (Szinnyei Józseftől) a Figyelő (szerk. Abafi Lajos) VIII. köt. 294. l.

2324. 134. lap 4. kikezdés 2. sor: «Kulcsárnak *eredeti Játékdarabjai* . . .» Kulcsár Istvánnak sem eredeti, sem fordított színműve nem ismeretes; mind össze Benkő Kálmán említi egy színművét, a *Nándorfehérvár győzedelmét*, de a mely csak kéziratban van. (Magyar Szinvilág, Budapest, 1873. 94. l.) Nem lehetetlen, hogy másokat már ekkoriban buzdított eredeti darabok írására, a mit Bayer J. is említ, de csak 1813-ra vonatkozólag (A m. dráma tört. I. köt. 264. l.), s tán csak ilyen buzdításra czéloz Döbrentei G.

135. lap 2. kikezdés: «Kisünk egy igen szép éneket külde, a' «Dicsőség» Múzeumunk számára.» V. ö. a *IX. k.* 2180. számú levelével.

2325. 136. lap 1. kikezdés 4. sor: «Leánya eddig talám öszve van esketve *Bajusz* nevű i'júval.» Rozgonyi József sárospataki tanár egyetlen leányát, Erzsébetet, — mint Ballagi Géza szíves közlése után írhatom — *Bajusz Mihály* vette nőül még 1810-ben. Bajusz a jogot Sárospatakon végezte, de ügyvédi vizsgálatot nem tett; 1809-ben a győri insurgensek főhadnagya volt. Nősülése után Zalkodra ment gazdálkodni s 1820 körül Sárospatakra tette át lakását, a hol több évig volt a nemesség főhadnagya; megyei hivatalt nem vállalt. Felesége igen művelt nő, különösen híres volt arról, hogy a magyar nemes családok leszármazását, összeköttetéseit oly jól ismerte, hogy e tekintetben messze földön nem volt párja; valóságos élő krónikának tartották. Kazinczynéval nagyon benső barátságban élt, úgy, hogy nem egyszer megtörtént, hogy Kazinczyné szüretre elment Bajuszékhoz Sárospatakra s csak tavasz felé tért vissza Széphalomra. Bajusz és neje mind a ketten 1848. szeptemberében haltak meg Sárospatakon.

2326. A levél 1. sora: «Egyedűl *Medicus Jeanette* Kisasszonynak levelkéjéből tudom» . . . Ez a nő az, a kit Kölcsey egyik életrajzírója, Vajda Viktor, az ő ifjúkori ideáljának tart, mit azonban Jancsó Benedek (Kölcsey F. élete és művei, Budapest, 1885. 68—72. l.) eléggé megczáfol. Valószinűleg rejtély is marad örökre, kiért epedt az ifjú Kölcsey, a kinek szerelmi viszonyát még legbensőbb barátja, Szemere Pál sem ismerte, s maga Kölcsey önéletrajzában is titkolódzik arról. «Szent igaz — irja Szemerének Pozsonyból, 1833. márczius 20-káról — szerelmes lenni *kezdék*, azt dalaim bizonyítják, de kiben? *Azt ki nem tudjátok, ha az egész kalendariumot felforgatjátok is.* Kettőt mondtatok akkor, s egy harmadikat mások. A kettőről nem szólok; a harmadik neve szent nekem, de mindent birt, a mi barátságot és becsülést ébreszt; semmit, épen semmit, a mi szerelmet. A negyedik első pillanatban komolyan kapott meg; úgy véltem, hasonlít az ideálhoz, a mi a gyermek szíve alatt egykor támadt, s azólta élni meg nem szűnt. — Nem, édes Palim, ő nem vala olyan, nem vala az!» (Kölcsey F. minden munkái, Budapest, 1887. IX. köt. 390. 391. l.)

U. o. 3. kikezdés: «Lesz e valami a' *mi dolgunkból* édes Uram Öcsém?» T. i. hogy Kölcseynek sikerül-e lemásoltatnia a Debreczeni codexet? V. ö. a 2438. számú levéllel.

2330. A levél első pontjában említett «féltő Documentumok»-ra l. a 2367. számú levelet. — *Patay József*, a kitől Vályi Nagy F. a szóban levő irományokat küldi — mint Ballagi Géza tudósít magánlevelében — az 1812/13. iskolai évben IV. éves non togatusként volt bejegyezve a sárospataki főiskola anyakönyvébe.

Következő pont: «Babocsay *Fata Tarczaliensia* munkája» ... Babócsay Izsáknak, Tarczal városa jegyzőjének említett munkáját Rumy K. Gy. «Monumenta Hungarica» cz. gyűjteménye I. kötetében közölte (Pest, 1815) a Kazinczy kézirataból. A munka egykorú és későbbi másolatai megvannak a M. N. Múzeum könyvtárában; egy a Becske Bálint gyűjteményében is, igen szép példány.

U. o. alúl 5. sor: «A' Prof. T. Láczay Ur felelete csak Praefatio helyett van eggy reimprimáltatott Munkája eleibe függesztve.» Láczai Szabó József művei közül Sárospatakon, ha a művek keltezésének hinni lehet, egy sem jelent meg 1812-ben; valószínű, hogy «A halhatatlanság oszlopa» című halotti verseit érti a levélíró, a mely második kiadásban 1813. évszámmal jelent meg.

147. lap 3. kikezdés: «E' napokban megfordúlt itt a' Bibliothekánk nézése végett *Szlávy János* Ur.» Valószinűleg Kazinczynak egykori fogolytársa, a ki 1772. jan. 6-kán született s 1803. jan. 15-kén bocsáttatott el Munkácsról. L. a *M. P.* 400. l.

Az utóiratban említett mű nyomtatásban nem jelent meg

2331. A 149. lapon említett négy utolsó mű teljesebb címe itt következik:

Böttiger Károly Ágost: Sabina, oder Morgenscenen im Putzzimmer einer vornehmen Römerin. 2 Theile, Lipcse, 1803.

Bernard Péter József: Oeuvres complètes, Paris, 1795. — *Les oeuvres de Bernard.* Paris, 1797.

Boufflers Stanisl., Oeuvres, Paris, 1786. (Frankfurt, 1780.)

Chaulieu Vilmos. Oeuvres d'après les mss. de l'auteur. Paris 1774. «La première edition de les poésies a paru avec celles de M. de la Fare», Amsterdam, 1724. 8° (Graesse, II. köt. 128. l.

2332. 153. lap fölül 1. sor: «*Fábri Pali* is Pesten lakik.» Fábri Pál 1790-ben, Győrött született; tizenhét éves korában már a losonczi gymnasiumban a rhetorikát tanította; külföldi egyetemeken felsőbb tanúlmányait elvégezvén, a soproniak tanárúl hívták meg őt, de Fábri e meghívást nem fogadta el; jó ideig nevelősködött; 1825-ben a pesti ág. ev. iskolánál vállalt tanári állást, egyszersmind az intézet igazgatásával is megbizatott. 1837-ben lemondott s nyugalomba vonúlt; 1872. jan. 22-kén halt meg. A Közhasznú Esmeretek Tárának munkatársa volt. L. Szinnyei J. id. m. III. köt. 54., 55. hasábjait.

2333. 153. lap alúl 3. sor: «Canonok és Apatur *Hene Ferencz* ... *Cseresznyés András*» ... *Hene Ferencz* az 1806-ki schematismus szerint gyulafehérvári kanonok (1798-tól kezdve), a gymnasium praefectusa s a seminarium igazgatója; az 1819-diki szerint olvasó kanonok és kertzi apát; aztán dulcineai püspök és nagyprépost lőn, 1835-ben halt meg. Egy műve, halála után, nyomtatásban is megjelent: Beiträge zur dacischen Geschichte; Hermannstadt, 1836. V. ö. Szinnyei J. id. m. IV. köt. 697., 698. hasábbal. — *Cseresznyés András* az

1806-ki schematismusban még nem szerepel, az 1819-iben úgy fordúl elő, mint szentszéki ülnök, püspöki könyvtárnok s a püspöki kincstár őre. Ifjú korában a paviai papnevelő intézetben tanúlt s innen két levelet írt a Hadi és Más Nevezetes Történetek 1790. és 1791. évfolyamába. L. Szinnyei J. id. m. II. köt. 299. hasábját.

2337. 162. lap alúl 1. kikezdés: Az itt említett *kifakadást* egészen törülte Kazinczy; egy szóval sem tesz említést arról, hogy Kiss István már régebben elvállalta a kiadást s megint abbahagyta. V. ö. a *VIII. k.* 1796. számú levelével.

2338. Alúl 1. sor: «*Bacsinszky* Ur» . . . Talán ugyanaz a *Bacsinszky János*, a ki több latin verset is írt 1804—1808 között. L. Szinnyei J. id. m. I. köt. 325. hasábját.

2341. 1. sor: «*Prónay felett mondott beszéded* . . .» V. ö. a *VII. k.* 1559. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

169. lap fölül 13. sor: «Szegény Prónay Sándor a' maga hypochondriájával!» Prónay Sándor neje gr. Teleki Janka ekkoriban halt meg. A Haz. és Külf. Tud. 1812. évf. 45. (jún. 3-ki) száma Prónay Sándorné temetéséről a következő tudósítást közli: «Május 31-ikén Pesten az Evang. Luth. Templomban tartatott Halotti Solennitása néhai Mélt. Gróf Széki Teleki Johanna Asszonynak Mélt. L. B. Tóth Prónay Prónay Sándor Ur kedves Élete Párjának. A' Solennitás kezdődött reggel 9 órakor, elénekelvén az egész Ekklésia egy ezen halotti tiszteletthez alkalmaztatott éneket. Ennek végződése után prédikált német nyelven Nagy Tiszt. Senior és Pesti Evangelikus Préd. *Molnár János* Ur a' Solt. XC. 10. verséből. Ez után következett egy szomorú Musika. Ez elvégződvén, predikált Nagy Tiszt. *Báthori Gábor* Gener. Notárius és Pesti Reform. Préd. Ur Magyar nyelven azokból a' beszédekből, mellyek olvastatnak Ezékiel XXIV-ik Rész 16., 17., 18. verseiben.»

U. o. a köv. sor: «Kérlek, légy figyelemmel a' Dayka' Versei előtt álló Előbeszédemre. Ott megcsapolom a' Debreczen fijait.» Tulajdonképen a neologismus védelmére czéloz, különösebben pedig a *debreczeni grammatiká*ra, a melynek következő mondalába fogódzik: «Látjuk, hogy eleitől fogva eggyik nyelv a' másiknak tulajdonságait tette magájévá és annál fogva pallérozódott.» L. a XXVIII. s köv. lapokat.

U. o. 1. kikezdés 2. sor: «Glatz megtaníta, miként jussak *Niedermann*-hoz.» V. ö. a *IX. k.* 2238. számú levelével s ennek jegyzetével.

Alább 7 sorral: «Niedermann azt óhajtja, hogy a' képet *Pfeiffer* messe rézbe.» *Pfeiffer Károly Hermann* a Majna melletti Frankfurtban született 1769-ben s 1829-ben Bécsben halt meg. Mint Brand tanítványa, bizonyos kedveltségnek örvendett, igen számos rézmetszet maradt fenn tőle.

U. o. alúl 3. sor: «*Hohenwarth*nak Érseksége» . . . Hohenwarth Zsigmond (1730—1820) 1746-ban lépett a jezsuita szerzetbe s 1759-ben szenteltetett pappá. Vágya volt, hogy Indiába menjen hittérítőnek, azonban e vágya nem teljesült, s így idejét a tudományoknak szentelte. 1761-ben a Theresianum igazgatója lett s levelezett kora nagy német íróival. 1792-ben triesti püspök s 1804-ben bécsi érsek.

170. lap alúl 18. sor: «*Bacsics* pedig emlékezett» ... Nagy I. (id. m. II. köt. 82. l.) két ily nevű s ekkor élő férfiúról emlékezik: *Bacsics Jánosról*, a magyar kir. udvari kanczellaria hivatalnokáról, és *B. Józsefről*, a ki a kőszegi kerületi táblánál volt hivatalban; itt minden valószinűség szerint amaz értendő.

U. o. 1. kikezdés: «Én innen *Braun*hoz mentem, a' Festőhöz.» Kazinczy Braun Ádámot (1750—1821?) érti, ki már 1789-ben a képzőművészeti akadémia tagja volt; mint arczképfestőt nagyon dícsérték korában; értett a régi festészeti remekek restaurálásához is (pl. Raphael Szent családja).

U. o. alúl 9. sor: O *goldener* Zeit (kétszer is) sajtóhiba; olv. O *goldene* Zeit.

U. o. alúl 2. sor: «Prof. *Maurer Hubert.*» A nevezett festő 1738-ban született s 1818-ban halt meg; mint a bécsi képzőművészeti akadémia tanára arczképeket s oltárképeket festett; emezek közül a bécsi és pápai templomban levők a legnevezetesebbek. V. ö. Pápay Sámuelnek 1814. jún. 2-kán Kazinczyhoz írt s a köv. kötetben közlött levelével.

2342. A 173. lap 1. kikezdés 4. sorában Glatz *Bilderweltjét* említi Kazinczy. E műről a Haz. és Külf. Tud. 1812. évf. 39. (nov. 11-ki) számában a következő értesítést olvassuk: «A' most leg közelebb következő Novemberi Pesti vásárkor minden nevezetes és hiteles Könyváros bóltokban fog a' következendő hasznos munka találtatni: *Die Bilderwelt.* Ein unterhaltendes und belehrendes Bilderbuch für die Jugend mit erklärenden Erzählungen in deutscher, französischer und ungarischer Sprache. Von Jacob Glatz. Zwey Bände in gross quart, 1813, mit 36 Kupfertafeln. Az az: a' *Világ képekben*», stb. «Ezen munka olly véggel készült, hogy abból az ifjúságot mind a' természeti dolgok és a' mesterségek közelebbről való esméretére lehessen oktatni, mind főképpen a' Magyar, Német és Frantzia nyelvekben gyakorolni. Az abban előfordúló sok rajzolatok és azoknak magyarázatjai, az ezekhez ragasztott előadásokkal együtt elég gyönyörködtetésére szolgálhatnak az ifjúságnak a' mellett, hogy őket hasznos dolgokra is tanítják. Az előadás eleven, és egészen az Ifjú Olvasók elméjek tehettségeikhez vagyon alkalmaztatva: a' mint e' részben Tiszt. Tudós Glatz Konzisztóriumbéli Tanátsos Urnak munkái eléggé esméretesek. Különösen neveli ezen munka betsét a' Magyar Ifjúságra nézve az, hogy a' Német előadás mellett, a' Frantzia és Magyar nyelveken írt magyarázatok is mellettek lévén, ezen három nyelv természetének megtanulására nagy segítségül szolgálhatnak.» Ára 8 frt.

U. o. alább 4 sorral: «Ich glaubte, ich mache ihn nicht verlegen, wenn ich ihn frage, ob *Retzer* der Recensent von Collins Gedichten, u. dem lateinischen Gedichte über das Prater sey» ... Collin költeményeinek bírálata az Annalen der Lit. und Kunst in dem oest. Kaiserthume czímű folyóirat 1812. évf. aug. füzetének 145—180. lapjain jelent meg névtelenül. — A másik mű czíme: «Augusti Veith a Schittlersberg S. C. et A. M. Actual. Intim. nec non Stat. et Conferentiar. Consiliarii et Generalis Rationum Directorii Praesidis: Nemus Urbi Vindobonensi proximum vulgo Prater. Poema postumum. Edidit adjecta versione germanica Ant. Stein, Philologiae Prof. 1811.» — Ennek bírálatát l. az id. folyóirat 1812. évf. jan. füzetének 10—26. és febr. füz. 149—173. lapjain. — *Retzer* B. — *Retzer József Frigyes* osztrák költő (1754?—1824) előkelő család sarja, a Theresianumban tanúlt s 1782-ben udvari fogalmazóvá neveztetett ki s csak-

hamar könyvvizsgáló is lett; 1787-ben udvari titkári rangra emelkedett. Számos munkái 1773-tól kezdve jelentek meg. Később Kazinczyval is váltott levelet. L. Wurzbach id. m. XXV. köt. 343—346. l.

174. lap, kikezdés 3. sor: «*Wutky* . . .» *Wutky Mihály* (1739—1823) 1759-ben már a képzőművészeti akadémia növendéke volt s ekkor a történeti festészetnek szentelte idejét, 1770-ben az akadémia tagja s innentől kezdve inkább a tájképfestészetnek élt; 1781—1787-ig Rómában tartózkodott, s később még egyszer fölkereste az örök várost. L. Wurzbach id. m. LIX. köt. 33—35. l.

U. o. alúl 6. sor: «Abbé *Franz Neumann*, Director der Münzen und Antiquitäten des Kaisers . . .» *Neumann Ferencz* az érem- és régiségtár igazgatója (1744—1816) 1769-ben szenteltetett áldozópappá s 1783-ban lett igazgató. Munkája nagyon ismeretes a szakemberek előtt: Populorum et regum numi veteres incogniti. 2 köt. Bécs, 1779—1784. L. Wurzbach id. m. XX. köt. 263., 264. l.

175. lap, kikezdés 3. sor: «Ich lenkte das Gespräch auf *Borns* Büste, welche *Ceracchi* gearbeitet hatte.» Born Ignácz udvari tanácsos (1742—1791) mellszobrát Kazinczy ifjú korában látta magának Bornnak termében: «Trumeau-asztalán álla a maga büsztje Ceracchitől, itt gipszben, mert a márvány nem itt.» (*P. E.* 78. l.) — *Ceracchi József* (1751—1804?) leginkább mellszobrokat készített; a Napoleon elleni összeesküvésbe avatkozván, lefejeztetett.

Alább 4 sorral: «Eben trat *der Sohn von Rosa* ein» . . . Az idősb Rosa (Roos) József (1726—1805) a XVIII. század második felében lett a Belvedere igazgatója s készítette el a műtárgyak jeles catalogusát; tájképei s állatfestményei tették nevét híressé. Fia ifj. *Rosa József* (1760—1822) szintén a Belvedere igazgatója volt. L. Wurzbach id. m. XXVI. köt. 335—337. l.

U. o. alúl 2. sor: «*Kisling* der Bildhauer» . . . V. ö. a *VIII. k.* 1971. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

A levél utolsó pontjában *Tranquill Mollo* és *Petrics* nevét olvassuk, a melyek az eddigi kötetekben még nem fordúltak elő. Az elsőről nincsenek adataim; *Petrich András* cs. kir. vezérőrnagy tájképrajzoló, rézmetsző s térképkészítő, a kiről Nagy Iván «Magyarországi képzőművészek» (Századok, 1874. évf. 190. l.) című czikkében így ír: «Már 1805-ben az egész osztrák birodalomnak háromszögeletes fölmérésekor reá bízatott a salzburgi herczegség fölvétele, mely az akkori topographiai művek egyik legsikerűltebb darabja volt. Számos ily műve mellett remek tájrajzai vannak»; ilyen Budapest környéke (1820), Tihany, stb.

Az előbb 3 sorral említett *Fischer* valószinűen *Fischer Lipót*, a ki a XIX. század első negyedében működött, aquarelben és olajban festett. L. Wurzbach id. m. IV. köt. 243. l.

2351. 190. lap alúl 6. sor: «Az Anyámat eggy Halotti Beszéddel akarom megtisztelni.» Tudvalevő, hogy ez a «halotti beszéd» meg is jelent nyomtatásban, Sárospatakon, 1813: «Özvegy Kazinczy Józsefné, szül. Bossányi Susána emlékezete. Irta első-szülöttje, K. F., rokonainak s barátjainak gyászlevél helyébe, maradékainak a dolgok tudása végett.» A 14 lapnyi kis munka az özvegy Kazinczyné rövid életrajzát tartalmazza. Bossányi Zs. 1740. máj. 18-án Ér-Semlyénben (Biharban) született; atyja, B. Ferencz, a kiről Kazinczy a *P. E.*-ben

oly hű képet fest, anyja Kóji Komáromy Juliánna; tizenhét éves korában, 1758. szept. 29-kén kelt egybe Kazinczy Józseffel; e házasságból kilencz gyermek született. Férjét 1774. márcz. 20-kán vesztette el, «atyját férje után tizenkét, anyját huszonnégy esztendő múlva.» «Az anyánk — írja Kazinczy — a legtartósb egészségben élt s athlétai alkotásához képest annyival inkább hosszú életet ígérhete magának, mivel szülői is hosszú sor esztendőket éltek. Nyugtalansága s heves indúlatai testét még edzették. De 1810-ben e vastermészetet egy lassú guta elgyengítette, mely után annyira elnehezedék, hogy nagy testét nem bírhatta könnyen, de mindig fenn járhatott. Három esztendei sínlése után az elmúlt 1812. esztendő novemberének 14-kén Ér-Semlyénben csendesen örökre elaludt. A természet és élet ura neki könnyű kimúlást engedett. Lélektelen tetemei az érsemlyéni templom kerítésében harmad napra Dienes és Zsuzsána testvéreimnek jelenlétekben sírba tétettek le, hol anyja s római hitű atyja fekszenek.» L. újra lenyomatva a *M. P.* 192—199. lapjain.

2354. A levél első soraiban említett tanárok közűl a következőkre nézve találtam adatokat az *Allg. Deutsche Biographie*ban:

Schlözer Ágost Lajos 1769-ban lett a politika egyetemi tanárává Göttingában. L. a *VI. k.* 1459. számú levelét s az erre vonatkozó jegyzetet.

Grellmann Henrik Móricz (1756—1804) 1787—1804-ig volt a történelem és statistika tanára a göttingai egyetemen. Legismertebb műve: Die Zigeuner, ein historischer Versuch über die Lebensart, Verfassung und Schicksale dieses Volkes in Europa, nebst ihrem Ursprunge, Gött. 1783.

Blumenbach János Frigyes (1752—1840) az anthropologiai tudomány megalapitója, egyszersmind ennek hírneves tanára.

Planck Gottlieb Jakab (1751—1833) egyháztörténetíró, a ki a «Geschichte des protestantischen Lehrbegriffes» (Stuttgart, 1781—83) czimű művének köszönhette, hogy 1784-ben a göttingai egyetemre jutott tanárnak.

Stäudlin Károly Frigyes (— meghalt 1826) 1790-ben hivatott meg a göttingai egyetemre, a hol haláláig működött. Leghíresebb munkái: «Ideen zur Kritik des Systems der christlichen Religion (1791)» és »Geschichte und Geist des Skepticismus, vorzüglich in Rücksicht auf Moral und Religion.» (1794. 2. kötet.)

Bucher János Péter (1740—1820) 1796-ban lett a jogtudomány tanára Marburgban; kisebb művei nagy számmal jelentek meg.

Weiss Fülöp Frigyes (1766—1808) szintén jogtanár volt Marburgban 1789-től kezdve.

Münscher Vilmos (1766—1814) a theologia tanára volt Marburgban 1792-től fogva; legismertebb műve: Lehrbuch der christlichen Kirchengeschichte, Marburg, 1804.

Augusti János Ker. (1771— ?) hírneves orientalista, 1798-ban lett magán-, 1800-ban rendkivüli s három év mulva rendes tanár Jenában. Két műve: «Uebersetzung und Erläuterung einzelner Stücke des Koran» (1798) és «Denkwürdigkeiten aus der christlichen Archaeologie» (1857—31, 12. köt.) különösen nevezetes.

Gabler János Fülöp (1750—1828) hírneves theologus, a ki 1784-ben hivatott meg a jenai egyetemi tanszékre, 1817-ben u. o. a theologiai seminarium

igazgatója lett. Szerkesztette a Neuestes theol. Journal czimű vállalatot, a mely 18 kötetben jelent meg 1798—1811-ig.

2355. 195. lap fölül 9. sor: «Az Urfiakat megpillanthattam 's *derék Nevelőjöket.*» Szabó Jánost, a Vay Miklós b. fiainak nevelőjét érti, a ki nagy szorgalommal s kiváló tehetséggel képezte a hasonló nevű Miklóst (a későbbi főrendiházi elnököt s koronaőrt) s ennek öcscsét. A későbbi években több levelet váltott Kazinczyval.

196. lap 5. kikezdés: «A' Mélt. Úr *Ángya*» ... V. ö. a 2382. és 2387. számú levelekkel, a melyekben meg is nevezi Vay Miklós ángyát, b. *Vay Dánielnét*; Vay Dániel cs. és kir. kamarás 1798-ban halt meg magtalanúl; első neje gr. Korda Anna; második neje gr. *Wartensleben Eszter*. L. Nagy I. id. m. XII. köt. 100., 104. l.

A 197. lap 2. sorában említett *Hilchenbach* superintendens *Hilchenbach Károly* (1749—1816), a ki a Majna melletti Frankfurtban született, elemi kiképeztetését is ott nyerte, aztán a marburgi és göttingai egyetemeken folytatta tanúlmányait, Goethének is meghitt barátjai közé tartozott; 1786-tól kezdve volt bécsi superintendens. Retzer báróval együtt ő alapította Bécsben az első felolvasó társaságot. Egyházi beszédei nyomtatásban is megjelentek. L. Wurzbach id. m. IX. köt. 11—12. l.

2356. «Imhol itt Göthének eggy isteni lélektől ihletett dala.» Meg is jelent a *Poétai berek* 224. lapján *Művész' reggeli-dala* czímmel. Kezdő versszaka:

Templomtok ím épűlve áll,
Kilencz szent Szűzeim.
'S e' szív, mint Szentek'-Szentje, kész
Elfogni títeket.

V. ö. a 2360. számú levél 204. lap alúl 12. sorával

2361. 206. lap alúl 4. sor: «Azt irod, hogy Erdélyben *két Cserei Miklós van.*» V. ö. a *IX. köt.* 2039. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

2363. 210. lap alúl 13. sor: *prassivummal*, sajtóhiba h. olv. passivummal.

212. lap alúl 13. sor: «*Fatawich* barátom» ... Bizonyára ugyanaz a Fatawich István, a kinek a *Szépliteraturai Ajándék*ban (1821., 1823. évf.) két költeménye jelent meg. L. Szinnyei J. id. m. III. köt. 204. l. — A Dayka műveinek megrendelői közt is előfordúl s fiscalisnak van mondva.

2366. 218. lap utolsó kikezdés: «B. *Gajzler* azt felelte vissza» ... B. *Geiszler Józsefről*, vagy *G. Mihály*ról már régebbi leveleiben is tett említést Kazinczy; emerről, mint az 1809-ki zemplénmegyei fölkelő nemesi sereg kapitányáról. Vajjon ezek egyikét érti-e itt Kazinczy, vagy egészen más személyt: meg nem mondható. V. ö. a *III. k.* 703., 811. sz. lev., a *IV. k.* 857., 860. számú leveleivel, a jelen kötet 233. lapja fölúl 2. sorával.

2367. *Patay István*, a kihez Kazinczy a M. N. Múzeum levéltári jegyzete szerint e levelet intézi, 1779-ben született s 1852-ben halt meg; a magyar nemesi

fölkelő seregnek czredese volt, majd mint Szabolcsmegye alispánja működött s egyszersmind egyházmegyei főgondnok volt. L. Nagy I. id. m. IX. köt. 149., 150. l.

2368. A *Magyar Régiségek és Ritkaságok* II. kötete, a melynek kiadásáról szól Kazinczy e levél első felében, tudvalevőleg soha sem jelent meg. A kiadásba tervezett egyes darabok közül gr. *Teleki Józsefnek keserve a' testvére hamvainál* a következő czímmel jelent meg: «Atyafiúi Barátságnak Oszlopa, melyet a maga nemének és emberi nyomának díszére élt s minden, a jót becsülni tudóknak szomorúságára 1778. eszt. pünkösd havának 26. napján kimúlt néhai római sz. birodalmi gr. Széki *Teleki Eszter* Asszonynak, mélt. gr. Toroczkó-Szentgyörgyi Toroczkai Zsigmond úr kedves élete-párjának emlékezetére hízelkedést nem esmerő szeretetből emelni kívánt tőle elválásán holtig kesergő testvér-bátyja s igaz barátja.» (Kolozsvár, 1779). — Később Teleki József más műveivel együtt Kazinczy a M. Minerva IV. kötetében (1829.) ezt az elegiát is kiadta; Toldy F. is közli egy részét anthologiáiban. — A 3. számú mű a következő czímmel jelent meg: «Sándor Leopoldnak, Austriai Fő-hertzegnek, Magyarország Nádor ispánnyának nevét örökösítő emlékeztető írás. Mellyet eredetiképpen deák nyelvben Birckenstock M. készített, e fordításban pedig magyar nyelvre által tenni próbálta ifj. gr. *Teleki Domokos*» (Bécs, 1796.) s külön u. o. latinúl és magyarúl.

— A 4. számú, *Varjasnak e vocalisú Esedezése,* nyomtatásban «Josepho II. imperatori pio, felici, augusto, sacratiss. Suae Majestati d. d. d. devotissimus subditus J. V.» 1784-ben jelent meg, Váczon. L. a 284. lapot; v. ö. az *I. k.* 199. számú levelével s ennek jegyzetével.

— Az 5. számú darabra nézve l. a *VII. k.* 1760. számú levelét.

— A 6. számú darabra nézve l. a *VII. k.* 1567. számú levelét s ennek jegyzetét.

Az egész levelet v. ö. a 2400. számú levél 284. lapjával.

2369. 223. lap fölül 1. sor: «Szirmay Pálné mondja, hogy *Keglevicsné,* a' ki Károlyiné volt, Pesten tüdő gyúladásban meghalt.» Erre vonatkozólag idézem a Hazai és Külf. Tud. 1813. évf. 2. (jan. 6-iki) számában megjelent következő nekrologot: «Egy érdemes Anyában, jótévő Földes Aszszonyban, szeléd nyájasságú nőben, a' Hazát betsűlő Magyar Dámában nemtsak egy Nemzetség, hanem az egész Ország sajnálhatja veszteségét. Azért érzékeny fájdalommal jelentjük, hogy ezen hónap 3-ikán délután 1½ órakor Pesten Mélt. Gróf Vartenbergi Waldstein Erzsébet Aszszony, Tsillag Keresztes Udvari Dáma, most Mélt. Buzini Gróf Keglevits Ágostonnak Tsászári Királyi Kamarás Urnak hitvese, előbb Mélt. Gróf Károlyi Józsefné, viselős állapotban rodhasztó tüdőgyulladásba esvén, példás életének 43-ik Esztendejében megszűnt élni. Ezen Mélt. Aszszony 1789-ikben, feb. 8-ikán Nagy Károlyi Gróf Károlyi József Tsász. Kir. Kamarás Urral, 's Ns. Szathmár Vgyének Fő Ispányával lépett első házasságba, melly boldog szövetségben három férfi és három leány gyermekeket szült: u. m. István, Lajos és György gróf Urfiakat; Maria (most Gróf Königsegg Ferencz hitvesét), Francisca és Josefa Gr. Kis Aszszonyokat, kiknél elfeledhetetlen szomorú emlékezetét hágyta. Első férje 1803-ikban Apr. 4-ikén Bétsben meghalván, 1807-ik Oct. 28-ikig Pesten mint kedves magzatinak igaz Annyok és Jobbágyainak valóságos jótévőjök Özvegy-

ségben élt. Attól fogva pedig a' fellebb tisztelt Mélt. Gróf Keglevics Ágostonnal újabb házassági szövetségre lépett, 's vele példás költsönös szeretetben holtig boldog napokat élt. Ezen második házasságból a' vele együtt élni megszűnt leány magzatján kivűl életben hagyott egy Augusta nevű Gróf Kis Aszszonyt. Nem lehet leírni, melly közönséges szomorúsággal és érzékeny sajnálkodással vette egész Városunk a' boldogúltnak ezen reménytelen és korán való elhalását. Hideg tetemei Fóthon Ts. Pest Vármegyében tétettek el. Melly Uradalmat a' Károlyi Familiának első Férjétől maradott Gyermekei számára Gyámanyasága alatt szerzette.»

2370. 224. lap fölűl 19. sor: Báthory Gábor «magát a' Mélt. Úr *Sógor asszonyának* temetésén ugyan Orátornak nem legitimálta.» B. Prónay Sándornak itt említett sógorasszonya b. Prónay Lajosné gr. Wartensleben Katalin; Báthory Gábornak a szóban levő beszéde ily czímmel jelent meg: «A jó aszszony minden karbunkulusokat sokkal felyűl haladó drága kincs, melyet néhai mélt. gr. l. b. tóth-prónai Pr. L. úr volt kedves élete párjának gr. W. K. utolsó tisztessége megadattatása alkalmatosságával halotti beszédében előadott Pesten, bőjtelő havának 14. 1808.» Pest, 1812.

224. lap alúl 8. sor: «Denn den Unwissenden ist, was das Herz des Edlen hebet etc. etc. Ezt mondja Klopstock a' maga Ódájiban» Az idézet Klopstocknak egyik leghíresebb ódájából, a «Wingolf» czíműből való, a mely 1747-ben keletkezett. E nyolcz «dalból» álló ódának hatodik dalában az utolsó előtti versszak eredetileg így hangzott:

Zu Wein und Liedern wähnen die Thoren Dich
Allein geschaffen. Denn den Unwissenden
Ist, was das Herz der Edlen hebet,
Unsichtbar stets und verdeckt gewesen.

Az ódának később lényegesen módosított szövegében az idézett hely (a mai kiadásokban) így hangzik:

. . . Denn den Unwissenden
Hat, was das Herz der Edlen hebet,
Stets sich in dämmernder Fern' verloren.

2374. 230. lap fölűl 11. sor: «Kicsoda Pesten Báró *Prónay Kolomannus*?» Az itt kérdezett férfiú életéről Nagy I. nem emlékezik; de a *Gazdaságbeli Gyűjtemény*, a melyre Cserey Farkas czéloz, innentől kezdve csakugyan megjelent a Haz. és Külf. Tud. mellett toldalékúl. Ferenczy J. id. m. 116. lapján 1816-ra teszi e melléklet megjelentét, hibásan. — A Cserey Farkas említette czélról a Wiener Allg. Literaturzeitung a következő rövid tudósítást közli «Literarische Miscellen aus Ungarn» czímmel: «Der Freyherr Colomann Prónay von Tót-Próna hat versprochen, ein ökonomisches Magazin in ungrischer Sprache zu Pest herauszugeben, und Ungarns Ökonomen und Schriftsteller zu Beyträgen aufgefordert.» (1813. évf. 2. szám, 32. l.)

231. lap fölűl 5. sor: «Gróf *Teleki Lajosné* . . . meg halálozott.» Erre vonatkozólag idézem a Haz. és Külf. Tud. 1813. évf. 16. (febr. 24-ki) számában

olvasható rövid nekrologot: «Erdély Országból. Hazánk méltó szomorúsággal érzi Nagy Mélt. gróf *Tholdi Sára* Aszszony Nagy Mélt. Gróf Széki Teleki Lajos Statuum Praeses Élete Párjának Ő Excellentiájának elhúnytát, a' ki Jan. 20-ikán, mint példás Magyar Dáma, kedves Nő, és gondos Anya e' földi pálylya futását elvégezte.»

2376. 233. lap alúl 6. sor: «Domonkos Szolgabíró» . . . V. ö. a *IX. k.* 2041. számú levelével s ennek jegyzetével.

2377. 235. lap fölül 1. sor: «Ezen egész telet a' falun *töltem*», sajtóhiba e h. olv. *töltém*.

2378. 236. lap alúl 2. sor: «Gr. Festetics György . . . kért, hogy Georgicona számára egy erkölcsi Catechismust készítsek.» Úgy látszik, e kérést Kis János nem teljesítette, legalább önálló művei között hasonló címűt nem találunk; lehet, hogy az 1812. kiadott «Lelki áldozatok imádságokban és énekekben» című könyve új kiadásával kívánta némileg leróni ezt az ígéretét.

237. lap fölül 1. sor: «Adósává levék a' napokban, mikor meg sem álmodtam, *Geistingernek* is» . . . Geistinger Józsefet érti, a ki őt a szóban levő munkára ösztönözte, de a terv abban maradt. Önéletrajzában semmi említést nem tesz e tervről.

237. lap alúl 14. sor: «A' Kőszegieket a' Consiliumra kellett adnom, minthogy egy . . . *Wirsing* nevü tsavargót . . . prédikátorának fogadott.» Erről a kóbor papról elég részletesen szól Kis János önéletirásában is; az erre vonatkozó adatokat ide iktatom:

«Mindjárt superintendensi hivatalom kezdetekor — írja Kis J. — nagy vesződséget okozott a kőszegi királyi városi gyülekezet, mely bizonyos *Wirsing Ádám*ot az egyházi felsőség híre s tudta nélkül, sőt annak ellenére prédikátorává akarta tenni. Ez az ember nagyon jeles talentumai s igéző külseje mellett elragadó ékesszólással is bírt, s a predikátori hivatalban igen jeles szolgálatot lehete tőle várni. Viselt is körülbelől tizenöt esztendők forgása alatt több helyeken prédikátori hivatalt, de mindenütt, hol megfordúlt, rút erkölcsökkel bélyegezte magát. Feleségétől saját hibái miatt elválván, s hazáját elhagyván, fajtalanság, pénzcsikarás, adósságcsinálás s egyéb csalárdságok miatt Velenczéből, azután Karinthiának Hirschfeld nevü helységéből egy ideig tartott prédikátorsága után elszökött. Csavargása közben Bécsbe vetődvén, ott a superintendenstől hivatalt kért, de jó bizonyítvány hiánya miatt kérése nem teljesíttetett. Bécsben tartózkodása alatt egy fogadóban összejöttek vele két kőszegi evangelikus kereskedők, úgy megkedvelték őtet, hogy ámbár e részben legkevésbbé sem voltak megbízva, magokkal Kőszegre elvitték oly szándékkal, hogy 80 esztendős predikátorjok utódjává tétessék. Ott egy predikálásával, melyre néki a helybeli felügyelő engedelmet adott, a gyülekezet legnagyobb részét elbájolta, s a megélemedett lelkész helyébe predikátorrá neveztetett ki. A fiatalabb predikátor, Schneller Lajos, ki ezen lépést foganatlanúl ellenezte, a dolgot nekem tudtomra adta. Én tüstént figyelmeztettem a conventet törvénytelen cselekedetére. De Wirsing hízelgése, igéző maga alkalmazása s ékesszólása minden intésemet sikeretlenné tette. Azonban a megbájoltatás a gyülekezet értelmesebb s

rendszerető tagjainál nem soká tarta. Ezek tudakozódások után értesítteivén, miket követett el Velenczében és Hirschfelden, s a bécsi consistorium által a frankoniai kerületbeli magaviseletéről is tudósittatván, mind ezeket a kerületi felügyelőnek is, nekem is tudtunkra adták s Wirsing kitétetését kérték. Én akkor a kőszegi evang. conventet komolyan felszólítottam, hogy az ily körülmények között küldje el Wirsinget. De a convent elnöke s vele a község nagy részével tartó némely előkelő tagok is megmaradását határozták el. Ennek hosszas levelezés s utóbb az lett a következménye, hogy Kőszegre elmentem, s ott a dolognak pontos megvizsgálása után a sok hiteles bizonyítványok nyomán nagyon vétkesnek talált Wirsinget a hivatalból kitiltottam. Minthogy pedig a gyülekezetnek nagy része hozzá még ekkor is makacsúl ragaszkodván, nem engedelmeskedett, a főmélt. m. kir. Helytartó Tanácshoz egy folyamodást nyujtottam be. Erre a kőszegi városi tanácstól tudósítás kívántatott, s előadásom a tudósítás által igazoltatván, az emlitett városi tanácshoz oly felséges parancsolat intéztetett, hogy Wirsinget útilevéllel ellátva a legrövidebb úton, melyről semmifelé eltérnie szabad ne legyen, küldje fel Bécsbe a rendőrség igazgatóságához, honnét ismét további útilevelekkel ellátva Norinbergába fog küldettetni, minthogy legkorábbi útilevelei szerint ezen városban született.» (Kis J. Emlékezései, 646—649. lap.)

238. lap fölül 4. sor: «Kolo'svárra egy olly rendelés ment az Udvartól a' Guberniumhoz, hogy ott egy *Német-Magyar újság* irattassék» . . . Vajjon csakugyan kiadatott-e ez a rendelet, nem tudom; annyi bizonyos, hogy foganata nem lett. Erdélyben német-magyar újság egyáltalában nem volt; magyar a XIX. századnak csak harmadik évtizedében indúlt meg, az *Erdélyi Híradó*.

2381. 243. lap fölül 10. sor: «*Reviczkyt* Horváth László nem ok nélkül nevezte szuszogónak.» Egy *Reviczky László* nevü férfiúról, a ki a debreczeni kerületi tábla bírája volt, s egy másikról, *Reviczky Tamás*ról, a ki 1810. máj. 14-kén választatott az újhelyi járás főszolgabirájává, van tudomásom ez időből, de hogy melyikre czéloz Kazinczy, nem bizonyos, a valószinűség a mellett szól, hogy ez utóbbira.

2382. 244. lap alúl 7. sor: «A' Martiusi Pesti vásárkor fogja árúlásra bocsátani Trattner» (t. i. Dayka műveit). Kazinczy reménye teljesúlt is. A Haz. és Külf. Tud. 1813. évf. 12. (febr. 10-ki) száma előre hirdette a szóban levő könyvet: «A' Magyar Litteratura barátinak előre is örömmel jelentjük, hogy *Dayka Gábor*nak *Munkái Kazinczy Ferencz* Urnak *Berkei*vel együtt már elkészültek; nem külömben Baróthi Szabó Dávid Urnak fordítása szerént Virgilius Éneissének 6—12 Könyve, és Eklogáji Hexameterekben Martius elejéig készen lesznek. Mind a' kettő itt Pesten Trattner Mátyás Urnál szép új betűkkel, tsinosan készült, azért méltó, hogy a' Hazafiak ezen nevezetes Könyveket a' jövő Pesti vásár alkalmatosságával megszerezzék.»

Ugyancsak a Kulcsár lapja 1813. évf. 21. (márcz. 13-ki) számában a következőket írja a megjelent kiadásról: «A' mit a' finom ízlés szépel, a' mit a' szép kellemeteset vagy adhat vagy kívánhat, az e' kettős munkában öszve vagyon kaptsolva. Belsője tiszta, válogatott, és szívreható érzésekkel tellyes: külsője olly tsinos, hogy azt akármelly külföldi szép munka mellé bátran tehetni. A' melly

Ifjaink az elmés mulatást, a' melly Szépeink a' nyájas olvasást szeretik, itt szívöknek és elméjeknek egyenlőképen kedvező táplálást lelnek. Nem akarjuk a' munkát megtsorbítani, hogy valamelly példát ide foglaljunk: de bizonyosok vagyunk benne, hogy kiki ezen kis könyvet kedves megelégedéssel fogja olvasgatni.»

245. lap, kikezdés: «Ruminak *Magy. Monum.* még nem nyomtattatnak.» Mind a Haz. és Külf. Tudósítások, mind a Magyar Kurir hasábjain közlött Rumy K. erre vonatkozólag egy nyilatkozatot, a mely e kérdésre felvilágosításúl szolgál. A Kulcsár lapja 1812. évf. 51. (decz. 23-ki) számában megjelent értesítésből közlöm a következő részt: «Tudósítás a' *Magyar Emlékezetes Irások* czímű munkára való előfizetés eránt, Rumi Sopronyi Prof. részéről. — Minthogy azon idő, melly a' Magyar Emlékezetes Irásokról a' Magyar Kurirban 1812. Nro 22. tett jelentésemben az előfizetésre meghatároztatott, vége felé közelget: sajnálkodva kénteleníttetem a' Magyaroknak és a' Magyar Literatura' minden barátinak tudtokra adni, hogy ezen Munkámra, mellynek a' Magyar Historia és Philologia' baráti előtt ohajtott jelenésnek kell lenni, mind eddig kevés előfizetőim találkoztak. Úgy látszik tehát, hogy ez a' hazai Historia és Nyelv bővítését tárgyazó igyekezet is tsak kegyes ohajtás fogna maradni. Mind azonáltal, mivel hogy sokan, a' kik a' Literaturát kedvellik, azt állítják, hogy a' Praenumeransok tsekély számát a' mostoha idő és az uralkodó pénzbéli szükség okozza, 's arra kérnek, hogy a' praenumeratio' idejét hosszabbítsam meg, minthogy várhatjuk, hogy minden a' testre tartozó szükséges dolgok oltsódni kezdvén, a' Literatura baráti közűl még a' szegényebbek is tehetnek félre egynehány forintot a' lélek szükségeinek kipótolására. Örömest engedek az ő kívánságoknak és a' Praenumeratio idejét Martzius hava' első napjáig 1813. meghosszabbítom.» stb.

2383. A levél vége: «Eggy *Majthényi* 8berben kapta meg» (a kamarásságot). A Majthényi családból többen viselték e méltóságot: *Károly*, a ki egyszersmind septemvir volt, és *Imre*; a bárói ágból: *Antal* és *László*, emezek általában kiváló szerepet játszottak 1848 előtt. Valószínű, hogy Kazinczy vagy *Antal*ra vagy *László*ra czéloz.

2385. 252. lap 4. kikezdés: «Csudálkozom, hogy *Stellat* ... Madarassy Úr eltiltotta, holott játszák is a' Magy. Színen, mellyet az Affiche czedulákból megmutathatok.» Goethe *Sztella*-ját 1809. nov. 6-kán adták Pesten; l. Bayer J. id. m. II. köt. 411. l.; azonban színre került még Kolozsvárott és Debreczenben is, mint a Bayer J. birtokában levő színlapmásolatok mutatják.

253. lap fölűl 9. sor: «Eggyet kérek ... hogy ... a' *homloklapon jelenhessen-meg nevem.*» Ismeretes, hogy Báróczy minden munkái nyolcz kötetben 1813—1814-ben jelentek meg Kazinczy kiadásában, a szerző arczképével s életrajzával.

U. o. 3. kikezdés: «Köszönöm az *An der Quelle* etc. fordítását» ... Szemere Pál az említett verset *Az ér mellett* czímmel fordította (Id. kiadás, 67. l.); négy strófás vers, a melyben négyes és negyedfeles trochaeusi sorok váltakoznak, félrímmel. A Kazinczytól megrótt *fűzött* és *ütközött* rímek a Helmeczy fordításában voltak, nem a Szemeréében.

2387. A levél kezdete: «Még az *Amerikai* etc. eránt tett Jelentésedet is stylusodnak csudálásával olvastam.» Czélzás a Magyar Kurir mellett megjelenő «Honnyi Levelek» 1813. évf. 6. számában közlött jelentésre, a mely itt következik: «*Jelentés.* Tisztelendő *Horváth Sigmond* Úr, ki a' Cook útazása' fordításában tudományos igyekezetének egy ollyan zsengéjét adta, melly az első próbával együtt járó fogyatkozások mellett is kedvességet nyert, *Amérika leírását* szándékozik az előre fizetés útján két darabban, tiszta papiroson, 8-tzad rétben egy mappával következendő titulus alatt közrebotsátani.

«Amerikának haszonnal múlattató esmértetése: vagy is az Új-Világ minden «tartományainak, nevezetesebb hegyeinek, folyóinak, városainak, terméseinek 's «állatjainak és egyéb ritkaságainak . . . leírása.»

«Ezen köz-jóra tzélzó igyekezetet a' hasznosan gyönyörködtető olvasás kedvelőjinek ajánlani annyiban tartozom, a' mennyiben én voltam az, a' ki a' tudós Szerzőt az efféle foglalatosságra serkengette; 's tartozásomat annál szívesebben 's örömestebb tellyesítem, minthogy a' legalább is 60 árkusokra telő munka felől azt a' bizonyságot tehetem, hogy a' leg jobb kútfőkből van véve, 's mind a' Magyarságra, mind a' tárgyakra nézve dítséretes szorgalommal készítve; 's minthogy tellyes reménységgel vagyok, hogy senki sem pénzét, mellyet megvevésére, sem idejét, mellyel olvasására szán, még Robertsonnak tsak a' múlt század' harmadik fertályáig érő esmeretes hetses munkája mellett sem fogja megbánni.»

2389. E levél, mint tartalma mutatja, tévedésből került e helyre. Az *Élet és Literatura* 1813-ra teszi keltét s erre támaszkodva vettem föl ide, de bizonyos, hogy a levél később, valószinűleg 1823-ban kelt.

A *nyelvek ideálja* fogalmát gyakran emlegeti Kazinczy már ez időben; határozottabban akkor, midőn Szemere tudósítja őt, hogy Vida 600 frtot ajánlott fel egy pályairás jutalmazására. A kérdés kitűzését Szemere Kazinczytól várja, s ez a következőkép fogalmazza a *Pályai feltétel*-t.

1.) A' Magyar Nyelvet eggy tökéletes nyelvnek Ideáljához szabni, olly formán, a' hogy' azt Berlíni Predikátor Dr. Jenisch Úr a' maga ismeretes megkoronázott Pályairásában (Philosophisch-kritische Vergleichung und Würdigung von XIV. ältern und neueren Sprachen Europens. Berlin, 1796) némelly nyelvekkel cselekedte; hogy ez a' magyar munka németre fordíttatván, a' Jenisch munkája' Supplementumának tekintethessék.

2.) Kimutatni a' Lexiconnak mi hijával van a' Magyar Nyelv, 's ezen üret miképen lehetne kipótlani. Ezen kérdés' alkalmával meg kellene fejteni, ha ujításokat tenni a' nyelvben szabad e? A' Concurrálónak szabad mező engedtetnék kicsapni, és más nyelvek' példája által világositani-fel az Olvasót, hogy mit tettek ezek a' magok nyelvekkel 's mint bővítették ezen szabadság által nyelveket.

3.) Kimutatni, hogy a' Magyar Nyelv 1) melly állapotban volt, minekelőtte a' tót és német nyelvekkel keveredett össze? 2) melly állapotban volt a' Reformatio előtt? 3) a' Reformatio olta a' M. Theresia uralkodásáig 's a' Gárda felállításáig? 4) a' Gárda felállítása olta Józsefig. 5) József olta maig?

4.) Kimutatni a' nevezetesebb Iróknak mind érdemeiket, mind fogyatkozásaikat szabadon 's irígykedés és gyűlölség 's bizelkedés nélkül. (Élteket és Megholtakat esztrengára hajtani.)

5.) Honnan jő, hogy a' mi Literatúránk virágzatra nem jő?

1.) weil sie von oben nicht beschützt, nicht gehoben wird.

2.) kein Verleger.

3.) Abscheuliches Gewerb des Kis István u. Hartlében.

4.) Keine Literatur Zeitung, Intell.blatt u. Recension ...

6.) Projectumok, hogy mit kellene csinálni, hogy könyveink nyomtathassanak, és holmi egyéb idvességes javaslást.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

261. lap utolsó kikezdés 3. sor: «Mit értek én *ez* (t. i. a *nyelvek ideálja)* alatt, elmondám a' Beregszászi' Recensiójának végelőtti lapján ...» Kazinczy a Beregszászi Nagy Pál «Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in lingua Magyarica» (Pest, 1805) és Sipos József «Ó és új Magyar, vagy rövid Értekezés, miképen kelljen az Ó-Magyarsággal az Újat eggyesíteni» című munkák bírálatára céloz, a mely a Tud. Gyűjtemény 1817. évf. XII. füz. 87—105. lapjain jelent meg. Itt hivatkozik Wielandra is, midőn a következő pontot írja.: «Az úgy nevezett Nyelvrontók is a' Szokást teszik eggyik Úrrá a' Nyelvben (grammatice loqui non est semper latine loqui, ezt mondja Gellius); de nem azt a' Szokást, a' mellyet Dr. B. Úr tisztel — a' *Károli Gáspár* és Szentzi *Molnár Albert* által canonizáltattat — hanem a' mellyet Horátz nevez annak, és Quintilián (Consuetudinem vocabo *consensum Eruditorum)* — és a' mellyet minden régi és új, Literatúrával bíró nemzet tisztele; — azt a' Szokást, a' mellyet rész szerént az idő, rész szerént a' jó Írók hoznak-bé.» E ponthoz a következő rövid jegyzetet teszi, a melyre levelében céloz: «Lásd Wielandot Adelung ellen. Supplement. VI. Band, mely magyarban nem sokára megjelen.»

2390. 263. lap alúl 2. sor: «Utasítsa Drétát a' Baskervillei, vagy Strassburgi 's Bodonii kiadásokra.» Publ. Virgil Maro: Bucolica, Georgica et Aeneis. Birmingh. typis J. Baskerville, 1766. — Opera. Parmae in aedibus Palatinis typis Bodoni, 1793. 2 vol. Ez utóbbit Grässe «magnifique impression»-nak mondja.

2392. A levél 4. kikezdésében említi Kazinczy a «*Judicium* de Cometa 1468» ... czimű kis munkát, a melyre vonatkozólag a következőket jegyzem meg: Midőn 1468-ban üstökös jelent meg, Mátyás király felszólítja Martinus csillagászt, a ki a pozsonyi főiskola tanára volt, hogy ez üstökösről írjon hozzá jelentést. Ábel Jenő mind a Galeottiról, mind egyetemeinkről írt munkájában megemlíti e tényt, hogy t. i. *Illicinus* (Ilkusch) Márton csakugyan tett is jelentést Mátyásnak. Vajjon a Kazinczytól közölni szándékozott *Judicium*-e az ilkus jelentése: nem tudom. Hegedüs István több alkalommal volt szíves e kérdéssel foglalkozni s behatő kutatást is tett, azonban határozott eredményről mind eddig nem szólhatunk, mivel a Kazinczy említette *Judicium*nak nem akadtunk nyomára. V. ö. Szinnyei J. id. m. V. köt. 26., 27. l.

A kiadandó darabok között említi Kazinczy «Ribinyi Oratio de Cultura Linguae Hung.»-t is. Ribiny Jánosnak, a ki számos latin és német nyelvű munkát írt, szóban levő kis műve Sopronban, 1751-ben jelent meg. V. ö. a 284. lappal. Ribinyi Jánosról, a ki a XVIII. század közepe táján soproni tanár és rektor volt, Kis János is emlékezik, id. m. 59. lapján, midőn Schwartnerről

szólván, ezeket irja: «Ő (t. i. Schwartner) a soproni tudományos égen rendkivüli csillagzat gyanánt tünék fel s oly fényt terjeszte reá, milyen rajta előbb még soha nem tündöklött, még akkor sem, mikor Bibinyi az első-rendbeli evang. családok fijait Sopronba vonta.»

2394. 269. lap 1. kikezdés: «A' Báróczy' képe holnap által lesz adva *Vojnovics Miklós* Ujhelyi Kereskedőnek.» Ballagi Géza magánlevele szerint *Vajnovics* (ez a helyesebb) *Miklós* újhelyi görög kereskedő volt, felesége Görög Rácz Anna; gyermekeik: Éliás, Anna és Heléna. A vármegyei levéltárban egy nagy pör aktái ma is olvashatók; a pört a Vajnovics-árvák indították Jablonczai Constantin ellen, a ki anyai nagyatyjoknak, Rácz Mártonnak «közkeresményen épült kalmárságbéli kereskedésében companistája» volt.

2397. 278. lap 2. kikezdés: «Olvasta e Nagysád a' Wieland' temetését?... Áll az a' Decsy Magyar Kurirjában is.» Az idézett lap mellékletében, a «Honnyi Levelek» (1813. évf.) 7. és 8. számában olvasható Wieland temetése, a mint itt következik:

«E' folyó 1813-dik esztendő Januárius 20-dik 's 21-dik napjai közt a' Német országi tudósoknak Nestora *Wieland Kristóf Márton* is az örökké tartó békességnek országába által költözött, hasznos életének 80-dik esztendejében. Ennek a' tudós embernek hátra maradt munkái elegendőképpen bizonyitják, melly sok kárt vallott a' tudós világ az ő halálában. Számos munkái között a' Ciceró leveleit is lehet számlálni, a' mellyeket ő hasznos jegyzésekkel német nyelven kiadott, és öt darabot el is végzett; ezen munkáját, ha az irgalmatlan Párkák engedték vólna, a' hatodik darabnak kidolgozásával bé is rekesztette vólna. Valamint ifjúi esztendeiben, úgy hanyatló életében is szűntelen foglalatoskodott. A' napnak reggeli óráiban mindenkor iró asztalánál találtatott, és az időnek ebben a' pontjában nem kedvellette a' másoktól való meglátogatást. Mindenkor mértékletes életet élt, a' játék néző helyeket és a' másokkal való társalgást nagyon kedvellette.

«Nem csak Weimar városának lakosi, kiknek nagy díszekre volt, nem csak kedves baráti, hanem még a' Weimari hertzeg is, kinek ifjúságában hiv Mentora 's nevelője vólt, könnyes szemekkel hallották a' megboldogúltnak életből való kimúlását, a' Weimári hertzeg parantsolatjára az ő lelketlen teste a' hertzegi palotának azon részében tétetett-ki, mellyben néhai meg boldogúlt *Amalia* Hertzeg Asszony végső tisztességnek okáért kitétetett vala. Eltemettetett Weimárhoz egy mértföldnire [!] fekvő szép *Osmanticumába*, a' mint ő nevezte vala, az ő előtte örökké valóságba ment kedves feleségének *la Roche Sófiának* hideg tetemei mellé, a' mint maga testamentumában meghagyta vala.

«Wieland ... végső napjaiban éjjelenként sokszor elméje nélkül beszéllett; azután magához jövén, igen világos gondolatjai voltak. E' világból való kimúlása után hideg teteme vasárnap este, 8 órától 10 óráig egy jó baráttya házának szálájában parádé ágyra tétetett ki, a' melly szálának falai fekete posztóval vóltak bé vonva és szépen ki világositva. Hólt teste fejér öltözetbe bé vonva egy magasra emelt koporsóba feküdt, feje borostyán koszorúval volt fel ékesitve; testére egy ezüst tsipkével prémezett kék posztó teritve. Ábrázatja halála után is szép szint és elevenséget mutatott; lábainál egy aranyos paszamántal prém-

zett kék párnára *Oberon* és *Musarion* nevű könyvei veres bőrbe kötve és gazdagon meg aranyozva tétettek. E' két könyvet hasonlóképpen két borostyán koszorú vette körül. Egy más párnára a' Sz. Anna Rendjének és a' Fr. érdem Legiónak tzímerei vóltak tétetve . . .

«Az oda gyűlt embereknek száma, a' kik Wielandnak utolsó tisztességet akartak tenni, olly nagy vólt, hogy az ő koporsója mellett vigyázó katonaság is allig tarthatta meg a' népet. Hólt teste a' bé következett éjjel a' Weimárhoz másfél óráni [!] földre fekvő helybe *Osmanstädt*be vitetett. Jan. 25-dik napján, délután 3 órakor azon helység harangjainak zúggási alatt *a' meg hólt testet fedező koporsó nyóltz szabad Kőmívesektől vitetett, a' kiket más nyóltz szabad kőmívesek váltottak fel és vitték abban az erdőben lévő kertbe,* mellyben meg boldogúlt felesége 's barátnéja nyúgodott, és az e' mellett ásott sírba helyheztetett.» stb. — Ez előadáshoz csak azt jegyezzük meg, hogy *La Roche Zsófia* Wielandnak nem felesége volt, hanem csak ifjúkori ideálja. Felesége Hillenbrand Anna Dorottya volt, a ki 1799-ben halt meg.

2399. 280. lap alúl 20. sor: «Ha azt is megitélnéd, a' mi XX—XXXVIII. lap áll.» E lapokon, a melyekre Kazinczy többször hívatkozik, a nyelvújítás apologiáját írta meg.

Utolsó pont: «Wieland megholt. Örvendve látom az Annalisokból Intellbl. 246. lin. 1—6. hogy ő is Kőmíves volt.» Az Annalen der Lit. u. Kunst in dem oesterr. Kaiserthume 1812. évf. nov. füzetének 244—248. lapjain Wieland születésnapjáról (szept. 5.) olvasható egy czikk, a melynek a Kazinczy idézte pontja így hangzik: «Eine neue Deputation! Zwey edle Männer, geliebte Mitbürger aus Weimar, erschienen. Sie fanden den Greis unter Blumen, in froher Umgebung seiner Familie, blühend in jugendlicher Heiterkeit und Lebenslust. Höchst würdig und wohlbedacht war der Auftrag der Erscheinenden. Sie überbrachten Wielanden eine goldene Medaille, auf diesen 80sten Geburtstag von dem trefflichen Graveur *Facius* in Weimar verfertigt, *im Rahmen einer im Bau der grossen Geisterwelt alt gewordenen, weit verbreiteten Gesellschaft, die stolz darauf ist, auch den Verfasser des Peregrinus Proteus und Agathodämon unter ihre erlesene Mitglieder zählen zu können.* Wielands wohlgetroffenes Bildniss schmückt die Vorseite», stb.

2400. 283. lap alúl 19. sor: «Ist unsere Theilung vorüber, da lasse ich sie (t. i. Wiener Lit. Zeitung) kommen, und sie sollen mich von dem ennuy, der mich mit den meisten, besonders *den letzten Heften der Annalen* tödtete, reich entschädigen, denn von Sartori erwarte ich alles.» Nyilván az Annalen der Lit. u. Kunst in dem oesterr. Kaiserthume 1812. évf. decz. füzetében megjelent következő czikkekre czéloz: Pethe Ferencz *Pallérozott Mezei Gazdaságá*nak hosszú bírálatára, a mely sehogy sem tetszhetett Kazinczynak; a pozsonyi evang. lyceum történetére, stb.

A 284. lap kikezdésében a *Magyar Régiségek és Ritkaságok* II. kötetébe szánt darabok között itt említi Kazinczy először *Szilágyi Sámuel*nek a Klopstock ódája fordítását s *Lónyai Ferencz* latin költeményeit. Amaz először a Tudományos Gyüjtemény 1820. évf. VIII. füz. 93—104. lapján közlött életrajz függelékeül jelent meg; másodszor a *M. P.* 111—123. lapjain.

Lónyai Ferencz valószinűleg a II. Rákóczy F. ezredese, a ki 1698-ban Beregmegye szolgabirája volt s a szatmári béke után Poroszországba menekült; lehet azonban, hogy ennek fia irt latin verseket, szintén Ferencz, nagyapja L. Gábornak, Ungmegye híres főispánjának. L. Doby Antal: Lónyay-család, Budapest, 1895. 52—55. l. — Lónyay Ferencznek egy latin distichonát közölte is Kazinczy az Orpheus I. kötetében (1790) 135. l. «Alexandrum Sz . . . ay, juvenem mollem, dum castra Martis sequi vellet» czímmel:

Bella paras; bellas sequeris; pugnaeque repugnas;
Et bellatori sunt tibi bella thori.
Imbelles imbellis amas; totusque videris
Mars ad opus Veneris, Martis ad arma Venus.

S a következő jegyzetet teszi hozzá Kazinczy: «Ez a' Deák Epigramma hellyet kívánhatott gyüjteményemben, mert magyar Productum. Ennekutánna én más jó deák Verseket is fel-fogadok ide.»

2403. A levél 2. pontja: «A' mi Bibliothecánkbann Nagy és Kis görög Anthologia nincs: csak a' *Harlesé* van.» Vályi Nagy Ferencz vagy az «Anthologia graeca prosaica» (Nürnberg, 1781), vagy az «Anthologia graeca poetica» (u. o. 1775), vagy a «Chrestomathia graeca poetica» (1768) czímű kiadványra czéloz.

Alább 3. sorral: «A' *Francius*' Poemájihoz van ragasztva eggy kis Görög Anthologia.» V. ö. az *I. k.* 28. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

3. kikezdés 2. sor: «Mélt. Kanyó László Úr nékem 400 Rf. ajánl, ha Homér Iliását magyarra fordítom.» Kanyó László Kenderessyvel és Döbrenteivel együtt csakugyan adott négyszáz forintot az *Ilias* kinyomatására. Kanyó Lászlóra vonatkozólag l. a 439. l. 4. pontját.

2404. 288. lap alúl 6. sor: «Ha a' Variansok elmaradnának, nem fogná tudni az Olvasó, mit teszen az, a' mit *Dayka életében lap XLII. és XLIV. mondottam.*» Az idézett lapokon arról szól Kazinczy, hogy «valami Daykának verseiből nyomtatható volt 's a' nyomtatást érdemlette, mind eggyüvé van gyűjtve Kiadásomban»; s hogy csak öt-hat darabja maradt ki, részint mert hézagok voltak bennök, részint mert az iró maga sem tekintette bevégzetteknek. Egyet közöl is Kazinczy töredékben; egyszersmind két más stanzájáról emlékezik, a melynek négy utolsó sorát közli. Végül megjegyzi, hogy Daykának deák verseiben a kiadó nem tett semmi változtatást.

289. lap alúl 5. sor: «Tegnap vitte-meg cselédem Láczai Jósefhez levelemet.» Ez a levél eddig ismeretlen; nyilván Láczai Szabó valamelyik munkája támadására vonatkozik. Ugyanis, mióta Kazinczy a *Tövisek és Virágok*ban megtámadta őt, az óta Láczai is a Kazinczy ellenségeihez szított. Ez reá, mint szapora és ízléstelen íróra neheztelt, a kinek minden évben megjelent egy-egy munkája. A Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 26. (máj. 5-ki) száma is a köv. jelentést közli tőle: «A' *Keresztyén Prédikátiók*' olvasásában gyönyörködő Közönségnek alázatosan jelentem, hogy Predikátióimnak, mellyek négy darabban mintegy 160 számra fognak telni, első Darabja már sajtó alatt vagyon; ebben lesznek *Szabad Textusokra* készüttek; a' II-dikban *külömös alkalmatos-*

ságuak ; a' III-ban *Innepick ;* a' IV-dikben a' *Jesus Tanításai* summásan . . . 43 Predikátiókba be foglalva.» stb.

2407. Alúl 6. sor: «*Péchy Imre* felől az a' hír, hogy Vice Palatinus lett.» A hír igaz volt. A Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 26. (márcz. 31-ki) száma ugyanis a következő értesítést közli: «Fels. Urunk Nagys. *Prileszky Károly* Urat, Tsász. kir. Tanátsost, Szent István Rendének Vitézét, és a' Kir. Táblának Vice-Palatinusi rangban lévő érdemes tagját a' Fő Törvényszéknek (Septemviratus) Assessorává nevezni méltóztatott. — Az ő helyébe Tek. *Pétsi Imre* Ur, előbb Ts. Ns. Bihar Vgyének több esztendőkig volt érdemes V. Ispánnya, több Országnak Gyűlésein majd annak, majd Ns. Pest vármegyének jeles Követje, és a' Tiszántúl való Ref. Ekklesiák bölts Curatora, ugyan Ő Felsége által Vice-Palatinussá neveztetett.»

2409. 295. lap alúl 3. sor: «Önként írtam úgy Értekezéseimet, hogy *Ankenberg* is, mások is, Magyarúl értő emberekre szoruljanak.» A név helyesen *Ankerberg ;* bizonyosan őt érti Kenderessy, mert ő volt kitünő numismatikus. *Ankerberg Venczel* (1757—1824) egy szegény zsidó család ivadéka, 1771-ben Bécsbe jutván, néhány gazdag s tekintélyes hitsorsosának pártfogásával az orvosi tudományokat kezdte tanúlni; Henikstein bankár nagyobb összeget hagyott reá, s ekkor Ankerberg katholikussá lett. Sauer gr. elnöki titkárnak nevezte ki Insbruckba, innen a cseh ud. kanczellariához jutott Bécsbe, a hol mint híres sakkjátszó és szellemes férfiú a legelőbbkelő társaságba járt. Nagy szorgalommal és szakértelemmel gyüjtögette a különféle érmeket. L. Wurzbach id. m. I. köt. 43. l.

296. lap alúl 3. sor: «Dantzkai . . . nem tudta eléggé ditsérni a többek között a *Sírkőoszlopához irt ódáját Nagy Ferentznek.*» Kenderessy Mihály igen valószínűen a következő versre céloz: «Háladatosságnak emlékezet-köve, mellyet T. T. Stretskó György Urnak, a pozsonyi evangélikusok gymnasiuma volt professorának sír-halmán állított fel az életében keze alatt volt magyar társaság egyik tagja N. F. abban az esztendőben, mellyben hű Sándor Leopoldunknak történén végórája, kedves patronustul vált el benne sok ház árvája.» Pozsony, 1795.

297. lap fölül 1. sor: «Még a mult Esztendőben meg irtam volt bővebb vélekedéseimet a Typarionról.» V. ö. a *IX. k.* 2105. számú levelével.

2412. 301. lap fölül 5. sor: «*Dési Mihály* . . .» Dézsy Mihályra nézve l. a *VI. k.* 1415. számú levelét s ennek jegyzetét.

Alább 3 sorral: «Dési és *Oláh Mih.* nagy barátok.» Oláh Mihályt Kazinczy a Szentgyörgyi Józsefhez 1814. febr. 27-kén írott levelében *főkapitány*nak mondja, a ki a *Mondolat*ot átadhatná neki.

2413. A levél 2. pontja 1. sor: «Gróf *Andrási Károly.*» — Andrássy Károly az Erdődy ezredben szolgált s később birtokai igazgatásával foglalkozott, meghalt 1833-ban; felesége gr. Batthyány Seraphin; az ő apja volt a grófi rang szerzője. L. Nagy I. id. m. I. köt. 38., 39. l. és Pótl. köt. 24. l. Dessewffy J. később mint igen fösvény embert emlegeti.

2415. 308. lap alúl 4. sor: «Magyar szóhangzás mértéke. Prof. *Matsár.*» *Mátsár István dr.* (1763. júl. 13 — ?) Bártfán és Székesfejérvárott végzett iskolái után az egri seminariumba lépett, 1787-ben szenteltetett áldozópappá s nehány évig káplánkodván, egri lyceumi tanár lett, s mint egerszalóki plebanus végezte életét. Művei: 1) Hét magyarok az az néhai Béla király névtelen íródiákjának az első hét magyar vezérekről írt historiája, melyet magyarra fordított s hat lábmértékü hajnoki versekbe szedett . . . 4r. 437 lap. Kézirat. 2) Dissertatio de fontium et fluviorum origine. Kézirat, 4r. L. *Koncz Ákos:* Egri egyházmegyei papok az irodalmi téren. Eger, 1892. 171 lap.

309. lap fölül 1. sor: «*Elvinát* nem akarja visszaadni Helmeczy.» Ez volt a címe Szemere Pál 1811 óta készülő drámájának. V. ö. a *IX. k.* 1934. számú levelével és Szemere P. munkái (kiadta Szvorényi J., Budapest, 1890). III. köt. 50. l.

2416. 315. lap alúl 19. sor: «Als ich *Ihre Bemerkungen über Ungarns Sprache las,* umarmte ich Sie im Geist: *bey dem Anblick meines Namens* ward ich aber hochroth» . . . A magyar nyelvről több helyen emlékezik dícsérettel Rumy a «Theoretisch-praktische Anleitung zum deutschen prosaischen Stil» (Bécs, 1813) czimű munkájában; a szórövidítésekről szóló czikke (41. l.) lapszéli jegyzetében Kazinczyra vonatkozólag ezeket írja: «Jetzt fangen auch die *besten ungarischen* Schriftsteller, zum B. *Kazinczy,* Kisfaludi und andere an, die ellenlangen ungarischen Wörter allmählig veralten zu lassen, und sich kürzerer, zum Theil mit vielem Glück neugebildeter Wörter zu bedienen. Solche sind z. B. *magány* statt magánosság (Einsamkeit), alkalom st. alkalmatosság (Gelegenheit) u. s. w.»

2419. 333. lap 3. kikezdés: «*Csokonay*nak mázolt, de zsenivel mázolt, *verseit Márton* adja ki.» Az erre vonatkozó rövid jelentést Kazinczy a Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 23. (márcz. 20-ki) számából olvasta a következőleg.» «A' Magyar Litteratura némelly szép gyümöltseit hozta ezen vásárra [a márcz. józsefnapi vásárra], mellyek között . . . egész elragadtatásig gyönyörködtette a' Hazafit Csokonai Vitéz Mihálynak olly gyönyörűséges kiadása, mellyre nézve kiki méltán örvendhet Nemzeti nyelvünknek.»

Később, a 45. (jún. 5-ki) számban bővebb értesítés is olvasható Csokonai Vitéz műveinek kiadásáról:

«Megjelent már *Csokonai Viléz Mihály* Poétai munkáinak mind a' 4 Darabja. Az I. Kötetben a' *Béka egérhartz* és *Dorottya;* a' II-ikban az *Anakreoni Dalok,* és a' *Tavasz,* III-ikban *Lilla* és az *Ódák;* IV-ikben a' *Diétai Musa,* és az alkalmatosságokra írt Versek foglaltatnak.

«Nem álhatjuk [!] meg, hogy ezen szerentsés szándéknak illy díszes végbevitelén hazafiúi örömünket ki ne jelentsük. Akármelly nyelven jött volna ki ezen munka, annak a' Nemzetnek valóságos díszire, 's a' Litteraturája virágzásának tagadhatatlan bizonyságára lett volna. Minden Kötet tsínos és rézre metszett alkalmatos képekkel nyomtatott borítékba vagyon kötve; minden Titulus rézre metszett táblán vagyon nyomtatva, 's a' tárgyhoz illő Vignettel ékesítve. A' munkának belső felosztása nemes, és finom ízlést mutat; tisztasága és hibátlansága pedig azt a' nagy szorgalmatosságot, mellyel Tudós *Márton József* Ur

sokféle érdemeinek koszorújába új virágot fűzött. De ezen hazafiúi érdemeit azzal különösen nevelte, hogy alkalmatos helyekre az Énekekhez Fortepianóra kellemetes Nótákat készített, 's a' Kótákat kimetszetvén, ezen Köteteket nemtsak a' Poézisnak, hanem a' Musikának Kedvelői előtt is tetszetőssé tette. Azért ezen Könyvnek olly szerentsét kívánunk, a' millyent annak belső betse, 's külső tsinossága méltán igérhet. — Az ára mind a' négy résznek tisztán bekötve: Velin papiroson 12 frt. Nyomtató szép papiroson 6 frt. Találtatik Pesten Eggenberger Könyváros Urnál a' Barátok piaczán.»

A Magyar Kurir melléklete, a «Honnyi Levelek» 1813. évf. 25. száma így ír e kiadásról: «Megérdemli az olvasásban gyönyörködő Magyar Publikumnak különös figyelmetességét *Csokonai Vitéz Mihály* Munkáinak egy pompás kiadása, melly most itt Bétsben jött ki négy Darabban . . . Ennek a' kedves Poétának minden Munkáiból kitettszik, hogy ő gazdag elmebéli tehettséggel és virágzó fántáziája mellett kimerithetetlen elmésséggel, a' legfinomabb érzéssel és ízléssel bírt; az embereket, a' világ állapotját 's folyását jól ismérte és a' tudományokban is mindenütt jártas volt. Ha őtet a' fátum olly hamar el nem ragadta vólna tőlünk, ő a' mi Nemzetünknek és Literaturánknak kétség kívül még nagyobb díszére lett vólna.» — A Wiener Allg. Literaturzeitung 1813. évf. Intelligenzblattja 30. számában (248. l.) a következő rövid tudósítást közli e kiadásról:

«Von *Michael Vitéz Csokonai's* ungrischen Poesien hat im laufenden Jahre Hr. Joseph von Márton, Prof. der ungrischen Sprache und Literatur an der Wiener Universität, eine Prachtausgabe in 4 Bänden mit Kupfern und Musikblättern in Wien veranstaltet.»

U. o. 4. kikezdés 3. sor: «Ölellek *nyomtatott leveledért*» . . . Hol jelent meg ez a nyomtatott levél, nem tudtam nyomába jutni; az akkori lapokban nem találtam, sem Helmeczy fordítása előtt nincs.

334. lap 2. kikezdés: «Az *Antineologus versek* nevetést, megvetést, szánást érdemlenek.» V. ö. a 2423. számú levéllel s ennek jegyzetével.

2420. 335. lap alúl 17. sor: «Igen kedves előttem az Ujhelyi szabad szőlő is azon Kazinczy Péter negyedik nagyatyám emlékezetéért, a' ki azt 1670 táján szerzette.» Kazinczy Pétert Zemplén megye a Bocskay István főispán elnöklete alatt tartott gyűlésen választá jegyzőjévé 1664. jún. 10-dikén s viselte e tisztséget, míg I. Rákóczy Ferenczczel együtt el nem fogatott. Ez időre esik tehát a mondott újhelyi szőlő szerzése. — Kazinczy Péter leányát, Erzsébetet, Lubotini Desseffy Ádám vette nőül, a miről e levél is említést tesz.

338. lap. A levél vége — mint a szöveg alatti jegyzetből látható — nincs meg a Kazinczy levelében s bizonyára nem is ez időből való. Kazinczy Gábor közölte ezt a részt s én az ő közlését vettem át, azonban ez az utolsó hét sor még 1809-ből való. Ugyanis ez időben szólította fel Csercy Farkast gr. Bánffy György a Patriotisches Blattban való közreműködésre s ide írta a Ferencz császár és király neve napjára Zilahon, még Wesselényi Miklós b. vezetése alatt rendezett ünnepélyről szóló tudósítását. Hasonlóképen erre az időre vonatkozik az is, a mit Kazinczy az utolsó két sorban ír, hogy pirult Csereynek a kapitányához intézett levele miatt. L. a *VI. k.* 1428., 1447. számú leveleit s ezek jegyzetét.

2423. A 343. lapon említett alkalmi verseket, a melyeknek címét is idézi Kazinczy, teljesen hiven közlöm a budapesti egyetemi könyvtár példánya után.

Máté-Szalkai
HŐGYÉSZ MÁTÉ
Válaszsza
a'
Poëtai episztolára.
Költt
Szatthmár Vármegyéből
1811-dik Esztendőben.
Nyomtattatott Nagy-Károlyban.

A' mikor itt e' tér Szatthmári Megyénk' kebelének
Északi szegletiben, — mellyet sűrű[1] Ligetekkel,
'S Híves Berkekkel zöld Erdők bé-kanyaritnak,
És a' hol a' Nap fel-költtéről lanyha folyással
Hömpölyög a' Turnak vize, rákkal, 's rakva halakkal,
Ballagván le-felé az Avasnak Bérczei közzűl,
'S A' Szatthmári Megyét Ugotsától árka hasitván; —
Szinte mikor, mondom, hímes kertem' közepében,
Hol karikába rakott súgár Jegenyéim az Égig
'S Fellegekig fel-emeltt fővel strázsálva felettem,
Állnak, — mellyeknek derekát a' gyenge Borostyány
Szép zöld karjaival sok ezerszer ölelve szorittya; —
E' Jegenyék' közepében a' Mú'sák' tiszteletére
Oltár képe gyanánt szenteltt Lugosomnak alatta, —
Hol tsak, csendesség, és ártatlan gyönyörűség
Múlatoz, a' pompás Kastélyt, 's Palotát oda hagyván, —
Tündér képzeletemnek mély özönébe merűlve,
Olvasnám a' Homer' munkáját, mellyel örök hirt,
'S Tiszteletet szerzett, 's azt ujjra, meg ujjra csudálván,
Képzeletem szintén magamon túl volna ragadva:
Hirtelen a' fejemet tekerítem jobb fele; — hát ott
Eggy hó-szín bíbor, patyolat köntösbe meg-állott
Aszszonyi szépségen meg-akad szemem; el-hülemedttem
E' remek Alkotmányt gyönyörű testébe tsudálván.
Rendbe szedém magamat; 's eggy tiszteletes köszönettel
Ekként szóllítám meg ezen jeles angyali Képet:
Hát te ki vagy? kérlek! — Te talám leszel Égi Valóság?
Mert deli termeted, és formád, 's mozgásod, — az a' nagy
Méltóság, mellyel birsz, — czímerez Isteniséget? —
E' kérdésem után vídámon el-mosolyodva,
Igy felel e' Szépség, és így magyaráztta magát-ki:

[1] A hosszú *ő* és *ű* mindenütt *ö*—*ü*-vel van jelezve.

«**Máté-Szalkai Hőgyész Máté!** drága Barátom!»
(Hogy nevemen nevezett, azt el-hülemedve tsudáltam;
Hát jut eszembe, hogy ő lehet Isten, 's mindeneket tud.)
«A' mikoron bennem képzelttél Isteni Léttelt;
«Bátran el-hiheted, hogy nem tsaltt vélekedésed;
«Hogy ha pedig nevemet kívánod tudni, ki légyek?
«Én a' *Fáma* vagyok: származtam az Isteni vérből.
«Esmered é Mercurt, 's Irist, az Olimpi Lakóknak
«Gyors Követit, kikkel vagyok én eggy Ágbeli Testvér;
«Léttem öröktől van; — vólttam, leszek, 's el-sem enyészek;
«Kellemek, és az örökk Ifjúság nyomba követnek;
«Minden helybe jelen vagyok, és mindenbe hatok bé;
«Most a' holott a' Nap fel-kél, gyors szárnyaim által,
«És a' hová nyugoszik, szaporán eggy perczbe repülök;
«Majd a' jégbe fagyott Északról Délfele tünök;
«Itt mi esett, meg amott, azt már más helyre repítem.
«Most, ha nekem tetszik, fel-hágok az Ég' menyezetre,
«Ott a' Csillagokat bé-futkosom, és az Olimpust;
«Majd le-botsátkozom a' földnek színére; meg onnan
«A' Tengerbe hatok, 's be-kerengem messze határit;
«Sőt a' Stiksz, Flegeton, Kotzit, és a' Lethe vizén is
«Tul megyek a' Káron vén révész Csónaka nélkül;
«Orfeus, és Telemák Uti-Társaim, és Követőim;
«A' Plúto' szomorú gyász országába mi történtt,
«A' Titzius' kinnyát, Zizifusnak nagy veszedelmét,
«A' Danaus' Házát, hogy büntetí vétkek örökre;
«Hát a' rettenetes Geriont, hogy, 's mint zabolázzák
«A' Stiksz, és Flegeton, 's a' Lethe Folyó-vizek eggyütt;
«Tantalus a' tele-kád vízben ajakig noha fördik,
«'S Kapdos az almához, mely hömpölyög, és fut előlle,
«Még is az Éhséggel, szomjúság gyötri szünetlen. — —
«Mind ezeket hírűl viszem a' földön Lakozóknak.»
A' mikor igy [!] ezeket le-beszéllé Fáma szelíden;
Ismét szóllitám, 's ezt kérdém tőlle továbbá:
Oh! Te remek Szépség! gyönyörű Alak! Angyali Fáma!
Jóllehet e' kérdés méltán terhedre leheine;
Válaszodat még is méltóztass meg ne tagadni:
Valld meg mely czélból magadat hozzám meg-aláztad?
'S Engemet itt e' homály sűrű köd-leptte Zugolyban
Lappangó Mu'sák szeretőjét, 's tiszta Baráttyát
Vallyon mért keresél, 's mely okból látogatál meg?
Szíves kérdésem hallván igy Fáma felelt rá:
«Tégedet én csak ez eggy czélból keresélek emitt fel,
«(Futva pedig) hogy azon közelébb nap-fényre botsájtott
«Híres **Episztolát** veled is **Hőgyészi** közöljem;
«Mellyet is a' Tudományba merültt **Széphalmi Poëta**

«A' minap elmés rajzolatokkal, meg-remekelve
«Mu'sa-**Baráttyának** szenteltt vala **Vitkovits** Urnak», —
E' szavakat hallván a' kivánság' tüze lobbantt,
Egy jeles Irónknak nagy eszét remekébe tsudálni, —
Add ide oh kérlek! nosza add ide Fáma! remekjét,
A' Tudomány' mezején olaj-ágakat, és koszorút nyertt
Túdós Polgárnak; hadd fussak rajta keresztűl. —
Esmerem én őtet, vóltt egykor látni szerentsém,
«*A' mikoron fogadott szállást a' szürke szügyében.*
Haj! de az esméret, még a' maga zsenge korában
Vajmi sokamba kerűlt! Mert szinte midőn epekedve
— — — «*Várva vártam*
«*Rég óltta az órát, mely engem' Hazánknak*
«*Leg érdemesebb, és leg ditsőbb Fija'*
«*Szemléletire méltóztatni fog.*
«*Leg kissebb szolgát, — leg hűbb Tisztelőt:* —
Akkor Tolvajjnak ravaszul képzelve, ki-űzttek,
Öklözttek, verttek, 's ártatlan rugttak, ütöttek. —
Szíves kérésem Fámánál tellyesedést nyertt;
Mert az *Episztolát* tüstént ide nyujtani kezdé,
Mellyet elő-keresett hó-szín keze, gyöngy-kebleből. —
Által-adá; buzgó heves indúlattal öleltem
Én is ezen módot, melyben az *Episztola*-munkát,
Mint különös remeket lehetett olvasni szerentsém. —
Mind a' Hely, az hol kőltt, mind a' Túdós Ki-adónak
Nagy neve mindjárást ígérttek csak csupa szépet,
El-ragadót, be-hatót, fellengőst, és remek elmét. —
Azt kapván, a' Homér' munkáját félre le-tettem. —

A' mint visgálnám, hát lálom *Episztola* czimje;
A' Szép-Halmon kőltt, és hogy szóli *Vitkovits* Urnak;
A' kit is a' minap eggy *Flautának* tett szava naggyá. —
A' sorokon hogy odább, meg odább ballagva haladnék,
Hát már kezdetiben eggy olly Tárgy öttle szemembe,
Melybe meg-ütköztem, 's méltán is meg-hülemedtem:
Sallangós Kostök, Bojtos Pipa-szár vala e' Tárgy;
Borzadván fejemet csóváltam, *'s vertt ki a' hőség.* —
A' bámúlás köztt e' gondolat öttle fejembe:
Hát ugyan a' Szép-Halmi Poëtát illy alatsony tárgy
Bántja? vagy eggy Ki-adót foglalhat el illy kis üress pont? —
Sallangós Kostök, Bojtos Pipa-szár! mit akartok?
Mert, hiszem, ám *Hőgyész*, füst-gombalyagokkal enyelgő
Orra bajúszsza körül ritkán temjénezik: — így hát
Hoszszú *Sallangós Kostök, Bojtos Pipa szárral*, —
Bár betsesek legyenek, Hőgyésznek még se Baráti.
Ujjra tovább menvén, csupa *Szarcasznuszra* találttam;
'S a' mint sorjainak tövises mezejére ki-érttem;

Hát a' Bokrok köztt sokakat veszek észre seregben —
Jéh! mit akarnak azok? 's vallyon mi okon seregelnek?
Kik legyenek? mi bajok? Fámától végire járok;
Mely kérdésem után nekem illy választ ada Fáma:
«Ott a' Bőltseknek van minden Chaóssza,
«Vagynak Mu'sák is, Vad Mu'sák, 's csalfa Poëták. —
«Ládd ott a' ki röhög, 's a' szőr szálat hasogattya,
«Momusnak nevezik, mellette Demokritus ott van,
«Még most is katzag, és hahotál a' gyáva világon;
«Ennek utánna pedig pityeregve Heraclitus ott sir,
«Könnye csorog, kesereg, s búsúl a' kába világon;
«Látod amaz Hordót, mely hömpölyög erre 's amarra?
«A' Korinthusi Bőlts Diogenes kustorog abban.
«Ládd amaz Archimedes sarkát meg-vetve, miképpen
«Küszködik a földet hellyéből hogy ki-taszittsa?
«A' vén Szokrates is közttök bőltselkedik — és a'
«Lúgos Kantától még most is a' homloka nedves.
«Kodrus is ott vagyon egy nagy hírű Fűzfa-Poëta;
«Sorba pirulva kerűl a' lárvás, 's csalfa Batillus; —
«Ennek utánna következik im a' púpos Esópus;
«Ott vagyon a' Betsület marczongó Zoil is együtt,
«Kantsal nézéssel, Szatyrussal mint critizálnak,
«És mind a' kettő görtsöt keres a' sima kákán. — —
«Vagynak hát Bőltsek, vagynak Fél-Bőltsek ezek köztt. —
«Kik galyibát kereső székben vetekedve, röhögnek.» —
Én pedig így felelék a' szép Fámának ezekre:
Éjj! a' Bőltsektől takarodjunk, 's hagyjuk-el őket;
Mert velek eggy Tálból nem jó leszsz enni Cseresznyét;
Sorba tovább inkább mennyünk az *Episztola* rendin: —
— — — *«'S Poëta az Ur? 's a' t. 's a' t.*
«Oh szép! igen szép! ugy Szatthmár kődéből,
«Melyben Szilveszter óltta vőltt, ki-kél;
«Tiszánk Magyar Dallt még ön gyermekétől
«Nem halla; mert Szabó, Gvadányi, Földi
«Vendégek vólttak szélein, 's az Agisz-
«Dallója rég' el-hagytta Berczelét;
«Le leszsz Törülve a' szenny majd általad;
«Büszkén fog árkán a' zengő szaladni» 's a' t.
A' mikor e' sorokon haladok tűnődve keresztűl;
Csak meg hökkenek, és a' vér fel forra eremben.
Fel kapom a' pennám, hogy majd boszszúra ki-szállok;
És hogy ezen fojtós mérgét, méreggel ölöm-meg.
Mert hiszem a' vagy nem méltán haragudni lehetne
Mindenikünknek azon: mikor a' Szatthmári Megyének
Lantosit a' Szép-Halmi Poëtánk sujtva gyalázza?
'S A' szent Pimpláról le-taszitván kergeti félre?

Sőt magyaros Fijait veri, öklözi, rugja, botozza:
Tsak, hogy *Táncz-Mestert* nints jádzani kedvek előtte, —
És az *igaz Szívet* nem *czifra ruhába* takarják? —
Mondani vaktában, sőt hírre Világba ki adni,
Hogy *Szatthmár* nem szűlt Vers-Irókat, se Poëtát,
«'*S önnön gyermekitől Tisza még nem halla Magyar Dallt.* —
Hirtelen ítélet: lehet eggy ládába arany, 's gyöngy
Rejtve, ha nem tudod is, ha tudod pedig, árt ki-tagadni,
Hát ugyan eggy sziklás Bérczről állítani mernéd,
Hogy sem arany, sem ezüst értzet gyomrába ne rejtsen;
Hát ugyan eggy Tenger' partnak ha felette meg-állnál,
«Nem terem e' gyöngyöt» — mered azt el-mondani rólla?
Nem. — No tehát ne. itéld, de előbb fenekét tapogasd meg.
Hogy pedig e' Szennyből, melyben Szilveszter evétől [!]
Lenni erőssíté Szatthmárt, és régi ködéből
Gyenge tehettségű Mu'sám is emelni siessen; —
Az Helikon' tetején nőtt, 's öszve-szedett Violákkal,
Mellyeket a' rejtek fenekéről öszve-keresttem,
Mennj-el képemben Fámám tisztelni K**yt. —
Mind ezek itt kórók, de találkoznak remekebbek;
Mert remekelni tanultt Vers-Irók itt nevekedttek;
Mind ez előtt, mind most e' vidékről ki-kerűlttek. —
Itten ezen sűrű híves Berkek' kebelében —
A' két *Czérjéket* táplálta Minerva tejével; —
János — Kodrusnak ki-botsájttá Versbe szerelmét,
A Tudósok előtt, a' mely köz hellybe-hagyást nyertt;
A' Testvére *Mihály* a' Test-őrző Nemesek köztt,
Az Heloiz', 's Abeláld' [!] esetét köz-fényre botsájttá;
Igy több munkát is Magyarúl Versekbe adott-ki.
Hát! e' Korbeli Vers-Iróit hogy ha tekintjük;
Kiknek is érdemivel Szatthmár méltán ditsekedhet? —
Itt lakik eggy koszorús Lantos, ki sok érdemes Odát
Római nyelvre csinállt, a' Horácz' Testvérje *Hanullik [!]*;
Itt *Tsaak Gáspár*, kit Kalliope maga kedvell;
Szirmay, 's a' Fija *György* Mu'sák nevedék követője;
Itt van *Gáspár Pál*, a' Gyarmati *Kézi, Kiss Áron*,
Hát a' *Mártonok*at nem Szatthmár szűlltte Hazánknak?
Hát te *Szabó András*, hát *Dettrich*, *Kölcsey* hol vagy?
*Mándy*ak, és többek, — kiknek hever a' neve ködben;
És munkáikat a' moly rágja, 's emészti fogával;
Vagy pedig a' rejtek'-fenekén pók rá vona sátort;
Minthogy Verseiket nintsen fitogatni szokások;
Vagy maga mérséklés meg-tartóztattya ki-adni.
Még te is itt lakozol, szívem tisztelte Barátom!
I'saak Sámuelem! ki vagy a' Mnemozüne sajáttya; —
A' kit az álhatatos szív, 's a' Szép Lelki-tehettség,

A' Virtus, — Jóság, — a' köz-szeretet, meg az Érdem, —
A' nagy VÉCSEY' (kedveltt Fő-Ispánnya Megyénknek)
Bőlts kormánnya alatt, — *Eötvös* hív Theseusoddal, —
(Kiknek is Érdemit a' Maradék énekleni fogja.)
Bátor ezen Megye Fő-Tisztes Székjére emelttek; —
Mellyen ezer gondok Te körűltted epesztve csatáznak:
A' Thémis baja köztt még sem futod, unva, Apollót. —
Nyisd-meg rejtekidet; 's a' Pindusi Hegy' tetejéről
Általad öszve szedett gyönyörű Ró'sáidat add-ki:
És köz-fényre botsásd; közelébb hagyd lássa K**y,
Hogy csak ugyan most is vagynak Szatthmárba Poëták.

Mind ezeket hallván, így szóllott Fáma továbbá:
«Van, van okod, Hőgyész, hogy bosszonkodva neheztelj;
«A' mikoron Szatthmár' fijait le-gyaláztta K**y;
«És Vers-Szerzőit nevetésre ki-tenni akartta.
«Én, ki, pedig, be-hatok minden titkok' fenekébe, —
«Esmerem a' Szatthmár sűrű fellegbe, homályba
«Élő Mu'sáit, 's azokat mind nagyra betsűlöm;
«Sőt meg-kérni fogom majd a' Mnemozüne Leányit,
«Hogy Parnasszusi szép Ró'sákból, és Violákból,
«Myrtusból, és még Laurusból, zőld Olaj-ágból,
«Fűzzenek ők koszorút, mely homlokokat be-keríttse.
«'S Én magam, Érdemeket méltó ditséreteikkel,
«Tündér-szárnyaimon a' csillagos Égbe repítem.

«Kedves Mátékám! te azért haragod sebes árját
«'S Tolladat is szűntesd, mellyet bosszúlni kapál-fel:
«A' Tudományt szerető Mu'sák' kedveltte Fijának
«Esméretlenség, nem rosz szív, — szülte hibáját.»

Szép kérésed után haragom' heve Fáma lohad már. —
Az heves érzések bennem mind meg-csilapodttak;
A' nemes Indúlat kész úgy is az engedelemre.

Nékem azomba az értelmem marad a' mi elébb vólt:
«*Magyarnak én azt esmerem, csak azt,*
«*Nem senkit-senkit; mint azt a' kinek*
«*Szép nyelve még nints el-keverve mással;*
«*Ki nem szorul a' Vendég' maszlagára;*
«*Kenőtsöt utál, 's gondolattyait*
«*Tisztán, 's tekervény nélkül mondgya-ki;*
«*Magát a' Nyelv' Urának nem hiszi;*
«Szükségtelen *Törvényt,* 's *ujj szót nem farag,*
«Horáczot jól értvén, *tiszteli a' szokást;*»
A' *Vers-Szerzőből* nem tész ki-keresve Poëtát;
*Jó'sef*ből, *Pipsz*et, *Levelének Episztola* czímet;
Anch io Pittorét magyaros szemetére ki-hánnya;

És, ha Magyarnak akar magyarúl versekbe beszélni:
Sem Görögöt, sem *Olaszt* nem szór akadéknak elejbe. —
Félbe-szakasztva szavunk, így zártta-be Fáma beszédét:
«Kedves *Hőgyészem!* ki vagy a' Mu'sák' szeretője!
«Mind igaz a' mit elő-adogattál; — meg-hagyom én is;
«Abba maradj, ha akarsz Helikon' tetejére fel-érni; —
«Nem magadért írsz: — hát úgy irjj, hogy mások is értsék; —
«Én, ha nem értem ugyann, egye-meg Szerzője gyümöltsét;
«És ha nem érti az Eggyidejű; mint érlse utánnad
«A' Fijad és Unokád? — 'S Ha nem érti; ki tudja becsülni? —
«A' Nap, a' Hold, a' Csillag is ugy tündöklik egészlen,
«Hogyha setét felleg nintsen be-borúlva előttök;
«Szebb a' Búza-szem is, 's betsesebb, ha kezedbe piroslik;
«Mint ha tokos, szemetes, vagy elébb dörzsölni-ki szükség.
«Hát az arany, 's az ezüst nem szebb, mikor a' gyerek is meg-
«Esmeri fénnyéről? — mint még feketés korom őrzi? —
«Dolgot azért Hőgyészi, — ne szót — kergess; — de ha szó kell
«Ujj; — szabad azt, — de tsak ám csinnyán tekerítve, faragni:
«Né-hogy az Áll-szókkal — Nyelvünkből maskara váljon. —
«Fűszerezett eledelt szeretünk, szánk' ízinek ez jó;
«Sőt Nyavalyákba segít, ha vagyon mértéke szereknek;
«Ugy de, ha tsak sáfrány, bors, szegfű, paprika, gyömbér,
Pézsma, fahéjj, Pomarants, Czitrom, — főtt eggyüvé? — már úgy
«Drága ugyan; de gyomor 's szájj nem köszönik-meg ez ételt.
«A' mi felettébb van, hiba az mindenben. — Ne légy hát
«Mértéken túl indulatos *Hőgyészi* Barátom;
«Meg ne szaladjj, 's ne piruljj; ha talán az *Episztola* szurkál:
A' *köszönés* nállunk nem mind eggy forma; de a' Szív,
Ész, 's Tudomány betsesek, ha gubába jönnek előnkbe is.
Hol sok a' *hajtogatása deréknak*, igen keves a' Szív: —
Unttig elég, ha *Fejed meg-billentt;* mászszor is ugy légy.
A' Szomszédot azomba tanuld esmerni; ne piszkáld
Mig ki nem esmered azt; 's ne itélj vaktába felőlle.
És, ha szeret, 's ha betsül téged'; ne botozd-ki előlled:
Tisztelet, és görtsös-bot nem jól hangzanak öszve.
A' *Búzás Szekeren* némely nyitogatja Homérust;
Sőt *kévék' tetején* láttam cziterázni Apollót;
A' *Pán' sipja, ruhája* sem árt, közttünk ha furuglyál.

* * *

«Légy fel-emeltt fővel te tehát Hőgyészi, ne csüggedj. —
«Bár az Episztola bánt. — — — —
«Mert meg-kérni fogom nagy Apollót, és Mnemozünét:
«Sugja fülébe K**ynak, a' Szép-Halmi Lugos köztt:
«Hogy Szatthmárt, 's Fijait, ha nem esmeri még — ne gyalázza,
«Árva Tiszánk' gyerekét a' Pindusról le-taszítván;

«Sőt Helikon' tetején Palotát ha magának emeltt-fel:
«Hagyja lapulni-meg Ezt, eggy kis Kalyibába az alján. —

* * *

«EN AZ EPISZTÓLÁT, MIKOR A' LEVEGŐBE REPŰLÖK,
«A' TÚDÓSOK ELŐTT A' LÉTHE' VIZÉBE CSAPOM-BE.» —

2426. A levél 2. sora: «Bethlen Gábor tábori rajzolatja» . . . Ezt a rajzolatot «Bethlen Gábor hadseregének felállítási rendje» címmel közli a «Török-magyarkori államokmánytár». (Pest, 1868. III. köt. függelék; szerk. Szilády Áron és Szilágyi Sándor.)

A levél 4. sorában említett kir. tanácsos neve *Heydendorff Mihály.*

2427. A levél 1. pontjában említett Wieland *Gratziáji* című fordítás aligha jelent meg nyomtatásban, legalább sem Petrik G. bibl. könyve nem ismeri, sem a M. N. Múzeum könyvtárának nagy catalogusában nincs meg. V. ö. a *VII. k.* 1736. számú levelével s ennek jegyzetével.

350. lap fölül 6. sor: «Be igazat írt az Úr . . . a' Dayka élete közé szőtt betses jegyzéseiben, 's réá nyitva annak *XXVk lapján!*» A XXIV. és köv. lapon ezt írja Kazinczy: «Még eggy nemzet sem vitte-elő literaturáját a' nélkül, hogy azon nemzelektől, mellyeknél a' tudomány és mesterség már virágzott, ízlést, szóllást ne kölcsenezett volna.» Ezt bizonyítja a ruházat, a divat változásával.

2429. 354. lap 1. kikezdés 5. sor: «Minap *Bergk* munkája die Kunst Bücher zu lesen került kezembe.» Megjelent Lipcsében, 1799.

U. o. 3. kikezdés: «Irtam *Zenovits*nak a' kövek aránt.» Dessewffy József bizonyosan Sennovitz Mátyást érti.

356. lap 2. kikezdés: «Azt kérdem a' Despotismus Prédikátorától *Bucholsz* Úrtól» . . . Dessewffy bizonyosan *Buchholz Pál Ferdinánd Frigyes*re czéloz (1768—1843), a ki az idétt híres német publicista volt s több nevezetes művet írt; ilyenek a többi között: 1) Der neue Machiavell; Hamburg, 1804; — 2) Untersuchungen über den Geburtsadel und die Möglichkeit seiner Fortdauer im 19. Jahrhundert; Leipzig, 1807; — 3) Theorie der moralischen Welt; Hamburg, 1807; — 4) Theorie der politischen Welt; u. o.; — 5) Histor. Taschenbuch oder Geschichte der europ. Staaten seit dem Frieden von Wien; Berlin, 1812—32, 18 köt.

357. lap fölül 15. sor: «Olvastad e, hogy mit monda a' minap *Gróf Molé* egész Európa hallatára.» Dessewffy gr. Molénak a Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 31. (ápr. 17-ki) számában megjelent beszédére czéloz. Molé márcz. 11-kén olvasott fel a franciaországi pénzügyekről egy hosszabb jelentést, a melyben nagy önérzettel szól Napoleonról, a többi közt így: «1811-ben nagyon megszaporodtak a' költségek, mert a' környülállások nagyobb készületeket kivántak, mivel folyvást tartott a' Spanyol Országi háború, és éjszakon új háború látszott fellobbanni. E' végett szükséges vólt a' mi hadi erőnket bővebben kifejteni, de mivel boldog állapotban valánk, ezen nagy költségeket is elgyőztük új adózás nélkül, mivel jövedelmeink 953 milliom frankra mentek. és

ezen szerént 158 milliom Frankkal megszaporodtak. Melly szaporodás abból eredett, hogy Hollandiából, a' Hansei Departamentomokból, és Illyricumból 102 milliom Frankot vettünk be, e' mellett pedig az igazgatás külömbféle ágainak megjobbítása által 56 milliom Frankot kéméltünk meg.»

2433. 366. lap alúl 17. sor: «Eben hatte ich Decsy's gedrucke [!] Blatt gelesen» . . . Kazinczy e sorokban a Magyar Kurir mellékletére, a *Honnyi Levelek*re céloz, a melyek csak hiányosan vannak meg a M. N. Múzeum könyvtára példányaiban, s így csak egyik-másik kifogásolt szavára akadtam Pethe Ferenczneк, a ki ellen Kazinczy oly élesen kikel. A 39. számban e sorok olvashatók: «Ama híres frantzia *Képzelmész* (poëta) *Delille* . . . meghólt.»

A csataleírásban előfordúl e mondat: «A' mi *sugorgatottainkat* közelebb vettük a' csatához . . . Most már a' muszka *sugorgatott*' egy részének a' Gyalogsága is tűzbe vitetett . . . Kényszerített, hogy az ellenség ellen *ürögforogjunk* (manövriren)» stb. V. ö. a 2437. számú levéllel.

368. lap 2. kikezdés: «Dem General Vay werde ich Ihr Blatt aus den Vaterländischen Blättern mit erster Gelegenheit überschicken.» V. ö. a 2455. számú levéllel s ennek jegyzetével.

A Virág *Thaliajá*ról szóló bírálat tulajdonképen a 2491. számú levél melléklete, a mint ez az 507. lap végső soraiból látható.

2435. Az elküldött levelet le is másolta Kazinczy a Dessewffy J. levelének tiszta részére, hogy neki is megmaradjon, ha az elküldött levél el találna veszni. Meg is jelölte Kazinczy a másolatot így: «Válasz.» A kelet mellé pedig azt írta, hogy «szóról szóra.» Ez azonban nem így van. A másolatban számos eltérés van az eredetitől. A fontosabbak itt következnek:

372. l. alúl 4. sor: külömböző szempontokból *nézettethetik.*

273. l. fölűl 8. sor: melly kaján *szemekkel* tekintvén . . .

U. o. 11. sor: Perelhetsz e vele?

U. o. alúl 7. sor: eggy *második* Attila volt e —

374. l. fölűl 7. sor: És mennyit nem teszen ez *azonfelül* —

U. o. 8. sor: Azt mondotta előttem eggykor eggy nagy ember *(Cancellarius Gróf Teleki Sámuel Exc. Váradon, talán 1803)*, hogy csalva van az a' tisztalelkű, *ha* gazemberekkel *tisztán bán.* Légyen az mentsége mind az *eggyik félnek, mind a' másiknak,* míg az Igazság és Idő felfedi *előttünk,* ki vala kénytelen a' kettő közzűl azt is tenni, a' *mit* iszonyodott.

U. o. 3. kikezdés: Sieyesnek bon-*motja* . . . *Én pedig azt hittem mindég,* hogy a' fr . . . . .

U. o. 3. kikezd. 6. sor: A' franczia nép' kívánsága nem lehetett más, mint kivergődni halálthozó bajaiból 's boldoggá *tétetni. Vessed* öszve . . . .

U. o. 9. sor: nem eggy *oktalan és* istentelen . . . .

U. o. 11. sor: Csak a' Vallás' vissza állítása melly *jótét* attól a' szertelen elméjű, nagy tudományú *koronás Bölcstől!* — Jaj annak a' vaksinak, a' ki őbenne csak a' legnagyobb Schachjátszót leli, *mellyet az emberiség kevélykedve szült.*

U. o. 4. kikezd. 2. sor: *Kifáradtam olvasni a' sok pro et contrát'* 's erszényem nem győzi megvásárlani *azon halomra gyűlő temérdek írásokat, a' mik ezen tárgy felett minden* holnapban hol magasztalva, hol gánccsal írattatnak. Osztán én inkább *ideális világban élek* . . . . . A' versengőkre *bízom, versekedjenek* a' mint akarnak 's tudnak; nem könyörgöm *sem eggyiknek, sem másiknak* győzedelméért; nem átkozgatom nevetséges átkokkal sem eggyikét, *sem másikát* . . . . De nem szeretném, ha az emberiség *vissza* rogyna, *'s kívánom, haladjon.* (A másolatban az itt következő mondat hiányzik.)

374. lap alúl 1. sor: A' fiam Emil *az ő tegnapi neve napját azzal tisztelé-meg, hogy vigiliáján el kezde járni.*

2436. 376. lap kikezdés: «Az Austriai Annalisokban nekem *két munkámat recenseálta* valami Tudós.» V. ö. a *IX. k.* 2171. számú levelével s ennek jegyzetével.

2438. A levél 2. sora: «Sietek a' Néked és Director *Fekete Imre* Urnak küldött exemplárhoz valókat kezedhez juttatni.» Fekete Imre, 1776—1786-ig az ungvári gymnasium tanára, 1786—1820-ig igazgatója, a ki alatt Dayka is tanárkodott, ennek halálára írt egy hosszabb latin verset, a mely külön s a Magyar Kurir 1796. évf. 26. számában is megjelent: Elegia in praematurum Gabrielis Dayka obitum, cum justa funebria eidem anno 1796. 21. Oct. Unghvarini persolverentur. Ezen kivűl két halotti beszéde jelent meg nyomtatásban. V. ö. Szinnyei J. id. m. III. köt. 296. hasábjával. A Magyar Kurir 1812. évf. 3. (júl. 10-ki) száma közli, hogy «Fekete Imre táblabiró és gymn. igazgatónak az Ő Felségétől küldött arany emlékeztető mellkép a' mellére függesztetett.»

2439. A 380. lap 3. kikezdésében említett versírók közül *Kiss Áron*ról és *Szabó András*ról egy későbbi, 1816. ápr. 25-ki levelében bővebben is szól Kölcsey, azonban úgy látszik, egyik sem szerzője a föntebb közlött versnek, bár amaz «satiricus versekkel támadta ellenfeleit és védte saját álláspontját.» Kölcsey ugyanis azt jegyzi meg róla az 1816. ápr. 25-ki levelében, hogy már az új szavakat is használja kézíratban levő verseiben, a mi nehezen egyeztethető össze a föntebbi vers tartalmával; de a külső valószinűség leginkább ellent mond annak, hogy akár Kiss Áron, akár Szabó András a szerzője a szóban levő versnek. Kölcsey bizonyára ügyekezett a Kazinczy ellen támadó gúnyirat szerzőjét kikutatni s ha valamit megtud e dologról, kétségtelenül siet azt mesterével közleni, mint az 1814. decz. 22-ki s 1815. máj. 30-diki levelei bizonyítják. Amabban Izsák Lajost mondja a vers szerzőjének, míg emebben Mándy Imrét, a szatmári alügyészt. Ellenben Kiss Áronról és Szabó Andrásról egy szóval sem említi, hogy ők irták volna Hőgyész képében a verset.

Kiss Áron 1788. okt. 27-kén Ó-Fejértón (Szabolcs m.) született; szülőföldén és Sárospatakon tanúlt; 1809-ben Szatmár-Németiben káplántanító, 1810-ben vetési pap; 1815-ben Kis-Naményban választatott pappá, 1832-ben pedig Bodpaládon, a hol 1834. febr. 4-kén meghalt. Számos alkalmi verset írt. «Ennek — irja Kölcsey az 1816. ápr. 25-ki levelében — egy csomócska verseit minap Kis-

Szekeresen Domahidi uraknál láttam, s azon versek méltók, hogy felőlök beszéljek Uram Bátyám előtt. Három nemében írattak a poesisnek, epigrammák, dalocskák s horáczi ódák. Az epigrammák épen oly rosszak valának, mint a Bürgeréi németben. A dalocskákról sincs mit mondanom; de a horáczi ódák első tekintettel mutatták, hogy nincsenek vocatio nélkül íratva. Ezek épen úgy vannak Horáczból általvéve, mint a Horácz ódáji görögből s a Menagiusói Horáczból.» L. Szinnyei J. id. m. VI. köt. 257—259. h. — Apja volt a maig élő hasonló nevű debreczeni ev. ref. püspöknek.

*Szabó András*ról Kölcsey a föntebb id. levelében így ír: «Idős, nagyobbára ősz, s úgy látszik, szegény. Nagyszekeresi predikár volt, onnan Csenger-Ujfaluba rendeltetett nem messze Károltól, most ismét változott, de még nem tudom, hova? Sok affektiót mutatott erántam, tudakozta, ha vagynak-e német verselőim, s nevezetesen Schiller; azt mondá, hogy Arpaideszen [!] dolgozik, de panaszlá, hogy könyvei nincsenek.» Versei közül azonban csak egy «Gyász-versezet» jelent meg Nagy-Károlyban, 1811.

Detrich Miklós 1790-ben született s miután 1812-ben Nagy-Váradon jogi tanulmányait elvégezte, Biharmegye szolgálatába lépett, a hol mint főjegyző működött, majd a debreczeni kerületi táblának bírája s utóbb a cs. kir. orsz. főtörvényszék alelnöke volt; 1861. szept. 1-jén halt meg. Több magyar és latin nyelvű alkalmi verse nyomtatásban is megjelent. L. Szinnyei J. id. m. II. köt. 833., 834. h.

2442. A levél eleje, mint az olvasó láthatja, megegyez a 2436. számú levél első pontjával; itt azért közlém újra, hogy a Kazinczy átirását s orthographiáját is megtartsam.

2446. 392. lap alúl 15. sor: «Ich habe in mein Diarium eingetragen, dass Sophie die letzten Tage . . . *Goldsmits römische Geschichte, übersetzt von Kosegarten*, las.» Goldsmith Olivér műve Lipcsében, 1802-ben jelent meg német fordításban: «Geschichte der Römer aus dem Englischen übersetzt und ergänzt von L. Th. Kosegarten.»

U. o. alúl 2. sor: «Bey ihm (Vályi Nagy F.) erblickte ich ein exemplar von Csokonais Poesieen . . . und *Ruszek's vortreffliches Werk.*» V. ö. a *IX. k.* 2068. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

393. lap 2. kikezdés 6. sor: «Ich habe Herrn Prof. Tóth 1803 zu Komorn, *als ich mit dem zerquetschten Arm nach Wien fuhr*, gesehen.» V. ö. a *III. k.* 598., 599., 601., 605. számú leveleivel.

U. o. alúl 5. sor: «Die Nachricht von *Mednyánszkys Schätzen* hat mich entzückt.» Sem a magyar, sem a német lapokban nem találtam semmi oly hírt, a mely Mednyánszky kincseire vonatkoznék. Nem lehetetlen, hogy már ekkor tervezte «Malerische Reise auf dem Waagflusse in Ungern» című munkája kiadását (Pest, 1826) s Kazinczyt ennek a híre töltötte el örömmel.

A levélhez mellékelt Ráday Pál gr-nak szóló levél az eredetiben 1813. jún. 18-kán kelt, holott e szóban levő levél kelte 1813. jún. 2. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a Rádayhoz szóló levelet már ekkor megfogalmazta Kazinczy s csak később küldte el.

2447. A levél 3. sora: «Sem irigység, sem félre-értés nem fér szép lelkeitekhez.» Kazinczy csalódott e véleményében. Tatay János épen nem szerette már ekkor Helmeczyt, a ki a Berzsenyi kiadásában túlzó neologismusát, a hol csak lehetett, érvényre juttatta. «Meg vagy bántva, úgy-e, kedves barátom — írja Tatay Berzsenyinek 1813. júl. 18-kán. — Engedj meg nekünk, mi a munkád előtt álló előbeszédben legkisebb részt sem vettünk; akaratunk s tudtunk nélkül volt, s csak a hiú fény után mászkáló Helmeczynek idétlen s szerencsétlen gondolatja volt, hogy magát kiadónak nevezhesse, holott jobb lett volna *rontónak* neveznie magát . . . A mi változások történtek munkáidba', protestálásom ellen vannak, *mert én majd a szemét is kiástam*, hogy meg ne változtasson egy betűt is; de ő okosabbnak akarván látszani, maga fejétől tette.» De a következő évben újra összebékültek egymással Helmeczy és Tatay.

397. lap 2. kikezdés: «Ugyan csak Nagynál látám a' *Bourdaloue* eránt kiadott jelentést.» Bizonyosan arra a munkára céloz Kazinczy, a mely a következő évben kezdett megjelenni ily címmel: «Tisztelendő Páter Bourdaloue predikációi. Mellyeket még éltében Páter Bretonneau Ferencznek . . . általadott és ez annak holta után kiadott. Most pedig T. P. Szentgály Ágoston . . . magyar nyelvre fordított.» Pesten, 1814—1815. Trattner J. T.

2449. 400. lap alúl 11. sor: «Azt hallom, ez az emberséges ember (t. i. Perecsényi Nagy László) már idvezült.» Kazinczy rosszúl hallotta a hírt, mert P. Nagy László csak 1828-ban halt meg.

401. lap 3. kikezdés: «Virágnak Pyberhez írt levelét a' munka előtt nem értem.» Az episztolának utolsó pontja lehet az, a melyet Kazinczy nem értett:

> Majd mikor a' Költő hadakat zeng trombita 's dobszó
> Elrivadási között; mikor a' Mars menykövez, ordít,
> 'S a' bátor lelkek, szabadon meghalni, vagy élni
> Elszánván magokat, villognak fegyvereikben:
> A' jó vér és szív, melly a' köz honynak ügyéért
> Verni 's mozogni szokott, a' szép példákra megindúl.
> Oh, mind ezt idegen nyelven bajos érzeni! szívünk,
> (Olly kényes!) csak anyánk ajakin lel mézet. Örömre,
> És méltó hálára fakadhat nemzeted, édes
> Pyberem! E' munkát Te szerezted meg neki, szóval;
> Sőt, noha dúsgazdag nem vagy, költséggel is. Áldunk!
> És zengjük neked: üdvöz légy Áldotta Hazánknak!

2450. 404. lap 2. kikezdés: «Láttad e már Daykának verseit? láttad e annak életében *Nevedet?*» Czélzás a XXXVIII. s köv. lapra, a hol Kazinczy elmondja, hogy Dayka pályája vége felé a Zrinyi-formában semmit sem írt, s így folytatja: «Ebben ő messzebb méne, mint illett és kellett, mert nekünk ebben is vannak igen jó, sőt igen szép darabjaink, 's mit kellene péld. ok. a' felől ítélnünk, a' ki Kisnek a' Gömöri Gyöngyösihez *'s a' mi közös barátunkhoz Debreczeni Orvos Szent-Györgyi József Úrhoz írt Epistoláját* legszerencsésbb versezeteinknek számokból kirekeszteni akarná?»

2451. A levél 2. pontja: «Nem kevésbé figyelmetes voltam T. *Kis* Superint. Ur *jelentésire* is.» E jelentésen nem érthet mást Kazinczy, mint a Horváth Zsigmond «Amerikának haszonnal mulattató esmértetése» című munkája iránti híradást. V. ö. a 2387. számú levéllel s ennek jegyzetével.

3. kikezdés: «Prof. *Baritz János.*» Baricz Jánosról P. Szathmáry Károlynak «A gyulafejérvár-nagyenyedi Bethlen-főtanoda története» (N. Enyed, 1868. 300., 352. l.) című munkája nyomán a következő főbb életrajzi adatokat iktatom ide: 1774-ben, Nagy-Enyeden született, hol atyja, János, lelkész volt; középiskoláit szülőhelyén végezvén, a bécsi egyetemre ment az orvosi tudományok tanulására; 1811-ben a nagyenyedi főiskola orvosa lett s egyszersmind a német nyelvet és állatgyógyászatot tanította, de «nem nagy sikerrel.» Azonban — írja az idézett szerző — «annál nagyobb volt hatása mint orvosnak, úgy hogy ez nyájas modorral, nagy emberszeretettel párosúltan, hírét az egész országban elterjeszté. Ezért 1837-ben országos főorvosúl (protomedicus) neveztetett ki. Meghalt 1859.»

406. lap 1. kikezdés: «Szászvároson az én Biztosom az ott lévő Gymnasium Rectora *Kerekes Ábel.*» Csík-szentiványi Kerekes Ábel 1790. febr. 15-kén Tordoson született s 1816-ban halt meg. Sípos Pál nagy hatással volt reá, mint tanulóra; később Baló Sámuel a történelmet kedveltette meg vele úgy, hogy már 17 éves korában kezdte összegyüjtögetni Erdély krónikaszerű adatait. Szászvárosról Nagy-Enyedre, innen Nagy-Szebenbe ment a német nyelv elsajátítása végett, egyszersmind Maros-Vásárhelyen is huzamosabban tartózkodott, megismerkedett Aranka Györgygyel és a Hora-féle oláh lázadás adatait kutatta. 1812. január 8-án foglalta el szászvárosi segédtanítói állását s 1815-ben «Historiai darabok és apróságok» czímmel történeti folyóiratot akart kiadni, de nem nyerte meg a censor engedelmét. Mint marosvásárhelyi törvénytanuló végezte életét. Két czikke jelent meg az Erdélyi Muzeum 1815. évfolyamában; kéziratban számos kisebb verses és prózai műve maradt fenn. L. Szinnyei J. id. műve VI. k. 39—42. hasábjait.

U. o. 5. kikezdés: «Nem hagyom köszönet nélkül, hogy engem *publice is barátid közé számláltál . . .*» Czélzás Dayka G. életrajzának XLIV. lapjára, a hol elmondja Kazinczy, hogy Daykának utolsó latin versében (Descriptio Veris) írása oly olvashatatlan, hogy sokat kellett benne vagy magának pótolni, vagy mással pótoltatni s így folytatja: «Még akkor *Sipos Pál* és *Kézy Mózes* Urakat nem számláltam barátim közzé, 's így eggy nagyfényű Poetánkat, Nagy-Károlyi Director, Hannulik Chrysostomus Urat, kértem-meg.»

2454. 410. lap alúl 17. sor: «Ritter a *Siderismus* név alatt írt» . . . Ritter János Vilmos következő művére czéloz: Der Siderismus oder neue Beiträge zur nähern Kenntniss des Galvanismus; Tübinga, 1808.

U. o. alúl 6. sor: «Előttem is olvasta a' *Hugo Blair Egyházi beszédeit.*» Az ismert angol író említett műve «Sermons with Life by Ja. Finlayson» czímmel Edinburg és London, 1797—1801-ben jelent meg 5 kötetben. Egy része magyar fordításban is megjelent: Blair H. tizennégy prédikátzióji. Magyarra fordította néhai gr. Teleki Mária gróf Rhédei Ádámné; Kolosvár, 1827.

411. lap alúl 7. sor: *Antal János.* Magyar-déllői Antal János 1767. febr. 22-kén Oláh-Dellőn született s 1854. aug. 12-kén Marosvásárhelyen halt meg.

Iskoláit Marosvásárhelyen kezdte s innen Bécsbe, majd Jenába s Göttingába ment. Visszajövén hazánkba, egy ideig sáromberki, 1798-ban pedig marosvásárhelyi pap lett s egyszersmind theologiai segédtanár; 1801—1836-ig a collegiumban a történelem és philologia tanára volt; 1830-ban egyházi főjegyzővé, 1836-ban pedig superintendenssé választatott. Gyászbeszédein kivül «Az erdélyi helv. vallást követők vallássérelmei» czímmel jelent meg egy műve (Nagy-Enyed, 1841); kéziratban pedig több munkája maradt.

A levél utolsó előtti 3. sora: «A' Kurir Iró *Szó-faragót* éppen nem tudtuk, ki légyen.» Az eddigiekből könnyen eltalálja az olvasó, hogy senki más, mint Pethe Ferencz.

2455. 2. kikezdés: «Ide zárom a' Somoshegyi pincze felől szólló tudósítást, a' mint azt az úgy nevezett Vaterländische Blätterek kiadták.» A «Vaterländische Blätter für den österreichischen Kaiserstaat» czímű folyóirat 1813. évf. 25. (márcz. 27-ki) számában megjelent «Der Berg Somos in der Zempliner Gespannschaft» czímű czikkre czéloz, a mely alatt ez a jegyzet olvasható: «Eingesandt von D. R»[umy].

2456. 414. lap alúl 6. sor: «A' mint a' Wiener Literatur Zeitungból láttam «a' Magyar Poézis négy nemei» a' Magyar Régiségek második darabjában fog menni.» Czélzás az id. lap Intelligenzblattja 1813. évf. 8. (ápr.) számában a 63. lapon «Literarische Miscelle aus Ungern» czímű tudósításra, a mely így kezdődik: «Der zweyte Band von *Kazinczy's Magyar Régiségek és Ritkaságok* (ungrische Alterthümer und Seltenheiten) ist zum Drucke fertig und wird nächstens erscheinen. Er ist noch interessanter als der erste.» Aztán felsorolja az egyes darabokat, a mint Kazinczy megírta Rumynak. Az utolsó pont világosabban érthető e czikkből: «k) *Luther's* genealogische Tabelle und ein Wort über *M. B.* in Budissin in Bezug auf dessen Streit mit Prof. *Rumi* wegen Bekanntmachung der Stammtafel *Luthers.*»

415. lap 2. kikezdés: «A' Muzéum mellett egy Külföldi Játékszíni Gyűjteményt szándékozom kiadni.» Ezt a tervét csak jó későn valósíthatta meg Döbrentei, mert «Külföldi színjátékai» czímű gyűjteménye 1821-ben jelenhetett meg, Bécsben, s nem azzal a tartalommal, a melyről e levélben ír; ugyanis az első darabja a «Vétek súlya», szomorújáték, 4 felvonásban, Müllner Adolftól, a gr. Gyulay-testvéreknek ajánlva; 2. darabja Molière-től *A fösvény* fordítása.

2457. 419. lap fölül 3. sor: «*A' bátyád* Szabolcsban öszve vágá a' kaszáját Cons. Bek Pállal.» Mint Dessewffy Józsefnek a következő kötetben közlött első levele mutatja, a *bátyán* Dessewffy Sámuel gr. értendő.

U. o. 2. kikezdés: «Hallád e valaha hírét eggy *Igaz* nevű Kalv. Predikátornak?» Kazinczy bizonyosan Igaz Sámuelt, a hasonló nevű hírlapíró (a *Hebe* szerk.) atyját érti, a ki Sárospatakon tanúlt s külföldi útjáról visszajövén, 1786-ban Erdőbényén, 1790-től Sárospatakon, 1793-tól fogva pedig Miskolczon volt lelkész, a hol 1829. végén halt meg. Egy halotti beszéde nyomtatásban is megjelent (Miskolcz, 1814). L. Szinnyei J. id. m. V. köt. 5., 6. h.

2460. 424. lap fölül 2. sor: *offa* sajtóhiba e h. olv. *ossa.* — u. o. 16. sor: er *hat* das h. olv. er *hält* das.

2461. Kezdősor: «Berzsenyinknek verseit olly nyugtalanúl várom» . . . A Hazai és Külf. Tud. 1813. évf. 44. (jún. 2-ki) száma közli Berzsenyi műveinek megjelenését a következőképen: «A' mostani Pesti Vásárnak díszére, és a' Magyar Literaturának tetszetős virágzására megjelentek Tek. *Berzsenyi Dániel* Urnak, Ts. Somogy Vármegye Assessorának *Versei*, Pesten *Trattner* betűivel. — A' gyengéded érzés, a' lángoló ész, a' tiszta nyelv, az igazi poetai stilus olly tulajdoni ezen költeményeknek, hogy azoknak megjelenését a' Lantos Költésnek historiája nálunk mindenkor epochának fogja tartani. Kiadásokkal *Helmeczi Mihály* Ur fáradozott 's a' tsinos és hibátlan kiadással a' munkának jeles díszt adott. Azért azt minden értelmes Olvasónak igen ajánljuk. Az ára Velin papir. 3 for. 30 xr. Hollandi posta papiroson 3 for. Szép nyomtató papiroson 2 forint.» — A kiadásról említést tesz a Wiener Allg. Literaturzeitung is 1813. évf. Intelligenzblattja 30. számában (248. l.) a következőkép: «Auf der letzten Pester Messe erschienen bey Mathias Trattner in Pest: *Daniel von Berzsenyi's* (Assessors des Schimeger Comitats) treffliche ungrische Poesien. Die Correctur besorgte mit allem Fleiss dr. M. Helmeczi. Der Druck ist schön.»

U. o. alább 5 sorral: «'S nem kevésbb örömnek fogom venni a' Virág' szép leányát is.» E műről a Hazai és Külf. Tud. 1813. évf. 48. (jún. 16-ki) számában tesz említést a következő sorokban:

«*Thalia.* Irta Virág Benedek néhai Királyi Professor. Pesten, Trattner betűivel, 1813. — A' Magyar Századoknak szorgalmatos Irójok nyugosztalás és enyhülés végett eltér néha azon szent berkekbe, mellyekben egykor olly kellemetesen múlatott. Ezen nyugodalmának gyümöltsét közli most a' *Thaliá*ban, hol kiváltképen Horatiusnak Költő Mesterségét és I. k. 13. lev. I. k. 15. lev. I. k. 17. levelét kiki és pedig hasonló Mértékű derék Versekben örömmel felleli.»

427. lap 1. kikezdés: «A' *Rudinai Apát felől vett hírnek* szívesen örvendek.» Horváth János veszprémi kanonok a rudinai apát; a hír, melynek Kazinczy örvend, talán a Dunán túli folyóirat megindítására vonatkozik. V. ö. a 430. lappal.

Alább 3 sorral: «De *homonymus barátunk* felől tett tudósításod elszomorított.» Úgy látszik, Kazinczy Horvát Istvánt érti, a kinek Miller Jakab Ferdinánddal lehetett baja talán a könyvtárőri állás miatt.

A 3. kikezdést v. ö. a 455. lappal.

2462. 430. lap alúl 2. kikezdés: «Rájnis, még halála előtt» . . . Rájnis Józsefről a következő nekrologot közli a Hazai és Külf. Tud. 1812. évf. 29. (okt. 7-ki) száma: «Keszthelyen Sz. Mihály havának [szept.] 29-ikén 1812. Újságok mi nálunk e' következendők: Ezen esztendei Szent Mihály holnapban gyászban borúlt a' Georgikon, mert azon Tudománnyairól híres Kőszegi *Rajnis József* Scholarcha munkás életének pályafutását azon holnapnak 23-dikán, és életének circiter 73-dik esztendejében elvégezte, a' tett érdemeinek és tudományainak tekéntetéből az által különböztetett meg, hogy az itteni Parochialis Templom mellett lévő Kryptában illendő tisztességgel eltemettetett.» Azután felsorolja a tudósító Rájnis ismert műveinek címeit, a melyek nyomtatásban is megjelentek, s a melyek csak kézíratban maradtak fenn.

431. lap fölül 2. sor: «Szemére lobbantám (t. i. Ruszeknek), hogy engem . . . olly formán említ, *azt állítván Előbeszédében, hogy többnyire engem követett.*»

Pápay Sámuel Ruszeknek «A' filozofiának elöljáró értekezései»-re (Weszprémben, 1812) céloz; ugyanis a Dréta Antalhoz szóló ajánlásban a következőket írja Ruszek: «Nálunk . . . már szinte harmintz egynehány esztendőktül fogva sok szép Intézetek, hasznos Rendelések és sikeres Munkálódások tétettek, 's több tudós Munkák és Könyvek is készültek illy tzélbül [!], a' minthogy magam is naponként, midőn e' jelenvaló Könyvnek irása végett a' tollamhoz nyulnék, közellebrül ugyan a' benne foglalt köz Igazságok', 's hasznos Ösméreteknek terjesztésére is, de egyenessen, és sokkal inkább még is tsak Hazai Nyelvünknek a' mennyire tőlem ki telhetnék, a' mondott Tzélbül leendő előmozdittására, és szélesittésére ügyeltem, 's arányoztam; a' nélkül mindazáltal, hogy a' Grammatikusoknak nálunk is nem ippen szokatlan Bötühartzaiba, 's indulatos Viszálkodásaikba, melyekbül ugyis véres fejjel tér közönségessen mind a' két Rész viszsza, magamat talán ártani merészleném, vagy a' tőlem tsupán tsak szoktatóba tsinált, 's próbált tudományos Kifejezéseket és Mesterszavakat, mellyek a' fülek megkéméllése végett a' Munkában ugy is szanaszét és még a' Historiában is, hanem tsak elhintve, 's mint egy elvétve fordulnak elő, én valakinek talán erővel akarnám a' nyakára kötni.

«*Általján véve, én többnyire tsak Pápay Urral, mint első rangu Filologusunkkal,* 's a' Dunán tul való, mint Hazámbéli Szójejtéssel *tartok,* de a' hol se magammal, se másokkal nem tudtam még eddig jól megegyezni, ott néha keresve, 's készakartva is változtatásokkal éltem . . . A' J-ottisták és Y-pszilonisták meghasonlott Felekezete közt nevezetessen, ugy találtam legjobbnak közletni a' Dolgot: hogy a' Parantsoló Módon kívül én is j-ottával élnék közönségessen, ha tsak már magában a' törzsök Szóban is meg nem volna y-pszilonnal lágyitva a' Bötü. A' Tulajdon Nevek' ki irásában pedig, minthogy némellyek a' mi olvasásunk szerént egészlen másképp' hangzanak, mintsem magoknál szokás: leghelyessebbnek véltem a' régiek, 's kihalt Nemzetekbül lévő Tudósok Neveit egyszer kétszer a' magok irásaként ugyan, de azután a' nálunk közönségessé vált kimondás szerént is irni, minekutánna ugyis se vélök, se hazafiaikkal többé öszve nem fogunk jönni, 's szóllani erántok. Mind másként van ez a' mast is virágzó külső, és közel élő nemzetbéliekkel, hol már mind a' Bötüket, mind a' Kimondást, szorossan megszokás tartani; innét van, hogy a' Németek is még mind igy irják a' mi Hazánkfiainak nevét: *Pázmán, Nagy* . . . . De ugyan tsak másoknak ettül külömböző szokásainn sem tudtam én ebben soha mint némellyek fennakadni; a' mit koránt sem kedvezésbül, vagy a' másként érzőknek előre botsátott félékeny kérleléséből mondok én itt. Mert

«Ezen Munkámnak én akár nyelvbéli, akár a' Dolgok velejét illető szabados megitéltetésétül ippen nem vagyok, ha talán epével lenne is föleresztve, idegen; 's hogy is írtózhatnék én ettül, ki magam is a' Historiának lefolytával, sok nálomnál tudóssabb Férfiakrul ki mertem, hol saját, hol másoktul költsönözött Itéletemet szabadjában mondani. Tsak hogy ez azután se a' Hazának, se az ő Nyelvének valamiképp rovássára, 's kivált a' külföldi, és idegen nyelvű Ujságlevelekben ne történnyék meg; *mert ugyan tsak minő Hazafiasság lehet is az, a' mit némellyek már jó darab üdőtül fogva vetélkedve üznek: hogy a' Magyar Munkákat a' vidékiek előtt, 's azok nyelvén is széltében le szólják, holott ezek őket ugy is soha nem tsak olvasni, hanem még látni se fogják,*

annál inkább érteni. A' Hazafiaknak mindég öszvetartóknak kell mások ellen lenni, és ha mindjárt ditsérni nem lehet is valakit a' külföldiek előtt, legalább ne siessünk vélc magunkat gyalázni; szegény győzödelem az, mellyben a' mi önnön magunk vérének kell folni.» (V—VII. lap.)

2464. A levél végső sorában: *franczíusénál* h. olv. *Franciusénál.*

2465. 437. lap alúl 1. sor: «Az emberi nemzet Angyalának *Jenner*nek tanátsát követve» . . . *Jenner Ede* hires angol seborvos, a himlőoltás feltalálója, Berkeleyben 1749. május 17-kén született s 1823. jan. 26-kán halt meg. Rendszeres tanúlmányainak végeztével szülőhelyén telepedett le, a hol virágzó orvosi gyakorlata volt. Már 1775. óta foglalkozott azon eszmével: mikép lehetne a himlőt kikerűlni; 1796. végezte az első beoltást s két év mulva tette közzé a himlőoltás iránti tapasztalatait *An inquiry into the causes and effects of the cow-pox, or variolae vaccinae* czimű művében. A siker csakhamar igen nagy tekintélyt szerzett számára; nemzete jókora összeg tiszteletdíjjal jutalmazta meg; 1856-ban szobrot állítottak emlékének Londonban.

439. lap fölül 7. sor: Báróczy «leánytestvérétől származva él ma *Boër Sándor*». Bizonyosan azt a Kövesdi Boér Sándort érti, a ki eleinte a Mindenes Gyűjteménybe írt verseket, később pedig a színmű irodalomnak lett egyik szorgalmas munkásává. V. ö. Szinnyei J. id. m. I. köt. 1159., 1160. h.

2466. A levél végén *Chalupka* nevét említi Kazinczy; valószínűleg *Chalupka János* (1791—1871) ág. ev. lelkészt érti, a ki, mint Ballagi Géza írja magánlevelében, az 1812—3. iskolai évben IV. éves non togatusként volt beírva a sárospataki főiskola anyakönyvébe; 1818-tól kezdve késmárki tanár volt, később breznóbányai lelkész és Dunán tuli superintendens-helyettes, a kinek latin és tót nyelvű művein kivűl egy magyar nyelvű színműve («A vén szerelmes») is megjelent. Nem lehetetlen különben az sem, hogy Kazinczy ennek az apjára, *Chalupka Ádám* felsőmicsinyei iskolamesterre czéloz. L. Szinnyei J. id. m. II. k. 23—24. hasábjait.

2467. 445. lap fölül 10. sor: «A Theatrumba bémenvén, *Coriolanust* játszották Collin után.» Ez előadásról megemlékezik a Haz. és Külf. Tud. is 1813. évf. 42. (máj. 26-ki) számában a következőkép: «Pesten a' Magyar Nemzeti Theátromban Máj. 21-ikén előadatott Collin Urnak *Coriolanusa.* Valamint a' Játék Darabnak belső alkotása felséges, úgy a' Magyar Játszó Személyek is különös igyekezettel törekedtek azt tökélletesen előadni. Méltó ditséretére az egész Játszó Társaságnak meg is kell vallani, hogy czélját elérte mind a' Declamatioban, mind az Actioban. Azért az egész Publicumnak meg egyező volt az ítélete, tellyes a' megelégedése. Mellyet itten annál méltóbb megemlíteni, mivel mind a' Logek, mind az alsó és felső helyek tömve voltak, és mindnyájan többszöri örömjelentéseik által megmutatták, melly édes a' Nemzetnek saját nyelvén múlathatni.» —

445. lap alúl 11. sor: «Ajtai, fiatal Prókátor» . . . V. ö. a *VIII. k.* 2011. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

2468. 447. lap 3. kikezdés: «Curiositásból nézd meg az *Agendám* végén» . . . Síposnak ez a munkája nyilván nem jelent meg nyomtatásban, mert sem Petrik G. id. bibliogr. műve nem ismeri, sem a M. N. Múzeum könyvtárának nagy catalogusa; később a Dessewffyhez szóló levelében is mint kéziratot említi Kazinczy.

2469. Ez a levél helyesebben a 2397. számú levél után sorozandó.

2470. A levél 3. pontja: «Egri Püspök és Prepost *Zábráczky* meghal» . . . Szadai *Zábráczky József* egri kanonok, czímzetes püspök és nagyprépost volt; 1809-ben halt meg. Negyedéves theologus korában egy munka jelent meg tőle ily czímmel: «Divi Joannis Apostoli et Evangelistae ante portam Latinam Dioec. Agriensis Patroni, singulare patrocinium . . . Agriae, 1758.« Igen valószinű, hogy e levél sokkal előbb kelt, talán még 1809 végén vagy 1810 elején.

2471. E töredék levél kétségtelenül előbb kelt, mint sorozatszáma mutatja. Kazinczy *A nagyság és szépség diadalmát* 1810. márcz. 20- és ápr. 4-ke között írta, s bizonyos, hogy e tájban küldhette azt el öcsének, Miklósnak is.

2472. 2. kikezdés: «Megyünk tehát! 's meg fogjuk látni Zirczet! E soron kezdem hozzád eggy Epistolámat.» A tervezett epistolát csakugyan megírta Kazinczy, de nem úgy kezdte, mint itt írja, hanem a következőkép:

Hah, melly üdő! a' feldühült vihar
Kéményeimben kínosan jajong,
Mint a' Charybdis' vinnyogó csodái,
Midőn Aeol a' tengerekbe csap,
'S tajtékos habjaikat kevergeti. — — —

Alább 4 sorral: «Esztergomnak megyünk *Kondé* miatt, 's *Szabó* és *Pyber* miatt Virthnek, Váczon is meglássuk a' szép templomot és a' *nagylelkű Püspököt.*»

Kondé József Benedek több megyék táblabírája s irodalmi maecenás, kir. udvarnok és jószágkormányzó (1760—1831.); Rájnis fordítását, a Vergilius Georgiconát ő adta ki; ezen kivűl Virág Benedek magyar Horatiusa is neki köszönhette megjelenését. Két műve nyomtatásban is megjelent; 1) II. Fridrik burkusok királya. Az országlások nemeiről és az országlóknak kötelességeikről, ford. (Pest, 1790); — 2) Gazdaságbéli jegyzések (Pozsony, 1807). L. Szinnyei J. id. m. VI. köt. 900., 901. h.

Szabó t. i. Baróti *Szabó Dávid.*

Gyerkényi *Pyber Benedek* virthi (komárommegyei) birtokos, a Baróti Szabó irodalmi maecenása, a kinél az agg székely költő életének végső éveit töltötte.

A váczi püspök ekkor *Kámánházy László* volt; 1753. máj. 8-kán született Zsolnán s 1817. febr. 4-kén halt meg Váczott. Nyitrán és Nagy-Szombatban tanúlt s 1775-ben szenteltetett pappá; 1790-ben nyitrai kanonok, 1797-ben apát, 1807-ben a hétszemélyes tábla ülnöke mint vál. püspök; 1808. ápr. 29-kén

váczi püspökké nevezte ki a király. Kazinczy mint kitünő szónokot, az írók gyámolitóját (Katona István Historia Critica cz. munkája kiadásához is 200 frttal járúlt) s mint olyat tisztelte, a ki a püspöki lak kertjét bővítette s disznövényekkel látta el, s a ki a magyar művelődés ügyének áldozatra kész pártfogója volt. Két latin beszéde nyomtatásban is megjelent. L. Szinnyei J. id. m. V. köt. 902—904. hasábjait.

2473. 455. lap 2. kikezdés: «Egerben eggy *Marsalkó* nevű Cistercita Daykára eggy deák Epigrammát irt.» V. ö. a 464. lappal. — Marsalkó Konstant 1752. május 31-kén született Kis-Tornyán (Zemplénm.); elemi s alsóbb középiskoláinak végeztével a morvaországi sz. velehrádi kolostorba vétette föl magát (ide tartozott akkor a pilisi és pásztói apátság is), fogadalmat tett 1778. nov. 22-kén s 1786. ápr. 1-jén szenteltetett pappá; a következő évtől kezdve élete fogytáig az egri gymnasiumban működött, előbb mint tanár, 1806-tól kezdve pedig mint igazgató; meghalt 1817. ápr. 17-kén. «A régi diák szerzők' munkáit — olvassuk a B. Szepessy Ignácztól irott életrajzában (Tud. Gyüjt. 1817. VII. f. 153—156. l.) — szűntelen forgatván, azoknak nyelvét úgy birta, hogy ha valamely kétes szótagnak hoszszú vagy rövid hangjáról kérdés tétetne nékie, azonnal Horácz, Ovid, Virgil, vagy más régi diák költőből verset reá előmondana; ha valamit szabad tollal diákúl irna, azt merő régi tiszta diák Íróknak kifejezéseikből öszveállitaná. Mivel többnyire a' Diák költést, 's Ékes-szóllást tanította, állandóan ezen szokást tartá. A' keresztényi tudományt hoszszassan 's velőssen adta elő, az esztendő' legtöbb részét a' régi Római Irók' magyarázásában töltötte, a többi oskolai tárgyakra igen kevés időt szánt.» B. Szepessy Ignácz egri kanonok szerint 1804-ben lett az egri gymnasium igazgatójává. «Ő hozta vissza az Apáturság Egri Templomában a' vasár- 's ünnepnapi oktató magyar Szent Beszédek mondását; - - melly jeles diák költő volt, az Egri Ifjúság' nevében kiadott, 's kinyomtatott külömbféle ünneplésekre készített verses munkáiból elégségesen bizonyosodik; — diák ékes szabad tollát az Oskolában esztendőnkint tartott gyakorlások, az Ifjúságnak és Szerzetes Társainak mondott Beszédjei napfényre tették.» Az ő törekvésének az eredménye volt, hogy a pilisi, pásztói és zirczi apátságok egyesíttettek; 1815-ben «arany nagy érdem pénz»-zel tüntette ki őt Ferencz király. —

«Marsalkó, mint szerzetes pap, nagy buzgóságáról s lelkes predikációiról volt ismeretes; mint tanár, szelídségéről s osztályának mégis mintaszerű fegyelmezettségéről. Maga ügyes rajzoló volt, — a vízfestést színérzékkel űzte. Tanítványai közűl is többen kaptak tőle kedvet a rajzolásra és festésre. Az ő tanítványai közt legritkábban akadtak olyanok, kiket komolyabban kellett bűntetni.» L. Emlékkönyv, melyet Magyarország ezer éves fennállásának ünnepén közre bocsát a hazai cist. Rend. Bp. 1896. 129. l. 357. l. — Művei: 1) Gratificatio solennis et festiva, quae Theophilo abbati de Pilis ac Pásztó . . . exposita evolutaque est; Agriae, 1802; — 2) Agriae civitati archi-episcopali gymnasium regium dicat. Agriae, 1804; — 3) Oda Leonino-Sapphica; Agriae, 1804; — 4) Poema acrosticum. exc. illustr. ac reverendissimi d. Steph. L. B. Fischer . . . a gymnasio Agriensi devotissime oblatum; Agriae, 1808; — 5) Carmen acrosticum serenissimo primati Carolo Ambrosio a gymnasio Agriensi devotissime oblatum; Agriae, 1809.

2474. Az első pontban a Rumyval való összezördülését illetőleg l. *Emlékezései* 420—422. lapjait, a hol a többi közt ezeket olvassuk: «Rumy ... egy iskolai ünnepély alkalmával nagy számú hallgatóság előtt egy tüzes beszédet tartott, melyben nemcsak a jelen volt katholikusok, hanem a protestansok közül is többen megbotránkoztak ... Felszólíttatám mint superintendens a megintésre. Noha az intést minden kéméléssel és szelídséggel s baráti hangon tevém, mind a mellett intésem s tanácsom ... némi elhidegedést okozott ... Rumy Károly felől azt hiszem, hogy reám nehezteni már régen megszünt s annál nyugodtabban hiszem, mivel őtet sohasem kívántam megbántani, s tudtommal soha nem is bántottam meg, ellenben több tekintetben szeretem.»

2476. 464. lap alúl 1. sor: «Ezen hitnek feldöjtésére mondám azt a' mi Daykám' életében lap XLV és XLVI. áll.» Az említett lapokon Dayka müveinek variansairól szól Kazinczy, elmondván, miért vette föl a kiadásba *A nemzeti öltözet*et és *Cleliát*; továbbá, hogy Dayka gr. Teleki Józsefnek a testvére halálára irott elegiáját német alexandrínokban fordította, mivel «nyilván meg akarta igazitani olly kéz által, melly az ő munkájának megadhatá vala a símítást, 's kieresztette volna.»

2477. 466. lap 2. kikezdés 2. sor: «A' Berekbenn egygy igen *szúrós tsemetét találtam, a' Prometheuszt.*» Czélzás a Goethe után fordított *Prometheusz* című költeményre, a mely a *Poetai Berek* 191—194. lapjain olvasható. E miatt később mind az irót, mind a nyomtatót fel akarta jelenteni Korbély Mihály pécsi kanonok, s csak Vitkovics ügyes rábeszélésének köszönhető, hogy e szándékáról lemondott. L. erre vonatkozólag Vitkovics M. 1814. jún. 27-kén Kazinczyhoz intézett levelét e kiadás köv. kötetében.

U. o. 3. kikezdés: «Köszönöm a' Dayka életében *nekem is tett complimentet*» ... V. ö. a 2450. számú levéllel s ennek jegyzetével, a melyben idéztem a Szentgyörgyi Józsefre vonatkozó mondatot.

467. lap 1. kikezdés: «Repesett szívem Dayka el ragadtatásának olvasásán, *midőn* tisztelt *Kisünk szép ódáját olvasta.*» Czélzás Dayka életrajzának azon részére, a melyben Kazinczy azt beszéli el, mikép olvasta fel Dayka előtte a maga *Titkos bú*ját, s így folytatja: «Ekkor én vevém elő papirosaim közzül Kisnek *Szerettim édes honnját*, mellyel ez Bavariában, a' Matthisson' dalának hasonlatosságára, a' Dunán lebegve irt. Dayka kifakadt örömmel 's fel-felsikoltva hallgatta olvasásomat, maga olvasta most, 's megint újra kezdte. Melly érzés és phantasia! melly nyelv ez! kiálta.»

2478. 475. lap 1. kikezdés: Petho Ferencz a «Honnyi Levelek» 22. számában használja a *bukti* szót: Egy Sopronban kelt tudósításban olvasható ez a kifejezés: «Ritka *Bukti* (crida) tsalta a' Hiteladókat úgy meg, mint ez (Hoffmann Mihály), mellyet fél millió Bétsibetsű (V. V.) forintra számúlának.»

2479. 481. lap 3. kikezdés 4. sor: «Trattner egész munkát adogat-ki Magyar-Életirásokból.» Ilyen életrajzgyüjtemény nem ismeretes; egyes jelesebb férfiakról külön kiadott életrajz jelent meg Trattnernél, például «Főtiszt. Práy György Magyarország történetirójának emlékezete», Kulcsár Istvántól. Egyébiránt

Kazinczy a következő című munkára is célozhatott: «Biografiák, vagy a' Régi és újjabb időbeli nevezetes Emberek Életeknek 's viselt dolgaiknak Leírásai. Schiller után fordította Tanárky Mihály»; e munka 2. darabját az 1812. évf. 5. (júl. 15-ki) számában hirdeti a Hazai és Külf. Tudósítások.

481. lap alúl 11. sor: «Égek látni, mit mond a' Bétsi Lit. Zeitg felölök» (t. i. Dayka és Berzsenyi művei felöl.) Berzsenyi műveiről a Wiener Allgemeine Literaturzeitung 1815. évf. 603. lapján közöl bírálatot. L. ennek méltatását a Berzsenyi D. életrajzában. (Váczy Jánostól, Budapest, 1895. 334., 335. l.).

2481. A Kölcseytől idézett vers 2. versszaka Kazinczy átírásában így van:

O Genius, karjaid' Édenében,
Hellásznak omladékain
Miként Dióne bölcsőjében
Merengtem a' kény' árjain — — —

Az első sorhoz ezt a lapszéli jegyzetet írja Kazinczy: «Öszvekapni a' *Génius* szót, én nem merném tanácslani. Annál inkább nem kell vala itt, mert a' karjaid is két syllabájúvá van téve.»

485. lap fölül 5. sor: «Ha sok darabja előtt semmiségembe roskadva állok is, némellyikének olvasása alatt az a' *panasz szóllal-meg belőlem, a' mellyet Poetai Berkem' Előszavában* mondottam.» Kazinczy a következő pontra céloz: «Fiatal Iróban, eggy tisztelt Ángol' ítélete szerént, nincs becsesebb tulajdon mint *törleni tudni*. Adjuk hozzá: nincs a' *nem-fiatalban* is. 'S annak, a' ki el van telve azon panaszszal, hogy Íróink nem becsűlik eléggé magokat és a' Publicumot, elébe rakván ennek virágaikkal eggyütt szemetjeiket is, illő vala megmutatni, hogy maga óvta magát e seteségtől.»

2482. 488. lap alúl 3. sor: «Azon két versnél, mely Daykának lap 7 és 9 ál [!], még nincs édesebb magyar dal.» A 7. lapon *A' titkos bú*, a 9-diken az *Esdeklés* olvasható.

2483. 490. lap alúl 4. sor: «A' Szászvárosi két Togatus nevét én feltettem a' Dayka Praenumeransai közzé.» A «hollandi papirosra» című megrendelők közt elő is fordúl, de csak így: «Szászvárosról, *név nélkül*, 2 exempl.»

2484. 492. lap alúl 2. sor: «Csak Ő Excellentiáját is el ne hűjtse a' pénzetlen idő!» Kazinczy Ócsai Balogh Péterre céloz, a ki, mint ismeretes, vállalkozott a Horatius fordításának kiadására.

493. lap alúl 12. sor: «Eggy Maros-Vásárhelyi Prof . . . tapsol Apologiámnak.» T. i. Zabolai Kiss Sámuel. V. ö. a 2454. számú levéllel.

2485. 495. lap fölül 14. sor: «A' Tábori Főpap *Varju Istváu.*» Az 1813-ki sematismusban Varju István Viktor kanonok «generalis vicarius castrensis» czímmel van bejegyezve.

2486. 496. lap alúl 14. sor: «Recenseálám német nyelven a' Bécsi Tudom. Ujs. lev. számokra» (Virág *Thaliáját*). Ez a bírálat az 1813. évfolyamban nem jelent meg.

U. o. alúl 9. sor: «Virág . . . azért ír illyen botránkoztató, bucolica Caesurákkal elrútított, 's *aztatok*at emlegető verseket, azért ír *az Éneást*». Kazinczy Virágnak leginkább két költeményére, a *Téli levél*-re (1813. febr. 13d.) és a *Gyerkényi Pyber Benedeknek* (1813. febr. 18d.) szóló epistolára célozhat; amabban e sorok olvashatók:

A' mennyi cseppek, annyi
Évek, de boldogabbak
Mint ez, köszöntsenek ránk
Hazánkra, Dávidunkra,
Szép Virtre 's a' vidékre;
Sőt minden Ismerőkre,
Kik *aztat* érzik, a' mit
Mi érezünk 's ohajtunk!

Emebben a következő sorokon akadt meg Kazinczy szeme:

Pyber! adass koszorút Dávid sípjára, hogy *aztat*
Kodrus lássa . . . .
. . . . . .
Nálad *az Éneás* Tiberistől a' Duna 's Zsitva
Áldott partjaihoz jutván, nyert házi kegyelmet — — —

2489. 502. lap alúl 9. sor: «A' *Füves könyvnek* második részét nem birom.» A Diószeghy, Fazekas és Földi munkájának második része ez időben jelent meg. A Hazai és Külf. Tud. 1813. évf. 40. (máj. 19-ki) száma így hirdeti: «El készűlt és már ki is nyomtatódott az *Orvosi Füvész Könyv*, mint a' Magyar Füvész Könyvnek Praktika Része. Az árra itt helyben a' Szerzőnél 1 W. for. 40 xr.»

2490. A levél 4. sora: «Eggy igen nagy tudományú *Kantianer*». T. i. Sipos Pál.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lapok számát mutatják; a csillagos számokkal jelölt lapokon az illető névről vagy tárgyról kissé bővebb felvilágosítás olvasható. A dőlt betűkkel szedett címek pedig az új, vagy a használatra tárgyalt szókat jelölik.

Abacs János. 417.
Abafi Lajos. 525.
Adelung. 538.
Ajtay Sámuel. 445. 561.
Akadémia (Magyar —) iránti vélemény. 135.
Alberti Ignácz. 513.
Alkalom. 543.
Ambrózy. 80. 82.
Anakreon. 211.
Andrássy Károly gr. 303. 542.*
Andrássy (főtiszt). 523.
Andreossy. 97. 206.
Andreovics. 166.
Ankerberg Venczel. 295. 542.*
Annalen der Literatur u. Kunst in dem Oesterreichischen Kaiserthume. 513. 518. 522. 540.
Antal fhg. 48.
Antal János. 411. 557.*
Aranka György. 406. 417. 557.
—: Boriska képe. 308.
Artner Sámuel. 461.
Asbóth János. 121.
Augereau. 471.
Augusti János. 193. 530.
Aurora (Szemere Pál tervezett folyóírata). 308.
Ábel Jenő. 538.
Ádám István. 287.
Ányos Pál költeményeihez variansok. 284.

Babocsay Izsák: Fata Tarczaliensia. 57. 146. 345. 368. 393. 423. 457. 506. 526.
Bacon. 437.
Bacsányi János. 26. 211. 500.
—: Esdeklő panasz. 308.
—: Vigasztalás. 308.
Bacsinszky (János?). 164. 527.
Bacsics (János?). 170. 528.
Bacsics (József?). 170. 528.
Bajusz Mihály. 136. 525.*
Balkay Pál. 164. 166. 394.
Balkány. 401.
Balla Antal. 504.
Ballagi Géza. 521. 525. 526. 539. 561.
Baló Sámuel. 557.

Balogh (Ócsai —) Péter. 58. 492. 565.
Baranyi Gábor. 30.
Barcley de Tolly. 80. 82.
Barcsay Ábrahám. 296. 411. 439.
Baricz János. 405. 557.*
Barkóczy Ferencz primás. 220. 422.
—: arczképe. 220. 293.
—: levele. 270. 289.
Barkóczy Ferencz administrator. 247.
Barkóczy László b. 9. 13. 22. 63. 161. 250. 289. 293. 313. 427.
Baróti Szabó Dávid. 211. 296. 452. 504.
—: Aeneis fordítása. 85. 362. 386. 401. 429. 454. 495. 535.
L. a *Kazinczy* F. *bírálatai* között is.
Barta Miklósné. 183. 204.
Baskerville: Vergilius kiadása. 263. 538.
Batízi András. 381.
Batthyány Ignácz gr. püspök. 126. 524.
—: könyvtára. 126. 153. 524.
Bay. 214.
Bayer József. 536.
Bajzáth. 100.
Bánffy György gr. 43. 96. 157. 291. 436. 544.
—: levele gr. Gyulay Ferenczhez. 107.
Bánffy László b. 415. 436.
Bánffy Pál (id. —). 522.
Bánffy Pál (ifj. —) 98. 436. 522.
Bánkai Mátyás. 381.
Bányai István. 112. 523.*
Bárány Péter. 90. 521.*
Bárczay Ferencz. 213.
Bárdosy János. 56.
Báróczy Sándor. 5. 174. 294. 409—413. 439. 440. 442. 507.
—: arczképe. 14. 19. 253. 269. 289. 293. 413. 426. 487.
—: életrajza. 413. 426. 494. 497. 500. 505.
—: műveinek kiadása. 244. 252. 256. 269. 278. 289. 294. 327. 333. 337. 342. 344. 350. 397. 405. 412. 426. 430. 440. 454. 460. 486. 487. 491. 493.
Báróczy S. Adeptus (Új —). 439.
—: Amália. 439.
—: Rósika. 439.
Báthory Gábor. 169. 224. 226. 269. 504. 527.
Beck Pál. 419.
Becske Bálint. 526.
Bellicz Jónás verse. 52. 515.
Belső-Szolnok vármegye gyűlése. 123.
Benke Mihály. 417.
Benkő Kálmán. 525.
Beregszászi Nagy Pál: Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione. 261. 538.
Berghofer. 459. 460.
Berg: Die Kunst Bücher zu lesen. 354. 552.
Berken. 424.
Bernard Péter József. 149. 292. 526.
Bernáth Borbála. 214.
Bernáth Gedeon. 300. 311.
Bernhardi grammatikája. 161.
Berzeviczy Gergely. 174.
Berzsenyi Dániel. 3. 5. 16. 21. 24. 50. 60. 72. 84. 140. 201. 226. 238. 444. 445. 454. 463. 481. 486. 490. 493.
—: arczképe. 9. 13. 17. 21. 24. 64. 72. 109. 112. 132. 140. 164. 201. 238. 251. 256. 263. 464.
—: műveinek kiadása. 3. 13. 19. 20. 21. 26. 75. 109. 141. 202. 212. 238. 251. 256. 280. 332—334. 386. 426. 429. 454. 460. 463. 486. 490. 556. 559.
—: a »Wiener allg. Literatur.-Zeitung« bírálata. 481. 565.
—: egyes költeményei: Ajánlás. 464.
— —: Élet korai (Életphilosophia). 518.
— —: Felsőbüki Nagy Pálhoz. 17. 464. 518.
— —: Melancholia: 73. 84. 141. 143. 518.
— —: Prónay Sándorhoz (B. —). 201. 223. 226. 238. 281. 313.

Berzsenyi Dániel: Psyche. 464.
— —: Sonetthez. 464.
— —: Teleki Lászlóhoz (Gr. —). 17. 201. 237. 281.
Berzsenyi Lajos (B. Dániel atyja). 73.
Bethlen Ádám gr. 107. 134. 141. 522.
Bethlen Ádámné gr. Gyulay Katalin. 73. 84. 141. 143. 518.*
Bethlen Gábor arczképe. 215.
—: tábori rajzolatja. 348. 439. 552.
Bethlen Gergely gr. 134. 135. 414.
Bethlen Imre gr. 45. 515.
Bethlen Sándor gr. 134.
Bécsi-codex. 131. 524.
Bianchy (főtiszt). 523.
Bihar vármegye gyűlése. 129.
Binz János György. 177. 182. 263.
Birckenstock M. 220. 532.
Blair Húgó predikácziói 410. 557.
—: A szomorújátékról. 415.
Blaschke János. 21. 24. 72. 75. 140. 169. 238. 263. 293. 345. 464. 498.
Blumenbach János Frigyes. 193. 530.
Bocskai István. főispán. 544.
Boda. 255. 420.
Bodoni: Vergilius kiadása. 263. 538.
Boér Sándor. 439. 561.
Boileau. 167.
Bónis Antal epitaphiuma. 233.
Born Ignácz. 175. 195. 529.
Boronkay Gáspár. 2.
Borsos János. 417.
Bossányi Ferencz. 529.
Boufflers Stanisl. 149. 292. 526.
Bourdaloue művei iránti jelentés. 397. 556.
Böttiger Károly Ágost. 149. 292. 526.
Brand. 527.
Brassói W. Sámuel. 417.
Braun Ádám. 170. 176. 179. 246. 528.
Breczenheim herczegi ház. 521.
Bredeczky Sámuel. 35. 61. 514.*
Bregonics Antal. 55.
Bretonneau Ferencz. 556.
Bruckenthal-féle képtár. 85. 91. 98.
Brunner imádságos-könyve. 112.
Bucher János Péter. 193. 530.
Buchholz Ferdinánd Frigyes. 356. 552.*
Buczy Emil. 86. 125. 412. 418.
Bukovszky Osorio Márton gr. 68. 518.
Bukti. 564.
Bürger. 167. 383.
Büszkeség. 50.

Cato. 137. 389. 392.
Ceracchi József. 175. 529.
Chalieu Vilmos. 149. 292. 335. 526.
Chalupka Ádám. 561.
Chalupka János. 443. 561.*
Cicero. 224. 442. 501. 505.
—: levelei (ford. Kis János). 237. 280. 292. 539.
Cleynmann Károly. 170. 181. 241. 246.
Collin. 173. 528.
—: Coriolanus. 445. 561.
Corinna. 235. 244.
Cornelius Nepos. 136.
Cotta könyvkereskedő. 22. 271. 285. 298. 446.
Csáky Antal gr.-né Wécsey Anna. 390. 391. 396. 458.
Csáky gr. 371. 390.
Csány. 504.
Csehy József. 13. 69. 119. 122. 139. 144. 482. 495. 523.
Csehy László. 495.
Cseresznyés András. 153. 526.*
Cseresznyés Sámuel. 288.
Cserey Farkas (id. —). 43. 286. 413.
—: arczképe. 286.
Cserey Farkas (ifj. —). 26. 41. 45. 56. 62. 85. 91. 94. 125. 153. 191. 206. 229. 254. 286. 290. 304. 315. 338. 371. 389. 390. 407. 434. 439.
—: művei. 435.
—: Leírása azon hazai plántáknak . . . 230. 435.
Cserey Farkas (más személy). 286.
Cserey Imre. 56.
Cserey József. 86.
Cserey Mihály. 86. 206.

Cserey Miklós. 43. 44. 56. 65. 84. 96. 102. 110. 122. 127. 135. 157. 205. 207. 303. 327. 334. 346. 350. 397. 417.
—: terve egy magyar tudós társaság iránt. 135.
—: leánya, Klára. 524.
Cserey Sámuel. 206.
Cserey Zsigmond. 206.
Csohány József. 178.
Csokonai Vitéz Mihály. 85. 167. 411.
—: műveinek kiadása. 333. 337. 392. 396. 401. 429. 543.*
Csúry Ferencz. 377.
Czartoriszky Ádám hg. 114. 516.
Czider Antal. 287.
Czinke Ferencz. 12. 17. 53. 112. 212. 522.*
—: »Holmi« kritikája. 211.
Cziráky gr. 371.
Czirjék János. 549.
Czirjék Mihály. 549.

Dancs Dénes. 311. 314.
Danczkay József. 290. 294—296. 413. 439.
Darabanth püspök. 511.
Darvas József. 213. 307.
Dayka Gábor. 54. 270. 298. 313. 330. 362. 372. 388. 404. 415. 427. 488. 493. 554.
—: arczképe. 53. 74. 111. 251. 288. 378.
—: életrajza. 6. 28. 162. 204. 244. 254. 287. 372. 386.
— levelei. 5.
—: műveinek kiadása. 4. 6. 9. 13. 17. 19. 20. 26. 27. 32. 35. 52—55. 57. 63. 74. 89. 93. 108. 110. 121. 125. 127. 131. 134. 139. 141. 152. 162. 169. 200. 212. 220. 235. 238. 244. 251. 256. 259. 269. 271. 278. 280. 285. 288. 292. 294. 298. 305. 337. 348. 363. 429. 451. 454. 464. 486. 488. 521. 535. 564.
—: egyes költeményei: A nemzeti öltözet. 564.
Dayka Gábor: Titkos bú. 564. 565.
— —: Clelia. 564.
— —: Esdeklés 565.
— —: »Atyafiúi barátság oszlopa« ford. 564.
Dávid László. 243.
Debreczeni codex. 24. 139. 200. 219. 241. 244. 256. 266. 269. 284. 289. 379. 434. 457. 525.
Debreczeni grammatika. 169. 511. 527.
Decsy Sámuel. 120. 150. 278. 294. 366. 378. 499.
D'Ellevaux Fülöpné gr. Török Mária. 133. 226.
Denon. 240. 245.
Dercsényi János. 216. 232. 300. 301.
Dessewffy (Lubotini —) Ádám. 335. 544.
Dessewffy Emil gr. (D. József fia). 26. 48.
Dessewffy Marczell gr. (D. József fia). 80.
Dessewffy József gr. 23. 26. 34. 36. 43. 46. 57. 59. 71. 88. 137. 138. 148. 154. 234. 244. 247. 292. 333. 335. 339. 340. 341. 344. 352. 372. 377. 403. 418. 468.
—: arczképe. 14.
—: művei: Hazaszeretet. 308.
—: Kazinczy Ferenczhez. 77. 148.
—: Szirmay Antal árnyékának. 156. 244.
—: a Correlatiokról. 514.
—: Tacitus fordítása. 354.
— : franczia s latin ford. 354.
Dessewffy Sámuel gr. 382. 419. 558.
Detrich Miklós. 380. 549. 555.*
Devalvatio és hatása. 37. 92.
Dézsy Mihály. 501. 542.
Dévai Bíró Mátyás. 212.
Diaeta (Magyarországi —). 48. 67. 70. 75. 124. 137.
Diószeghy Sámuel. 502. 566.
Doboka vármegye gyűlése. 123.
Dobsa László. 203.
Doby Antal. 541.

Dókus László. 149. 164. 166. 243. 255. 278. 377. 475.
Domahidy-család. 555.
Domenichino. 176.
Domokos szolgabíró. 233.
Domokos Lőrincz. 199. 300.
Dónát János. 53. 157. 164. 165. 197. 204. 220. 231. 271. 285.
Dózsa Farkas. 134.
Döbrentei Gábor. 14. 83. 108. 134. 141. 163. 238. 277. 286. 291. 305. 308. 371. 389. 414. 476. 518.
—: óda Dessewffy József gr.-hoz. 38. 135.
—: Sonett. 152.
—; Hősi énekek. 308.
—: Macbeth fordítása. 84. 415.
—: Külföldi játékszín. 415. 458.
Döbrentei Gábor folyóirata (Erdélyi Muzeum). 84. 286. 287. 291. 308. 371. 414—418. 476—481.
Döbrentei Lajos. 510.
Döme Károly: Példák Metastasioból. 308.
Drevenyák Ferencz. 79.
Dréta Antal. 263. 370. 390. 391. 396. 399. 444. 457. 465.
Dudásy Bapt. 150.
Dugonics András. 209.
Duport Lajos. 246.
Dyck (Van —). 176.

Eckartshausen imádságos-könyve. L. *Helmeczy* Mihály alatt.
Eggenberger. 55. 65. 162. 204. 289. 446. 506. 517. 544.
Egyetem. 504.
Elem. 428.
Emlékkönyv (Cisterci-rend — e). 563.
Endrődy János. 56.
Engel Keresztély. 100. 131. 173.
—: Historia. 91. 131.
Eötvös. 550.
Eplény. 198.
Ercsey Dániel: Philosophia. 319.
L. *Kazinczy* F. bírálatai között is.
Erdélyi Híradó. 535.
Erdélyi Muzeum. L. *Döbrentei* G. alatt.
Erdélyi megyegyűlések. 96. 102.
Erdődy József gr. 80. 03. 246. 520.
Erdősi (Sylvester) János. 212. 549.
—: grammatikája. 19. 245.
Esterházy József gr. 66. 70. 75. 89. 247. 343.
Esterházy Kázmér gr. 155.
Édes Gergely. 87. 185. 329.
—: Epigrammái. 187.
—: Horatius ódáinak ford. 87. 186.
—: Ad Pisones. 330.
Éles. 288.
Élet és Literatura. 537.

Falka Sámuel. 9. 18. 36. 84. 334. 414. 424.
Falusi. 420.
Farkas Imre. 22. 510.*
Farkas Károly. 212.
—: A hűség. 308.
—: Ismeretlen érzések. 308.
Fatawich István. 212. 531.
Fazekas István (id. —) halála iránti tudósítás. 120. 190.
Fazekas István. 120. 190. 191. 225. 254. 264. 278. 419. 503.
Fazekas Mihály. 182. 448.
Fábry Pál (győri pap). 22. 510.
Fábry Pál. 153. 526.
—: A féltékeny. 308.
Fáy András. 152.
Fáy Borbála. 306. 309.
Fáy Erzsébet. 213.
Fáy János gr. 172. 175. 262.
Fáy József. 214. 307.
Fáy László. 152. 214.
Fáy Mózes. 314.
Fáy Zsuzsánna. 213. 306. 309—313. 445.
Fáyné. 306.
Fejér György. 25. 53. 171. 178. 199. 325.
—: Egy vén házashoz. 308.
L. a *Kazinczy* F. *bírálatai* között is.
Fekete Imre. 378. 554.*
Fekete (nevelő). 134.

Ferencz császár és király. 36. 82.
— rendeletei s ezek hatása az országra. 67. 70. 92. 96. 113. 129. 339. 341.
Ferenczy János 29. 156. 428. 454.
Ferenczy János ref. esperest. 418.
Ferenczy József. 533.
Festetics György gr. 78. 81. 198. 236. 430.
Fiatall. 198.
Fischer Lipót. 178. 529.
Fischer b. 408.
Földi János. 566.
—: levelei. 5.
Francius. 287. 437. 541. 561.
Fráter Antal. 420.
Fráter Pál. 185.
Fridrich Augustus. 516.
Frigyes (II. —). 68. 131. 208.
Frigyes Vilmos. 470.
Füger. 170. 175. 180. 195. 239.
Füvészkönyv (Magyar —). 502. 566.
Fűzi László. 439.

Gabler János Fülöp. 193. 530.
Gamauf Theophil. 461.
Garampi József. 76. 519.
Gábryné. 309.
Gáspár Pál. 380. 549.
Geistinger József. 237. 280. 363. 460. 534.
Geiszler (Gajzler) (József?). 218. 292. 531.
Geiszler (Mihály?). 531.
Genersich János. 56. 173. 367.
Gencsy. 300.
Gerstner József. 28. 29. 111. 162. 251. 293.
Gessner Salamon. 362.
L. *Kazinczy* F. *fordításai* között is.
Glatz Jakab. 94. 169. 172, 514.
—: Bilderwelt. 170. 528.
Goethe. 15. 199. 209. 224. 280. 304. 306. 369. 415. 531.
— Művész reggeli dala. 197. 531.
—: Iphigenie. 209.
Goldsmith Olivér. 135. 392. 395. 399. 404. 418. 465. 485. 555.
Gödör György. 510.
Gőg. 50.
Gönczy Sámuel. 56. 300.
Görög Demeter. 499.
Gray János. 518.
Grässe. 538.
Grellmann Henrik Móricz. 193. 530.
Grotius (Hugo —). 356.
Grűner. 15. 19. 23.
Gustermann. 283. 315. 518.
Guthrie Vilmos. 518.
Gyarmathy Sámuel. 84. 109. 134. 278.
Gyöngyösi János. 415. 417.
Gyujtó István. 123.
Gyulay Constance. 142. 144.
Gyulay Fanny. 142. 144.
Gyulay Ferencz gr.-né. 84. 135. 141. 144. 184. 275. 416.
Gyulay Ignácz gr. 416.
Gyulay Karolina gr-nő. 84. 106. 134. 141. 142. 184. 275. 351. 390. 391. 416. 449. 481.
Gyulay Lajos gr. 85. 134. 135. 141. 142. 390. 391. 415.

Hajnóczy József. 100. 501. 505.
Haller József gr. 82. 164.
Hannulik Chrysosthom. 549. 557.
Harkányi Miklós. 417.
Harles: Anthologia. 287. 541.
Hartleben. 538.
Havercamp: Sallustius kiadása. 177, 182.
Haykul Antal. 17.
Hegedüs. 415.
Hegedüs István. 538.
Heinrich: Geshichte von England. 65. 518.
Helmeczy Mihály. 2. 3. 6. 8. 10. 13. 17. 20. 21. 23. 27. 35. 49. 52. 63. 72. 75. 101. 109. 110. 118. 132. 140. 156. 161. 164. 171. 189. 197. 202. 203. 221. 238. 250. 268. 288. 293. 305. 309. 329. 330. 338. 361. 370. 386. 395. 403. 426. 444. 465. 486. 489. 492. 494. 498. 544. 556. 559.

Helmeczy M.: Czibulka Annához. 509.
—: Sonett. 6. 10. 27.
—: »An der Quelle« ford. 253. 536.
—: Eckartshausen imádságos könyvének ford. 53. 494. 517.
—: Siskovics Pálhoz. 515.
Hene Herencz. 153. 526.*
Henikstein. 542.
Herculanumi reliquiák. 28. 111. 512.
Herder művei. 162. 437.
Hessen-Homburg hg. 523.
Heydendorff Mihály. 348. 552.
Heyne: Vergilius kiadása. 263.
Hilchenbach Károly. 197. 531.*
Hohenwarth Zsigmond. 169. 240. 527.*
Homeros. 171. 176. 210.
Horatius ódái. 87. 224. 265.
—: Coelo tonantem . . . 119.
—: epistolái (ford. Kis János). 134. 236. 281. 460. 487. 490. 496. 500. 504.
Hormayr. 315. 337.
Horvát István. 5. 6. 12. 16. 17. 19. 101. 122. 127. 156. 164. 165. 171. 172. 178. 189. 194. 198. 199. 219. 232. 250. 253. 261. 269. 284. 285. 289. 298. 305. 334. 394. 398. 424. 446. 518. 559.
Horvát István arczképe. 53. 270. 271. 285.
—: Kalendáriom recensiója. 64.
—: »Hat Sonett« kiadása. 118. 139. 143. 210. 224.
Horváth Ádám. 23. 209.
—: levelei 5.
Horváth (Palóczi —) György. 56.
Horváth János. 56. 74. 430. 517. 559.
Horváth (Palóczi —) László. 33. 243. 513.
Horváth Tamás. 34. 454. 491.
Horváth Zsigmond. 280. 405. 537. 557.
Hottinger. 362.
Hőgyész (Mátészalkai —) Máté válasza 343. 380. 400. 426. 444. 545.*
Hrabovszky György. 512.
Hrabovszky János. 32. 51. 512.
Hunyady János sírja. 126. 153.
Hunyady László sírja. 126. 153.
Ideálja (Nyelvek —). 537.* 538.
Igaz Sámuel (id. —). 419. 558.*
Igaz Sámuel (ifj. —). 558.
Illicinus (Ilkusch) Márton. 538.
L. *Judicium* alatt is.
Illésházy István gr. levele. 352.
Illyés András: Szentek élete. 211.
Inántsi Gábor. 112.
Inger. 300.
Institórisz-Mossóczy Mihály. 13. 15. 17. 19. 20. 23. 26. 52. 55. 108. 270. 330.
Isaak Gáspár. 380. 549.
Isaak Lajos. 554.
Isaak Sámuel. 199. 380. 400. 549.
Izabella királyné. 153.

Jablonczai Constantin. 539.
Jancsó Benedek. 525.
Jankowich Miklós. 26. 53. 177. 517.
—: Szónemzés. 26. 517.
Jaschke. 178.
János főhg. 499.
János Zsigmond sírja. 153.
Jekelfalussy József. 33. 34.
Jenisch: Philosophisch-kritische Vergleichung . . . 537.
Jenner Ede orvos. 437. 561.*
Jó Mátyás. 150.
John Frigyes. 75. 140. 413. 426. 487.
Jósika János b. 45.
József (II. —) császár. 100. 419.
József főhg. nádor. 48. 171. 421. 430.
—: beszéde 1810-ben. 308.
—: beszéde az 1811–12. országgyűlésen. 48.
Judicium de cometa 1468. 266. 284. 538.*
Junker. 424.

Kallimachi hg oláh vajda. 193.
Kallós (Szirmai —) Dániel. 56.
Kanyó László. 287. 439. 441. 541.
Karacs Ferencz. 424.
Karácsoni Sámuel. 134. 418.
Katalin (II. —) czárnő. 470.

Katona István. 563.
Kazinczy András arczképe. 378.
Kazinczy Dániel (K. Ferencz nagyatyja). 365. 510.
Kazinczy Dénes. 182. 207. 208. 227. 242. 254. 267. 274. 300. 530.
Kazinczy Ferencz életrajzi adatai:
— —: anyagi állapota. 1. 57. 62. 190. 199. 208. 216. 222. 227. 228. 233. 241. 242. 249. 267. 279. 291. 292. 298. 300. 314. 330. 335. 337. 338. 341. 347. 362—367. 381. 383. 387. 407. 420. 458. 465. 486.
— —: arczképe (Kreutzingertől). 6. 157. 164. 165. 166. 198. 204. 221. 231. 252. 270. 285. 289. 346.
— —: arczképe (Donát Jánostól). 164. 165. 198. 204. 232. 252. 270. 271. 285. 444.
— —: arczképe (Kiningertől). 165.
— —: arczképe (Stundertől). 165.
— —: bécsi útja. 131. 133. 142. 146. 150. 168. 172. 182. 184. 227. 235. 239. 244. 245.
— —: családi élete. 106. 331. 335. 366. 383. 389. 392. 395. 399. 403. 418. 424. 425. 462. 465. 485.
— —: Szabolcs vármegye táblabírája. 99. 177. 522.
— —: lováról leesik. 190. 191.
— —: leveleinek kiadását tervezi. 4. 5.
— —: naplója (1801. jún. 28-kától kezdve). 5. 509.
— —: költeményei:
— —: Poetai Berek. 6. 20. 24. 52. 55. 200. 204. 220. 254. 256. 259. 269. 289. 372. 415. 565.
— —: A művész reggeli dala (Gothe). 197. 204. 252. 259. 415. 447.
— —: Prometheusz. 466. 564.
— — Tövisek és Virágok. 9. 17. 161. 415.
— —: »Nőjj kedves csecsemő«... 263.
— —: Szelnár és Szelma. 308.
— sonettjei kiadása. 118. 122. 139. 142. 143. 166. 200. 224. 266. 523.* L. *Horvát* István alatt is.
Kazinczy Ferencz: Az én boldogitóm. 166. 200. 210. 307.
— —: Az ő képe. 200.
— —: Cserey Miklóshoz. 200. 307.
— —: Szirmay Jánoshoz. 247. 258. 260. 267. 313. 337. 431. 481.
— —: Csüggedés. 239. 241. 247. 257. 266. 296. 313. 337. 431.
— epigrammjai:
— —: »Elmaradás te vagy« . . . 239. 241. 247. 258. 277. 286. 296. 313. 371.
Kazinczy Ferencz epigrammjai.
— —: A Félix-bánya. 477.
— —: Az elszálló lélek. 279. 299. 477.
— —: Az erdő. 414. 476.
— —: A nagyság és szépség diadalma. 451. 562.
— —: A vándor és a hely geniusa. 481.
— —: Antinous. 455. 480.
— —: Canova Psychéjére. 455. 479.
— —: Correggio Ioja. 480.
— —: Egy ferdőben. 477.
— —: Én szeretek . . . 485.
— —: Gyulay Karolina gr.-nőnek. 275. 480. 304. 449.
— —: Könyörgés. 414.
— —: Heliodorához. 332. 336. 352. 402. 477.
— —: Laokoon statuájára. 331. 336. 340. 402. 456. 480.
— —: Lánykámhoz. 279. 477.
— —: Dolce Madonnájára. 332. 334. 336. 340. 352. 361. 375. 403. 456. 479.
— —: Ninon képére. 280. 299. 477.
— —: Pászthory sírja. 480.
— —: Panasz. 277. 476.
— —: Pór kevélység. 478.
— —: Rákoson, Pest mellett. 477.
— —: Vayra. 307.
— —: Themistokles. 479.
— —: Thucydides. 455. 478.
— —: Ürményi József. 480.
— —: Vád és béke. 478.
— —: Venus kallipygos. 332. 336. 402. 456.

Kazinczy Ferencz epistolái:
— —: Cserey Farkashoz. 26. 277.
— —: Berzsenyi Dánielhez. 266. 289.
— —: Gr. Dessewffy Józsefhez. 6.
— —: Egy római Arkászhoz. 6.
— —: Gyulay Karolina gr.-nőhöz. 84.
— —: Helmeczy Mihályhoz. 2.
— —: Tatay Jánoshoz. 428.
— —: Gr. Török Lajoshoz. 84. 109. 117. 386.
— —: Vida Lászlóhoz. 452. 562.
— —: Vitkovics Mihályhoz. 127. 209. 343. 426. 445. 490. 545.
— —: B. Wesselényi Miklóshoz. 277.
— eredeti művei:
— —: Emlékezete (Özv. Kazinczy Józsefné szül. Bossányi Susána —). 190. 529.
— —: Inscriptio a Győrnél elesett vitézek emlékére. 9. 161. 415.
— —: A magyar literatura történetei. 414.
— —: A magyar poézis négy nemei. 414.
— —: Tübingai pályaírás. 168. 211.
— fordításai:
— —: Egyveleg írások kiadása. 14. 17. 18. 20. 23. 75. 108. 119. 253. 269. 270. 431. 457. 497.
— —: A vak lantos (Webertől). 14. 15. 18. 20. 75. 108.
— —: Aetna (Brydone). 14. 18. 20. 75. 108.
— —: Bácsmegyei. 10. 12. 14. 15. 17. 18. 63. 64. 75. 108. 111. 118. 127. 134. 163.
— —: Goethe műveiből: Clavigo. 14. 20. 163.
— — —: A testvérek. 14. 20.
— — —: Egmont. 252. 333. 427. 481.
— — —: Sztella. 14. 20. 163. 252. 333. 427. 481. 536.
— —: Lessing műveiből: Emília Galotti. 14. 15. 18. 20. 235. 269. 289.
— — —: Minna von Barnhelm. 14. 15. 18. 235. 269. 289.
— — —: Meséi. 14.
— — —: Gessner idylljei. 9. 127.
Kazinczy Ferencz fordításai: Hamlet. 235.
— —: Herder műveiből: A repülő szekér. 14. 15. 20. 75. 108.
— — —: Diogenes 252.
— — —: Paramythek. 14. 18. 20.
— —: Klopstock Messiása. 14. 15.
— —: Marmontel regéi. 3. 14. 15. 17. 18. 161. 162. 204. 384.
— —: Osszián válogatott darabjai. 14. 15. 18. 20.
— — —: Karrik-Thura. 16. 18.
— —: Sallustius fordítása. 388. 389. 392. 397. 399. 404. 447. 457.
— —: Tódor és Flóra. 252. 270.
— —: Vergilius Georgicona IV. könyvéből. 264.
— —: Yorick és Elíza levelei. 14. 20.
— — bírálatai:
— —: Beregszászi Nagy Pál és Sipos József ellen. 260. 538.
— —: Ercsey Dániel: Philosophia. 319—324.
— —: Fejér György: Pályamunka. 53. 76. 110. 325—326.
— —: Gustermann műve. 283.
— —: Horvát István: Pest szab. kir. város régi Ofen nevéről. 26.
— —: Pápay S.: A magyar literatura esmerete. 260.
— —: Szentgyörgyi Gellért Sallustiusa. 64. 76.
— —: Vályi Nagy Ferencz: Bion és Moschusz. 316—319.
— —: Virág Benedek: Thalia. 369. 496. 507. 565.
— kiadványai:
— —: Helikoni virágok. 251.
— —: Magyar Régiségek és Ritkaságok. 24. 139. 200. 219. 241. 244. 253. 256. 266. 269. 284. 289. 379. 431. 434. 457. 510. 532. 558.
— —: A Szirmay-család története. 260.
Kazinczy Ferenczné gr. Török Zsófia. 123. 250. 315. 340. 366. 374. 384. 399. 418. 525.

Kazinczy Ferenczné öröksége. 1. 232.
Kazinczy Ferencz gyermekei: Antonin. 374. 389. 391. 395. 398. 399. 403. 412. 418. 427. 434. 438. 442. 453. 457. 465. 468. 485. 503. 504.
— —: Emíl. 218. 374. 434.
— —: Eugenia. 145. 218. 250. 315.
— —: Thalia. 146. 218.
Kazinczy Gábor. 544.
Kazinczy Honoria. 378.
Kazinczy István. 222. 443. 452. 454. 463. 486.
Kazinczy József (K. Ferencz atyja). 530.
Kazinczy József (K. Ferencz öcscse). 208. 217. 222. 227. 234. 241. 249. 272. 300. 301. 347. 362. 363. 366. 407. 420.
Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsánna (K. Ferencz anyja). 133. 182. 184. 185. 189. 190. 195. 207. 208. 227. 228. 232. 241. 244. 267. 529.*
—: emléke. 190. 388. 404. 467. L. *Kazinczy* F. eredeti művei között is.
Kazinczy Juliánna (Dercsényi Jánosné). 233. 242. 268. 274. 347. 362. 364.
Kazinczy Klára (Kraynik Józsefné). 216. 221. 232. 242. 249. 267. 272. 291.
Kazinczy Miklós. 147. 225. 228. 234. 238. 249. 254. 274. 300. 340. 451. 502.
Kazinczy Péter (K. Ferencz XVII. századbeli őse). 16. 219. 315. 335. 510. 544.
Kazinczy Péter (K. Ferencz nagybátyja). 58. 137. 154. 218. 229.
Kazinczy Zsuzsánna (Özv. Péchy Sándorné). 182. 208. 234. 242. 254. 274. 291. 530.
Kállay Ferencz. 431.
Kállay Miklós. 60.
Kámánházy László. 452. 562.*
Károli Gáspár. 538.
Károly főhg képe. 240. 245.
Károlyi György gr. 532.
Károlyi István gr. 532.
Károlyi József gr.-né. 223. 532.
Károlyi Lajos gr. 532.
Kärgling János Tóbiás. 9. 17. 21.
Kästner epigrammja. 251.
Kecs. 500.
Keglevich Ágoston gr. 532.
Keglevich Ágoston gr.-né. 223. 532.*
Kenderessy Mihály. 56. 88. 115. 287. 294. 348. 371. 389. 437. 488. 523.
—: A kosón aranyokról. 88. 94. 116. 147. 295. 521.*
Kenesey. 309.
Kerekes Ábel. 406. 557.*
Keresztes István. 418.
Kevélység. 50.
Képzelmész. 366. 553.
Kézy Mózes. 116. 138. 287. 316. 406. 422. 443. 549. 557.
— epistolája Kazinczyhoz. 308.
Kilián. 134. 162. 204. 220. 271. 298. 446. 491.
Kininger Vincze. 426. 487. 498.
Kis Imre. 52. 56. 89. 182. 448. 503. 504.
Kis János. 3. 5. 19. 22. 31. 35. 51. 52. 54. 55. 85. 120. 133. 163. 168. 177. 189. 224. 236. 256. 262. 279. 284. 315. 363. 394. 458. 484. 492. 500. 538.
—: arczképe. 51. 169. 262.
—: superintendenssé választása. 22. 510. 514. 515.
—: költeményeinek kiadása. 6. 9. 22. 24. 26. 31. 35. 51. 57. 63. 74. 93. 108. 141. 251. 256. 280. 363. 486. 494. 497.
—: egyes művei:
— —: Hajósének. 564.
— —: Dicsőség. 135.
— —: Kazinczy Ferenczhez. 282.
— —: Szép Rózsi. 308.
— —: Catechismus. 236.
— —: Lelki áldozatok. 534.
— —: Horváth Zsigmond művei iránti jelentés. 256. 405. 537.*

Kis János: Horváth János beszédeinek bírálata. 74.
— —: B. Prónay Lászlóról mondott beszéde. 168. 226. 527.
Kis János (Fülei —). 51. 58. 515.
Kis József orvos. 100.
Kis József főjegyző. 417.
Kis Lajos (K. János fia). 31. 51. 487. 494. 501. 512.
Kisfaludy Károly. 212. 313.
—: A jövevény. 308.
Kisfaludy Sándor. 53. 54. 74. 210. 211. 212. 313. 424. 430. 452. 454. 543.
Kisling. 175. 240. 245.
Kiss Áron. 380. 549. 554.*
Kiss István. 15. 55. 162. 251. 271. 510. 527. 538.
Kitl (v. Kindl?) 170.
Klobusiczky Vincze gr. 292.
Klopstock. 26. 52. 171. 176. 209. 224. 532. 540.
—: Ihr Tod. 52. 516.*
Klotz. 59.
Kolbe művei. 177.
Koller Ferencz. 30. 512.
Kolosy Albert. 150.
Kolosy József. 150. 255.
Kolowrath-Liebsteinszky Ferencz gr 42.
Koncz Ákos. 543.
Kondé József Benedek. 452. 562.*
Korbély Mihály. 564.
Kosegarten Th. 392. 395. 399. 404. 418. 465. 485. 555.
Kotzebue. 149.
—: Erinnerungen. 149. 244. 292.
Kovachich Márton György. 20. 21. 57 195. 518.
Kovács Antal apát. 34. 425. 513.
Kovács Mihály dr. 40. 271. 514.
Kölcsey Ferencz. 139. 152. 182. 198. 199. 284. 297. 379. 399. 431. 484. 525. 554.
—: költeményei:
— —: A költő. 432. 484.
— —: Anathéma. 434.
Kölcsey Ferencz: Átok. 433.
— —: Emlékezet. 433.
Kölcsey (István, Mihály?) 380. 549.
Kőnigsegg Ferencz gr.-né. 532.
Kövérné. 265.
Kövy Sándor. 490. 521.
Kraynik József. 300.
Kreutzinger. L. *Kazinczy* F. *arczképei* alatt.
Kubinyi. 153.
Kulcsár István. 7. 120. 150. 162. 171. 177. 199. 250. 270. 305. 329. 333. 362. 379. 398. 439. 445. 486. 490. 491. 509.
—: Eredeti játékdarabok. 154. 525.
—: Nándorfehérvér győzedelme. 134. 525.
—: Lehel kürtje. 171.
—: A magyar nyelv kelete. 308.
Kutusow. 368.

Lajcsák Ferencz. 56. 517.
Lakatos Sámuel. 204. 307.
La Roche Zsófia. 539. 540.
Lascy. 100.
Laskay Sámuel. 42. 96. 504.*
Láczai Szabó József. 212. 289. 541.
— felelete. 146. 216. 526. 541.
Láng Ádám. 55. 517.
Lázár Lajos gr. 328.
Lehóczky János. 90. 521.
Lehóczky Tivadar. 521.
Lekenyerez. 198.
Lengyelország. 52. 61. 68. 72. 102. 113. 516.
Lepkovics Izsák. 120. 225.
Lessing. 209. 313.
—: A meséről (értekezés). 293. 298.
Lény. 270. 428. 440.
Lénység. 440.
Lészai Antal. 183. 204.
Liedemann Márton. 20. 65.
Lipszky. 406.
Lipót (II. —) császár és király. 131. 334. 419. 513.
Locke. 437.
Lónyay Ferencz. 284. 540.*

Lónyay Gábor. 68. 79. 89. 377. 541.
Losonczi István: Hármas Kis Tükör. 235.
Luther. 414. 558.

Madarassy Ferencz. 15. 252.
Magány. 543.
Magyar Életirások. 481. 564.
Magyar Kurir. 93. 512. 513. 521.
Majláth György. (id. —). 130. 524.
Majthényi (Antal, Károly, Imre, László?). 248. 536.
Makó Lőrincz. 445.
Makray László. 123. 524.
Malherbe. 167.
Manzador (?). 72. 140. 518.
Maret. 499.
Markos János. 60. 331. 517.
Marmontel regéi. L. a *Kazinczy* F. *fordításai* alatt.
Marsalkó Konstant. 427. 455. 464. 486. 563.*
Matthisson. 564.
Matkovich Pál. 32. 58. 510.
Matulay Gábor. 89. 332. 386.
Maurer Hubert. 170. 180. 528.*
Mándy (Imre?). 400. 445. 549. 554.
Mándy Péter. 401.
Mária Terézia. 334. 437. 516.
Márjási István. 56. 136.
Márjási Zsigmond. 174.
Márton József. 333. 337. 392. 396. 401. 405. 493. 499. 543.
Mártonffy József. 26. 153.
Mátéffi István. 134.
Mátéka. 401. 545.*
L. *Hőgyészi* Máté alatt is.
Mátsár István. 308. 543.*
—: A magyar szóhangzás mértéke. 308. 543.
Medicus Jeanette. 139. 199. 525.*
Mednyánszky Alajos b. 393. 555.
Melczer Károly. 30.
Mengs Antal Rafael. 176. 179.
Merdulyka. 144.
Meyer: Briefe .... 149. 244. 292. 335.
Mérczc. 198.
Mészáros János. 517.
Mészáros László. 55.
Migazzi gr. püspök könyvtára. 524.
Mihályi Mihály. 417.
Mikes István gr. 442.
Mikes Zsigmond gr. 442.
Miksa főhg. 42.
Milassin Miklós püspök. 74.
Miller Jakab Ferdinánd. 101. 394. 559.
Mitscherlich: Horatius kiadása. 265.
Molé gr. beszéde. 357. 552.*
Molière: A fösvény. 415. 558.
Mollo (Tranquill —). 178. 529.
Molnár István. 365.
Molnár János (Meszlényi -). 55. 168. 224. 527.
Molnár János kanonok. 284.
Montfaucon. 28. 53. 55. 512.
Móricz. 301.
Muenscher (Münscher) Vilmos. 193. 530.
Müllner Adolf: Vétek súlya. 415. 558.

Nagy Gábor. 88. 182. 185. 193. 300. 502. 504.
Nagy István. 510.
Nagy Iván. 518. 520. 524. 529. 532. 542.
Nagy László (Perecsényi —). 56. 400. 556.
Nagy Pál (Felsőbüki —). 66.
Nagy Sámuel. 286. 417.
Naláczy István b. 448.
Napoleon. 52. 67. 68. 70. 78. 89. 97. 104. 113. 119. 130. 161. 181. 205. 208. 247. 292. 346. 354—359. 371—374. 378. 469—474.
Negéd. 50.
Neidl János. 9. 28. 75. 169. 263. 293. 345. 487.
Neuhauser. 41. 63. 85. 98.
Neumann színésznő. 246.
Neumann Ferencz. 174. 529.
Newton. 437.
Négel. 212.

Németh Aristipp. 31. 121. 133.
Németh István. 22. 32. 510. 512.
Németh László. 31. 32. 512.
Nickgreiss. 85.
Niczky Kristóf gr. 155.
Niczky László. 56. 93.
Niedermann János. 169. 197. 236. 262. 282. 527.
Nunkovics György. 74.
Nyelvújítás (Magyar —). 166. 186. 223. 224. 226. 260. 280. 287. 306. 327. 343. 349. 370. 378. 388. 400. 404. 411. 447. 464. 466. 481. 486. 488. 491. 493. 500. 503.
Nyíri Ferencz. 420.
Nyka Emmánuel. 119. 495.

Ocsovszky Pál. 170. 182. 384.
Oesterreichischer Beobachter. 247.
Ofner-Pester Zeitung (Vereinigte —). 510.
Oláh Mihály. 301. 542.
Orczy József b. 174. 308.
Orczy Lőrincz b. 85. 98.
—: arczképe. 14.
—: A bugaczi csárdához. (Kazinczy F. átdolgozása). 6.
Origenes. 464. 486.
Ormós József. 209. 307. 314.
Orpheus (Kazinczy F. folyóirata). 251. 541.
Őry Fülöp Gábor. 32.

Pagony. 202.
Paizs. 49. 138.
Palma Károly. 100. 394.
Pasquich János. 406.
Pastoret. 470.
Patay István. 218. 398. 445. 531.*
Patay József. 146. 526.
Pataky Mózes. 192. 415.
—: Egmont fordítása. 415.
Patriotisches Blatt. 338.
Paur (Kápolnai —) Antal. 204.
Pánczél Pál pályairása. 18.
Pápay (Páriz —) Ferencz. 295. 300. 302. 439.
Pápay Sámuel. 56. 74. 172. 266. 375. 424. 428. 452. 453. 517. 528. 560.
—: családi állapota. 429.
—: művének bírálata. L. *Kazinczy bírálatai* alatt.
Pászthory Sándor. 413.
—: arczképe. 14. 19.
Perényi János b. 80—82. 519.
Perényi Zsigmond b. 82.
Pesti Gábor meséi. 293. 298.
Petényi János. 78. 81. 82. 519.*
Pethe Ferencz. 366. 378. 394. 412. 475. 540. 558. 564.
Pethő Jakab. 305. 398. 425.
Petrarcha. 210. 211. 523.
Petrich András. 178. 529.*
Petrik G. bibliogr. műve. 552. 562.
Péchy Antal. 191. 301.
Péchy Imre. 82. 199. 229. 249. 254. 267. 273. 292. 297. 300. 484. 542.
Péchy Sándorné l. *Kazinczy Zsuzsánna* alatt.
Pélyné Vay Erzsébet. 166.
Pfeiffer Károly Hermann. 169. 527.
Pitt. 437.
Pletnics (Platnics?). 394. 507.
Planck Gottlieb Jakab. 193. 530.
Plutarque (Le —) de la jeunesse. 136.
Podkoniczky Ádám. 94.
Pogány (Csebi —) Lajos. 56.
Pope Sándor. 135.
Porubszky. 523.
Pósa Istvánné. 365.
Pölitz. 25. 64. 111.
Pray György emlékezete. L. *Kulcsár* István alatt.
Prileszky Károly. 82. 520. 542.
Prónay Kálmán b.: gazdasági folyóirat terve. 230. 533.
Prónay Lajos báróné gr. Wartensleben Katalin. 533.
Prónay László b. 421.
Prónay Sándor b. 41. 152. 168. 223. 238. 281. 464. 514. 527.
Prónay Sándor báróné gr. Teleki Johanna. 514. 527.

Prónay Simon báróné Hirgeist Anna. 144.
Puky Ferencz. 504.
Puky István. 166.
Puky Károly. 307.
Puky László. 82.
Puky Simon. 309.
Püspöky István. 90. 347. 521.*
Pyber Benedek. 370. 452. 494. 556. 562.

Radvánszky Polyxéna. 144.
Radvánszky Teréz. 144. 487.
Ragályi István. 37. 56.
Rajner főhg. 30. 499.
Rácz Márton. 539.
Ráday Gedeon gr. 12. 85. 108. 504.
—: arczképe. 19.
—: levelei. 5.
—: Az Isten dicsérete. 308.
Ráday Pál gr. 166. 395. 421.
Rájnis József. 25. 212. 559.*
—: Koporsói vers. 308.
—; Georgicon fordítása. 221. 263. 264. 430. 486. 495.
Rákóczy Ferencz (I. —) levele Kazinczy Péterhez. 16. 510. 544.
Rákóczy Ferencz (II. —). 57. 135.
—: beszéde a gyömrői táborban. 482.
—: naplója lengyelországi utazásáról. 60.
Rákóczy György sírja. 153. 517.
Ráth Mátyás. 525.
—: jelentése a lexicon iránt. 220. 284.
Ráth Sokrates. 133. 525.
Rátkay István. 365.
Rembrandt. 245. 262.
Reni (Guido —). 176.
Retzer József Frigyes b. 173. 528.* 531.
Reviczky (László?). 243. 249. 301. 535.
Reviczky (Tamás?). 535.
Rény. 152. 212. 306. 333. 362. 415. 440. 468. 504.
Rényi Rezső. 522.
Révai Miklós. 6. 12. 212.
—: arczképe. 14. 19.
—: Orczyhoz. 308.
Rhédey Ádámné gr. Teleki Mária. 557.
Rhédey Lajos gr. 96. 129. 524.
Ribinyi János: Oratio. 284. 368. 538.*
Ritter János Vilmos. 410. 557.
Robert. 193.
Rolly József. 68. 71. 89. 347. 518.
Rosa (Roos) József (id. —). 175. 196. 240. 245. 295. 529.
Rosa József (ifj. —). 175. 196. 240. 529.
Rousseau. 26.
—: Emil. 138.
—: Vicaire Savoyard. 138.
Rozgonyi József. 136. 525.
— leánya: Erzsébet — l. *Bajusz* Mihály rovat alatt.
Rumy József. 6. 9. 20. 63.
Rumy Károly György. 26. 31. 33. 56. 86. 91. 94. 98. 99. 125. 154. 172. 193. 237. 259. 282. 314. 343. 366. 392. 412. 421. 422. 457. 458. 492. 501. 505. 512. 558. 564.
Rumy Károly György arczképe. 345. 368.
— művei:
— —: Theoretisch-praktische Anleitung zum deutschen pros. Stil. 34. 92. 283. 315. 514. 543.
— —: Geogr. Wörterbuch. 56.
— —: Monumenta Hung. 34. 69. 93. 105. 177. 235. 245. 260. 285. 327. 342. 345. 421. 430. 526. 536.
Ruszek József. 263. 392. 396. 401. 430. 454. 560.

Sachner. 292.
Sala Mihály. 303.
Sala (Enlaki —) Sámuel. 125.
Salamon István. 417.
Salamon József. 55.
Sallustius. 196.
L. a *Kazinczy* F. *fordításai* alatt is.
Sartory Bernát. 173. 283.

Sauer Kajetán. 542.
Sándor (I. —) czár. 68. 71. 97. 470.
Sándor István. 6. 13. 29. 170. 177. 193. 194.
—: Lexicon. 193. 194.
Sándor Mihály. 80. 83. 520.
Sárközy István. 23. 26. 69. 72. 462. 512.
Säume: Spaziergang. 149.
Schanbart. 193.
Schatten János. 55.
Schaumburg. 177.
Schedius Lajos. 152. 211.
Schiller Fr. 167. 224. 485.
Schlegel Fr. 7.
Schlözer Ágost Lajos. 193. 530.
Schneller Lajos. 534.
Schnorr Ede. 518.
Schorn (?) 72. 140. 238. 518.
Schwaiger András. 55.
Schwartner Márton. 76. 252. 393. 538.
Schwarzenberg hg. 130.
Scipio. 137.
Seiwerth János. 85. 91. 125. 154. 520.*
Selymi. 254.
Seneca. 4. 73.
Sennovitz Mátyás. 354. 377.
Sieyes. 357. 374.
Sihulszky József. 33. 64. 233. 513.*
Sikos István. 510.
Sinay (Gábor v. Sándor?) 182.
Sinay Miklós. 245.
Sipos József: Ó- és új magyar. 261. 538.
Sipos Pál. 3. 32. 56. 114. 136. 147. 183. 215. 239. 287. 386. 405. 427. 446. 450. 493. 500. 503. 557. 566.
—: Agenda. 116. 406. 446. 562.
—: 'Sombory L. emlékezete. 117.
—: Trigonometriai táblák. 116.
Siskovics József. 3. 4. 8. 19. 64. 75. 113. 161. 164. 305. 370. 509.
Siskovics Pál. 515.
'Sombory László. 114. 296. 440. 523.*
Somogy vármegye gyűlése. 72.
Somosi János. 442.
Soos Pál. 247. 292.
Soos Pálné. 222.
Spáh Gáborné. 404. 467.
Spira Ferencz műve. 380.
Splényi Gábor b. 59. 64. 130. 382.
Stäudlin Károly Frigyes. 193. 530.
Stein Antal. 528.
Stenczel. 29. 31.
Strauss Antal. 34. 428. 513.
Stretskó György. 296. 542.
Sugorgatott. 366. 553.
Szabó András. 380. 400. 401. 549. 554.*
Szabó Izsák. 436.
Szabó János. 195. 531.
Szabó (Szentjóbi —) László: A holdhoz. 308.
Szabolcs vármegye gyűlése. 36. 46. 49. 59. 71. 137. 382.
Szakál. 273. 300. 301.
Szathmáry József. 32. 121. 513.
Szathmáry (P. —) Károly. 557.
Szánthó János. 56.
Szeitz Leo. 513.
Szemere Ábrahám. 443.
Szemere Ferencz (Sz. Pál atyja). 193. 524.
Szemere István. 2. 33. 34. 47. 136. 243.
Szemere László. 152. 233.
Szemere Pál. 4. 6. 8. 10. 12. 16. 17. 19. 24. 25. 38. 53. 63. 84. 101. 109. 111. 127. 132. 135. 140. 142 143. 151. 156. 164. 166. 171. 189. 193. 198. 199. 209. 272. 284. 289. 298. 305. 333. 338. 360. 379. 398. 401. 427. 431. 443. 452. 454. 457. 463. 481. 486. 489. 504.
—: arczképe. 263. 270. 271.
—: művei:
— —: A boldog pár. 39. 138. 200. 211. 224. 307. 308.
— —: Az Echó. 41. 132. 152. 211. 434. 514.
— —: Emlékezet. 139. 200. 211. 224. 308.
— —: Hat sonett. 118. 122. 139. 142. 143. 166. 200. 523.*

Szemere Pál művei: Huss, huss, huss... 152.
— —: Himfy 200. 224. 307. 308.
— —: Kesergő. 211.
— —: Az ér mellett (An der Quelle ford.). 253. 306. 536.
— —: Öleld az órákat... 167.
— —: El ne felejts, o ifjú... 310.
— —: Elvina. 309. 543.
— —: Vida Lászlóhoz. 465.
— —: Qualis papulea ford. 313.
— —: Titkos vidék. 25. 211. 511.
— —: Yottographus. 220.
Szemere Teréz. 152.
Szenczi Molnár Albert. 538.
Szentes János. 248.
Szentgály Ágoston. 556.
Szentgyörgyi Elek (Sz. József fia). 190.
Szentgyörgyi József. 133. 179. 190. 226. 237. 255. 279. 281. 403. 466. 493. 503. 556.
Szent-Iványi (főtiszt). 523.
Szentmiklóssy (Sz. Alajos atyja). 425.
Szentmiklóssy Alajos. 227. 260. 281.
—: Kazinczyhoz írt epistolája. 281.
Szepessy Ignácz b. 56. 563.
Széchenyi Ferencz gr. 66. 94. 100. 171. 178. 200. 413.
Székely István: Calendarium. 220. 284.
Székely Mihály. 45.
Szépliteraturai Ajándék. 531.
Szilassy Ferencz. 307.
Szilassy József. 307.
Szilády Áron. 552.
Szilágyi Sámuel ódája Klopstockhoz. 284. 540.
Szilágyi Sándor. 552.
Szinnyei József. 510. 512. 513. 515. 521. 523. 525. 527. 531. 538. 554. 555. 557. 558. 561. 563.
Szirmay Antal (id. —). 16. 30. 128. 150. 154. 161. 164. 524.
Szirmay Antal (ifj. —). 161. 164. 166.
Szirmay Ádám. 34. 93.
Szirmay Erzsébet. 86.
Szirmay György. 549.
Szirmay János. 56. 247. 260. 337. 517.
Szirmay Pálné. 222.
Szirmay Péter. 93.
Szirmay Tamás. 278.
Szirmay Tamás Antal. 30. 34.
Szlávy János. 147. 526.
Szlávy Pál. 81. 82. 300. 520.
Szombathy János. 57. 284.
Szögyény Zsigmond. 451.
Sztárai Mihály. 68.
Sztrokay Antal. 6. 7. 121. 156. 164. 171. 199.
—: Elmedalok. 308.
Sztrokay Antalné. 153. 156. 164. 171. 199.
Szulyovszky Menyhért. 67. 70. 75. 89. 93. 113.
Szűcs Dániel. 381. 407.
Szűcs István. 307. 309.
— verse Kis Jánoshoz. 52. 190. 515.
Szvorényi József. 511. 543.

Takács József. 56. 424. 430. 517.
—: Nagy J-hoz. 308.
Tanárky Mihály. 564.
Tatai Pál. 510.
Tatay János. 13. 14. 17. 20. 22. 25. 49. 73. 141. 156. 161. 163. 164. 171. 202. 221. 250. 263. 293. 382. 395. 399. 428. 444. 489. 556.
—: Dréta Antalhoz. 49. 515.
Társalkodó. 511.
Teleki Domokos gr. fordítása. 220. 266. 284. 532.
Teleki József gr.: Atyafiúi barátságnak oszlopa. 220. 266. 284. 464. 532.
Teleki József gr. (ifj. —). 231.
Teleki Lajos gr.-né. 231. 523.
Teleki László gr. 23. 66. 73. 169.
—: Mária Ludovicára. 308.
Teleki Sámuel gr. 99. 131. 334. 413. 553.
Temesvári. 301.
Thaly Kálmán. 518.
Tholdy gr.-leány. 215.
Tihanyi Ferencz. 167.
Toldy Ferencz. 524.
Tomicza. 22.

Tompa János. 417.
Tordosi Pál. 204.
Tóth Ferencz. 215. 267. 375. 386. 393. 404. 406. 424. 446.
—: művei. 377.
Tóth Mihály. 379. 403.
Townson Róbert. 81. 519.*
Tömpeleg. 212.
Török József gr. (Kazinczy F. sógora). 1. 65. 199.
Török Lajos gr. 145. 507.
Trattner Mátyás. 9. 22. 24. 26—28. 31. 35. 51—55. 57. 63. 77. 93. 108. 110. 121. 131. 134. 141. 162. 189. 198. 204. 244. 251. 256. 263. 269. 278. 288. 293. 337. 350. 363. 397. 412. 426. 440. 481. 517. 535. 564.
Troër. 80. 82.
Tübingai pályaírás. 168. 211.
Tűz (Sátoralja-újhelyi —). 90. 521.

Ürményi József. 101. 130. 178. 413. 446. 480. 524.
Ürményi Józsefné. 165. 189. 221.
Ürög-forog. 553.

Vajda Viktor. 525.
Vajnovics Miklós. 269. 288. 386. 539.*
Varga István. 379.
Varjas János *e* hangzós éneke. 220. 284. 532.
Varjú Elemér. 524.
Varjú István. 495. 565.
Vay Ábrahám. 45. 48. 58. 60. 127. 131. 137. 142. 150. 161. 172. 182. 195. 218. 239. 248. 309.
Vay Ábrahámné Kazinczy Zsófia. 233.
Vay Dániel báróné. 196. 247. 531.
Vay János. 129.
Vay József. 1. 34. 45. 58. 71. 79. 82. 94. 124. 127. 136. 137. 337. 378. 387. 434. 462. 487. 490.
Vay Józsefné Mocsáry Erzsébet. 387.
Vay Miklós b. (id. —). 195. 228. 244. 368. 412. 487.
—: arczképe. 14.
Vay Miklós b. (ifj. —). 531.
Vay Péter (V. Ábrahám fia). 218.
Váczy János. 565.
Vályi Nagy Ferencz. 56. 57. 94. 116. 146. 193. 216. 269. 287. 296. 363. 386. 390. 393. 395. 400. 401. 438. 465. 490. 517. 521. 541.
—: művei:
— —: Az én gyászjelem. 147. 397.
— —: A házi boldogság. 148. 397.
— —: Sírkő oszlopához írt óda. 296. 542.
— —: Bion és Moschusz ford. 316. L. *Kazinczy* F. *bírálatai* között is.
— —: Ilias ford. 287. 296. 541.
— —: a »Baksa-homokán« talált régiségek. 147.
Veit Aug.: Prater. Poema postuma. 173. 528.
Verseghy Ferencz. 212. 338.
—: Aglája. 10.
Vida László. 6. 16. 38. 132. 156. 165. 194. 198. 231. 252. 270. 285. 305. 308. 361. 395. 398. 452. 465. 537.
Virág Benedek. 5. 13. 53. 54. 119. 152. 164. 171. 199. 211. 221. 296. 305. 330. 426. 444. 482. 486. 490. 494. 503—505. 566.
— művei:
— —: Bandi, a' levélhordó Elysiumban. 308.
— —: A fölkelőkre. 308.
— —: Epigrammák. 308.
— —: Pyber Benedekhez. 386. 401. 495. 556. 566.
— —: Téli levél. 566.
— —: Ad Pisones (Horat.) ford. 495.
— —: Thalia. 369. 426. 430. 454. 482. 490. 494. 496. 504. 507. 553. 559.
— —: Adalékok a »Magyar Poéták«-hoz. 284.
— —: Magyar Századok. 172. 334.
Virgilius. 224. 263.
Vitéz István. 307.
Vitéz János. 337.
Vitkovics Mihály. 6. 8. 13. 17. 19. 20. 26. 27. 32. 57. 108. 126. 153. 166.

171. 194. 199. 250. 252. 271. 285. 288. 298. 305. 313. 348. 403. 428. 443. 465. 481. 491. 564.
Vitkovics Mihály arczképe. 263. 270. 271. 285. 444.
—: művei:
— —: mesék, epigrammák. 126. 220. 263. 272. 285. 293. 298. 308.
— —: Horvát Istvánhoz. 308.
— —: Qualis populeâ ford. 313.
Vlahovics. 293.
Vojnovics l. *Vajnovics* alatt.
Vók Péter. 249. 268. 272.
Voltaire. 410.
Voss János Henrik. 224. 306.
Vulkán Sámuel. 26. 511.*

Wagner. 461.
Waldeck. 193.
Wallaszky Pál: Conspectus rei litterariae bírálata. 76.
Wallis. 37.
Wass Sámuel. gr. 193. 286.
—: emléke. 193. 230. 286. 290. 371.
Wass Sámuel gr.-né. 35. 62. 125. 193. 230. 286. 290. 304. 371. 390.
Weber Simon Péter. 37. 54.
Weiss Fülöp Frigyes. 193. 530.
Wesselényi József b. 515.
Wesselényi Miklós b. (id. —). 62. 96. 191. 192. 515. 544.
—: arczképe. 9. 14. 19. 293.
—: emlékére szerkesztendő könyv. 9. 131.
Wesselényi Miklós b.-né Cserey Helena. 9. 131. 192.
Wesselényi Miklós b. (ifj. —). 45. 65. 102. 131. 191. 192. 286. 371. 390. 415. 481.
—: a Geschwister ford. 415.
Wécsey Miklós b. 426. 550.
Wieland Kr. M. 209. 224. 280. 396. 538.
—: Musarion. 210. 540.
Wieland: Oberon. 8. 210. 540.
—: Grátziák. 349. 552.
L. *Zabolai Kiss S. fordításai* alatt is.
—: temetése. 278. 282. 539.*
— özvegye Hillebrand Anna Dorottya. 540.
Wiener allg. Literatur-Zeitung. 283. 533. 544. 558. 564.
Wildenow. 231.
Wirsing Ádám. 237. 534.*
Wirth. 80. 82.
Wrbna. 499.
Wurzbach bibliogr. műve. 518. 529. 542.
Wurzer. 193.
Wutky Mihály. 174. 196. 239. 245. 295. 529.

Yorick levelei Elízához. 14.
L. *Kazinczy F. fordításai* között is.

Zabolai Kiss Sámuel. 349. 388. 397. 409. 493. 565.
—: Wieland »Grátziák«-jának ford. 349. 411. 497. 552.
Zauner. 175.
Zábráczky József. 450. 562.
Zemplén vármegye. 29. 86.
—: gyűlése. 33. 66. 69. 75. 89. 113. 137. 329. 341. 343. 344.
Zeyk Dániel. 45. 48. 59. 138.
Zichy Károly gr. 37. 102.
Zimmermann. 193.
Zoltán (István v. Pál?) 90. 522.
Zoványi. 417.
Zrínyi Miklós, a költő. 452.
Zudor Sámuel. 183. 204.
Zsiday Sándor. 122. 127. 189. 347. 363. 490.
Zsivics Mátyás. 26. 511.
Zsombory József. 417.
Zsombory László l. *Sombory* L. alatt

TARTALOM.

		Lap
2265.	Gr. Török József — Kazinczynak. [K. és h. n.]	1 (509)*
2266.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Novemb. 28d. 1811.	2 (509)
2267.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, April 2d. 1812.	3 (509)
2268.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Sz. Apr. 19d. 1812.	6 (509)
2269.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Apr. 30d. 1812.	8
2270.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Majus 6d. 1812.	10
2271.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Jún. elsőjén, 1812.	13 (510)
2272.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Jún. 17d. 1812.	17
2273.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Jún. 22d. 1812.	20
2274.	Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. Széphalom, Júl. 2d. 1812.	21 (510)
2275.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Júl. 2d. 1812.	26 (511)
2276.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Júl. 4d. 1812.	27 (512)
2277.	Kazinczy — Zemplénmegyéhez. Ujhelytt, Július' 6dikán 1812.	29 (512)
2278.	Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Júl. 11d. 1812.	31 (512)
2279.	Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 11 Juli 1812.	33 (513)
2280.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Júl. 12d. 1812.	35
2281.	Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. A. Olysó 15t. Julii 1812.	36 (514)
2282.	Szemere Pál és Vida László — Kazinczynak. Törtelen, Júliusban (15d) 1812.	38 (514)
2283.	Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 20k. Júl. 1812.	41 (514)
2284.	Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihón. Júl. 22-kén 812.	44 (515)
2285.	Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Júl. 27d. 1812.	45
2286.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Júl. 30d. 1812.	49 (515)
2287.	Kis János — Kazinczynak. Soprony, Júliusban 1812.	51 (515)
2288.	Kis János — Kazinczynak. 1812. júl.	52 (515)
2289.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Júliusban 1812.	52 (516)

* A zárjel közti szám az illető levél jegyzetének lapszáma.

Lap

2290. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 1. August 1812. ... 56 (517)
2291. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 6-dik Aug. 1812. 62
2292. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Aug. 9d. 1812. ... 63 (518)
2293. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak és Cserey Miklósnak. Széphalom, Aug. 15d. 1812. ... 65 (518)
2294. Csehy József — Kazinczynak. Kobryn alatt táborban 15. Aug. 1812. 69
2295. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Aug 15d. 1812. 69
2296. Berzsenyi Dániel — Kazinczynak. Mikla, Aug. 15-dik 1812. ... ... 72 (518)
2297. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Aug. 16d. 1812. ... ... 74 (519)
2298. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz.-Mihály, 16-dik Aug. 1812. 77 (519)
2299. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Ó-Andrásfalván, Aug. 17-dikén 1812. ... 83
2300. Cserey Farkas — Kazinczynak. Szeben. 16-dik Aug. 1812. ... ... 85 (520)
2301. Kazinczy — Zemplénmegyéhez. Aug. 17d. 1812. 86
2302. Édes Gergely — Kazinczynak. Csórott, 21. Aug. 1812. 87
2303. Kenderessy Mihály — Kazinczynak. Kolozsvárott, 24-dik aug. 1812. 88 (521)
2304. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom, aug. 30d. 1812. ... ... 88 (521)
2305. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 3. September. 1812. ... 91
2306. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 3-dik Sept. 1812. ... ... 94 (522)
2307. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, d. 4. Sept. 1812. 99 (522)
2308. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihó, Sept. 5-kén 812. ... ... 102 (522)
2309. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom, Sept. 7d. 1812. 106 (522)
2310. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Sept. 7d. 1812. ... 108 (522)
2311. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom. Septb. 10d. 1812. 110 (522)
2312. Sípos Pál — Kazinczynak. Tordos, 5a. 7br. 1812. ... ... 114 (523)
Tordos, 10. Szept. 1812. ... ... 116 (523)
2313. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Sept. 11d. 1812. 118 (523)
2314. Csehy József — Kazinczynak. Wolhyniaban, Peresba falu előtt, táborban, 11d. Sept. 1812. ... ... 119 (523)
2315. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Sept. 12d. 1812. ... ... 120 (523)
2316. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Sept. 12-dikén. 121
2317. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Sept. 13d. 1812. 122
2318. Cserey Miklós — Kazinczynak. Széplakon, Sept. 14-kén, 812. ... 122 (524)
2319. Cserey Farkas — Kazinczynak. Károlj-Vár, 23-dik Sept. 1812. ... 125 (524)
2320. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, 7ber 26-ikán. 1812. ... 126
2321. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Sept. 29d. 1812. ... ... 127 (524)
2322. Szemere Pál — Kazinczynak. Péczel, Sept. 29d. 1812. ... ... 132 (524)
2323. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Sept. 30d. 1812. 133 (525)
2324. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Nagy-Bún, Szeptember 30-dikán, 1812. ... 134 (525)
2325. Kazinczy — Sípos Pálnak. [1812. szept.] 136 (525)
2326. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Octob. 1. 1812. ... ... 139 (525)
2327. Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. Széphalom, Octob. 2d. 1812. ... 140
2328. Kazinczy — a gr. Gyulay-testvéreknek. Széphalom, Oct. 4d. 1812. 142

Lap
2329. Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének. Széphalom, Oct. 5. 1812. 144
2330. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patak, 8br. 5-dikén, 1812. 146 (526)
2331. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Octob. 6-dikán. 1812. ... 148 (526)
2332. Szemere Pál — Kazinczynak. Péczel, Octob. 6d. 1812. ... 151 (526)
2333. Cserey Farkas — Kazinczynak. Károljvár, 8-dik Octobr. 1812. ... 153 (526)
2334. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. A. O. 13. Octob. 1812. ... 154
2335. Kazinczy — Vida Lászlónak. Pesten, Novemb. 2d. 1812. ... 156
2336. Cserey Miklós — Kazinczynak. Búza, 2a Nov. 812. ... 157
2337. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Novemb. 8d. 1812. 161 (527)
2338. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Novembr. 10d. 1812. ... 164 (527)
2339. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Nov. 10d. 1812. ... 165
2340. Szemere Pál — Kazinczynak. Pétzel, Novemb. 12d. 1812. ... 166
2341. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Novemb. 15d. 1812. ... 168 (527)
2342. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 15. November, 1812. ... 172 (528)
2343. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Nov. 16d. 1812. 179
2344. Kazinczy — Nagy Gábornak. Ér-Semlyén, Nov. 21d. 1812. ... 182
2345. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Semlyén, Nov. 21d. 1812. ... 183
2346. Sípos Pál — Kazinczynak. Tordos, 22. Nov. 1812. ... 183
2347. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Ér-Semlyén, Nov. 24d. 1812. 184
2348. Kazinczy — Nagy Gábornak. Semlyén, Nov. 24d. 1812. ... 185
2349. Édes Gergely — Kazinczynak. Csór, 25. 9br. 1812. ... 185
2350. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. ... 189
2351. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ér-Semlyén, Dec. 2d. 1812. ... 189 (529)
2352. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 3a Xbr. 1812. ... 191
2353. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 6-dik Decembr. 1812. ... 191
2354. Szemere Pál — Kazinczynak. Péczel, Dec. 15d. 1812. ... 193 (530)
2355. Kazinczy — B. Vay Miklósnak. Ér-Semlyén, Dec. 16d. 1812. ... 195 (531)
2356. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Ér-Semlyén, Dec. 17d. 1812. 197 (531)
2357. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Ér-Semlyén, Xbr. 20d. 1812. 199
2358. Berzsenyi Dániel — Kazinczynak. Mikla, Dec. 20-dik, 1812. ... 201
2359. Kazinczy — Dobsa Lászlónak. Ér-Semjén, Dec. 22d. 1812. ... 203
2360. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Dec. 26d. 1812. ... 203
2361. Cserey Miklós — Kazinczynak. M.-Vásárhellyen, Xbr. 28-án, 1812.. 205 (531)
2362. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Dec. 29d. 1812. ... 207
2363. Szemere Pál — Kazinczynak. Dec. 29d. 1812. ... 209 (531)
2364. Sípos Pál — Kazinczynak. Tordos, 30a Xber, 1812. ... 215
2365. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patak, Jan. 5-dikén, 1813. 216
2366. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Széphalom, Januar 7d. 1813. 216 (531)
2367. Kazinczy — Patay Istvánnak. Széphalom, Jan. 9d. 1813. ... 218 (531)
2368. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Jan. 15d. 1813. ... 219 (532)
2369. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Jan. 15d. 1813. ... 221 (532)
2370. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Széphalom, Jan. 17d. 1813. 223 (533)
2371. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Jan. 17d. 1813. ... 225
2372. Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. Széphalom, Jan. 18d. 1813. ... 226

		Lap	
2373.	Kazinczy — B. Vay Miklósnak. Széphalom, Januar 20d. 1813.	228	
2374.	Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 20-dik Januar 1813.	229	(533)
2375.	Kazinczy — Vida Lászlónak. Széphalom, Jan. 25d. 1813.	231	
2376.	Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. 26. Jan. 1813.	232	(534)
2377.	Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. A. O. 27-dik Jan. 1813.	234	(534)
2378.	Kis János — Kazinczynak. Sopr. Jan. 27-dikén 1813.	236	(534)
2379.	Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. Széphalom, Febr. 3d. 1813.	235	
2380.	Kazinczy — Sípos Pálnak. Széphalom, 4. Febr. 1813.	236	
2381.	Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Széphalom, Febr. 5d. 1813.	242	(535)
2382.	Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Febr. 6. 1813.	244	(535)
2383.	Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Febr. 7d. 1813.	247	(536)
2384.	Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Széphalom, Febr. 7d. 1813.	249	
2385.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Febr. 7-dikén 1813.	250	(536)
2386.	Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Febr. 8d. 1813.	254	
2387.	Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Febr. 9d. 1813.	256	(537)
2388.	Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 9. Febr. 1813.	259	
2389.	Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. Széphalom, Februarius' 9-dikén 1813 [?]	260	(537)
2390.	Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, d. 10d. Febr. 1813.	262	(538)
2391.	Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Febr. 12d. 1813.	264	
2392.	Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Febr. 19d. 1813.	266	(538)
2393.	Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Széphalom, Febr. 21. 1813.	267	
2394.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Febr. 21d. 1813.	268	(539)
2395.	Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Febr. 23-dikán 1813.	271	
2396.	Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Széphalom, Febr. 28d. 1813.	272	
2397.	Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom, Febr. 28d. 1813.	275	(539)
2398.	Kazinczy — Fazekas Istvánnak. [H. és é. n.]	278	
2399.	Kazinczy — Kis Jánosnak, Széphalom, Mart. 4d. 1813.	279	(540)
2400.	Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 4. März 1813.	282	(540)
2401.	Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Martius 6-dikán, 1813.	285	
2402.	Cserey Farkas — Kazinczynak. Somljó, 6-dik Mart. 1813.	286	
2403.	V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakon, Mart. 6-dikán, 1813.	287	(541)
2404.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Mart. 8d. 1813.	288	(541)
2405.	Cserey Farkas — Kazinczynak. Somljó, 11-dik Mart. 1813.	290	
2406.	Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Martz. 14-dikén, 1813.	291	
2407.	Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Mart. 15d. 1813.	292	(542)
2408.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Mart. 18d. 1813.	293	
2409.	Kenderessy Mihály — Kazinczynak. Kolosvárt, 20-ik Martii 1813.	294	(542)
2410.	Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Ér-Semlyén, Mart. 22d. 1813.	297	
2411.	Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Martius 30-ikán, 1813.	298	

Lap
2412. Kazinczy — Nagy Gábornak. [K. és. h. n.] ... 300 (542)
2413. Cserey Miklós — Kazinczynak. M.-Vásárhely, 4a April 813. ... 302 (542)
2414. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 8-dik April 813. ... 304
2415. Szemere Pál — Kazinczynak. April 15d. 1813. ... 305 (543)
2416. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 17. April 1813. ... 314 (543)
2417. Cserey Miklós — Kazinczynak. Széplakon, 18a Ápr. 1813. ... 327
2418. Édes Gergely — Kazinczynak. Csórott, 20a Apr. 1813. ... 329
2419. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, April 21d. 1813. 330 (543)
2420. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Apr. 21d. 1813. 335 (544)
2421. Kazinczy — Vida Lászlónak. Széphalom, Apr. 25d. 1813. ... 338
2422. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, April 25d. 1813. ... 341
2423. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 25. Apr. 1813. ... 343 (545)
2424. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihó, 26a Apr. 813. ... 346
2425. Kazinczy — Zsiday Sándornak. Széphalom, April 30d. 1813. ... 347
2426. Kenderessy Mihály — Kazinczynak. Kolozsvár, 30-ik apr. 1813. 348 (552)
2427. Z. Kiss Sámuel — Kazinczynak. M.-Vásárhelly, Május 1-ő Napján 1813. ... 349 (552)
2428. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom, Máj. 6d. 1813. 351
2429. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. A. O. 7-dik Máj. 1813. ... 352 (552)
2430. Kazinczy — Szemere Pálnak. Széphalom, Máj. 7d. 1813. ... 360
2431. Kis János — Kazinczynak. Regedében, Maj. 10dikén 1813. ... 363
2432. Kazinczy — Zsiday Sándornak. Széphalom, Máj. 10. 1813. ... 363
2433. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 15. May 1813. ... 366 (553)
2434. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 15-dik Maj. 813. ... 371
2435. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Május 16d. 1813. 372 (553)
2436. Tóth Ferencz — Kazinczynak. Pápán, Maius 16-dikán, 1813. ... 375 (554)
2437. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Máj. 21d. 1813. 377
2438. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Honoriának. Széphalom, Máj. 22-dikén, 1813. ... 378 (554)
2439. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Álmosd, Maius 22d. 1813. ... 279 (554)
2440. Szűcs Dániel — Kazinczynak. Kálló, 22. May. 1813. ... 281
2441. Kazinczy — Tatay Jánosnak. Széphalom, Máj. 24-dikén, 1813. ... 382
2442. Kazinczy — Sípos Pálnak. Széphalom, Maj. 25d. 1813. ... 386 (555)
2443. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 25-dik Máj. 813. ... 389
2444. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Június elsőjén 1813. 389
2445. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom, Jún. 2d. 1813. 391
2446. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 2. Juni 1813. ... 392 (555)
2447. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Jún. 3d. 1813. ... 395 (556)
2448. Kazinczy — Vida Lászlónak. Széphalom, Jún. 3d. 1813. ... 398
2449. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Jún. 3d. 1813. ... 399 (556)
2450. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Jún. 3d. 1813. 403 (556)
1451. Sípos Pál — Kazinczynak. Tordos, 3a Juny 1813. ... 405 (557)

		Lap	
2452.	Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 4a Jun. 813.	407	
2453.	Kazinczy József — Kazinczy Ferenczneк. A.-Redmeczen 5. Junii 1813.	407	
2454.	Z. Kiss Sámuel — Kazinczynak. Sárpatak, Jún. 6-kán, 1813.	409	(557)
2455.	Kazinczy — B. Vay Miklósnak. Széphalom, Jún. 7d. 1813.	412	(558)
2456.	Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Oláh-Andrásfalván, Jún. 13-dikán, 1813.	414	(558)
2457.	Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Jún. 16. 1813.	418	(558)
2458.	Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 1813. jún. 17.	419	
2459.	Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. Jún. 18d. 1813.	421	
2460.	Kazinczy — Rumy K. Györgynek. Széphalom, den 18. Jún. 1813.	422	(558)
2461.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Jún. 23d. 1813.	426	(559)
2462.	Pápay Sámuel — Kazinczynak. Páp. Jún 24d. 1813.	428	(559)
2463.	Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Álmosd, Jun. 25d. 1813.	431	
2464.	Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 25-dik Jun. 1813.	434	(561)
2465.	Kenderessy Mihály — Kazinczynak. Kolosvárott, 26-dik Junii 1813.	437	(561)
2466.	Kazinczy — Somosi Jánosnak [?]. Széphalom, jun. 29d. 1813.	442	(561)
2467.	Vitkovics Mihály — Kazinczynak. 29. Jun. 1813.	443	(561)
2468.	Sípos Pál — Kazinczynak. Tordos, 30. Juny 1813.	446	(562)
2469.	Kazinczy — Fazekas Mihálynak. [H. és é. n.]	448	(562)
2470.	Kazinczy — Sípos Pálnak. [K. és h. n.]	450	(562)
2471.	Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak. [K. és h. n.]	451	(562)
2472.	Kazinczy — Vida Lászlónak. Széphalom, Júl. 2d. 1813.	452	(562)
2473.	Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Júl. 2d. 1813.	453	(563)
2474.	Kis János — Kazinczynak. Sopron, Jul. 2-dikán, 1813.	458	(564)
1475.	Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Júl. 3d. 1813.	462	
2476.	Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. Széphalom, Júl. 4-dikén 1813.	463	(564)
2477.	Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Július 5-én, 1813.	466	(564)
2478.	Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. A. O. 6-dik Júl. 1813.	468	(564)
2479.	Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Júl. 8d. 1813.	476	(564)
2480.	Kazinczy — Virág Benedeknek. Széphalom, Júl. 11d. 1813.	482	
2481.	Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Júl. 12d. 1813.	484	(565)
2482.	Kazinczy — B. Vay Miklósnak. Széphalom, Júl. 14d. 1813.	487	(565)
2483.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Júl. 18d. 1813.	489	(565)
2484.	Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Jul. 20d. 1813.	492	(565)
2485.	Virág Benedek — Kazinczynak. 1813. Juli. 21-dikén;	494	(565)
2486.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Júl. 21d. 1813.	496	(565)
2487.	Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, 21. Júl. 1813.	498	
2488.	Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Jul. 28d. 1813.	500	
2489.	Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom, Jul. 28d. 1813.	502	(566)
2490.	Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Júl. 28d. 1813.	503	(566)
2491.	Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, d. 28. Jul. 1813.	505	
	Jegyzetek	507	
	Név- és tárgymutató	567	

TARTALOM.

ABC-rendben a levélírók szerint.

Berzsenyi Dániel. 2296.* 2358.
Csehy József. 2294. 2314.
Cserey Farkas. 2283. 2291. 2300. 2306. 2319. 2333. 2353. 2374. 2402. 2405. 2414. 2434. 2443. 2452. 2464.
Cserey Miklós. 2284. 2308. 2318. 2336. 2361. 2413. 2417. 2424.
Dessewffy József gr. 2281. 2298. 2334. 2377. 2429. 2478.
Döbrentei Gábor. 2299. 2324. 2456.
Édes Gergely. 2302. 2349. 2418.
Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. 2274. 2327. 2372. 2379. 2476.
Kazinczy — Cserey Miklósnak. 2285. 2293. 2321. 2362. 2422.
Kazinczy — Dessewffy József gr.-nak. 2331. 2382. 2383. 2407. 2420. 2435. 2437. 2457.
Kazinczy — Dobsa Lászlónak. 2359.
Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 2310. 2444. 2479.
Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 2315. 2352. 2371. 2386. 2391. 2398. 2458. 2469.
Kazinczy — Gyulay Ferencz grófnénak. 2329.
Kazinczy — Gyulay Karolina grófnőnek. 2309. 2347. 2397. 2428. 2445.
Kazinczy — a gr. Gyulay-testvéreknek. 2328.
Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2275. 2276. 2280. 2286. 2289. 2292. 2311. 2313. 2337. 2338. 2350. 2356. 2360. 2385. 2394. 2404. 2408. 2419. 2447. 2461. 2483. 2486. 2487.
Kazinczy — Horvát Istvánnak. 2317. 2339. 2368.
Kazinczy Ferencz — Kazinczy Honóriának. 2438.
Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. 2366. 2369. 2376. 2381. 2384. 2393. 2396. 2406.

* A számok az illető levelek sorszámai.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak. 2471.
Kazinczy — Kis Jánosnak. 2278. 2341. 2351. 2387. 2390. 2399. 2481. 2484. 2488.
Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. 2326. 2345. 2357. 2410. 2449.
Kazinczy — Nagy Gábornak. 2304. 2344. 2348. 2412. 2489.
Kazinczy — Patay Istvánnak. 2367.
Kazinczy — Pápay Sámuelnek. 2297. 2392. 2473.
Kazinczy — Prónay Sándor bárónak. 2370.
Kazinczy — Ráday Pál grófnak. 2459.
Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. 2279. 2290. 2305. 2307. 2342. 2388. 2400. 2416. 2423. 2433. 2446. 2460. 2491.
Kazinczy — Sárközy Istvánnak. 2295. 2475.
Kazinczy — Sipos Pálnak. 2325. 2380. 2442. 2470.
Kazinczy — Somosi Jánosnak [?] 2466.
Kazinczy — Szemere Pálnak. 2430.
Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 2323. 2343. 2450. 2490.
Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. 2389.
Kazinczy — Tatay Jánosnak. 2441.
Kazinczy — Vida Lászlónak. 2335. 2375. 2421. 2448. 2472.
Kazinczy — Virág Benedeknek. 2480.
Kazinczy — Wesselényi Miklós bárónak. 2293.
Kazinczy — Zemplénmegyéhez. 2277. 2301.
Kazinczy — Zsiday Sándornak. 2425. 2432.
Kazinczy József. 2453.
Kenderessy Mihály. 2303. 2409. 2426. 2465.
Kis János. 2287. 2288. 2316. 2378. 2431. 2474.
Kölcsey Ferencz. 2439. 2463.
Pápay Sámuel. 2462.
Sipos Pál. 2312. 2346. 2364. 2451. 2468.
Szemere Pál. 2282. — (és Vida László); 2322. 2332. 2340. 2354. 2363. 2415.
Szentgyörgyi József. 2477.
Szűcs Dániel. 2440.
Tóth Ferencz. 2436.
Török József gr. 2265.
Vályi Nagy Ferencz. 2330. 2365. 2403.
Vida László. 2282. — (és Szemere Pál).
Virág Benedek. 2485.
Vitkovics Mihály. 2320. 2395. 2401. 2411. 2467.
Z. Kiss Sámuel. 2427. 2454.